Zbiory specjalne

95728

Ces. i król. nadworna drukarnia Karola Prochaski w

K-143/78/102079

Przedmowa.

Już w prospekcie do niniejszego wydania „powszechnéj księgi ustaw cywilnych“ określiliśmy cel i objętość wydawnictwa. Chcemy zaradzić brakowi dobrego wydania podręcznego powszechnéj księgi ustaw cywilnych w języku polskim i nie pisząc bynajmniéj komentarza wydanie w ten sposób urządzić, aby uczyniło zadość zarówno słusznym wymaganiom nauki, jak potrzebom praktyki. Według tych skazéwek opracowanie — jak niniejszy 1. zeszyt wykazuje — mieścić w sobie będzie:

1. Tekst ustawy, według oczyszczonego z dość licznych błędów drukarskich przekładu Majera.
2. Wszystkie paragrafy ustawy cywilnéj, które późniejszymi przepisami zostały zmienione lub zupełnie zniesione, oznaczone będą drukiem odmiennym.
3. Przy każdym paragrafie wskazane będą wszystkie odnośne paragrafy ustawy cywilnéj, jak niemniéj innych ustaw, z nią w związku będących.
4. W tłumaczeniu wiernem, trzymającém się ściśle wyrazownictwa, przyjętego przez akademiją umiejętności w Krakowie, w „Słowniku wyrazów prawniczych i administracyjnych“ r. 1874 wydanym, przytoczone będą wszystkie późniejsze ustawy i rozporządzenia, w przedmiocie prawa cywilnego wydane.
5. Przy każdym rozdziale lub paragrafie wskazane będą odnośne przepisy prawa rzymskiego, pruskiego, francuskiego i saskiego, daléj
6. najważniejsze opracowania literackie, tak przez komentatorów, jakoteż i najlepsze monografje, wreszcie

7. zacytowane będą według zbioru Glasera-Ungera-Waltera wszystkie odnośnie orzeczenia trybunału najwyższego.

Niektóre z powyższych punktów wymagają bliższego objaśnienia.

ad 6. Pod względem literatury prawa cywilnego — byłoby rzeczą zbyteczną, przytaczać przy każdym paragrafie z osobna komentatorów kodeksu cywilnego, gdyż ci trzymają się w pracach swych porządku paragrafów, wyszukanie tedy miejsc odpowiednich u odnośnych autorów nie ulega żadnéj trudności. Z tego powodu przytaczamy tylko w tém miejscu wszystkie komentarze, wydane do powszechnéj księgi ustaw cywilnych a mianowicie:

F. v. Zeiller. Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der österr. Monarchie. Wien und Triest 1812. 1813. 4 Bde.

G. v. Scheidlein. Handbuch des österr. Privatrechts. Wien und Triest 1814. 1815. 3 Bde.

M. Schuster. Theoretisch-praktischer Commentar über das allg. bürg. Gesetzbuch. Prag 1818. (Wyszedł tylko tom 1 omawiający §§ 1—43.)

F. X. Nippel. Erläuterungen des allg. bürg. Gesetzbuches. Graz 1830—1838. 9 Bde.

J. v. Winiwarter. Das österr. bürg. Recht systematisch dargestellt und erläutert. Aufl. 2. Wien 1838—1845. 5 Bde.

J. Ellinger. Handbuch des österr. allg. Civilrechts. Wien 1858. (Wyd. 6.)

M. v. Stubenrauch. Das allg. bürg. Gesetzbuch vom 1. Juni 1811 — Wien 1854. 3 Bde. Wyd. 2. pod tytułem Commentar zum allg. bürg. Gesetzbuche. Wien 1864. 2 Bde.

L. v. Kirchstetter. Commentar zum österr. allg. bürg. Gesetzbuche mit vorzüglicher Berücksichtigung des gem. deutschen Privatrechts. Wien-Leipzig 1867. Wyd. 2. tamże 1872.

J. Czemeryński. Powszechne prawo prywatne austryjackie. Kraków-Lwów 1861. 1868. 2 tomy.

Z powodu zaprowadzenia kodeksu w krajach korony węgierskiéj wydali komentarze Pauly (Peszt 1853) i Pexa (Peszt 1854).

Inaczéj rzecz się ma z jedyném dotychczas systematyczném opracowaniem prawa prywatnego austryjackiego:

Ungera Józefa: System des öst. allg. Privatrechts. Leipzig 1856. 1859. 1863. Tom 1 i 2 zawierają część ogólną, tom 6. prawo spadkowe.

Niezmienione wydanie drugie tomu 1. i 2. wyszło w r. 1863, trzecie w r. 1868, tom 6. wyszedł w 2. wyd. przejrzaném 1871.

To dzieło cytować będziemy w każdém odpowiedniém miejscu jako „Unger“, zamieszczając liczbę rzymską na oznaczenie tomu, a arabską na oznaczenie stronicy.

ad 7. Co do orzeczeń c. k. trybunału najwyższego, przyjęliśmy w prospekcie zasadę niezamieszczania tychże, tylko wskazywania takowych według zbioru Glasera-Ungera-Waltera. Gdy jednakowoż uczyniono nam uwagę, że zbiór ten nie wszystkim jest dostępnym, a mianowicie urzędnikom sądowym po powiatach — postanowiliśmy, chcąc praktyczną wartość wydania podnieść, podawać te orzeczenia, które są zamieszczone w księdze orzeczeń (Judicatenbuch) i w repertorjum orzeczeń (Spruchrepertorium) i wydane zostały pod tytułem: Entscheidungen des k. k. obersten Gerichtshofes in Civilsachen, veröffentlicht auf dessen Veranlassung von der Redaction der allgemeinen österreichischen Gerichtszeitung I. zeszyt 1873, II. 1874 w Wiedniu. Ponieważ w tych orzeczeniach trybunał najwyższy sam zdanie prawne zestawił, i takowe nie są bez znaczenia dla sądów niższych (zobacz dopisek do § 8) — przeciw zamieszczeniu tychże nie przemawiają to powody, jakieby w ogóle można przytoczyć przeciw podawaniu orzeczeń trybunału najwyższego.

ad 5. Jeszcze kilka uwag poświęcić wypada, zapowiedzianemu uwzględnieniu prawodawstw obcych, mianowicie prawa rzymskiego, pruskiego, francuskiego i saskiego.

Według myśli naszéj nie powinno być to uwzględnienie ani prostą ozdobą, mającą nadać pracy naszéj cechę naukową, ani nie mogliśmy, chcąc dzieło ogółowi prawników uczynić dostępném, marzyć o zestawianiu dosłownem brzmienia ustaw obcych z prawem austryjackiém, jak to n. p. dla prawa francuskiego uczynił Anthoine de Saint-Joseph w dziele p. tyt.: Concordance entre les codes civils étrangers et le Code Napoléon wydanie 2. w Paryżu 1856 r., w którém znachodzimy ustawodawstwo cywilne 57 krajów rozlicznych Europy i Ameryki. Najpierw chodziło nam o to, aby pobudzić do tak ważnego, a wielce u nas zaniedbanego prawoznawstwa porównawczego i dla tego musieliśmy uwzględnić podstawę wszelkich praw cywilnych, prawo rzymskie, niemniéj jednę z najlepszych nowszych kodyfikacyj prawa prywatnego t. j. kodeks cywilny saski, na dniu 2. stycznia 1863 ogłoszony a od 1. marca 1865 r. obowiązujący. Powtóre mieliśmy na celu ten wzgląd praktyczny, że, gdy w obec przepisów §§ 5, 33—37 kod. cyw. i ożywionego obrotu międzynarodowego sędzia austryjacki częstokroć musi stósować także prawo zagraniczne, tenże łatwiéj będzie mógł odszukać odpowiednie przepisy w dostępnych zresztą źródłach prawa obcego, jeżeli w odpowiednich miejscach kodeksu austryjackiego znajdzie skazówki ku temu. A gdy takie przypadki stósowania praw obcych najczęściéj się wydarzają i wydarzyć mogą między Polakami, którzy z natury rzeczy w liczniejsze i osobiste i majątkowe między sobą wchodzą stosunki, przeto wymagały szczególniejszego uwzględnienia prawo pruskie, w Wielkiém Księstwie Poznańskiém, i zmodyfikowane prawo francuskie, w Królestwie Polskiém obowiązujące.

Prawo pruskie, ogłoszone reskryptem gabinetu z dnia 5. lutego 1794 pod tytułem „Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten“ poczęło obowiązywać w ówczesnym obszarze państwa pruskiego na dniu 1. czerwca 1794 r., w Wielkiém Księstwie Poznańskiém zaś na skutek patentu z dnia 9. listopada 1816 od 1. marca 1817 r.

Prawo cywilne francuskie, zaprowadzone ustawą z 30. Ventôse XII. (20. marca 1804) jako „Code civil des Français“, które późniéj po utworzeniu cesarstwa w r. 1807 otrzymało nazwę „Code Napoleon“ stało się dla Księstwa Warszawskiego prawem obowiązującém od dnia 1. maja 1808 na mocy ustawy z 27. stycznia 1808. Gdy następnie przyłączonemi zostały do Księstwa Warszawskiego kraje, na mocy traktatu Wiedeńskiego z dnia 14. października 1809 r. z pod panowania Austryjackiego odpadłe, (a między tymi także Kraków) — ustawą z dnia 9. czerwca 1810 zaprowadzony w nich także został kodeks Napoleona z nadaniem temuż obowiązującéj mocy od dnia 15. sierpnia 1810 r.

Ważniejsze zmiany, jakie w Prawie tém zaszły w Królestwie Polskiém — są następujące:

1) W dniu 14. (26.) kwietnia 1818 r. postanowione, a w dniu 20. lipca b. r. ogłoszone zostało Prawo Sejmowe o ustaleniu własności dóbr nieruchomych, o przywilejach i hypotekach; w którém także zawarte są niektóre nowe przepisy, tyczące się stosunków majątkowych pomiędzy małżonkami, tudzież opiek. To prawo, kolejno wprowadzone, stało się obowiązującém w całém Królestwie od dnia 1. stycznia 1826 r.; a tym sposobem straciły moc obowiązującą odnośne przepisy kodeksu Napoleona, mianowicie art. 2092—2203.

2) Dnia 1. (13.) czerwca 1825 r. zapadło, a w d. 6. sierpnia b. r. ogłoszone zostało nowe jeszcze Prawo o przywilejach i hypotekach, którém zniesione zostały poówczas obowiązujące przepisy tytułu XVIII. ks. III. kod. Nap., jak niemniéj przepisy odnoszące się do hypotek prawnych w oddziale I. działu V. prawa sejmowego z 26. kwietnia 1818 r. zawarte, a w miejsce nich postanowione zostały nowe odpowiednie przepisy.

3) W tym samym dniu 1. (13.) czerwca 1825 uchwałą sejmową przyjęta a w dniu 28. listopada b. r. ogłoszoną została księga I. kodeksu cywilnego Polskiego, obejmująca przepisy o osobach, które zastąpić miały takież przepisy księgi I., oraz tytułu V. księgi III. kod. Nap. i przepisy prawa hypotecznego z r. 1818, tyczące się stosunków majątkowych pomiędzy małżonkami, tudzież opiek. Prawa pod 2 i 3 wyszczególnione obowiązywać zaczęły z dniem 1. stycznia 1826 r.

Geschichte der Codification des österreichischen Civilrechtes von Dr. Philipp Harras Ritter von Harrasowsky. Wien. Manz. 1868.

Ueber die Materialien des österr. allg. bürg. Gesetzbuches von Dr. Leopold Pfaff. (Zeitschrift für das priv. und öffent. Recht der Gegenwart. II. 254. Wien, 1875).

My Franciszek Pierwszy,

z Bożéj łaski Cesarz austryjacki; Król Węgier i Czech; Arcyksiążę Austryji, etc. etc.

I. Zważywszy, iż ustawy cywilne mające zabezpieczyć obywatelom spokojne używanie ich praw prywatnych, nietylko powinny spoczywać na ogólnych zasadach sprawiedliwości, lecz także według szczególnych stosunków mieszkańców określonemi, w języku dla nich zrozumiałym obwieszczonemi, i w zbiorze w porządku ułożonym, dla ciągłéj pamięci zachowanemi być winny: od wstąpienia na tron, było nieustanném staraniem Naszém, ażeby zamierzone i rozpoczęte już przez przodków Naszych ułożenie dokładnéj ojczystéj księgi ustaw cywilnych do skutku doprowadzoném zostało.

II. Zarys wypracowany w ciągu panowania Naszego przez Naszą komisję nadworną dla spraw ustawodawczych, podobnie jak dawniéj zarys księgi ustaw na zbrodnie i ciężkie przestępstwa policyjne, przesłany zo-

stał do ocenienia komisjom w różnych prowincjach złożonym, w Galicji zaś w tym czasie już w wykonanie zaprowadzonym został.

Patentem z dnia 13. lutego 1797 w Galicji zachodniéj, a dekretem z nadw. z dnia 8. września 1797 w Galicji wschodniéj, z mocą obowiązującą od 1. stycznia 1798.

III. Kiedy w tym sposobie zdania biegłych, równie jak doświadczenia z zastósowania wynikłe, użytemi były do sprostowania téj ważnéj gałęzi ustawodawstwa, postanowiliśmy ogłosić niniejszą powszechną księgę ustaw cywilnych dla wszystkich Naszych niemieckich państw dziedzicznych, i rozporządzić, iż takowa z dniem pierwszym stycznia 1812 roku, w wykonanie zaprowadzoną będzie.

IV. Przez to tracą moc swoję przyjęte dotąd prawo pospolite, pierwsza część księgi ustaw cywilnych ogłoszona w dniu 1. listopada 1786 r., księga ustaw cywilnych wydana dla Galicji, oraz wszelkie ustawy i zwyczaje, odnoszące się do przedmiotów niniejszego powszechnego prawa cywilnego.

Księga ustaw cywilnych ces. Józefa obowiązywała w Galicji od 1. maja 1787. Dekrety nadwornéj komisji sprawiedlności z 7. listop. 1823 i 22. sierp. 1836, l. 152. Z. u. s. utrzymały longobardzkie prawo lenne w mocy obowiązującéj (ob. § 359).

V. Wszelako, jak w téjże saméj księdze ustaw położyliśmy ogólną zasadę, iż ustawy nie mają wstecznéj mocy obowiązującéj; tak równie niniejsza księga ustaw nie będzie mieć wpływu ani na czynności, podjęte przed tym dniem, w którym ta księga zyskała moc obowiązującą, ani też na prawa nabyte pod panowaniem ustaw dawniejszych; bez względu na to, czy te czynności są interesami prawnemi dwustronnie obowiązującemi, czy też takiemi oświadczeniami woli, które mógłby oświadczający samowolnie odmienić i do przepisów w niniejszéj księdze ustaw objętych zastósować.

VI. Dla tego też zasiedzenie i przedawnienie, rozpoczęte już przed działaniem niniejszéj księgi ustaw, według ustaw dawniejszych ocenione być winno. Gdyby kto chciał się odwołać na zasiedzenie lub przedawnienie, ograniczone w nowszéj ustawie do krótszego czasu jak w ustawach dawniejszych; natenczas ten krótszy przeciąg czasu może zacząć liczyć dopiero od téj chwili, w któréj niniejsza ustawa zyska moc obowiązującą.

VII. Przepisy niniejszéj księgi ustaw obowiązują wprawdzie powszechnie; wszelako dla stanu wojskowego i dla osób do ciała wojskowego należących, wydane są osobne przepisy, odnoszące się do prawa prywatnego, które zachowywane być powinny przy interesach prawnych przez nich lub z niemi zawieranych, chociaż księga ustaw wyraźnie do nich się nie odwołuje. Sprawy handlowe i wekslowe, oceniane będą według osobnych ustaw handlowych i wekslowych, o ile takowe są odmiennemi od przepisów niniejszéj księgi ustaw.

Dla stanu wojskowego ta księga ustaw ogłoszoną została cyrkularzem nadwornéj rady wojennéj z dnia 17. czerwca 1811, C. 1015.

Dla spraw wekslowych obowiązuje ustawa weksl. z 25. stycznia 1850, N. 51, D. u. p. — dla handlowych kodeks kandlowy z 17. grudnia 1862, N. 1, D. u. p. z 1863, — (§§ 1179., 1216., 1410., 1492).

Oprócz ustaw w tym ustępie wspomnianych pozostały w mocy obowiązującéj; ustawy górnicze § 511., 1277 (obecnie ustawa z 23. maja 1854, N. 146, D. u. p.) — ustawy morskie § 1292. — ustawy lenne § 359.

VIII. Również pozostają w swéj mocy rozporządzenia w przedmiotach politycznych kameralnych lub skarbowych, przez które prawa prywatne są ograniczonemi, lub bliżéj określonemi, chociażby niniejsza księga ustaw wyraźnie do nich się nie odwoływała.

IX. W szczególności oceniać należy prawa i obowiązki, odnoszące się do zapłat pieniężnych, według patentu z dnia 20. lutego 1811 roku, wydanego w przedmiocie pieniędzy przeznaczonych do obiegu i za pospolitą krajową (wiedeńską) walutę uznanych, albo też według ustaw szczegółowych jeszcze wydać się mających, i tylko w braku takowych, według ogólnych przepisów księgi ustaw niniejszéj.

(§ 986—990).

X. Oświadczamy zarazem, iż niniejszy tekst niemiecki księgi ustaw jest tekstem pierwotnym, według którego oceniane być powinny przekłady jéj na różne języki krajowe Naszych prowincyj.

Stosuje się to i do rozporządzeń późniejszych. (Pat. 27. grud. 1852, N. 260, D. u. p. Ustawa z 10. czerwca 1869, N. 113, D. u. p. Polskich przekładów kodeksu mamy dwa:

1. Radcy nadwornego i szambelana Stojowskiego. W Wiedniu 1811.
2. Prezesa trybunału krak. Dra. Wojciecha Majera (w Wiedniu 1858, z datą 1811.

Dan w Naszém głównem i stołecznem mieście Wiedniu dnia pierwszego miesiąca czerwca, roku tysiąc ośmset jedenastego, Naszego panowania w roku dziewiętnastym.

Franciszek.

(L. S.)

Alojzy Hrabia Ugarte,
najwyższy kanclerz królestwa czeskiego
i pierwszy kanclerz arcyksięstwa
austryjackiego.

Franciszek Hrabia Wojna.

Za Najwyższym własnym rozkazem
Jego C. K. Mości:

Jan Nepomucen bar. Geisern.

Kodeks cywilny ma moc obowiązującą we wszystkich krajach reprezentowanych w Radzie państwa. W krajach korony węgierskiéj, w których był ogłoszony w r. 1852 i 1853 utracił w r. 1860 moc obowiązującą. Obowiązują tam jednak i nadal na mocy §§ 1., 21., 22., uchwał konferencji judeks kurialnéj z r. 1860, przepisy kodeksu:

1. względym nabywania i pozbywania rzeczy będących przedmiotem wpisu do ksiąg gruntowych, t. j. §§ 321., 322., 350., 431 do 441., 443., 444., 445., 454, 468., 1095., 1236., 1369., 1446., 1467., 1469., 1498—1500.;
2. § 39.;
3. § 1171. i pat. z 19. paźdz. 1846, L. 992, Z. u. s.

W kraju naszym nabył kodeks cywilny mocy obowiązującéj:
dnia 1. stycznia 1812 w Galicji, Lodomerji i Bukowinie;
„ 1. listopada 1815 w okręgach Podgórza i Wieliczki;
„ 1. lutego 1816 w ziemi Tarnopolskiéj;
„ 20. kwietnia 1852 w b. W. mieście Krakowie i J. O. przepisy o prawie małżeńskiem. Patent z 23. marca 1852, N. 79, D. u. p.
„ 29. września 1855 w b. W. mieście Krakowie i J. O. — w całéj swéj osnowie; na mocy patentu z 23. marca 1852, N. 77, D. u. p.

Nakoniec kodeks ten ma moc obowiązującą po za granicami państwa:
a) dla poddanych austryjackich mieszkających w zabudowaniach zakonu kawalerów niemieckich we Frankfurcie nad Menem. (dn. 26. list. 1838, N. 651, Z. u. s.;
b) dla poddanych austryjackich przebywających w Turcyi (ces. rp. z 29. stycz. 1855, N. 23, D. u. p.)

Ustawy i rozporządzenia uzupełniające kodeks cywilny objęte są zbiorami praw, a mianowicie należą tutaj:
a) zbiór praw sądowych, sięgający od grudnia 1780 do 2. grudnia 1848. Ustawy i rozporządzenia w tym zbiorze zawarte, chociażby były wydane tylko do pewnych władz sądowych na szczególne ich zapytanie, i innym sądom służyć mają za skazówkę do rozwiązania innych podobnych wątpliwości. (d. n. 29. grud. 1785, N. 509. i d. n. 20. list. 1818, N. 1519, Z. p. s.;
b) zbiór ustaw administracyjnych od roku 1790 do 2. grudnia 1848. (76 tomów);
c) zbiór ustaw krajowych od roku 1819 do 1848 włącznie;
d) dodatek do kodeksu cywilnego. Zawiera 86 rozporządzeń odnoszących się do kodeksu, i był wydany w Wiedniu 1852 przy zaprowadzeniu austryjackiego kodeksu cywilnego w krajach korony węgierskiéj.

Błędy drukarskie w urzędowych wydaniach kodeksu prostuje rp. m. s. z 27. maja 1860, N. 133. D. u. p.

Objaśnienie skróceń.

a. administracyjny.
c. cyrkularz.
d. k. n. dekret kamery nadwornéj.
d. kc. n. dekret kancelarji nadwornéj.
d. n. dekret nadworny.
doch. n. dochody niestałe.
d. u. k. dziennik ustaw krajowych.
d u. p. dziennik ustaw państwa.
g. galicyjski.
k. konwencja.
k. c. powszechna księga ustaw cywilnych.
k. c. k. p. kodeks cywilny królestwa polskiego.
k. h. powszechny kodeks handlowy.
u. k. ustawa karna.
k. N. kodeks francuski.
k. n. w. komenda naczelna wojskowa.
k. o. księga orzeczeń.
m. ministerstwo.
n. r. w. nadworna rada wojenna.
O. Sammlung der civilrechtlichen Entscheidungen des k. k. obersten Gerichtshofes von Dr. J. Glaser — Dr. J. Unger und J. v. Walther, Band I. bis VII., Wien, 1859—1874.
p. powszechny.
p. c. ustawa o postępowaniu sądowém.
p. k. ustawa o postępowaniu karném.
p. p. prawo pruskie.
p. r. prawo rzymskie.
p. s. prawo saskie.
pt. patent.
r. reskrypt.
rp. rozporządzenie.
r. w. repertorjum wyroków sądu najwyższego.
s. sprawiedliwości.
sk. skarbowy.
u. ustawa.
u. c. m. ustawa o cłach i monopoliach.
u. s. n. uchwała sądu najwyższego.
z. p. zbiór praw.
z. p. s. zbiór praw sądowych.
z. u. k. zbiór ustaw krajowych.
z. u. w. zbiór ustaw wojskowych.

TREŚĆ.

Wstęp. O ustawach cywilnych w ogólności, § 1—14.

CZĘŚĆ PIERWSZA.

O prawie osobowém.

Rozdział pierwszy. O prawach odnoszących się do osobistych przymiotów i stosunków, § 15—43.

Rozdział drugi. O małżeństwie, § 44—136.

Rozdział trzeci. O prawach między rodzicami i dziećmi § 137—186.

Rozdział czwarty. O opiekach i kuratelach, § 187—284

CZĘŚĆ DRUGA.

O prawie rzeczowém.

O rzeczach i prawnym ich podziale, § 285—308.

Oddział pierwszy

prawa rzeczowego.

O prawach ściśle rzeczowych.

Rozdział pierwszy. O posiadaniu, § 309—352.

Rozdział drugi. O prawie własności, § 353—379.

Rozdział trzeci. O nabywaniu prawa własności przez zawłaszczenie, § 380—403.

Rozdział czwarty. O nabywaniu własności przez przybycie, § 404—422.

Rozdział piąty. O nabywaniu własności przez oddanie, § 423—446.

UNIWERSYTET WARSZAWSKI BIBLIOTEKA Filia w B-stoku

Rozdział szósty. O prawie zastawu, § 447—471
Rozdział siódmy. O służebnościach (servitutes) § 472 do 530.
Rozdział ósmy. O prawie dziedziczenia, § 531 do 551.
Rozdział dziewiąty. O rozporządzeniu ostatniéj woli w ogólności, a w szczególności o testamentach, § 522 do 603.
Rozdział dziesiąty. O dziedzicach podstawionych i powierznictwach (fideikomisach), § 604—646.
Rozdział jedenasty. O zapisach, § 647—694.
Rozdział dwunasty. O ograniczeniu i zniesieniu rozporządzeń ostatniéj woli, § 695—726.
Rozdział trzynasty. O ustawniczym porządku dziedziczenia, § 727—761.
Rozdział czternasty. O zachowku i policzeniu na zachowek i część dziedziczną, § 762—796.
Rozdział piętnasty. O objęciu dziedzictwa w posiadanie, § 797—824.
Rozdział szesnasty. O spółwłasności i spólności innych praw rzeczowych, § 825—858.

Oddział drugi.

O prawach osobisto-rzeczowych.

Rozdział siedmnasty. O umowach w ogólności, § 859 do 937.
Rozdział ośmnasty. O darowiznach, § 938—956.
Rozdział dziewiętnasty. O kontrakcie składu, § 957—970.
Rozdział dwudziesty. O kontrakcie wygodzenia, § 971 do 982.
Rozdział dwudziesty pierwszy. O kontrakcie pożyczki, § 983—1001.
Rozdział dwudziesty drugi. O pełnomocnictwie i innych rodzajach prowadzenia cudzych interesów, § 1002 do 1044.

Rozdział dwudziesty trzeci. O kontrakcie zamiany, § 1045—1052.
Rozdział dwudziesty czwarty. O kontrakcie kupna, § 1053—1089.
Rozdział dwudziesty piąty. O kontraktach dzierżawnych, wieczysto-dzierżawnych i wieczysto-czynszowych, § 1090 do 1150.
Rozdział dwudziesty szósty. O kontraktach pod tytułem obciążającym w przedmiocie świadczenia usług, § 1151 do 1174.
Rozdział dwudziesty siódmy. O kontrakcie co do spólności dóbr, § 1175—1216.
Rozdział dwudziesty ósmy. O kontraktach małżeńskich, § 1217—1266.
Rozdział dwudziesty dziewiąty. O kontraktach losowych, § 1267—1292.
Rozdział trzydziesty. O prawie nagrodzenia szkody i zadosyćuczynienia, § 1293—1341.

CZĘŚĆ TRZECIA.

O przepisach spólnych prawom osobowym i rzeczowym.

Rozdział pierwszy. O utwierdzeniu praw i obowiązków, § 1342—1374.
Rozdział drugi. O przemianie praw i obowiązków, § 1375—1410.
Rozdział trzeci. O zniesieniu praw i obowiązków, § 1411 do 1450.
Rozdział czwarty. O przedawnieniu i zasiedzeniu, § 1451 do 1502.

(Dr. Joseph Unger. System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. I. II. Band. Leipzig, 1863.)

(Pr. D. I. 1. 2. — P. p. Einleitung. — K. N. tit. prälim. — K. c. k. p. tyt. wstępny. — P. s. §§ 1—29.) *)

WSTĘP.

O ustawach cywilnych w ogólności

Pojęcie prawa cywilnego.

§ 1. Zbiór ustaw, określających wzajemne prawa i obowiązki mieszkańców państwa, stanowi prawo cywilne tegoż państwa. (4. 20. 21. 26. 27. 33—36. 286.—290. 537. 529. 539. 559. 849. 867. 1023. 1175. 1454. 1472. 1482.)

(Unger I. 2.) — O. 2859.

§ 2. Niewiadomością ustawy nikt, po jéj należytem ogłoszeniu, wymawiać się nie może. (102. 160. 326. 1431.)

(Ung. I. 28, 112. II. 33. 37.) — O. 585. 587. 833. 1386. 2598. 3106.

Początek obowiązywania ustawy.

§ 3. Moc obowiązująca ustawy i wynikające ztąd skutki prawne, poczynają się zaraz po jéj ogłoszeniu, jeżeli w saméj ogłoszonéj ustawie, początek jéj obowiązywania, na czas późniejszy nie jest oznaczony.

Pod względem ogłoszenia ustaw rozróżnić należy czas do 30. września 1849, i czas od 1. października 1849.

Ustawy wydane do 30. września 1849 ogłaszały władze administracyjne w formie patentów i okólników.

---

*) P. r. znaczy prawo rzymskie.
P. p. „ prawo pruskie, z 5. lutego 1794.
K. N. „ prawo francuskie, z r. 1804/7.
K. c. k. p. znaczy kodeks cywilny królestwa polskiego, z 1./13 czerwca 1825.
P. s. znaczy kodeks cywilny królestwa saskiego, z 2. stycznia 1863.

Do prawnego ogłaszania ustaw od dnia 1. października 1849. służył „powszechny dziennik ustaw państwa i rządu“, tudzież „dzienniki ustaw krajowych i rządu“, oba te dzienniki wydawano we wszystkich językach krajowych. (pt. z 4. marca 1849, N. 153, d. u. p.)

Od 1. stycznia 1853 wydawano „dziennik ustaw państwa“ tylko w języku niemieckim, a obok niego „dzienniki rządu krajowego“, które w części pierwszéj zawierały przekłady z dziennika ustaw państwa, a w części drugiéj rozporządzenia władz krajowych. (pt. z 27. grudnia 1852, N. 260, d. u. p.)

Od 1. stycznia 1860 zaniechano wydawania „dzienników rządu krajowego“ i do prawnego ogłaszania ustaw służył tylko „dziennik ustaw państwa“ w języku niemieckim wydawany, władze zaś krajowe, rozporządzenia swoje ogłaszać miały w osobnym „dzienniku rozporządzeń“ (pt. z 1. stycznia 1860, N. 3. — rp. m. s. z 14. marca 1860, N. 65, d. u. p.)

Od roku 1863 wychodzą znów „dzienniki ustaw i rozporządzeń krajowych“. Ustawy i rozporządzenia w nich zawarte uważać należy jako prawnie ogłoszone z dniem wyjścia i rozesłania odnośnego numera dziennika, mocy zaś obowiązującéj nabywają z początkiem dnia piętnastego po wyjściu i rozesłaniu dziennika, jeżeli w ustawie lub rozporządzeniu wyraźnie inaczéj nie postanowiono. (ces. rp. z 17. lutego 1863, N. 19, d. u. p.)

Względem ogłaszania ustaw i rozporządzeń w „dzienniku ustaw państwa“ obowiązuje obecnie ustawa z dnia 10. czerwca 1869, N. 113, d. u. p., która opiewa:

Za zgodą obu izb rady państwa, uważam za stosowne, rozporządzić, co następuje:

§ 1. „Dziennik ustaw państwa“ przeznaczony jest dla królestw i krajów, reprezentowanych w radzie państwa, do obowiązującego ogłaszania:

a) ustaw, które przyjdą do skutku z współdziałaniem rady państwa;
b) traktatów państwowych, przeznaczonych do publicznego ogłoszenia;
c) rozporządzeń, wydanych na podstawie ustaw państwa.

Ustawy i rozporządzenia, w „dzienniku ustaw państwa“ ogłaszać się mające, winny być w nim umieszczane pod liczbami bieżącemi, zamykającemi się z końcem każdego roku.

§ 2. „Dziennik ustaw państwa“ wydaje ministerstwo spraw wewnętrznych we wszystkich językach krajowych królestw i krajów, reprezentowanych w radzie państwa.

Niemieckie wydanie „dziennika ustaw państwa“ zawiera autentyczny tekst ogłoszeń do niego przeznaczonych.

Wydania w innych językach krajowych zawierają urzędowe przekłady tekstu autentycznego.

Wszystkie wydania „dziennika ustaw państwa“ mają być zawsze jednocześnie wydawane i rozsełane.

W wypadkach, w których z powodu większéj obszerności ogłoszenia nie może się to stać ze wszystkiemi wydaniami, należy przyspieszyć ile możności późniejsze wyjście innych wydań.

§ 3. „Dziennik ustaw państwa“ wychodzi pod tytułem: „dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów, reprezentowanych w radzie państwa“.

Wszystkie ogłoszenia zawarte w „dzienniku ustaw państwa“, jeżeli inaczéj nie będzie postanowione, są obowiązującemi dla wszystkich królestw i krajów, reprezentowanych w radzie państwa, na podstawie § 1. ustawy zasadniczéj państwa o reprezentacji państwa z dnia 21. grudnia 1867. r. (N. 141. d. u. p.), któremi są: królestwa Czechy, Dalmacja, Galicja i Lodomerja z wielkiem księstwem Krakowskiem, arcyksięstwo Austryjackie poniżéj i powyżej Anizy, księstwa Salcburg, Styrja, Karyntja, Kraina i Bukowina, margrabstwo Morawskie, księstwo górny i dolny Szląsk, uksiążęcone hrabstwo Tyrol i kraj Forarlberg, margrabstwo Istrya, uksiążęcone hrabstwo Gorycja i Gradyska, i miasto Tryest z obwodem.

W razie tym nie potrzeba wymieniać osobno terytorjum, dla którego ogłoszenie jest obowiązującém.

Ale jeżeli ogłoszenie takie nie jest wydane dla wszystkich królestw i krajów, reprezentowanych w radzie państwa, natenczas terytorjum, dla którego jest wydane, ma być wymienione w tekście ogłoszenia.

§ 4. Od ogłoszenia w „dzienniku ustaw państwa“ są wyjęte:

a) rozporządzenia ministerjalne, dotyczące nadania, przeniesienia, przedłużenia lub wygaśnięcia przywilejów przemysłowych;
b) rozporządzenia ministerjalne, dotyczące gospodarstwa w majątku państwa, tudzież w zakładach lub przedsiębiorstwach pod zarządem państwa.

Tu należą np. cenniki wyrobów skarbowych, zmiana w wymiarze stacyj pocztowych lub telegraficznych, opłat poczty konnéj itp.

§ 5. Umieszczone w „dzienniku ustaw państwa“ ustawy i rozporządzenia mają być uważane jako prawnie ogłoszone z dniem wyjścia i rozesłania tego zeszytu niemieckiego wydania „dziennika ustaw państwa“, w którym są zawarte.

§ 6. Moc obowiązująca ogłoszeń, zawartych w „dzienniku ustaw państwa“ zaczyna się, jeżeli w nich wyraźnie inaczéj nie postanowiono, z początkiem czterdziestego piątego dnia po upływie dnia, w którym niemiecka edycja zeszytu „dziennika ustaw państwa“, ogłoszenie zawierającego, wyszła i rozesłaną została.

Dzień wyjścia, który schodzić się musi z dniem rozesłania, musi być wyraźnie wymieniony na każdym zeszycie „dziennika ustaw państwa.

Jeżeli wydanie jakiego zeszytu „dziennika ustaw państwa“ nie nastąpiło jednocześnie we wszystkich językach (ustęp 5. § 2.), natenczas na późniejszych wydaniach tego zeszytu ma być podany dzień wyjścia i rozesłania tekstu autentycznego.

Nadto dzień wyjścia każdego zeszytu „dziennika ustaw państwa“ i ogłoszenia w nim zawarte, z dokładném wymienieniem wydania, które zostało uskutecznione, mają być niezwłocznie obwieszczone w urzędowym dziale „Gazety Wiedeńskiéj“ i w gazetach krajowych, przeznaczonych na ogłoszenia urzędowe.

§ 7. „Dziennik ustaw państwa“ będzie udzielany urzędownie i bezpłatnie tylko władzom rządowym, wydziałom krajowym i urzędom gminnym miast mających własne statuta.

Udzielanie ma być ograniczone do najściślejszéj potrzeby urzędowéj.

§ 8. U każdéj władzy politycznéj powiatowéj (gminnéj) „dziennik ustaw państwa“ w językach krajowych ma być złożony w lokalu

urzędowym, i każdemu winno być dozwolone zaglądać do niego w godzinach urzędowych.

§ 9. Gminy obowiązane są postarać się o eksemplarz „dziennika ustaw państwa“ w językach krajowych. Kwotę za to uiścić się mającą ustanowi ministerstwo spraw wewnętrznych.

§ 10. Należy się postarać, aby szybkie nabycie „dziennika ustaw państwa“ było każdemu ile możności ułatwione, aby wszystkie urzędy pocztowe przyjmowały zamówienia, aby cena była jak najniższa, a rozsyłka taka jak gazet: „dziennik ustaw państwa“ rozsyła się bez opłaty pocztowéj.

§. 11. W miarę okoliczności i wynikającéj ztąd potrzeby, jeżeli idzie o jak największe rozpowszechnienie ustaw i rozporządzeń ogłoszonych w „dzienniku ustaw państwa“, mogą być użyte i inne sposoby ogłoszenia, jako to: umieszczenie w „dziennikach urzędowych, przylepienie w miejscach publicznych itp.

§ 12. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem 1. stycznia 1870. roku. Z tymże samym dniem przestają obowiązywać istniejące prawne postanowienia o ogłaszaniu ustaw i rozporządzeń, o ile odnoszą się do „dziennika ustaw państwa“.

Wykonanie ustawy niniejszéj porucza się ministrowi spraw wewnętrznych.

Schönbrunn, dnia 10. czerwca 1869. r.

Franciszek Józef w. r.

Taaffe w. r. Giskra w. r.

Rozciągłość ustawy.

§ 4. Ustawy cywilne obowiązują wszystkich obywateli tych krajów, dla których są ogłoszone. Nawet co do czynności i interesów za granicą przedsiębranych, ulegają onymże tutejsi obywatele, jeżeli przez nie, zdolność ich osobista do przedsiębrania takowych, jest ograniczona i jeżeli zarazem czynności te i interesa, w tych krajach skutki prawne przynieść mają. Jak dalece cudzoziemcy obowiązani są stósować się do wzmiankowanych ustaw, w następującym rozdziale postanowioném będzie. (1. 28—30. 33—37. 356. 865. 1352.)

(Unger I. 111.) — O. 1320.

Czynności przez poddanych austryjackich między sobą lub z cudzoziemcami w państwie tureckiem przedsiębrane, ocenione być mają podług ustaw austryjackich, jeżeli, zachowując § 4. i 34. k. c., przy przedsiębraniu takowych nie miano oczywiście innéj ustawy na względzie. (§ 9. ces. rp. z 29. stycznia 1855, N. 23, d. u. v.) Okręty austryjackie, uważa się jako terytorjum austrjackie, a mianowicie okręty wojenne wszędzie, okręty zaś handlowe na otwartém do żadnego państwa nie należącém morzu. (d. n. z 19. sierp. 1826, N. 2215, z. p. s.) — rp. n. r. w. z 13. stycz. 1833, N. 50, z. u. w. i art. II. Ed. pol. di navigazione z 25. kwiet. 1774.

§ 5. Ustawy nie mają wstecznéj mocy obowiązującéj, a dla tego żadnego nie wywierają wpływu na czynności wprzód nastąpione, ani na prawa wprzód nabyte. (576.)

(Unger I. 116.) — O. 40. 78. 389. 481. 565. 694. 764. 1079. 1194. 1694. 1780. 1783. 1850. 1986. 2701. 2887. 3104. 3264. 3570.

Rozporządzenia ostatniéj woli przed zaprowadzeniem k. c. zdziałane, tak co do formy jak co do treści oceniać należy według ustaw dawniejszych (d. n. z 16. list. 1814, N. 1111, z p. s.)

Prawo używania służące rodzicom, względem dóbr dzieci z art. 384, k. N., nie zniósł k. c. co do dóbr posiadanych przez dzieci w czasie zaprowadzenia austr. k. c. (d. n. z 12. grud. 1817, N. 1394, z. p. s.)

Kontrakty małżeńskie w b. w. m. Krakowie i j. o. według ustaw dawniejszych ważnie zawarte, i pełnoletność według dawniejszych ustaw osiągniętą zatwierdził pt. z 23. marca 1852, N. 79, d. u. p. w art. I. IV.

Tłumaczenie ustawy.

§ 6. Przy stósowaniu ustawy, takie tylko onéjże rozumienie nadawać należy, jakie wypływa z właściwego znaczenia wyrazów związkowo uważanych i z wyraźnego zamiaru prawodawcy. (8. 614. 655. 683. 771. 914. 916. 1228. 1247.)

(Unger I. 60.) — O. 251. 311. 507. 628. 671. 676. 1412. 1425. 1832. 1864. 2132. 2798.

§ 7. Jeżeli jaki przypadek prawny nie da się rozstrzygnąć ani według wyrazów, ani według naturalnego rozumienia ustawy, wówczas należy mieć wzgląd na podobne przypadki wyraźnie w ustawie rozstrzygnięte, i na zasady innych ustaw z tamtą w związku zostających. Jeżeli pomimo tego zachodzi jeszcze wątpliwość, takowa, po dokładném rozważeniu wszystkich starannie zebranych okoliczności, według zasad prawa natury, rozstrzygnięta być winna.

(Unger I. 60.) — O. 408. 573. 575. 867. 904. 917. 973. 1145. 1374. 1443. 1703. 1879. 3615.

§ 8. Prawodawcy wyłącznie służy władza wytłumaczyć ustawę w sposobie powszechnie obowiązującym. Tłumaczenie takie, stósowaném być powinno do wszystkich jeszcze nie rozstrzygnionych przypadków prawnych, wyjąwszy, gdyby prawodawca postanowił zarazem, iż to tłumaczenie nie ma się odnosić do tych przypadków,

które mają za przedmiot czynności przed niém nastąpione, lub prawa, przed tém dochodzone.

(Unger I. 96.)

Pt. z 7. sierp. 1850, N. 325, d. u. p. w § 36. określa o ile m. s. zarządzić może objaśnienie ustaw przez najwyższy trybunał. M. s. uzyskawszy wiadomość o nierównem zastósowaniu ustaw w różnych krajach koronnych, lub o mylném tłumaczeniu ustawy zażądać może aby trybunał najwyższy na umyślnie zwołaném pełném posiedzeniu spórne pytanie prawne rozstrzygnął. Orzeczenie takie sądom niższym służyć ma za objaśnienie.

Rp. ces. z 23. grud. 1848, N. 51, d. u. p. zawiera podobny przepis dla najwyższego sądu wojskowego.

Dla utrzymania jednostajności w orzeczeniach najwyższego trybunału ces. rp. z 3. paźdz. 1854, podaje następujące przepisy: 1. prezydent tego sądu jest obowiązany, uchwały pojedynczych senatów, które się sprzeciwiają uchwalonym dawniéj zasadom prawnym, albo widocznie nie zgadzają się z aktami lub ustawami, poddać nowym obradom w senacie zmocnionym złożonym z 15 członków trybunału najwyższego. Tak i wtenczas postąpić należy, jeżeli względem jednego pytania prawnego w różnych wydziałach różne zapadną uchwały. 2. W wydziałach z 7 członków złożonych od przyjętych dawniéj zasad prawnych odstępywać nie wolno. Jeżeli zaś referent mniema, że musi bronić innego zdania prawnego, powinien o tém wcześnie zawiadomić prezydenta, aby tenże zarządzić mógł naradę w większym senacie. 3. Prezydent sądu najwyższego ma zarządzić stósowne środki w celu utrzymania ewidyncji praktycznéj umiejętności prawa rozwijającéj się w tym sądzie przez rozstrzyganie pojedynczych pytań prawnych i podania do wiadomości takich orzeczeń członkom trybunału najwyższego.

W skutek tego ces. rp. założono przy trybunale najwyższym tak zwaną księgę orzeczeń (Judicatenbuch, która już w r. 1853, pod nazwą Präjudizienbuch w tym sądzie istniała.) Do księgi téj wpisują się tylko te uchwały, które zapadają w senacie z 15 członków złożonym z tém dodatkiem, aby je wpisać do téj księgi. Obok téj księgi założono t. z. repertorjum orzeczeń, do którego w każdym wydziale wpisują się orzeczenia względem spórnych pytań prawnych, z prawa i procesu cywilnego. Orzeczenia takie, na osobnych arkuszach pisane, bywają litografowane, i udziela się je po jednym eksemplarzu każdemu z członków najwyższego trybunału. Chce senat który odstąpić od zasady dawniéj uchwalonéj, musi być sprawa podana pod obrady senatu zmocnionego z 15 członków, i w ówczas zapadła uchwała zostaje wpisaną do księgi orzeczeń. Od zasad wpisanych do téj księgi odstąpić można tylko na mocy uchwały senatu złożonego z 21 członków. (ces. rp. z 7 sierp. 1872.) Do urzędownego ogłaszania orzeczeń w księgę i do repertorjum wpisanych, jest przeznaczona „powszechna gazeta sądowa“. U nas podaje je w polskich przekładach „Prawnik“.

Trwanie ustawy.

§ 9. Ustawy zachowują moc obowiązującą, dopóki ich prawodawca nie zmieni, lub wyraźnie nie uchyli.

(Unger I. 101.)

Inne gatunki przepisów, jako to:

a) Zwyczaje.

§ 10. Zwyczaje wtenczas tylko na wzgląd brane być mogą, kiedy się do nich ustawa odwołuje. (389. 390. 501. 549.) —

(Unger I. 33.) O. 1154. 1946. 2891.

Sądy konsularne orzekają na podstawie ustaw austryjackich, o ile szczególne powszechnie uznane prawo zwyczajowe albo inne ogłoszone rozporządzenia nie stoją temu na przeszkodzie. Prawo zwyczajowe tylko wtenczas uważać należy za powszechnie uznane, jeżeli zostanie udowodnionem, że ta sama zasada prawna w kilku podobnych przypadkach i w różnych czasach stanowiła podstawę prawomocnego orzeczenia austryjackich sądów konsularnych. Dowód taki prowadzonym być może tylko przez akta sądowe lub poświadczenie urzędowe sądu konsularnego (ces. rp. z 29. stycz. 1855, N. 23, d. u. p. § 8 — rp. m. z 31. marca 1855, N. 58, d. u. p. § 14.)

b) Statuta prowincjonalne.

§ 11. Te tylko statuta szczególnych prowincyj i obwodów krajowych mają moc ustawy, które po ogłoszeniu niniejszéj ustawy, wyraźnie przez Monarchę potwierdzone zostaną. (288. 298. 1132. 1142. 1146.)

Unger I. 13.) Żaden z takich statutów nie został potwierdzony (d. n. z 13. lipca 1811, zbiór Goutty 5. tom 20. str.)

c) Wyroki sądowe.

§ 12. Rozporządzenia w szczególnych przypadkach wydane i wyroki sądowe w szczegółowych sporach zapadłe, nie mają nigdy mocy ustawy; nie mogą być rozciągane ani do innych przypadków, ani do innych osób. (547. 442. 931.)

(Unger I. 41.) — O. 130. 412. 679. 931. 978. 1003. 1024. 1071. 1245. 1252. 1620. 1643. 2412. 2580. 2709. 3064. (par. uwagę do § 8.)

d) Przywileje.

§ 13. Przywileje i uwolnienia pojedynczym osobom albo całym korporacjom udzielone, zarówno z innemi prawami uważane być mają, jeżeli pod tym względem rozporządzenia polityczne nie obejmują oddzielnych przepisów. (83. 120. 1456. 1457.)

(Unger I. 595. II. 312.)

Według zdania Schustra (komentarz str. 204), i Nippla (kom tom I. str. 111.) pod względem przywilejów niezniósła powszechna

ustawa cywilna z r. 1811 przepisów kodeksu ces. Józefa (pt. z 1. list) 1786, N. 591, z. p. s.) zawartych w §§ 15.—23., i przepisów księgi ustaw cywilnych dla Galicji (pt. z 13. lutego 1797, N. 336, z. p. s.. zawartych w §§ 49.—54.

O przywilejach przemysłowych mówi pt. z 15. sierp. 1852, N. 184, d. u. p., — o obronie cech i wzorów przemysłowych ustawy z dnia 7. grudnia 1858, N. 230 i 237, d. u. p.

Główny podział ustawy.

§ 14. Przedmiotem przepisów niniejszéj ustawy cywilnéj są: prawa osobowe, rzeczowe, tudzież postanowienia prawom tym wspólne.

(Unger I. 210.)

(Unger. System des ä. a. Privatrechtes.)

(P. p. — Wstęp §§ 34.—45., 82.—84. i tytuł I. część 1.
K. N. — księga I. tytuł 1.—4.
K. c. k. p. — księga I. tytuł 1.—4.
P. s. — §§ 30.—51.)

CZĘŚĆ PIERWSZA.

O prawie osobowém.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O prawach odnoszących się do osobistych przymiotów i stosunków.

Prawa osobowe.

§ 15. Prawa osobowe wynikają częścią z osobistych przymiotów i stosunków, częścią zasadzają się na stosunku familijnym. (307.)

(Unger I. 219. 504.)

Stosunki te prawne uwidoczniają t. z. metryki urodzenia, zaślubin i zejścia.

Przepisy względem prowadzenia tych metryk zawiera pt. z 20. lutego 1784.

Metryki gmin niekatolickich prowadzone być mają według d. n. z 26. list. 1829, N. 2442, z. p. s. i rp. m. z 30. stycznia 1849, N., 107 d. u. p.

Względem metryk izraelitów porównaj u. z. 10. lipca 1868, N. 12. d. u. p. z r. 1869, — rp. namiest. z 11. stycznia 1872, L. 378, i rp. m. spraw wew. z 6. grud. 1873, L. 14102, N. 6, d. u. k. z r. 1874.

Względem metryk osób nie należących do żadnego prawnie uznanego kościoła lub stowarzyszenia religijnego rp. m. z 20. paźdz. 1870, N. 128, d. u. p.

I. Z charakteru osobowości.

Prawa wrodzone.

§ 16. Każdy człowiek ma prawa wrodzone, samym rozumem poznawane, i dla tego za osobę uważanym być winien. Niewola albo poddaństwo, niemniéj wykonywanie

władzy na zasadzie takowych, w krajach tutejszych zostają zniesione.

(Unger I. 252.)

Każdy niewolnik staje się wolnym, jak tylko wstąpi w granice monarchji, lub na pokład okrętu austr. Równie staje się wolnym i za granicą w chwili, gdy obywatelowi austr. jako niewolnik oddany zostanie (d. n. z 19. sierp. 1826, N. 2215, z. p. s.)

Niewola zniesioną została w Galicji pt. z 5. kwiet. 1782, N. 8, z. Pillera.

Stosunek poddańczy zniósł pt. z 17. kwiet. 1848, N. 1136 z p. s. w Galicji z pt. z 9. sierp. 1848, N. 1173 z. p. s. na Bukowinie.

W. b. Rzpltéj. Krakowskiéj stosunek poddańczy nie istniał. Własność użytkową i dzierżawy wieczyste w tym kraju u. z 9. lipca 1844, L. 3219 określone, znósł pt. z 7. września 1848, N. 1180, z. p. s., któren we wszystkich krajach koronnych, stosunek poddańczy i zwierzchniczy wraz ze wszystkiemi odnośnemi ustawami uchylił.

Prawne ich domniemanie.

§ 17. Wszystko co jest zgodném z prawami naturalnemi wrodzonemi, uważa się dopóty za istniejące, dopóki dowiedzioném nie będzie, że prawa te przez ustawę są ograniczone. (18. 47. 317. 323. 328. 355. 381. 382. 538. 1296. 1313. 1319. 1453.) — O. 3101.

Prawa nabywane.

§ 18. Każdy jest zdolnym nabywać praw pod warunkami, przez ustawy przepisanemi. (355. 538. 1453.)

Urządzenie upadłości (u. z 25. grud. 1868, N. 1, d. u. p. z r. 1869) ogranicza tę zdolność w sposób następujący:

§ 1. Otwarcie upadłosci odejmuje dłużnikowi, który stał się niewypłacalnym, dowolny rozrząd całego majątku eksekucji podległego, jaki tenże dłużnik posiada, albo jaki na niego przypadnie w czasie trwania upadłości.

Ogół wierzycieli, których roszczenia istniały, w czasie otwarcia upadłości, pozyskuje prawo wziąć takowy majątek podług przepisów niniejszego urządzenia w zachowanie i zarząd, i obrócić na zaspokojenie siebie.

§ 2. Skutki prawne otwarcia upadłości następują z początkiem dnia, w ciągu którego w sądzie upadłości obwieszczenie o takowéj na domu sądowym (§ 69.) wywieszone zostało.

§ 3. W obec ogółu wierzycieli nieważnemi są wszelkie rozporządzenia lub czynności upadłego, następujące po otwarciu upadłości i mające za przedmiot majątek jego do masy należący, mianowicie zaś wszelkie pozbycie, zastawienie lub obciążenie.

Jeźli dług upadłemu po otwarciu upadłości zapłacony został, a upadły tego, co odebrał, ani do masy nie wniósł, ani na korzyść

jéj nie obrócił, płacący nawet i wtenczas wolnym będzie od powtórnego uiszczenia długu masie upadkowéj, byleby udowodnił, że w chwili uiszczenia zapłaty wiedzieć nie mógł o otwarciu upadłości.

Zapłata, przez upadłego po otwarciu upadłości wierzycielowi uiszczona, ważną jest tylko co do téj ilości, jakąby mu przy rozdziale masy przydzielić należało.

§ 4. Ogół wierzycieli ma prawo obejmować spadki z dobrodziejstwem inwentarza tudzież przyjmować zapisy.

§ 53. W skutek orzeczenia sądu, że upadłość jest ukończoną, upadły odzyskuje prawo dowolnego rozrządu majątkiem swoim.

Dochodzenie praw.

§ 19. Każdemu, który mniema, iż jest w prawach swych pokrzywdzonym, wolno jest wnieść skargę do władzy, przez ustawy do tego przeznaczonéj. Kto zaś pomijając tę władzę, własnéj pomocy używa, albo granicę koniecznéj obrony przestępuje, ten staje się za to odpowiedzialnym. (93. 319. 220. 339. 344. 422. 471. 797. 1109. 1321. 1322. 1338.)

(Unger II. 230. 337.) — O. 1523. 3245. 3462. 3634.

Prawo wniesienia skargi nie jest zawisłem od wprzód wydanéj obrazy prawa, lecz i w przypadku grożącego tylko sporu, żądać można, aby istniejący stosunek prawny przez wyrok ustalony został. (O. z 3. kwietnia 1873, L. 3030, II. senat, N. 46 r. w.

§ 20. Te nawet spory, które dotyczą Panującego, lecz odnoszą się do jego prywatnego majątku, lub do sposobów nabycia na prawie cywilném ugruntowanych, powinny być rozstrzygane przez władze sądowe według przepisów ustawy. (289. 290. 1454. 1456. 1472. 1485.)

(Unger I. 108.) O. 91.

Warunek zrzeczenia się drogi prawa, w umowach z rządem zawartych, uważać należy jako niedołożony (d. n. z 10. grudnia 1819, N. 1635, z. p. s.) Władze mają prawo użyć wszelkich środków do niezwłocznego wykonania umowy zmierzających, a kontraktującemu wolno w drodze prawa dochodzić wszelkich z umowy wynikających pretensji (d. n. z 29. czerwca 1820, N. 92, z. u. k. galicyjskich.)

II. Prawa osób ze względu na wiek lub na niemożność użycia rozumu.

§ 21. Ci, którzy dla braku lat, dla wad umysłowych, lub z powodu innych przyczyn, nie są zdolni o własnych swych interesach należyte mieć staranie, zostają pod szczególną opieką ustawy. Takiemi są: dzieci, które siódmego; niedorośli, którzy czternastego; małoletni, którzy dwudziestego czwartego roku życia swego jeszcze nie skończyli; tudzież: szaleni, obłąkani i niedołężni; którzy albo całkiem pozbawieni są użycia rozumu,

albo przynajmniéj nie są w stanie przewidywać skutków swoich czynności; niemniéj ci, którym jako uznanym marnotrawcom sądownie wzbronioném jest zarządzanie majątkiem swoim; nakoniec nieobecni i gminy.

a) Brak lat. p. III. i IV. rozdział 1. części §§ 49.—52. 95. 96. 106. 310. 569. 591. 597. 634. 865. 1034. 1219. 1224. 1245. 1250 1308—1310. 1421. 1424. 1433. 1454. 1494. 1495.
b) Wady umysłowe p. §§ 48. 49. 52. 95. 96. 106. 173. 176. 191. 251. 270. 273. 275. 233. 310. 366. 567. 591. 616. 865. 1034. 1245. 1250. 1308—1310. 1433. 1454. 1494.
c) Marnotrawcy p. §§ 176. 191. 270. 273. 283. 568. 718. 1210.
d) Nieobecni p. §§ 24. 112. 113. 176. 270. 276—278. 352. 634. 1425. 1454. 1475. 1496.
e) Gminy §§ 27. 286. 288. 290. 337. 529. 539. 559. 867. 1454. 1472. 1482. 1485.
f) Wady ciała p. §§ 109. 173. 191. 251. 591. 886.
g) Skazanie za zbrodnie p. §§. 29. 61. 176. 191. 270. 279. 574. 592. 768. 868.

(Unger I. 224. 282. II. 31.) — O. 419. 491. 1832. 3244.

§ 22. Nieurodzone nawet dzieci, zostają pod opieką ustawy cywilnéj od chwili ich poczęcia. Uważane są za urodzone ze względu na prawa ich własne, nie zaś na prawa osób trzecich; jednakże dziecię urodzone nieżywe, uważane jest ze względu na prawa, któreby mu, gdyby żyło, służyły, jak gdyby nigdy poczętém nie było. (270. 274. 612. 630. 632. 634. 644. 757. 778.)

(Unger I. 234.) — O. 423. 1498. 2823.

§ 23. W wątpliwości, czy dziecię żywe lub umarłe na świat przyszło, domniemanie jest, że się żywe urodziło. Kto przeciwnie utrzymuje, dowodzić tego powinien.

III. Ze względu na nieobecność.

§ 24. W wątpliwości, czy nieobecny, lub ten, który zniknął, zostaje jeszcze przy życiu lub przeciwnie, domniemanie jest, że umarł, w następujących tylko przypadkach: 1) kiedy od jego urodzenia lat ośmdziesiąt upłynęło, a miejsce jego pobytu od lat dziesięciu nie jest wiadomém; 2) kiedy bez względu na upływ czasu od jego urodzenia, nie ma o nim wiadomości przez zupełne lat trzydzieści; 3) kiedy w wojnie został ciężko raniony; albo kiedy znajdował się na okręcie, który się rozbił, lub w innem niebezpieczeństwie bliskiéj śmierci, a od tego czasu nie znajduje się przez lat trzy. We wszystkich tych przypadkach, uznanie za umarłego żądaném

i przy zachowaniu ostrożności przepisanych (§ 277), uzyskaném być może. (112.—114. 277. 278.)

(Unger I. 235.) — O. 929. 2042. Przypadek § 24. ust. 3. przyjąć można i wtenczas, jeżeli kto wśród takich okoliczności dom opuścił, z których wnosić można, że sobie chciał życie odebrać i więcéj niewrócił. (O. z 17. sierpnia 1870, l. 2997.)

Uznanie za zmarłego żądaném być może albo w celu przeprowadzenia postępowania spadkowego, albo w celu zawarcia powtórnego związku małżeńskiego.

W przypadku pierwszym prosić o nie należy sąd do przeprowadzenia postępowania spadkowego właściwy.

Sposób postępowania określają §§ 24, 277 i 278 k. c. Niechce się strona powoływać na domniemanie § 24., lecz chce dowodzić przypadek śmierci przez świadków, wówczas wnieść musi prośbę o przesłuchanie świadków i załączyć artykuły dowodowe. Przychyli się sąd do téj prośby, w takim razie mianuje dla nieobecnego kuratora, i doręcza mu artykuły dowodowe, aby w dniach 30 poczynił interogatorja. Oprócz tego wzywa sąd edyktem, w gazetach trzy razy umieścić się mającym, tak nieobecnego, jak równie i wszystkich, którzy o życiu jego lub okolicznościach śmierci wiadomość jaką mieć mogą, aby o tém donieśli sądowi lub kuratorowi w terminie, któren nie ma być krótszym jak trzy miesiące, a nie dłuższym, jak rok jeden.

Tymczasem przesłuchuje sąd świadków, wyjaśnia z urzędu wszystkie rozstrzygające okoliczności i udziela zeznania świadków, proszącemu i kuratorowi.

Po upływie terminu edyktalnego wyznacza sąd termin, słucha wywodów i zarzutów stawiającego świadków i kuratora, zarządza dalsze dochodzenie albo słuchanie świadków, jeżeli się tego okaże potrzeba.

Po przeprowadzeniu rozprawy orzeka sąd wyrokiem, czy dowód śmierci jest ustanowiony, czy nie. Przeciw wyrokowi temu służą zwyczajne środki prawne (dn. 17. lutego 1827, N. 2259, z. p. s.)

W przypadku żądania uznania kogo za zmarłego, w celu zawarcia powtórnych ślubów małżeńskich, postępuje się albo według §§ 24., 112., 114. k. c., albo według wyżéj powołanego d. n. z 17. lutego 1827, i ta tylko zachodzi różnica, że właściwym jest trybunał 1. instancji, w którego okręgu mieszka pozostały małżonek, że prócz kuratora nieobecnego ustanowić należy jeszcze obrońcę związku małżeńskiego, którym być ma jaki prawy i rozsądny mężczyzna (rp. m. z 2. paźdz. 1851, N. 251, d. u. p.) i że nakoniec wyrok orzekający uznanie za zmarłego sądowi najwyższemu z urzędu przełożonym być musi. Sąd najwyższy i wtenczas, jeżeli sprawa się tyczy małżonków katolickich, ordynarjat poprzednio przesłuchać nie jest obowiązany (ces. rp. z 30. list. 1849, N. 46, d. u. p.).

§ 25. Jeżeli zachodzi wątpliwość: która z pomiędzy dwóch lub więcéj osób zmarłych, pierwsza z tego światu zeszła; ten, który wcześniejszą śmierć jednéj lub drugiéj z pomiędzy nich twierdzi, twierdzenia tego dowodzić powinien; gdyby twierdzenia tego nie dowiódł, domniemanie jest, że wszystkie w jednym czasie umarły,

i przejście praw z jednéj osoby na drugą, miejsca mieć nie może. (536. 537. 703. 705.)

(Unger I. 249.)

IV. Ze stanu osoby moralnéj (prawniczéj).

§ 26. Wzajemne prawa członków jakiéj dozwolonéj społeczności, oznacza albo umowa albo cel, tudzież szczególne przepisy, względnie społeczności wydane. Społeczność względnie osób, które do niéj nie należą, używa w ogólności takich samych praw, jakie pojedynczym osobom służą. Społecznościom niedozwolonym jako takim, nie służą żadne prawa, ani względnie obcych, ani względnie członków, i są niezdolne do ich nabywania. Do niedozwolonych społeczności należą te, które wyraźnie politycznemi ustawami są zabronione, albo które wyraźnie sprzeciwiają się bezpieczeństwu, publicznemu porządkowi, lub dobrym obyczajom. (27. 286. 290. 337. 361. 529. 559. 849. 1175. 1203. 1454. 1472. 1482.)

(Unger I. 313.) — O. 3577.

Porównaj w tym względzie ustawy o stowarzyszeniach, a mianowicie pt. z 26. list. 1852, N. 253 d. u. p. i u. z 15. list. 1867, N. 134 d. u. p.

Stowarzyszenia i spółki, zysk na celu mające, daléj wszelkie stowarzyszenia dla spraw bankowych, kredytowych i asekuracyjnych, tudzież zakłady zastawnicze wyjęte są z pod mocy obowiązującéj ustawy z r. 1867, i podlegają pt. z r. 1852, i osobnym dotyczącém ustawom. I tak obowiązuje dla gwarectw prawo górnicze z 23. maja 1854, N. 146; dla spółek akcyjnych i komandytowych na akcje, jeżeli są spółkami handlowemi, kodeks handlowy §§ 32—35. ust. wprow. k. h.; dla stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych u. z 9. kwietnia 1873, N. 70, d. u. p,

Udzielenie zezwolenia na zawiązanie stowarzyszenia, jest albo zastrzeżone dla Najjaśniejszego Pana (zakłady kredytowe, powszechne zakłady zaopatrzenia i rentowe, stowarzyszenia w celu przedsiębiorstwa kolei żelaznych i żeglugi parowéj), albo pozostawione ministerstwu spraw wewnętrznych i administracyjnym władzom krajowym (§ 4.—6 pt. z 26. list. 1852).

W szczególności udziela ministerstwo spraw wewnętrznych zezwolenia na zakładanie stowarzyszeń takich, których fundusz zakładowy w części lub całości zebrany być ma przez akcje, albo których zakres działania rozciągać się ma na obszar administracyjny dwóch lub kilku krajów koronnych. Względem statutów por. § 9., względem stowarzyszeń akcyjnych § 12. powołanego ptu. Względem dopuszczenia zagranicznych spółek akcyjnych lub spółek komandytowych na akcje por. ces. rp. z 29. list. 1865, N. 127 d. u. p., które ust. z dnia 29. marca 1873, l. 42, d. u. p. rozciągnęła i na zagraniczne zakłady zabezpieczenia.

Według § 5. u. przemysłowéj z 20. grud. 1859, N. 227, d. u. p., osoby prawnicze mogą wykonywać przemysł.

§ 27. Polityczne ustawy oznaczają, jak dalece gminy, co do praw onymże służących, zostają pod szczególną opieką rządu. (286. 290. 337. 867. 1023. 1472.)

I. Gminy świeckie. Art. V. u. gminnéj z 5. marca 1862, N. 18. d. u. p. przyznaje gminom prawo wolnego zarządu majątku gminy. Według §. 54. i 56. u. gminnéj dla Galicji z 12. sierp. 1866, naczelnik reprezentuje gminę na zewnątrz, prowadzi zarząd majątku, nadzoruje użytkowanie i zarząd dobra gminnego, kieruje przedsiębiorstwami, rozporządza w sprawach gminnych nie należących do zakresu działania rady.

Dokumenta, mocą których gmina przyjmuje zobowiązania względem trzecich osób, muszą być podpisane przez naczelnika i jednego asesora lub przysiężnego.

Tyczy się dokument interesu, do którego zawarcia potrzebne jest przyzwolenie rady lub wyższe zatwierdzenie, musi być podpisany przez dwóch radnych, i powołać się do tego przyzwolenia lub zatwierdzenia. W każdym razie dokument, wydany imieniem gminy, musi być zaopatrzony pieczęcią gminy.

II. Gminy duchowne. Art. 15. u. z 27. grud. 1867, N. 142, d. u. p. Każdy prawnie uznany kościół i stowarzyszenie religijne posiada prawo do wspólnego publicznego wykonywania swéj religji, urządza i administruje samodzielne wewnętrzne sprawy swoje; pozostaje w posiadaniu i używaniu swoich na cele naukowe, konfesyjne i dobroczynne przeznaczonych zakładów, fundacji i funduszów, ale też, jak każde stowarzyszenie podlega ogólnym ustawom państwa.

III. Pod względem prawa majątkowego kościołów katolickich zawiera ustawa z dnia 7. maja 1874, N. 50, d. u. p. w §§ 38—60. bliższe postanowienia. Według tych §§ majątkiem kościołów parafialnych zarządza wspólnie: przełożony kościoła, gmina parafialna i patron kościelny. Fundusze czysto kościelne pozostają w zarządzie władz kościelnych. Do poświadczenia aktów prawnych w imieniu kościoła lub zakładu kościelnego, potrzeba podpisu przełożonego kościoła i przynajmniéj dwóch członków reprezentacji wspomnionéj w § 41. Przepisy rp. m. z 20. czerw. 1860, N. 162, d. u. p. i z 13. lipca 1860, N. 175, d. u. p. o sprzedaży i obciążeniu majątku kościołów katolickich obowiązują nadal, z wyjątkiem tych postanowień, według których sprawy tego rodzaju, podlegały zatwierdzeniu ze strony kurji papieskiéj. Rządowa administracja czuwa nad tém aby władze kościelne czyniły zadość przepisom téj ustawy.

V. Ze stanu obywatelstwa.

§ 28. Obywatelstwo nadaje zupełne użycie praw cywilnych. Dzieci obywatela austryjackiego, przez samo urodzenie nabywają obywatelstwa w krajach dziedzicznych monarchji austryjackiéj. (29.—31. 33. 42. 146. 165. 681.)

(Unger I. 291.)

Dla wszystkich przynależnych do królestw i krajów, w radzie państwa reprezentowanych, istnieje ogólne austryjackie prawo oby-

watelstwa. Ustawa określa pod jakiemi warunkami się nabywa i utraca austryjackie prawo obywatelstwa (u. z 21. grud. 1867, N. 142, d. u. p. art. 1.)

Sposób nabycia obywatelstwa.

§ 29. Cudzoziemcy nabywają obywatelstwa austryjackiego przez wnijście w służbę publiczną; przez przedsięwzięcie przemysłu, który wymaga koniecznie stałego zamieszkania w kraju; przez ciągłe dziesięcioletnie zamieszkiwanie w krajach tutejszych, jeżeli przez ten cały przeciąg czasu cudzoziemiec za żadną zbrodnię nie uległ karze.

§ 30. Nawet bez przedsięwzięcia jakiego przemysłu lub rzemiosła i przed upływem lat dziesięciu, udzielenie obywatelstwa u władz politycznych żądaném, a przez nie, stósownie do majątku, sposobności w zarobkowaniu, tudzież dobrych obyczajów osoby żądającéj, nadaném być może.

§ 31. Samo posiadanie albo czasowe używanie włości, domu lub gruntu, założenie handlu, fabryki, lub należenie do nich bez osobistego osiedlenia się w kraju do tego państwa należącym, nie nadaje obywatelstwa austryjackiego.

Obywatelstwo austryjackie nabywa się:

a) przez urodzenie. § 28. Dzieci nieślubne obywatelki austryjackiéj, są obywatelami austryjackiemi bez względu na obywatelstwo ich nieślubnego ojca. Dzieci przysposobione przez akt adopcji nie nabywają obywatelstwa swoich rodziców przysposobionych. Podrzutki, których rodzice nie są wiadome, jeżeli są zrodzone w państwie austryjackiem, mają za sobą domniemanie obywatelstwa austryjackiego;

b) przez zaślubienie obywatela austryjackiego. Cudzoziemka nabywa obywatelstwa austryjackiego przez zaślubienie obywatela austryjackiego (d. n. z 23. tutego 1833, N. 2595, z. p. s.)

c) przez ciągłe dziesięcioletnie zamieszkiwanie w krajach tutejszych, nabywa cudzoziemiec obywatelstwa austryjackiego dopiero wtenczas, jeżeli okoliczność tę przed administracyjną władzą krajową miejsca swego zamieszkania wykaże, z polecenia jéj przysięgę poddańczą wykona i na to poświadczenie otrzyma (d. kc. n. z 1. marca 1833, N. 2597, z p. s.)

d) przez udzielenie. § 30.

Uzyskawszy przyrzeczenie przyjęcia do jakiéj gminy tutejszéj, starający się o obywatelstwo wnieść ma podanie do władzy administracyjnéj 1. instancji, i wykazać w niem dobre obyczajne zachowanie i dostateczny sposób zarobkowania.

Władza ta zarządzi potrzebne dochodzenie i przełoży podanie krajowéj władzy administracyjnéj, która wydać może pozwolenie do rzeczywistego przyjęcia jako obywatela austryjackiego (rp. m. z 27. paźdz. 1859.)

Uroczystość przy rzeczywistem przyjęciu za obywatela państwa polega na złożeniu przysięgi poddańczéj, przy stosownem pouczeniu (d. n. z 30. stycznia 1824, N. 2696, z. u. pol. tom 52.)

Niedorośli od wykonania téj przysięgi mogą być uwolnieni (d. n. z 31. marca 1831, N. 7357.) Cudzoziemki przysięgi nie składają (d. n. z 30. sierp. 1824.)

Dzieci cudzoziemców służących w wojsku austr. nabywają obywatelstwa austr. przez bezpłatne przyjęcie do tutejszego wojskowego zakładu wychowawczego (rp. n. r. w. z 8. stycznia 1812.)

Dzieci wchodźcy już wieloletnie w czasie uzyskania obywatelstwa przez ojca, nie nabywają z nim razem obywatelstwa austr. (d. kc. n. z 30. sierp. 1832, l. 19542.)

Sposób nabycia obywatelstwa austr. przez wnijście w służbę publiczną, został uchylony art. 3. u. zasad. z 21. grud. 1867, N. 142, d. u. p. któren powiada: „cudzoziemcom wolno wstąpić do publicznego urzędu, jeżeli uzyskają austryjackie obywatelstwo“ — co się stosuje także i do wojska (§ 20. u. z 5. grud. 1868, N. 151, d. u. p.), równie uchylony jest sposób nabycia obyw. austr. przez przedsięwzięcie przemysłu (rp. ces. z 27. kwiet. 1860, N. 108, d. u. p.

Utrata obywatelstwa.

§ 32. Przepisy co do utraty obywatelstwa przez wyniesienie się z kraju, tudzież przez to, iż obywatelka tutejsza wchodzi w związki małżeńskie z cudzoziemcem, zawarte są w ustawach emigracyjnych.

(Unger I. 297.)

Dotychczasowe ustawodawstwo o wychodźctwie uległo zmianie w skutek u. zasadniczéj z 21. grudnia 1867, N. 142, d. u. p. — Art. 4. u. powiada: „Wolność wychodźctwa jest pod względem państwowym ograniczona tylko obowiązkiem służenia w wojsku“.

Pozwolenia więc do wychodźctwa potrzebuje teraz tylko obowiązany do służenia w wojsku. Udzielanie takiego pozwolenia należy do zakresu ministerstwa obrony krajowéj i bezpieczeństwa publicznego (rp. m. obr. kraj. z 7. lipca 1868, l. 1723.)

Inni wychodźcy żądać mogą od władzy tylko poświadczenia, że przestali być obywatelami austr., i poświadczenia takie wydaje w imieniu władzy krajowéj **starostwo** (rp. m. spr. wew. z 5. wrześ. 1868. l. 4131.)

Żołnierzowi służącemu w linji lub rezerwie, udzielić może uwolnienie w celu wychodźctwa, państwowe ministerstwo wojny; żołnierzowi z obrony krajowéj, ministerstwo obrony krajowéj (§ 54 u. z 5. grud. 1868, N. 151, d. u. p.)

Z tego wynika, że wychodźca popisowy, któren bez pozwolenia emigrował, ponosi skutki i kary §§ 42.—47. u. o służbie wojskowéj z 5. grud. 1868, N. 151. d. u. p., nie zaś ustawy emigracyjnéj z 24. marca 1832, N. 2557, z. p. s.

Z ustawy téj emigracyjnéj z r. 1832, zatrzymać należy § 1., dający określenie wychodźctwa. Według tego określenia, uważać należy za wychodźcę tego obywatela austr., któren się z państwa austr. do innego zagranicznego państwa wydala, z zamiarem niewrócenia więcéj. Zamiar ten może być wyraźnie oświadczonym lub objawionym przez czynności w § 7. wskazane.

Przepisy ustawy z r. 1832 o nieuprawnionéj nieobecności §§ 24. 25. 31.—38. obowiązuje daléj.

Prawa cudzoziemców.

§ 33. Cudzoziemcy używają w powszechności równych praw cywilnych z krajowcami i równe z nimi mają obowiązki cywilne, wyjąwszy jeżeli do używania tychże praw, obywatelstwo jest wyraźnie wymaganém. W przypadkach wątpliwych, cudzoziemcy chcący używać równych praw z krajowcami, dowieść powinni, że w kraju, do którego należą, obywatele tutejsi, prawa, o które rzecz idzie, równie jak tamtejsi używają. (4. 29. 30.)

(Unger I. 299.) Vesque von Püttlingen, Handbuch der in Oesterreich geltenden internationalen Privatrechte. Wien, 1860.

Pod względem t. z. międzynarodowego prawa prywatnego, ustawodawstwo austr. zawiera następujące przepisy:

I. w ogólności.

1. Szlachectwo zagraniczne, tylko takie w Austryji zostaje uznaném, które jest nadane prawnie, t. j. przez panujących państw uznanych (dn. 13. lut. 1784. N. 240. z. p. s.)

2. Małżeństwo cudzoziemców w Austryji (d. kc. n. z 22. grud. 1814, N. 1118, z p. s. Cudzoziemiec udowodnić winien zdolność osobistą do zawierania małżeństwa.

3. Opieki i kuratele. Wyjątkowo i cudzoziemiec do ich sprawowania dopuszczonym być może (d. n. z 27. lipca 1787, N. 702, i z 2. list. 1787, N. 736, z. p. s.

4. Uwierzliwienie dokumentów przeznaczonych dla zagranicy.

a) Uwierzliwienie dokumentów, przez władze publiczne wystawionych lub uwierzliwionych, nie jest wzajemnie wymaganém: w Bawarji, konw. z 13. lutego 1863, N. 51, d. u. p.; w Sachsen-Meiningen, konw. z 23. czerw. 1865, N. 41, d. u. p.; w Reuss, konw. z 6. czerw. 1868, N. 44, d. u. p.; w Schwarzenburg-Rudolfstadt, konw. z 7. czerw. 1865, N. 49, d. u. p.; w Anhalt, konw. z 7. sierp. 1855, N. 52. d. u. p.; w Sachsen-Waimar, konw. z 9. sierp, 1865, N. 64, d. u. p.; w Prusach, konw. z 4. wrześ. 1865, N. 94, d. u. p.; w Meklenburg-Schwerin, konw. z 15. paźdz. 1865, N. 117, d. u. p.; w Schwarzenburg-Sondershausen, konw. z 18. paźdz. 1865, N. 1, d. u. p. z r. 1866; w Saksonji, konw. z 6. grud. 1865, N. 16.

b) Uwierzliwienia takich dokumentów następują bezpłatnie: w Hiszpanji, Hollandji, Szwajcarji, Würtembergji, Waldeku, Meksyku. Peru i Brazylji.

c) taksa za uwierzliwienie wynosi: we Francji 10 frków w złocie, za metrykę ślubu 6 frk., za metrykę chrztu i akt zejścia 3 frk., — we Włoszech 5 frk. w śrebrze, za metryki ślubu, chrztu i akty zejścia 3 frk., — za uwierzliwienia przez tureckie poselstwo 20 piastrów, czyli 2 złr. 40 kr. w. a., — w Rosji 1 rubla — w Ameryce północnéj 5 zł. w. a., — w Anglji 2 zł. 26 kr. w a.

II. Baden.

1. Rząd wielkiego księstwa badeńskiego zawiadamia rząd tutejszy o śmierci tam przebywających poddanych austr. i udziela uwierzliwione wyciągi z metryki urodzonych tam dzieci. Rząd austr. zachowuje wzajemność.

2. Małżeństwa poddanych badeńskich (rp. m. z 24. marca 1871, N. 22, d. u. p.)

3. Postępowanie spadkowe (rp. m. z 26. kwietnia 1862, N. 27, d. u. p.) należy do sądów tego państwa, którego obywatelem był zmarły,

III. Królestwo Bawarskie.

1. Bawarczyk nie może otrzymać obywatelstwa austryjackiego, dokąd nie uzyska uwolnienia od rządu bawarskiego (d. kc. n. z 10. grud. 1830, N. 335, z. u. k. dla Austryji niższéj.

2. Małżeństwa przez obywateli bawarskich bez pozwolenia właściwéj władzy bawarskiéj zawarte, pod względem prawa, uważają się w Bawarji za nieważne (d. kc. n. z 30. paźdz. 1827.)

3. Postępowanie spadkowe, względem majątku ruchomego zmarłych w Bawarji poddanych austr. należy do sądów austr. Rząd austr. zachowuje w téj mierze wzajemność (dn. z 28. sierp. 1829, § 24. — rp. m. z 18. kwiet. 1862, N. 23, d. u. p.)

IV. Belgja.

1. Belgijskie spółki akcyjne, i komandytowe na akcje, z wyjątkiem spółek asekuracyjnych, czynności swoje wykonywać mogą i w Austryji (rp. m. z 15. kwietnia 1867, N. 71, d. u. p.)

2. Korporacje i zakłady dobroczynności w Belgji i Austryji mogą w obu państwach nabywać majątek przez zapis lub darowiznę (konw. z 9. lipca 1839, art. IV.)

3. Korespondencja między władzami załatwia się tylko w drodze dyplomatycznéj (rp. m. s. z 7 marca 1857, N. 50, d. u. p.)

4. Postępowanie spadkowe. Ustawodawstwo belgijskie niezna postępowania spadkowego. Ze spadkiem więc zmarłego tutaj poddanego belgijskiego, postąpić należy tak, jak ze spadkiem krajowca (rp. m. s. z 24. marca 1860, L. 3809.)

V. Danja.

1. O zaszłéj śmierci poddanych Danji, plebani donosić winni administracyjnéj władzy krajowéj i przełożyć z urzędu akt zejścia (d. kc. n. z 12. lut. 1846, z. p. pol. tom 74. str. 20.)

2. Korespondencja między władzami prowadzi się w drodze dyplomatycznéj (rp. m. s. z 7. marca 1857, N. 50, d. u. p.)

3. Postępowanie spadkowe, po cudzoziemcach w Danji zamieszkałych, przeprowadzają sądy tamtejsze, podobnie postępować mają i sądy austr. (rp. m. s. z 1. list. 1859, N. 15697.)

VI. Księstwa naddunajskie.

Postępowanie spadkowe po zmarłych tutaj poddanych Mołdawji i Wołoszczyzny, należy do sądów tamtejszych (rp. m. s. z 12. stycznia 1864, l. 285, — 10. stycz. 1865, l. 193, — 28. paźdz. 1869, l. 13155.)

VII. Francja.

Względem postępowania spadkowego po zmarłych w Austryji Francuzach i zmarłych we Francji poddanych austr., obowiązuje konwencja z 11. grudnia 1866, N. 168, d. u. p.

VIII. Grecja.

Sądy po zabezpieczeniu wierzycieli krajowych spadek wydać mają przez najbliższy konsulat władzy tego kraju, którego obywatelem był zmarły. (Art. dodat. do konw. z 4. marca 1835, ogłoszony 12. czerwca 1856, N. 169, d. u. p.)

IX. Włochy.

Według rp. m. z 9. czerwca 1873, N. 110 d. u. p., plebani są obowiązani akt zejścia poddanych włoskich, z urzędu w języku łacińskim lub włoskim przesłać do poselstwa włoskiego w Wiedniu. Obowiązek przesyłania takich aktów po obywatelach austr. zmarłych we Włoszech, do c. k. poselstwa w Rzymie, ciąży na plebanach w królestwie włoskiem.

X. Prusy.

Korespondencja władz sądowych odbywa się bezpośrednio (rp. m. s. z 17. stycz. 1857, N. 15.) Uwierzliwienia nie potrzebują dokumenty wydane przez sądy cywilne i wojskowe, jeżeli są opatrzone pieczęcią urzędową. Akty notarjalne muszą być uwierzliwione przez sąd 1. instancji miejsca zamieszkania notarjusza (konw. z 4. wrześ. 1865, N, 94, d. u. p.) Postępowanie spadkowe po zmarłych w Prusach cudzoziemcach przeprowadzają sądy tamtejsze. Tak postąpić należy i w Austryji względem poddanych pruskich. (rp. m. s. z 30. paźdz. 1858, N. 193, d. u. p.

XI. Królestwo Saskie.

Względem uwierzliwienia dokumentów konw. z 6. grud. 1865, N. 16, d. u. p. z r. 1866 zawiera podobne postanowienia jak dla Prus.

Postępowanie spadkowe po zmarłych i w Saksonji stale zamieszkałych obyw. austr. przeprowadzają sądy tamtejsze według ustaw tam obowiązujących. Tak też wzajemnie postępować mają i sądy austr. (rp. m. s. z 24. wrześ. 1857, N. 178, d. u. p.

XII. Rosja.

Przy spisywaniu inwentarza i zachowaniu spadku, należy, jeżeli to z łatwością uczynić można, działać w porozumieniu z konzulem albo dyplomatycznym agentem odnośnego państwa. Spadek jednak sam wydać można tym osobom tylko wtenczas, jeżeli się wykażą upoważnieniem do odebrania wydanem przez strony interesowane lub ich rządy (konw. z 14. września 1860, N. 272, d. u. p. art. 19.)

III. Przesiedlne może być pobieranie tylko w zastósowaniu wzajemności (art. 4. u. za s. z 21. grud. 1867, N. 142, d. u. p.)

Państwa, z któremi są zawarte umowy względem wolności przeniesienia ruchomości z kraju bez opłaty, wylicza rp. m. z 22. wrześ. 1858, N. 154, d. u. p.

§ 34. Zdolność osobista cudzoziemców do czynności prawnych, ocenioną być powinna w ogólności według ustaw, którym cudzoziemiec ze względu na swe zamieszkanie, lub gdyby takowego nie miał, ze względu na urodzenie jako poddany podlega, jeżeli w szczególnych przypadkach ustawa inaczéj nie stanowi. (4. 28. 51.)

§ 35. Jeżeli cudzoziemiec w kraju tutejszym wchodzi w czynności z innymi, przez co nadaje im prawa, bez włożenia na nich wzajemnych obowiązków; czynność ta, albo według niniejszéj ustawy, albo według ustawy, któréj cudzoziemiec jako poddany podlega, ocenioną być powinna stósownie do tego, jak która z tych ustaw ważności wzmiankowanego interesu więcéj sprzyja. (33. 34.)

Dokument przez cudzoziemca w hebrejskim języku wystawiony, a jego tylko obowiązujący, jest ważny (d. n. z 19) lipca 1816, N. 1266, z p. s.)

§ 36. Jeżeli cudzoziemiec w kraju tutejszym i z tutejszo-krajowym obywatelem wchodzi w czynność obustronnie obowiązującą, czynność ta zawsze według niniejszéj ustawy ocenioną być winna; jeżeli zaś w czynność tę wchodzi z cudzoziemcem, ustawa niniejsza wtenczas tylko ma być stósowaną, kiedy nie ma dowodu, że przy jéj przedsiębraniu inna ustawa na wzgląd wziętą była.

Przepisy §§ 35. i 36. stosują się także i do czynności prawnych, zawieranych w Turcji przez poddanych austr. między sobą lub z poddanymi państw obcych (ces. rp. z 29. stycz. 1855, N. 23 d u. p.)

§ 37. Czynności przez cudzoziemca z cudzoziemcami lub poddanymi tutejszo-krajowymi za granicą przedsiębrane, oceniane być mają podług ustaw obowiązujących w miejscu gdzie czynność nastąpiła, jeżeli przy przedsiębraniu takowéj, nie miano oczywiście innéj ustawy na względzie, i jeżeli temu nie sprzeciwiają się przepisy § 4. (4. 36.) — (O. do §§ 36.—37.) 1320. 1647. 2259. 2148. 2701. 136. 1511. 1719. 2533.

§ 38. Posłom, pełnomocnikom państw obcych, tudzież osobom w ich służbie zostającym, służą uwolnienia wynikające z prawa narodów i traktatów.

Służbie tylko wtenczas, jeżeli przynależy do państwa które poseł zastępuje (dn. 7. lut. 1834, N. 2641 z p. s.) Konsulowie państw obcych podlegają ustawom i sądom austr. (d. n. z 23. wrześ. 1817, N. 1373, z. p. s. — § 28. 29, Normy jurysd.)

VI. Prawa osobowe ze względu na stosunki religijne.

§ 39. Różność religji nie ma wpływu na prawa prywatne, wyjąwszy przypadki, w których ustawy wyraźnie inaczéj stanowią. (115. 116. 123. 593. 768.)

(Unger I. 256.)

Używanie praw obywatelskich i politycznych nie zależy od wyznania religijnego (art. 14. u. zas. z 21. grud. 1867, N. 142, d. u. p.) Z kościelnéj władzy urzędowéj (księży katolickich) nie wolno użytku robić jak tylko w obec wyznawców kościoła, a nigdy w tym celu, ażeby przeszkodzić w wykonywaniu ustaw i rozporządzeń władzy lub też w wolném wykonywaniu praw obywatelskich. (§ 18. u z 7. maja 1874, N. 50, d. u. p.)

VII. Ze względu na stosunek familijny, na pokrewieństwo i powinowactwo.

§ 40. Przez familje rozumieją się rodzice z wszystkiemi ich potomkami. Związek między temi osobami, nazywa się pokrewieństwem; związek, który zachodzi między jednym małżonkiem a krewnymi drugiego małżonka, nazywa się powinowactwem. (65. 66.)

§ 41. Stopnie pokrewieństwa między dwiema osobami oznaczają się przez liczbę rodzeń, jaka zachodzi między jedną a drugą w linji prostéj, a między niemi obiema i najbliższym ich spólnym pniem w linji pobocznéj. W jakiéj linji i w jakim stopniu jest kto spokrewnionym z jednym małżonkiem, ten w takiéj saméj linji i w takim samym stopniu jest powinowatym drugiego małżonka. (65. 66. 594. 595. 612. 629. 730. 732.)

§ 42. Pod imieniem rodziców, objęci są w ogólności wszyscy bez różnicy stopnia krewni w linji wstępnéj, a pod imieniem dzieci, wszyscy krewni w linji zstępnéj. (681. 732. 735. 763.) — O. 1453.

§ 43. Szczegółowe prawa członków familji, wyłożone będą przy rozmaitych stosunkach prawnych, z powodu których prawa te onymże służą.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O małżeństwie.

Th. Dolliner: (das österr. Eherecht,) Handbuch des österr. Eher. Ausführl. Erläuterung des zweiten Hauptst. des bürgerl. Gesetzb. von § 44—77, Bd. 1 u. 2. Wien, 1848 (2. Aufl.) Bd. 3 u. 4. Der Eheprocess, das. 1848. Schulte: Handbuch des katholischen Eherechtes nach dem gemeinen katholischen Eherechte und dem österr., preuss. und französ. Particularrechte etc. Giessen, 1855, str. 483 i nast.

Pr. Inst. 1. 10; Dig. 23. 2.; Kod. 5. 4. — Prawo kanoniczne, Decret 4. 1.; Lib. sext. Decret 4. 1.; Conc. Trid. Sess. 24.; — Pp. część II., tyt. 1. 2. 3.; ust. z 9. marca 1874; — K. N. I., tyt. V., VI., VII. VIII., art. 144. i nast.; art. 63.—76.; K. c. k. p. tyt. V. VI., którego art. 143.—181., oraz 246.—259 i 271 uchylone zostały prawem z 16./28. marca 1836 o małżeństwie (Zawadzki I., 281.); P. s. §§ 1588 i nast. — W Niemczech całych począwszy od 1. stycz. 1876 obowiązywać będzie ustawa z dnia 6. lut. 1875, I. 4 d. p. p. niem. o poświadczeniu stanu cywilnego i zawarciu małżeństwa §§ 1.—16., 18.—55., 67.—84.

Pojęcie małżeństwa,

§ 44. Źródłem stosunków familijnych, jest małżeństwo. Małżeństwo jest umowa, w któréj dwie osoby różnéj płci, oświadczają według przepisów ustawy wolę swoją do zostawania w nierozerwanéj społeczności, do płodzenia dzieci, ich wychowania i do spólnéj pomocy. (69. 75. 77.)

Unger I. 220.[27], 499[37].; II. 171. — Pr. fr. 1., D. 23. 2.; § 1. J. 1. 9.; Pp. § 1. i 2. Tyt. 1. cz. II.; Instr.*). § 1. — O. 1910.

i zaręczyn.

§ 45. Z zaręczyn, czyli z poprzedniego przyrzeczenia poślubienia się, bez względu na to, w jakich okolicznościach lub pod jakiemi warunkami uczynioném lub otrzymaném było, nie wypływa prawny obowiązek ani do zawarcia małżeństwa, ani do wykonania tego, co na przypadek odstąpienia umówioném było.

*) Instrukcja dla sądów duchownych cesarstwa austryjackiego co do spraw małżeńskich, stanowiąca dodatek II. ces. pat. z 8. paźdz. 1856, st. 185, d. u. p. jest najnowszą kodyfikacją prawa katolickiego małżeńskiego. Podamy ją w dodatku do téj części.

Prawne skutki odstąpienia od zaręczyn

§ 46. Prawo żądania wynagrodzenia szkody, która rzeczywiście z odstąpienia wynikła i która dowiedzioną być może, téj tylko służy stronie, która żadnéj gruntownéj do odstąpienia nie dała przyczyny. (918. 1247. 1311. 1323. 1337.)

Ad § 45. i 46. Pr. Dig. 23. 1.; Cod. 5. 1.; fr. 2 § 2., D. 24. 2.; fr. 134. D. 45., 1.; const. 2. Cod. 8. 39. — P. p. §§ 75. i nast. Tyt. 1. część II.; prawo o małżeństwie z 16./28. marca 1836, art. 239. do 243. Instr. §§ 2.—10., 57., 107.—112. Pat. z 8. paźdz. 1856, I. § 2. § 596, k. k. — O. 773. 1704. 3074.

Zdolność do zawarcia małżeństwa.

§ 47. Każdy może zawierać małżeństwo, komu ustawa tego nie wzbrania. (49.—55. 59. 60.—68. 78. 88. 120. 121.)

1. W przepisach administracyjnych znachodzimy następujące ograniczenia wolności zawierania związków małżeńskich:

a) urzędnicy cywilni w ogóle mogą zawierać związki małżeńskie, winni jednak o tém donieść poprzednio swym przełożonym; zaś urzędnicy rządowi, miejscy i funduszowi, którzy pobierają płacę w stolicy mniéj niż 420 złr., w głównych miastach prowincji mniéj niż 315 złr. wynoszącą; a w innych miejscach mniéj niż 210 złr. płacy lub w ogóle dochodów służbowych, gdyby, zawarłszy związek małżeński, zmarli, natenczas ich żony i dzieci nie mogą mieć pretensji do pensji lub prowizji. — Wyjęci są jednakże w tym względzie urzędnicy, mający zajęcie przy administracji soli, cła, myta drogowego, i dóbr ziemskich, jako też wszyscy inni urzędnicy i słudzy powyższych 3 kategoryj płacy, którzy w odległych swych siedzibach służbowych potrzebują koniecznie żony do gospodarstwa domowego, częstokroć nawet do pełnienia obowiązków służbowych (d. k. n. z 29. lipca 1800, — zb. ust. pol. tom 15. str. 101). — Co do małżeństw urzędników izb obradunkowych, obowiązuje resk. n. izby obr. z 10. grudnia 1862, L. 98, d. p. p.;

b) urzędnicy wojskowi na skutek n. p. z 16. stycznia 1826 potrzebują pod rygorem utraty swéj posady służbowéj, do zawarcia małżeństwa, zezwolenia przełożonéj władzy. Tego zezwolenia można tylko wtedy odmówić, jeżeli urzędnik taki chciałby żenić się z osobą, któréj złe zachowanie się jest udowodnione, albo gdyby tenże nie posiadał płacy najmniéj 325 złr. — lub mając mniéj płacy nie mógł się wykazać takiemi zabezpieczonemi dochodami, iżby takowe razem z płacą przynosiły rocznie najmniéj 325 zł. Także N. Pan na dniu 15. listopada 1826 raczył oświadczyć, że ten przepis odnosi się także do praktykantów zaprzysiężonych (okólnik n. r. w. z 25. listopada 1826, l. 3298). — Okólnik n. r. w. z 2. lipca 1831 (zb. p. wojsk. N. 97) stanowi, że okólnik z 25. list. 1826 nie ma być stosowanem do urzędników, w pograniczu wojskowém w różnych gałęziach służby zajętych, którzy według istoty służby pod pewnym względem należą do kategorji urzędników cywilnych, n. p. do urzędników magistratów, gmin,

w przypadku zawarcia związków małżeńskich przez takich urzędników trzymać się należy przepisów dawniejszych; tylko w przyszłości ci urzędnicy pogranicza wojskowego są obowiązani, wnieść podanie o pozwolenie zawarcia małżeństwa do przełożonéj komendy jeneralnéj i wykazać moralność tudzież nieposzlakowany charakter oblubienicy świadectwem legalném miejscowego proboszcza i miejscowéj zwierzchności, gdyż inaczéj zostaliby usunięci ze służby;

c) straż skarbowa. Urzędnicy pod względem zawarcia związków małżeńskich stoją na równi z urzędnikami państwa; strażnicy zaś skarbowi pod utratą posady potrzebują pozwolenia władzy krajowéj skarbowéj (d. n. z 21. kwietnia 1843, l. 696 z. p. s.) Co do strażników kwieskowanych, obowiązuje r. m. sk. z 27. listop. 1857, l. 231 d. p. p. Komisarze straży skarbowéj nie mogą przed upływem 2 lat po złożeniu przysięgi żenić się bez zezwolenia ministerstwa skarbu, gdyż inaczéj straciliby służbę, (r. min. sk. z 15. kwietnia 1858, l. 58, dz. p. p.);

d) wojskowa straż policyjna potrzebuje do zawarcia małżeństwa pozwolenia szefa najwyższéj władzy policyjnéj (obecnie min. spraw wewnętrznych — (rp. min. wojny z 1. sierpnia 1852, l. 159, dz. u. p.);

e) Istniejące dawniéj w niektórych prowincjach przepisy, według których wymagane było pozwolenie do małżeństwa władzy politycznéj lub gminy (konsens małżeński) zostały uchylone w Czechach ust. z 1. grudnia 1868, l. 51, d. p. k.; w Pomorzu austr. ust. z 21. grudnia 1867, l. 24, d. p. k.; w Karyntji ust. z 29. lutego 1868, l. 6, d. p. k.; w Morawji ust. z 22. września 1868, l. 16, d. p. k.; w Austryji niższéj ust. z 20. września 1868, l. 16, d. p. k.; w Austryji wyższéj ust. z 31. paźdz. 1868, l. 20, d. p. k.; na Szląsku ust. z 16. paźdz. 1868, L. 13, d. p. k.; w Styrji ust. z 20. września 1868, l. 16, d. p. k.;

f) ze względu na obowiązek do służby wojskowéj stanowi ust. wojskowa z 5. grudnia 1868, l. 151, d. p. p. co następuje: Kto przed komisją poborową za niezdolnego na zawsze do służby wojskowéj nie został uznanym, lub kto w trzeciéj klasie wieku nie otrzymał uwolnienia od obowiązku wojskowego, temu nie wolno się żenić przed wystąpieniem z trzeciéj klasy wieku. Do udzielania wyjątkowego pozwolenia na zawarcie małżeństwa, w razie zachodzących szczególnych, na uwzględnienie zasługujących okoliczności, upoważnionem jest ministerstwo obrony krajowéj, które w tym celu może delegować odnośną władzę krajową, lecz pozwolenie to nie pociąga za sobą uwolnienia od obowiązku wstąpienia do armji (marynarki wojennéj) lub do obrony krajowéj (§ 44.). Jako niezdolnych na zawsze do służby wojskowéj uważać należy tych popisowych, których wykreślenie z list popisowych uchwaliła komisja poborowa, albo których uwolnienie postanowiła komisja rozpoznawcza lub superarbitrująca. Także ci, względem których w trzeciéj klasie wieku uchwalono odstawienie (Zurückstellung) nie potrzebują urzędowego pozwolenia do małżeństwa z powodu swego obowiązku popisowego (§ 103 instr. do ust. wojsk.) Reskr. min. obrony kr. z 10. grudnia 1868, l. 3670 namiestnictwo upoważnionem

zostało do udzielenia pozwolenia na zawarcie małżeństwa w myśl § 44 ust. wojsk. Według reskr. nam. z dnia 29. stycznia 1870, l. 2785, celem ocenienia pozwodów przemawiających za wyjątkowém udzieleniem pozwolenia na zawarcie małżeństwa dla popisowych, którzy jeszcze 3. klasy nie przekroczyli, wykazać należy: 1. jak rozległe jest gospodarstwo popisowego; 2. czyli może być bez ujmy najętemi siłami roboczemi obrobione; 3. ile niewiast jest w domu, któreby się trudnić mogły robotami kobiecemi w gospodarstwie i czy takowe mogą podołać tym robotom; 4. czy i w jaki sposób popisowy w poprzednich latach zadosyć uczynił obowiązkowi wojskowemu; — i to przez dołączenie arkusza wyjaśnień familijnych, arkusza gruntowego, dekretu dziedzictwa, wyciągu z list poborowych i protokołu spisanego w celu zbadania familijnych i służbowych stosunków. Starostwa stanawcze wnioski w tym względzie przedkładać mają namiestnictwu. — Popisowy, który się ożenił, nie zważając na zawarty w § 44. zakaz, z urzędu odstawionym będzie, a w razie niezdatności, skazany zostanie na karę pieniężną do 1000 złr. na rzecz gminnego funduszu ubogich, a w razie niemożności płacenia na więzienie do 6 miesięcy. Ci, którzy się bezprawnie przyczynili do zawarcia zakazanego małżeństwa karani być powinni grzywną do 500 złr. na rzecz gminnego funduszu ubogich, w razie zaś niemożności płacenia, więzieniem aż do 3 miesięcy, bez względu na postępowanie, jakiemu podpadają, stosownie do regulaminów służbowych, jeżeli zostają w służbie publicznéj (§ 45 ust. w.) Małżeństwa żydowskie zawarte bez zachowania postanowień §§ 126, 127 i 128 u. cyw. są nieważne. A gdy tylko prawny związek małżeński, zawarty z pominięciem przepisu § 44 ust. wojsk. pociąga za sobą następstwa § 45 téj ustawy, przeto nie mogą władze polityczne uważać małżeństw żydowskich, zawartych z pominięciem powołanych rozporządzeń jako ważne, mimo że takowe według prawideł religii żydowskiéj jako takie uważane są, gdyż przez to samo władze uznawałyby podobne nieważne w obec prawa małżeństwa, ipso facto, jako prawne. Postępować zatem należy z bezwzględną surowością w razie żądanego uwolnienia od wojska z tytułu utrzymania ojca lub dziadka. (R. min. obr kr. z 18. stycznia 1870, l. 349).

2. Co do małżeństwa przez obywateli austr. za granicą zawartych przytacza Manz w wyd. k. c. rozp. min. z 22. lipca 1852, l. 1954, że obywatele austryjaccy, jeżeli za granicą państwa zawierają małżeństwo tylko co do osobistéj zdolności trzymać się mają praw austryjackich; co do formy zawarcia małżeństwa mają się stósować do ustaw państwa, w którem ślub się odbywa. — Małżeństwo przez austryjackiego poddanego za granicą zawarte, ma być za ważne uważane, jeżeli zawarte zostało za granicą z zastosowaniem form zagranicznych (dekr. nadw. z 21. grudnia 1815). — Sąd najwyższy uznał także ważność małżeństwa cywilnego w r. 1847 w Paryżu zawartego (O. 2148). Tylko co do małżeństw katolików zawieranych począwszy od 1. stycznia 1857 aż do dnia, w którym obowiązywać poczęła ustawa z 25. maja 1868, l. 47 d. u. p. — zob. ces. pat. z 8. paźdz. 1856, art. VII., ust. mał. § 74. — Por. do punktu 2. i 3. Unger I., 189—195; 210 Stubenrauch I., 41; Kirchstetter str. 56, Vesque von Püttlingen: Handbuch des in Oesterreich geltenden internationalen Privatrechts str. 137 do 157.

3. Co do małżeństw przez cudzoziemców w Austryji zawartych, istnieją przepisy następujące:

a) w ogólności: Ponieważ wydarzają się przypadki, że cudzoziemcy, którzy nie nabyli obywatelstwa austr., w państwie austr., zawierają małżeństwa bądź z poddanymi, bądź z obcymi. § 34. k. c. zaś wyraźnie stanowi, że zdolność osobista cudzoziemców do czynności prawnych ocenioną być powinna w ogólności według ustaw, którym cudzoziemiec ze względu na swe zamieszkanie, lub gdyby takowego nie miał, ze względu na urodzenie jako poddany podlega, jeżeli w szczególnych przypadkach ustawa inaczéj nie stanowi; N. Pan postanowić raczył, aby każdy cudzoziemiec, który w Jego państwie zawiera małżeństwo, był zniewalanym wykazać należycie swę zdolność osobistą do ważnego zawarcia małżeństwa, i ażeby zarazem każdéj oblubienicy krajowéj, która wychodzi za mąż za cudzoziemca oświadczono, że przez pozwolenie do zamęścia nie otrzymuje pozwolenia do wychodźctwa. tylko o takowe, o ile tego zachodzić będzie potrzeba, osobno starać się musi (d. k. n. z 22. grudnia 1814 z. p. s. N. 1118). Zanim duszpasterz weźmie udział w zawarciu małżeństwa cudzoziemca, ma się przekonać, czyli tenże według ustaw swéj ojczyzny jest zdolnym do zawarcia małżeństwa za granicą, lub uzyskał pozwolenie do małżeństwa, o ile by takowe według ustaw obcych było potrzebne. Konieczność zażądania wykazu co do wspomnionéj zdolności lub pozwolenia wyrażony jest w dkr. z 22. grudnia 1814, z. p. s., l. 1118. Będzie tedy rzeczą pasterza dusz, który bierze udział w zawarciu małżeństwa cudzoziemca, wybadać w sposób niewątpliwy, do którego kraju cudzoziemiec należy, i od niego zażądać dostatecznie uwierzytelnionego świadectwa właściwéj zwierzchności gminnéj tego kraju, do którego należy. Świadectwo to ma potwierdzić powyż wspomnioną zdolność lub pozwolenie do zawarcia zamierzonego małżeństwa. — Co do pytania, na jakim sposobie uwierzytelnienia tego rodzaju świadectwa lub innych dokumentów zagranicznych duszpasterz poprzestać może, przestrzegać należy tego, czyli nie istnieją celem zapobieżenia ślubom na podstawie dokumentów podrobionych względem szczególnych państw zagranicznych osobne, w tutejszym kraju ogłoszone przepisy; i tych trzymać się należy. Tutaj należy wydane na skutek żądania rządu bawarskiego reskr. mw. z 14. marca 1855, l. 4914 rozporządzenie, że poddanym bawarskim tylko natenczas ślubu udzielić należy, jeżeli mogą udowodnić możność zawarcia małżeństwa w Austryji wymaganém już według przepisów dawniejszych świadectwem, uwierzytelnionem przez ministerstwo i poselstwo bawarskie. Oprócz tego przypadku trzymać się należy przepisu powołanego d. n. z 22. grudnia 1814, że pod względem wykazania należytego zdolności osobistéj obcych do zawarcia małżeństwa wystarczy świadectwo, przez zwierzchność wystawione i pieczęcią urzędową zaopatrzone, tak, jak to na miejscu względem paszportów, odpowiedzi na rekwizycje, lub protokołów władz zagranicznych, jeżeli nie zachodzą wątpliwości szczególne co do autentyczności dokumentu, (res. m. m. o. z 22. listop. 1859, L. 17602);

b) w szczególności: Baden: Według oświadczenia rządu Wks. badeńskiego ust. badeńską z 5. maja 1870 w przedmiocie

ułatwienia zawierania małżeństw, policyjne ograniczenia takowego zostały uchylone, przeto władze badeńskie nie udzielają więcéj pozwoleń do małżeństwa (kart ślubnych). Atoli według § 92. ust. badeńskiéj z 21. grudnia 1869 o poświadczeniu stanu cywilnego i formalnościach przy zawarciu małżeństwa — poddani badeńscy którzy chcą zawrzéć małżeństwo za granicą, mają uzyskać kartę obwieszczenia małżeństwa i zapowiedzi także w kraju (t. j. w badeńskiem). Do wygotowania karty obwieszczenia małżeństwa t. j. poświadczenia o dopuszczalności małżeństwa tak pod względem prywatno-prawnym, jak publicznym, są właściwe wielkoksiążęce sądy urzędowe, do przedsięwzięcia zapowiedzi burmistrze, albo zastępcy tychże jako urzędnicy stanu cywilnego. Ponieważ w skutek tego oznajmienia odpadają zasady r. m. z 9. paźdz. 1853, l. 205 d. p. p., przeto znosi się od dnia ogłoszenia niniejszego rozporządzenia przepis, według którego małżeństwo, któreby poddany badeński chciał tutaj zawierać z poddaną austryjacką lub jakiegokolwiek bądź innego państwa, tylko wówczas było dozwolone, a ślub wtedy tylko mógł się odbyć, jeżeli oblubieniec udowodnił, że szczegółowe uzyskał od swéj władzy ojczystéj pozwolenie do małżeństwa, które w aktach ślubowych miało być przechowane (r. m. w. s. i o. z 24. marca 1871, L. 22 dz. p. p.) — Bawarja: Według ustaw bawarskich nie tylko każde bez pozwolenia właściwéj zwierzchności cywilnéj bawarskiéj przez Bawarczyka za granicą zawarte małżeństwo — jest uważanem pod względem prawno-państwowym za zupełnie nieważne, lecz będzie nawet w razie potrzeby przez zwierzchność z urzędu rozłączone, a żona, gdyby była cudzoziemką, lub dzieci téjże nie będą mieć przez to praw poddanych bawarskich.*) Podobnie i w Bawarji zarządzone zostały środki celem zapobieżenia, aby cudzoziemcy tamże nie zawierali małżeństw niedozwolonych, a duchownym wszystkich wyznań nie wolno dawać ślubu cudzoziemcowi, jeżeli cudzoziemiec nie wykaże się świadectwem przełożonéj władzy lub władzy krajowéj, że mu wolno zawrzeć związki małżeńskie i odpowiedniem świadectwem swego probostwa, że nie zachodzą ze stanowiska przepisów kościelnych przeszkody co do zamierzonego małżeństwa (d. k. n. z 30. paźdz. 1827, którem ogłoszono król. baw. rozp. z 12. lipca 1808: Z. p. a. tom 55, str. 181, okolnik król. baw. posła w Frankfurcie, ogłoszony tutaj d. n. z 31. marca 1842. Z. p. a. tom 70.. str. 134; Z. p. s., L. 604, str. 15.) Aby zapobiedz nieporozumieniom, bawarski rząd postanowił, że tamtejsze władze okręgowe policyjne, niewiastom, mającym w ich okręgu prawo swojszczyzny, które do Austryji wychodzą za mąż, dawać mają na żądanie

*) Według najnowszéj ustawy bawarskiéj z 20. lutego 1872 — nieważność niema miejsca, gdy małżeństwo z pominięciem przepisów baw. zawarte zostało po za Europą. Ktoby po za granicą baw. zawarł małżeństwo, nie uzyskawszy przepisanego pozwolenia, podlega karze do 50 tal., albo aresztém do 30. dni. Od dnia 1. stycznia 1876, w którym obowiązywać pocznie ust. Niem. z 6. lutego 1875, brak pozwolenia do zawarcia małżeństwa także w Bawarji nie będzie miał wpływu na ważność małżeństwa.

wymagane przepisami austryjackiemi (dekr. nad. z 22. grudnia 1814) świadectwo o ich zdolności osobistéj do zawarcia małżeństwa ważnego, i że pozostawić należy tym władzom, czyli bezpośrednio w razie potrzeby wchodzić mają w stosunki z odnośnym sądem lub urzędem parafjalnym, lub nakazać podającéj dostarczenia potrzebnych dowodów (rozp. król. baw. min. wew. z 10. maja 1855). Bawarska oblubienica poddanego austryjackiego, która jeszcze jest Bawarką, musi bez wątpienia uprawnienie swoje do zawarcia małżeństwa według swoich praw ojczystych udowodnić, nie potrzebuje zaś oprócz tego jeszcze zezwolenia do wychodźctwa (rm. z 5. maja 1854, l. 8662). — Gryzon (Graubündten): W kantonie Gryzońskim nie uznawają żadnego małżeństwa przez Gryzończyków za granicą bez zezwolenia rządu kantońskiego zawartego (d. n. z 3. paźdz. 1836. Z. u. a. tom 46., str. 872). — Węgry: Król. Węgierski min. przy dworze król. pod. d. 28. marca 1871, l. 42712, oznajmił, że w Węgrzech tylko także małżeństwa uważane są za ważne, które zostały zawarte z zachowaniem przepisanych formalności, i że zatém na podstawie ślubu cywilnego bez względu na to, gdziekolwiek tenże się odbył — ani nie można uzyskac prawa swojszczyzny w Węgrzech, ani też nie mogą być przyznane dzieciom, z takiego małżeństwa spłodzonym, ustawowe prawa dzieci uprawnionych.

Resk. m. stanu z 8. kwietnia 1865, l. 2392 podano władzom o ustawodawstwie małżeńskiém państw zagranicznych wiadomości następujące: Z przedłożonych sprawozdań wszystkich c. k. poselstw u obcych dworów uwierzytelnionych wykazuje się, że obywatele angielscy i Stanów zjednoczonych Ameryki północnéj, którzy zamierzają zawrzeć związek małżeński w Austryji, nie są obowiązani, uzyskać przyzwolenie swéj władzy cywilnéj ojczystéj, i że małżeństwa, przez tychże za granicą zawarte, w ich kraju ojczystym są uważane za związki prawne, jeżeli zostały zawarte stosownie do przepisów państwa zagranicznego. Także obywatele Włoch nie potrzebują zezwolenia swéj władzy ojczystéj do zawarcia małżeństwa, tylko katolicy przestrzegać muszą, zawierając małżeństwo, odnośne przepisy katolickiego prawa małżeńskiego.*) Poddani Belgji, Brazylji, Danji, Francji, Genewy, Grecji, Heskiego elektorstwa,**) Hessen-Homburga, względem obszaru Meisenheim, położonego na lewym brzegu Renu, Niederlandów, Portugalji, Prus,***) Szwecji i Norwegji, kantonów Tessin, Waadtland, Neufschatel, także według przedłożonych sprawozdań poselskich nie potrzebują zezwolenia swéj

*) Gdy obecnie we Włoszech nowy kodeks cywilny, od 1. stycznia 1866 obowiązujący, zaprowadził małżeństwa cywilne, trzymać się należy tylko przepisów tego prawa. (Art. 100.)

**) Obecnie do Prus wcielonego.

***) Co do Prus zobacz ust. z 13. marca 1854 — ust. związku półn. Niem. z 4. maja 1868 o zniesieniu ograniczeń policyjnych w zawieraniu związków małżeńskich. — Co do Bawarji ust. z 16. kwietnia 1868, co do Niemiec w ogólności ustawą z 4. maja 1870 o zawarciu małżeństwa i poświadczeniu stanu cywilnego należących do związku za granicą; ust. z 6. lutego 1875.

władzy rodzinnéj. Jednakże, ponieważ co do tych państw nieznachodzimy wcale, albo nie bezwarunkowo tego dodatku, jak u powyż wymienionych państw, że małżeństwo za granicą zawarte jest prawowite, skoro tylko zawarte zostało stosownie do ustaw zagranicznego państwa — nawet niektóre państwa w końcu wymienione wyraźnie stanowią, że prawowitość małżeństw za granicą zawartych bywa oceniona według ustaw krajowych, należy celem zapobieżenia nieprawnym związkom małżeńskim poddanych tych, jakotéż wszystkich innych, tutaj nie wymienionych państw, przestrzegać jak dotąd przepisów r. m. w. z 22. listop. 1859, l. 17602, (zob. wyż.) — Wreszcie okazuje się z przedłożonych raportów poselskich, że żadne poselstwo przy dworze austryjackim uwierzytelnione, nie jest upoważnione do wydawania pozwoleń do małżeństwa dla poddanych swego państwa. Tylko odezwa król. hiszpańskiego, min. spr. zagr. wspomina, że konsulowie hiszpańscy za granicą są powołani do pośredniczenia w sprawach małżeńskich poddanych hiszpańskich za granicą w ten sam sposób, jak w Hiszpanji pośredniczą sędziowie instancji I. u małoletnich i w przypadkach, w których nie ma ojca, matki, albo dziadków, t. j. w ten sposób, że włącznie z eksekutorem testamentu i radą familijną dają pozwolenie do zawarcia małżeństwa.

Przeszkody do małżeństwa:

1. Brak zezwolenia

a) dla niemożności dania zezwolenia;

§ 48. Szaleni, obłąkani, niedołężni i niedorośli, nie mogą zawierać ważnego małżeństwa. (§§ 195. 273. 275. 863.)

Pr. niem. § 28. ust. z 6. lut. 1875. — P. p. § 27. 29. Tyt. 1. §§ 22.—26. Tyt. 4. części I. K. N. art. 146; pr. o małż. z 16./28. marca 1836, § 14; Instr. § 13., 17., 72., P. z 8. paźdz. 1856. I. § 4. 33.

§ 49. Małoletni, a nawet pełnoletni, którzy z jakiéjkolwiek przyczyny nie mogą sami przez się zaciągać ważnie prawnego obowiązku, nie zdolnemi są także do zawierania małżeństw bez zezwolenia ich ślubnego ojca. Jeżeli ojciec już nie żyje, albo do zastąpienia jest niezdolnym, wówczas do ważności małżeństwa, oprócz oświadczenia zezwolenia przez zwyczajnego zastępcę, zezwolenie władzy sądowéj jest jeszcze potrzebném. (§§ 52, 95, 96, 176 do 179, 181, 252, 273, 863, 1222.)

§ 50. Małoletni z nieprawego łoża, do ważnego zawarcia małżeństwa, oprócz oświadczenia ich opiekuna, potrzebują zezwolenia władzy sądowéj. (§§ 158., 166, 167.)

§ 51. Małoletniemu cudzoziemcowi, chcącemu zawrzeć małżeństwo w kraju tutejszym, jeżeli wymaganego zezwolenia złożyć nie może, powinien sąd, któremuby tenże małoletni podług stanu swego i zamieszkania podlegał, dodać zastępcę, a ten obowiązany jest oświadczyć przed tymże sądem, czy zezwala lub nie zezwala na małżeństwo. (§§ 34, 53.)

§ 52. Jeżeli małoletniemu lub zostającemu pod opieką, odmówioném jest zezwolenie do zawarcia małżeństwa i jeżeli pragnący zawrzeć małżeństwo sądzą się być przez to uciążonymi, służy im prawo udania się o pomoc do sędziego przyzwoitego. (§§ 178, 217, 268.)

§ 53. Brak potrzebnych dochodów; dowiedzione lub powszechnie znane złe obyczaje; zaraźliwe choroby lub celowi małżeństwa przeciwne wady w osobie téj, z którą ma być zawarte małżeństwo; stanowią prawne przyczyny, dla których zezwolenie odmówioném być może. (§§ 60, 109.)

Do §§ 49.—53. Pr. J. 1. 10.; fr. 14. D. 23. 1.; fr. 4. D. 23. 2.; Pr. Niem. z 6. lut. 1875, § 28—32; P. p. § 28—30. Tyt. 4. Cz. I., § 37. Tyt. 1. Cz. II. § 46, Tyt. 3. cz. I., §§ 45—71, 972 i nast. Tyt. 1. Cz. II.; K. N. art. 144, 145, 184—186; pr. o małż. z 16./28. marca 1836, §§ 6—8, 15.—21, 85, 86; — Instr. § 68 pr. m. z 8. paźdz. 1856. I., §§ 5—9, 32.

Unger I. 283, 289 II., 25^{4}, 30^{34}, 112^{26}a, 132^{14}.

Zezwolenie ojca żyda do zawarcia związku małżeńskiego dziecięcia jego, które przeszło na wiarę katolicką jest potrzebne. Gdyby zaś ojciec dziecięciu swemu, które przeszło na wiarę katolicką, odmówił zezwolenia z przyczyn niedostatecznych, służy temuż prawo udania się w myśl § 52 o pomoc do sędziego (dekr. nadw. z 21. paźdz. 1814, l. 1105 Z. p. s.)

O postępowaniu w przypadkach sędziowskiego pozwolenia do zawarcia małżeństwa stanowią §§ 190, 191 i 192 ces. pat. z 9. sierp. 1854, l. 208 dz. p. p. co następuje:

Zezwolenia do zawarcia małżeństwa małoletniemu sąd nie powinien udzielić, dopóki nie otrzyma wyjaśnień zadowalniających tak co do majątku i dochodów, jak co do osobistych przymiotów i stosunków przyszłego małżonka, i zawezwawszy małoletniego nie przekona się ze złożonego przez niego osobiście w nieobecności opiekuna i przyszłego małżonka — oświadczenia, iż to małżeństwo zawrzeć postanowił z wolnéj woli i po dojrzałéj rozwadze. Gdyby małoletni od siedziby sądu za nadto był oddalonym, może być bliższy sąd o przesłuchanie go w tym względzie wezwanym. Jak długo kontrakty przedślubne nie będą uregulowane, i wszyscy biorący udział nie zgodzą się na warunki, które sąd przez wzgląd na dobro małoletniego ustanowić za właściwe uzna, nie ma być udzielone pozwolenie do małżeństwa (§ 190). Rezolucją, którą udziela się małoletniemu zezwolenie do zawarcia małżeństwa, zawierać ma prócz imienia i nazwiska oblubieńców także nazwisko opiekuna lub opiekunki i współopiekuna, i wyraźnie zawierać wzmiankę o tém, czyli opieka swe zezwolenie udzieliła lub odmówiła. — Jeżeli pierwsza instancja udzieli zezwolenie do zawarcia małżeństwa wbrew woli opie-

kuna, albo jeżeli sąd wyższy pozwoli na małżeństwo, któremu sąd pierwszéj instancji odmówił pozwolenie, natenczas w rezolucji ma być zamieszczony dodatek, że małżeństwo dopiero wówczas może być zawarte, gdy prawomocność rezolucji zezwalającéj będzie sądownie potwierdzoną i przez to stanie się niewątpliwą. Jeżeli pupil lub jego przyszły małżonek jest osobą wojskową, która bez pozwolenia przełożonego swego małżeństwa zawrzeć nie może, dodać należy w rezolucji wyraźne zastrzeżenie, że zawarcie małżeństwa dopiero nastąpić może, gdy przedłożone będzie pozwolenie władzy wojskowéj (§ 191). Jeżeli z interesu prawnego małoletniego ma być spo rządzonym akt notarjalny, natenczas sąd prawnego zastępcę zaopatrzyć winien potrzebnym dokumentem legitymacyjnym (§ 192).

§ 54. Ustawy wojskowe wskazują, z któremi wojskowemi lub do korpusu wojskowego należącemi osobami, małżeństwo ważnie zawartém być nie może, bez otrzymania pozwolenia na piśmie od ich pułków, korpusów lub w ogólności od ich przełożonych. (§ 78.)

Niem. ust. o małż. z 6. lutego 1875, § 38, pr. o małż. z 16./28. marca 1836, § 20.

Nowy przepis o małżeństwach dla armji lądowéj łącznie z urzędami adm. pogranicza wojskowego*) wydanym został r. m. w. z 14. września 1861, l. 3881, zaś dla marynarki wojennéj N. p. z 25. czerwca 1863. Według tych przepisów każda osoba, należąca do składu armji (marynarki wojennéj) potrzebuje do zawarcia małżeństwa pozwolenia przełożonéj władzy wojskowéj (marynarki) właściwéj, lub uprawnionego do udzielenia pozwolenia szefa wojskowego (marynarki). Osoby wojskowe, jakoteż wchodzące w skład marynarki wojennéj, które zawierają małżeństwo bez pozwolenia właściwéj władzy wojskowéj, podpadają karze na ten przypadek w kod. karn. wojskowym ustanowionéj (§ 782); także małżeństwo takie żołnierzy, nigdy nie może być przyjęte w poczet I. klasy małżeństw wojskowych, przy których żony i dzieci ślubne zostają pod sądownictwém wojskowém, mają prawo do pobytu przy mężu względem ojcu na utrzymaniu rządowém, i mają prawo do niektórych w przepisach o należytościach bliżéj określonych korzyści.

Ust. wojsk. z 5. grudnia 1868, l. 151 d. p. p. § 52: Wyjąwszy czas czynnéj służby, podlegają stale urlopowani, którzy obowiązani są do służby w linji, tudzież rezerwiści, i należący do obrony krajowéj, przekroczywszy trzecią klasę wieku, daléj oficerowie rezerwy i obrony krajowéj, jakoteż z zatrzymaniem pensji i charakteru wojskowego pensjonowani oficerowie i urzędnicy, jak również c. k. inwalidzi patentowani, jeżeli nie przebywają w domach inwalidów — co do zawarcia małżeństwa ogólnym ustawom i przepisom, wszelako z zastrzeżeniem obowiązku służenia w armji (marynarce wojennéj) lub obronie krajowéj. — Według reskr. min. obr. kr. z 30. września 1869. l. 718 namiestnictwo w porozumieniu z jeneralną komendą obrony krajowéj rozstrzyga w poruczonym zakresie działania prośby żołnierzy obr. kraj., którzy jeszcze nie przekroczyli 3. klasy popisowéj, o pozwolenie do zawarcia małżeństwa. Gdyby porozumienie w tym względzie nie przyszło do skutku, rozstrzyga min. obr. kraj. — R. M. wojny z 22. grudnia 1868, l. 4554: § 22 stanowi: Ustanowione w ustawie wojskowéj (§ 52) wyjęcie oficerów i urzędników wojskowych pensjonowanych, daléj inwalidów patentowanych, którzy nie przebywają w domach inwalidów z pod przepisów o małż. wojsk., z istoty rzeczy odnosi się tylko do oficerów, osób wojskowych, urzędników wojskowych i sług wojskowych, którzy przeniesieni zostali w stan spoczynku stanowczo jako zupełni inwalidzi lub z innych powodów, daléj do inwalidów patentowych i inwalidów w rezerwie; zaś co do wojskowych tylko czasowo w stan spoczynku przeniesionych, tudzież co do oficerów, którzy jako półinwalidzi z zastrzeżeniem posady miejscowéj w stan spoczynku zostali przeniesieni, jak niemniéj co do żołnierzy zostających na utrzymaniu domu inwalidów w miejscu, przepis o małżeństwach wojskowych z 14. września 1861 i nadal zatrzymuje moc obowiązującą. Przyczém rozumié się przez się, że z takich, w stałym stanie spoczynku a względnie w stanie inwalidów patentowych i inwalidów w rezerwie zawartych małżeństw pozostałe wdowy i dzieci nie mają żadnego prawa ani do zaopatrzenia ze skarbu państwa, ani do innych dobrodziejstw, według regulaminu żonom i dzieciom (wdowom i sierotom) wojskowych służących. Oficerowie rezerwy, daléj oficerowie i urzędnicy stale pensjonowani, mają o zawartém małżeństwie, załączając świadectwo moralności żony i legalizowany odpis metryki ślubnéj donieść władzy utrzymującéj wojsko w naoczności, a ta władza co do oficerów rezerwy w każdym przypadku z osobna, co do osób innych zaś, co kwartał, zawiadomić ma o tém przełożoną komendę jeneralną (wojskową) celem uzupełnienia ksiąg głównych.

*) Dziś już pogranicze wojskowe zupełnie jest zniesione i oddane pod zarząd cywilny, częścią Węgier, częścią Krocji (n. p. z 9. czerwca 1872; manif. z 8. sierpnia 1873.)

b) dla braku rzeczywistego zezwolenia.

§ 55. Zezwolenie na małżeństwo, wymuszone przez wzbudzenie gruntownéj bojaźni jest nieważném. Gruntowność bojaźni oceniana być winna podług wielkości i prawdopodobieństwa niebezpieczeństwa, tudzież podług usposobienia fizycznego i umysłowego osoby zagrożonéj. (§§ 95, 96, 870, 875.)

Unger II. 44^2, 47^{14}, 48^{14}, 49, 50^{24}. P. niem. z 6. lutego 1875, § 36. — P. p. § 39. Tyt. 1. cz. II. §§ 31—51, Tyt. 4, cz. II.; K. N. art. 180, 181; Pr. o małż. z 16./28. marca 1836, §§ 10, 11. — § 508, k. k. § 18 Instr.

§ 56. Zezwolenie jest także nieważném, jeżeli danem było przez osobę uprowadzoną i jeszcze w tym czasie, kiedy nie odzyskała swéj wolności. (§§ 94, 96, 1301, 1329.)

Pr. o małż. z 16./28. marca 1836, § 15. — K. k. §§ 96, 97; Instr. §§ 18, 126, 173.

§ 57. Dla pomyłki wtenczas tylko małżeństwo jest nieważném, kiedy takowa zachodzi co do osoby przyszłego małżonka. (§§ 59, 95.)

§ 58. Mąż, który po zaślubieniu zastanie już żonę ciężarną z innym mężczyzną, może żądać uznania małżeństwa za nieważne, wyjąwszy przypadek w § 121 przewidziany. (§§ 95, 96, 109, 115, 120, 121, 138, 155, 156, 158, 163.) Zob. § 73 ust. małż. z 8. paźdz. 1856, I. § 73.

Unger II. 123, 355[17]. — O 524.

§ 59. Każda inna pomyłka małżonków, tudzież zawiedzione nadzieje co do spodziewanych lub umówionych między sobą warunków, nie stanowią przyczyny nieważności małżeństwa. (§ 871.)

Do §§ 51—59. P. Niem. z 6. lutego 1875, § 36. P. p. § 40 Tyt. 1. cz. II. w odniesieniu do §§ 75—83. Tyt. 4 cz. I. K. N. art. 180, 181. — Pr. małż. z 16./28. marca 1836, § 12. — Instr. §§ 51 do 55 i 117.

II. Niemożność uczynienia zadosyć celowi małżeństwa:

a) niemożność fizyczna;

§ 60. Ciągle trwająca niemożność dopełnienia powinności małżeńskiéj, jest przeszkodą do małżeństwa, jeżeli już w czasie zawarcia onegoż miała miejsce. Niemożność czasowa tylko, albo taka, która chociaż nie uleczona, jednakże dopiero w czasie trwającego małżeństwa przypadła, nie może być przyczyną do rozwiązania onegoż. (§§ 44, 96, 100, 103, 878, 1458.)

P. p. § 696, Tyt. 1. cz. II.; pr. małż. z 16./28. marca 1836, § 22; Instr. § 16. Wspomniona w § 60 niemożność dopełnienia powinności małżeńskiéj, odnosi się wyłącznie do obcowania cielesnego, pomijając pytanie, czyli z tego spłodzenie dzieci nastąpić może lub nie. (N. p. z 25. lutego 1837.)

b) Niemożność moralna z powodu skazania na ciężką karę kryminalną;

§ 61. Zbrodniarz skazany na karę najcięższego lub ciężkiego więzienia, nie może zawierać ważnego małżeństwa od dnia ogłoszenia mu wyroku, dopóki trwa jego kara. (§§ 574, 868, 902, 1213, 1234, 1239, 1417, 1463.)

Postanowienie to jest zniesione § 5. ust. z 15. listop. 1867, l. 131 dz. p. p. Na przyszłość żadne skazanie w drodze karnosądowéj nie będzie pociągać za sobą więcéj utraty lub ograniczenia cywilnéj zdolności działania skazanego, uchylone zo-

stają tedy — postanowienia §§ 27 litt. b k. k. z 27. maja 1852, l. 117 dz. p. p., i odnośne przepisy k. c. (§§ 61, 574 i 868.)

z powodu związku małżeńskiego;

§ 62. Mężczyzna z jedną tylko niewiastą i niewiasta z jednym tylko mężczyzną w jednym czasie ślubem małżeńskim połączeni być mogą. Kto już w małżeństwie zostawał a w nowe związki małżeńskie wnijść chce, dowieść powinien w sposobie przez ustawę przepisanym, iż związek małżeński zupełnie rozwiązanym został. (§§ 94, 111, 112, 115, 119, 133, 135.)

P. niem. z 6. lutego 1875, § 34 P. p. §§ 733—735, K. N. 147, pr. o małż. z 16./28. marca 1836, §§ 25, 26; — §§ 206—208 k. k. §§ 511—513 k. k. wojsk. § 20 Instr. § 22 ust. m. z 8. paźdz. 1856, I. § 22.

dla otrzymania święcenia lub dla ślubów zakonnych;

§ 63. Duchowni mający już wyższe święcenia, tudzież osoby zakonne obojéj płci, które bezżenność uroczyście ślubowały, nie mogą zawierać ważnego małżeństwa. (§ 94.)

Pr. o małż. z 16./28. marca 1836, § 27; Instr. §§ 24, 58.

dla różności religji;

§ 64. Między chrześcianami i osobami, które wiary chrześciańskiéj nie wyznają, ważne małżeństwo zawieraném być nie może. (§ 94.)

Pr. o małż. z 16./28. marca 1836, § 24; Instr. §§ 23, 25, 66.

dla pokrewieństwa;

§ 65. Między krewnymi w linji wstępnéj i zstępnéj; między rodzeństwem z jednego ojca i matki albo z jednego ojca a innéj matki, i przeciwnie z jednéj matki a z innego ojca; między dziećmi rodzeństwa, tudzież z rodzeństwem rodziców, to jest: z wujem i ciotką lub z stryjem i stryjenką, ważne małżeństwo miejsca mieć nie może bez względu na to, czy pokrewieństwo pochodzi z prawego lub nieprawego rodu. (§ 94.)

K. k. § 121 i 501; k. k. wojsk. § 410 i 774.

lub powinowactwa;

§ 66. Powinowactwo stanowi przeszkodę do małżeństwa o tyle, iż mąż z krewnemi swéj żony w § 65

wymienionemi, a żona z takimi krewnymi swego męża, małżeństwa zawierać nie mogą. (§§ 40, 65, 94).

Ad §§ 65, 66. P. niem. z 6. lutego 1875, § 38, 1, 2, 3; P. p. §§ 3—9, część 1., Tyt. II. K. N. art. 161—164; Instr. §§ 26—35. Pr. o małż. z 16./28. marca 1816, §§ 30—36.

dla cudzołoztwa;

§ 67. Małżeństwo między dwiema osobami, które z sobą cudzołoztwo popełniły, jest nieważne. Jednakże cudzołoztwo przed zawarciem małżeństwa dowiedzioném być powinno. (§ 94, 119, 135).

P. niem. z 6. lutego 1875, § 35, 5; P. p. §§ 25—28 część 1., Tyt. II.; K. N. art. 298 p. o mał. z 16./28. marca 1836, §§ 28, 29; Instr. § 33; ust. małż. z 8. paźdz. 1856, I. §§ 13, 34. Dekret rządu Austryji wyższéj z 19. grudnia 1833 (z. p. adm. str. 239). C. k. kancelarja nadworna porozumiawszy się z komisją nadworną do ustaw sądowych z powodu przypadku szczegółowego, który doszedł do jéj wiadomości, pod dniem 6. grudnia oznajmiła: że według § 67 k. c. nie jest wymaganém, aby dowód popełnionogo cudzołoztwa przed zawarciem małżeństwa sądownie był przeprowadzonym, tylko że także przyznanie przed zawarciem małżeństwa w obec władzy politycznéj złożone, aktami udowodnione, wystarczy do ustanowienia dowodu. Zaś zeznanie uczynione przed duszpasterzem lub władzą duchowną nie może być poczytane za wystarczające.

lub dla małżonkobójstwa;

§ 68. Gdy dwie osoby, chociażby nawet nie dopuściły się wprzód ze sobą cudzołoztwa, przyrzekły pobrać się ze sobą, i gdy dla dopięcia celu chociażby jedna tylko z nich nastawała na życie małżonka, który do tego był przeszkodą; w przypadku takim osoby te nie mogą ze sobą zawrzeć ważnego małżeństwa nawet wtenczas, kiedy morderstwo nie było rzeczywiście dokonaném. (§§ 94, 99, 121.)

Pr. obce przy § 67; Instr. § 37.

III. Brak istotnych uroczystości. Takiemi są:

§ 69. Do ważności małżeństwa, potrzebne są także zapowiedzi i uroczyste oświadczenie zezwolenia. (§§ 70, 74, 75—82.)

Ust. małż. z 8. paźdz. 1856, I. § 19; Instr. § 60, 65.

a) zapowiedzi;

§ 70. Zapowiedzi zależą na ogłoszeniu nastąpić mającego małżeństwa, z wyrażeniem imienia, nazwiska, miejsca urodzenia, stanu i miejsca zamieszkania obojga

oblubieńców, z tém dołożeniem, iż każdy, ktoby o przeszkodzie do małżeństwa miał wiadomość, powinien donieść o takowéj. Doniesienie uczynioném być winno duchownemu, do którego danie ślubu należy, bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem tego, który ogłaszał zapowiedzi. (§§ 71, 72—74, 78, 182).

O zapowiedziach przed władzami świeckiemi zobacz art. II., §§ 1—5, ust. z 25. maja 1868, l. 47 d. p. p. i §§ 4—11, 13, 14, 15 r. m. z 1. lipca 1868, L. 80 n. p. p., które podane będą w związku dodatkowo do rozdziału niniejszego.

§ 71. Ogłoszenie uczynioném być winno trzy razy, każdy raz w dniu niedzielnym lub świątecznym, w czasie zwykłego zgromadzenia się parafjan w kościele; a jeżeli każde z oblubieńców w innéj parafji mieszka, w obudwóch parafjach. Co do małżeństw między niekatolikami religję chrześciańską wyznającymi, zapowiedzi nietylko na ich zgromadzeniach w celu nabożeństwa, lecz także w katolickich kościołach téj parafji, w któréj mieszkają, ogłoszonemi być winny; wreszcie co do małżeństw między katolikami i niekatolikami religję chrześciańską wyznającemi, ogłoszenie zapowiedzi nastąpić powinno tak w kościele parafjalnym katolika i w zborze niekatolika, jako téż w parafjalnym katolickim kościele, téj parafji, gdzie niekatolik chrześcianin mieszka.

§ 15 ust. m. z 8. paźdz. 1856, I.; §§ 61, 62, 66 Instr.

Postanowienia tego § częściowo zostały zmienione art. I. z III. ust. z 31. grudnia 1858, l. 4 d. p. p., która podaną będzie w dodatku do niniejszego rozdziału. Zapowiedzi małżeństw osób wojskowych, które należą do militia vaga, mają być w przypadku, jeżeli niema kościoła garnizonowego, ogłoszone przez proboszcza cywilnego parafji, w któréj oblubieniec mieszka (d. n. z 9. maja 1808 zb. u. pol. tom 30); zresztą zaniechanie ogłoszenia małżeństwa w osobnéj kaplicy wojskowéj nie pociąga za sobą nieważności małżeństwa zawartego z przestrzeganiem wszystkich przepisów prawnych (d. r. n. z 4. marca 1836, l. 656, i d. k. n. z 3. kwietnia 1846, L. N. 954 z. p. s.)

O ile według ustaw bawarskich zapowiedzi ogłoszone być mają przez przybicie w miejscu publicznym w gminie, w któréj mieszkają oblubieńcy lub jeden z oblubieńców, niema przeszkody, aby władze austryjackie uczyniły zadość żądaniu obwieszczenia takich zapowiedzi. (r. m. w. z 3. marca 1869, l. 955).

§ 72. Jeżeli oblubieńcy, albo jedno z nich, nie przemieszkali jeszcze sześciu tygodni w parafji, w któréj małżeństwo ma być zawartém, zapowiedzi ogłoszone być

także powinny w miejscu ostatniego ich pobytu, w którem dłużéj niż sześć tygodni mieszkali; albo też obowiązani są oblubieńcy przemieszkać sześć tygodni w tém miejscu, gdzie się znajdują, jeżeli ogłoszone zapowiedzi mają mieć skutek.

Ust. małż. z 8. paźdz. 1856, I. § 16; Instr. § 63.

§ 73. Jeżeli małżeństwo w ciągu sześciu miesięcy po zapowiedziach nie przyszło do skutku, takowe na nowo trzy razy ogłoszone być powinny. (§ 88.)

Ust. z 8. paźdz. 1856, I. § 17; Instr. § 64.

§ 74. Do ważności zapowiedzi i zależącego od nich małżeństwa, wprawdzie dostateczném jest przynajmniéj jednorazowe w kościele parafjalnym oblubieńca i oblubienicy ogłoszenie ich imion i nazwisk, tudzież nastąpić mającego małżeństwa, i niezachowanie formy lub liczby zapowiedzi, nie czyni małżeństwa nieważném; jednakże tak oblubieńcy lub ich zastępcy jako też duchowny, obowiązani są pod odpowiednią karą starać się o to, aby wszystkie przez ustawę wymagane ogłoszenia, z zachowaniem przepisanych formalności uskutecznione były. (§§ 85—88.)

Ad §§ 70—74: Pr. Niem. z 6. lutego 1875, §§ 44—49, 51; P. p. ust. z 9. marca 1874, §§ 27—32, 34; K. N. art. 63—65, 165—169, 192, 193; ust. małż. z 16./28. marca 1836, §§ 41—47.

b) uroczyste oświadczenie zezwolenia.

§ 75. Uroczyste oświadczenie zezwolenia, uczynione być winno w obecności dwóch świadków, przed właściwym dla jednego z oblubieńców duchownym lub jego zastępcą, czy ten ze względu na różność religji nazywa się proboszczem, pastorem, czy też inaczéj. (§§ 4; 56, 81, 82, 94, 869).

Ust. z 8. paźdz. 1856 I., § 18: Instr. §§ 30—49, 73. O uroczystem oświadczeniu zezwolenia przed władzami świeckiemi zob. art. II. §§ 1, 2. 6, 7, 8 ust. z 25. maja 1868, l. 47, dz. p. p. i § 12, m. r. z 1. lipca 1868, L. 80 d. p. p., które zamieszczone będą przy końcu niniejszego rozdziału.

Co do osób wojskowych, które należą do militia vaga, jest kapelan (proboszcz) wojskowy właściwym duszpasterzem; gdyby zaś takiego nie było, świeckie duchowieństwo jest obowiązane, do wykonywania w zastępstwie aktów jurysdykcji duchownéj (dekr. z 19. marca 1808 z. p. p. tom 30.) Brak upoważnienia do ślubu,

które ma być udzielone duchownemu świeckiemu, nie pociąga za sobą nieważności małżeństwa, jeżeli z resztą wszystkie przepisy prawne były zastosowane (d. k. n. z 3. kwietnia 1846, l. 954 z. p. s.) —

Urlopnicy w czasie urlopu swego, tudzież nie znajdujący się w czynnéj służbie, oficerowie i żołnierze z rezerwy i obrony krajowéj podlegają we wszystkich swoich stosunkach cywilnych, jak niemniéj w sprawach karnych i policyjnych, sądom i władzom cywilnym i podpadają tylko tym ograniczeniom, które w ustawie niniejszéj są uzasadnione i do utrzymania ewidencji konieczne.

Zostający w czynnéj służbie w armji, marynarce wojennéj i obronie krajowéj, podlegają wojskowym ustawom karnym i dyscyplinarnym; pod względem zaś swych stosunków cywilnych, nie odnoszących się do służby wojskowéj, podlegają ustawom i władzom cywilnym. Bliższe szczegóły w tym względzie określi osobna ustawa (§ 53 ust. wojskowéj z 5. grudnia 1868, l. 151 d. p. p.) Por. § 23 ust. z 13. maja 1869, l. 68 o obronie krajowéj; daléj ust. z 20. maja 1869, l. 78 d. p. p. o zakresie działania sądów wojskowych § 9. i ust. z 8. maja 1870, l. 72 o uregulowaniu sądownictwa nad obroną krajową § 12.

§ 76. Uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo, może być przez pełnomocnika uczynioném; lecz do tego potrzeba zezwolenia rządu krajowego i w pełnomocnictwie powinna być wyrażona osoba, z którą małżeństwo ma być zawartém. Małżeństwo, bez takiego pełnomocnictwa zawarte, jest nieważném. Jeżeli pełnomocnictwo przed zawarciem małżeństwa odwołaném zostało; małżeństwo jest nieważném, atoli pełnomocdawca staje się odpowiedzialnym za szkody przez odwołanie zrządzone. (§§ 45, 46, 1002, 1009, 1010, 1016, 1017, 1022, 1024, 1026, 1298.)

§ 20 ust. z 8. paźdz. 1856 I., § 50 instr. — Dekr. nad. z 11. czerwca 1813, l. 1053 z. p. s. stanowi, że małżeństwo między żydami nie może być zawarte przez pełnomocników bez osobnego zezwolenia rządu krajowego.

§ 77. Zezwolenie na małżeństwo między osobą katolickiego a osobą niekatolickiego wyznania, oświadczoném być powinno w obec dwóch świadków przed katolickim duchownym; wszelako na żądanie drugiéj strony, może także niekatolicki duchowny znajdować się przy téj uroczystéj czynności.

§ 19 ust. z 8. paźdz. 1856 I.; ten § I. (§ 77) zniesiony został art. II. i III. ust. z 31. grudnia 1868, l. 4 d. p. p. z r. 1869, która w końcu tego rozdziału będzie podaną.

§ 78. Jeżeli oblubieńcy nie składają świadectwa na piśmie o nastąpionych w należytym sposobie ogłoszeniach; albo jeżeli osoby w §§ 49, 50, 51, 52 i 54 wyrażone, nie okazują zezwolenia wymaganego do zawarcia przez nich

małżeństwa; tudzież jeżeli ci, których pełnoletność nie jest widoczną, nie składają metryki chrztu lub piśmiennego świadectwa o ich pełnoletności; albo jeżeli inna jaka zachodzi przeszkoda do małżeństwa; w przypadkach tych nie wolno jest duchownemu, pod ciężką karą dawać ślubu dopóty, dopóki oblubieńcy nie złożą potrzebnych świadectw i nie usuną wszystkich przeszkód. (§§ 49, 50, 52, 54, 69, 70).

Ust. z 8. paźdz. 1856 I. § 21; Instr. § 70.

Co do uwolnień od przedłożenia metryki urodzenia, które udzielają władze polityczne, istnieją przepisy następujące: Uwolnienie to tylko wtedy ma być udzielone, jeżeli w ogóle albo w ciągu czasu, po za który zawarcie małżeństwa odwleczone być nie może, jest rzeczą niepodobną, złożyć metrykę urodzenia. Uwolnienie od przedłożenia metryki urodzenia (chrztu) także wówczas tylko w tych przypadkach ma być udzielone, jeżeli władza o istnieniu tych okoliczności, które w celu zawarcia małżeństwa ważnego przez metrykę urodzenia mają być udowodnione, jako to: o narodowości, wieku, wyznaniu religijném w innéj drodze zupełnie się przekona. Przez jakie dokumenty, wyjaśnienia władz i przesłuchania świadków to przekonanie ma być nabyte, pozostawia się roztropnéj rozwadze władzy, która ma udzielić uwolnienie od złożenia metryki urodzenia — przez wzgląd na poszczególne okoliczności zachodzące w każdym przypadku z osobna. Podania o uwolnienie złożenia metryki urodzenia mają być rozpoznawane, bez względu na to, czy wniesione zostały do władzy krajowéj, do podwładnéj władzy politycznéj, lub zwierzchności gminnéj. W ostatnich przypadkach mają te władze niezwłocznie przeprowadzić odpowiednie dochodzenie, a jeżeli same nie są powołane do udzielenia uwolnienia od złożenia metryki chrztu, takowe razem z opinją przedłożyć do decyzji władzom wyższym. — Jeżeli odnośne władze polityczne w braku metryki urodzenia, któréj złożyć niepodobna, nie są w stanie przekonać się o istnieniu ustawowego wymogu do zawarcia małżeństwa, (a ten przypadek może się wydarzyć co do pełnoletności), natenczas strony odesłać należy do właściwéj władzy sądowéj celem postępowania urzędowego (dn. z 22. grudnia 1825, l. 2242 z. p. s.) — Uwolnienie od złożenia metryki chrztu, o ile takowe urzędowi obwodowemu było poruczono, należy do politycznéj władzy krajowéj (§ 1 r. m. z 1. lipca 1868, l. 80 d. p. p.) Następujące sprawy, tyczące się zawarcia małżeństwa, wyłączają się z zakresu działania politycznych władz krajowych i przydzielają się do rozstrzygania w 1. instancji c. k. politycznym władzom powiatowym, a w miastach, własne statuty gminne posiadających, władzom gminnym, którym zawiadywanie sprawami politycznemi jest poruczone: 3. Rozstrzygania, czy w przypadku udowodnienia bliskiego niebezpieczeństwa śmierci małżeństwo może być zawarte pomimo braku przepisanéj metryki chrztu lub urodzenia (ust. z 4. lipca 1872, l. 111 d. p. p.) Co do osób wojskowych należy to uwolnienie do jeneralnéj komendy krajowéj (r. n. r. woj. z 24. marca 1827, L. 829, z. p. wojsk.)

§ 79. Jeżeli oblubieńcy, przez odmówienie im ślubu, sądzą się być pokrzywdzonymi, mogą wnieść skargę do

rządu krajowego, a w miejscach, gdzie takowego niema, do urzędu obwodowego.

Zobacz o możności zawarcia małżeństwa w obec władz świeckich art. II. ust. z 25. maja 1868, l. 47 d. p. p. poniżéj.

§ 80. Dla zachowania trwałego dowodu zawartego małżeństwa, obowiązani są przełożeni parafji, wpisać takowe własnoręcznie w przeznaczoną na ten cel szczególnie książkę ślubów. Przy wpisaniu wyrazić należy: imię i nazwisko, wiek, zamieszkanie, tudzież stan małżonków, z dołożeniem czy już poprzednio byli lub nie byli w związkach małżeńskich; imię i nazwisko, tudzież stan ich świadków; niemniéj dzień, w którym małżeństwo zawartém zostało; nakoniec nazwisko duchownego, przed którym zezwolenie uroczyście danem było. Prócz tego należy wymienić dokumenty, na zasadzie których zachodzące przeszkody usuniętemi zostały.

§ 28. ust. m. z 8. paźdz. 1856, I.; §§ 76, 78, Instr. — R. m. z 30. stycznia 1849, l. 107 d. p. p. pozwolono duszpasterzom ewangielickim prowadzić samoistnie księgi ślubów z tym samym skutkiem prawnym, jaki mają księgi duszpasterzy katolickich. — Względem prowadzenia metryk ślubów małżeństw zawartych przed władzami świeckiemi, zob. art. II. § 9 ust. z 25. maja 1868, l. 47 d. p. p. i §§ 16—23 m. r. z 1. lipca 1868, l. 80 d. p. p. (w dodatku do niniejszego rozdziału. — Unger II. 115.

§ 81. Jeżeli małżeństwo ma być zawieraném w miejscu, w którem żadna z osób zaślubić się mających nie ma swojéj parafji, natenczas duchowny właściwy, wydając dokument, w którym innego w miejsce swoje upoważnia, powinien zarazem okoliczność tę w książkę ślubów swojéj parafji zapisać, z wymienieniem miejsca, w którem, i duchownego, przed którym małżeństwo ma być zawarte.

§ 29 ust. z 8. paźdz. 1856; § 77 Instr.; — zob. art. II. § 6, ust. z 25. maja 1868, l. 47 d. p. i § 18 m. r. z 1. lipca 1868, l. 80 d. p. p. (w dodatku do niniejszego rozdziału.)

§ 82. Duchowny, przed którym małżeństwo zawartem zostaje, obowiązanym jest równie wpisać do książki ślubów swojéj parafji nastąpione małżeństwo, z dołożeniem, przez którego proboszcza do zastąpienia był upoważnionym, tudzież donieść onemu w ciągu dni ośmiu o zawarciu małżeństwa.

§ 30 ust. z 8. paźdz. 1856 I.

Do §§ 75—82. P. niem. z 6. lutego 1875, §§ 41—43, 52—55; P. p. z 9. marca 1874, §§ 23—26, 35—38; K. N. art. 74, 75, 76, 165, 195; pr. o małż. z 16./28. marca 1836, §§ 48—59.

Uwolnienie od przeszkód.

§ 83. Uwolnienia od przeszkód do małżeństwa można żądać dla ważnych przyczyn od rządu krajowego, który według okoliczności daléj postępować ma. (§ 34.)

Ust. z 8. paźdz. 1856, I. §§ 36, 37; §§ 79—81 Instr.; — zob. § 1 i 2 r. z 1. lipca 1868, l. 80 d. p. p. (poniżéj w dodatku do niniejszego rozdziału.)

§ 84. Przed zawarciem małżeństwa same strony i w swojem imieniu uwolnienia od przeszkód żądać powinny. Jeżeli zaś dopiero po zawarciu małżeństwa wykaże się przeszkoda przed tém niewiadoma, i jeżeli takowa usunioną być może, mogą strony za pośrednictwem swego duchownego i przy zatajeniu swego nazwiska, żądać uwolnienia od rządu krajowego. (§ 88.)

Instr. § 87; zobacz uwagę do § 87. k. c.

§ 85. W miejscach tych, gdzie sie nię znajduje rząd krajowy, urzędy obwodowe mają władzę uwolnienia od drugiéj i trzeciéj zapowiedzi, jeżeli ważne zachodzą przyczyny. (§ 34.)

Ust. małż. z 8. paźdz. 1856, I. § 38,

Następujące sprawy tyczące się zawarcia małżeństwa, wyłączają się z zakresu działania politycznych władz krajowych, i przydzielają się do rozstrzygania w pierwszéj instancji c. k. politycznym władzom powiatowym, a w miastach, własne statuty gminne posiadających, władzom gminnym, którym zawiadywanie sprawami politycznemi jest poruczone:

1. Udzielanie uwolnień od drugiéj i trzeciéj zapowiedzi, a względnie pozwolenia na skrócenie czasu, w którym zapowiedź przez władzę świecką ogłosić się mająca, publicznie przybitą być powinna.

2. Udzielanie całkowitego uwolnienia od zapowiedzi wśród okoliczności naglących, o ile to władzom powiatowym i gminnym powyżéj wzmiankowanym nie jest już poruczone.

3. Rozstrzyganie, czy w przypadku udowodnienia bliskiego niebezpieczeństwa śmierci małżeństwo może być zawarte pomimo braku przepisanéj metryki chrztu lub urodzenia.

4. Udzielanie dyspensy na zasadzie § 120 pow. ks. ust. cyw. (Ust. z dnia 4. lipca 1872, r. dz. ust. pań. N. 111.)

§ 86. W naglących okolicznościach, może rząd krajowy lub urząd obwodowy, a gdy dowiedziona bliska

śmierć nie dozwala zwłoki, także zwierzchność miejscowa, uwolnić zupełnie od zapowiedzi; jednakże oblubieńcy przysięgą stwierdzić powinni, iż im żadna przeszkoda do zawarcia ich małżeństwa nie jest wiadomą.

Ust. małż. z 8. paźdz. 1856, I. 39; Instr. §§ 82, 83, 85; zob. uwagę do § 87 k. c.

§ 87. Uwolnienie od wszystkich trzech zapowiedzi, wtenczas jeszcze za złożeniem wyżéj wzmiankowanej przysięgi, udzielonem być winno, jeżeli dwie osoby chcą zawrzeć małżeństwo, o których już wprzód powszechne było mniemanie, że są połączone ze sobą związkiem małżeńskim. W przypadku tym może duchowny, przy zamilczeniu nazwiska stron, wnieść prośbę do rządu krajowego o udzielenie uwolnienia.

Ust. małż. z 8. paźdz. 1856, I. § 40; Instr. §§ 84, 113.

Pod względem pytania, czy zaniechanie złożenia przysięgi w przypadku uwolnienia od wszystkich zapowiedzi pociąga za sobą nieważność małżeństwa, N. Pan raczył postanowić: Władze we wszystkich przypadkach i pod własną odpowiedzialnością przestrzegać mają przepisu zawartego w §§ 86 i 87 k. cyw., aby żądały od stron przysięgi, iż im żadna przeszkoda do zawarcia małżeństwa nie jest wiadomą; i winny w uwolnieniach udzielić się mających wyraźnie wymienić okoliczność, że wzmiankowana przysięga rzeczywiście została złożoną, gdyż w razie przeciwnym wprawdzie przez zaniechanie złożenia przysięgi nie powinno samo przez się uwolnienie utracić mocy swojéj, jednakże te władze i duszpasterze, którzyby dali ślub nie zważając na ten w uwolnieniu widoczny brak, mają być surowo karani (d. n. z 23. września 1817, l. 1872 z. p. s.)

Co do uwolnień od przeszkod małżeństwa potajemnych następujące dwa pytania były przedmiotem ponownego rozbioru:

1. Jak wnieść należy prośbę o uwolnienie od zapowiedzi u osób, o których już wprzód powszechne było mniemanie, że są połączone ze sobą związkiem małżeńskim, jeżeli zresztą co do nich nie zachodzi żadna inna przeszkoda małżeńska.

2. Jak prosić należy o uwolnienie w tych przypadkach, jeżeli osoby, które powszechnie lecz mylnie są uważane za połączone związkiem małżeńskim, domagają się albo tylko uwolnienia od przeszkody małżeńskiéj, albo zarazem także uwolnienia od zapowiedzi, i czyli może być dopuszczone, aby dla osób, w tém położeniu się znajdujących, biskup przy zatajeniu ich nazwisk wniósł podanie o uwolnienie tylko do prezydenta krajowego (namiestnika), i aby tenże (namiestnik) mógł udzielić uwolnienia nie komunikując podania ani dziennikowi podawczemu ani ekspedyturze. Względem tego N. Pan raczył postanowić: Co do pytania pierwszego: Tak w dawnych jak i w nowych prowincjach ma być dozwolone, ażeby w przypadkach, jeżeli dwie osoby chcą zawrzeć małżeństwo, o których już wprzód powszechne było mniemanie, że są połączone ze sobą związkiem

małżeńskim, ich duszpasterze bez różnicy wyznania religijnego przy zatajeniu nazwiska stron, udawali się do biskupa lub przełożonego kościoła, do którego należą; ten ostatni zaś, potwierdzając przypadek sumienia, wprost do prezydenta krajowego o zupełne uwolnienie od zapowiedzi, i ażeby prezydjum krajowe, nie udzielając podania dziennikowi podawczemu i ekspedyturze uwalniało od zapowiedzi za złożeniem przepisowéj przysięgi, która odbyć się ma w przytomności duszpasterza. Co do pytania drugiego: Zwyczajnie przepis § 84 k. cyw. także w tych przypadkach ma być przestrzegany, a strony same odnośne podanie we własném imieniu do władz właściwych wnosić powinny. Jednakże w przypadkach na szczególne uwzględnienie zasługujących N. Pan raczył zezwolić, ażeby duszpasterze w imieniu osób, które powszechnie za połączone ze sobą związkiem małżeńskim uważano, także o uwolnienie od przeszkody zrywającéj, wnosili prośby do prezydjum krajowego za pośrednictwem ordynarjatów, jednakowoż podając nazwiska stron i przytaczając okoliczności, a prezydja krajowe przybrawszy dwóch radców, na których najwięcéj polegać można, mają takie sprawy załatwiać z przestrzeganiem największéj tajemnicy (d. k. n. 11 września 1820).

§ 88. Jeżeli udzieloném zostaje uwolnienie od przeszkody już w czasie zawarcia małżeństwa istniejącéj, natenczas bez powtarzania zapowiedzi zezwolenie jeszcze raz przed duchownym i dwoma poufnymi świadkami, oświadczoném i ta uroczysta czynność w książce ślubów zapisaną być powinna. Po dopełnieniu tego przepisu, małżeństwo takie ma być uważaném tak, jak gdyby w samym zaraz początku ważnie zawartém było. (§ 160).

Unger I. 63[22], II. 115, 156[65]. Instr. § 88—94; P. niem. z 6. lut. 1875 §§ 40, 50; P. p. §§ 7. 10—12, 152, 153; Tyt. 1. cz. II. § 444 Tyt. 11.. cz II; K. N. art. 164, 169; pr. małż. z 16./28. marca 1836 §§ 36, 39, 40, 45, 46.

Skutki ważnego małżeństwa.

Prawa i obowiązki małżonków:

§ 89. Prawa i obowiązki małżonków, wynikają z celu ich połączenia się, z ustawy i zawartych umów. W tém miejscu podane są jedynie prawa osobowe małżonków, zaś prawa rzeczowe z kontraktów małżeńskich wynikające, w drugiéj części wyłożone będą. (§§ 44, 90, 91, 92.)

Ust. małż. z 8. paźdz. 1856, I. § 31.

wspólne;

§ 90. Przedewszystkiem obowiązane są obiedwie strony zarówno do małżeńskiéj powinności, wierności i

przyzwoitego obchodzenia się ze sobą. (§§ 117, 144, 147, 175, 260, 672, 1034, 1238).

§§ 419, 360, 525 k. k.

szczególne prawa męża;

§ 91. Mąż jest głową familji. Jako takiemu służy szczególniéj prawo kierowania gospodarstwem domowém, lecz także ma obowiązek, dawać żonie stosownie do swego majątku przyzwoite utrzymanie i bronić ją w każdym przypadku.

O. §§ 290, 390, 867, 889, 1119, 1639, 1712, 1779, 1896, 1931, 2148, 2606, 2635, 2646, 2677, 2947, 3021, 3063, 3335.

żony.

§ 92. Żona przybiera nazwisko męża i używa praw jego stanu. Obowiązaną jest mieszkać z mężem, pomagać mu według możności w gospodarstwie i zatrudnieniu, tudzież o ile tego porządek domowy wymaga, poczynione przez niego rozrządzenia nietylko sama wykonywać, ale także starać się aby wykonanemi były. (§§ 1237, 1242).

§ 6 ust. małż. z 8. paźdz. 1856 I.; §§ 7, 8 Instr.

Unger I. 189[115], 217[18], 281[16], 296, 309[9], II. 360[7]. — O. 609, 1363, 1931, 2635, 2646, 2869, 3576.

Ad § 89—92. P. p. §§ 173—204, tyt. 1. cz. II.; K. N. art. 203—226; pr. o małż. z 16./28. marca 1836. §§ 208—214.

Prawne skutki zawarcia małżeństwa i prawa małżonków w innych ustawach zawarte:

1. żona nabywa obywatelstwo męża (d. n. z 23. lutego 1833, L. 2595 z. p. s.);

2. niewiasty dostępują przez zamęście prawa przynależności w téj gminie, w któréj ich małżonkom służy prawo swojszczyzny (§ 7 ust. z 3. grudnia 1863, L. 105). Przy zmianach w prawie swojszczyzny małżonka idzie za mężem, jeżeli nie jest sądownie rozwiedzioną, i służy jéj także jako wdowie prawo swojszczyzny w téj gminie, w któréj małżonek w czasie zejścia swego ze świata miał prawo swojszczyzny. Sądownie rozwiedzione lub rozłączone małżonki zatrzymują to prawo swojszczyzny, które w czasie sądowego rozwodu lub rozłączenia miały. Jeżeliby małżeństwo za nieważne uznaném zostało, wówczas niewiasta, która w tym małżeństwie zostawała, wstępuje znowu w te stosunki swojszczyzny, w których się aż do zawarcia ślubów swych znajdowała (§ 11 tamże);

3. sąd właściwy osobisty męża jest także właściwym dla żony. Właściwość sądu dla wdów pełnoletnich i sądownie rozwiedzionych małżonek oznacza się według ich własnego miejsca zamieszkania; (§ 19 ust. o właśc. sąd. z 20. list. 1852, l. 251 d. p. p.);

4. mąż jest prawnym zastępcą żony (§ 1238 k. c.);

5. w procesie cywilném mąż i żona odrzuconemi będą i po uczynionym przez stronę przeciwną zarzucie jako świadkowie do

wykonania przysięgi dopuszczonymi być nie mogą (§ 216 b) post. cyw.);

6. w dziedzinie prawa handlowego żona bez zezwolenia męża nie może być kobietą handlującą (art. 7 k. handl.) zob. także art. 8, 9. k. handl. §§ 6, 52, 16 ust. wprow. k. handl.;

7. w prawie karném por. §§ 137, 189, 463, 525, 216, 413, 419, 461, 511, 502, 503, 27 a, 495;

8. w postępowaniu karném zob. §§ 67, 69, 75, 120, 152, 205, 282, 283, 306, 354, 465 p. k.;

9. w prawie politycznem za niewiastę, prawo wybierania posłów na mocy §§ 8, 9 i 14 sejmowéj ordynacji wyborczéj mającą (t. j. w klasie wielkich posiadaczy gruntowych), z mężem żyjącą wykonywa to prawo mąż; za inne kobiety własnowolne wykonywają to prawo ich pełnomocnicy (art. II. ust. z 20. września 1866, l. 23 d. u. kr.) Kobiety wykonywają swe prawo wyborcze w téj kurji (t. j. kurji większych posiadłości) w sposób przepisany przez ordynację wyborczą krajową (§ 14 ust. z 2. kwietnia 1373, l. 41 d. p. p.)

Co do małżeństw wojskowych następującą uczynić należy uwagę: Jeżeli oznaczona dla każdego oddziału wojskowego liczba małżeństw jest już zupełną albo przekroczoną, może prawidłowo być zawarte tylko małżeństwo drugiéj klasy, które nie zmienia sądu właściwego dla żony i dzieci i skutkiem którego żona nie ma prawa do pobytu razem mężem, ani téż prawa do jakichkolwiek poborów wojskowych (§ 25 ust. z 14. września 1861 o małżeństwach wojska lądowego).

Przyznane mężowi w § 92 k. c. prawo żądania od żony, aby mieszkała z mężem i pomagała mu według możności w gospodarstwie i zatrudnieniu, należy do skutków czysto cywilnych małżeństwa, a do przeprowadzenia tego prawa zwyczajnie sądy tém pewniéj są powołane, ileże wspomnione prawo przez umowę i rozliczne okoliczności doznać może zmian, a jego naruszenie nie zawsze zawierać musi koniecznie odmówienie lub samowolne zniesienie wspólnego pożycia małżeńskiego. Czyli wyjątkowo wydarzyć się może, że władze polityczne będą spowodowane i mogą się uważać za uprawnione do działania urzędowego w przypadkach podobnych — jest pytaniem policji bezpieczeństwa i moralności, które tylko w każdym przypadku z osobna rozwiązaném być może (r. m. wyzn. z 1. marca 1868, l. 825 Manz).

Zerwanie społeczności małżeńskiéj.

§ 93. Nie jest wolno małżonkom pod żadnym pozorem, ani nawet za spólną zgodą, rozrywać związku małżeńskiego, czy to, że twierdzą, iż małżeństwo ich jest nieważném, czy téż, że chcą działać o rozwód, lub tylko o rozdział co do stołu i łoża. (§§ 103, 1382).

Ust. małż. z 8. paźdz. 1856 I. § 41. — O. 1712, 2635, 2869, 3021, 3076.

Postępowanie sądowe w sprawach małżeńskich określone jest d. n. z 23. sierpnia 1819, l. 1595, z pr. s. O właściwości sądów traktują §§ 14 a) i § 87 ust. o wł. sądów z 20. listop. 1852, l. 281 d. p. p.

1. Pozorne, ze względu, że małżeństwo z samego początku było nieważném.

Sposób wprowadzania sprawy.

§ 94. Nieważność małżeństwa dla przeszkód w §§ 56, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 75 i 119 wyrażonych, z urzędu dochodzoną być powinna. We wszystkich innych przypadkach postępowanie na drodze unieważnienia małżeństwa, może mieć miejsce jedynie w skutku wniesionego żądania przez tego, kto przez małżeństwo, pomimo zachodzącéj przeszkody zawarte, w prawach swoich jest pokrzywdzonym. (§ 96).

Unger II. 149^{37}, 151, 153, 267, 373^{17}, 404^{9}, 535.

Do przeszkód małżeńskich, które z urzędu dochodzonemi być powinny, należy także przeszkoda w d. n. z 26. sierpnia 1814, l. 1099 z. p. s. przytoczona. (Zobacz dopisek do § 119.) — W przypadkach, w których nieważność małżeństwa z urzędu ma być dochodzoną, nie potrzeba ustanowienia osobnego oskarżyciela (d. n. z 25. list. 1839, l. 92 z. p. s.) — Także jeżeli węzeł małżeński przez śmierć jednego lub obu małżonków już jest rozwiązanym, może dochodzenie urzędowe ważności tego rozwiązanego małżeństwa nastąpić w obec władz do tego właściwych, o ile domagają się tego dochodzenia i rozstrzygnienia interesowani, z ustawy uprawnieni, celem przeprowadzenia roszczeń prywatno-prawnych, sędzia karny celem swéj urzędowéj czynności, albo władza administracyjna w interesie administracji państwa. W przypadku pierwszym interesowani celem przeprowadzenia, w każdym razie zaś celem przestrzegania swych roszczeń prywatno-prawnych są uprawnieni, wmieszać się do dochodzenia, przedłożyć sądom środki, jakie znajdują się w ich mocy i dowody, a przeciw decyzjom, któremi mniemają się być ukrzywdzonymi, szukać pomocy u sędziego wyższego według ustawy albo w drodze apelacji albo rekursu (d. k. n. z 18. lipca 1838, Z. p. adm. tom 65. str. 417.)

§ 95. Małżonek, który wiedział o zaszłéj pomyłce w osobie lub o bojaźni, o którą druga strona przyprawioną była; tudzież małżonek, który zataił okoliczność, iż podług § 49, 50, 51, 52 i 54, sam z własnéj woli nie może zawierać małżeństwa ważnego, lub zmyślił potrzebne dla siebie zezwolenie, nie może, z powodu własnéj bezprawnéj czynności, zaskarżać małżeństwa o nieważność. (§§ 55, 57. 102.)

§ 96. W ogólności tylko niewinnéj stronie służy prawo żądać uznania nieważności małżeństwa, lecz i ta nie może już więcéj wynosić takiéj skargi, jeżeli pomimo otrzymanéj wiadomości o zachodzącéj przeszkodzie, daléj pożyciu małżeńskiem zostawała. Dopóki trwa władza

ojcowska lub opieka, ojciec lub opiekun może zaskarżyć małżeństwo przez małoletniego lub pod opieką zostającego, samowolnie zawarte. (§§ 49, 101.)

Unger II. 110[19], 152[47], 165[13], 535

Instr. §§ 114—119, 120, 121.

Co do pytania, jak postąpić należy w przypadkach, jeżeli małoletni bez pozwolenia władzy nadopiekuńczéj zawrze związek małżeński, sąd téj przeszkody małżeńskiéj z urzędu dochodzi i takową usuwa przez dodatkowe udzielenie pozwolenia, następnie wzywa urząd obwodowy o zarządzenie, ażeby to małżeństwo ponownie było pobłogosławione, zaś urząd obwodowy i gubernium odmówiło ponownego pobłogosławienia — stanowi się, że

a) nietylko opiekun lecz także władza opiekuńcza jest uprawnioną, zaskarżyć ważność małżeństwa przez małoletniego bez ich zezwolenia zawartego, to w myśl §§ 94 i 96 k. cyw.; że jednak

b) pod względem postępowania, jakiego w takich przypadkach przestrzegać należy, w ogólności żadna skazówka daną być nie może, tylko pozostawić należy roztropności i oględności sędziego, jak w każdym przypadku z osobna postąpić należy, gdyż sędzia nie znajduje się więcéj w tém położeniu jak wtedy, gdy małżeństwo dopiero ma być zawarte, lecz pominąć musi niektóre względy, któreby pierwéj wpływ wywrzeć mogły na jego orzeczenie, i obecnie zwrócić uwagę na to, czyli w obec okoliczności istniejących udzielić może zezwolenie. Tego tylko wtedy odmówić może, jeżeli powody bardzo ważne go do tego nakłaniają. W ogóle władza nadopiekuńcza tak długo nie powinna używać prawa swego do zaskarżenia małżeństwa, jak długo tylko to da się pogodzić z interesem małoletniego. Zresztą

c) w przypadkach, w których władza opiekuńcza dodatkowo udziela pozwolenie do małżeństwa, nie potrzeba ponowienie uroczystego oświadczenia w obec duszpasterza i dwóch świadków poufnych, jak przepisuje § 88 k. c. Zatém także

d) niema potrzeby ponownego pobłogosławienia (dn. 22. września 1821, l. 1802, z. p. s.)

Odnośnie do dn. z 22. września 1821 co do postępowania w przypadkach, jeżeli pupil bez zezwolenia władzy nadopiekuńczéj zawiera małżeństwo, i mimo później udzielonego zezwolenia sądowego, władze polityczne odmawiają ponownego pobłogosławienia, stanowi się, że zawartego w § 96 k. cyw. wyrazu „opieka“ nie należy rozciągać do władzy nadopiekuńczéj (dn. z 17. czerwca 1825, l. 2112 z. p. s.)

Co do unieważnienia małżeństw, przez wojskowych bez przyzwolenia władzy zawartych stanowi d. k. n. z 28. listop. 1837 (z. p. adm. tom 55, str. 532), że do tego niepotrzeba osobnego zastępcy, tylko sąd właściwy, otrzymawszy doniesienie, z urzędu dochodzenie ma przeprowadzać. Następnie akta dochodzenia przeciw żołnierzom z powodu niedozwolonego zawarcia małżeństwa przeprowadzonego, udzielić należy téj władzy wojskowéj, która miała prawo do udzielenia pozwolenia i która przez małżeństwo bez pozwolenia zawarte w prawach swoich została pokrzywdzoną; a ta

władza, jeżeli nie będzie spowodowaną do następnego udzielenia pozwolenia — żądanie rozwiązania małżeństwa, aktami zaopatrzone i należycie uzasadnione, wniesie do sądu wojskowego mieszanego, w kraju ustanowionego (obecnie do właściwego trybunału 1. instancji).

i postępowania;

§ 97. Postępowanie w sporach o nieważność małżeństwa, należy wyłącznie do sądu szlacheckiego tego obwodu, w którym małżonkowie zwykle mają mieszkanie. Sąd szlachecki dla wykrycia z urzędu stanu sprawy, w tym nawet przypadku, kiedy postępowanie ma miejsce w skutek żądania strony, wyznaczyć powinien urząd fiskalny, lub innego roztropnego i poczciwego człowieka do wyśledzenia okoliczności i do obrony małżeństwa. (§§ 114, 1382.)

Według § 14 a) ust. o właściwości sądów z 20. list. 1852, l. 281 d. p. p. należą rozprawy o unieważnienie lub rozwód małżeństwa przed ten trybunał I. inst., w którego okręgu małżonkowie mieli ostatnie wspólne miejsce zamieszkania. — Prokuratorje skarbowe nie są więcéj powołane do obrony związku małżeńskiego (r. m. z 2. paźdz. 1851, l. 251 d. p. p.)

Cudzoziemcy, którzy tylko czasowo w kraju się znajdują, nie mogą wynosić spraw o rozwód małżeństwa przed sądy austryjackie. Lecz nawet gdy osiędą w kraju, ważność małżeństwa tylko według ustaw tego kraju ma być ocenioną, gdzie małżeństwo zostało zawarte (dn. z 23. paźdz. 1801, l. 542 z. p. s.).

§ 98. Jeżeli przeszkoda może być usuniona, powinien sąd szlachecki starać się usunąć takową stósownemi środkami i przez pogodzenie stron; a dopiero, gdyby tego uskutecznić nie mógł, względnie ważności małżeństwa zawyrokować.

§ 99. Ważność małżeństwa jest zawsze domniemaną. Dla tego przywodzona przeszkoda w zupełności dowiedzioną być powinna, a nawet zgodne przyznanie obojga małżonków nie stanowi w tym względzie dowodu, ani téż przysięga małżonków przypuszczoną być nie może. (§ 17.)

Ust. m. z 8. paźdz. 1856 I. §§ 41—56, Instr. §§ 99 i nast. § 123 i nast. — O. 6, 557.

w szczególności w razie twierdzonéj niemożności.

§ 100. W szczególności, jeżeli za przyczynę nieważności małżeństwa stawiana jest poprzedzająca i ciągła niemożność dopełniania powinności małżeńskiéj, dowód

przez biegłych w sztuce to jest przez doświadczonych lekarzy i chirurgów, a według okoliczności także przez kobiety położne, prowadzonym być winien. (§ 60.)

§ 101. Jeżeli nie można oznaczyć z pewnością, czy niemożność jest ciągłą lub tylko czasową, małżonkowie powinni jeszcze przez rok spólnie mieszkać, a jeżeli przez ten przeciąg czasu nie ustała jeszcze niemożność, małżeństwo za nieważne uznaném być winno. (§ 60.)

§ 102. Jeżeli postępowanie w sporze o nieważność małżeństwa wykaże, że przeszkoda już poprzednio jednemu lub obojgu małżonkom była wiadomą i że takową umyślnie zataili; winni ulegają karze w ustawie o ciężkich policyjnych przestępstwach postanowionéj. Jeżeli jedna strona jest niewinną, ta może żądać wynagrodzenia. Jeżeli wreszcie są dzieci z takiego małżeństwa, należy nad niemi rozciągnąć pieczę według przepisów, w rozdziale o obowiązkach rodziców, postanowionych. (§§ 95, 108, 117, 142, 1264, 1265, 1266.)

Ust. małż. z 8. paźdz. 1866, I. §§ 51, 53; zob. § 507 k. k., § 781 k. k. wojsk.

II. Rzeczywiste zerwanie społeczności małżeńskiéj:

a) Czasowe rozłączenie za wspólném porozumieniem się;

§ 103. Jeżeli na rozdział co do stołu i łoża i na warunki takiego rozdziału zgadzają się obudwoje małżonkowie, sąd zachowując przepisane niżéj formalności, na takowy rozdział pozwolić powinien. (§§ 104, 105, 1263.)

O. 8, 3020. Pat. z 8. paźdz. 1856, l. 185 d. p. p. art. I. i III.; Instr. § 206, pr małż. I. § 3, 41.

Do pozwolenia rozdziału co do stołu i łoża za wspólném porozumieniem się właściwym jest ten sąd powiatowy, którego sądownictwu podlega małżonek. (§ 78 ust. o właściwości sądów.)

§ 104. Małżonkowie, którzy chcą rozłączyć się ze sobą, powinni wprzód zamiar swój z przytoczeniem powodów, objawić właściwemu proboszczowi. Proboszcz obowiązany jest zwrócić uwagę małżonków na wzajemne przez nich przy ślubie uroczyście uczynione przyrzeczenie, i przełożyć im dobitnie złe skutki z rozdziału wynikające. Przedstawienia takie po trzykroć w pewnych przerwach czasu czynione być mają. Jeżeli okazują się bez skutku, proboszcz powinien wydać stronom świadectwo na piśmie, iż

pomimo trzechkrotnie czynionych im przedstawień, w zamiarze rozłączenia się, trwają.

O. 8, 3602.

Ust. z 31. grudnia 1868, l. 8, d. p. p. z r. 1869:

§ 1. Nałożony na małżonków według §§ 104, 107 i 132 k. c. obowiązek, objawiania zamiaru rozłączenia się właściwemu proboszczowi jest zniesionym. Wolno im jednak objawić ten zamiar właściwemu proboszczowi i wyjednać sobie od tegoż świadectwo, że przedstawienia jego do zgody (§§ 104 i 107 k. c.) były bezskutecznemi.

§ 2. Właściwy do pozwolenia rozłączenia sąd winien, jeżeli podanie o rozłączenie (§§ 105 i 107 k. c.) nie jest zaopatrzone świadectwem odnośnego proboszcza o bezskutecznie przedsięwziętych przedstawieniach do zgody (§ 1) — przed rozpoczęciem czynności urzędowéj w sprawie głównéj, przepisane w § 104 k. c. przedstawienia do zgody małżonkom po trzykroć w przerwach czasu ośmiodniowych czynić.

§ 3. Protokół, spisany względem przedsięwzięcia trzechkrotnych przedstawień do zgody — ma tylko zawierać wypadek przedstawień do zgody.

§ 105. Żądanie o rozdział powinni obudwoje małżonkowie, przy dołączeniu świadectwa proboszcza, podać do właściwego dla siebie sądu. Sąd obowiązanym jest wezwać ich do osobistego stawienia się, i jeżeli małżonkowie potwierdzą w obec sądu, iż tak pod względem rozdziału, jako też pod względem warunków co do majątku i utrzymania, porozumieli się między sobą, sąd na żądany rozdział bez dalszego postępowania pozwolić i takowy w aktach sądowych zapisać powinien. Jeżeli są dzieci, powinien sąd rozciągnąć nad niemi pieczę, według przepisów w następującym rozdziale zawartych. (§§ 106, 108, 117, 142, 143. 1262, 1263, 1264).

O. 8, 867, 889.

Zezwalając na rozłączenie, o które proszono za wspólném porozumieniem się, nie można dopuścić zastrzeżenia dalszych rozpraw prawnych co do utrzymania żony i dzieci, rozdziału majątku lub innych wzajemnych pretensyj małżonków; zatém, jeżeli strony obie względem wszystkich tych przedmiotów zupełnie i bezwarunkowo się nie ugodziły, można zezwolić na rozłączenie tylko przez orzeczenia prawne, z przyczyn w § 109 przytoczonych (dn. z 23. sierp. 1819, § 8, l. 1595 z p. s.)

§ 106. Małżonek małoletni, lub pod opieką zostający może wprawdzie sam za siebie na rozdział zezwolić, jednak do ułożenia się co do majątku małżonków i co do ich utrzymania, niemniéj co do utrzymania dzieci, zezwo-

lenie prawnego zastępcy i sądu opiekuńczego jest potrzebném. (§ 40.)

O. 889.

bez wzajemnego porozumienia się.

§ 107. Przedstawienia proboszcza do zgody zmierzające, potrzebne są przedewszystkiem w tym nawet przypadku, jeżeli jedna ze stron nie chce zezwolić na rozdział, a druga strona ma prawne powody do żądania takowego. Jeżeli przedstawienia te okazują się bezskutecznemi, lub jeżeli strona oskarżona nie chce stawić się przed proboszczem, natenczas żądanie rozdziału wraz z świadectwem proboszcza i potrzebnemi dowodami, do zwyczajnego sądu wniesioném być powinno, który obowiązanym jest z urzędu sprawy dochodzić, a następnie wyrok w téj mierze wydać. Może także sędzia jeszcze przed wydaniem wyroku, dozwolić stronie na niebezpieczeństwo wystawionéj, aby w oddzielném i przyzwoitém miejscu mieszkała. (§ 1264.)

O. 8, 609, 1954, 2101, 3335, 3602; — ust. małż. z 8. paźdz. 1856 I. §§ 59—65, Instr. §§ 207—210; 211 i nast.

Pod względem przedstawień do zgody zobacz ust. z 31. grudnia 1868, l. 3 d. p. p. zr. 1869, przytoczoną przy § 104.

Sprawy o rozdział co do stołu i łoża bez wzajemnego porozumienia się należą do tego trybunału I. instancji, w okręgu którego małżonkowie mieli ostatnie wspólne miejsce zamieszkania. Prośby o dowolenie tymczasowe stronie na niebezpieczeństwo narażonéj, aby w oddzieloném i przyzwoitém miejscu mieszkała, i o polecenie drugiemu małżonkowi, aby udzielił przyzwoitego utrzymania, mogą być wnoszone albo do trybunału 1. instancji powołanego do rozprawy w sprawie głównéj albo do sądu osobistego, właściwego dla małżonków (ust. o wł. sąd. § 14 a).

§ 108. Spory o oddzielenie majątku lub utrzymanie dzieci, w sprawie o rozdział co do stołu i łoża bez wzajemnego porozumienia się stron prowadzonéj zachodzące, załatwiane być winny według przepisów § 117 co do rozwodu podanych. (§§ 105, 117, 142, 143, 796, 1264).

O. 290, 867, 1145, 1702, 1910, 2806, 3021.

§ 109. Powodami ważnemi, dla których rozdział co do stołu i łoża orzeczoném być może, są: Uznanie oskarżonego małżonka za winnego cudzołóztwa lub jakiéj zbrodni; złośliwe opuszczenie przez niego skarżącego się małżonka albo prowadzenie nieporządnego życia, z powodu czego znaczna część majątku skarżącego się małżonka, lub dobre obyczaje familji na niebezpieczeństwo są narażone; niebezpieczne nastawanie na życie lub zdrowie; ciężkie pokrzywdzenie na ciele, lub częste i ze względu na stan osób dokuczliwe dręczenia; wady ciała ciągle trwające, z niebezpieczeństwem zarazy połączone. (§§ 115, 1264.)

O. 1356, 1987, 2101, 2105.

Sposób powtórnego połączenia się.

§ 110. Małżonkowie rozdzieleni mogą na nowo połączyć się ze sobą; powinni jednak donieść o tém zwyczajnemu swemu sądowi. Gdyby małżonkowie po takiem połączeniu się, chcieli znowu rozdziału, natenczas to wszystko, co pod względem pierwszego rozdziału postanowiono, zachować powinni. (§ 118.)

Doniesienie o połączeniu małżonków rozdzielonych należy uczynić temu samemu sądowi, który na rozdział za wzajemném porozumieniem małżonków zezwolił, albo w razie sporu orzekł o rozdziale. (§ 87 ust. o właśc. sądów.)

b) Rozwód; między katolikami przez śmierć,

§ 111. Ważne małżeństwo między katolikami tylko przez śmierć jednego z małżonków rozwiedzioném być może. Podobnie jest nierozwiązalném małżeństwo, jeżeli już w czasie zawarcia onegoż, jedna chociażby tylko strona wyznawała religję katolicką. (§ 116.)

Ust. małż. z 8. paźdz. 1856, § 57, 58; Instr. §§ 21, 23, 201—204.

i przez uznanie za umarłego;

§ 112. Sam upływ czasu, jaki w § 24 do uznania kogo za umarłego jest przepisanym i przez ciąg którego jeden małżonek jest nieobecnym — nie nadaje jeszcze drugiemu małżonkowi prawa do uznania małżeństwa za rozwiązane i do zawierania drugiego małżeństwa; jeżeli atoli téj nieobecności towarzyszą okoliczności, które żadnéj nie pozostawiają wątpliwości o nastąpionéj śmierci nieobecnego, natenczas pozostały małżonek, może wnieść żądanie do sądu szlacheckiego tego obwodu, w którym mieszka, aby nieobecny za zmarłego uznanym i małżeństwo za rozwiązane uważaném było. (§§ 24, 62, 276—278.)

§ 113. Po wniesieniu takiego żądania, wyznaczonym zostanie kurator, dla wywiedzenia się o nieobecnym, sam zaś nieobecny będzie przez edykt z terminem jednego roku rozpisany i trzy razy w publicznych, a według okoliczności i w zagranicznych gazetach zamieszczony, zapozwanym, z dołożeniem, iż w razie gdyby w przeciągu tego czasu w sądzie nie stanął, lub innym sposobem o swojém życiu sądowi wiadomości nie udzielił, za zmarłego uznanym zostanie. (§ 277.)

§ 114. Po upływie bez skutku powyżéj zakreślonego przeciągu czasu, ma być w skutek powtórnego żądania opuszczonego małżonka, urząd fiskalny lub inny roztropny i uczciwy człowiek do obrony małżeństwa ustanowionym, a po skończonych rozprawach orzeczenie wydaném, czyli do żądania przychylić się lub takowe odrzucić należy. Wyrok przychylnie do żądania zapadły, nie ma być zaraz ogłoszonym, lecz za pośrednictwem sądu wyższego do najwyższego sądu pod zatwierdzeniem przedłożonym.

O. 3196; Unger I. 239, 240[22]; ust. małż. z 8. paźdz. 1856, I. §§ 22—27; Instr. §§ 246—250. — O przesłuchaniu świadków celem udowodnienia śmierci małżonka zob. dekr. z 17. lutego 1827, l. 2259 z. p. s. przy § 24 k. cyw.

Obecnie nie urząd fiskalny tylko inny roztropny i uczciwy człowiek ma być ustanowionym do obrony małżeństwa (m. r. z 13. sierpnia 1851, l. 188 d. p. p. i z 2. paźdz. 1851, l. 251 d. p. p.)

Postępowanie, przez które celem rozwiązania małżeństw uzyskanym ma być dowód ze świadków, że śmierć nieobecnego małżonka nastąpiła, lub uskutecznione uznanie nieobecnego za umarłego, należy do tego trybunału instancji pierwszéj, w którego okręgu pozostały małżonek ma miejsce zamieszkania (§ 88 ust. o właściwości sądów).

Co do obwieszczenia edyktów istnieją następujące przepisy: Ponieważ zawezwanie edyktalne przez gazety zagraniczne tylko według okoliczności ma być zarządzone, sąd w każdym przypadku z osobna zawsze oceni konieczność i prawdopodobieństwo skutku (d. n. z 27. sierpnia 1817, l. 1367 z. p. s.) Wydatki za te edykty, które na żądanie stron do druku będą podane, muszą zawsze ponosić same strony nie zaś skarb państwa (d. k. n. z 19. listopada 1812 jako dodatek do d. n. z 23. paźdz. 1819, l. 1616 z. p. s.): ze względu na to, także kuratorowi polecić wypada, by zarządził, co należy, aby nastąpiło obwieszczenie w gazetach państw zagranicznych. Gdzie zaś się rozchodzi o osoby ubogie, a nie może być uzyskane zamieszczenie bezpłatne nawet z zastrzeżeniem wzajemności, mogą koszta być poniesione z funduszu rządowego; jednakże celem zmniejszenia wydatków jednym edyktem razem objąć należy kilka stron ubogich (dekr. z 27. sierpnia 1817, l. 1367 z. p. s.).

Sąd najwyższy może zezwolić na uznanie za zmarłego, lub temu odmówić i nie potrzebuje do tego zasięgać pozwolenia panującego (N. p. k. z 25. lutego 1818). N. P. z 30. listopada 1849, (l. 46 d. p. p.) zniesiony został obowiązek poprzedniego przesłuchania ordynarjatu, które d. k. n. z 12. marca 1830 i 15. lipca 1833 było nakazane.

między innymi wyznawcami religji chrześciańskiéj.

§ 115. Małżonkom nie wyznającym religji katolicko-chrześciańskiéj, dozwala ustawa według zasad ich religji żądać rozwodu dla ważnych przyczyn. Przyczynami takiemi są: dopuszczenie się przez małżonka cudzołoztwa lub takiéj zbrodni, za którą na karę przynajmniéj pięcioletniego więzienia był skazanym; złośliwe opuszczenie przez niego drugiego małżonka i niestawienie się w ciągu jednego roku pomimo publicznego zapozwania przez sąd w tym przypadku, gdy miejsce pobytu jego nie było wiadomém; nastawanie życiu lub zdrowiu zagrażające; ciężkie i częste pokrzywdzenie na ciele; nieprzezwyciężony wstręt, dla którego obudwoje małżonkowie żądają rozwodu; w tym atoli ostatnim przypadku rozwód nie może być od razu udzieloném, lecz naprzód i według okoliczności kilka razy rozdział co do stołu i łoża dozwolonym być winien. Wreszcie we wszystkich tych przypadkach, te przepisy zachowane być winny, które co do dochodzenia i wyrokowania w sprawach o nieważność małżeństwa są postanowione. (§§ 97, 98, 103—109, 1266.)

O. 525, 1356, 2101, 2283.

Przepis tego § ma także zastósowanie do małżeństw greków nieunitów (d. k. n. z 20. listop. 1820 z p. pr. gal. Tom. 2 str. 325).

O właściwości sądu zobacz dopisek do § 97.

§ 116. Małżonek nie katolik, może dla przyczyn w § poprzedzającym przywiedzionych, żądać rozwodu, chociażby drugi małżonek przeszedł na religję katolicką. (§§ 111, 759, 796, 1263, 1264, 1266.)

Ust. małż. z 8. paźdz. 1856, I. §§ 44—47, §§ 66—68, 71.

Oddzielenie majątku.

§ 117. Kiedy w postępowaniu na drodze rozwodu zachodzą spory, odnoszące się do kontraktu osobno zawartego, do oddzielenia majątku, utrzymania dzieci, lub do innych wzajemnych żądań, sędzia właściwy starać się

winien przedewszystkiem spory te na drodze zgody załatwić, a jeżeli strony pogodzić się nie mogą, odesłać je do zwyczajnéj drogi prawa; w takim razie, według przepisów, w rozdziale o kontraktach małżeńskich zawartych, wyrok wydanym, tymczasowo zaś żonie i dzieciom przyzwoite utrzymanie wyznaczoném będzie. (§§ 105, 108, 142, 143, 757—760, 796, 1266.)

O. 290, 867, 1145, 1702, 1842, 1910, 2806, 3244.

Ust. małż. z 8. października 1856, I. §§ 47, 70, 71.

Sposób połączenia się rozwiedzionych małżonków.

§ 118. Gdy rozwiedzieni małżonkowie chcą się znowu ze sobą połączyć, połączenie to uważaném być ma jak nowe małżeństwo i z wszystkiemi uroczystościami, jakich ustawa do małżeństwa wymaga, zawartém być winno. (§§ 69, 89, 92, 142.)

Ust. małż. z 8. paźdz. 1856, I. § 72.

Ograniczenia i warunki pod względem zawierania powtórnych związków małżeńskich.

§ 119. Rozwiedzionym małżonkom, w ogólności wolno jest wchodzić w nowe związki małżeńskie; jednakże nie może być zawarte ważne małżeństwo z temi osobami, które według dowodów w postępowaniu rozwodowém przedstawianych, przyczyniły się do rozwodu przez cudzołoztwo, poduszczania lub innym karygodnym sposobem. (§ 67.)

Na zapytanie czyli małżonek rozwiedziony, nie wyznający religji katolicko-chrześciańskiéj za życia poprzedniego małżonka może zawrzeć ważne małżeństwo z osobą, wyznającą religię katolicką. N. P. (n. p. z 28. lipca 1814) raczył postanowić: Celem dokładniejszego określenia § 119 k. c. oznajmia się, że, jeżeli małżeństwa osób, nie wyznających religji katolickiéj będą rozwiedzione, rozwiedzionym małżonkom niekatolikom wolno za życia poprzedniego rozwiedzionego małżonka zawierać ważne małżeństwo tylko z osobami, nie wyznającymi religji katolicko-chrześciańskiéj, jednakowoż nie z takiemi, które według dowodów w postępowaniu rozwodowém przedstawianych, przyczyniły się do rozwodu przez cudzołoztwo, poduszczania lub innym karygodnym sposobem (d. n. z 26. sierpnia 1814, N. 1099 z. p. s.)

(Dodatek do powyższego d. n.) Zresztą z tego wyjaśnienia ustawy samo przez się wynika, że osoba wyznania katolickiego według pojęć religji katolickiéj zawrzeć nie może małżeństwa ważnego z rozwiedzioną wyznania niekatolickiego za życia dawniejszego rozwiedzionego małżonka, również że niemoże zawrzeć ważnego małżeństwa osoba, która w czasie zawarcia małżeństwa

nie wyznawała religji katolicko-chrześciańskiéj, później zaś na wiarę katolicką przeszła i rozwiedzioną została z małżonkiem niekatolickiem, tak długo, dopóki tenże żyje.

§ 120. Kiedy małżeństwo za nieważne jest uznaném, rozwód orzeczony lub też małżeństwo przez śmierć męża rozwiązaném zostało, żona jeżeli jest w ciąży, nie może nowego zawierać małżeństwa przed rozwiązaniem; a gdyby co do ciąży zachodziła wątpliwość, przed upływem szóstego miesiąca; jeżeli jednak według okoliczności lub według świadectwa w sztuce biegłych, nie ma żadnego prawdopodobieństwa do ciąży, może rząd krajowy w mieście stołeczném, urząd obwodowy na wsi, dać uwolnienie po upływie trzech miesięcy.

O. 524; ust. małż. z 8. paźdz. 1856, I. § 76; P. niem. z 6. lutego 1875 § 35; P. p. §§ 20—24; tyt. 1. cz. II.; k. N. art. 228, 295, 296, 297; pr. o małż. z 16./28. marca 1836 art. 68.
Zob. dopisek do § 85.

§ 121. Przestąpienie powyższego przepisu (§ 120) nie pociąga za sobą nieważności małżeństwa, ale żona utraca korzyści, które jéj przez męża w kontrakcie małżeńskim, w kontrakcie dziedziczenia, w testamencie lub ugodzie przy rozwodzie nastąpionéj, przyznane były; mąż zaś z którym nowe małżeństwo jest zawarte, utraca prawo żądania nieważności małżeństwa, któreby mu w razie przeciwnym według § 58 służyło, nakoniec obudwoje małżonkowie, do stósownéj kary według okoliczności oznaczonéj, pociągniętymi być powinni. Jeżeli co do dziecięcia, w takiem małżeństwie urodzonego, zachodzi wątpliwość, czyli nie było spłodzone przez pierwszego męża, powinien mu być dodany kurator do obrony praw jego. (§§ 58, 120.)

O. 524; ust. małż. 8. paźdz. 1856, I. §§ 75, 77.)

§ 122. Kiedy małżeństwo za nieważne uznaném, lub rozwód orzeczonym zostanie, wzmianka o tém w książce ślubów i w miejscu gdzie ślub wpisanym był, zapisaną być powinna, a w tym celu sąd, w którym postępowanie o unieważnienie małżeństwa lub o rozwód miało miejsce, obowiązanym jest donieść o tém władzy, do któréj należy przestrzeganie dokładnego utrzymywania książki ślubów.

Ust. małż. z 8. paźdz. 1856 I. § 53.

Prawodawstwo zagraniczne do §§ 93—122; P. p. 434—834, tyt. 1. cz. II.; pr. o małż. z 16./28. marca 1856, art. 60—67, 75—97, art. 215—230. K. N. art. 180—202; 227—311.

Wyjątki co do żydów:

§ 123. Przepisy o małżeństwie w niniejszym rozdziale w ogólności postanowione, ulegają następującym zmianom co do żydów, ze względu na ich religijne stosunki.

O. 1356; pr. o małż. z 16./28. marca 1856 art. 179—191 i reskr. kom. rządowéj sprawiedl. z 29. września (9. paźdz.) 1837, l. 1551. — Dolliner allgem. Bemerkungen über das im ła. b. G. B. enthaltene Eherecht der Juden (Ztschrft. f. österr. Rechtsg. 1827 II. str. 317); Grassl. Das besondere Eherecht der Juden in Oesterreich nach den §§ 112—136 b. G. B. Wien, 1838; Wessely (Dr. Wolfgang): Ein Wort zur Reform des bisher in Oesterreich geltenden jüdischen Eherechts (Heimerl's Magazin Bd. 6 S. 103, 230, 437.)

a) pod względem przeszkod do małżeństwa;

§ 124. Do zawarcia ważnego małżeństwa, powinni oblubieńcy otrzymać zezwolenie tego urzędu obwodowego, w którego okręgu znajduje się główna gmina, któréj są członkami.

Przepis tego paragrafu zniesionym został c. rozp. z 29. listop. 1859, l. 217 d. p. p.

§ 125. Dla przeszkody w pokrewieństwie z linj pobocznéj wynikającéj, nie może być zawierane małżeństwo przez żydów między bratem i siostrą, między siostrą a synem lub wnukiem jéj brata lub siostry; ze względu zaś na powinowactwo, przeszkoda do zawarcia małżeństwa, ogranicza się do następujących osób. Po rozwiązaniu małżeństwa, nie może wchodzić w związki małżeńskie mąż z krewną swéj żony w linji wstępnéj i zstępnéj, tudzież z siostrą swéj żony; żona zaś nie może zawierać małżeństwa z krewnym swego męża w linji wstępnéj i zstępnéj, z bratem męża, z synem lub wnukiem brata lub siostry swego męża.

b) pod względem zapowiedzi;

§ 126. Zapowiedzi małżeństw żydowskich, winny być przy zachowaniu przepisów w §§ 70—73 postanowionych, przez trzy po sobie następujące szabasy lub dni świąteczne, ogłoszone w synagodze lub w domu wspólnych modlitw, a gdzieby takiego nie było, przez zwierzchność miejscową w głównéj lub szczególnéj gminie, do któréj jedno i drugie z oblubieńców należy. Uwolnienie od zapowiedzi, według przepisów §§ 83—88 uzyskaném być winno.

Spis świąt żydowskich zawiera d. n. z 17. stycznia 1818, l. 1405 z. p. s.

c) pod względem ślubu;

§ 127. Ślub dawać powinien w przytomności dwóch świadków rabin lub nauczyciel religji (szkolnik) téj głównéj gminy, do któréj jedno lub drugie z oblubieńców należy i to wtenczas dopiero, kiedy oblubieńcy złożą potrzebne świadectwa. Rabin lub szkolnik może także upoważnić do dania ślubu rabina lub szkolnika innéj gminy.

D. n. z 11. czerwca 1813, l. 1053 d. p. s. zarządza, że małżeństwo między żydami nie może być zawarte za pośrednictwem pełnomocnika bez osobnego zezwolenia władzy krajowéj (namiestnictwa, rządu krajowego.)

§ 128. Właściwy rabin lub szkolnik, obowiązani są nastąpiony ślub do książki ślubów w języku krajowym, sposobem przez §§ 80—82 przepisanym zapisać; — świadectwa wymagane i przez oblubieńców składane liczbą, pod którą oblubieńcy w książce ślubów są zapisani, oznaczyć i do téjże książki przyszyć.

Już według pat. z 20. lutego 1784 są starozakonni tak jak chrześcianie obowiązani do prowadzenia metryk urodzenia, ślubu i śmierci. Wpisy do tychże mają się odbywać w języku krajowym, i ze zwykłemi znakami piśmiennemi. Używanie hebrajskiego lub żydowskiego pisma wyraźnie jest zabronione. (Pat. z 28. lipca 1787 d. kn. z 22. paźdz. 1814, l. 1106 z. p. s.)

Art. I. Księgi metrykowe, które przez umyślnie zaprzysiężonych, a przez władzę do prowadzenia ustanowionych izraelitów o urodzeniach, ślubach i przypadkach śmierci współwyznawców w ich okręgu prowadzone bywają, jakotéż poświadczenia metrykowe, które oni jako wyciągi z tychże ksiąg wystawiają, mają jako dokumenty publiczne pełną moc dowodu. — Art. II. Dotychczas zarządzona kontrola, uwierzytelnienie i widymowanie izraelskich ksiąg i wyciągów metrykowych ze strony katolickich duszpasterzy ma ustać. — Art. III. Istniejące ustawy i rozporządzenie o prowadzeniu metryk, zostają nienaruszone co do postanowień, art. I. i II. nie zmienionych (ust. z 10. lipca 1868 d. u. p. Nr. 12 z r. 1869).

a) Prowadzący metryki izraelitów są obowiązani, od d. 1. stycznia 1874 sporządzać duplikaty wszelkich zapisów metrykowych razem z indeksami i przedkładać je najdaléj do końca stycznia każdego roku za rok upłyniony przełożonéj władzy administracyjnéj t. j. starostwu, zaś w miastach, które mają własne statuty, magistratom wykonującym zarząd administracyjny.

b) Władze administracyjne mają te duplikaty przechowywać w bezpiecznem miejscu i przy sposobności przekonywać się o zgodności duplikatów metryk z oryginałami przez porównawcze próby.

c) Prowadzący metryki mają donosić powyżéj wspomnionym władzom o każdéj prawnie dozwolonéj zmianie lub dodatku przy pojedynczych rubrykach metryk (r. m. z 6. grudnia 1873, l. 14102 d. u. i r. kr. N. 6 z r. 1874).

§ 129. Małżeństwo żydowskie, bez zachowania przepisów ustawy zawarte, jest nieważne. (§§ 126, 127.)

§ 130. Oblubieńcy, rabini i szkolnicy, przeciwko powyższym przepisom postępujący, tudzież ci, którzy, nie będąc do tego ustanowionymi, ślub dają; ulegną karom w § 252 cz. II. ustawy karnéj postanowionym. (Obecnie § 507 k.k.; 1 790 k. k. wojsk.) (§§ 78, 127, 128.)

§ 131. Rabini i szkolnicy, którzy nie utrzymują książek ślubnych według przepisu ustawy, powinni być na stósowną karę pieniężna lub cielesną skazani, od urzędu odsunięci i za niezdolnych na zawsze do sprawowania onegoż uznani.

d) pod względem rozdziału co do stołu i łoża;

§ 132. Przepisy pod względem rozdziału co do stołu i łoża, mają także zastósowanie do małżonków żydów; dla tego obowiązani równie są udać się do rabina lub szkolnika, a ci według powyżéj wskazanych przepisów (§§ 105—110) postępować winni.

O. 2854.

Względem przedstawień do zgody zob. ust. z 31. grudnia 1868, l. 3 d. p. p. z r. 1869, przytoczoną przy § 104. — Co do właściwości sądu zob. uwagi przy § 107.

e) pod względem rozwodu.

§ 133. Małżeństwo ważnie między żydami zawarte, może być rozwiązaném za wzajemném dobrowolném zezwoleniem małżonków, przez list rozwodowy, przez męża żonie dany; przedewszystkiem jednak obowiązani są małżonkowie oświadczyć wprzód rabinowi lub szkolnikowi chęć rozwiedzenia się. Rabin lub szkolnik powinni użyć najenergiczniejszych przełożeń, dla pojednania małżonków, i wtenczas dopiero gdy przełożenia te skutku nie odniosą, wydać onymże świadectwo na piśmie, że obowiązku swego dopełnili, lecz pomimo wszelkiego usiłowania, onychże od ich zamiaru odwieść nie mogli. §§ 117, 1266.)

O. 1356.

§ 134. Z takiem świadectwem małżonkowie stawić się powinni w sądzie szlacheckim obwodu, w którym mieszkają. Jeżeli sąd uważa z okoliczności, że jest jeszcze jaka nadzieja do pojednania, nie powinien zaraz dawać rozwodu, lecz takowy do jednego lub dwóch miesięcy wstrzymać. Jeżeliby odroczenie to nie przyniosło skutku, lub jeżeli zaraz z początku niema żadnéj nadziei do pojednania, sąd szlachecki obowiązanym jest dozwolić, aby żonie list rozwodowy przez męża był wydanym, i gdy potém obudwoje małżonkowie jeszcze raz w sądzie oświadczą, iż za dobrowolném zezwoleniem postanowili, jedno wydać list rozwodowy, a drugie przyjąć takowy, udzielenie listu za prawnie nastąpione, a tém samem małżeństwo za rozwiązane ma być uznaném. (§ 117.)

O. 1356.

§ 135. Jeżeli dowiedzioném będzie, że żona dopuściła się cudzołoztwa, mężowi służy prawo oddalić ją od siebie przez list rozwodowy nawet pomimo jéj woli. Skarga o rozwód przeciwko żonie wystósowana, winna być do sądu szlacheckiego tego obwodu, w którym małżonkowie mają zwyczajne swoje zamieszkanie, wniesioną i tak jak inne spory, prowadzoną. (§§ 97, 105, 115, 117, 133, 134, 1266.)

O. 1356.

§ 136. Małżeństwo między żydami, nie rozwiązuje się przejściem jednego z małżonków na religję chrześciańską, lecz może być rozwiązaném z przyczyn dopiero (§§ 133—135) przywiedzionych.

1. Wydanie i przyjęcie listu rozwodowego prawidłowo według d. n. z 11. czerwca 1813, l. 1053 z. p. s. nie może się odbyć przez pełnomocnika, wyjąwszy, gdyby jeden z małżonków przeszedł na religję chrześciańską. W tym przypadku małżonek, który przyjął religję chrześciańską, jeżeli ustanowić chce pełnomocnika, musi zawsze według d. n. z 19. maja 1827 l. 2277 z. p. s. do tego osobę, należącą do wyznania starozakonnego, umocować, i pełnomocnictwo w ten sposób wystawić, aby w niém nic nie było zawarte, coby sprzeciwiało się zasadom i przepisom religji katolickiéj lub innego wyznania chrześciańskiego, do którego należy, aby zaś zresztą o ile

to jest możliwém, wszystkie szkrupuły sumienia, jeżeliby były uzasadnione w obrzędach religijnych żydowskich, małżonka, który pozostał starozakonnym, były usunięte, a zatém także tenże nie wahał się uznać małżeństwo za rozwiązane.

2. Małżeństwo, między dwiema osobami religji żydowskiéj zawarte, ma być uważane tylko jako umowa cywilna, która przejściem jednego z małżonków na religję chrześciańską w skutkach swych prawnych żadnéj istotnéj nie doznaje zmiany; zatém zawsze jeszcze według tego patentu musi być oceniane, który o rozwiązaniu małżeństw żydowskich d. 21. marca 1791 dla niemieckich krajów koronnych wydanym i patentem z 28. paźdz. 1800 ze zmianami nieznacznemi także na Galicję rozszerzonym został. Według patentu tego małżeństwo bywa rozwiązane za wzajemném zezwoleniem, jeżeli nadaremnie usiłowano połączyć małżeństwo, albo jeżeli zaraz z początku niema żadnéj nadziei do pojednania. Z tego wynika 1. że przejściem jednego z małżonków z religji żydowskiéj na chrześciańską, małżeństwo ważnie zawarte z drugim małżonkiem, który pozostaje starozakonnym, wprawdzie samo przez się nie rozwiązuje, lecz może być rozwiązane przez wspomnione wzajemne zezwolenie, w sądzie oświadczone. Po takiém oświadczeniu przed sądem pozwala 2. ustawa obojga małżonkom zawrzeć nowe związki małżeńskie. Gdyby zaś 3. mąż złożywszy oświadczenie, niechciał wydać listu rozwodowego, natenczas mógłby być do tego zniewolonym, tém bardziéj wtedy, jeżeli oświadczenie swoje zawarciem nowego małżeństwa jeszcze potwierdził. Zawsze jednakże 4. do rozwiązania małżeństwa wymagane jest w myśl §§ 109, 92 i 93 k. c. orzeczenie sądowe. Jeżeliby nowo nawrócony przed tém orzeczeniem zawarł samowolnie małżeństwo, takowe jest nieważném i wymaga do ważności nowego ślubu (dn. z 28. czerwca 1806, l. 771 d. p. s.)

3. N. Pan względem pytania, czyli żydzi ochrzczeni za życia swych rozwiedzionych małżonków żydowskich zawrzeć mogą nowe małżeństwo z katolikami pod dniem 27. stycznia 1837 objawić raczył następujące N. post.: Dek. nad. z 26. sierpnia 1814 l. 1099 z. p. s. nie ma zastósowania do żydów, którzy przeszli na religję katolicką i rozwiedzeni są ze swymi starozakonnymi małżonkami przez list rozwodowy według przepisów k. cyw.; tylko co do tychże mają nadal zatrzymać moc obowiązującą d. n. z 28. czerwca 1806 l. 771 z. p. s. i §§ 133—136 k. cyw. (d. k. n. z 4. lutego 1837 z. p. s. nowy poczet l. 168.)

4. Pod względem rozdziału co do stołu i łoża i rozwodu małżonków żydowskich, jeżeli jeden z nich lub oboje przejdą na religję chrześciańską, N. Pan raczył postanowić: że tak przed rozwodem jakoteż przed rozdziałem co do stołu i łoża małżonków żydowskich, zktórych jeden przeszedł na religję chrześciańską, zawsze najpierw właściwy duszpasterz chrześciański i nauczyciel religji czynić ma z tego powodu małżonkowi, który przeszedł na wiarę chrześciańską, odpowiednie przedstawienia; przyczém mu także wolno z upomnieniami zwrócić się do małżonka, który pozostał starozakonnym, jeżeli tenże dobrowolnie na jego wezwanie się stawi. Po upomnieniach chrześciańskiego duszpasterza, jeżeli i one pozostały bezskutecznemi, sąd właściwy z obydwoma małżonkami przedsięwziąć ma usiłowania pojednania i dopiero, gdy takowe będą bezskutecznemi, postępować daléj według ustaw. Jeżeli

daléj oboje małżonkowie przejdą na religję chrześciańską, im samym pozostawić należy, czyli chcą uświęcić swe małżeństwo przez błogosławieństwo kapłańskie swego nowego właściwego duszpasterza (dn. z 10. sierpnia 1821 l. 1789 z p. 5. d. k. n. z 6. stycznia 1822, zb p. pol. tom 50. str. 4.)

5. Jeżeli oboje małżonkowie przejdą na religję chrześciańską, natenczas pytanie, co do rozwodu małżeństwa i rozdziału co do stołu i łoża mają być oceniane według zasad tego wyznania, na które przeszli (r. m. z 8. sierpnia 1853, l. 160 d. p. p.).

DODATEK.

A) Jakkolwiek k. cyw. austryjacki w okręgu dawnego wolnego miasta Krakowa począł obowiązywać w całéj osnowie dopiero od 29. września 1855, mimo to przepisy o prawie małżeńskiem i o postępowaniu w sprawach małżeńskich nabyły mocy obowiązującéj począwszy od 20. kwietnia 1852 a to na skutek ces. pat. z dnia 23. marca 1852, l. 79 d. p. p., który opiewa jak następuje:

I. Umowy małżeńskie, w mieście Krakowie i jego okręgu wedle obecnie obowiązujących ustaw ważnie zawarte, co do swych skutków cywilnych i nadal za ważne są uznane. — Na dniu 14. zaś po ogłoszeniu patentu niniejszego w d. u. p. tracą moc obowiązującą istniejące w rzeczonym kraju co do małżeństwa ustawy i zwyczaje, a w ich miejscu wyłącznie służyć mają za prawidło przepisy o prawie małżeńskiém, zawarte w powszechnéj księdze ustaw cywilnych i w późniejszych rozporządzeniach.

II. Wydając to rozporządzenie pokładamy zupełne zaufanie w usposobieniu naszych poddanych, którzy pod opieką dotychczasowych ustaw krakowskich małżeństwo zawarli, że należący do różnych wyznań religijnych w tak ważnéj sprawie życia albo już zadosyć uczynili obowiązkom religji i sumienia, albo że tego następnie uczynić nie omieszkają.

III. Wszystkie dotychczas istniejące i w przyszłości wydarzyć się mogące przypadki, w których idzie o rozwód małżeństwa lub o rozdział co do stołu i łoża, mogą bez względu na to, pod jakiem prawodawstwem zostały zawarte, tylko być rozstrzygnięte według przepisów zawartych w powsz. księdze ustaw cywilnych. — Małżonkowie, którzy według dotychczasowych ustaw już otrzymali rozwód, jednakże jeszcze nie zawarli ponownych związków małżeńskich, a którym wolno ze sobą znowu się połączyć, mogą za życia drugiego rozwiedzionego małżonka tylko wtedy i o tyle zawrzeć ponowne związki małżeńskie, jeżeli i o ile to ponowne małżeństwo

odpowiada przepisom, które niniejszym patentem nadyły moc obowiązującą.

IV. Pełnoletność, według obecnie jeszcze obowiązujących ustaw uzyskana, wprawdzie nie zostaje zniesioną niniejszém rozporządzeniem, jednakoż co do zawarcia małżeństwa uznaje się, że małoletność trwa daléj aż do skończonego 24. roku życia.

B) Zawarte w rozdziale II. k. cyw. przepisy o prawie małżeńskiem dla katolików zniesione zostały, na podstawie zawartego ze Stolicą apostolską, patentem z dnia 5. listopada 1855 r., l. 195, ogłoszonego konkordatu, którego Art. X. stanowił, że także w sprawach małżeńskich sędzia kościelny według ustaw kościoła Bożego, a zwłaszcza postanowień Trydenskich orzekać będzie, odsyłając cywilne tylko następstwo małżeństwa, do świeckiego sędziego, patentem cesarskiem z 8. października 1856, l. 185 dz. p. p. począwszy od 1. stycznia 1857. Patent ten prócz części wstępnéj mieści w sobie ustawę małżeńską dla katolików, określającą te sprawy małżeńskie, które należeć miały do zakresu prawodawstwa świeckiego jako dodatek I.; i instrukcją dla sądów duchownych austryjackich, obejmującą prawo kościelne katolickie, jako dodatek II. Jakkolwiek patent z 8. paźdz. 1856, ust. z 25. maja 1868, l. 47 d. p. p. został zniesionym, i także dla katolików przywrócone zostały przepisy k. cyw. o prawie małżeńskiem, niemniéj sprawy małżeńskie oddane zostały napowrót sądom świeckim — jednakowoż ze względu na to, że ważność małżeństw w czasie, gdy obowiązywał patent z 8. października 1856, zawartych, także na przyszłość według przepisów tego patentu i dodanéj instrukcji dla sądów duchownych, ma być ocenioną, podajemy rzeczony patent z dodatkami, o ile takowe odnoszą się do materjalnego prawa małżeńskiego:

Chcąc przepisy prawa cywilnego co do małżeństw katolików, pogodzić z ustawami kościoła katolickiego, postanowiliśmy wskutek patentu Naszego z dnia 5. listopada 1855 r. (N. 195 dz. praw. państwa), tudzież w wykonaniu artykułu X. Naszéj konwencji zawartéj z Stolicą świętą, po wysłuchaniu ministrów Naszych i zasięgnieniu zdania Naszéj rady stanu, w przedmiocie spraw małżeńskich Naszych poddanych katolickich, o ile takowe należą do zakresu prawodawstwa cywilnego, wydać następującą ustawę (dodatek I.) dla całego państwa Naszego, i rozporządzamy do powszechnego przestrzegania co następuje:

Artykuł I. Z dniem 1. stycznia 1857, w którym działalność swą rozpoczną sądy małżeńskie duchowne tam, gdzie takowe dotąd jeszcze nie istniały, wchodzi takie w wykonanie ustawa niniejsza w zupełnéj swéj osnowie. Wszelako niekatolickie sądy małżeńskie kościelne, utrzymane w niektórych częściach państwa Naszego, mocą patentów Naszych z dnia 16. lutego i 3. lipca 1853 r. N. 30 i 129 dziennika praw państwa, aż do chwili dalszych postanowień, z powodu §§ 56 i 57 niniejszéj ustawy nie będą doznawać żadnéj przeszkody w działaniu swém wedle istniejących dla nich przepisów i zwyczajów prawnych.

Artykuł II. Skoro tylko niniejsza ustawa wejdzie w wykonanie sądy świeckie (cywilne i wojskowe) przepisy jéj mają uważać za prawidło przy rozprawach w skutek téjże im przekazanych. Przytém atoli przestrzegać należy bliższych postanowień niniejszego patentu co do małżeństw między katolikami zawartych przed 1. stycznia 1857 r.

Artykuł III. Kary i niekorzyści prawne, któremi karane będzie przestępstwo zakazów małżeńskich w niniejszéj ustawie wymienionych, nie odnoszą się bynajmniéj do małżeństw zawartych przed 1. stycznia 1857 r. lecz z powodu przestępstw, jakieby przy zawarciu małżeństwa popełnione były, postępować należy wedle ustaw dotychczasowych. Wyjętemi są atoli postanowienia § 34 tyczącego się także małżeństw, podczas działalności cywilnego prawa małżeńskiego zawartych.

Artykuł IV. O ważności małżeństw za panowania prawa cywilnego zawartych, lecz jeszcze przed prawomocnością niniejszéj ustawy przez śmierć rozwiązanych rozstrzygać będą i nadal sądy świeckie stósownie do ustaw dotychczasowych, wedle których także skutki prawne takiego wyroku oceniane będą.

Artykuł V. Co się tyczy małżeństw, przez sąd świecki za nieważne uznanych, trwają wprawdzie i nadal skutki prawne, wynikające wedle dotychczasowéj ustawy z wyroku takowego; wszakże jeżeli przeszkoda, na podstawie któréj nieważność wyrzeczoną została, obcą jest ustawie kościelnéj, tedy pod karą w § 35 oznaczoną nie może przed zejściem z tego świata strony drugiéj, katolik wejść w nowe związki małżeńskie, zaś niekatolicki chrześcianin może to tylko z osobą niekatolicką uczynić.

Artykuł VI. Małżonkowie, których ważne przed kościołem małżeństwo, przez sąd świecki za nieważne uznaném zostało, nie potrzebują do przywrócenia prawnego swego połączenia się nowego obchodu zaślubin. W skutek powtórnego połączenia się przywrócone będą cywilne następności małżeństwa, wszelako interczyzy małżeńskie nie odzyskują mocy. Ażeby zaś powtórne połączenie się za prawne uznaném zostało, potrzeba, iżby a) sąd duchowny uznał małżeństwo za istniejące; b) oboje małżonkowie przed zwyczajnym sędzią podali do protokółu swe postanowienie powtórnego połączenia się, c) powód był usuniętym, dla którego nieważność cywilną orzeczono. Akta mają być z urzędu przedłożone najwyższemu trybunałowi, który skoro żadna nie zachodzi wątpliwość dawniejszy wyrok znieść powinien. Dopiero w skutek takowego orzeczenia powtórne połączenie za prawne uznaném będzie. Następności jednak tegoż wchodzą w życie już z dniem postanowienia przed sądem objawionego. Wyrokowi trybunału najwyższego ani téż następnościom jego nie przeszkodzi bynajmniéj śmierć małżonków, jeżeliby tymczasem nastąpiła.

Artykuł VII. Ustawa niniejsza nie stosuje się do związków małżeńskich, które w formie nieodpowiadającéj warunkom ważności kościelnéj, wedle ustaw, w niektórych częściach cesarstwa co do tak zwanego małżeństwa cywilnego dawniéj istniejących, zawartém zostało. Toż samo tyczy się także małżeństw, zawartych przez Naszych katolickich poddanych przed prawomocnością niniejszéj ustawy, za granicą, pod formalnościami odpowiadającemi wprawdzie ustawom kraju, gdzie małżeństwo do skutku przyszło, nie zaś przepisom kościoła. Małżeństwa takowe pozostaną i nadal pod sądownictwem cywilném. Wyrok sądu duchownego, takowe małżeństwa za nieważne uznający, nie jest zasadniczym w ocenianiu prawnych skutków cywilnych.

Artykuł VIII. Jeżeli osoba w sposób wskazany (artykuł VII.) małżeństwem związana, u sądu małżeńskiego kościelnego uzyska oświadczenie, iż połączenie, w którem żyje, wedle ustawy kościelnéj nie jest małżeństwem, i że ona z swéj strony nie jest winną, iż związek ten nie utrzymał uświęcenia, wówczas na jéj żądanie sąd świecki wyrzec ma rozwód małżeństwa cywilnego. Stosunki majątkowe w takim razie, jeżeli nie nastąpi ugoda, uporządkowane być winne wedle § 48 ustawy niniejszéj.

Artykuł IX. Gdyby małżeństwu, zgodnie z przepisami ustawy cywilnéj, w czasie gdy takowe obowiązały, zawartemu, stała na zawadzie przeszkoda ustawy kościelnéj usunąć się nie dająca, a z tego powodu małżeństwo przez sąd duchowny za nieważne uznaném zostało, wówczas wyrok ten wtedy dopiero wywrze skutek na prawa wyłącznie cywilne, gdy wykonania onegoż zażąda jeden z małżonków u właściwego sądu świeckiego. Czy zaś dotyczące małżeństwo, zgodnie z przepisami powszechnéj księgi ustaw cywilnych zawartém zostało, o tém stanowić ma sąd cywilny. W razie takowym cywilne stosunki prawne małżonków, równie jak ich dzieci, uporządkowane być mają także wedle postanowień § 48.

Artykuł X. Jeżeli małżeństwo między chrześcianinem katolickim i niekatolickim zawartém było podczas panowania prawa cywilnego małżeńskiego, wówczas małżonek niekatolicki żądać może od sądu świeckiego rozwodu małżeństwa z powodu przeszkód ustawą cywilną objętych, a przez kościół katolicki nieuznanych, pod warunkami, pod którymi mu ustawa rzeczona przyznała prawo zaprzeczania. Jeżeli rozwód wyrzeczonym został, wówczas pozywający nie ma żadnéj przeszkody w zawarciu związku małżeńskiego z osobą niekatolicką; niewolno mu jednak jak długo małżonek katolicki przy życiu zostaje, zawierać małżeństwa z osobą katolicką, a to pod karą w § 35 naznaczoną. Kwestje majątkowe między małżonkami rozwiązane będą podług zasad §§ 102 i 1265 powszechnéj księgi ustaw cywilnych, na przypadek orzeczenia nieważności ustanowionych. Dzieci atoli w małżeństwie spłodzone, uważane być mają za ślubne.

Artykuł XI. Sądy cywilne winne będą, przy nadarzających się rozprawach aż do dnia, w którym niniejsza ustawa wejdzie w wykonanie, przestrzegać postanowień Naszego patentu z dnia 5. listopada 1855 r. (N. 195, dz. praw państwa); rozprawy zaś odnoszące się do ważności małżeństwa, a jeszcze przed 1. stycznia 1857 r. wyrokiem prawomocnym, nie rozstrzygnięte, odstąpione będą właściwemu sądowi duchownemu do rozstrzygnięcia.

Artykuł XII. Gdyby sąd ten duchowny skargę o nieważność, wniesioną przez stronę małżeńską niekatolicką, z tego powodu odrzucił, iż przeszkoda przytoczona obcą jest ustawie kościelnéj, wówczas zastósowanym będzie przepis artykułu X. Rozprawy, których przedmiotem jest rozłączenie osób co do stołu i łoża, załatwione być mają wedle ustaw dotychczasowych przez sądy świeckie, gdzie takowe przed dniem wskazanym wytoczone zostały.

Artykuł XIII. Z dniem, w którym niniejsza ustawa wchodzi w wykonanie, upada moc rozporządzeń, zawartych pod względem małżeństwa katolików w powszechnéj księdze ustaw cywilnych małżeńskich, zawartych w naszych ustawach jurysdykcyjnych z dnia 22. grudnia 1851 r., 30. listopada 1852 r., 16. lutego 1853 r. i 3. lipca 1853 r. o ile takowe niniejszéj ustawie się sprzeciwiają.

Artykuł XIV. Nasz minister sprawiedliwości poleconém ma sobie przeprowadzenie ustawy niniejszéj w porozumieniu z Naszym ministrem wyznań i oświecenia i z Naszą nadkomendą wojsk. (ces. pat. z 7. paźdz. 1856, l. 185 d. p. p.).

DODATEK I.

Ustawa o małżeństwach katolików w cesarstwie austryjackiém.

§ 1. Małżeństwo zawierają dwie osoby różnéj płci przez prawne objawienia woli swéj ku małżeńskiemu połączeniu się.

§ 2. O istnieniu zaręczyn małżeńskich i ich wpływie na uzasadnienie przeszkód małżeńskich stanowi sąd duchowny. Czy i jak dalece z zaręczyn małżeńskich wypływa prawne zobowiązanie do wynagrodzenia szkody, o tém stanowi sędzia zwyczajny wedle §§ 45 i 46 p. k. u. c. oraz z uwzględnieniem zakazów niniejszéj ustawy.

§ 3. Żadnemu katolikowi w cesarstwie austryjackiém nie wolno wchodzić w stan małżeński inaczéj, jak tylko z przestrzeganiem wszelkich przepisów, w ustawie kościelnéj o ważności małżeństwa ustanowionych. Postanowienia kościelnéj ustawy małżeńskiéj powzięte być mają z instrukcji, załączonéj do niniejszéj ustawy (w dodatku II.) a przeznaczonéj dla sądów duchownych cesarstwa.

§ 4. Osoby, które nie skończyły roku czternastego wieku swego, a przeto wedle prawa cywilnego jeszcze są nieletnie, nie mogą być przypuszczone do zawarcia małżeństwa.

§ 5. Osoby małoletnie, albo téż pełnoletnie, które niemogą same przez się zaciągać żadnych obowiązków prawnych, nie mogą zawierać małżeństwa bez zezwolenia ślubnego ojca swego. Jeżeli ojciec nie jest już przy życiu, albo niezdolnym do zestępstwa, wówczas wymagać się będzie dla nich oświadczenia zwyczajnego zastępcy, tudzież zezwolenie władzy sądowéj.

§ 6. Małoletnie osoby z nieprawego łoża, potrzebują do zawarcia małżeństwa oświadczenia swego opiekuna, tudzież zezwolenia władzy sądowéj.

§ 7. Czyje zezwolenie ma przedłożyć cudzoziemiec małoletni do zawarcia małżeństwa, ocenioném ma być wedle ustaw kraju, którego on jest poddanym.

§ 8. Jeżeli małoletniemu lub zostającemu pod opieką, odmówioném będzie zezwolenie do małżeństwa, a pragnący zawrzeć małżeństwo sądzą się przez to być uciążonymi, wtedy służy im prawo zażądania pomocy właściwego sędziego.

§ 9. Dowiedzione lub powszechnie wiadome złe obyczaje lub zasady, niemniéj choroby zaraźliwe, lub przeciwne celowi małżeństwa, wady cielesne osoby téj, z którą małoletni zawierać chce małżeństwo, tudzież brak potrzebnych dochodów, stanowią prawne powody, dla których zezwolenie do zawarcia małżeństwa odmówioném być może.

§ 10. Które do wojska należące lub władzom wojskowym podlegające osoby, bez przepisanego zezwolenia, małżeństwa zawierać nie mogą, o tém stanowią ustawy wojskowe.

§ 11. O ile zabierający się do małżeństwa potrzebuje zezwolenia ze strony władzy politycznéj lub swego przełożonego w urzędzie powziąć to należy z rozporządzeń politycznych i przepisów urzędowych.

§ 12. Zbrodniarzowi na śmierć lub ciężkie więzienie skazanemu nie wolno zawierać małżeństwa od chwili ogłoszonego wyroku, aż do chwili jego ułaskawienia, gdyby takowe nastąpiło, lub względnie tak długo, jak długo trwa czas kary jego.

§ 13. Dwie osoby, których popełnione że sobą cudzołoztwo sądownie dowiedzioném zostało, nie mogą ze sobą zawierać małżeństwa.

§ 14. Żadne małżeństwo nie może być zawartém bez poprzednich zapowiedzi.

§ 15. Ogłoszenie zamierzonego małżeństwa, uczynioném być musi trzy razy, każdego razu w dniu niedzielnym lub świątecznym podczas uroczystego nabożeństwa, a jeżeli każdy z oblubieńców w innéj mieszka parafji, w obudwóch parafjach. Małżeństwo między chrześcianami katolickimi a niekatolickimi zawrzéć się mające, ogłoszone być muszą nie tylko w kościele parafjalnym strony katolickiéj i niekatolickiéj lecz także, o ile nie istnieją dla pojedynczych krajów przepisy osobne, w tym kościele parafjalnym katolickim, w którego okręgu mieszka strona niekatolicka.

§ 16. Jeżeli oblubieńcy albo jeden z nich nie mieszkali jeszcze sześciu tygodni w parafji, w któréj małżeństwo ma być zawartém, zapowiedzi ogłoszone być powinny także w miejscu ostatniego ich pobytu, gdzie dłużéj niż przez czas wskazany mieszkali; lub téż oblubieńcy obowiązani będą przedłużyć zamieszkanie w miejscu swego pobytu do sześciu tygodni, aby ogłoszenie zapowiedzi tamże było dostatecznem.

§ 17. Jeżeli małżeństwo w ciągu sześciu miesięcy po zapowiedziach zawartém nie zostało, tedy rzeczone trzy zapowiedzi powtórzone być muszą.

§ 18. Oświadczenie zezwolenia uczynionem być musi w obecności dwóch świadków przed proboszczem jednego z oblubieńców lub jego zastępcą, albo przed kapłanem ku temu przez biskupa upoważnionym.

§ 19. Przy małżeństwach między chrześcianami katolickimi i niekatolickimi oświadczone, uczynioném być musi przed duchownem katolickim, wyjąwszy te części cesarstwa, dla których Stolica święta wydała instrukcję z dnia 30. kwietnia 1841 r.; zezwolenie w tych częściach cesarstwa uczynione przez pragnących wejść w śluby małżeńskie przed duchownym strony niekatolickiéj i w nieobecności proboszcza katolickiego za prawne ma być uważaném.

§ 20. Oświadczenie zezwolenia na związek małżeński daném być może i przez pełnomocnika, wszelako uzyskaném być musi do tego zezwolenie rządu krajowego i wystawioném osobne pełnomocnictwo, w którem dostatecznie oznaczoną jest osobą, z którą ma się zawrzéć małżeństwo. Jeżeli pełnomocnictwo przed zawarciem małżeństwa odwołaném zostało, takowe utraca w prawdzie przez to moc swoję, atoli mocodawca staje się odpowiedzialnym za szkodę, przez odwołanie zrządzoną.

§ 21. Jeżeli oblubieńcy nie mogą wykazać metryki chrztu i poświadczenia na piśmie o należycie ogłoszonych zapowiedziach lub pozwolenia wymaganego do zawarcia małżeństwa wedle §§ 5, 6, 7, 8, 10, 11 i 20, niemniéj jeżeli wzniecono jakąbądź przeszkodę do pozwolonego i ważnego zawarcia małżeństwa, wówczas kapłanowi pod ciężką karą zabronionem jest danie ślubu dopóty, dopóki oblubieńcy potrzebnych świadectw nie przedłożą i wszystkich przeszkód nie usuną; wszelako dla ważnych powodów i przy zachowaniu należytych ostrożności, może rząd krajowy lub władza obwodowa w porozumieniu z władzą duchowną od obowiązku wykazania się metryką uwolnić.

§ 22. Kto już był zaślubionym, mie może być przypuszczonym do nowych zaślubin, dopóki rozwiązanie poprzedniego małżeństwa nie jest dowiedzoném. Dowód, iż małżeństwo przez śmierć zostało rozwiązaném, może zastąpić ogłoszenie zgonu.

§ 23. Jeżeli który z małżonków jest nieobecnym przez ciąg czasu, jaki w § 24. cywilnéj księgi ustaw jest przepisany, a zarazem nieobecności jego towarzyszą okoliczności, które żadnéj nie pozostawiają wątpliwości co do jego zgonu, natenczas pozostały małżonek chcąc wejść w nowe związki małżeńskie, wnieść może żądanie do sądu, w którego okręgu zamieszkuje, ażeby nieobecnego małżonka uznano za umarłego.

§ 24. Po wniesieniu takiego żądania ustanowionym zostanie kurator dla wywiedzenia się o nieobecnym, sam zaś nieobecny przez edykt zapozwanym będzie z dołożeniem, iż w razie, gdyby w przeciągu oznaczonego terminu w sądzie nie stanął lub temuż innym sposobem wiadomości o swém życiu nie udzielił, sąd przystąpi do uznania go za umarłego. Edykt rozpisanym być ma z terminem jednego roku i zamieszczonym przynajmniéj trzy razy w publicznych dziennikach krajowych a według okoliczności i w zagranicznych.

§ 25. Po bezskutecznym upływie zakreślonego powyżéj przeciągu czasu, za powtórnym żądaniem pozostałego małżonka, sąd winien

orzec po skończonéj rozprawie czyli do prośby przychylić się należy lub nie. Wyrok ma być przedłożonym sądowi wyższemu, który zakomunikuje akty biskupowi dyecezji, w któréj wnoszący prośbę zamieszkuje. Jeżeli tak pierwsza instancja jak i sąd wyższy orzekną przeciw uznaniu zgonu a biskup zgodne z tém daje oświadczenie, wówczas prośba ma być odrzuconą. Przeciw takiemu orzeczeniu nie ma już dalszego odwołania.

§ 26. We wszelkich innych przypadkach orzeczenia instancji pierwszéj i drugiéj wraz z aktami przedłożone być winny najwyższemu trybunałowi.

§ 27. Jeżeli biskup oświadczył się za uznaniem zgonu, trybunał najwyższy wydać ma ostateczne rozstrzygnienia. Jeżeli wyrok biskupa w sprzeczności z wyrokami niższych instancyj wypadł przeciw uznaniu zgonu, wtedy trybunał najwyższy w razie, gdy się zgadza z oświadczeniem biskupa, orzec winien odrzucenie prośby; w razie zaś, gdyby trybunał ten nie mógł się przychylić do zdania biskupa, natenczas rozprawę udzielić winien sądowi arcybiskupskiemu. Jeżeli sąd ten ze zdaniem biskupa się zgadza, wówczas trybunał najwyższy odrzucić powinien prośbę o uznanie zgonu. W razie przeciwnym sąd arcybiskupa przedłożyć winien przedmiot trzeciéj kościelnéj instancji w sprawach małżeńskich, któréj tedy orzeczenie służyć ma za prawidło przy rozstrzygnięciu najwyższego trybunału urzędowego.

§ 28. Dla trwałego dowodu zawartego małżeństwa, obowiązani są przełożoni parafji, wpisać zawarcie onego własnoręcznie do księgi zaślubin. — Przy tém wyraźnie wyszczególnić należy imię i nazwisko, wyznanie religijne, wiek, zamieszkanie, tudzież stan nowożeńców z dołożeniem, czy już byli poprzednio zaślubieni lub nie, niemniéj imię i nazwisko, wyznanie religijne i stan ich rodziców i świadków; daléj dzień, w którym małżeństwo zawartém zostało, na koniec nazwisko kapłana, przed którym zezwolenie daném było. Nadto wymienione być mają dokumenty, na zasadzie których usuniętemi zostały zaszłe przeszkody. Gdyby oświadczenie zezwolenia nastąpiło przed samym biskupem lub kapłanem bezpośrednio do tego upoważnionym, wówczas o tém proboszcz uwiadomionym zostanie, ażeby mógł wpisać zawarcie małżeństwa do księgi zaślubin w sposób przepisany.

§ 29. Jeżeli proboszcz właściwy upoważnia kapłana do przedsięwzięcia ślubu w miejscu, w którém żadna z osób zaślubić się mających nie ma parafji swojéj, wówczas bez zwłoki okoliczność tę w księdze ślubów parafji swéj nadmienić powinien. a przytém nietylko kapłana wymienić, którego na zastępcę przeznaczył, ale téż i miejsce, gdzie małżeństwo ma być zawartém.

§ 30. Duchowny miejsca, gdzie zaślubiny uskuteczniono, obowiązanym jest wpisać takowe do księgi ślubnéj swojéj parafji z dołożeniem, przez którego proboszcza upoważnionym został, oraz donieść proboszczowi temu o zawarciu małżeństwa w ciągu dni ośmiu.

§ 31. Skutki prawne cywilne z małżeństwa wynikające, oceniane być winny wedle powszechnéj księgi ustaw cywilnych o ile w téj mierze nie zawiera ustawa niniejsza postanowień osobnych.

§ 32. Gdy małoletni zawarł małżeństwo nieotrzymawszy prawem przepisanego zezwolenia ojca lub téż sądu, (§§ 5 i 8), wówczas oboje rodzice uwolnieni zostają od obowiązku dania posagu lub wyprawy, a ojciec prawo ma do wydziedziczenia onegoż. Prawo wydziedziczenia wszelako tylko do połowy części obowiązkowéj (legitymy), przysługa także matce, tudzież dziadkowi i babce, pod których opieką zostawał małoletni wówczas, gdy bez sądowego przyzwolenia zawarł małżeństwo, na które oni zezwolenia swego nie dali. Później dane zezwolenie znosi nietylko prawo wydziedziczenia, lecz téż i nastąpione już wydziedziczenie wtenczas, jeżeli toż zezwolenie daném było na piśmie, lub z zachowaniem formalności przepisanéj do ważności rozporządzeń ostatniéj woli (§§ 719 i 772 powszechnéj księgi ustaw cywilnych). Proste pojednanie się nie może być uważaném za przyzwolenie do małżeństwa lub za odwołanie wydziedziczenia.

§ 33. Nieletni, który zawarł małżeństwo, ma być odłączonym od drugiéj strony, aż do czasu osiągnionéj dojrzałości.

§ 34. Gdyby związek małżeński zawarty z przekroczeniem przepisu w § 13. wyszczególnionego, wedle ustawy kościelnéj uważanym być musiał za ważny, wówczas układy przedślubne (intercyzy) nie są ważne, a małżonkowie nie będą mogli przyprowadzić do skutku praw dziedziczenia ustanowionych §§ 757—759 powszechnéj księgi ustaw cywilnych, tudzież żona i dzieci nie mają prawa i innych przywilejów stanu męża (względnie ojca); dzieci w takiem małżeństwie spłodzone lub przez takowe uprawnione wykluczonemi są od dostąpienia majątku tego, który w rozporządzeniach familijnych szczególnie dla potomstwa ślubnego zastrzeżonym został, oraz nie będą miały prawa do beztestamentowego następstwa w majątku po krewnych rodziców swoich, którym atoli krewnym nie przysługa także prawo do majątku takich dzieci, na mocy dziedziczenia ustawniczego.

§ 35. Przekroczenie zakazów małżeńskich, w niniejszéj ustawie ustanowionych, z wyjątkiem zakazów w § 11 wspomnionych, względem których zastósować należy osobne przepisy w téj mierze istniejące, karconém będzie tak na głównym winowajcy, jako téż na wszystkich, którzy w tym winny mieli współudział, temi samemi karami, jakiemi zagrażają ustawy karne (§ 507 powszechnéj księgi ustaw karnych, tudzież § 780 i 781 ustawy karnéj wojskowéj) zawarcie małżeństwa prawu się sprzeciwiającego, o ile niepopełniono uczynku cięższéj karze ulegającego. Jeżeli przekroczenie popełnił poddany za granicą, tedy czas do przedawnienia przestępstwa i kary potrzebny, poczyna dopiero z dniem powrotu jego do państw austryjackich.

§ 36. O dyspensę od przeszkód małżeńskich, ustawą kościelną określonych, upraszać należy władze kościelne. Czy zachodzi potrzeba uważnienia małżeństwa, o tém stanowią władze kościelne. Małżeństwo uważnione co do prawnych skutków cywilnych tak będzie uważane, jak gdyby pierwotnie już ważnie zawartém było.

§ 37. Przepuszczanie zakazów, zawartych w paragrafie 4, 12 i 13 monarsze zastrzeżonym zostaje. Skutki prawne małżeństwu z przekroczeniem § 10 zawartemu, ustawą cywilną odmówione

mogą też tylko przez łaskę monarchy następnie w całości lub części, być przyznane.

§ 38. Osoby chcące wejść w śluby małżeńskie, a wykazujące się, iż władza kościelna uwolniła ich od zapowiedzi drugiéj i trzeciéj, uwolnić może władza obwodowa, a w miejscach, gdzie takowéj niema, także urząd powiatowy od drugiego i trzeciego ogłoszenia, w niniejszéj ustawie przepisanego.

§ 39. Dla ważnych nader przyczyn może rząd krajowy, w przypadkach bardzo naglących także władza obwodowa a gdy stwierdzone bliskie niebezpieczeństwo śmierci niedozwala zwłoki, nawet urząd powiatowy, lub władza gminna, miejsce tegoż zastępująca, uwolnić zupełnie od zapowiedzi, o ile takowe niniejszą ustawą są wymagane. Wszelako oblubieńcy przysięgą stwierdzić muszą przed proboszczem, a wedle możności w obec urzędnika politycznego, iż żadna przeszkoda ich małżeństwu w drodze stać mogącą, nie jest im wiadoma.

§ 40. Uwolnienie od wszystkich trzech zapowiedzi udzieloném być winno za złożeniem przysięgi wzmiankowanéj także wtenczas, jeżeli dwie osoby chcą się zaślubić, których powszechnie już za małżonków uważano.

§ 41. Nie wolno małżonkom, nawet za wspólną w téj mierze zgodą, rozrywać samowolnie związku małżeńskiego, w żadnym razie, czyliby nieważność małżeństwa utrzymywali, lub też chcieli rozłączenia co do stołu i łoża.

§ 42. O ważności małżeństwa katolików rozstrzyga ów sąd duchowny, który wedle ustaw kościoła katolickiego jest właściwym.

§ 43. O ważności małżeństw, zawartych między chrześcianinami katolickiemi i niekatolickiemi, rozstrzygać może, jak długo jedna strona małżeńska należy do kościoła katolickiego, tylko sąd małżeński katolicki.

§ 44. Jeżeli z dwóch małżonków, którzy zawarli śluby małżeńskie jako chrześcianie niekatoliccy, — jeden przechodzi do kościoła katolickiego, natedy strona niekatolicka użyć może prawa zaprzeczenia według téj ustawy małżeńskiéj i przed tym sądem małżeńskim, którym w skutek wyznania swego religijnego podlega; może także ważność wedle téj saméj ustawy i przez ten sam sąd z urzędu być dochodzona. Wyrok ważność małżeństwa orzekający stanowczy jest dla ocenienia stosunków prawnych cywilnych. Wszelako jeżeli orzeka nieważność, tedy za pośrednictwem rządu krajowego udzielony być winien wyrok taki sądowi kościelnemu małżonka katolickiego w celu rozstrzygnienia, jak dalece orzeczenie wydane może obowiązywać sumienie tegoż małżonka.

§ 45. Stronie, która wiarę katolicką przyjęła, wolno zrobić użytek z prawa zaprzeczenia, jakie jéj ustawa kościelna przyznaje, a to przed własnym sądem kościelnym. Temuż równie wolno jest dochodzić z urzędu ważność małżeństwa. Jeżeli wyrok ostateczny nieważność orzeka, wówczas za pośrednictwem rządu krajowego udzielonym będzie sądowi małżeńskiemu małżonka niekatolickiego do odpowiedniego postępowania.

§ 46. Jeżeli sąd strony niekatolickiéj orzeka ważność, wówczas wolno téj stronie żądać rozwiązania węzła małżeńskiego. Wyrok

nieważności, wydany przez sąd małżeński katolicki, uważanym być ma jako prawny powód do żądania rozwodu a rozprawa przeprowadzoną bez ustanowienia obrońcy małżeństwa. Gdy o rozwód nie proszono, strona katolicka może żądać od zwyczajnego sędziego orzeczenia, iż stosunki prawne cywilne w zawarciu małżeństwa uzasadnione, tak mają być uporządkowane, jak gdyby nastąpiło było rozwiązanie węzła małżeńskiego. Dopóki rozwód nie jest wyrzeczonym lub wzmiankowany wyrok nie wydanym, żadna z obudwóch stron nie może zawierać nowych związków małżeńskich.

§ 47. Począwszy od chwili orzeczenia (§ 46) małżeństwo uważa się co do skutków swych cywilnych za rozwiązane. Sędzia zwyczajny winien w sporach zajść mogących, postępować wedle przepisów §§ 117 i 142 powszechnéj księgi ustaw cywilnych. Jeżeli między małżonkami pod względem stosunków ich majątkowych nie przyszła do skutku ugoda, wówczas majątek, względem którego istniała wspólność, podzielonym zostanie tak, jak gdyby w przypadku nastąpionéj śmierci, a układy małżeńskie zwykle za wygasłe uważane będą. Wyjątek od téj reguły ma atoli miejsce na korzyść strony niekatolickiéj, jeżeli nie cięży na niéj żaden czyn, któryby w razie pozostania jéj przy dawniejszém niekatolickiem wyznaniu religijném, upoważnił małżonka katolickiego do skargi o rozwód albo rozdział co do stołu i łoża a to tak dalece, iż prawa zabezpieczone na przypadek przeżycia w kontraktach małżeńskich lub w kontrakcie dziedziczenia dopóty zachowane zostaną rzeczonéj stronie małżeńskiéj niekatolickiéj, dopóki podczas życia strony drugiéj nie wejdzie w związki małżeńskie. Nadto w razie, gdy majątek, stronie niekatolickiéj po rozwodzie pozostały, nie wystarcza do przyzwoitego jéj utrzymania, sędzia zwyczajny wymierzyć jéj winien kwotę, którą druga strona ma wypłacić, jednak z uwzględnieniem majątku téjże. Obowiązek ten ustaje jednak, kiedy odpada potrzeba lub strona niekatolicka nowe zawiera związki małżeńskie.

§ 48. Jeżeli dwie osoby, które zawarły śluby małżeńskie jako chrześcianie niekatoliccy, przechodzą na religią katolicką, wówczas, jeżeli zachodzi pytanie o ważność lub nieważność małżeństwa, rozstrzyga sąd małżeński katolicki. Jeżeli zaś przeszkoda wzniecona nie jest znaną ustawie, na mocy któréj małżeństwo zawartém zostało, wówczas wyrok na nieważności zapadły, pod względem skutków oddziaływających na cywilne stosunki prawne dzieci uważanym ma być tak, jak gdyby nastąpił był rozwód małżeństwa a stronie nieposiadającéj przyzwoitego utrzymania, winna będzie strona druga, o ile jéj pozwolą stosunki majątkowe, wypłacić rocznie sumę oznaczoną, albo drogą ugody, albo gdyby takowa nie przyszła do skutku, przez sędziego zwyczajnego. Obowiązek tego świadczenia ustaje, skoro strona, której się takowe należy, do swego przyzwoitego utrzymania tego już nie potrzebuje albo też nowe zawrze śluby małżeńskie.

§ 49. Każdy wyrok o ważności małżeństwa zakomunikuje naczelnikowi politycznemu kraju biskup tego sądu małżeńskiego, przez który został wydanym. Naczelnik polityczny kraju obowiązany będzie wedle okoliczności poczynić potrzebne zarządzenia.

§ 50. Dzieci zrodzone z małżeństwa nieważnego, zawartego już po obwieszczeniu niniejszéj ustawy, albo pierwéj wprawdzie lecz na ten czas daléj trwającego, uważane będą za ślubne na jakich-

kolwiekbądź powodach nieważność małżeństwa zasadzaćby się miała, skoro tylko za jednym z rodziców przemawia niezawiniona nieświadomość przeszkody małżeństwa. Jak dalece dzieci takowe wykluczone są od dostąpienia majątku, w rozporządzeniach familijnych potomstwu ślubnemu szczególnie zastrzeżonego, ocenionem być winno wedle powszechnych postanowień prawnych.

§ 51. Wyrok ostateczny właściwego sądu kościelnego, ważność małżeństwa orzekający, jest stanowczym co do prawnych skutków cywilnych małżeństwa. Jeżeli zaś małżeństwo za nieważne uznaném zostało dla jednéj z przeszkód, które wylicza § 80 instrukcji dla sądów duchownych natedy prawne stosunki dzieci tak mają być uporządkowane, jak gdyby nastąpiło było rozwiązanie węzła małżeńskiego. Również strona, nie mająca w tém winy, ma prawo żądać wynagrodzenia szkody od strony, na któréj ciąży wina.

§ 52. Względem wynagrodzenia, jakie dać winna strona winę ponosząca stronie niewinnéj, jak równie względem zaopatrzenia dzieci i ogólnie względem wszystkich kwestyj majątkowych, z uznania nieważności wynikających, tudzież względem istnienia niezawinionéj niewiadomości, o ile od téjże zawisły prawa cywilne, rozstrzyga sąd świecki.

§ 53. Uznanie nieważności małżeństwa ma być wpisaném do księgi ślubnéj a mianowicie jeżeli małżeństwo zawartém było w trzeciem miejscu nie należącém do parafji żadnego z małżonków, nietylko w księdze ślubnéj parafji, gdzie małżeństwo zawartém zostało, lecz także w księdze tego proboszcza, który upoważnił do udzielenia ślubu.

§ 54. Ktoby, chociażby tylko do uzasadnienia jedynie praw cywilnych, utrzymywał nieważność wyroku, który za życia obydwóch małżonków, albo w skutek dochodzenia, za życia obudwu małżonków rozpoczętego, przez sąd kościelny względem ważności małżeństwa był wydany, ten winien będzie udać się do sądu duchownego w tym względzie.

§ 55. Jeżeli małżeństwo już po jego rozwiązaniu przez śmierć przed sądem kościelnym będzie zaprzeczoném i za nieważnie uznane, wówczas wyrok ten nie będzie wywierać wpływu na cywilne skutki prawne małżeństwa. Jeżeli więc kto dla uzasadnienia cywilnych praw utrzymuje nieważność małżeństwa, które przed jego rozwiązaniem przez śmierć albo wcale nie albo bezskutecznie było zakwestjonowane, wówczas sąd, do którego rozstrzygnienie spraw spornych należy, w tym celu także o ważności małżeństwa orzec winien, a rozstrzygnienie jego będzie stanowczém, wyłącznie co do cywilnych skutków prawnych małżeństwa. Przy rozprawie takowéj, ważność małżeństwa ocenioną być winna wedle ustaw kościelnych, jeżeli małżeństwo zawartém zostało już po obwieszczeniu niniejszéj ustawy lub w prawdzie pierwéj było zawartém, lecz czas tego obwieszczenia przetrwała; wszelako nie będą mogły skutecznie być zarzucone przeszkody, które § 80. instrukcji dla sądów małżeńskich kościelnych wylicza, tudzież te, które za życia małżonków albo rzeczywiście, albo przez dyspenzę usunięte zostały, nakoniec te, które przez małżonków albo tylko jednego z nich wzniecone być mogą.

§ 56. Gdy oboje małżonkowie są wyznania religijnego niekatolickiego, wówczas rozstrzyga o ważności ich małżeństwa sąd właściwy w sprawach ich współwyznawcach. Należała jednak przy zawarciu małżeństwa jedna przynajmniéj strona do kościoła katolickiego, albo jeżeli oboje małżonkowie przeszli na religię katolicką, później zaś jéj się znów wyparli, natedy przeszkody obce ustawie kościelnéj, nie mogą być przytoczone na uzasadnienie nieważności.

§ 57. Małżeństwo, przy zawarciu którego przynajmniéj jedna strona należała do kościoła katolickiego, wtenczas nawet nie może być rozwiązaném, gdyby w skutek zmiany wyznania religijnego obie strony przeszły do kościoła lub towarzystwa religijnego niekatolickiego. Również nie może nastąpić rozwiązanie małżeństwa, jeżeli dwie osoby, które się jako chrześcianie niekatoliccy zaślubiły, przeszły na religię katolicką, chociażby potém obie znów do wyznania niekatolickiego powróciły.

§ 58. Gdyby małżeństwo dla tego rozwiązaném zostało, że jeden z małżonków złożył śluby uroczyste przed spełnieniem onego, wówczas przysługa drugiemu małżonkowi aż do chwili zawarcia nowych związków małżenskich, gdyby takowe nastąpiły, prawo przyzwoitego utrzymania. Intercyzy ślubne tracą dla obu stron ważność, jeżeli nie nastąpiła w tym względzie ugoda.

§ 59. We wszystkich małżenstwach między katolikami, tudzież w małżeństwach między osobą katolicką i niekatolicką, jeżeli w czasie zawarcia małżeństwa przynajmniéj jedna z nich wyznawała wiarę katolicką, małżonek, który sądzi, iż ma prawne powody do rozłączenia od stołu i łoża, wnieść winien skargę swoję do sądu małżeńskiego katolickiego.

§ 60. Na wniosek sądu małżeńskiego, osobista instancja małżonka oskarżonego winna będzie przekazać małżonce i dzieciom utrzymanie przyzwoite aż do chwili rozstrzygnienia sprawy. Zresztą może sędzia zwyczajny a wedle okoliczności także władza bezpiecznictwa, gdyby i jakkolwiekby jeden małżonek przez wspólne z drugim pożycie na niebezpieczeństwo widocznie był narażony, dozwolić mu na żądanie zamieszkania oddzielnego; wszakże sąd małżeński o rozporządzeniu takowém natychmiast zawiadomionym być winien.

§ 61. Właściwy sąd małżeński winien wyrazić w każdym wyroku rozłączenie orzekającym czy i jak dalece oboje małżonkowie lub jeden z nich winę ponosi.

§ 62. O zawyrokowaném rozłączeniu zawiadomić ma sąd duchowny instancję osobistą małżonków a takowe rozłączenie pociąga za sobą wszelkie skutki prawne, jakie w istniejących ustawach w skutek sądowego rozłączenia są uzasadnione.

§ 63. Gdy orzeczoném zostało rozłączenie, sędzia starać się winien na drodze ugody załatwić spory zachodzące co do oddzielenia majątku, zaopatrzenia dzieci lub co do innych pretensyj. Jeżeli strony do ugody skłonić się nie dadzą, winien je odesłać na drogę zwyczajnego postępowania, tymczasem jednak wymierzyć małżonce i dzieciom utrzymanie przyzwoite lub też zapadłe już w tym względzie postanowienie rozciągnąć aż do ukończenia sporu prawnego.

§ 64. Względem prawa do wynagrodzenia, jak również względem wszelkich sporów majątkowych dotyczących, spowodowanych unieważnieniem małżeństwa lub rozdziałem co do stołu i łoża, wolno stronom obrać sobie sąd małżeński jako sąd polubowny. Na ugodę taką zawsze dokument musi być wystawionym, a w takim razie nie może już żadna strona od niéj odstąpić bez zezwolenia drugiéj. Wszelako małoletni potrzebuje do ugody zezwolenia ojca swego lub opiekuna i władzy opiekuńczéj. Od wyroku polubownego nie ma dalszego odwołania, wszelako wytoczoną być może skarga o nieważność przed sędzią zwyczajnym.

§ 65. Jeżeli rozdzieleni znowu się z sobą połączą, wówczas sąd duchowny uwiadomi o tém ich instancję osobistą.

§ 66. Jeżeli z dwóch osób, które jako chrześcianie niekatoliccy się poślubiły, jedna przestąpi do kościoła katolickiego, wówczas każda strona skargę swą o rozłączenie wnieść powinna do tego sądu małżeńskiego, któremu wedle religijnego swego wyznania podlega. Także żądać może strona niekatolicka rozwiązania węzła małżeńskiego, w sądzie swoim małżeńskim na zasadzie ustawy małżeńskiéj, któréj ona ulega. Zażalenia względem odmówionego lub samowładnie zniesionego pożycia spólnego, należą przed sąd małżeński oskarżonego.

§ 67. Prawomocny wyrok sądu małżeńskiego jednego małżonka orzekający rozłączenie lub rozwód, dla obu stron jest stanowczym. Rozwód małżeństwa co do węzła wyrzeczony przez sąd małżeński małżonka niekatolickiego, pociąga jednak za sobą pod względem wspólnego pożycia małżeńskiego dla małżonka katolickiego tylko skutki dożywotniego rozłączenia co do stołu i łoża.

§ 68. Jeżeli sąd małżeński katolicki orzeka na dożywotni rozdział od stołu i łoża, wówczas strona niekatolicka żądać może na podstawie wyroku takowego, u sądu swego małżeńskiego rozwiązania węzła małżeńskiego. Nie może atoli pierwéj małżeństwa nowego zawrzeć, dopóki sąd jego małżeński nie wyrzekł rozwodu.

§ 69. Jeżeli w wyroku katolickiego sądu małżeńskiego wina rozłączenia przypisaną została niekatolickiemu małżonkowi, wówczas na żądanie jego, co do rzeczywistości winy, o ile od tego pretensje majątkowe zawisły, orzekać ma sędzia zwyczajny. Toż samo rozumié się i w tym przypadku, jeżeli w skutek skargi strony niekatolickiéj, sąd jego małżeński duchowny przypisał winę rozłączenia lub rozwodu małżeństwa stronie katolickiéj.

§ 70. Jeżeli między małżonkami pod względem ich stosunków majątkowych ugoda nie przyszła do skutku, wówczas znajdują zastósowanie §§ 1264 albo 1266 powszechnéj księgi ustaw cywilnych, w miarę tego, czy oboje małżonkowie uważane być mają tylko jako rozłączeni od stołu i łoża, czy też małżeństwo względem małżonka niekatolickiego rozwiązaném zostało. W razie ostatnim także strona katolicka lubo za niewinną uznaną, nie będzie sobie mogła rościć pretensji do dziedziczenia prawnego (§§ 757—759 powszechnéj księgi ustaw cywilnych).

§ 71. Jeżeli sąd duchowny na żądanie strony katolickiéj wyrzekł rozłączenie co do osób na czas niepewny a po upływie więcéj niż trzech lat jeszcze nie ma nadziei, iż małżonek katolicki zezwoli

na powtórne połączenie się, wówczas strona niekatolicka żądać może rozwodu w swoim sądzie małżeńskim. Jeżeli zaś ona dała powód do rozłączenia przez uczynek, któryby niewinnéj stronie katolickiéj, gdyby taż nie była przeszła na wiarę katolicką, dawał prawo do wyniesienia skargi o rozwód lub rozłączenie co do stołu i łoża, tedy po nastąpionym rozwodzie stosunki majątkowe tak mają być uporządkowane, jak gdyby małżonek niekatolicki winien był rozwodu. Zresztą kwestje majątkowe rozwiązane być mają wedle pierwszego ustępu § 126 powszechnéj księgi ustaw cywilnych; gdyby zaś zachodziły okoliczności, usprawiedliwiające odmówienie powtórnego połączenia się, a strona katolicka nie posiadała majątku, wystarczającego do przyzwoitego utrzymania swego, wówczas strona niekatolicka obowiązaną będzie w miarę majątku swego wypłacić jéj kwotę roczną, przez sędziego zwyczajnego wedle słuszności oznaczoną.

§ 72. Jeżeli małżonkowie po rozwodzie przez sąd małżeński strony niekatolickiéj wyrzeczonym, znowu się połączyć chcą, natedy oznajmić mają postanowienie swe w sądzie małżeńskim strony katolickiéj, oraz wyjednać w sądzie małżeńskim, który rozwód wyrzekł, zniesienie jego wyroku. Skoro to nastąpi, wszelkie cywilne skutki małżeństwa na nowo moc swą odzyskują; wyjąwszy pierwszych kontraktów ślubnych. O przywróconém połączeniu sędzia zwyczajny uwiadomionym być winien.

§ 73. Wyjąwszy przypadek § 121 powszechnéj księgi ustaw cywilnych, jeżeli mąż zastanie już żonę ciężarną od innego mężczyzny i zaraz po odkryciu téj okoliczności zaniecha małżeńskiego z nią obcowania, a w ciągu jednego miesiąca wytoczy skargę o rozłączenie, wówczas, gdyby rozdział nie był orzeczonym, na żądanie jego, do zwyczajnego sądu wnieść się mające, stosunki prawne wyłącznie cywilne, przez zaślubienie jego uzasadnione tak mają być uporządkowane, jak gdyby nastąpił był z winy żony rozdział od stołu i łoża. Toż samo nastąpi na korzyść niewinnego małżonka w przypadku przewidzianym w § 12.

§ 74. Katolicki poddany austryjacki przy zaślubieniu za granicą o tyle zastósować się może do formy zawierania małżeństwa, jaką ustawy krajowe przepisują lub dozwalają, o ile takowa odpowiada warunkom, do których ustawa kościelna katolicka w kraju, gdzie małżeństwo zawartém zostało, ważność małżeństwa przywięzuje. We wszystkiem, co nie dotyczy wyłącznie formy zawierania małżeństwa, zachować jest winien przepisy niniejszéj ustawy. Nadto jeżeli nie przemieszkał jeszcze całego roku za granicą, postarać się winien o to, ażeby małżeństwo zamierzone ogłoszoném było trzy razy w miejscu ostatniego zamiezkania jego w kraju tutejszym.

§ 75. Austryjacki obywatel państwa za granicą zaślubiony, powróciwszy do cesarstwa jest obowiązany uzyskać wpisanie małżeństwa swego do księgi ślubów téj parafji, gdzie obiera swoję siedzibę.

§ 76. Gdy małżeństwo jest unieważnione albo téż przez śmierć męża rozwiązane, żona będąca w ciéży nie może zawierać nowego małżeństwa przed połogiem swym, a jeżeli zachodzi wątpliwość co do brzemienności, przed upływem szóstego miesiąca. Atoli, jeżeli wedle okoliczności lub wedle świadectwa biegłych w sztuce istnienie stanu ciężarnego nie jest prawdopodobném, uzyskać można od

zakazu tego uwolnienie a to w razie unieważnienia małżeństwa, u rządu krajowego, w miejscach zaś, gdzie niema rządu krajowego, u władzy obwodowéj, w przypadku jednak, gdy przez śmierć męża małżeństwo rozwiązaném zostało, tylko u rządu krajowego; a to jedynie z powodów bardzo naglących.

§ 77. Żona, przekraczająca ten przepis, utraca prawa swe do korzyści, jakie jéj mąż poprzedni w intercyzach ślubnych, w kontrakcie dziedziczenia lub w rozporządzeniu ostatniéj woli przyznał; oraz, obie strony pociągane być mają do kary okolicznościom odpowiednéj; mąż zaś utraca prawo, zastrzeżone mu w § 73. Jeżeli w takiem małżeństwie urodzi się dziecię, a zachodzi przynajmniéj wątpliwość, czy nie było spłodzoném przez poprzedniego męża, natedy ma mu być dodanym kurator do obrony praw jego.

DODATEK II.

Instrukcja dla sądów duchownych cesarstwa austryjackiego co do spraw małżeńskich.

ROZDZIAŁ I.

O małżeństwie.

Natura i wyższe uświęcenie związku małżeńskiego.

§ 1. Małżeństwo jest to związek ustanowiony między mężczyzną a niewiastą wedle woli Boskiéj, dla rozkrzewienia rodzaju ludzkiego i wzajemnéj pomocy. Już w pierwszych początkach ustanowione zostało nierozwiązalném, a za prawidło otrzymało upomnienie, iż małżonków jest dwoje w jedném ciele; przez Chrystusa Pana zaś przywróconém zostało do pierwotnéj godności, i wyniesioném na Sakrament Nowego zakonu.

Zaręczyny.

§ 2. Zaręczyny są umową, w któréj mężczyzna i niewiasta przyrzekają się poślubić.

Warunki ważności.

§ 3. Zaręczyny ważnie zawierać mogą tylko w skutek woli, z wolnością i należytą rozwagą objawionéj, te osoby, które są w stanie zawarcia małżeństwa ważnego i pozwolonego. Zaręczyny, zawarte w imieniu nieletnich wtedy ich tylko obowiązują do zawarcia małżeństwa, gdy je nieletni po osiągnieniu dojrzałości zatwierdzi.

Zniesienie ich za wzajemném porozumieniem się.

§ 4. Zaręczyny, choćby przysięgą stwierdzone, mogą za obustronném porozumieniem się być zniesione.

O ile zniesione być mogą bez obopólnego zezwolenia.

§ 5. Zaręczyny zostających pod władzą ojcowską rozwiązane być mają, gdy rodzice sprawiedliwie się im sprzeciwiają.

§ 6. Gdy jedna z stron zaręczonych złamała winną drugiéj wierność, taż uwolnioną zostaje od dotrzymania przyrzeczenia. Jeżeli po zaręczynach taka zajdzie zmiana, iżby słusznie przypuścić można, że przy takim stanie rzeczy nie byłoby przyszło do zaręczyn, wówczas zaręczyny moc swą tracą względem téj osoby, u któréj zmiana taka nie zaszła. W razie, gdy okoliczności takowe już w chwili zaręczyn zachodziły, stronie, któréj na tenczas były niewiadome, przysługa prawo odstąpienia od zaręczyn.

§ 7. Zaręczonym obowiązek na się przyjęty, nie przeszkadza poświęcić się życiu zakonnemu lub stanowi duchownemu. Przez złożenie ślubów uroczystych lub otrzymanie wyższych święceń zaręczyny rozwiązują się.

§ 8. Przez zaślubienie się jednéj strony zaręczonéj z osobą trzecią, zaręczyny wprawdzie zniesione zostają, wszelako pozostaje drugiéj stronie wedle okoliczności prawo żądania wynagrodzenia.

Obowiązek do wynagrodzenia szkody.

§ 9. Kto bez prawnego powodu od zaręczyn odstępuje, lub téż prawny powód do odstąpienia albo zataja albo przez winę swoję sprowadza, obowiązanym będzie wynagrodzić drugiéj stronie szkodę, zrządzoną w miarę osób i stosunków.

§ 10. Obowiązek do wypełnienia przyrzeczenia, w zaręczynach danego, ustaje także wtedy, gdy po rozważeniu wszelkich okoliczności słusznie przypuścić należy, że małżeństwo, między narzeczonymi zawrzeć się mające, będzie nieszczęśliwe. Jeżeli zaś okoliczności, na których się przypuszczenie takie zasadza, nastąpiły z winy jednéj strony, taż obowiązaną będzie, wedle sił wynagrodzić drugiéj szkodę pochodzącą z zawiedzenia sprawiedliwych jéj oczekiwań.

Wymogi do ważnego zawarcia małżeństwa.

§ 11. Rzeczywiste małżeństwo jest skutkiem obustronnego zezwolenia, o ile takowe danem jest od osób, do zawierania małżeństwa uzdolnionych, a to w formie przepisanéj.

§ 12. Do zawarcia połączenia, które prawdziwie jest małżeństwem, niezdolnymi są wszyscy i ci tylko, których do tego ustawa Boska i kościelna uznaje za niezdolnych.

Przeszkody ważności:

1. Brak zdolności do zezwolenia.

§ 13. Obłąkani, szaleni, dzieci i ogólnie wszyscy, którzy niezdolnymi są oświadczenia zezwolenia, jakiego wymaga natura stosunku, nie mogą zawierać małżeństwa.

2. Pomyłka co do osoby.

§ 14. Gdzie zachodzi pomyłka w osobie przyszłego małżonka, lub padająca na osobę, tam nie ma zezwolenia, a zatém i małżeństwo nie jest zawartém. — Tylko pomyłka w tym przymiocie, który stanowi jedyne oznaczenie osoby przyszłego małżonka, pada na osobę.

3. Pomyłka co do niewoli.

§ 15. Gdyby osoba wolna poślubiła niewolnika lub niewolnicę, sądząc ich wolnemi, małżeństwo nie byłoby ważném.

4. Niemoc pełnienia powinności małżeńskiéj.

§ 16. Nieuleczona niemoc pełnienia obowiązku małżeńskiego wówczas staje się przeszkodą ważności małżeństwa, jeżeli już w czasie jego zawarcia istniała.

5. Nieletność.

§ 17. Ponieważ chłopcy niżéj lat czternastu, a dziewczęta niżéj lat dwunastu w ogóle nie posiadają ani fizycznego uzdolnienia, ani też są w stanie ocenić należycie znaczenia związku małżeńskiego, słusznie zatém przypuszcza prawo, iż są niezdolni do zawierania ślubów małżeńskich.

Gdyby zaś wydarzyło się kiedy, iżby osoby, niżéj wieku właśnie zakreślonego, posiadały tak cielesne jak moralne uzdolnienie do zawarcia małżeństwa, pomimo to, jeżeliby nie pozyskały w tym od biskupa dyecezjalnego, lub od saméj stolicy Apostolskiéj wyroku stwierdzającego, nie będą mogły zawierać małżeństwa.

6. Przymus niesprawiedliwy.

§ 18. Zezwolenie, wymuszone na kim przez kogokolwiek niesprawiedliwém wykonaniem lub zagrożeniem wielkiego i nieuniknionego złego, nie jest dostatecznem do zawierania ślubu małżeńskiego.

7. Uprowadzenie.

§ 19. Niewiasta, uprowadzona celem poślubienia, nie może, jak długo w mocy uwodziciela zostaje, zawrzeć z nim ważne śluby małżeńskie. — Za uprowadzoną ma uważana być ta niewiasta, która w skutek dokonanego przymusu uwiedzioną, albo w miejscu, dokąd ją podstępem zwabiono, przytrzymaną została; niemniéj ta, którą mężczyzna, jeszcze przed tém z nią prawnie niezaręczony, za jéj zezwoleniem, atoli bez wiedzy albo wbrew woli rodziców lub opiekunów, uprowadził.

8. Istniejący węzeł małżeński.

§ 20. Istniejący węzeł małżeński, czyni osoby nim połączone niezdolnemi do zawarcia innego małżeństwa.

§ 21. Węzeł małżeństwa ważnie zawartego, lecz jeszcze niespełnionego, rozwięzuje się przez uroczyste złożenie ślubów zakonnych jednego z małżonków, lub w skutek dyspenzy papieża. — Małżeństwo przez chrześcian zawarte, skoro spełnioném zostało, już tylko przez śmierć rozwiązanem być może.

§ 22. Jeżeli niekatoliccy chrześcianie utrzymują, iż węzeł małżeński może być rozwiązanym, kościół ubolewa nad obłędnymi, jednakże dopuścić nie może, ażeby błąd kaził wpływem swoim świętość prawodawstwa jego. — Między katolikiem i chrześcianem niekatolickiem, którego małżonek jeszcze żyje, małżeństwo do skutku przyjść nie może, choćby sąd wyrokujący w małżeństwach chrześcian niekatolickich, orzekł rozwiązanie.

§ 23. Ponieważ przez sakrament chrztu nierozwiązują się małżeństwa, tylko grzechy odpuszczają, przeto małżeństwo przez niewiernych zawarte, po nawróceniu małżonków pozostaje w mocy, a przeszkody, jakie ustawa kościelna zaprowadziła, nie stoją mu

w drodze. — Jeżeli zaś jedna tylko strona się nawraca, a druga w niedowiarstwie pozostająca, pomimo wezwania do niéj uczynionego, stale się opiera wspólnemu z nią pożyciu, albo też niechce żyć z nią razem bez znieważenia stwórcy, wówczas onéjże dozwoloném być może na jéj żądanie wejść w nowe związki małżeńskie, przez których prawne zawiązanie małżeństwo, w stanie niedowiarstwa zawarte, rozwiązaném zostaje.

9. Wyższe święcenia i uroczyste śluby zakonne.

§ 24. Duchowni, którzy wyższe święcenia odebrali, i osoby zakonne, które uroczyste śluby złożyły, nie są zdolne do zawarcia małżeństwa. — O ile śluby pojedyncze w zgromadzeniu zakonném wykonane, wyjątkowo nieważność małżeństwa za sobą pociągają, ocenionem być winno wedle statutów zakonu, przez stolicę Apostolską aprobowanych.

10. Różność religji między chrześcianami i niechrześcianami.

§ 25. Między ochrzczonymi i tymi, którzy nie przyjęli sakrament chrztu, nie może małżeństwo skutecznie być zawartém.

11. Pokrewieństwo.

§ 26. Krewni w linji prostéj albo też w czwartem lub w bliższym stopniu linji pobocznéj, nie mogą z sobą zawierać małżeństwa ważnego, a to bez różnicy, czy pokrewieństwo powstało z ślubnego lub nieślubnego urodzenia.

12. Pokrewieństwo duchowne.

§ 27. Pokrewieństwo duchowne, wynikające z sakramentu chrztu i bierzmowania, stanowi przeszkodę małżeństwa między udzielającym sakrament lub bierzmowanym jakoteż rodzicami jego, tudzież między rodzicami chrzestnemi i chrzczonym lub bierzmowanym, jako też i rodzicami jego.

13. Pokrewieństwo i powinowactwo cywilne.

§ 28. Przysposobienie dziecięcia, odpowiadające w istocie arogacji lub zupełnéj adopcji prawa rzymskiego, wedle istniejącego obecnie zwyczaju kościoła, nawet gdyby zniesienie onegoż nastąpiło, unieważnia małżeństwo między przysposobicielem i przysposobionym, jakoteż potomkami tegoż ostatniego w czasie adopcji pod jego władzą ojcowską zostającymi, tudzież między przysposabiającym, a żoną przysposobionego; daléj między przysposobionym a małżonką przysposabiającego. Nadto jak długo trwa adopcja, nie może być ważnie zawieraném małżeństwo między przysposobionym i rodzonemi dziećmi prawnemi przysposabiającego, pod jego ojcowską władzą zostającemi.

Adopcja prawa austryjackiego.

§ 29. Adopcja prawa austryjackiego wówczas stanowi w granicach wspomnionych przeszkodę małżeństwa, jeżeli przysposobiony ulega władzy ojcowskiéj przysposabiającego, lub też przyjętym jest w dom jego w celu wspólnego jak między dzieckiem a rodzicami pożycia. — Jeżeli przysposobiony ani pod władzę ojcowską przysposabiającego nie zostaje, ani w dom jego nie jest przyjętym,

wówczas adopcja prawa austryjackiego równą jest przysposobieniu niezupełnemu, i nie stanowi przeszkody do zawarcia małżeństwa.

14. Powinowactwo z obcowania dozwolonego.

§ 30. Małżeństwo dokonane rodzi powinowactwo między jednym małżonkiem a krewnymi drugiego aż łącznie do stopnia czwartego, w skutek czego małżeństwo między nimi zawarte, nie jest ważném.

15. Powinowactwo z obcowania niedozwolonego.

§ 31. Nieślubne obcowanie cielesne jest przeszkodą do małżeństwa między jedną stroną a krewnymi drugiéj w stopniu pierwszym i drugiem.

Powinowactwo przystępujące.

§ 32. Małżonek obcujący w sposób niedozwolony z drugiego małżonka krewnymi w stopniu pierwszym lub drugim, utraca przez to prawo żądania powinności małżeńskiéj, dopóki niedostąpił przepuszczenia.

16. Wymagania publicznéj przyzwoitości z małżeństwa ważnego aczkolwiek niespełnionego.

§ 33. Ważne, wszelako niespełnione małżeństwo, czyni niezdolnym małżonka, przy życiu pozostałego lub w świeckim stanie żyjącego do zawierania ślubów małżeńskich z krewnymi drugiego małżonka aż włącznie do stopnia czwartego.

z małżeństwa nieważnie zawartego i niespełnionego.

§ 34. Małżeństwo nieważnie zawarte i niespełnione staje się przeszkodą zaślubin jednéj strony z krewnym strony drugiéj, aż włącznie do stopnia czwartego, wyjąwszy, jeżeli przyczyna nieważności polega na braku zezwolenia.

z zaręczyn.

§ 35. Zaręczyny ważne i bezwarunkowe stoją na przeszkodzie związkom małżeńskim, między zaręczonym a krewnymi drugiego zaręczonego w stopniu pierwszym. — Tenże sam sprawiają skutek zaręczyny pod uczciwym warunkiem zawarte, jeżeli warunkowi zadość się stało.

17. Cudzołoztwo.

§ 36. Między dwiema osobami, które się z sobą cudzołoztwa dopuściły, małżeństwo nie może być ważnie zawartém, jeżli jeszcze za życia drugiego małżonka przyrzekły sobie poślubić się wzajemnie, lub co większa, ośmieliły się ze sobą istotnie zawrzeć małżeństwo, albo jeżeli choćby tylko jedna z tych osób w celu poślubienia drugiéj nastawała na życie małżonka, którego prawa przez cudzołoztwo nadwerężyła.

18. Małżonkobójstwo.

§ 37. Małżonkobójstwo stanowi przeszkodę małżeństwa między małżonkiem winnym a osobą, z którą do dokonania zbrodni wspólnie działał, nawet choćby jedna tylko strona czynu w tym zamiarze się dopuściła, ażeby przez to możliwém uczynić zawarcie małżeństwa z drugą.

19. Potajemność.

§ 38. Do ważności małżeństwa wymaga się, ażeby osoby pragnące wejść w śluby małżeńskie przed własnym proboszczem obojga lub jednego z nich, albo przed kapłanem upoważnionym ku temu przez proboszcza lub biskupa dyecezji, i przed dwoma lub trzema świadkami zezwolenie swe oświadczyły. — Atoliż w tych częściach cesarstwa, dla których stolica Apostolska wydała instrukcją z dnia 30. kwietnia 1841 r. nieobecność katolickiego proboszcza przy małżeństwach między katolikami a chrześcianami niekatolickimi, nie jest dostateczną do stanowienia przeszkody ważności.

Mieszkanie stałe i niestałe.

§ 39. Właściwym proboszczem oblubieńców jest ten, w którego parafji mają swoje stałe lub niestałe mieszkanie.

§ 40. Stałe mieszkanie znajduje się w tém miejscu, gdzie kto pomieszkanie swoje, wyłącznie lub szczególniéj sobie obiera tak, iżby niemożna utrzymywać, że jest u siebie, gdyby tam nie przebywał. Jak długo on w miejscu takowém zatrzymuje pomieszkanie, przeznaczone dla siebie lub domowników swoich, nieobecność sama przez się, choćby dłuższa, nie jest dostateczną do uskutecznienia przeniesienia zamieszkania zwyczajnego. — Gdzie kto wprawdzie nie zamierza założyć siedliska stałego, wszelako w takim celu mieszka, iż osiągnienie tegoż dłuższego wymaga pobytu, tam ma on mieszkanie niestałe.

§ 41. Stałe mieszkanie żony jest tam, gdzie mąż, a małoletniego tam, gdzie właśni jego rodzice, przysposobiciele lub wychowawcy albo opiekun mają stałe swoje mieszkanie. — Miejsce, gdzie n. p. żona w stosunkach służbowych zostaje, lub małoletni dla nauk przebywa, albo osoba wojskowa ma swe stanowisko, jest niestałem ich zamieszkaniem. — Kto za małoletniego ma być uważanym, lub na równi z małoletniem prawnie postawionym, ocenić należy wedle ustawy austryjackiéj.

§ 42. Urzędnicy rządowi lub tacy, którzy w jakiebądź dożywotne służby wstąpili, mają stałe mieszkanie tam, gdzie dla wykonywania obowiązków swych urzędowych lub służbowych przemieszkują. Jeżeli używani będą w inném miejscu do służb nadzwyczajnych, wymagających wedle natury swéj czasu dłuższego, tamże mieszkanie ich będzie niestałe.

§ 43. Kto u osoby prywatnéj, u towarzystwa lub zakładu przyjmuje służbę na czas dłuższy lub nieoznaczony, uzyskuje przez to w miejscu, gdzie dla wykonania obowiązków swych przebywa, zamieszkanie niestałe. Tylko nie powinna być służba tego rodzaju, iżby ciągłéj zmiany pobytu wymagała; podobnie przez stosunek służbowy, w skutek którego za pobytem służbodawcy postępować należy, nie można uzyskać zamieszkania tam, gdzie tenże sam nie ma stałego mieszkania.

§ 44. W razie, gdy kto oprócz miejsca mieszkania swego stałego posiada też w innych parafjach domy z urządzoném i dla siebie przeznaczoném pomieszkaniem, ma on tylko w tym miejscu niestałe mieszkanie, gdzie zwykł przebywać corocznie przez czas znaczny lub też w miejscu, w którym do czasu, kiedy je mieszkaniem swém mianuje, przemieszkał przynajmniéj sześć tygodni.

§ 45. Dla tych, którzy nie mają mieszkania ani stałego an niestałego, właściwym proboszczem jest ten, w którego okręgu właśnie przebywają.

Przynależny osób wojskowych proboszcz.

§ 46. Właściwym proboszczem dla osób do militia vaga należących, jest kapelan polowy. a względnie superior polowy w miarę pełnomocnictw, przez stolicę Apostolską nadanych. Ci, którzy policzeni są do militia stabilis, udać się mają do proboszcza zamieszkania swego.

Pozwolenie milcząco udzielone i tylko domniemane.

§ 47. Że upoważnienie do przedsiębrania ślubu przez uprawnionego (§ 38) milcząco udzieloném zostało, ważności małżeńskiego węzła nie przeszkadza. Atoliż okrom ostatecznéj konieczności niechaj nikt nie udziela ślubu, nie otrzymawszy wyraźnego upoważnienia do tego od proboszcza lub biskupa samego. Pozwolenie tylko domniemane jest niedostateczném i takiemże pozostaje wtedy nawet, gdy uprawniony, proszony o to, rzeczywiście byłby je udzielił, lub téż następnie potwierdzenie onegoż wyrzekł.

Prawo subdelegacji.

§ 48. Kto pozwolenie do udzielenia ślubów otrzymał na ogół przypadków, może takowe przelewać na innego kapłana w przypadkach pojedynczych. Kto zaś pozwolenie takowe tylko dla pojedynczego przypadku pozyskał, ten nie ma prawa subdelegacji, jeżeli mu takowe nie zostało wyraźnie nadaném.

Rozstrzygnienie co do właściwości proboszcza.

§ 49. Jeżeli z jakiegobądź powodu powstaje wątpliwość, który duchowny do przedsięwzięcia ślubu jest uprawniony, wówczas rzecz przed biskupa wnieść i rozstrzygnienia lub zarządzenia jego oczekiwać należy.

Małżeństwo przez pełnomocnika zawarte.

§ 50. Oświadczenie przez pełnomocnika objawione, ważném jest, jeżeli mu w téj mierze wystawiono szczegółowe, osobę przyszłego małżonka dostatecznie oznaczające pełnomocnictwo, któreby w czasie, kiedy małżeństwo w imieniu mocodawcy zawartém zostało, nie było już może odwołaném. Wszelako nie powinien proboszcz w żadnym razie przypuszczać małżeństwa przez pełnomocnika zawrzeć się mającego, bez wyraźnego na to zezwolenia od biskupa.

20. Warunek.

§ 51. Czy zezwolenie warunkowe małżeństwo urzeczywistnia, zawisło od dopełnienia warunku.

§ 52. **Jeżeli za warunek położono ziszczenie lub nieziszczenie** czegoś w przyszłości, wówczas małżeństwo odłożonym zostaje, aż do chwili dopełnienia warunku. Jeżeli takowy się nie spełni, wówczas ustaje moc udzielonego zezwolenia. Jeżeli zezwolenie warunkowe przywiązaném jest do czegoś z obecności lub przeszłości, wówczas małżeństwo jest ważném lub nieważném, w miarę, czy warunek jest dopełniony lub nie.

§ 53. Zezwolenie przywiązane do warunku sprzeciwiającego się istocie małżeństwa, nie byłoby ważném. — Warunki, mające za przedmiot coś niemożliwego lub nieobyczajnego, atoliż istocie małżeństwa bynajmniéj nie sprzeciwiającego się, uważane być winny za niedołożone.

§ 54. Kto przed spełnieniem warunku małżeństwo spełnia, zrzeka się tém samém już warunku.

§ 55. Warunkowe oświadczenie zezwolenia przypuszczoném być może tylko za wyraźném pozwoleniem biskupa. Warunki niewyrażone przy oświadczeniu zezwolenia, uważane być mają za niedołożone.

Przeszkody do pozwolonego zawierania małżeństwa.

§ 56. Kościół, lubo pod każdym względem troskliwy o godność i czystość małżeństwa, nie uznawał jednak rzeczą stósowną mnożyć za nadto przeszkód małżeństwo zrywających. Wydał przeto rozporządzenia o małżeństwie, dla których żąda posłuszeństwa, których przestąpienie zaś niepociąga za sobą nieważności małżeństwa.

1. Zaręczyny.

§ 57. O ile i jak długo zaręczyny obowiązują do zawarcia ślubów, czynią one każde małżeństwo, zawarte przez jednego z oblubieńców z osobą trzecią niedozwoloném.

2. Śluby pojedyncze.

§ 58. Pojedyncze śluby posłuszeństwa, ubóstwa i czystości złożone w jakiéj kongregacji zakonnéj, tudzież pojedynczy ślub zachowania dozgonnéj czystości, wstąpienia do zakonu duchownego, przyjęcia wyższych święceń, niezawierania nigdy małżeństwa, nie dozwalają tak związanym wchodzić w związki małżeńskie.

3. Czas uświęcony.

§ 59. Nie wolno zawierać małżeństwa w czasie od pierwszéj niedzieli adwentu, aż łącznie do uroczystości epifanji (Trzech Króli), tudzież od środy popielcowéj aż łącznie do pierwszéj niedzieli po Wielkiéjnocy.

4. Zapowiedzi.

§ 60. Nim małżeństwo zawartém zostanie, powinno być ogłoszone przez plebana oblubieńca i oblubienicy publicznie przez trzy niedziele lub święta uroczyste, w czasie mszy św., a każdy wiedzący o jakiéj przeszkodzie, ma być zawezwany do jéj wyjawienia. Osoby oblubieńców należy dokładnie oznaczyć przez wyszczególnienie ich imion i nazwisk, miejsca urodzenia, wieku, stanu i zamieszkania.

§ 61. Jeżeli oblubieniec lub oblubienica mają nietylko stałe ale i niestałe zamieszkanie; wówczas trzykrotne zapowiedzi powinny być uskutecznione tak przez proboszcza ich stałego, jako téż i niestałego zamieszkania. Gdyby się zaś wydarzyło, iżby kto posiadał prócz stałego, więcéj niż jedno niestałe zamieszkanie, w takim razie dostateczném będzie, jeżeli zapowiedzi ogłoszone zostaną przez proboszcza jego stałego zamieszkania, i proboszcza jednego z tych zamieszkań, w których niestale zwykł przebywać.

§ 62. Jeżeli oblubieniec lub oblubienica w żadnéj z tych parafji, gdzie według przytoczonych przepisów zapowiedzi mają być głoszone, przynajmniéj sześciu tygodni nie przemieszkali, należy prócz tego uskutecznić takowe i w parafji tego ostatniego pobytu, gdzie mieszkali najmniéj sześć tygodni. — Gdyby zaś szczególne okoliczności utrudniały dopełnienie tego przepisu, należy o tém zdać sprawę biskupowi.

§ 63. Zapowiedzi tych, którzy nie mają ani mieszkania stałego, ani też w miejscu mieszkania niestałego jeszcze roku jednego nie przemieszkali, powinne być głoszone także i tam, gdzie oni mają prawo stałego pobytu (Heimatsrecht) lub też, gdyby takowe nigdzie im nie służyło, wedle możności także w parafji miejsca ich urodzenia. Gdy zaś oblubieniec niema wcale ani mieszkania stałego ani też niestałego, wówczas należy głosić zapowiedzi nietylko w parafji, w któréj okręgu się właśnie znajduje, lecz też i tam, gdzie mu przysłuża prawo stałego pobytu (rodzinnéj przynależności), lub gdyby takowego nigdzie nie miał, o ile to być może, w kościele parafjalnym miejsca jego urodzenia.

§ 64. Zapowiedzi muszą być powtórzone, jeżeli małżeństwo w przeciągu sześciu miesięcy po ogłoszeniu takowych zawartém nie zostało, lub też gdy biskup już nawet po upływie krótszego czasu ponowne ogłoszenie zapowiedzi nakaże.

§ 65. Dopóki zapowiedzi nie zostały należycie uskutecznione, małżeństwo nie może sposobem dozwolonym być zawarte.

5. Różność wyznania religijnego między chrześcianami i odszczepieńcami, tudzież między chrześcianami katolikami i niekatolikami.

§ 66. Kościół brzydzi się małżeństwami zawartemi między chrześcianami i takimi, którzy od chrześciaństwa odpadli. — Również gani śluby między katolikami i chrześcianami niekatolikami, i przestrzega prawowiérnych swych od zawierania takowych.

6. Zakaz kościoła.

§ 67. Jeżeli jest powód do mniemania, iż pragnącym wejść w śluby małżeńskie stoi przeszkoda w drodze, albo jeżeli zachodzi obawa, iż poślubienie ich stanie się powodem wielkich sporów i zgorszeń lub innego złego, tedy służy biskupowi prawo, a względnie tenże obowiązanym jest, wzbronić zawarcie małżeństwa. Jak długo biskup zakazu nie zniesie, zawarcie małżeństwa takowego jest niedozwoloném.

Przyzwolenie rodziców.

§ 68. Przy zawiązywaniu ślubu małżeńskiego niechaj także synowie i córki pomni będą na słowa Pańskie: „Czcij ojca i matkę twoją!“ Nadto młodzież łatwo uwieść się daje do kroków nieroztropnych, a małżeństwa bez należytéj rozwagi zawarte, są płodném nieszczęścia nasieniem. Małżeństwa więc, którym rodzice dla sprawiedliwych przyczyn odmawiają przyzwolenia swego, są niedozwolone.

Zakazy ustawy austryjackiéj.

§ 69. Jest to świętym chrześcianina obowiązkiem być posłusznym władzy rządowéj, do czego Chrystus Pan przez Apostołów swoich sam nas napomina. — Tém ściśléj zatém przestrzegać on winien te ustawy rządowe, które troskliwie dążą do utrzymania porządku moralnego. — Lubo więc władza rządowa rozporządzeniami swojemi nie może przeszkodzić, ażeby między chrześcianami nie było zawarte małżeństwo ważne, wszelako obywatelowi państwa austryjackiego nie jest wolno zaniedbywać przepisów, jakie ustawa austryjacka o cywilnych skutkach małżeństwa stanowi.

Przypuszczenie do ślubu. Dokumenta wymagane.

§ 70. Do ślubu wtedy tylko oblubieńcy przypuszczeni być mogą, gdy ich połączeniu, o ile o tém wiadomość powziąć można, nie stoi nic na przeszkodzie, oraz wszystkiego dopełnili, co ustawy kościoła w celu uchylenia małżeństw nieważnych lub niedozwolonych przepisują. Mianowicie obowiązkiem ich, wykazać, że zapowiedzi należycie ogłoszone zostały, przedłożyć świadectwo stanu wolnego, niemniéj metrykę chrztu, jeżeli wiek ich i pochodzenie nie jest już wiadomém z ksiąg parafjalnych. Gdyby nowożeniec zupełnie nie był w możności wydobycia sobie świadectwa chrztu, proboszcz udać się ma w téj mierze do biskupa. Co się tyczy wyż wspomnionych przepisów ustawy austryjackiéj, wszelkiego starania ku temu przykładać należy, ażeby przez nowożeńców ściśle zachowywane były. Gdyby się wydarzyło, iżby napominania proboszcza były bezskuteczne, wówczas rzecz biskupowi przedłożoną być winna. Toż samo ma nastąpić, gdyby z innéj jakiéj przyczyny zachodziły trudności lub wątpliwości.

Małżeństwa cudzoziemców.

§ 71. Czuwać nad tém należy, ażeby cudzoziemcy nie byli przypuszczani do ślubu, tylko z zachowaniem tego wszystkiego, co wymaganém jest do prawnego zawarcia małżeństwa. Jak dalece proboszcz w takiéj sprawie działać może bez przedłożenia jéj do ocenienia kurji biskupiéj, o tém będzie stanowić biskup wedle okoliczności.

Przedwczesne małżeństwa.

§ 72. Wszelkiéj przezorności używać należy, aby niedopuszczać do małżeństwa pomiędzy tymi, którzy wprawdzie ukończyli rok czternasty a względnie dwunasty, wszelako nieosiągnęli jeszcze wieku, w którym wedle stosunków krajowych i plemiennych nastawać zwykła zdolność do zawierania małżeństwa z należytą rozwagą jak równie dojrzałość fizyczna.

Zaślubienie osób nie mających zamieszkania.

§ 73. Nie wolno dawać ślubu osobom nie mającym ani stałego ani niestałego mieszkania, dopóki biskup nie udzieli ku temu pozwolenia.

Nauka religji.

§ 74. Ponieważ małżeństwo jest Sakramentem nowego testamentu ina tych, którzy się łączą węzłem onegoż, obowiązki święte i nader ważne nakłada, przeto osób nieświadomych najistotniejszych prawd chrześciaństwa nie można przypuszczać do ślubu. A nawet dopóki nienabyły wiadomości niezbędnie potrzebnych o Bogu i woli Jego, proboszcz zapowiedzi ich ogłosić nie powinien.

Przyjęcie świętych Sakramentów.

§ 75. Należy się, ażeby oblubieńcy, zanim się połączą w obliczu kościoła węzłem dozgonnie trwającym, oczyścili sumienie swe Sakramentem pokuty i z pokorą przyjęli ciało Chrystusa Pana. Dopóki nie otrzymali błogosławieństwa kapłańskiego w domu Bożym, nie powinni w jednym domu razem mieszkać. Względem tego, tudzież względem wszystkiego, coby zresztą jeszcze przyczynić się mogło ku temu, iżby małżeństwo zawieraném było w bojaźni Boga i z chrześciańską przyzwoitością, należy wiernie przestrzegać zarządzeń i chwalebnych zwyczajów każdéj dyecezji.

Prowadzenie księgi ślubów.

§ 76. Proboszcz do udzielenia ślubów uprawniony jest obowiązany wpisać własnoręcznie zawarcie małżeństwa z wszelkiemi okolicznościami do księgi zaślubin swéj parafji, któreby do udowodnienia tegoż były potrzebne lub pożyteczne. Dokładnie więc wyrażoném być musi: imię i nazwisko, wiek, wyznanie religijne, pomieszkanie i stan nowożeńców; niemniéj czy już byli poprzednio zaślubieni lub nie, daléj imię, wyznanie religijne i stan ich rodziców, tudzież świadków, dzień w którym, jakotéż kapłan, przez którego ślub był danym. Gdyby jakie przeszkody były zachodziły, należy wyrazić, w jaki sposób takowe usunięto.

§ 77. Jeżeli proboszcz upoważnia kapłana do udzielenia oblubieńcom ślubu w miejscu, gdzie żadne z nich nie zamieszkuje, powinien okoliczność tę nadmienić w księdze zaślubin swéj parafji. Proboszcz miejsca, gdzie ślub udzielono, winien takowe zawarcie małżeństwa w sposób, wyż nadmieniony, własnoręcznie wpisać do księgi zaślubin swojéj parafji i oraz dołożyć, który go proboszcz do tego upoważnił. Tenże ostatni podobnie w swojéj księdze zaślubin zapisze odbycie ślubu, o którym w ciągu dni ośmiu ma być uwiadomionym.

§ 78. Gdyby poddany państwa austryjackiego żądał, aby małżeństwo jego zawarte za granicą, wciągnioném było do księgi zaślubin parafji, w któréj obecnie się osiedlił, wówczas ma proboszcz prośbę takową razem z dokumentami, na dowód prawnego zawarcia małżeństwa załączonemi, biskupowi przełożyć i oczekiwać jego poleceń.

Dyspenzy od przeszkód małżeńskich.

§ 79. Przeszkody małżeńskie, zasadzające się na postanowieniach ustawy kościelnéj, tracą swe moc przez dyspenzę prawnie pozyskaną i przez wypełnienie warunków, zastrzeżonych w pojedynczych przypadkach. Tylko stolicy Apostolskiéj przysłuża prawo udzielenia z własnéj mocy dyspenzy, od przeszkód ważności małżeństwa. Również zastrzegła sobie Stolica Święta udzielanie dyspenzy od pojedynczego ślubu dozgonnéj czystości, jakotéż od różności wyznania religijnego między katolikami i chrześcianami niekatolickimi.

Przeszkody od których dyspenza łatwiéj udzieloną będzie.

§ 80. Gdzie nie zbywa na prawnych powodach, chętnie używać będą biskupi władzy dyspenzowania nadanéj sobie przez Św. Stolicę Apostolską co do następujących przeszkód, jako to:

1. W trzecim i czwartym stopniu pokrewieństwa, niemniéj powinowactwa z obcowania dozwolonego.

2. W razie pokrewieństwa duchownego.

3. W razie powinowactwa z obcowania niedozwolonego, wyjąwszy, gdyby obawa zachodziła, że w skutek sprośnego stosunku oblubieńcy spokrewnieni są miedzy sobą w linji prostéj.

4. W trzeciem i czwartym stopniu zachodzących wymagań publicznéj obyczajności z małżeństwa ważnego, wszelako niespełnionego.

5. W razie onego wymagania publicznéj obyczajności, które wypływa z małżeństwa nieważnego i niespełnionego lub zaręczyn.

Zasady do udzielania dyspens od innych przeszkód.

§ 81. Co się tyczy innych przeszkód ważności, jednomyślnie ku temu działać należy, ażeby ich skuteczność była utrzymaną lub ponowioną. Jeżeli małżeństwa między bliskimi pokrewnymi częściéj zachodzą, zatruwają one życie familijne, wzniecając żądze cielesne i podejrzenia o takowe.

Dyspenza od zapowiedzi.

§ 82. Całkowita dyspenzacja od zapowiedzi ma być udzieloną tylko w bardzo naglących przypadkach, dyspenza od drugiego i trzeciego głoszenia zapowiedzi tylko z powodów ważnych i dostatecznie dowiedzionych.

§ 83. Ponieważ się wydarzyć może, iż bliskie niebezpieczeństwo śmierci czyni wszelką dłuższą zwłokę niepodobną, przeto biskupi w każdym okręgu, w miarę stosunków miejscowych, upoważnią jednego lub więcéj kapłanów do udzielania w przypadkach takowych ich imieniem dyspenzy od wszystkich trzech zapowiedzi.

§ 84. Jeżeli dwie osoby, fałszywie małżonków udające, oraz w miejscu zamieszkania swojego powszechnie za takowych uchodzące, wzajemnie się poślubić pragną, wówczas bez nader ważnéj przyczyny nie będzie im odmówioną dyspenza od wszystkich trzech zapowiedzi. Jednakże ściśle dochodzić należy, czyli twierdzenie, że powszechnie za małżonków są uważani, dokładnie jest uzasadnione.

§ 85. Oblubieńcy, zupełnie od zapowiedzi uwolnieni, zawsze winni będą zaprzysiądz przed kapłanem, do przedsiębrania zaślubin uprawnionym, iż im żadna przeszkoda, ich poślubieniu w drodze stojąca, nie jest wiadomą.

Prośby o dyspenzę.

§ 86. W prośbach o dyspenzę wyszczególnić należy wyraźnie przeszkodę z wszelkiemi okolicznościami, od których jéj właściwość zawisła; równie też powody w prośbie przytoczone poprzeć należy należytemi dowodami. — Biskup poczyni potrzebne dochodzenia co do okoliczności, na których zasadzać się musi rozstrzygnienie jego albo opinja, którą Stolicy Świętéj przedłożyć winien.

Dyspenza dla zakresu sumienia.

§ 87. Jeżeli przeszkoda jest tajną, i nie zachodzi obawa jéj rozgłoszenia, wówczas dla zaspokojenia sumienia prosić można ze

skutkiem o dyspenzę, a to bez wymienienia nazwiska małżonków, bądź przez spowiednika, bądź przez inną do tego zdolną osobę. Atoli w ten sposób otrzymana dyspenza nie ma znaczenia dla zakresu prawnego; gdyby więc nad spodziewanie przeszkoda stała się jawną, wówczas, ażeby małżeństwo przed sądem świeckim nie było na niebezpieczeństwo narażone, upraszać należy w drodze przyzwoitéj o dyspenzę w zakresie prawnym ważną.

Uważnienie małżeństwa.

§ 88. Gdyby ślub w należytéj formie udzielony, dla zachodzącéj przeszkody był nieważnym, wówczas po otrzymanéj dyspenzie nastąpić winna konwalidacja (uważnienie) małżeństwa.

Dla zakresu sumienia.

§ 89. Jeżeli dyspenza udzielona została tylko na zakres sumienia, wówczas do uważnienia małżeństwa dostateczném jest, gdy obie strony ponowią zezwolenie swe bez obecności proboszcza i świadków.

Dla zakresu prawa.

§ 90 W razie udzielenia dyspenzy ważnéj w zakresie prawnym, zezwolenie nieważnie zaślubionych, ponowione być musi przed proboszczem, w którego parafji oni mieszkają, oraz w obec dwóch świadków. — Proboszcz każdym razem wpisać winien nastąpioną konwalidację do swéj księgi zaślubin, jeżeli zaś związek nieważny w innéj parafji był zawarty, wówczas uwiadomić także powinien o tém proboszcza, w którego parafji zaślubiny nastąpiły, ażeby tenże o nastąpioném uważnieniu małżeństwa w miejscu, gdzie nieważne małżeństwo jest wpisane, wzmiankę dokładną uczynił.

§ 91. Zapowiedzi w takowych razach nie mają być powtórzone; a ślub udzielony w cichości i w obec świadków poufnych. — Wyjątek nastąpić może, gdy przeszkoda w miejscu, gdzie konwalidacja ma nastąpić, powszechnie jest wiadomą.

Po rzeczywistém usunięciu przeszkody.

§ 92. Jeżeli przeszkoda bez udzielenia dyspenzy odpadła w skutek zmiany istotnéj, wówczas małżonkom poleconém być ma, ażeby odnowili oświadczenie zezwolenia przed proboszczem i dwoma świadkami, wyjąwszy gdyby okoliczność, iż w czasie zawarcia małżeństwa zachodziła przeszkoda, była zupełnie tajną, a zarazem nie było żadnéj obawy, iżby takowa udowodnioną być mogła; albowiem wtenczas dozwoloném im być może odnowienie zezwolenia między sobą samym.

W przeszkodzie udanego zezwolenia, tudzież przymusu i pomyłki.

§ 93. Małżeństwo nieważne z powodu zezwolenia udanego, uważać należy za uważnione, skoro ten, który takowe udawał, rzeczywiście zezwolił. — Toż samo rozumié się o małżeństwie, któremu pomyłka, przymus lub bojaźń na przeszkodzie stały, skoro strona będąca w błędzie lub ulegająca przymusowi niesprawiedliwemu poznawszy pomyłkę lub odzyskawszy zupełną wolność, słowem lub czynem swe przyzwolenie udzieliła. — Pomimo to dla

uchylenia wszelkiéj wątpliwości o nastąpioném zezwoleniu, dobrze będzie, jeżeli małżonkowie i w tych przypadkach zezwolenie swoje przed proboszczem i dwoma świadkami ponowią, ku czemu też przyłożyć się należy; wyjąwszy, gdyby zachodziła uzasadniona obawa zgorszenia lub narażenia małżeństwa.

Skutki konwalidacji.

§ 94. Po nastąpionéj konwalidacji małżeństwo co do skutków prawnych tak ma być uważaném, jak gdyby pierwotnie już w sposób ważny było zawartém. — To samo rozumié się o skutkach kościelnych, choćby jedna tylko strona w czasie zawarcia małżeństwa zostawała w niewiadomości czynu lub prawa. W innym razie postarać się należy o udzielenie dyspenzy.

C) Obecnie co do prawa małżeńskiego obowiązują prócz II. rozdziału p. k. u. c. i podanych tamże przepisów następujące ustawy i rozporządzenia, które w dalszym toku podajemy w całéj osnowie I) ust. z 25. maja 1868, l. 47 d. u. p. o przywróceniu ustawodawstwa i sądownictwa świeckiego w sprawach małżeńskich i o warunkowéj możliwości zawierania małżeństw w obec władz świeckich. II) Rozp. min. spraw, wyznań, i spraw wew. z 1. lipca 1868, l. 80 d. p. p. o wykonaniu ustawy małżeńskiéj z 25. marca 1868, l. 47 d. p. p. III) Ust. z 31. grudnia 1868, l. 4 d. p. p. z r. 1869, o zawieraniu związków małżeńskich pomiędzy należącymi do rozmaitych wyznań religijnych chrześciańskich. IV) R. min. spr. wew. z 25. września 1868, l. 4681 o wypełnianiu metryk co do osób, które przed władzą świecką śluby małżeńskie zawarły. V) Ust. z dnia 9. kwietnia 1870, l. 51 d. p. p. o małżeństwach, prowadzeniu metryk urodzenia, zaślubin i zejścia dla osób nie należących do żadnego prawnie uznanego kościoła lub stowarzyszenia religijnego. VI) Rozp. min. spr. wew. i wyzn. z 20. października 1870, l. 128 dz. u. p. o wewnętrzném urządzeniu prowadzeniu metryk urodzenia, zaślubin i zejścia dla osób, nienależących do żadnego prawnie uznanego kościoła lub stowarzyszenia religijnego.

I. Ust. z 25. maja 1868, l. 47 dz. p. p.

Art. I. Z powołaniem się na patent dnia 5. listopada 1855 r. (dziennik ustaw państwa N. 195) wydany, a z dniem 1. stycznia 1857 r. w życie wprowadzony pa-

tent cesarski z d. 8. października 1856 roku (dziennik ustaw państwa N. 185), wraz z przyłączoną do tego patentu, jako pierwszy dodatek ustawę o sprawach małżeńskich katolików w cesarstwie austryjackiem, jakotéż z przyłączonym daléj, i w ustawie saméj objętym drugiem dodatkiem: „Skazówki (Instrukcja) dla sądów duchownych w cesarstwie austryjackiem w sprawach małżeńskich," tracą dla królestw i krajów, dla których niniejsza ustawa wydaje się, moc obowiązującą.

W miejsce tych zniesionych ustaw, wchodzą w życie i dla katolików przepisy drugiego rozdziału powszechnéj księgi ustaw cywilnych z d. 1. czerwca 1811 r., traktującego o prawie małżeńskiem, i wydane do tego dodatkowe ustawy i rozporządzenia, o ile one w czasie, kiedy patent z d. 8. paźdz. 1856 r. (dziennik ustaw państwa N. 185) wszedł w życie, obowiązywały, i niniejszą ustawą nie zmieniają się.

Art. II. Gdyby który duszpasterz, przepisami powszechnéj księgi ustaw cywilnych do ogłoszenia zapowiedzi powołany, odmówił ogłoszenia zapowiedzi, lub gdyby który duszpasterz, powołany do przyjęcia uroczystego oświadczenia przyzwolenia na małżeństwo, a wezwany do tego przez narzeczonych wzbraniał się ogłosić zapowiedzi, lub przyjąć uroczyste oświadczenie przyzwolenia na małżeństwo z powodu przeszkód w ustawodawstwie państwowém nie uznanych: wówczas wolno jest narzeczonym spowodować ogłoszenie zapowiedzi swoich przez władzę świecką, i w obec téj władzy uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo złożyć.

Odnośnie do tego pozwolonego narzeczonym wszystkich wyznań ewentualnego zawierania małżeństw w obec władzy świeckiéj, obowiązują przepisy drugiego rozdziału powszechnéj księgi ustaw cywilnych z następującemi zmianami:

§ 1. Jako władza świecka, powołana do ogłoszenia zapowiedzi i przyjęcia uroczystego oświadczenia zezwolenia na małżeństwo ma urzędować: c. k. polityczna władza powiatowa, a w tych miastach, które posiadają własne statuty gminne, władza gminna do załatwienia spraw politycznych powołana, a tę polityczną władzę powiatową (gminną) należy uważać za właściwa do tego, w któréj okręgu urzędowym ma urzędową siedzibę duszpasterz, odmawiający kopulacji.

§ 2. Aby módz zażądać od władzy świeckiéj ogłoszenia zapowiedzi i zawarcia małżeństwa w obec władzy świeckiéj, mają narzeczeni udowodnić przed tą władzą odmowę kompetentnego duszpasterza, albo pisemném jego świadectwem*), albo zeznaniem dwóch osiadłych w okręgu urzędowém własnowolnych mężów.

Jeżeli nie przedłożono takiego dowodu, władza świecka ma obowiązek wystósować do odnośnego duszpasterza wezwanie téj treści, że ma on ogłosić zapowiedzi i względnie przyjąć oświadczenie zezwolenia na małżeństwo, albo w urzędowém piśmie donieść o zachodzących przeszkodach.

Jeżeli nadejdzie na to z powodów, nie objętych w ustawach państwowych, albo bez podania powodów, odmowna odpowiedź duszpasterza, albo jeżeli w przeciągu najwięcéj ośmiu dni, do których jednak nie należy rachować dni do przesyłki pocztowéj potrzebnych, nie nadejdzie żadna odpowiedź, ma władza polityczna, po złożeniu wszystkich wykazów i dokumentów, przepisanych określeniami powszechnéj księgi ustaw cywilnych i rozporządzeń dodatkowych, natychmiast przystąpić do ogłoszenia zapowiedzi i przeprowadzenia aktu zawarcia małżeństwa.

§ 3. Wszystkie funkcje i orzeczenia, które wedle przepisów drugiego rozdziału powszechnéj księgi ustaw cywilnych wraz z rozporządzeniami dodatkowemi powierzone są duszpasterzowi, służą w przypadku zawarcia małżeństwa w obec władz świeckich, właściwéj politycznéj władzy powiatowéj (gminnéj).

§ 4. Przeciwko orzeczeniom politycznéj władzy powiatowéj (gminnéj) w sprawach małżeńskich, służy

*) Gdyby duszpasterz wzbraniał się wydać żądane świadectwo, władza polityczna wezwać winna duszpasterza do urzędu, a jeżeli wzbrania się w urzędzie pisemne lub protokolarne wydać zaświadczenie, władza powiatowa postąpić winna według postanowień ces. rozp. z d. 20. kwietnia 1854 r., o strzeżeniu powagi urzędowéj, (rozp. min. spr. wewn. z d. 7. września 1868 r., l. 4142).

narzeczonym prawo rekursu do c. k. politycznéj władzy krajowéj, a przeciwko orzeczeniom téj ostatniéj, prawo odwołania się do c. k. ministerstwa spraw wewnętrznych, przyczém jednak rekurs nie ma być ograniczony pewnym terminem, ani zabronionym w skutek równobrzmiących orzeczeń obydwu niższych instancyj.

§ 5. Zapowiedzi małżeństwa, mającego być zawartém w obec władzy świeckiéj, ma ta władza ogłosić publicznym plakatem tak na własnéj urzędowéj tablicy obwieszczeń, jakotéż i w drodze rekwizycyjnéj publicznym plakatem w urzędzie gminnym miejsca zamieszkania obu narzeczonych.

Jeżeli w któréj c. k. politycznéj władzy powiatowéj odbywają się regularne „dnie urzędowe“, to ma zapowiedź ogłoszoną być także ustnie w jednym lub kilku dniach urzędowych. Do ważności małżeństwa wymaga się jednak tylko ogłoszenia piśmiennych zapowiedzi zapomocą plakatu.

Zawierający zapowiedź plakat, powinien przez trzy tygodnie przybitym być na urzędowéj tablicy obwieszczeń politycznéj władzy i odnośnych urzędów gminnych, zanim będzie można przystąpić do zawarcia małżeństwa.

Z ważnych powodów może c. k. polityczna władza krajowa ten termin zapowiedzi skrócić, i w razie naglących okoliczności od zapowiedzi zupełnie uwolnić. Uwolnienia od zapowiedzi z powodu stwierdzonego bliskiego niebezpieczeństwa śmierci, z przewidzianém w § 86 pow. księgi ustaw cywilnych zaprzysiężoném przyrzeczeniem narzeczonych, może udzielić i polityczna władza powiatowa (gminna).

§ 6. Rekwizycja i delegacja innéj politycznej władzy powiatowéj (gminnéj) do przyjęcia uroczystego oświadczenia zezwolenia, może nastąpić, na żądanie narzeczonych, ze strony kompetentnéj politycznéj władzy powiatowéj (gminnéj) w myśl przepisów, zawartych w powszechnéj księdze ustaw cywilnych (§§ 81 i 82) dla urzędów parafjalnych.

§ 7. Uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo musi być złożone w ręce naczelnika politycznéj władzy powiatowéj (gminnéj) albo zastępcy naczelnika,

w obecności dwóch świadków i zaprzysiężonego protokolisty.

§ 8. Z aktu zawarcia małżeństwa należy spisać protokół, który ma być podpisany tak przez narzeczonych, jakotéż przez świadków i obie strony urzędowe

§ 9. Polityczna władza powiatowa (gminna) utrzymuje z ogłoszonych przez nią zapowiedzi i zawartych w obec niéj małżeństw księgę zapowiedzi i rejestr małżeństw, i wystawia na żądanie wedle tych rejestrów urzędowe świadectwa, które ogłoszenie zapowiedzi, a względnie zawarcie małżeństwa, z ważnością publicznego dokumentu stwierdzają.

Takie urzędowe świadectwo przeprowadzonego aktu zawarcia małżeństwa ma władza polityczna powiatowa (gminna) przynależnemu duszpasterzowi obojga narzeczonych w drodze urzędowéj doręczyć.

§ 10. Odnośnie do rozwodu i rozłączenia małżeństwa mają także dla małżeństw, zawartych w obec władz świeckich, moc obowiązującą przepisy powszechnéj księgi ustaw cywilnych, przyczém funkcje powierzone duszpasterzom należeć mają do téj politycznéj władzy powiatowéj (gminnéj), w któréj okręgu znajduje się siedziba prawnie powołanego do tych funkcyj duszpasterza.

§ 11. Wolno jest małżonkom, którzy zawarli małżeństwo swoje w obec władzy świeckiéj, później wyrobić sobie i kościelne błogosławieństwo swego małżeństwa przez jednego z duszpasterzy tego wyznania, do którego jeden z małżonków należy.

Art. III. Z dniem, w którym rozpocznie się moc obowiązująca niniejszéj ustawy, mają w królestwach i krajach, dla których wydaje się niniejsza ustawa, sądownictwo w sprawach małżeńskich katolików, jako też innych chrześciańskich i niechrześciańskich wyzań, wyłącznie te sądy świeckie wykonywać, które powołane były do tego przed dniem 1. stycznia 1857 r., w którymto dniu duchowne sądy małżeńskie w życie weszły, wedle norm jurysdykcyjnych z d. 22. grudnia 1851 i z d. 20. listopada 1852 r.

Te sądy świeckie mają postępować wedle tych ustaw i rozporządzeń, które w czasie, kiedy patent z dn. 8. paźdz. 1865 r. (dziennika ustaw państwa N. 105) wszedł w życie, dla spraw spornych małżeńskich jakiegokolwiek bądź rodzaju istniały, a mianowicie wedle postanowień o sporach małżeńskich, zawartych w drugim rozdziale powszechnéj księgi ustaw cywilnych i w dekrecie nadwornym z dn. 23. sierpnia 1819 r. (Zbiór ustaw sądowych N. 1595), o ile te ostatnie przez określenia niniejszéj ustawy nie ulegają zmianie.

Art. IV. Dla wprowadzenia w życie niniejszéj ustawy, wydają się następujące rozporządzenia przechodnie:

§ 1. O ile idzie o ważność małżeństwa, zawartego na podstawie patentu z dn. 8. paźdz. 1856 r. (dziennik ustaw państwa N. 185), należy to rozsądzać wedle postanowień tego patentu i wydanych wraz z nim przepisów.

Rozwód, jakotéż rozłączenie od stołu i łoża, tyczące się małżeństwa zawartego przed wejściem w życie téj ustawy, należy jednak osądzać od dnia jéj mocy obowiązującéj tylko wedle postanowień księgi ustaw cywilnych, i wedle przepisów, zawartych w niniejszéj ustawie.

§ 2. Tak samo należy prowadzić badanie i rozprawę o uznanie nieważności, jakotéż o rozłączenie od stołu i łoża, odnoszące się do małżeństwa, zawartego przed wejściem w życie téj ustawy, tylko wedle określeń niniejszéj ustawy.

§ 3. W myśl patentu z dn. 8. paźdz. 1856 r. (dziennik ustaw państwa N. 185), wydane prawomocne orzeczenia nie tracą przysługującéj im, w miarę tego patentu i przyłączonych do niego ustaw, skuteczności.

§ 4. Wszystkie w dniu rozpoczęcia prawomocności niniejszéj ustawy na podstawie patentu z dn. 8. paźdz. 1856 r. (dziennik ustaw państwa N. 485), w którymkolwiek duchownym albo świeckim trybunale pierwszéj albo wyższéj instancji, lub u jakiéjkolwiekbądź władzy, rozpoczęte rozprawy mają być prowadzone daléj przez kompetentne do tego wedle postanowień niniejszéj ustawy sądy świeckie, a względnie władze administracyjne, i tam przekazane

§ 5. O ile idzie o zapowiedzi i inne przygotowania do małżeństwa, należy aż do dnia, w którym rozpoczyna się moc obowiązująca téj ustawy, trzymać się także przepisów patentu z dnia 8. paźdz. 1856 r. (dziennik ustaw państwa N. 185) i przyłączonych do niego ustaw, o ile małżeństwo jeszcze przed upływem tego czasu zawartém zostanie. Jeżeli to jednak nie ma miejsca, to muszą zapowiedzi, jakotéż inne przygotowania do zawarcia małżeństwa podczas obowiązywania niniejszéj ustawy w myśl jéj przepisów na nowo być ogłoszone.

II. Rozp. z 1. lipca 1868, l. 80 dz. p. p

§ 1. Uwolnienie od zapowiedzi (§§ 85 i 86 pow. księgi ust. cyw.), §. 120 pow. księgi ustaw cywilnych przewidziane, dyspensy od odznacznych tam terminów, jako téż uwolnienie od złożenia metryk chrztu (prezydjalny dekret kancelarji nadwornéj z dnia 9. grudnia 1826, l. 1338, sądowy dekret nadworny z dnia 22. grudnia 1826 [zbiór ustaw sądowych N. 2242]), o ile udzielenie tych dyspens urzędowi obwodowemu poruczoném było, należy do politycznéj władzy krajowéj.*)

Prawo wydania dyspensy w wypadku bliskiego niebezpieczeństwa śmierci, o ile takowa w powyższych wypadkach zwierzchności miejscowéj przynależało, służy odtąd c. k. powiatowéj władzy politycznéj, w tych atoli miastach, które posiadają własne statuty gminne, téj władzy gminnéj, któréj powierzono polityczne urzędowanie.

§ 2. Rozstrzygnienie w najwyższéj instancji pod względem uwolnienia od przeszkód do małżeństwa należy do zakresu działania ministerstwa spraw wewnętrznych.

Do II. artykułu ustawy. § 3. W razie, jeżeli zawarcie małżeństwa odbywać się ma przed władzą świecką, należy o téj rozprawie prowadzić dziennik, do którego wszystkie odnośne podania, protokóły i inne akty według kolejności czasu pod liczbami bieżącemi wciągane być winny.

Dzienniki z dołączonemi aktami przechowywane być mają oddzielnie od innych aktów registratury przy księdze zapowiedzi i rejestrze małżeństw.

---

*) Zobacz ust. z 4. lipca 1872, l. 111 przy § 85.

§ 4. Jeżeli narzeczeni spowodują ogłoszenie swych zapowiedzi przed władzą świecką, i chcą przed tąż władzą złożyć uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo, natenczas mają wnieść swoję prośbę na piśmie, albo podać ją do protokółu.

§ 5. Jeżeli kandydaci do małżeństwa odmowę kompetentnego duszpasterza zeznaniem dwóch w urzędowym okręgu mieszkających własnowolnych mężów udowodnić chcą, wtedy zeznanie to ma być przyjęte do protokółu przez władzę do przyjęcia uroczystego oświadczenia właściwą.

§ 6. Jeżeli władza polityczna znajdzie się w położeniu wystósować do dotyczącego duszpasterza przewidziane artykułem II. § 2 ustawy wezwanie, natenczas ma ona postarać się o wykaz co do dnia, w którym wezwanie duszstarownikowi doręczono, i przechować takowy obok aktów rozprawy.

§ 7. W zapowiedziach wymienionym być winien w każdym razie termin zapowiedzi, mianowicie, czy prawne czy skrócone trwanie tego terminu ma miejsce.

§ 8. Na każdym plakacie, obejmującym zapowiedzi, potwierdzonym być ma dzień jego przybicia i dzień zdjęcia, a na piśmie, którego używano przy ustném ogłoszeniu w dniach urzędowych, ma być potwierdzoném miejsce i dzień dokonanego ogłoszenia.

Każdy tak zatwierdzony plakat i pismo, należy dołączyć do dziennika, w którym to celu rekwirowany urząd gminny ma przesłać plakat tamże rozlepiony po upływie terminu zapowiedzi z powyższem zatwierdzeniem bezzwłocznie i bezpośrednio do téj władzy, która ogłoszenie zapowiedzi spowodowała.

Władza, a względnie urząd gminny ma nad tém czuwać, ażeby plakat przez czas przepisany pozostał przylepionym, a w razie uszkodzenia plakatu starać się natychmiast o ponowienie tegoż.

Dodatek zawiera wzór zapowiedzi małżeństwa.

§ 9. Urząd gminny, w którym plakat zapowiedzi był rozlepionym, ma każdą mu wskazaną przeszkodę małżeństwa udzielić bezpośrednio i z całym pospiechem téj władzy, która głoszenie zapowiedzi spowodowała.

§ 10. Zobowiązania, które na urzędach gminnych względem zapowiedzi małżeństwa cięża, dopełniane być mają przez organa gminy, powołane do załatwienia spraw przekazanego zakresu działania.

§ 11. Jeżeli polityczna władza krajowa odpowiednio § 86. pow. księgi ustaw cywilnych całkiem od zapowiedzi chce uwolnić, a narzeczeni nie zamieszkują w siedzibie władzy krajowéj, wtedy do przyjęcia ślubów delegowaną być ma polityczna władza powiatowa (gminna).

Ślub ten w każdym razie do protokółu ma byc przyjętym.

§ 12. W protokóle o zawarciu małżeństwa spisać się mającym, spisane być mają obie osoby urzędowe, daléj narzeczeni z wszelkiemi datami (§ 17), w kolumnach c) do m) rejestru małżeństwa zamieszczać się mającemi, jak również nazwiska i stan świadków.

W razie zawarcia małżeństwa przez pełnomocników (§ 76 pow. księgi ust. cyw.) wykazać należy imię i stan pełnomocników, pełnomocnictwo i zezwolenie władzy krajowéj.

Przewodniczący przy akcie zawarcia małżeństwa urzędnik polityczny ma do zareczonych, odpowiednio ich stopniowi wykształcenia i zdolności pojęcia, zwrócić się z przemową o prawnych skutkach, a mianowicie wiążącéj sile umowy małżeńskiéj, z całą powagą odpowiednią uroczystości aktu, i zawezwać ich, aby wolę swą zawarcia małżeństwa uroczyście objawili.

Protokół ma w ogóle zawierać, że imiennie wyrażony narzeczony zezwolenie swe na małżeństwo z imiennie wyrażoną narzeczoną i odwrotnie imiennie wyrażona narzeczona zezwolenie swe na małżeństwo z imiennie wyrażonym narzeczonym uroczyście objawiają.

Protokół ma być odczytany i przez wszystkie wyżéj przytoczone osoby podpisany. Jeżeli które z narzeczonych lub który ze świadków nie umié się podpisać, powinien drugiemu, który jako podpisujący nazwiska w protokóle ma się podpisać, imię swe kazać podpisać, i zwykły znak swéj ręki dodać.

Drugi dodatek zawiera wzór protokółu zawarcia małżeństwa.

§ 13. Księga zapowiedzi prowadzoną być ma względem ogłaszanych przez władzę świecką zapowiedzi bez różnicy wyznania narzeczonych, i każda taka zapowiedź pod osobną bieżącą liczbą ma być w księdze téj zapisaną.

Zapowiedzi, przedsiębrane na rekwizycję, nie mają być u władzy rekwirującéj zaciągane.

§ 14. Księga zapowiedzi ma zawierać:

a) liczbę porządkową; b) imię i nazwisko, miejsce urodzenia i stan zaręczonego; c) miejsce zamieszkania zaręczonego; d) czy zaręczony już ożeniony był lub nie; e), f), g) te same szczegóły względem zaręczonéj, jak powyżéj pod literami b), c), d); h) w danym razie skrócenie terminu zapowiedzi; i) miejsce, sposób i czas przedsięwzięcia zapowiedzi; k) kolumnę na uwagi.

U dzieci adoptowanych wyrażone być winno nazwisko adoptującego ojca i nazwisko adoptującéj matki, zarazem atoli poprzednio nazwisko adoptowanego (§ 182 pow. ks. ust. cyw.).

U owdowiałych zaręczonych dodać należy także nazwisko ostatniego małżonka.

Miejsce zamieszkania zapisać należy z uwzględnieniem stosunków miejscowych, oznaczając dokładnie dom, w którym zaręczony równie jak zaręczona mieszkają.

Jeżeli polityczna władza krajowa skłoni się do skrócenia terminu zapowiedzi, okoliczność ta z powołaniem się na rozporządzenie władzy krajowéj w kolumnie h) wyszczególnioną być winna.

§ 15. Każdy z osobna wpis podpisany być winien przez urzędnika prowadzącego księgę zapowiedzi z dodaniem jego charakteru służbowego.

§ 16. Rejestr małżeństw prowadzony być ma względem zawarcia małżeństw przez władze świeckie dokonywanych, bez różnicy wyznania narzeczonych, a każde zawarte małżeństwo ma natychmiast pod osobną bieżącą liczbę w ów rejestr być zapisane.

§ 17. Rejestr małżeństwa ma zawierać:

a) liczbę porządkową; b) rok, miesiąc i dzień, w którym małżeństwo zawartém zostało; c) imię i nazwisko,

miejsce urodzenia i stan zaręczonego; imię, nazwisko i stan jego rodziców; d) mieszkanie zaręczonego; e) religię tegoż; f) wiek tegoż; g) czy zaręczony był już ożenionym lub nie; h), i), k), l), m) te same szczegóły względem zaręczonéj, jak powyżéj pod literami c) aż do g); n) imię i nazwisko, oraz stan świadków; o) nazwisko i charakter służbowy osób urzędowych, w obec których uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo uczynioném zostało; p) dokumenta, mocą których usunięte zostały zachodzące przeszkody; q) kolumnę na uwagi.

Jeżeli uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo odbywa się przez pełnomocnika (§ 76 pow. księgi ust. cyw.), okoliczność ta, z odniesieniem się do zezwolenia władzy politycznéj kraju i do pełnomocnictwa, zanotowaną być ma wraz z wyrażeniem nazwiska i stanu pełnomocnika i reprezentowanéj przezeń strony narzeczonéj.

§ 18. Jeżeli zawarcie małżeństwa następuje w drodze delegacji, wtedy należy to, powołując się na pismo delegującéj władzy kompetentnéj, i wyrażając tę ostatnią w rejestrze małżeństw władzy delegowanéj, przy zapisaném tamże zawarciu małżeństwa uwidocznić, i władzy delegującéj w przeciągu ośmiu dni o tém donieść.

Władza kompetentna zaś ma zaraz przy wydaniu pisma, którém inną władzę deleguje, okoliczność tę z wyrażeniem władzy delegowanéj, z kolei, jednak bez liczby porządkowéj, wpisać w swój rejestr małżeństw, i jak tylko ją przepisane doniesienie o odbytém zawarciu małżeństwa ze strony delegowanéj do tego władzy dojdzie, fakt ten dodać do uczynionego spisu.

§ 19. Każdy z osobna akt zawarcia małżeństwa, zaciągnięty w rejestr małżeństw, podpisać mają obie osoby urzędujące z dodaniem swego charakteru służbowego.

§ 20. Księga zapowiedzi i rejestr małżeństw mają być paginowane, i do owych rejestrów prowadzony być ma oba rejestry obejmujący spis alfabetyczny z dodaniem liczby stronnic i liczb porządkowych obu rejestrów.

§ 21. Polityczna władza powiatowa (gminna) ma z końcem każdego roku przesłać do politycznéj władzy krajowéj wierzytelny odpis rejestru małżeństw, który obejmo-

wać ma wszelkie w roku zeszłym uczynione wpisy. Odpisy te u ostatniéj przechowywane być winny.

§ 22. Świadectwa urzędowe, jakie polityczna władza powiatowa (gminna) z prowadzonych przez siebie rejestrów o dokonaném ogłoszeniu lub zawarciu małżeństw wydaje, mają z owych rejestrów dosłownie być wypisane i pieczęcią urzędową zaopatrzone.

§ 23. Ów duszpasterz, który przez narzeczonych o przyjęcie uroczystego oświadczenia zezwolenia na małżeństwo był proszony, ma na mocy przesłanego mu według artykułu II., § 9. ustawy świadectwa urzędowego, w rejestr małżeństw przez władzę państwową do prowadzenia mu powierzony (księgę ślubów, matrykularz ślubów), zaciągnąć małżeństwo zawarte przed władzą świecką, jako takie pod liczbą bieżącą, wypełniać należycie rubryki rejestru i w uwadze tak na świadectwo urzędowe się powołać, jak i owe osoby urzędowe, przed któremi małżeństwo to zawartém zostało, z imienia i charakteru służbowego przytoczyć.

Do IV. artykułu ustawy. § 24. Sąd świecki, który na mocy téj ustawy jest właściwym do rozprawy, która się odbywała w sądzie duchownym, ma prowadzoną wprzód rozprawę pogodzić z ustawami, obowiązującemi przy postępowaniu w sprawach małżeńskich wobec sądów świeckich, i uznane przez siebie za potrzebne uzupełnienia lub powtórzenie całéj rozprawy zarządzić.

§ 25. Celem objęcia potrzebnych aktów pertraktacji ma się właściwy sąd do dotyczącego ordynarjatu udać z zawiadomieniem, że w dniu oznaczonym delegowany sądu akta odbierze.

§ 26. Rozporządzenie to ma z ustawą z dnia 25. maja 1868 r. (Nr. 47 dziennik ustaw państwa), dla któréj przeprowadzenia wydaném zostało, równocześnie wejść w życie.

III. Ust. z 31. grudnia 1868, l. 4 d. p. p. z r. 1869.

Art. I. Zapowiedzi małżeństw osób, należących do rozmaitych wyznań chrześciańskich mają być w sposób,

prawem przepisany, w zgromadzeniu religijném parafji stowarzyszenia religijnego każdego z oblubieńców, głoszone.

Art. II. Uroczyste oświadczenie zezwolenia na związek małżeński co do małżeństw, między należącymi do rozmaitych wyznań religijnych chrześciańskich złożone być winno w obecności 2 świadków przed właściwym duszpasterzem dla jednego z obojga oblubieńców lub przed zastępcą tegoż. To może nastąpić także w przypadku, jeżeli zapowiedzi głosiła władza polityczna z powodu odmowy duszpasterza. Narzeczonym w każdym razie wolno wyjednać sobie u duszpasterza drugiego z oblubieńców błogosławieństwo kościelne małżeństwa, przed duszpasterzem jednego z oblubieńców zawartego.

Art. III. Zniesione są §§ 71 i 77 k. cyw. i wszystkie inne do małżeństw mięszanych odnoszące się ustawy i rozporządzenia, o ile takowe są sprzeczne z przepisami ustawy niniejszéj.

IV. Reskr. min. spr. wewn. z 25. września 1869, l. 4681.

1. Według § 9. ust. z dnia 25. maja 1868*) należy o zawarciu małżeństwa przed świecką władzą zawiadomić właściwego duszpasterza obu małżonków za pomocą świadectwa urzędowego, a według § 23. rozp. min. z dnia 1. lipca 1868 r.**) (dz. ust. pań. Nr. 80) obowiązanym jest ów duszpasterz, od którego domagają się małżonkowie przyjęcia od nich uroczystego oświadczenia co do zawarcia małżeństwa, na podstawie tego urzędowego świadectwa w metryce zaślubin, ze strony władzy urzędowéj do prowadzenia mu powierzonéj, zapisać małżeństwo przed świecką władzą zawarte, jako takie pod liczbą porządkową, należycie wypełnić rubryki metryki i powołać się w uwadze na świadectwo urzędowe, wymieniając oraz te urzędowe osoby, przed któremi małżeństwo zawarte zostało.

Stósownie do tych przepisów, obowiązany jest dotyczący duszpasterz małżeństwa, przed świecką władzą zawarte, do księgi zaślubin zaciągnąć, nie zaś tylko w osobnym zeszycie lub w odrębnéj księdze zanotować. Nie zachodzi zaś żadna przeszkoda, aby w razie, gdyby małżonkowie, którzy przed świecką władzą się poślubili, następnie uzyskali kościelne pobłogosławienie swego związku, to pobłogosławienie uwidocznioném zostało w metryce, gdzie małżeństwo przed świecką władzą zawarte, jest zaciągnięte. Wyrażenie „Nothcivilehe“ (małżeństwo cywilne z konieczności) w metrykach

*) Str. 115.
**) Str. 122.

używaném być nie może, albowiem ustawa tego wyrażenia nie używa; prawne wyrażenie jest: „małżeństwo przed świecką władzą zawarte.

2. Dziecko z małżeństwa, przed świecką władzą zawartego, urodzone, należy zawsze jako ślubne w metryce zapisać, nie wolno zaś rubrykę „ślubne“ lub „nieślubne“ zostawić niewypełnioną i nadmienić w uwadze, iż małżeństwo przed władzą świecką zawarte zostało.

3. W wydać się mających metrykach chrztu, dzieci urodzone z małżeństwa przed świecką władzą zawartego wyraźnie jako „ślubne“ oznaczone być mają.

4. Jeżeli się rozchodzi o legitymację dziecka z tytułu małżeństwa, przed świecką władzą później zawartego, duszpasterz tak samo postąpić ma, jak w ogóle w razach legitymacji per subsequens matrimonium. Winien więc, o ile ma do tego kompetencję, zapisać w metryce, iż legitymacja nastąpiła, gdyby zaś według obowiązujących przepisów*) tego uczynić nie mógł, odeszle strony do władzy politycznéj. Nie postępując w sposób opisany, zaniedbałby duszpasterz wykonania obowiązków ciążących na nim, będąc powołanym przez rząd do prowadzenia metryk.

5. Zapisywanie uwagi w razach legitymacji, „że legitymacja ma ważność tylko pro foro civili, lub że dziecko przez następny ślub w kościele pro foro ecclesiastico legitymowane będzie“, nie jest uzasadnioném w istniejących przepisach, a zatém niedopuszczalném.

6. Nie może być także wykonanym przepis niektórych biskupów, aby przy zapisywaniu wypadków śmierci tych małżonków, którzy związek małżeński przed świecką władzą zawarli, tudzież przy zapisywaniu wypadków śmierci ich dzieci zawsze uczyniono wzmiankę o takiem małżeństwie, a mianowicie przez użycie wyrażenia „syn lub córka z małżeństwa cywilnego“, daléj, wyrażeń „małżonek z ślubu cywilnego, wdowa z małżeństwa cywilnego“, tudzież, aby rubryka „zaślubiny“ kreską została zapełnioną, a świadectwa śmierci zgodnie z tém zapisaniem były wystawiane. Przeciwnie we wszystkich wypadkach, w których według istniejących przepisów odwołanie się do zawartego małżeństwa nie jest koniecznem, należy zaniechać odwołania się na okoliczność, że odnośna osoba lub jéj rodzice małżeństwo przed świecką władzą zawarli, rubryka „zaślubiny“ ma zatém być wypełnioną tak jak w zwykłych wypadkach i tylko ogólne oznaczenie dotyczących małżonków i tychże dzieci, a więc wyraz „małżonek lub małżonka, wdowiec lub wdowa, syn ślubny lub córka ślubna“ ma być używanym. Zabronione jest więc używanie w metryce wyrazów „małżonek z ślubu cywilnego, małżonka z ślubu cywilnego.“

---

*) Dekr. kanc. nadw. z dnia 21. paźdz. 1813 l. 16850 ogł. dekr. gub. z dnia 19. listopada 1813 r. l. 42087 i najw. post. z dnia 20. czerwca 1835 gub. rozp. z dnia 1. sierpnia 1835 r. l. 43591.

V. Ust. z dnia 9. kwietnia 1870, l. 51 dz. p. p.

§ 1. Czynności urzędowe, które ustawy we względzie małżeństw i prowadzenia metryk małżeńskich przydzielają duszpasterzom, jeżeli odnoszą się do osoby, która nie należy do żadnego prawnie uznanego kościoła lub stowarzyszenia religijnego, mają być przedsiębrane przez starostwo powiatowe, a w gminach posiadających własne statuty, przez władzę gminną, mającą sobie poruczone urzędowanie w sprawach politycznych.

Siedziba odnośnych osób rozstrzyga o właściwości starostwa powiatowego (władzy gminnéj).

Co do zapowiedzi, zawierania małżeństw i przeszkód temu stawianych, daléj co do zaciągania w metrykę małżeńską, wystawiania świadectw urzędowych na mocy téj metryki i usiłowań pojednania przed rozdziałem małżonków,*) stósować się należy do ducha artykułu II. ustawy z dnia 25. maja 1868, dz. ust. pań. Nr. 47 i ustawy z dnia 31. grudnia 1868, dz. ust. pań. z r. 1869 Nr. 4.**)

§ 2. Co do rozwiązalności małżeństw osoby wymienione w § 1. mają być uważane na równi z wyznawcami niekatolickich wyznań chrześciańskich.

§ 3. Metryki urodzenia i zejścia co do osób wspomnionych w § 1. prowadzi to starostwo powiatowe (władza gminna), w którego okręgu zaszedł wypadek urodzenia lub zejścia.

Władza ta nawet wtedy, gdy jéj kompetencja zdaje się być wątpliwą, ma przedsięwziąć tymczasowe zaciągnięcie do rejestru, zarazem jednak winna zarządzić dalsze dochodzenie.

Świadectwa urzędowe, które władze polityczne wystawią na podstawie tych rejestrów, mają moc dowodu jak dokumenty publiczne.

§ 4. O każdym wypadku urodzenia lub zejścia, zapisać się mającym w metrykach (§ 3.) prowadzonych przez władzę polityczną, oznajmić ma władzy zwyczajnie oso-

---

*) które obecnie należą do sądów w myśl ust. z 31. grudnia 1868, l. 3, dz. ust. p. z r. 1869 zacytowanéj na str. 71 przy § 104.

**) Str. 122.

biście ten, kto jest do doniesienia obowiązanym, w przeciągu najbliższych dni ośmiu, a w wypadkach urodzenia wymienić oraz imię dziecku nadane lub nadać się mające.

Przy oznajmieniu wypadków śmierci, należy przedłożyć świadectwo oględzin pośmiertnych

§ 5. Obowiązanym do oznajmienia o urodzeniu jest najprzód ślubny ojciec nowonarodzonego. Jeżeli ojciec jest nieobecny, lub nie może zrobić doniesienia, lub jeżeli idzie o dziecko nieślubne, natenczas doniesienie ma zrobić akuszer lub akuszerka, a w braku tychże ten, w czyjem mieszkaniu dziecko się urodziło. Jeżeli nie zachodzi żaden z tych wypadków, natenczas matka jest obowiązaną spowodować doniesienie.

Doniesienie o zejściu robi to z małżonków, które zostaje przy życiu, w braku tegoż najbliższy krewny, a gdy ten jest nieobecny, osoba, w któréj mieszkaniu lub domu nastąpił wypadek śmierci.

O wypadkach urodzenia lub zejścia, które nastąpiły w zakładach położniczych, domach podrzutków, szpitalach, zakładach karnych, domach pracy przymusowéj i innych zakładach publicznych, winien zrobić doniesienie przełożony zakładu.

§ 6. Zaniedbanie doniesienia, jakotéż przekroczenie wyznaczonego terminu, karane będzie na winnym (§ 5) grzywną do 50 złr., a w razie niemożności zapłacenia, aresztem do pięciu dni.

Starostwo powiatowe i przełożeni gminy, winni czuwać, aby doniesienia były robione w swoim czasie, i w razie wydarzającego się zaniedbania, zarządzić z urzędu, co potrzeba.

§ 7. Wykonanie téj ustawy poruca się ministrom sprawiedliwości, wyznań i spraw wewnętrznych, którzy wydadzą potrzebne rozporządzenia wykonawcze, a w szczególności przepisy względem wewnętrznego urządzenia i prowadzenia metryk.

VI. Rozp. min. spr. wewn. i wyzn. z 20. października 1870, l. 128 dz. u. p.

§ 1. Władze rządowe i gminne, do których na mocy § 3. ustawy powyższéj, należy prowadzenie metryk urodzenia i zejścia dla osób, nie należących do żadnego prawnie uznanego kościoła, lub stowarzyszenia religijnego, winny trzymać się przy wewnętrznem urządzeniu i prowadzeniu tychże metryk, jakotéż przy wystawianiu potwierdzeń i świadectw, na podstawie tych metryk wydawać się mających, wszystkich owych przepisów, jakie istnieją dla władz prowadzących metryki uznanych kościołów i stowarzyszeń religijnych.

W miejscach, gdzie stósownie do owych przepisów ma być w metryce wymienione wyznanie, należy umieścić wzmiankę „bez wyznania“.

§ 2. Do zapisywania małżeństw między osobami nie należącemi do żadnego prawnie uznanego kościoła, lub stowarzyszenia religijnego, służy władzom w § 1. ustawy z dnia 9. kwietnia 1870 wskazanym, ta sama metryka, którą w myśli ustawy z dnia 25. maja 1868 dz. ust. pań. N. 47 i rozporządzenia ministerjalnego z dnia 1. lipca 1868 dz. ust. pań. N. 80. prowadzi się dla zawieranych małżeństw cywilnych.

Podobnież zapowiedzi takich małżeństw winny być zapisywane w księdze zapowiedzi, prowadzić się mającéj według wspomnionych przepisów.

§ 3. Przy zapisywaniu do metryki (§ 2), jakotéż przy wystawianiu odnośnych potwierdzeń i świadectw, zachować należy przepisy rozporządzenia ministerjalnego z dnia 1. lipca 1868, dz. ust. pań. N. 80, z tą zmianą, że tam, gdzie według owych przepisów ma być wymienione wyznanie religijne, umieścić należy wzmiankę „bez wyznania“.

ROZDZIAŁ TRZECI.

O prawach między rodzicami i dziećmi.

(Pr. J. k. 1, t. 9, 11, 12. — Dig. k. 1, t. 6 i 7.; P. p. c. I. t. 2. K. N. ks. 1, t. 7, 8, 9.; P. s. c. 4, oddział 2 §§ 1771—1874). K. c. K. p. ks. I. tyt. 7, 8, 9.

(Anton Zima Darstellung des Rechtsverhältnisses zwischen ehelichen Eltern und Kindern. Wien 1830, Bauer.)

Źródło prawnego stosunku między prawemi rodzicami i dziećmi.

§ 137. Kiedy z małżeństwa urodzą się dzieci, natenczas powstaje nowy stosunek prawny, z którego wynikają prawa i obowiązki, między prawemi rodzicami i dziećmi.

Prawne określenie prawości rodu.

§ 138. Dzieci urodzone przez żonę w siódmym miesiącu po zawarciu małżeństwa, lub w dziesiątym miesiącu po śmierci męża, albo po zupełném rozwiązaniu małżeństwa, mają za sobą domniemanie, iż pochodzą z prawego rodu. (§§ 155—159.)

O. 1926, 1981, 2881.

Dzieci urodzone przez żonę rozdzieloną co do stołu i łoża, dziesięć miesięcy po sądowém rozłączeniu, tylko wtenczas jakc prawe uważać należy, jeżeli matka przeprowadzi przeciw mężowi dowód w § 164 wskazany, albo jeżeli udowodni, że w czasie, w którym w myśl § 138 spłodzenie nastąpić mogło, mąż i matka, chociażby nawet bez doniesienia o tém sądowi, powrócili do małżeńskiéj spólności, (d. n. z 15. czerw. 1835, N. 39 z. p. s.)

Spólne rodziców prawa i obowiązki.

§ 139. Rodzice obowiązani są w powszechności wychowywać dzieci swoje prawe, to jest mieć staranie o ich życie i zdrowie, tudzież o przyzwoite dla nich utrzymanie: rozwijać ich fizyczne i umysłowe władze a przez naukę religii i pożytecznych wiadomości, założyć podstawę do przyszłego ich szczęścia. (§§ 141, 143, 150, 166—171, 609, 672, 691, 788.)

O. 1050, 3426.

Nauka domowa niepodlega żadnemu takowemu ograniczeniu jak nauka w instytutach naukowych i wychowawczych, które zakładać i w których nauki udzielać może tylko obywatel państwa, któren swe uzdolnienie do tego wykazał w sposób legalny, (art. 17. u. z 21. grudnia 1867, N. 142 d. u. p.) równie wybór osób do wychowywania dzieci i nauki prywatnéj nie jest ograniczony żadnym względem na wyznanie religijne, (§ 6 u. z 25. maja 1868, N. 48 d. u. p.).

§ 140. W jakiéj religji ma być wychowane dziecię, którego rodzice różnego są wyznania, i w jakim wieku może dziecię przejść do innéj religji, różniącéj się od téj, w któréj wychowaném było, w przepisach politycznych jest postanowiono.

Ustawa z dnia 25. maja 1868, N. 49 d. u. p.,

mocą któréj urządza się międzywyznaniowe stosunki obywateli państwa pod względami w niéj określonemi, zawiera następujące przepisy:

I. Pod względem religijnego wyznania dzieci.

Artykuł 1. Ślubne lub zarówno ślubnym uważane dzieci, jeżeli rodzice należą do tego samego wyznania, idą za religją swych rodziców.

Przy małżeństwach mieszanych idą synowie za religją ojca, a córki za religją matki. Jednak małżonkowie mogą zawrzeć układ przed lub po ślubie, że albo nastąpi odwrotny stosunek, albo że wszystkie dzieci mają iść za religją ojca, lub też wszystkie za religją matki.

Nieślubne dzieci idą za religją matki.

W razie, jeżeli żadne z powyższych postanowień nie znajdzie zastósowania, ma ten, komu służy prawo wychowywania dziecka, ustanowić dlań religijne wyznanie.

Nieważne są rewersa, dane przełożonemu lub słudze jakiego kościoła albo stowarzyszenia religijnego co do religijnego wyznania, w którém mają być dzieci wychowane i nauczane.

Artykuł 2. Prawidłowo tak długo nie można zmienić religijnego wyznania, ustanowionego dla dziecka na podstawie poprzedniego artykułu, dopóki dziecko nie przedsięweźmie zmiany z własnego wyboru. Mogą jednak rodzice, którzy wedle artykułu 1. na podstawie układu są uprawnieni do wybrania dziecku religijnego wyznania, zmienić takowe odnośnie do tych dzieci, które nie przekroczyły jeszcze siódmego roku życia.

W razie zmienienia religji jednego lub obojga rodziców, względnie nieślubnéj matki, istniejące dzieci, które jeszcze nie ukończyły siódmego roku życia, co do wyznania religijnego, bez względu na zawarty przed zmianą wyznania układ, tak mają być uważane, jak gdyby były urodzone dopiero po zmianie religji rodziców, względnie nieślubnéj matki.

Jeżeli uprawnienie dziecka przed ukończonym siódmym rokiem życia nastąpi, co do religijnego wyznania postępować należy wedle artykułu 1.

Artykuł 3. Rodzice i opiekunowie, tudzież słudzy religijni są odpowiedzialni za dokładne stósowanie się do niniejszych przepisów.

W razie naruszenia tychże, służy prawo najbliższym krewnym, jakotéż zwierzchnikom kościoła i stowarzyszeń religijnych, wezwać pomocy władz, które mają rozpoznać sprawę i rozporządzić według ustawy.

II. Pod względem przejścia z jednego kościoła lub stowarzyszenia religijnego do drugiego.

Artykuł 4. Po ukończeniu 14. roku życia może każdy bez różnicy płci zmieniać dowolnie wyznanie religijne według własnego przekonania, a w razie potrzeby mają go władze bronić w tym dowolonym wyborze.

Tenże nie może jednak w czasie wyboru znajdować się w takim stanie umysłowym lub usposobieniu, który wyklucza samoistne wolne przekonanie.

Artykuł 5. Przez zmianę religji opuszczony kościół albo stowarzyszenie religijne utraca względem występującego wszelkie korporacyjne prawa, również gasną wzajemne pretensje tegoż względem pierwszych.

Artykuł 6. By jednak wystąpienie z kościoła lub stowarzyszenia religijnege było prawomocne, musi występujący donieść o niem władzy administracyjnéj, która udzieli oświadczenie to

przełożonemu lub duszpasterzowi opuszczonego kościoła albo stowarzyszenia religijnego.

Wstąpienie do nowo obranego kościoła lub stowarzyszenia religijnego wstępujący osobiście oświadczyć musi odnośnemu przełożonemu lub duszpasterzowi.

Artykuł 7. Znosi się postanowienie § 768, lit. a) powszechnéj księgi ustaw cywilnych, według którego odstępstwo od wiary chrześciańskiéj stanowi powód do wydziedziczenia, i rozporządzenia § 122 lit. c) i d) ustawy karnéj, według których ten, który stara się chrześcianina nakłonić do odszczepieństwa od wiary chrześciańskiéj, lub rozszerza błędną naukę, sprzeczną z wiarą chrześciańską, dopuszcza się zbrodni.

Wzbronioném jest jednak każdéj stronie religijnéj, członków innéj nakłaniać do odszczepieństwa przymusem lub podstępem. Bliższe postanowienia względem prawnéj opieki, o ile takowéj nie udziela ustawa karna, zastrzega się osobnéj ustawie.

Rozporządzenie ministrów wyznań i spraw wewnętrznych z dnia 18. stycznia 1869, N. 13 d. u. p.,

względem wykonania postanowień z dnia 25. maja 1868 r. normujących przejście z jednego kościoła lub społeczności religijnéj do innéj.

Celem wykonania artykułów 4., 5. i 6. ustawy z dnia 25. maja 1868 r. (dziennik ustaw państwa N. 49) wydają się na zasadzie artykułu 18. téj ustawy następujące rozporządzenia:

§ 1. Władzą administracyjną, powołaną do przyjmowania deklaracyj względem wystąpienia z jakiego kościoła lub społeczności religijnéj, jest c. k. administracyjna władza powiatowa (starostwo powiatowe) miejsca zamieszkania lub pobytu zgłaszającego się, a w miastach mających własne statuta gminne, władza gminna, mająca poruczony kierunek spraw administracyjnych.

§ 2. Kompetencja władzy do przyjmowania deklaracyj o wystąpieniu nie zależy od tego, czy występujący posiada austryjackie prawo obywatelstwa lub nie.

§ 3. Deklarację wnieść należy do władzy ustnie do protokółu, lub w podaniu do niéj wystósowaném, które ma być opatrzone podpisem występującego, i zawierać szczegóły, potrzebne do osądzenia, komu takowa ma być udzieloną.

Jeżeli tym wymogom nie stało się zadość, występujący wezwanym zostanie, aby to, czego nie dostaje, uzupełnił.

§ 4. Tożsamość osoby zgłaszającego się, tudzież, czy tenże ukończył czternasty rok życia, i jaki jest jego stan umysłowy, władza tylko wtedy ma sprawdzać, gdy zachodzą okoliczności, które w tym względzie mogą wzniecić uzasadnioną wątpliwość.

§ 5. Występujący mają być pisemnie zawiadomieni o rozporządzeniu wydaném w skutek ich deklaracji. Pisemne zawiadomienie można pominąć, jeżeli osoba, któréj tożsamość jest udowodniona, zrzeka się takowego, lub gdy ustne zawiadomienie jest dostatecznem.

§ 141. Szczególniéj ojca jest obowiązkiem starać się o utrzymanie dzieci tak długo, dopóki same wyżywić się nie będą w stanie. Staranie względem ciała i zdrowia dzieci, jest głównie obowiązkiem matki. (§§ 150, 166, 172, 177, 672, 673, 1220.)

§ 142. Jeżeli małżonkowie są rozdzieleni lub rozwiedzieni, a niema między nimi zgody, które z nich ma mieć staranie o wychowanie dzieci, sąd bez dopuszczenia sporu starać się powinien o to, aby dzieci płci męzkiéj do skończenia lat czterech, dzieci płci żeńskiéj do skończenia siódmego roku życia, przez matkę pielęgnowanemi i chowanemi były, o ile powody ważne, mianowicie zaś z przyczyn do rozdziału lub rozwodu wynikające, innego nie wymagają rozporządzenia. Koszta na wychowanie, ojciec ponosić powinien. (§§ 105, 108, 117, 143, 169, 170, 672, 673, 1264, 1266.)

O. 881, 1050, 1130, 2146, 2492, 3262.)

§ 143. Jeżeli ojciec nie ma majątku, matka przed wszystkimi o utrzymanie dzieci, a w razie śmierci ojca, o ich wychowanie w ogólności starać się powinna. Jeżeli i matka już nie żyje, lub nie ma majątku, obowiązek ten przechodzi do ojczystego dziada i babki, a po nich do macierzystego dziada i babki. (218, 672, 1220.)

O. 2636, 3244.

§ 144. Rodzice mają prawo w porozumieniu ze sobą, kierować działaniami swych dzieci; dzieci winne im są uszanowanie i posłuszeństwo. (§§ 91, 147, 148, 174—178.)

§ 145. Rodzice mają prawo dzieci zabłąkane wyszukiwać, wydania zbiegłych żądać, i uciekające z pomocą zwierzchności przyprowadzać. Mają także rodzice prawo karać dzieci w sposobie umiarkowanym i zdrowiu nie szkodliwym, jeżeli są nieobyczajne, nieposłuszne, lub jeżeli spokojność i porządek domowy zakłucają. (178.)

§ 146. Dzieci otrzymują nazwisko swego ojca, jego herb i wszelkie inne prawa jego familji i stanu, z wyłączeniem praw osobistych. (28, 165, 182.)

Do innych praw jakie mają dzieci prawe, należą: przynależność do gminy i prawo swojszczyzny, (§ 6 u. z 3. grudn. 1863, N. 105 d. u. p.) — właściwość sądu (§ 20 normy jur. z 20. listop. 1852, N. 251 d. u. p.) — obywatelstwo (§ 28 k. c.).

Szczególne prawa ojca:
Władza ojcowska.

§ 147. Prawa, które wyłącznie służą ojcu, jako głowie familji, stanowią władzę ojcowską. (§ 91.)

Skutki takowéj:

a) Ze względu na wybór stanu przez dziecię;

§ 148. Ojciec może swoje niedorosłe jeszcze dziecię przysposabiać do takiego stanu, jaki dla niego za stósowny uważa; lecz jeżeli dziecię już dorosłe chęć swoję do innego, więcéj skłonnościom i zdolnościom swoim odpowiedniego powołania, bezskutecznie ojcu przekładało, natenczas może wnieść żądanie do zwyczajnego sądu, który mając wzgląd na stan, majątek i powody przez ojca przytaczane, orzeczenie swoje w tym przedmiocie z urzędu wydać powinien. (§§ 21, 91, 178.)

Wstąpi małoletni bez zezwolenia ojca lub opiekuna do straży skarbowéj, na żądanie tegoż po orzeczeniu sądu opiekuńczego natychmiast ze służby uwolniony być ma (d. kc. n. z 16. lipca 1835, N. 60 z p. s. i z 8. listop. 1837, N. 242 z p. s.).

Małoletni, któren chce dobrowolnie wstąpić do wojska stałego (marynarki wojennéj) potrzebuje do tego zezwolenia ojca lub opiekuna, które musi być złożone na piśmie w formie uwierzliwionéj (§ 20 u. o służbie wojsk. z 5 grudn. 1868, N. 151 d. u. p. — § 114 instrukcji do téj u.).

Potrzebném jest także zezwolenie opiekuna i sądu opiek. a względnie ojca, jeżeli małoletni chce wstąpić do zakonu (d. n. z 20. styczn. 1844, N. 780 z p. s.).

b) ze względu na majątek;

§ 149. Wszystko, co tylko dzieci jakimkolwiek sposobem prawnym nabywają, jest ich własnością; dopóki jednak zostają pod władzą ojcowską, zarząd należy do ojca. Jeżeli zaś ojciec niezdatnym jest do zarządu, lub od takowego wyłączonym został przez osoby, od których dzieci majątek otrzymały, sąd innego zarządzcę ma wyznaczyć. (§§ 21, 150, 151, 154, 244, 246, 310.)

§ 150. Z przychodów takiego majątku, o ile te wystarczają, koszta wychowania zaspakajane być winny. Przewyżka dochodów jaka się pokaże, na procent umieszczoną i rachunek z niéj corocznie składanym być powinien. Ojciec od składania rachunków wtenczas tylko może być uwolnionym i przewyżka do wolnego jego użycia zostawioną, kiedy jest nieznaczną. Jeżeli ten, od którego

dziecię majątek otrzymało, dozwolił ojcu użytkowania z niego, przychody pomimo tego zawsze są funduszem utrzymania dziecięcia stanowi jego odpowiedniego, i z uszczerbkiem takowego nie mogą być przez wierzycieli ojca aresztowanemi. (§§ 141, 154.)

O. 129, 788, 2132, 3050. Ostatni ustęp § 150 analogicznie zastósować należy, w przypadku użytkowania dozwolonego matce (u. s. n. z 7. marca 1865, N. 1626. O. 2132.)

§ 151. Dziecię małoletnie, lecz przez rodziców nie utrzymywane, tém wszystkiém co przez swoją pilność nabędzie, tudzież rzeczami onemuż jako już dorosłemu do użycia danemi, dowolnie rozporządzać może. (§§ 21, 149, 246, 1421.)

c) pod względem zaciągania obowiązku przez dzieci.

§ 152. Dzieci pod władzą ojcowską zostające, nie mogą ważnie żadnego zaciągać zobowiązania bez wyraźnego albo dorozumianego zezwolenia ojca. Pod względem takich zobowiązań znajdują zastósowanie w ogólności przepisy, które względnie zobowiązań osób małoletnich pod opieką zostających, w następującym rozdziale są postanowione. Obowiązanym jest także ojciec zastępować dzieci swoje małoletnie. (§§ 21, 205, 233, 243, 244—248, 865, 896, 1018, 1034, 1219, 1352, 1421, 1424, 1433.)

O. 550, 2550.

§ 153. Przepisy, które zachowane być mają, aby małżeństwo małoletniéj osoby było ważném, zawarte są w poprzedzającym rozdziale (§ 49. i następne).

§ 154. Ponoszenie kosztów na wychowanie dzieci, nie daje rodzicom prawa do majątku późniéj przez dzieci nabytego. Jeżeli jednak rodzice przyjdą do niedostatku, dzieci obowiązane są przyzwoicie ich utrzymywać. (§ 139.)

O. 3626.

Stosunek prawny między rodzicami i dziećmi nieprawego rodu.
Bliższe oznaczenie pojęcia dzieci nieprawego rodu.

§ 155. Dzieci nie prawego rodu, nie używają równych praw z dziećmi prawemi. Dzieci wprawdzie urodzone z żony, atoli takie, które ze względu na zawarte lub rozwiązane małżeństwo, przyszły na świat przed lub po

czasie wyżéj przez ustawę (w § 138.) oznaczonym, mają przeciwko sobie domniemanie, że są nie prawego rodu. (§§ 138, 153, 160, 165, 166—171.)

§ 156. W przypadku wcześniejszego porodzenia, prawne domniemanie, o którém wyżéj, wtenczas dopiero ma miejsce, jeżeli mąż nie wiedząc przed zamęzciem o ciężarności, najpóźniéj we trzy miesiące po otrzymaniu wiadomości o urodzeniu dziecięcia, sądownie zaprzeczy ojcostwa. (§§ 58, 138, 153.)

O. 3605.

§ 157. Prawość wcześniejszego lub późniejszego urodzenia sądownie w przeciągu powyższych trzech miesięcy przez męża zaprzeczona, może być dowodzoną jedynie przez biegłych w sztuce, którzy zbadawszy dokładnie stan dziecięcia i matki, przyczynę tego niezwyczajnego przypadku, jasno wskazać powinni. (§§ 138, 156.)

§ 158. Jeżeli mąż twierdzi, iż dziecię w przeciągu czasu ustawą oznaczonego przez jego żonę urodzone, nie jest jego dziecięciem, powinien prawości onego najpóźniéj w trzech miesiącach po otrzymanéj wiadomości zaprzeczyć i przeciwko ustanowić się mającemu do obrony prawości dziecięcia kuratorowi, dowodzić, iż to dziecię spłodzić nie mógł. Ani popełnione przez matkę cudzołóztwo, ani jéj twierdzenie, że jéj dziecię jest nieprawém, nie może samo przez się pozbawiać dziecięcia praw dzieci prawych. (§§ 138, 902.)

O. 554, 557, 1926, 1981, 2727, 2745, 2835, 3310.

§ 159. Jeżeli mąż umrze przed upływem czasu onemuż do zaprzeczenia prawości dziecięcia zostawionego, dziedzice, którzyby przez to uszczerbek w prawach swoich ponosili, mogą w ciągu trzech miesięcy po śmierci męża, z przyczyny wyżéj przywiedzionéj, zaprzeczyć prawości takiego dziecięcia.

O. 1981. Początek tego terminu liczy się dla dziedziców ojca, którzy dopiero po jego śmierci o urodzeniu dziecka wiadomość uzyskali, od dnia otrzymanéj wiadomości (u. s. n. z 5. paźdz. 1864, l. 5804.)

Uprawnienie dzieci naturalnych:

a) przez usunięcie przeszkód małżeństwa, lub z powodu bezwinnéj niewiadomości małżonków;

§ 160. Dzieci urodzone z nieważnego małżeństwa, nie takiego jednak, względnie którego zachodzą przeszkody w § 62—64.

przywiedzione, uważane być mają za prawe, jeżeli przeszkoda do małżeństwa później usunięta została, albo jeżeli chociaż tylko jedno z ich rodziców zostawało w bezwinnéj niewiadomości o przeszkodzie; w tym jednak ostatnim przypadku, dzieci nie mają żadnego prawa do majątku, który według ustanowień familijnych, jedynie dla prawego potomstwa jest zachowanym. (§§ 88, 161, 752, 753.)

Dzieci urodzone w małżeństwie nieważném z jakichkolwiek bądź przyczyn, uważane być mają za prawe, jeżeli, chociaż tylko jedno z ich rodziców zostaje w bezwinnéj niewiadomości o przeszkodzie małżeństwa, (ces. rp. z 3. czerw. 1858, N. 92 d. u. p.)

b) przez następne małżeństwo;

§ 161. Dzieci nie urodzone w małżeństwie, które atoli w skutek następnego małżeństwa ich rodziców wchodzą do familji, uważane będą wraz z ich potomstwem za dzieci prawe; nie mogą jednak zaprzeczać pierworództwa i innych już nabytych praw dzieciom prawym, urodzonym z innego małżeństwa, które tymczasem istniało. (§§ 164, 621—627, 752, 753.)

O. 2723.

Sporném jest pytanie, czy przez następne małżeństwo dziadostwa wnuki zostają uprawnione, jeżeli nieślubne dziecko, które ich łączy z temi wnukami już nie żyje.

Twierdząco rozwiązuje to pytanie Zeiller w kom. t. 1, str. 357 i Pratobevera mat. t. 6. str. 300, — przeczące Scheidlein, Hüttner, Nippel, t. 2, str. 227, Stubenrauch I. 301.

Pt. z 22. lutego 1791 mówi: Jeżeli dziecko nieślubne w chwili następnego małżeństwa swoich rodziców nie żyje, małżeństwo to względem pozostałych wnuków nie wywiera żadnych skutków.

Uważam zdanie przeczące za więcéj uzasadnione.

W przypadku uprawnienia dziecka przez następne małżeństwo rodziców, nie wolno w metrykach chrztu zmieniać nazwiska dziecka, należy tylko zanotować uprawnienie i wydać dziecku świadectwo chrztu (d. kc. n. z 18. lipca 1834 i rp. m. z 18. paźdz. 1851, l. 3075). Zanotowanie to następuje w ten sposób, że się wpisuje nazwisko ojca w księgę urodzonych, jeżeli to już przedtém nie nastąpiło, z uwagą, że rodzice według aktu ślubu z dnia... małżeństwo zawarli (rp. m. spr. wew. z 12. wrześn. 1868, l. 3649). Dzień zawarcia małżeństwa uważać należy jako czas nastąpionego uprawnienia dziecka naturalnego (rp. m. spr. wew. z 20. lutego 1871, l. 299.

c) przez przywiléj Monarchy;

§ 162. Nieprawność rodu nie może zmniejszać poważania dziecięcia w obywatelstwie ani mu być przeszkodą do dalszego jego zawodu. Pod tym względem nie potrze-

buje ono, aby za dziecię prawe przez Monarchę uznaném było. Rodzice tylko w przypadku, jeżeli chcą, aby dziecię naturalne zarówno z prawemi używało przywilejów stanu lub prawa spadkowości do majątku wolno-dziedzicznego, mogą prosić Monarchy o uznanie go za prawe. Nadanie przez Monarchę prawości, nie ma żadnego skutku względnie innych członków familji. (§§ 165, 753.)

Dowód ojcowstwa ze względu na naturalne dziecię.

§ 163. Kto w sposobie przez ustawę sądową przepisanym, przekonanym będzie, iż obcował z matką dziecięcia w przeciągu czasu, od którego aż do rozwiązania matki najmniéj sześć, a najwięcéj dziesięć miesięcy upłynęło; albo kto sam choćby tylko zasadownie to przyznaje; przeciwko temu jest domniemanie, że jest ojcem dziecięcia. (§§ 166, 902, 1328.)

O. 6, 133, 326, 852, 1029, 1278, 2157, 2376, 2660, 2723, 2897, 3182, 3373, 3443, 3628.

(K. c. k. p. art. 305. Poszukiwanie ojcowstwa jest zabronione, wyjąwszy w przypadku porwania. Także postanowienie zawiera takie k. N. w art. 340.)

§ 164. Zapisanie w książce chrztów lub urodzin nazwiska ojca na podanie matki, wtenczas tylko stanowi zupełny dowód, kiedy zapisanie stósownie do przepisów ustaw z zezwoleniem ojca nastąpiło i zezwolenie to, duchowny i ojciec chrzestny poświadczą, z tém dołożeniem, iż im ojciec z osoby jest znany.

Stosunek prawny między naturalnemi rodzicami i dziećmi.

§ 165. Dzieci naturalne wyłączone są w ogólności od wszystkich praw z stosunków familji i pokrewieństwa wynikających; nie służy im prawo do nazwiska ojca, szlachectwa i herbu, ani do żadnych przywilejów ich rodziców, otrzymują nazwisko rodowe matki. (§§ 146, 754, 762, 763, 1220.)

Pozwolenia do zmiany nazwiska udziela m. spr. wew. (ces. rp. z 20. grud. 1848, N. 39 d. u. p.).

§ 166. Naturalne nawet dziecię ma prawo żądać od swoich rodziców stósownego do ich majątku żywienia, wychowania i zaopatrzenia; zaś rodzice takie tylko mają prawa nad dziecięciem naturalném, jakich cel wychowania wymaga. Wreszcie dziecię naturalne nie zostaje właściwie

pod władzą ojcowską swego rodzica, lecz powinno być zastępowane przez opiekuna. (§§ 165, 189, 672; 691, 763, 1220.)

O. 326, 733, 1029, 1248, 2262, 2735, 3227, 3400, 354I, 3606.

Dziecko naturalne, które wytacza skargę przeciw ojcu swemu o zapłacenie pewnéj kwoty pieniężnéj w celu swego zaopatrzenia, udowodnić musi, że nastąpiła tego przyczyna i potrzeba (u. s. n. z 24. wrześ. 1874, l. 7827, r. w. N. 74.)

§ 167. O wyżywienie ojciec szczególnie starać się powinien, a jeżeli on nie jest w stanie wyżywić dziecięcia, obowiązek ten przechodzi na matkę. (§§ 1328, 1418.)

O. 517, 851, 1089, 1375, 1426, 1534, 2735, 3369, 3400, 3541.

Opiekunowi dziecka naturalnego, jako takiemu, nie służy powództwo przeciw ojcu tego dziecka o zapłacenie kosztów utrzymania jego, które przed wytoczeniem skargi poniósła matka lub kto trzeci (u. s. n. z 20. sierp. 1861, l. 5486, k. o. N. 40).

a) Żądanie zwrotu kosztów utrzymania dziecka naturalnego od ojca, czynione przez matkę nieślubną lub osobę trzecią, która dziecko naturalne wtenczas, gdy samo wyżywić się nie było w stanie, utrzymywała, oceniać należy według zasad prawa cywilnego o sprawowaniu cudzych interesów, a w szczególności według § 1042 k. c., ulega ono zatém zadawnieniu zwyczajnemu z § 1479 k. c., a nie zadawnieniu krótszemu określonemu w § 1480 lub w § 1489.

b) Żądanie świadczeń na utrzymanie dziecka naturalnego oznaczonych w pieniądzach lub naturze i uiszczać się mających w ratach rocznych lub krótszych, do których obowiązany został ojciec dziecka naturalnego lub jego dziedzice, przez rozporządzenie ostatniéj woli, umowę, ugodę lub wyrok sądowy, ulegają zadawnieniu krótszemu, określonemu w § 1480 k. c. (u. s. n. z 17. grud. 1873, l. 66, k. o. N. 81).

Ojciec nieślubny w miarę i w ciągu trwania jego obowiązku utrzymywania dziecka, jest także obowiązany, ponosić koszta stósownego pogrzebu swego zmarłego dziecięcia (u. s. n. z 25. lipca 1872, l. 7209, 1 senat, r. w. N. 10),

Według §§ 167 i 1042 k. c. jest ojciec nieślubny obowiązany, zwrócić matce nieślubnéj na jéj żądanie koszta utrzymywania dziecka naturalnego przez nią poniesione, jeżeli nie udowodni, że w czasie, za któren matka tego zwrotu żąda, nie był w stanie łożyć na to, (u. s. n. z 12. listop. 1872, l. 9168, 1 senat r. w. N. 29.)

§ 168. Dopóki matka dziecięcia naturalnego sama chce i może je wychowywać odpowiednio przyszłemu jego powołaniu, dopóty ojciec nie może go onéjże odbierać; pomimo tego jednak koszta na wyżywienie łożyć powinien. (§§ 141, 218, 1418.)

O. 326, 1571.

§ 169. Jeżeli zaś wychowanie przez matkę naraża dobro dziecięcia na niebezpieczeństwo, obowiązanym jest

ojciec dziecię od matki odebrać i takowe albo do siebie powziąć, albo gdzieindziéj bezpiecznie i przyzwoicie umieścić. (§§ 218, 906.)

§ 170. Wolno jest rodzicom ułożyć się między sobą pod względem żywienia, wychowania i zaopatrzenia dziecięcia naturalnego; jednak ugoda taka jego prawom szkodzić nie może. (§ 142.)

§ 171. Obowiązek żywienia i zaopatrywania dzieci naturalnych, przechodzi na dziedziców po rodzicach, tak jak każdy inny dług. (§§ 166. 548, 691.)

O. 1534, 2268 i N. 81 k. o. podany przy § 167.

Ustanie władzy ojcowskiéj nad dziećmi.

§ 172. Władza ojcowska ustaje natychmiast z wielolетnością dziecięcia, jeżeli trwanie onéjże, z przyczyn prawnych na żądanie ojca, nie jest przez sąd przedłużoném i to przedłużenie do wiadomości publicznéj podaném. (§§ 21, 173, 247, 251, 252.)

O takiem przedłużeniu sąd zawiadomić ma notarjusza odnośnego okręgu. (§ 184 pt. z 9. sierp. 1854, N. 208 d. u. p.)

§ 173. Prawnemi przyczynami, dla których przedłużenie władzy ojcowskiéj sądownie żądaném być może, są: kiedy dziecię mimo pełnoletności, dla wad ciała lub umysłu nie jest w stanie samo się wyżywić i mieć o interesach swoich staranie; albo gdy w czasie małoletności wielkie pozaciągało długi lub dopuściło się takich uchybień, z powodu których jeszcze dłużéj pod ścisłym dozorem ojca trzymane być musi.

O. 575.

§ 174. Przed ukończeniem nawet lat dwudziestu czterech mogą dzieci wyjść z pod władzy ojcowskiéj, jeżeli je ojciec za zezwoleniem sądu wyraźnie usamowalnia, lub synowi lat dwadzieścia mającemu, własne gospodarstwo prowadzić dozwala. (§§ 252.)

O. 989, 2937, 3260.

Ukończony 20. rok życia, nie jest koniecznym warunkiem do usamowolnienia, (dn. z 15. czerwca 1825, N. 36, z. p. s.) — § 268 pt. z 8. sierp. 1854, N. 208 d. u. p.

§ 175. Jeżeli córka małoletnia idzie za mąż, przechodzi wprawdzie co do swéj osoby pod władzę męża

(§ 91 i 92); lecz ze względu na majątek, ojciec ma prawa i obowiązki kuratora aż do jéj pełnoletności. Żona wraca pod władzę ojcowską, jeżeli mąż umiera w ciągu jéj małoletności. (§ 260.)

§ 176. Jeżeli ojciec stracił rozum, jeżeli uznanym jest za marnotrawcę, lub skazanym za zbrodnię na karę więzienia więcéj niż na rok jeden; jeżeli wynosi się samowładnie z kraju, albo jeżeli jest nieobecnym dłużéj aniżeli przez rok i żadnéj o swoim pobycie nie daje wiadomości; naówczas władza ojcowska ustaje i opiekun ustanowionym będzie. Po ustaniu powyższych przeszkód, ojciec wraca znowu do swojéj władzy. (§§ 189, 191, 194, 250, 273, 279).

O. 685.

§ 177. Ojcowie zaniedbujący w zupełności żywienia i wychowania dzieci swoich, utracają władzę ojcowską na zawsze.

§ 178. Przeciwko nadużyciom władzy ojcowskiéj, przez które dziecię w prawach swoich zostaje ukrzywdzoném, lub przeciwko zaniedbaniu obowiązków z władzą tą połączonych, nietylko samo dziecię, ale nawet każdy kto o tém ma wiadomość a szczególniéj najbliżsi krewni, pomocy sądu zażądać mogą. Sąd obowiązany jest przedmiot zażalenia roztrząsnąć i stósowne do okoliczności poczynić rozporządzenia. (§ 217.)

Stosunki podobne do prawnego stosunku między rodzicami i dziećmi:

1. Przysposobienie dziecięcia.

§ 179. Osoby, które stanu bezżennego uroczyście nie ślubowały i które nie mają własnych dzieci prawych, mogą sobie przysposobić za własne; osoba, która przysposabia, nazywa się ojcem przysposabiającym (przysposobiciel) lub matką przysposabiającą (przysposobicielką); dziecię przysposobione, nazywa się przysposobieńcem. §§ 60, 63, 755.)

Według d. kc. n. [z 21. kwietnia 1820, N. 1659, z. p. s. przysposobienie jednostronne t. j. uczynione tylko przez jednego z małżonków jest dozwolone, równie nie jest przeszkodą do przysposobienia możność otrzymania własnych dzieci, jeżeli przysposabiająca osoba ma wiek w § 180 k. c. oznaczony, i w chwili przysposabiania niema dzieci prawych.

Dzieci naturalne przez swoich rodziców przysposabianemi być nie mogą (dn. z 28. stycznia 1816, N. 1206 z. p. s.).

Warunki przysposobienia.

§ 180. Przysposobiciel lub przysposobicielka powinni mieć pięćdziesiąt lat skończonych, a przysposobieniec powinien być przynajmniéj o ośmnaście lat młodszym od przysposobicieli.

§ 181. Przysposobienie dziecięcia małoletniego, może tylko mieć miejsce za zezwoleniem ojca prawego, w braku tego, tylko za zezwoleniem matki, opiekuna i sądu. Zezwolenie ojca prawego dopóki żyje, jest potrzebném, chociażby dziecię było pełnoletnie. Z powodu odmówienia zezwolenia bez gruntownéj przyczyny, może być wyniesioną skarga do zwyczajnego sądu. Przysposobienie dziecięcia za przepisaném zezwoleniem nastąpione, rządowi krajowemu do potwierdzenia, a sądowi względem przysposobicieli i przysposobieńca właściwemu, do wciągnienia w akta sądowe przedłożone być winno.

O. 1539.

Według d. kc. n. z 28. czerwca 1837, N. 209 z. p. s. przysposobienie jest nieważném i pozostaje bez prawnych skutków, jeżeli nie nastąpiło zatwierdzenie aktu przysposobienia przez właściwą władzę, jeszcze przed śmiercią przysposobiciela lub przysposobicielki.

Postępowanie w sprawach o przysposobienie i uprawnienie określają §§ 257—65 pt. z 9. sierp. 1854, N. 208 d. u. p. i rp. m. wojny z 1. lut. 1851, N. 34 d. u. p.

Prawa z przysposobienia wynikające.

§ 182. Istotny prawny skutek przysposobienia dziecięcia jest ten, iż przysposobieniec przybiera nazwisko przysposobiciela lub nazwisko familijne przysposobicielki, zatrzymuje jednak obok tego dawniejsze swoje nazwisko familijne i szlachectwo familijne, jeżeli mu służyło. Jeżeli przysposobiciele chcą, żeby ich szlachectwo i herby przeszły na przysposobieńca, zezwolenie na to od Monarchy otrzymać powinni.

Prośby o przeniesienie szlachectwa, wtenczas tylko popierać należy, jeżeli przysposobiciele, a według okoliczności i przysposobieniec, takie zasługi wykazać mogą, które uzasadnić by mogły nadanie szlachectwa (d. kc. n. z 14. grud. 1825, l. 37252.)

§ 183. Między przysposobicielami a przysposobieńcem i jego potomstwem, te same zachodzą prawa co między prawemi rodzicami i dziećmi, jezeli ustawa nie czyni wyjątku. Przysposobiciel obejmuje władzę ojcowską. Stosunek między przysposobicielami a przysposobieńcem zachodzący, nie ma żadnego wpływu na innych członków familji przysposobicieli, i wzajemnie przysposobieniec nie utraca praw własnéj swojéj familji. (§§ 139, 141, 755, 756, 763.)

Jeżeli kobieta przysposabia, nabywa tylko prawa matki określone w §§ 139, 141, 144, 145 k. c.

Przez przysposobienie nie nabywa się ani obywatelstwa austryjackiego (d. kc. n. z 5. listopada 1814, N. 1103 z. p. s.) ani prawa swojszczyzny (§ 6 u. z 5. grud. 1863, N. 105 d. u. p.), ani też nie stanowi ono powodu czasowego uwolnienia od służby wojskowéj. (§ 17 u. o służbie wojskowéj z 5. grud. 1868, N. 151 d. u. p.)

§ 184. Prawa między przysposobicielami a przysposobieńcem mogą być inaczéj przez umowę oznaczone, byleby przez to ani istotny skutek prawny przysposobienia w § 182. wyrażony, nie był odmienionym, ani też prawa osób trzecich naruszone.

Ustanie przysposobienia.

§ 185. Dopóki przysposobieniec jest małoletnim, prawny stosunek między nim a przysposobicielami tylko za zezwoleniem zastępców małoletniego i sądu zniesionym być może. Po zniesieniu stosunku prawnego między przysposobicielem a przysposobieńcem, dziecię małoletnie wraca pod władzę prawego ojca. (§§ 21, 174, 177.)

2. Wzięcie na wychowanie.

§ 186. Prawa i obowiązki przysposobicieli i przysposobieńców nie mogą być stósowane do dzieci, które jedynie na wychowanie są wzięte. Każdy może brać dziecię na wychowanie; jeżeli jednak strony chcą w téj mierze zawrzeć umowę, a przez takową wychowaniec w prawach swoich miałby być ograniczonym, lub szczególne obowiązki na niego włożone; natenczas umowa ta przez sąd zatwierdzoną być powinna. Wychowujący nie mają żadnego prawa do zwrotu kosztów na wychowanie łożonych.

Podrzutków mogą wychowujący zatrzymać aż do ukończonego 22. roku życia i używać ich do roboty w polu, domu lub swoim przemyśle (d. kc. n. z 1. kwiet. 1813, zb. u. pol. 40. tom, str. 64. ust. VII.), rodzice podrzutka mogą go jednak w każdéj chwili reklamować i odebrać, i wówczas wychowujący mają prawo żądania wynagrodzenia od rodziców, którego, jeżeli w dobréj drodze ugoda

nie dojdzie do skutku, w drodze prawa poszukiwać mogą (rp. z 16. lutego 1837, zb. u. dla Austryji poniżéj Anizy 19. tom, 68. str.). — Zakłady podrzutków we Lwowie i Krakowie zostały zwinięte (u. z 10. maja 1873, N. 249 z. u. k.).

ROZDZIAŁ CZWARTY.

O opiekach i kuratelach.

(P. r. Inst. ks. 1, tyt. 13—26. Dig. ks. 26 i 27. P. p. C. II. tyt. 18. K. N. ks. 1, tyt. 10. K. c. k. p. ks. 1, tyt. 10. P. s. cz. 4, oddz. 3, §§ 1875—1998.)

(Fuger Joach. adeliches Richteramt. Wyd. 7. Kalcssy. Wieden 1846. Kissling Carl. Handbuch der Gerichtsbarkeit ausser Streitsachen. Wieden 1859.)

Przeznaczenie opieki i kurateli.

§ 187. Osobom, które pozbawione są ojcowskiéj staranności, a które albo są jeszcze małoletnie albo téż dla innych przyczyn interesami swemi zawiadywać nie są w stanie, udzielają ustawy przez opiekuna lub kuratora szczególnéj obrony. (§§ 21, 175, 260, 269, 270—277, 1003, 1034.)

Postępowanie w sprawach opiekuńczych i kuratelarnych określa rozdział trzeci, §§ 181—219 ptu. z 9. sierpn. 1854, N. 208 d. u. p.

Względem zachowania i zarządu kasowego majątków sierocieńskich, obowiązują następujące przepisy:

a) dla krajów koronnych: Austryje dolnéj i górnéj, Salcburgu, Czech, Morawy i Szląska, Styrji, Karyntji, Krainy, Gorycji, Gradziszcza, Tryestu i Istrji, Tyrolu i Vorarlbergu — 1. rp. m. s. i sk. z 16. listop. 1850, N. 448 d. u. p. — 2. rp. m. sk. z 5. grudn. 1850. N. 461 d. u. p. — 3. rp. m. s. i sk. z 30. sierpn. 1852, l. 11331.
b) dla Galicji, Krakowa i Bukowiny rp. m. s. sk. i najw. izby obr. z 28. lipca 1856, N. 137 d. u. p.
c) dla Dalmacji rp. m. s., sk. i najw. izby obr. z 26. lutego 1875, N. 18 d. u. p.
d) dla wszystkich krajów koronnych, ces. rp. z 9. listop. 1858, N. 205 d. u. p. — rp. m. s. i sk. i spraw. wewn. z 24. czerwca 1859. N. 123 d. u. p. — rp. m. s. i sk. z 13. lipca 1867, N. 96 d. u. p.

Różnica między opieką a kuratelą.

§ 188. Opiekuna szczególniejszym obowiązkiem jest mieć staranie o osobie małoletniego, a zarazem majątkiem

jego zarządzać; kurator ustanawia się w tym celu, aby miał staranie o interesach tych osób, które takowemi z innych powodów, nie zaś dla małoletności, same zawiadywać nie są w stanie. (§§ 205, 209, 210, 269.)

1. O opiece.

Powody do jéj ustanowienia.

§ 189. Jeżeli zachodzi potrzeba ustanowienia opiekuna dla małoletniego z prawego lub nieprawego rodu, krewni małoletniego lub inne w bliskim związku z nim będące osoby, obowiązane są pod odpowiedzialnością, donieść o tém sądowi, pod którego sądowością małoletni zostaje. Polityczne zwierzchności, świeccy i duchowni przełożeni gmin także są obowiązani starać się, aby sąd był o tém zawiadomiony. (§§ 166, 798.)

Jeżeli cudzoziemiec w Austryji pozostawia dziecko małoletnie, sąd ma dla niego ustanowić opiekuna na tak długo, dokąd właściwa władza zagraniczna inaczéj nie rozporządzi (§ 183, pt. z 9. sierp. 1854, N. 208 d. u, p.) i to bez względu na to, czy odnośne państwo obce zachowuje w téj mierze wzajemność (rp. m. s. z 4. czerwca 1859, l. 7803).

Kto naprzód ustanawia opiekuna.

§ 190. Skoro sąd powźmie wiadomość o potrzebie ustanowienia opiekuna, powinien z urzędu ustanowić zdatnego.

Dla dzieci umieszczonych w domach sierocych i podrzutków zastępuje dyrekcja zakładu miejsce opiekuna, a zatém dla tych dzieci, jak długo znajdują się w zakładzie, albo poza obrębem tego pod dozorém dyrekcji bywają wychowywane, zwyczajnie nieustanawia się opiekuna, wyjąwszy, gdyby spadł na nich majątek nieruchomy lub znaczny majątek ruchomy (dn. z 17. sierp. 1822, N. 1888 z. p. s.). — Gdy występują z zakładu ustanawia dla nich opiekuna sąd osobisty zmarłego ojca a względnie nieślubnéj matki, albo gdy sąd ten jest niewiadomy, sąd ostatniego miejsca pobytu dziecka (rp. m. s. z 21. sierp. 1856, N. 150 d. u. p.).

Spadnie na podrzutka jaki majątek, zależy od uznania władzy opiekuńczéj i ustanowić się mającego opiekuna, czy dziecko pozostać ma w zakładzie podrzutków (d. kc. n. z 21. listopada 1839, N. 389 z. p. s.)

Nie przewyższa majątek ten kwoty 500 złr., pozostawić należy zarząd jego dyrekcji zakładu, która go użyje albo według § 230 k. c. albo włoży do kasy oszczędności (dn. z 8. lipca 1843, N. 722 z. p. s.)

Konieczna wymówka od przyjęcia każdéj opieki w ogólności.

§ 191. Niezdatnymi do sprawowania opieki w powszechności są ci: którzy dla małoletności, dla wad ciała

lub umysłu, lub dla innych przyczyn własnemi interesami zawiadywać nie są w stanie; którzy za winnych zbrodni są uznani; albo po których spodziewać się nie można przyzwoitego wychowania sieroty lub korzystnego zarządu majątkiem. (§§ 193, 194).

Ustawa z 15. listopada 1867, N. 131 d. u. p. § 5 zmieniła, przepisy k. c. w §§ 191, 254 i 281 o tyle, że obecnie w każdym wydarzonym przypadku władza opiekuńcza lub kuratelarna według swego uznania orzekać ma, czy osądzenie karne pociągać ma dla skazanego utratę opiek i sądowych kuratel lub niezdolność do ich objęcia.

§ 192. Także niewiastom, zakonnikom i cudzoziemcom sprawowanie opieki w ogólności (§ 198.), poruczaném być nie powinno.

Członkowie zakonu kawalerów niemieckich sprawować mogą opiekę, jeżeli uzyskają w tym celu od mistrza wielkiego dyspenzację (pt. z 28. czerwca 1840, N. 451 z. p. s. § 11). — Kawalerowie maltańscy potrzebują do sprawowania opieki zezwolenia całego zakonu i złożyć winni stósowną kaucję (u. z 29. lipca 1768 ust 3.).

lub w szczególności tylko od jakiéj pewnéj opieki;

§ 193. Do sprawowania pewnéj jakiéj opieki nie mogą być dopuszczonymi ci, których ojciec wyraźnie od opieki wyłączył; którzy z rodzicami małoletniego lub z nim samym jawnie w nieprzyjaźni żyli, albo którzy zostają już w jakim procesie z małoletnim, albo z powodu niezaspokojonych jeszcze należytości proces z nim prowadzićby mogli. (§§ 254, 257, 271).
O. 1742.

§ 194. Osoby, w prowincji, do któréj małoletni ze względu na jego podsądność należy, albo wcale nie mieszkające, albo które na dłużéj niż na rok z miejsca tego oddalać się muszą, na opiekunów w ogólności obieranemi być nie powinny. (§§ 176, 198.)

Dobrowolne wymówki.

§ 195. Nie mogą być przymuszonymi do przyjęcia opieki pomimo swéj woli duchowni świeccy, wojskowi w rzeczywistéj służbie zostający i publiczni urzędnicy; podobnie ten, który ma lat sześćdziesiąt; kto ma pieczę nad pięciorgiem dzieci lub wnuków, lub kto już sprawuje jednę uciążliwą opiekę, lub trzy mniejsze. (§ 201.)

Sposoby powołania do opieki:

1. opieka testamentowa;

§ 196. Przed wszystkiemi należy sprawowanie opieki poruczyć temu, kto przez ojca do tego wybranym został, jeżeli przeciwko niemu nie zachodzi żadna z przeszkód w §§ 191—194. wymienionych. (§§ 209, 256.)

§ 197. Jeżeli matka lub inna osoba, zapisując małoletniemu część jaką spadku, wyznaczyła zarazem dla niego opiekuna; ten tylko jako kurator co do pozostawionego majątku przyjętym być musi. (146, 196, 774.)
O. 2318.

2. ustawnicza;

§ 198. Jeżeli ojciec żadnego nie wyznaczył opiekuna, albo jeżeli wyznaczył opiekuna niezdolnego, wówczas opieka powinna być powierzona przedewszystkiemi, dziadowi ojczystemu, potém matce, następnie babce ojczystéj, nakoniec innemu krewnemu płci męzkiéj i to temu, który jest najbliższym, albo temu który z pomiędzy wielu równobliskich jest starszym co do wieku. (§ 165.)

3. sądowa;

§ 199. Jeżeli opieka w sposób powyższy nie może być ustanowioną, sąd może według swego uznania obrać opiekuna, przy zachowaniu względu na zdolność, stan, majątek i zamieszkanie osoby wybranéj.

Według dn. z 23. czerwca 1821, N. 1771 z. p. s. sądy przy obieraniu opiekunów postępować mają z największą przezornością i sumiennością i to pod najsurowszą odpowiedzialnością.

Postępowanie przy rzeczywistém ustanowieniu opieki.

§ 200. Każdemu obranemu opiekunowi bez różnicy sąd opiekuńczy bezzwłocznie objęcie opieki polecić powinien. Opiekun, chociażby co do swéj osoby innemu sądowi podlegał, obowiązanym jest przyjąć opiekę i ze względu na wszystkie czynności do opieki odnoszące się, podległym jest zwierzchności opiekuńczéj. (§§ 203, 204, 228 do 238.)

Sposób uchylenia się od opieki.

§ 201. Jeżeli ten, komu sąd opiekę powierzył, mniema, że nie jest do tego urzędu zdolnym, lub że go

ustawa uwalnia od przyjęcia, powinien w ciągu dni czternastu od czasu zawiadomienia go o sądowém poleceniu, żądać uwolnienia od sądu opiekuńczego, lub gdyby temu co do swéj osoby nie podlegał, od właściwego sobie ze względu na swą osobę sądu, który przytoczone przez niego do nieprzyjęcia opieki przyczyny, wraz z swą opinją, sądowi opiekuńczemu do rozstrzygnienia przedłożyć ma. (§§ 191—196, 254, 257, 1003, 1034.)

Odpowiedzialność opiekuna i sądu pod powyższym względem.

§ 202. Ten, kto ukrywa niezdatność swoją do sprawowania opieki; tudzież sąd, który niezdatnego według ustawy opiekuna świadomie obiera, odpowiedzialnymi są za wszystkie ztąd dla małoletniego wynikające szkody i utracone korzyści. (§§ 254, 1315.)

§ 203. Podobnie staje się odpowiedzialnym ten, kto bez gruntownéj przyczyny wymawia się od przyjęcia opieki i prócz tego do jéj przyjęcia, środkami zmuszającemi zniewolonym być powinien. (§§ 202, 254.)

Objęcie opieki.

§ 204. Objęcie opieki, jedynie na zasadzie otrzymanego zlecenia od właściwego sądu, nastąpić może. Kto samowolnie miesza się do sprawowania opieki, obowiązanym jest wynagrodzić małoletniemu wszystkie szkody, jakie tenże przez to ponosi.

Przyrzeczenie.

§ 205. Każdy opiekun oprócz dziada, matki i babki, powinien przyrzec daniem ręki, iż sposobić będzie małoletniego na człowieka poczciwego, bogobojnego i cnotliwego; że go stósownie do jego stanu na użytecznego obywatela wychowywać, w sądzie i za sądem bronić, majątkiem jego wiernie i starannie zarządzać i we wszystkiém do przepisów ustawy stósować się będzie. (§§ 148, 198. 228, 237, 243.)

Dokument na to.

§ 206. Opiekunowi w powyższym sposobie zobowiązanemu, powinien sąd wydać urzędowy dokument, aby na mocy tegoż dokumentu w sprawowaniu opieki działać i nim w razie potrzeby wykazać się mógł. Taki sam dokument, przy domieszczeniu w nim przyrzeczenia przez innych opiekunów dawanego, doręczonym być powinien dziadowi, matce lub babce, jeżeli ci obejmują sprawowanie opieki.

Sprawowanie opieki.
Wstępne czynności sądu.

§ 207. W każdym opiekuńczym sądzie, utrzymywaną być powinna księga opiek czyli księga sierocińska. Do téj księgi zapisywaném być powinno imie, nazwisko i wiek małoletnich tudzież to wszystko, co się ważnego przy objęciu, w czasie sprawowania opieki i przy jéj ukończeniu wydarzyć mogło.

Pt. z 9. sierp. 1854, N. 108 d. u. p. w § 186 i wzorze IX. podaje rubryki jakie ta księga zawierać ma.

§ 208. W téj saméj księdze wszystkie dowody powołane być winny w tym sposobie, aby tak sam sąd jako też sieroty, za przyjściem do pełnoletności, o tém wszystkiem, co im może być potrzebnego, dowodnie dowiedzieć się mogły.

Połączenie w jednéj osobie głównych obowiązków wychowywania małoletniego i zarządu majątkiem.

§ 209. Jak opiekun przez ojca ustanowiony obowiązanym jest, mieć staranie nietylko o osobie małoletniego, lecz także i o jego majątku; tak też domniemywać się należy, iż ojciec ustanowionemu przez siebie kuratorowi nad majątkiem, zarazem dozór nad osobą chciał powierzyć. Jeżeli zaś ojciec ustanowił opiekuna nie dla wszystkich dzieci, lub kuratora nie nad całym majątkiem, do sądu należy, ustanowić opiekuna dla drugich dzieci, lub kuratora dla reszty majątku.

O. 2318.

§ 210. Jeżeli jest kilku opiekunów ustanowionych, ci albo spólnie, albo częściowo majątkiem małoletniego zarządzać mogą. Jeżeli spólnie zarządzają majątkiem, lub chociażby zarząd między siebie, atoli bez zezwolenia sądu, podzielili, każdy z nich odpowiedzialnym jest za całkowitą szkodę, jakaby dla małoletniego wyniknąć mogła. W każdym razie obowiązanym jest sąd, jednemu z pomiędzy nich powierzyć osobę małoletniego i główne prowadzenie interesów jego. (§ 891.)

Pomoc opiekunce przez dodanie spółopiekuna.

§ 211. Matkom i babkom przyjmującym opiekę, spółopiekun przydanym być powinien. Przy wyborze spółopiekuna, należy mieć wzgląd przedewszystkiem na objawioną wolę ojca, następnie na przedstawienie przez opiekunkę nakoniec na krewnych małoletniego. (§§ 196, 225.)

Prawa i obowiązki spółopiekuna.

§ 212. Spółopiekun powinien także otrzymać od sądu dokument uwierzytelniający, tudzież przyrzec, iż do dobra małoletniego przyczyniać się będzie i w tym celu opiekunkę radą swą wspierać jest obowiązany. Jeżeli spostrzeże ważne uchybienia, starać się powinien takowym zaradzić, a w razie potrzeby, sądowi opiekuńczemu o nich donieść.

§ 213. Drugim głównym obowiązkiem spółopiekuna jest, podpisywać wraz z opiekunką podania do sądu, lub oddzielnie zdanie swoje przyłączyć w przedmiotach opieki, do ważności których zezwolenie opiekuńczego sądu jest potrzebném; podobnie obowiązanym jest na żądanie sądu przesłać mu wprost od siebie zdanie swoje. (§ 233.)

O. 2833.

§ 214. Spółopiekun, który tych obowiązków dopełni, wolnym jest od wszelkiéj dalszéj odpowiedzialności; jeżeli jednak spółopiekun miał sobie zarazem oddany zarząd majątku, przez przyjęcie zarządu tego, przyjmuje także wszystkie obowiązki kuratora.

§ 215. Kiedy opiekunka przestaje sprawować opiekę, sprawowanie takowéj w powszechności spółopiekunowi oddaném być winno. (§ 211, 258, 259.)

Szczególne prawa i obowiązki opiekuna:

a) Co do wychowania osoby;

§ 216. Opiekun podobnie jak ojciec, ma prawo i obowiązek starać się o wychowanie małoletniego; w ważnych jednak i w wątpliwych razach, zażądać powinien wprzód od sądu udzielenia sobie zezwolenia i przepisu, jak ma postępować. (§§ 145, 233—238, 1008, 1034.)

Odpowiedni obowiązek małoletniego.

§ 217. Małoletni winien jest swemu opiekunowi uszanowanie i posłuszeństwo; lecz służy mu także prawo użalić się przed najbliższymi krewnymi lub przed sądem, gdyby opiekun władzy swojéj w jakikolwiek sposób nadużywał, lub obowiązku swojego pod względem potrzebnego opatrzenia lub staranności zaniedbywał. Nawet krewni małoletniego i każdy, któryby posiadał wiadomość, może w téj mierze sądowi uczynić doniesienie. Do téj zwierzchności powinien się także udawać opiekun wtenczas, kiedy udzielona mu do wychowania władza nie jest wystarczającą do wstrzymania małoletniego od przekroczeń. (§ 178.

Por. §§ 417, 418, 525 k. k., i §§ 688, 689, 799 k. k. wojsk. Ustawa z dnia 10. maja 1873, N. 108 d. u. p. o przepisach policyjno-karnych względem próżniaków i włóczęgów, w §§ 17—19 podaje następujące przepisy: Osoby, które nie przekroczyły jeszcze 18. roku życia, jeżeli zachodzą względem nich warunki oddania do zakładu pracy prymusowéj, oddanemi być mogą tylko do domów poprawy dla młodocianych przestępców.

Przytrzymanie w domu poprawy, trwać może tak długo, jak tego cel przytrzymania wymaga, nie może się jednak rozciągać po za dwudziesty rok życia.

Dokąd nie zostaną urządzone osobne domy poprawy, umieszczać należy osoby, które nie przekroczyły jeszcze 18. roku życia, w osobnych oddziałach zakładów pracy przymusowéj, przeznaczonych wyłącznie dla młodocianych przestępców.

Oddanie do domu poprawy może sąd karny dozwolić a władza administracyjna krajowa zarządzić i względem takich niedorosłych którzy dopuścili się czynu karygodnego, poczytywanego za przekroczenie a nie za zbrodnie, tylko z powodu niedojrzałego wieku sprawcy. (§§ 2 lit. d, 237, 169—272 k. k.)

W przypadkach, w których według § 273 k. k. ukaranie i dochodzenie czynu karygodnego przez niedorosłego popełnionego pozostawione jest policji, zarządzić może krajowa władza administracyjna oddanie niedorosłego do domu poprawy, jeżeli ten jest całkiem zaniedbany i wynaleść niemożna żadnego środka, w celu jego należytego wychowania i dozorowania.

Wyjąwszy przypadków w téj ustawie podanych nikogo na przyszłość oddawać nie można do zakładu pracy przymusowéj albo do domu poprawy, a przetrzymywanie osób tam się już znajdujących przekraczać nie może czasu zakreślonego w téj ustawie.

Postanowienie to nie wyklucza jednak możności oddania młodocianéj osoby do domu poprawy i w przypadkach innych w téj ustawie nieokreślonych, na wniosek jéj prawnych zastępców i za zezwoleniem władzy opiekuńczéj.

Komu naprzód wychowanie poruczyć.

§ 218. Osoba sieroty szczególniéj matce poruczoną być winna, wtenczas nawet, gdy matka opieki nie przyjęła, lub powtórnie zamąż poszła; wyjąwszy gdyby dobro dziecięcia wymagało innego rozporządzenia. (§§ 141, 168, 169, 255.)

O. 1571.

Oznaczenie ilości i źródeł kosztów na utrzymanie.

§ 219. Koszta na utrzymanie wyznacza sąd opiekuńczy, przy zachowaniu względu na rozporządzenie ojca, na zdanie opiekuna, na majątek, stan i inne okoliczności, w których się małoletni znajduje.

§ 220. Jeżeli dochody nie wystarczają na opędzenie tych kosztów, lub na poniesienie wydatku dla obmyślenia małoletniemu stałego sposobu do życia; wówczas nawet majątek główny za zezwoleniem sądu użytym być może.

Małe kapitały, których procenta niewystarczają na utrzymanie sieroty, można wypożyczyć osobom prywatnym pod warunkiem, że się dłużnik obowiąże wychowywać pupilla albo wyuczyć go jakiego rzemiosła (d. u. z 29. wrześn. 1789, N. 1054 z. p. s.).

§ 221. Jeżeli małoletni nie mają żadnego majątku, powinien sąd opiekuńczy starać się nakłonić najbliższych majętnych krewnych, aby je żywili, jeżeli ci krewni już z przepisu § 143 nie są do tego zobowiązani. W braku takich krewnych, opiekun ma prawo żądać, aby małoletni z publicznych dobroczynnych funduszów wspomaganemi, lub w zakładach przeznaczonych dla ubogich umieszczeni byli, dopóki przez własną pracę i staranie sami się wyżywić nie będą w stanie. (§ 143.)

O. 2636.

Szczególne obowiązki opieki:

b) Co do zarządu majątkiem; wykrycie i zabezpieczenie onego

§ 222. Z nadzoru, jaki sądowi opiekuńczemu nad majątkiem sierocińskim jest powierzonym, wypływa obowiązek dla tegoż sądu, starania się przedewszystkiem wykryć majątek i takowy przez opieczętowanie, spisanie inwentarza i oszacowanie, zabezpieczyć.

Pos.: §§ 36—60, 92—113 pt. z 9. sierpn. 1854, N. 208 d. u. p.

przez opieczętowanie i spisanie

§ 223. Opieczętować należy sprzęty tylko wtenczas, kiedy tego onychże zabezpieczenie wymaga; spisanie inwentarza zaś, to jest, dokładnego wykazu całego majątku do małoletniego należącego, zawsze nastąpić powinno, chociażby ojciec lub inny spadkodawca, spisywania zakazał. (§ 803.)

następnie przez oszacowanie, albo bezpośrednio przez sąd opiekuńczy,

§ 224. Spisanie inwentarza majątku i oszacowanie ruchomości, nastąpić powinno niezwłocznie, a w razie potrzeby nawet przed ustanowieniem opiekuna. Inwentarz zachowany będzie przy aktach spadkowych, a odpis wierzytelny opiekunowi wydany. Oszacowanie zaś nieruchomości, jak tylko można najprędzéj uskutecznioném być winno; może jednak być zupełnie pominięte, jeżeli zkąd inąd wykazuje się wartość pewna onéjże.

albo za pośrednictwem sądu, gdzie nieruchomość jest położoną.

§ 225. Jeżeli nieruchomość małoletniego znajduje się w innéj prowincji, albo wcale w obcém państwie, sąd opiekuńczy powinien wezwać właściwy sąd téjże prowincji lub obcego państwa o spisanie inwentarza i oszacowanie tudzież o nadesłanie takowego, a ustanowienie kuratora rzeczonemu sądowi pozostawić. (§§ 240, 270, 280.)

§ 226. Jeżeli zaś nieruchomość znajduje się w téj saméj prowincji, lecz pod sądowością innego sądu, do tego sądu należy wykonywanie praw do tych dóbr ściągających się, a tém samém spisanie inwentarza i oszacowanie; lecz obowiązanym jest nietylko odpis inwentarza i oszacowania sądowi opiekuńczemu przesłać, lecz także opiekunowi wolny zarząd nieruchomością pozostawić i w rozpoznawanie jego opiekuńczych działań wdawać się nie może. (§ 200, 280.)

Do kogo należy postępowanie co do ruchomego majątku.

§ 227. Ruchomości, które się dla tego w dobrach nieruchomych znajdują, aby tam na zawsze pozostały, za część téjże nieruchomości uważane być mają; wszystkie inne ruchomości, obligi, a nawet kapitały na nieruchomoś-

ciach zabezpieczone, zostają pod sądowością sądu opiekuńczego. (§§ 234—299, 674.)

Ogólny przepis co do zarządu majątkiem.

§ 228. Opiekun lub kurator, obejmując majątek sierociński, powinien z wszelką przezornością poczciwego i pilnego ojca familji nim zarządzać i za winę swoją staje się odpowiedzialnym. (§§ 205, 210, 233, 264, 265, 1297, 1299, 1331, 1332.)
O. 613.

Szczególne przepisy ze względu na bezpośredni zarząd, mianowicie co do kosztowności,

§ 229. Klejnoty, inne kosztowności i obligi, tudzież wszelkie ważne dokumenta, powinny być w składzie sądowym zachowane, zaś spis pierwszych i odpisy drugich, opiekunowi do użycia potrzebne, onemuż wydane będą. (§§ 678, 679.)

co do gotowizny;

§ 230. Z gotowizny tyle tylko w rękach opiekuna pozostawić należy, ile potrzeba do wychowania małoletniego i prowadzenia porządnego gospodarstwa; reszta przedewszystkiem na zaspokojenie długów jeżeli się jakie znajdują, lub na inne korzystne użycie obrócona, a jeżeli korzystniéj użytą być nie może, w publicznych kasach, lub też u prywatnych osób za prawném zabezpieczeniem onéjże, na procent umieszczoną być powinna. Bezpieczeństwo jest prawném wtenczas tylko, kiedy przez zabezpieczenie sumy umieszczonéj z doliczeniem do niéj znajdujących się już ciężarów, dom nad połowę, a dobra ziemskie lub grunt nad dwie trzecie części swéj rzeczywistéj wartości obciążonemi nie będą. (§§ 235, 236, 637, 1374.)

Prawem dozwolone sposoby korzystnego ulokowania kapitałów sierocińskich są:

1. Kupno dóbr nieruchomych;
2. pożyczki udzielane osobom prywatnym, za prawném onychże zabezpieczeniem;
3. zakup rządowych austryjackich zapisów długu publicznego, lub innych zapisów długu publicznych z pierwszemi na równi postawionych;
4. zakup listów zastawnych galicyjskiego towarzystwa kredytowego ziemskiego;
5. wkładki do austryjackich kas oszczędności istniejących za zezwoleniem rządu i do monte civico commerciale w Tryeście. Wkładki te dla pojedynczych sierot czynione nie mogą przechodzić kwoty 500 złr. m. k.;

6. lokowanie w spólnych kasach sierocińskich urządzonych według osobnych przepisów prawnych (§§ 194—202 pt. z 9. sierp. 1854, N. 208 d. u. p. — pt. z 8. list. 1858, N. 205 d. u. p.). — Kapitały takie można daléj korzystnie lokować
7. przez zakup obligacyj indemnizacyjnych wszystkich krajów koronnych, (rp. m. s. z 22. stycz. 1853, N. 55).;
8. przez zakup listów zastawnych banku narodowego jako banku hypotecznego (§ 4 rp. m. sk. z 20. marca 1855, N. 185 d. u. p. § 42 statutów z 20. marca 1856, N. 36 d. u. p.);
9. przez zakup listów zastawnych c. k. uprzyw. powsz. austr. zakładu kredytowego ziemskiego w Wiedniu, i zapisów długu wydawanych przez ten zakład na podstawie pożyczek udzielonych gminom (art. 86 statutów zatwierdz. rp. m. z 1. czerwca 1864, N. 49 d. u. p.);
10. przez zakup zapisów długu pożyczki przez gminę miasta Wiednia na mocy u. z 11. stycz. 1874 zaciągniętéj; u. z 28. marca 1875, N. 50 d. u. p.;
11. przez zakup listów zastawnych wydawanych za zezwoleniem i pod nadzorem rządu przez zakłady hypoteczne kredytowe ziemskie lub inne, do prowadzenia interesów pożyczek hypotecznych ustanowione (u. z 2. lipca 1868, N. 93 d. u. p.);
12. przez zakup obligów pierszeństwa kolei żelaznych krajów w radzie państwa zastąpionych, jeżeli państwo udzieliło im poręke odsetków i spłaty kapitału (u. z 14. marca 1870, N. 33 d. u. p.). Ministerstwo sprawiedliwości w rp. z 12. wrześn. 1870, l. 9007 udzieliło sądom wykaz tych obligacyj pierszeństwa, względem których zachodzą warunki u. z 14. marca 1870, N. 33, przyrzekając uzupełnianie tego wykazu od czasu do czasu;
13. przez zakup obligów galicyjskiéj pożyczki krajowéj na mocy u. z 2. lut. 1873, N. 86 d. u. k. zaciągniętéj (u. z 28. marca 1875, N. 60 d. u. p.

Domy, na których ciążą rewersa na zburzenie, nie dają prawnego bezpieczeństwa (d. kc. n. z 30. marca 1840, N. 418 z. p. s.).

co do innego ruchomego majątku;

§ 231. Inny majątek ruchomy, który ani do użytku małoletniego, ani jako pamiątka familijna lub według rozporządzenia ojca do zachowania nie jest przeznaczonym, ani też innym sposobem korzystnie użytym być nie może, w powszechności przez licytację publiczną przedanym być powinien. Sprzęty domowe mogą być rodzicom i spółdziedzicom z wolnéj ręki, podług sądowego oszacowania oddane. Przedmioty, które na publicznéj licytacji sprzedanemi być nie mogły, może opiekun sprzedać za zezwoleniem sądu opiekuńczego, nawet niżéj wartości z oszacowania wypadłéj. (§§ 265, 674.)

co do nieruchomości;

§ 232. Dobra nieruchome, jedynie w razie koniecznéj potrzeby lub oczywistéj korzyści dla małoletniego, za zezwoleniem opiekuńczego sądu, a w ogólności tylko

przez publiczną licytację przedane być mogą; jednakże dla ważnych przyczyn może sąd zezwolić na sprzedaż z wolnéj ręki.

co do przedsiębrać się mających ważnych odmian;

§ 233. W ogólności nie może opiekun bez sądowego zezwolenia przedsiębrać żadnych ważniejszych czynności, jako też tych, które nie odnoszą się do prostego zarządu gospodarskiego. Nie może zatém bez pozwolenia sądu przyjmować bezwarunkowo lub zrzekać się samowładnie spadku; sprzedawać rzeczy onemuż do zachowania oddanych; zawierać kontraktu dzierżawy; wypowiadać kapitałów prawne bezpieczeństwo mających; odstępować wierzytelności; zawierać ugód w sporach; rozpoczynać, prowadzić lub zaprzestawać fabryki, handlu i rzemiosła. (§§ 49, 181, 186, 219, 234—236, 252, 805, 1008, 1219.)

O. 361, 362, 371, 466, 550, 682, 866, 960, 1159, 1706, 2881, 2963, 3003.

W krajach, w których obowiązuje ustawa sądowa powszechna, galicyjska lub włoska niepotrzebuje opiekun prowadzący spór upoważnienia lub zezwolenia sądu opiekuńczego do przyjęcia lub odkazania przysięgi stanowczéj (u. s. n. z 21. marca 1853, l. 3133, K. O. N. 19 (O. 960).

Ustęp drugi § 83 ustawy o właściwości sądów nie ma zastósowania, jeżeli majątek nieruchomy małoletniemu lub pupilowi w drodze spadku przypadający i jeszcze nie przyznany, w toku postępowania spadkowego ma być sprzedany albo w skutek działu spadku jednemu ze spółdziedziców oddany (u. s. n. z 31. gradn. 1873, KO. N. 85). — Por. § 187—189 pt. z 9. sierpn. 1854, N. 208 d. u. p.

Do wskazania przysięgi stanowczéj potrzebuje opiekun pozwolenia sądu (d. n. z 3. listop. 1789, N. 1069 z p. s., resolucja z 11. wrześn. 1784, N. 336 z p. s.) jak równie i do zdania się na sąd polubowny (d. n. z 6. grud. 1822, N. 1911 z p. s.).

co do ściągania kapitałów;

§ 234. Opiekun nie może samowolnie odbierać spłaconego kapitału do małoletniego należącego. Dłużnik, któremu kapitał małoletniego jest wypowiedziany, powinien dla zabezpieczenia siebie zażądać od opiekuna, aby się wykazał, iż do podniesienia kapitału posiada zezwolenie sądowe, i nie może poprzestawać na samém pokwitowaniu przez opiekuna; wolno mu jest także kapitał spłacony w sądzie złożyć. (§§ 216, 1008, 1424.)

O. 1706.

co do dalszego użycia tychże;

§ 235. Ile razy wypożyczony kapitał ma być spłaconym, obowiązanym jest opiekun postarać się o korzystne

jego użycie i zezwolenie sądu na jego rzeczywiste użycie otrzymać. (§ 230.)

co do wierzytelności niezabezpieczonych.

§ 236. Co do wierzytelności, na które nie ma dokumentu, powinien opiekun postarać się o otrzymanie takowego, tudzież o zabezpieczenie ile możności lub ściągnienie na terminie wypłaty takich, które prawnego bezpieczeństwa nie mają. Kapitał małoletniego u rodziców będący, chociaż prawnie nieubezpieczony, jeżeli tylko małoletni wedle wszelkiego prawdopodobieństwa nie jest wystawiony na utratę, nie ma być onymże wypowiedziany, jeżeliby rodzice dla zapłacenia kapitału dobra swoje nieruchome sprzedać, lub rzemiosła swego zaprzestać przymuszeni byli. (§§ 105, 230, 1245.)

O. 509, 613, 2942.

Kaucja.

§ 237. Opiekun nie jest obowiązany składać kaucji przy obejmowaniu opieki. Od składania takowéj w późniejszym także czasie jest wolnym; dopóki stosuje się ściśle do przepisów ustawy pod względem zabezpieczenia majątku i w czasie właściwym składa porządnie rachunki. (§§ 205, 238.)

Por. §§ 19, 203—215 pt. z 9. sierpn. 1854, N. 208 d. u. p.

Obowiązek składania rachunków.

§ 238. W ogólności każdy opiekun i kurator obowiązany jest składać rachunki z powierzonego mu zarządu. Spadkodawca, co do sumy przez siebie dobrowolnie zapisanéj, może uwolnić opiekuna od składania rachunków; może także i sąd opiekuńczy dać uwolnienie w tym przypadku, kiedy dochód nie przenosi prawdopodobnie wydatków, na utrzymanie i wychowanie małoletniego potrzebnych; jednakowoż w każdym razie obowiązany jest opiekun majątek główny i kapitały inwentarzem objęte wykazać, i o stanie, w jakim się sierota znajduje, w razie zajść mających co do niego ważnych zmian, sądowi donieść. (§§ 150, 262.)

Znajduje się w majątku pupila kopalnia, sąd opiekuńczy względem złożonych sobie rachunków z tego przedsiębiorstwa, przesłuchać ma władzę górniczą i uwzględnić uczynione przez nią w téj

mierze uwagi, (d. n. z 15. grudn. 1783, N. 221 i z 9. maja 1785, N. 425 z p. s.). Wykaz majątku głównego składa się nie rocznie, lecz tylko w skutek polecenia sądu, (d. n. z 3. lutego 1826, N. 2188 z p. s.)

Czas składania rachunków.

§ 239. Rachunki wraz z wszystkimi dowodami, powinny być z upływem każdego roku a najpóźniéj w ciągu dwóch miesięcy po jego upływie, sądowi opiekuńczemu oddane. W rachunkach tych, dochód i wydatki, przewyżka lub ubytek kapitału, dokładnie wyrażone być winny. Jeżeli do majątku małoletniego należy handel, sąd poprzestać powinien na złożeniu uwierzytelnionego zamknięcia rachunku, czyli tak zwanego bilansu i takowy w tajemnicy zachować. Przeciwko opiekunowi, który nie składa rachunków w czasie oznaczonym, prawne środki przymusu do okoliczności zastósowane, użytemi być mają. (§§ 237, 1200.)

O. 804.

Względem pewnych części majątku osobne rachunki składane być mają, a mianowicie 1. jeżeli w majątku pupila znajduje się kopalnia, a opiekun do jéj prowadzenia nie jest zdatnym, sąd ustanowić ma uzdatnionego asystenta, któren z powierzonego sobie zarządu osobny rachunek opiekunowi składa, któren go jako załączkę swego rachunku oddaje sądowi, (d. z 15. grudn. 1783, N. 221 z p. s.) 2. O rachunkach z handlu lub fabryki małoletniego mówi § 206 pt. z 9. sierpn. 1854, N. 208 d. u. p.

Miejsce składania rachunków.

§ 240. Jeżeli małoletni posiada nieruchomości w rozmaitych prowincjach, a zarząd niemi jednemu tylko opiekunowi jest powierzonym, wówczas powinien opiekun oddzielne dla każdéj prowincji utrzymywać rachunki i takowe tamtejszéj władzy składać; wolno mu jednak przewyżkę z majątku, w jednéj prowincji znajdującego się, pochodzącą, obrócić na korzyść małoletniego w drugiéj prowincji. (§§ 225, 270, 280.)

Sposób załatwienia rachunków.

§ 241. Sąd opiekuńczy powinien nakazać sprawdzić i sprostować rachunki opiekuna według oddzielnych przepisów przez osoby w rachunkach i rzeczy obznajmione, a postanowienie w skutek tego wydane, opiekunowi udzielić.

§ 242. Opuszczenie czego lub inna jakakolwiek zaszła pomyłka w rachunkach, ani opiekunowi ani małoletniemu szkodzić nie może. (§§ 262, 1388.)

Szczególne przepisy dla opiekuna pod względem pośredniego zarządu majątkiem.

W szczególności co do obrony małoletniego w sądach.

§ 243. Małoletni nie może ani jako powód, ani jako pozwany stawać w sądzie; opiekun bronić go powinien albo sam albo przez kogo trzeciego. (§§ 106, 181, 205.)

Unger I. 88[46], 255[9], II. 30[33], 151, 417[8], 430[34]. — O. 1676, 3168.

O zastępstwie małoletniego **w sprawach cywilnych** stanowi p. c. gal. w § 57. (powszechn. w § 64.), co następuje: O prawo służące tym, którym ustawy zarządu własnym majątkiem nie powierzają, lub takowy odebrały, mogą występować ze skargą lub obroną ci, których do tego ustawy powołują. Od tego więc, który o prawo swoje sam przez się ani skargi wynosić ani takowego bronić nie jest mocen, żadne pismo przyjętém być nie może, lecz wprost odrzuconém być winno, z wyrażeniem przyczyny w rezolucji. Por. §§ 58, 59 p. c.; dn z 4. czerwca 1789, l. 1015 z. p. s., lit. f, i d. n. z 14. paźdz. 1803, l. 620 z. p. s. — Także w sprawach cywilnych niespornych sąd nie powinien dopuszczać, aby strony, które nie mają prawa do zastępstwa osobistego, przedsiębrały czynności prawne bez interwencji swych zastępców prawnych (§ 2, 2. ces. pat. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p.). Małoletni nie mogą téż zwyczajnie być pełnomocnikami stron w sprawach cywilnych (zob. § 9 post. sum.). Wyjątek stanowi **postępowanie w sprawach drobiazgowych**, gdyż § 9. ust. z 27. kwietnia 1873, l. 66 d. p. p. wymaga tylko, aby pełnomocnik dokładnie znał przedmiot sporu, miał pełnomocnictwo pisemne i był płci męzkiéj. Zaś § 10. téjże ustawy stanowi: Jeżeli przedmiotem sporu jest tylko rzecz, względem któréj małoletni w myśl §§ 151, 246 i 247 k. cyw. swobodnie rozrządzać może, może małoletni sam jako powód lub pozwany w sądzie stanąć i się rozprawiać, i może się także w myśl §§ 5 i 6 poddać postępowaniu drobiazgowemu. — **W sprawach karnych** małoletniemu albo w pieczę oddanemu nawet wbrew woli jego może ojciec, opiekun albo kurator ustanowić obrońcę (§ 39). Na korzyść małoletniego oskarżonego wnieść mogą zażalenie nieważności i odwołanie się nawet wbrew jego woli rodzice i opiekun (§§ 282, 283, 465) i czynić mogą nawet po jego śmierci wniosek znowienia postępowania karnego (§ 354 post. k.). Por. §§ 67, 69, 75, 120, 152, 205, 306, 424 post. k. i § 495 k. k. — Co do spraw o **przestępstwa skarbowe** zob. §§ 614, 615, 654, 655, 831, 832, 836 k. k. o przest. sk. i r. m. sk. z 13. marca 1850, l. 119 d. p. p.

Co do umów przez małoletniego zawieranych.

§ 244. Małoletni może godziwym sposobem nabywać dla siebie bez wpływu opiekuna; jednak bez zezwo-

lenia opieki, nie może nic z swego majątku pozbywać, ani też obowiązku zaciągać. (§§ 149, 310, 865, 1018, 1421, 1424).

Unger II. 30, 132[14]. — O. 10, 2963, 2991, 3168, 3535.

§ 245. W szczególności nie mogą małoletni zawierać ważnie małżeństwa, bez zezwolenia opieki (§§ 49—51.).

Unger II. 31.

Przypadki, w których małoletni bez zezwolenia opiekuna staje się zobowiązanym.

§ 246. Jeżeli małoletni przyjął jaką służbę, opiekun nie może go bez ważnéj przyczyny odwołać z takowéj przed terminem, ustawą lub umową oznaczonym, chociażby to małoletni bez jego zezwolenia uczynił. Tém wszystkiém, co tym albo innym sposobem małoletni przez swoją pilność zarobi, tudzież rzeczami, które mu po dojrzałości do jego użytku oddane będą, może dowolnie rozporządzać i względnie tego zobowiązania na siebie zaciągać. (§§ 21, 106, 151, 243, 247, 248).

Unger II. 31. — O. 10, 1426, 2991, 3168.

Co do dobrowolnego wstąpienia małoletniego do wojska, do straży skarbowéj lub do klasztora, zobacz uwagi przy § 148.

§ 247. Zwierzchność opiekuńcza może małoletniemu, który dwadzieścia lat skończył, zostawić dowolny zarząd czystego dochodu z jego majątku od wydatków pozostałego; co do téj przewyżki, onemuż w zarząd oddanéj, może małoletni samowładnie zaciągać zobowiązania. (§ 174.)

O. 10, 1426, 2991.

§ 248. Małoletni, który skończywszy lat dwadzieścia, udaje się w jakiéj czynności za pełnoletniego, staje się odpowiedzialnym za wszelkie szkody, jeżeli druga strona, przed doprowadzeniem do skutku interesu, nie była w stanie dowiedzieć się o rzeczywistości udawania. W ogólności staje się także odpowiedzialnym osobą i majątkiem za inne zakazane czynności i za szkody z winy jego wynikłe. (§§ 866, 1295, 1323, 1324, 1331.)

O. 1101, 1386, 1676, 2106, 2497, 2991, 3168.

O odpowiedzialności małoletnich za czyny karogodne zob. §§ 2 lit. d, 237, 269—275 k. k. i §§ 3 lit. d, 6 k. k. wojsk. — za przestępstwa skarbowe §§ 81 i 82 ust. o pr. sk.

Ustanie opieki:

a) przez śmierć;

§ 249. Opieka kończy się zupełnie przez śmierć małoletniego. Jeżeli opiekun umrze lub od opieki usuniony zostanie, inny opiekun podług przepisów §§ 198. i 199. ustanowiony być powinien. (§§ 189, 198, 199, 262, 1023.)

b) po zniesieniu przeszkód wykonywania władzy ojcowskiéj;

§ 250. Kończy się także opieka, kiedy ojciec powraca do wykonywania swéj władzy ojcowskiéj, któréj na pewien czas był pozbawionym (§ 176.).

c) przez pełnoletność;

§ 251. Równie ustaje opieka natychmiast za dojściem małoletniego do pełnoletności; jednakże sąd opiekuńczy, na żądanie opiekuna lub po wysłuchaniu onegoż i krewnych, może dla wad ciała lub umysłu małoletniego, dla marnotrawstwa lub dla innych ważnych przyczyn utrzymać opiekę na czas dłuższy i nieoznaczony. Takie atoli rozporządzenie w stósownym przeciągu czasu przed dojściem do pełnoletności, do publicznéj wiadomości podaném być powinno. (§§ 172, 173, 275.)

Zobacz uwagę przy § 172.

d) przez upełnoletnienie w skutek darowania brakujących lat.

§ 252. Małoletniemu po skończeniu lat dwudziestu może sąd opiekuńczy, po wysłuchaniu zdania opiekuna a według okoliczności po wysłuchaniu zdania najbliższych krewnych, brakujące do pełnoletności lata darować i uznać go za pełnoletniego. Małoletni, któremu władza dozwoliła prowadzić handel lub rzemiosło, staje się tém samém upełnoletnionym. Upełnoletnienie ma zupełnie te same skutki prawne, co i rzeczywiste dojście pełnoletności. (§§ 174, 260.)

O. 989, 2545, 3254, 3260, 3469.

Domniemanie uwolnienia z pod władzy opiekuńczéj ma miejsce, jeżeli władza pozwoli małoletniemu prowadzić handel lub rzemiosło; to postanowienie jednakowoż nie ma być rozszerzone do wykonywania przywileju wynalazku, gdyż małoletni wprawdzie mogą przywileje nabywać, zaś wykonywując takowe związani są ograniczeniami, co do zarządu majątku dla nich istniejącemi (d. kn. z 11. maja 1842, l. 614 d. p. p.), ani też do prowadzenia gospodarstwa (d. k. n. z 28. paźdz. 1829. l. 2437 z. p. s.) Do

upełnoletnienia nie wystarczałoby też proste nabycie przemysłu rzeczowego, gdyby takowy niebył oraz prowadzonym. Skończenie lat 20 nie jest przepisane jako warunek konieczny do tego rodzaju uwolnienia z pod władzy opiekuńczéj. Władze jednakowoż udzielać będą takie pozwolenia małoletnim, którzy jeszcze nie skończyli lat 20 tylko po troskliwém przekonaniu się o własnościach odpowiednich tychże i tylko w przypadkach na szczególne uwzględnienie zasługujących (dn. z 15. czerwca 1835 z. p. s. l. 38). Według d. n. z 27. wrześn. 1815, l. 1174 z. p. s. władze polityczne w przypadkach wszystkich, w których idzie o udzielenie małoletnim pozwolenia do prowadzenia przemysłu lub handlu, zawsze poprzednio winny się porozumieć z sądem dla osoby proszącego właściwym.

Według § 4. ust. przem. z 20. grudn. 1859, l. 127 d. p. p. potrzeba zwyczajnie do samoistnego prowadzenia każdego przemysłu, aby przedsiębiorca mógł swobodnie zarządzać swoim majątkiem, a na rachunek osób, które nie mogą swobodnie zarządzać majątkiem, może przemysł być prowadzonym tylko za pozwoleniem ich prawnych zastępców i właściwéj władzy i tylko przez uzdolnionego zastępcę. Ponieważ z tego postanowienia można było wnosić, że według ustawy przemysłowéj osobom niewłasnowolnym przed dojściem do fizycznéj lub prawnéj pełnoletności nie może władza pozwolić na prowadzenie osobiste przemysłu, jak § 252 k. c. wyraźnie stanowi — przeto wydanym został reskr. min. z 19. marca 1860, l. 2712, który stanowi, że przed wydaniem karty przemysłowéj, jeżeli oznajmiono prowadzenie przemysłu wolnego, jak niemniéj przed udzieleniem pozwolenia na przemysł koncesjonowany osobom niewłasnowolnym, wykazać się należy tymże w obec właściwéj władzy administracyjnéj zezwoleniem zastępców prawnych i właściwéj władzy nadopiekuńczéj; małoletni zatém, któremu na zasadzie tego pozwolenia prawnego zastępcy a względem władzy opiekuńczéj pozwolono prowadzić osobiście przemysł wolny lub koncesjonowany, tém samém według § 252 k. c. zostaje zarazem uznaném za pełnoletniego. Gdy tedy począwszy od 1. maja 1860 traci moc obowiązującą przepis d. kan. nadw. z 19. lutego 1833, zwróca się uwagę sądów na to, aby w interesie małoletnich i kurandów celem odwrócenia skutków szkodliwych, w tych przypadkach ze szczególną oględnością postępowały, jeżeli udzielają pozwolenia nadopiekuńczego lub nadkuratelarnego, i przestrzegały przytém warunków uzasadniających pełnoletność (§§ 174 i 252 k. c.), a mianowicie małoletnim przed skończeniem lat 20 takich pozwoleń według d. n. z 15. czerwca 1835, l. 38 z. p. s. tylko z przyczyn na szczególne uwzględnienie zasługujących i przekonawszy się starannie o ich własnościach odpowiednich udzielały.

Zresztą małoletni upełnoletniony tylko pod względem prawa cywilnego równe ma prawa, co rzeczywiście pełnoletni, nie nabywa zaś tych praw, które wymagają rzeczywistego dojścia do pełnoletności, t. j. skończenia lat 24. n. p. uprawnienia do sędstwa, adwokatury, notarjatu (pat. z 3. maja 1853, l. 81 d. p. p.; ust. not. § 6, a; ust. o adw. z 6. lipca 1868, l. 96 d. p. p. § 1. b.).

e) przez odwołanie opiekuna albo z urzędu albo na żądanie.

§ 253. Odwołanie opiekuna może nastąpić przez sąd albo z urzędu, albo na żądanie.

Przypadki usunięcia od opieki z urzędu.

§ 254. Opiekun powinien być usunionym od opieki z urzędu, jeżeli nie sprawuje takowéj według przepisów ustawy; jeżeli uznanym będzie za niezdatnego, lub jeżeli takie co do jego osoby zajdą przeszkody, dla których, na mocy ustawy, nie mógłby był przyjmować opieki. (§§ 191—193, 202, 217, 232, 257, 271.)

O. 1742, 2318.

Zobacz dopisek do § 191.

§ 255. Jeżeli matka opiekunka wchodzi w powtórne związki małżeńskie, winna jest albo sama albo też spółopiekuna, donieść o tém sądowi opiekuńczemu, dla orzeczenia, czyli dalsze sprawowanie opieki może być jéj dozwoloném.

§ 256. Jeżeli spadkodawca lub sąd ustanowił opiekuna na oznaczony tylko przeciąg czasu, lub go też od opieki wyłączył na przypadek nastąpienia pewnego wydarzenia, opiekun taki, za upływem tego czasu lub nastąpieniem oznaczonego wydarzenia, odwołanym być winien. (§ 176.)

O. 2318.

Przypadki, w których ma miejsce uwolnienie od opieki: na żądanie opiekuna;

§ 257. Jeżeli w ciągu sprawowania opieki takie zajdą przyczyny, dla których by stósownie do ustawy opiekun od przyjęcia opieki uwolnionym albo wyłączonym był został, w przypadku pierwszym ma prawo, w przypadku zaś drugim obowiązanym jest żądać uwolnienia siebie. (§§ 191—193, 258, 259.)

§ 258. Opiekun, któremu sprawowanie opieki, jako domniemanemu najbliższemu krewnemu małoletniego powierzoném zostało, może w swoje miejsce przedstawić bliższego i do sprawowania opieki zdatnego krewnego, o którym późniéj wiadomość otrzyma; jednak bliższy krewny nie ma prawa żądać, aby mu dalszy krewny odstąpił opieki, którą już objął, chyba, że dla zaszłych przeszkód wcześniéj nie mógł się zgłosić. (§§ 2, 198.)

na prawne żądanie innych.

§ 259. Matka lub brat, którzy w czasie ustanowienia opieki sami byli jeszcze małoletnimi, mogą po dojściu pełnoletności żądać, aby im opieka powierzoną była. Podobnie wolno jest każdemu krewnemu zgłosić się w ciągu roku z chęcią objęcia opieki, jeżeli takowa niekrewnemu przez sąd powierzoną była. (§§ 2, 4, 199.)

§ 260. Gdy małoletnia idzie za mąż, sąd orzec powinien, czy kuratela na męża ma być przeniesioną (§ 175.). (§§ 174, 187.)

Warunki uwolnienia opiekuna:

a) Zwykły termin;

§ 261. W ogólności tylko z końcem roku opiekuńczego i po należytém objęciu zarządu majątku przez następcę, może opiekun złożyć opiekę. Jednakże może sąd odebrać mu takową natychmiast, jeżeli to dla bezpieczeństwa majątku lub osoby uznaje za potrzebne. (§§ 239, 241, 254, 1388.)

b) ostateczny rachunek;

§ 262. Opiekun obowiązany jest najpóźniéj we dwa miesiące po skończeniu opieki złożyć sądowi swój ostateczny rachunek; ten zaś po przekonaniu się o rzetelności rachunku, wyda mu świadectwo, iż urząd swój rzetelnie i porządnie sprawował. Świadectwo to nie uwalnia opiekuna od odpowiedzialności za podstępną czynność późniéj odkrytą.

Pupile po dojściu do pełnoletności lub po upełnoletnieniu uwolnić mogą swych opiekunów od złożenia sądowi rachunku ostatecznego, (d. n. z 1. lipca 1835, l. 48 z. p. s.)

Po dojściu do pełnoletności i załatwieniu rachunku ostatecznego należy byłemu małoletniemu na żądanie wydać wszystkie rachunki, przez opiekuna złożone razem z załączeniami. Jeżeli rachunek składa się z kilka arkuszy, należy go przewlec nicią i takową przytwierdzić pieczęcią sądową na ostatniéj karcie. Rachunki i załączenia wydane, spisane być powinny w dokładnym wykazie, który po dołożeniu własnoręcznego potwierdzenia ze strony odbierającego zachowanym być powinien w registraturze. Rachunki tyczące się majątku kilku małoletnich wydane być mogą tylko za rewersem przez wszystkich spólnie podpisanym i gdy opieka względem wszystkich już ustała. Małoletni, którzy wyszli z opieki, mogą uwolnić opiekuna od złożenia sądowi rachunku ostatecznego, (§ 215 pat. ces. z 8. sierpn. 1854, l. 208 d. u. p.)

c) oddanie majątku.

§ 263. Z końcem opieki, obowiązanym jest opiekun małoletniemu, który stał się pełnoletnim, lub nowo ustanowionemu opiekunowi, oddać majątek za pokwitowaniem, i z dopełnienia tego wykazać się w sądzie. Oddanie majątku następować winno podług spisanego inwentarza i rachunków corocznie zatwierdzanych. (§§ 229, 241, 242.)

Skoro małoletni uzyska własny zarząd majątku, sąd winien jest wydać mu jego własny majątek, jeżeli nie zachodzi żadna przeszkoda prawna; gdy zaś majątek znajduje się w rękach opiekuna, polecić temuż, żeby oddał majątek i z dopełnienia tego wykazał się w terminie stósownym. Oddanie majątku następować winno podług spisanego inwentarza i rachunków zatwierdzonych. Jednakże, gdyby ten, który otrzymał własny zarząd swego majątku, nie domagał się w przeciągu 3 miesięcy oddania tegoż majątku, znajdującego się w kasie sierocińskiéj, sąd winien go wezwać do odebrania onegoż w przeciągu czasu wyznaczyć się mającego z tém ostrzeżeniem, iż w razie przeciwnym majątek jego z kasy sierocińskiéj do kasy depozytowéj przeniesionym zostanie. Rzeczone wezwanie należy mu doręczyć do rąk własnych, a jeżeli temu zadosyć nie uczyni, przenieść majątek do kasy depozytowéj. Tém samém ustaje obowiązek sądu do starania się o lokowanie pieniędzy gotowych lub o podnoszenia procentów od kapitałów już ulokowanych. Jeżeli miejsce pobytu byłego małoletniego jest niewiadome, lub jeżeli wezwanie doręczoném mu być nie może, można go wprawdzie wezwać edyktem, żeby swój majątek odebrał, jednakże, jeżeli temu wezwaniu zadosyć nie uczyni, nie można żadnéj czynić zmiany w zachowaniu i zarządzie jego majątku (§ 217 ces. pat. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p.). Ogłoszenie wspomnionego w § 217 edyktu wtedy tylko ma nastąpić, gdy miejsce pobytu byłego małoletniego jest niewiadome, lub, gdy tenże za granicą przebywa, a wezwanie sądowe nie zostało mu doręczoném (r. m. spr. z 25. listop. 1852 r., l. 18524). Jeżeli były małoletni posiada prywatne zapisy długów, należy w zawezwaniu w § 217 wspomnioném, dodać, że w razie nieodebraniu tych dokumentów takowe w przeciągu 6 miesięcy bez dalszéj odpowiedzialności skarbu państwa registraturze sądowéj zostaną oddane, co też po upływie tego terminu istotnie uczynić należy. Wydanie zaś tych dokumentów z registratury nastąpi dopiero za zezwoleniem sądu i za wykazaniem się z uiszczenia należytości od zachowania. Ten przepis jednakoż tylko do takich dokumentów ma być stósowanym, które nie mają same w sobie wartości pieniężnéj, gdyż co do tych ostatnich n. p. do papierów kredytowych, mających obieg powszechny lub do papierów wartościowych, będących przedmiotem obrotu, ma być zachowane postępowanie w § 217 ust. z 9. sierpn. 1854 r. określone (r. min. spr. i sk. z 15. sierpn. 1859, l. 154 d. p. p).

Co do wydania majątku wojskowym stanowi d. n. z 25. czerwca 1795, l. 237 z. u. s. Żołnierzom od feldwebla niżéj, bez względu na to, czy są w służbie czynnéj lub urlopowani na czas nieoznaczony nie powinien być wypłaconym bez zezwolenia komendy pułkowéj lub oddziałowéj ani w zupełności, ani w części majątek, który na nich przypadł w drodze spadkowéj albo przed

rozpoczęciem służby wojskowéj albo w ciągu téjże, lub który na nich w jakikolwiek bądź inny sposób przypadł przed rozpoczęciem służby wojskowéj, w razie przeciwnym albowiem, gdyby żołnierz, na rzecz którego wypłata nastąpiła, zbiegł, dłużnik, który bez takiego pozwolenia wypłatę uskutecznił, winien raz jeszcze zapłacić skarbowi państwa uiszczoną kwotę, jednakoż najwyżéj do wysokości 30 złr., albo gdyby zapłaty téj w gotówce uiścić nie mógł, karanym będzie aresztem cywilnym, licząc po jednym dniu za każdego brakującego guldena; zakaz ten jednakoż odnosi się tylko do wypłaty kapitału, a nawet i do tego się nie odnosi, jeżeli majątek przez żołnierza nabytym został w czasie służby wojskowéj. — Przepis ten ponowionym został w § 217 ces. pat. z 9. sierpn. 1854, l. 208 dz. p. p.: Wydając majątek osobom wojskowym od feldwebla niżéj, bez względu na to, czy takie są w czynnéj służbie czy też na urlopie, sąd winien przestrzegać przepisu, iż rzeczonym osobom bez pozwolenia komendy wojskowéj nie należy wydawać żadnéj kwoty kapitału. Jeżeli zatém takie osoby wojskowe mimo to, że doszły do pełnoletności, nie otrzymają pozwolenia do odebrania swego majątku, winien sąd, jak długo ta przeszkoda trwa, postępować tak, jak z majątkiem małoletniego. — Do wydania majątku, pod zarządem władzy zostającego, stale urlopowanemu lub rezerwiście, jak długo tenże ulega sądownictwu cywilnemu, nie potrzeba zezwolenia ze strony władzy wojskowéj (r. min. z 5 marca 1867, l. 52 d. p. p.).

Odpowiedzialność opiekuna za cudzą winę.

§ 264. W powszechności opiekun odpowiada za swoję tylko winę, nie zaś za winę tych, którzy są mu podlegli. Jeżeli jednak przyjął wiadomie osoby niezdatne, one w obowiązkach zatrzymał, albo też nie dochodził szkód przez nie zrządzonych, naówczas za takie zaniedbanie staje się także odpowiedzialnym. (§§ 246, 228, 1313—1315.)

O. 614.

Posiłkowa odpowiedzialność sądu opiekuńczego.

§ 265. Sąd opiekuńczy, który ze szkodą małoletniego nie dopełnił swego obowiązku, staje się także za to odpowiedzialnym i w braku innych środków wynagrodzenia, szkodę wynagrodzić iest obowiązanym. (§§ 202, 222, 247, 254.)

O, 1824.

Zobacz o odpowiedzialności sądów ust. z 12. lipca 1872, l. 122 d. p. p., przytoczoną przy § 1341 k. c.

Nagroda opiekuna.

a) roczna;

§ 266. Opiekunom pilnym, może sąd z oszczędzonych dochodów wyznaczyć stosunkowe roczne wynagrodzenie. Wynagrodzenie to więcéj nad pięć od sta czystego

dochodu, a w żadnym razie nad cztery tysiące złotych reńskich rocznie wynosić nie może. (§ 282.)

O. 531.

b) lub przy końcu opieki.

§ 267. Gdy majątek małoletniego jest tak szczupłym, iż mało co albo wcale nic nie da się z niego rocznie oszczędzić, naówczas opiekunowi, który zachował majątek nienaruszony, lub małoletniemu przyzwoite obmyślił zaopatrzenie, przynajmniéj przy skończeniu opieki, stósowne do okoliczności wynagrodzenie udzieloném być może (§§ 249, 250.)

O. 531.

Ustępującemu opiekunowi należy się wynagrodzenie tylko z tych odsetków i dochodów, które aż do ukończenia rachunku opiekuńczego rzeczywiście podniósł; nie zaś z tych, które ściągnąć ma jego następca w późniéjszym terminie wypłaty i za własném staraniem do swego rachunku przyjąć (d. n. z 9. lipca 1802, l. 568 z. p. s.)

Środki prawne dla opiekuna, gdy się uciążonym być sądzi.

§ 268. Jeżeli opiekun sądzi się być uciążonym przez jakie postanowienie sądu opiekuńczego, powinien naprzód do tegoż samego sądu uczynić przedstawienie, a gdyby to nie odniosło skutku, wynieść rekurs do sądu wyższego. (§ 217.)

O. 3260.

Zob. §§ 9, 12 i 16 pat. z 9. sierp. 1854, l. 208 d. p. p.

Kto rozporządzeniem pierwszéj instancji, wydaném w przedmiocie sądownictwa w sprawach niespornych mniema się być uciążonym, może według wyboru swego wnieść przedstawienie, wystósowane do sędziego niższego, albo rekurs, albo też połączyć rekurs z przedstawieniem (§ 9).

II. O kuratели.

Pojęcie kuratели.

§ 269. Dla osób, które same interesami swemi zajmować się i praw swych same bronić nie mogą, powinien sąd ustanowić kuratora czyli zastępcę, jeżeli władza ojcowska lub opiekuńcza miejsca nie ma. (§§ 187, 225, 270 do 277.)

O. 1554, 1651.

Przypadki, w których ma miejsce kuratela:

§ 270. Przypadek taki zachodzi: co do małoletnich, kiedy posiadają majątek nieruchomy w innéj prowincji (§ 225.), albo kiedy w szczególnych przypadkach przez

ojca lub opiekuna nie mogą być zastąpionymi; co do pełnoletnich, kiedy dostaną pomieszania zmysłów lub głupoty; co do uznanych za marnotrawców; co do nieurodzonych jeszcze; niekiedy co do głuchoniemych; co do nieobecnych i na karę skazanych. (§§ 21, 22, 51, 113, 121, 158, 225, 271, 273—276, 279, 280, 630, 690, 811—813, 1496.)

Przypadki, w których ma miejsce kuratela, są w § 270 k. c. tylko sposobem przykładu przytoczone i dla tego tryb. najw. orzeczeniem z 24. grudnia 1857, l. 13001 (O. 491) słusznie pomyśli §§ 21 i 269 k. cyw. ustanowił kuratora dla osoby, która nie była uznana za obłąkaną i głupowatą, lub za marnotrawcę, tylko z powodu, że jéj niezdolność do przestrzegania praw własnych była wykazaną. — Dalsze przypadki, w których ustawa cywilna o ustanowieniu kuratora wspomina, są kuratele powierznictwa dla zastępowania onegoż i potomstwa (§ 630), kuratela masy spadkowéj § 690, 811, 812). — Jeżeli ktoś złożył śluby zakonne, które pociągają za sobą na mocy ustawy utratę wolnego zarządu majątkiem, sąd winien jest dla tego majątku, którym nie rozporządził między żyjącymi, ustanowić kuratora (§ 182 c. p. z 9. sierp. 1854, l. 208 d. p. p.). Złożenie prostego ślubu zakonnego przez Redemptorystów i Redemptorystki (d. k. n. z 23. grudn. 1830, l. 2498 z. p. s.), przez siostry miłosierdzia (d. k. n. z 13. stycz. 1832, l. 2545 z. p. s.), przez kawalerów zakonu niemieckiego (§ 10 pat. z 25. czerwca 1840, l. 451 z. p. s.), i zakonu maltańskiego (pragm. sankc. z 5. wrześn. 1767) nie pociąga za sobą podobnych skutków. Do osób niezdolnych do zarządu majątkiem należą także zbiegi wojskowi, lecz majątek tychże, w kraju się znajdujący, ulega sekwestracji aż do ich śmierci albo powrotu (§ 208 lit. a, wojsk. k. k.) zatém dla nich nie ustanawia się kuratora.

a) dla małoletnich;

§ 271. W interesach zachodzących między rodzicami i małoletniem dziecięciem, tudzież między opiekunem i małoletnim; należy wnieść do sądu żądanie o mianowanie szczególnego kuratora dla małoletniego. (§§ 121, 149, 152, 156, 157, 158, 193, 202, 254, 257, 258.)

§ 272. Jeżeli zajdą spory między dwoma lub więcéj małoletnimi mającymi jednego opiekuna, opiekun żadnego z tych zastępować nie może; lecz powinien żądać, aby sąd dla każdego z nich oddzielnego kuratora wyznaczył. O. 3308.

b) dla obłąkanych i głupowatych;

c) dla marnotrawców;

§ 273. Za obłąkanego lub głupowatego ten tylko miany być może, który za takiego sądownie, po dokładném

zbadaniu jego zachowania się i wysłuchaniu wyznaczonych do tego przez sąd lekarzy, uznanym zostanie. Za marnotrawcę ten ma być przez sąd uznanym, o którym według uczynionego doniesienia i następnie przedsięwziętego dochodzenia, sąd przekona się oczywiście, że majątek swój nierozważnie trwoni, a przez lekkomyślne lub pod zgubnemi warunkami zaciąganie długów, siebie albo swoją familję na nędzę w przyszłości naraża. W obudwóch tych przypadkach postanowienie sądu do publicznéj wiadomości podane być winno. (§§ 2, 21, 283, 566, 568, 865, 1241.)

O. 491, 575, 982. — Unger II. 25[6], 31.

Według rozp. min. spr. wew. w poroz. z min. spraw wydanego, z dnia 14. maja 1874, l. 71 d. p. p. są zakłady dla obłąkanych albo prywatne albo publiczne. Do prywatnych zakładów dla obłąkanych, które założone być mogą tylko za pozwoleniem polityczněj władzy krajowéj (§ 1), przyjmowani być mogą chorzy tylko na podstawie świadectwa lekarskiego, potwierdzającego istniejącą chorobę umysłową. Świadectwo to musi być wystawione przez lekarza powiatowego lub gminnego miejsca pobytu chorego, lub, gdyby przez innego lekarza było wystawione, musi być potwierdzone przez lekarza powiatowego lub gminnego, i wygotowane najpóźniéj w 14 dniu przed wniesieniem prośby o przyjęcie. W przypadkach, w których chory był poprzednio w kuracji lekarskiéj, dodaną być musi historja choroby, skreślona przez lekarza ordynującego. Chorzy, których władza bezpieczeństwa z powodu zagrażającego ogółowi niebezpieczeństwa do zakładu prywatnego oddać jest zniewoloną, mają być przyjęci na podstawie świadectwa, wystawionego przez lekarza publicznego, którym ta władza rozporządza (§ 8.). Lekarz kierujący zakładu ma o przyjęciu chorego w przeciągu 24 godzin donieść trybunałowi 1. instancji, w którego okręgu zakład się znajduje z prośbą o potwierdzenie odbioru doniesienia. — Doniesienie to tylko wtedy ma być zaniechane, jeżeli nie ma wątpliwości, że chory jeszcze pozostaje pod władzą ojcowską. Jeżeli taki chory podczas pobytu swego w zakładzie dojdzie do 24. roku życia, należy o tém, wyszczególniając bliżéj jego stosunki osobiste, donieść powyżéj wskazanemu trybunałowi 1. instancji. To samo ma nastąpić, jeżeli zajdą okoliczności, które pociągają za sobą zmianę osoby prawnego zastępcy, a sąd opiekuńczy lub kuratelarny zkądinąd o tych okolicznościach nie koniecznie musi mieć wiadomość (§ 9). Osoby umieszczone w prywatnych zakładach dla obłąkanych, które uważać należy za wyleczone, mają być z zakładu wypuszczone, przyczém postępować należy w porozumieniu z temi osobami, które prosiły o przyjęcie chorego do zakładu, albo w miejscu tychże pieczę o chorym przyjęły (§ 10.) Także chorzy nieuleczeni nie mogą być w zakładzie dłużéj zatrzymywani, jeżeli ich wypuszczenia żądają krewni, lub ich prawni zastępcy. . . . . Chorzy niewyleczeni mogą w razie wypuszczenia być oddani tylko swym prawnym zastępcom lub osobom przez tychże wskazanym (§ 11). Jeżeli z zakładu wypuszczone będą osoby, które władza bezpieczeństwa oddała z powodu grożącego ogółowi niebezpieczeństwa, poprzednio o wypuszczeniu tę władzę

należy zawiadomić. To nastąpić ma także w razie tymczasowego uwolnienia osób takich na próbę. — O wypuszczeniu chorych wyleczonych, zostających pod kuratelą, odnośny sąd (§ 9) należy zawiadomić (§ 12). — Zakłady publiczne dla obłąkanych rządzą się własnymi statutami, które muszą być potwierdzone przez minist. spr. wewn. (§ 21). Także zakłady publiczne dla obłąkanych mają czynić doniesienia, w §§ 9 i 12 tego rozporządzenia przepisane, do wymienionych tamże władz sądowych (§ 22). Gminy, a w szczególności ich organy lekarskie są obowiązane, utrzymywać w naoczności tych obłąkanych, którzy nie są umieszczeni w domach dla obłąkanych, i czuwać nad pielęgnowaniem tychże. .... Chorych na umyśle, którzy nie zostają pod władzą ojcowską lub opiekuńczą, mają gminy celem dalszego zarządzenia wskazać temu trybunałowi pierwszéj instancji, do okręgu którego są wcielone (§ 23). Władze sądowe są obowiązane, o ustanowieniu opiekuna, i kuratorów dla umysłowo chorych, znajdujących się w zakładach dla obłąkanych, zawiadamiać te zakłady (§ 25).

d) dla nieurodzonych jeszcze;

§ 274. Co się tyczy nieurodzonych, ustanawia się zastępca albo dla potomstwa w ogólności, albo też dla będącego już w żywocie płodu (§ 22.). W pierwszym przypadku obowiązanym jest zastępca starać się, aby potomstwo nie poniosło uszczerbku w spadku dla niego przeznaczonym; zaś w przypadku drugim, aby prawa nieurodzonego jeszcze dziecięcia utrzymane były. (§§ 22, 256, 610, 630, 644.)

O. 423. — Unger I. 234, II. 583[17].

e) dla głuchoniemych;

§ 275. Głuchoniemi jeżeli są zarazem głupowatymi, zostawać mają ciągle pod opieką. Jeżeli jednak po zaczęciu dwudziestego piątego roku życia są zdolni zarządzać interesami swemi, nie może im być dodany kurator przeciwko ich woli, lecz tylko w sądzie nigdy bez zastępcy stawać nie mogą. (§ 273.)

O. 2506. — Unger I. 289[5], II. 32[41].

f) dla nieobecnych i niewiadomych osób wpływających do jakiego interesu;

§ 276. Dla stron wpływających do jakiego interesu, które są nieobecne, albo o których w czasie kiedy tego zachodzi potrzeba, sąd nie ma jeszcze wiadomości, kurator natenczas ustanowiony być powinien, jeżeli nie zostawiły pełnomocnika należycie upoważnionego, a bez tego albo ich prawa mogłyby być przez zwłokę na niebezpieczeństwo narażone, albo prawa drugich nie mogłyby być wykonywanemi. Jeżeli miejsce pobytu nieobecnego jest wiadomem, powinien jego kurator zawiadomić go o stanie jego interesów i o nich, jeżeli inaczéj rozporządzoném nie będzie, tym sposobem jak o interesach małoletniego mieć staranie. (§§ 21, 24, 112—114, 811, 813, 1425, 1445.)

O. 1105, 1554, 2038, 2465, 3048, 3084. — Unger II. 422[13], 696.

§ 277. Jeżeli w razie zachodzących warunków, w § 24. przepisanych, wniesioném jest żądanie sądowe o uznanie nieobecnego za zmarłego, sąd powinien przedewszystkiém wyznaczyć onemuż kuratora; następnie wezwać go przez edykt o stawienie się w ciągu roku jednego z tém dołożeniem, że gdyby w ciągu tego czasu nie stawił się, lub innym sposobem o zostawaniu przy życiu sądu nie zawiadomił, za umarłego sądownie uznanym zostanie. (§§ 112, 114, 276.)

O. 919, 2042. — Unger I. 239.

§ 278. Dzień, w którym uznanie za zmarłego staje się prawomocném, uważanym będzie prawnie za dzień śmierci nieobecnego. Jednakże uznanie za umarłego nie przeszkadza dowodzeniu, że nieobecny wcześniéj lub późniéj żyć przestał, albo że jeszcze zostaje przy życiu. W razie otrzymania takiego dowodu, ten który na zasadzie uznania za umarłego, w posiadanie majątku wprowadzonym został, tak jak każdy inny dobréj wiary posiadacz ma być uważanym. (§§ 24, 112, 114, 265, 326, 335—336, 338, 902.)

O. 2042. — Unger I. 241, 243, 244, 245[42], II. 563[22]a, 585[20].

g) dla skazanych na kary.

§ 279. Skazanemu na najcięższe lub ciężkie więzienie zbrodniarzowi, jeżeli posiada majątek, który z powodu dłużéj trwającéj kary mógłby być na niebezpieczeństwo wystawionym, kurator dodanym być powinien.

Ten paragraf w noweli do ustawy karnéj z 15. listopada 1867, l. 131 d. p. p. wyraźnie nie został zniesionym, a jakkolwiek według § 5. téj ustawy żadne skazanie na karę nie pociąga za sobą utraty lub ograniczenia prywatno-prawnéj zdolności działania skazanego mimo to § 279 k. c. jeszcze obecnie ma moc obowiązującą, bo, chociaż obecnie i skazany na ciężkie więzienie ma zdolność do działania, istnieje daléj podany w ustawie powód do ustanowienia kurateli, t. j niebezpieczeństwo dla majątku z powodu dłużéj trwają-

céj kary i utrudnionego według § 16. ust. k. obcowania z osobami nie należącymi do dozoru więziennego — a powód ten podobnie jak nieobecność (§ 276 k. c.) nie pozostaje w związku ze zdolnością lub niezdolnością do działania.

Ustanowienie kurateli.

§ 280. Sąd, do którego należy ustanawiać opiekę, obowiązanym jest także podług tych samych przepisów i na tych samych zasadach, mianować kuratora. Jeżeli jednak zachodzi potrzeba zaprowadzenia zarządu względnie jakiéj rzeczy lub interesu, które do sądowości innego sądu należą, ten ostatni sąd powinien także kuratora mianować. (§§ 28, 97, 113, 225, 226, 240, 260, 270.)

Poddanie pod kuratelę z powodu obłąkania lub słabości umysłu albo z powodu marnotrawstwa lub zniesienie takowéj, służy tylko trybunałowi I. instancji (§ 83 ust. o wł. sądów).

Przyczyny uwalniające.

§ 281. Kto jest zdolnym do sprawowania opieki, może także przyjąć kuratelę. Przyczyny uwalniające od przyjęcia opieki, lub nadające pierwszeństwo do sprawowania onéjże, stosują się także do kurateli. (§§ 191, 194, 195, 198, 199, 256, 259, 261.)

Co do częściowéj zmiany tego § zobacz dopisek do § 191.

O objęciu kurateli przez adwokatów i urzędników publicznych służby zdrowia istnieją następujące przepisy:

1. Co do adwokatów: Sądy, powierzając kuratele adwokatom na zaufanie zasługującym, winny starannie postępować ze słuszną równością, i także w przypadkach, w których nie idzie li tylko o administracje majątku, lecz o wykrycie i wykonywanie uprawnień, gdyby jakie się znalazły, kuratele, w tym celu potrzebne, tylko adwokatom powierzać (d. n. z 18. lipca 1800, l. 503 z. p. s.). Sądowy kurator wszelkiego rodzaju już w myśl powołania swego i według osnowy §§ 269 do 280 k. c., daléj według urządzenia sądów kolegjalnych i w myśl instrukcji może tylko przez sąd, a zatém przez uchwałę rady być obranym i ustanowionym. — Zresztą nakłada się na sądy, jeżeli adwokatom kuratele powierzają, szczególny obowiązek przestrzegania dokładnego dekr. n. z 18. lipca 1800 i rozdzielenia tychże ze słuszną równością, aby niektórych adwokatów przez kuratele dochód przynoszące szczególnie nie odznaczano, albo za nadto nie obciążano przez kuratela uciążliwe a mianowicie przez zastępstwa z urzędu. W tym celu utrzymywać należy w sądzie każdym dokładny wykaz wszystkich kurateli i zastępstw z urzędu, adwokatom powierzonych i jeszcze w toku będących w ten sposób, aby obok nazwiska każdego adwokata wpisywane były wszystkie mu polecone kuratele z dodaniem uwagi ogólnéj, o ile więcéj lub mniéj są ważne. W sądach większych wykaz ten utrzymywać można w dwóch osobnych oddziałach, pierwszy szczególnie o kuratelach spadków i upadłości, a drugi

o zastępstwach z urzędu i kuratorach ad actum. Wykaz ten przy każdém nowém ustanowieniu kurateli ma być należycie uwzględnianym, a przełożeni są obowiązani do czujnéj kontroli i do uchylenia uchybień a względnie doniesienia o tychże, i także uprawnieni, jeżeli mniemają, że przez powierzanie kurateli zasada równości słusznéj jest naruszoną, takowe poddać ponownie uchwale w senacie wzmocnionym. Sądy appelacyjne mają prawo zażądać przedłożenia wykazu kurateli i zastępstw z urzędu do przejrzenia, jeżeli to uznają za stósowne (d. n. z 1. lutego 1844, l. 5542).

2. Co do urzędników służby zdrowia. C. k. połączona kanc. nadw. rozporządziła w porozumieniu z trybunałem najwyższym, że w przyszłości nie wolno urzędnikom publicznym służby zdrowia przyjmować kurateli nad umysłowo chorymi, ponieważ ta sprawa nie da się pogodzić z ich obowiązkami służbowemi (d. k. n. z 6. lipca 1823, zb. pr. prow. Austryji niż. str. 229).

Prawa i obowiązki.

§ 282. Prawa i obowiązki kuratorów, którym albo tylko zarząd majątku, albo też zarazem staranie o osobę pod kuratelą zostającą jest powierzone, oceniać należy według przepisów w tym przedmiocie dla opiekunów postanowionych. (§§ 262, 270.)

O. 466, 613, 1445, 1804, 2318.

Ustanie kurateli.

§ 283. Kuratela ustaje z ukończeniem powierzonych kuratorowi interesów, albo z ustaniem przyczyn, które dla zostającego pod kuratelą były na przeszkodzie w zarządzaniu swemi interesami. Ocenienie czy obłąkany lub głupowaty przyszedł do rozumu, lub czy marnotrawca poprawił się gruntownie i stale, następować winno po dokładném zbadaniu okoliczności, według otrzymanego z ciągłych spostrzeżeń doświadczenia, a w przypadku pierwszym zarazem według świadectwa lekarzy, do zbadania stanu osoby przez sąd wyznaczonych. (§§ 21, 262, 263, 567.)

Wyjątek co do chłopów.

§ 284. Szczególne przepisy co do opiek i kurateli nad chłopami, w ustawach politycznych są zawarte.

Przepis ten uchylonym został w skutek zniesienia stosunku poddańczego pat. z 7. września 1848, l. 1180 zb. p. s.

CZĘŚĆ DRUGA
USTAWY CYWILNÉJ.

O prawie rzeczowém.

O rzeczach i prawnym ich podziale.

(P. r. Inst. ks. 2, tyt. 1. 2. — Dig. ks. 1, tyt. 8. P. p. Cz. 1. tyt. 2. K. N. ks. 2. tyt. 1. P. s. §§ 58—78.)
(Unger Syst. des österr. allg. Privat-Rechts tom 1, §§ 45—57.)

Pojęcie rzeczy w prawném rozumieniu.

§ 285. Wszystko w prawném rozumieniu nazywa się rzeczą, co się różni od osoby i służy do użytku ludzkiego. (§ 303.)
Unger I. 352.

Podział rzeczy ze względu na tego, do kogo należą.

§ 286. Rzeczy uważane w państwie, albo są własnością państwa, albo téż osób prywatnych. Dobra prywatne należą albo do osób pojedynczych, albo moralnych, do mniejszych społeczeństw lub do całych gmin. (§§ 26, 27, 290.)

Rzeczy wolne, dobra publiczne, i majątek państwa.

§ 287. Rzeczy wszystkim członkom państwa do zawłaszczenia zostawione, nazywają się wolnemi. Rzeczy, których jedynie użycie członkom państwa jest dozwolone, jako to: gościńce, strumienie, rzeki, porty i brzegi morza, nazywają się dobrami publicznemi. To, co na opędzenie potrzeb państwa jest przeznaczoném, jako to: dochody menniczne lub pocztowe i inne królewszczyzny, dobra

skarbowe, kopalnie i żupy solne, podatki i cła zowie się majątkiem państwa. (§§ 382, 1456, 1457, 1472.)

O. 1194, 3109.

1. W Tyrolu góry puste położone nad lub pod linją wegietacyjną, jak równie pokłady dających się użyć ziemnych ciał kopalnych, uważać należy dotąd jako własność skarbu, dokąd jaka osoba prywatna lub gmina nieudowodni w sposób w ustawie sądowéj wskazany, że rzeczy te na podstawie prawnego tytułu i sposobu nabycia, z wyłączeniem jednak zawłaszczenia, stały się jéj własnością (d. n. z 7. stycz. 1839, N. 325 z. p. s.)

2. Budynki rządowe należą do majątku państwa (rp. m. sk. z 9. marca 1854, l. 4387).

3. Względem stosunków prawnych tyczących się strumieni i rzek, ustawa z dnia 30. maja 1869 N. 93 d. u. p. zawiera następujące przepisy:

I. ROZDZIAŁ.

O prawym przymiocie wód.

§ 1. Prawny przymiot wód ma być oceniany podług zasad powszechnego prawa cywilnego, a w szczególności podług postanowień §§ 2—7 ustawy niniejszéj.

§ 2. Rzeki małe i wielkie wraz z swemi odnogami są od tego miejsca własnością publiczną, w którém zaczyna się używanie ich do żeglugi lub spławu i pozostają własnością publiczną nawet wtedy, jeżeli używanie to czasowo jest przerwane, lub zupełnie ustanie.

§ 3. Publiczną własnością są także przestrzenie rzek wielkich i małych, nie służące do żeglugi lub spławu, tudzież strumyki i jeziora, jakotéż inne płynące lub stojące wody, o ile nie należą do kogo na mocy przepisów ustawy lub szczególnych prywatnych tytułów prawnych.

Postanowienie to nie narusza przepisów powszechnego prawa cywilnego, tyczących się ochrony posiadania.

§ 4. Następujące wody należą do właściciela gruntu, jeżeli temu nie stoją na przeszkodzie nabyte przez innych prawa;

a) znajdująca się w jego gruntach woda podziemna, i z nich na wierzch wypływająca, wyjąwszy źródła solne, podlegające monopolowi soli, i należące do królewszczyzny górniczéj wody cementowe;

b) wody zbierające się na jego gruntach przez opadanie z powietrzokręgu;

c) woda w studniach, stawach, cysternach lub w innych na gruncie właściciela znajdujących się wodozbiórach, lub téż założonych przez niego na cele prywatne kanałach, rurach itd.;

d) odpływy wód poprzednio wskazanych, dopokąd nie uchodzą do obcéj wody prywatnéj lub publicznéj, i nie wychodzą poza granice posiadłości właściciela gruntu.

§ 5. Strumyki prywatne i inne płynące wody prywatne, jeżeli co innego nie zostanie udowodnioném, trzeba uważać za należące do tych gruntów, przez które, lub między któremi płyną, a to w miarę długości brzegu każdego gruntu.

§ 6. Rząd może te płynące wody prywatne, które się nadają do żeglugi lub spławu, uznać w tym celu za własność publiczną, z zastósowaniem przepisu § 365 powszechnego kod. cywilnego.

II. ROZDZIAŁ.

O używaniu wód publicznych do spławu i żeglugi, tudzież do zakładów przewozowych, i o prawnych stosunkach właścicieli brzegów.

§ 7. Używanie wód publicznych do spławu i żeglugi określają odnośne przepisy, zawarte w aktach spławu i żeglugi, tudzież w konwencjach, jakotéż w szczególnych urządzeniach dla spławu, żeglugi, policji rzecznéj i kanałów, wreszcie inne w tym względzie istniejące ustawy szczególne i rozporządzenia.

Urządzanie prywatnych zakładów przewozowych dla zarobku dozwolone jest na wodach prywatnych i publicznych; do urządzenia zaś takich zakładów na wodach spławnych, nawet nie w celu zarobku, potrzeba przyzwolenia władzy.

§ 8. Właściciele brzegów są obowiązani i nadal pozwalać bezpłatnie na lądowanie i utwierdzanie statków i tratew w miejscach, które na to wyznaczone zostały przez władzę, o ile dotąd żadnego za to nie pobierali wynagrodzenia; jeżeli zaś na to przeznaczoną zostanie część ich gruntu, dotąd jeszcze nie używana do tego, to mają prawo żądać wynagrodzenia.

Właściciele wybrzeźni są prócz tego obowiązani bezpłatnie zezwalać osobom, ustanowionym przy policyjnym nadzorze wodnym, na obchodzenie brzegów, równie jak istniejących trelów, i mogą tylko wyjątkowo żądać wynagrodzenia wtedy:

a) jeźli żądanie to opiera się na szczególnym tytule prawnym, albo

b) jeźli na utrzymanie istniejącego trelu używaną będzie część ich posiadłości, do tego jeszcze nie używana.

Przy nabywaniu gruntów, potrzebnych do lądowania i utwierdzania okrętów i tratew, i do zakładania nowych trelów stósować się należy do powszechnego prawa cywilnego.

§ 9. W razach koniecznéj potrzeby wolno lądować na każdém stósownėm miejscu, tudzież ładunek tratew i okrętów, a jeźli tego potrzeba, i statki same aż do możliwéj dalszéj wyprawy na brzegi wysadzać, za co właściciel brzegów w razie doznanego uszkodzenia od właściciela tratwy lub okrętu ma prawo żądać odpowiedniego wynagrodzenia, nie uwłaczając pretensjom do wynagrodzenia, które mogą służyć właścicielowi statku względem osoby trzeciéj.

III. ROZDZIAŁ.

O używaniu i prowadzeniu wód prywatnych.

§ 10. Kto posiada wodę prywatną, ten może jéj według własnego upodobania tak dla siebie jak dla innych używać i zużywać, nie naruszając wyjątków, opartych na szczególnych tytułach prawnych.

Używanie wód płynących ograniczone jest prawami innych osób, mających prawo do wody, tudzież publicznemi względami na związek i niezbędność wody.

W szczególności nie powinno nastąpić w skutek używania wody przez właściciela prywatnego ani zanieczyszczanie wody, ani też tamowanie, naruszające prawo drugiego, ani żaden zalew lub zamiana cudzego gruntu w bagno.

§ 11. Właściciel gruntu nie może na szkodę niżéj położonego gruntu samowolnie zmieniać naturalnego odpływu wód, przez grunt tenże płynących.

Z drugiéj strony nie ma prawa także i właściciel niżéj położonego gruntu tamować naturalny odpływ takich wód na szkodę wyżéj położonego gruntu.

§ 12. Woda sprowadzona przez właściciela gruntu z wody prywatnéj, a niespożytkowana, musi być na powrót odprowadzoną do pierwotnego łożyska, nim dotknie obcego gruntu, chyba że przez inny sposób odprowadzenia drudzy do niéj prawo mający, żadnéj nie ponoszą szkody.

§. 13. Jeźli właściciele kilku graniczących z sobą przestrzeni wybrzeżnych zgodzą się na wspólne użytkowanie i prowadzenie wody, natenczas grunta ich wobec innych uważać się będą pod tym względem za jedną całość.

§ 14. Jeżeli przeciwległe brzegi płynącéj wody prywatnéj należą do różnych właścicieli, natenczas, jeżeli nie zachodzi żaden inny udowodnić się mogący stosunek prawny, właściciele każdego brzegu, wzdłuż swéj wybrzeżnéj posiadłości, mają prawo do używania połowy ilości wody płynącéj.

§ 15. Nawet jeżeli nie zachodzą warunki wywłaszczenia podług § 365 p. kod. cywilnego, może być dla powiększenia użytku wody, lub dla usunięcia jéj szkodliwych skutków, rozporządzone w drodze administracyjnéj:

a) aby przy płynących wodach prywatnych ten, do którego woda należy, o ile jéj nie potrzebuje i w przeciągu wyznaczonego mu przez władzę stosunkom odpowiedniego terminu jéj także nie używa, odstąpił za odpowiedne wynagrodzenie wodę innym, którzy z niéj pożytek mieć mogą;

b) aby właściciele nieruchomości dozwolili za odpowiedne wynagrodzenie ustanowić służebności na swoich posiadłościach w tym celu, ażeby woda do innych należąca, z jednéj okolicy do drugiéj przez ich grunt sprowadzaną była, i aby tamże wystawić można budowy i przyrządy na to prowadzenie potrzebne. Od przyjęcia takiéj służebności mogą się jednak właściciele gruntu uwolnić przez odstąpienie gruntu, jaki będzie potrzebny do zbudowania wodociągów i odpowiednich zakładów: za odstąpienie to należy się im stósowne wynagrodzenie.

Jeżeli przez taki wodociąg grunt dla właściciela swego stracił odpowiedną użyteczność, natenczas, jeżeli tego zażąda, należy cały grunt wykupić.

§ 16. Miejscowości i gminy, którym ilość ich wody nie wystarcza, mają w miarę tego braku za odpowiedném wynagrodzeniem szkody, prawo do wywłaszczenia wód prywatnych i praw użytkowania z wody, o ile takowych ci, co mają prawo do wody, dla podobnych celów nie potrzebują.

§ 17. W wypadkach oznaczonych §§ 15 i 16, należy kwotę wynagrodzenia, jeżeli między interesowanymi do porozumienia przyjść nie może, obliczyć i orzec w drodze administracyjnéj a jeżeli interesowani tém się nie zaspokoją, oznaczyć ją w drodze sądowéj, za przyzwaniem obu stron, podług zasad postępowania przy wywłaszczeniu.

§ 18. W zakresie granic oznaczonych paragrafami 15 i 16, wydawanie bliższych postanowień względem przymusowego odbierania wody zbytecznéj i względem przyzwolenia na służebności przymusowe do prowadzenia wody, zastrzega się ustawodawstwu krajowemu, o ile takie postanowienia w pojedynczych królestwach i krajach do polepszenia uprawy roli i na cele przemysłowe są potrzebne.

IV. ROZDZIAŁ.

O uprawnionych do rybołowstwa.

§ 19. Uprawnionym do rybołowstwa nie służy prawo sprzeciwiania się wykonywaniu innych praw użytkowania z wody; mogą oni tylko robić pretensje do odpowiedniego wynagrodzenia szkody, przez władzę administracyjną orzec się mającego: w razie, jeżeli interesowany tém orzeczeniem nie będzie zaspokojony, wynagrodzenie to oznaczy sędzia

V. ROZDZIAŁ.

O stowarzyszeniach wodnych, mających na celu stawianie budowli ochronczych i regulacyjnych, tudzież zakładów do wysuszania i nawodniania.

§ 20. Celem wystawienia budowli wodnych, mających służyć do ochrony gruntu, lub do uregulowania biegu wody, tudzież celem urządzenia zakładów do wysuszenia i nawodnienia, mogą się zawiązywać stowarzyszenia wodne albo na podstawie dobrowolnéj ugody, albo na podstawie uchwały większości interesowanych w skutek zarządzenia właściwéj władzy administracyjnéj.

§ 21. Jeżeli w drodze administracyjnéj orzeczoném będzie, że budowa lub zakład zamierzony przez większą liczbę interesowanych, przynieść mogą niewątpliwy pożytek, i że wybudowanie tego zakładu bez rozszerzenia go na grunta mniejszości nie odpowiadałoby celowi, natenczas mniejszość może być zmuszoną, by przystąpiła do stowarzyszenia, które się ma zawiązać w celu wybudowania i użytkowania tego zakładu.

Stosunek głosów nie oblicza się podług głów, lecz podług posiadłości gruntowéj, mającéj w tém udział.

Wszelako właścicieli takich gruntów, których dotychczasowe używanie dla posiadacza było korzystniejsze, aniżeli to, jakie ma być zaprowadzone przez zakłady wodne, nie można zniewalać do brania udziału, lecz tylko do zezwolenia na służebność lub do odstąpienia gruntu w myśl §§ 15—18.

§ 22. Każde stowarzyszenie wodne musi mieć swe statuta, swoje kierownictwo i przewodniczącego, który ma na zewnątrz za-

stępuje. Prawne istnienie każdego stowarzyszenia wodnego dla stosunków publicznych i cywilnych zależy od uznania go ze strony właściwéj władzy administracyjnéj.

Dokument uznania, statuta, spis członków i podpisy osób, które podpisują w imieniu kierownictwa, muszą być uwidocznione w osobnéj księdze zanotowań (księdze wodnéj), a każda w tym względzie zachodząca zmiana ma być do niéj wciągniętą. Księga ta ma się prowadzić urzędowo i każdemu ma być wolno wglądnąć do niéj.

§ 23. Kto nabędzie grunt należący do związku stowarzyszenia, ten staje się członkiem stowarzyszenia i jest obowiązany do wszelkich, z tego stosunku wynikających świadczeń. Zobowiązanie to jest ciężarem gruntowym, ma aż do kwoty trzechletniéj zaległości pierwszeństwo przed innemi ciężarami rzeczowemi, bezpośrednio po rządowych podatkach i publicznych daninach, i ustaje li tylko za zgodnem z przepisami wyłączeniem obciążonego gruntu ze stowarzyszenia, lub wraz z rozwiązaniem stowarzyszenia.

§ 24. Rozwiązanie stowarzyszenia po wypełnieniu zobowiązań względem trzecich osób, może być uchwalone bezwzględną większością głosów.

§ 25. Zresztą zastrzega się uregulowanie stowarzyszeń wodnych ustawodawstwu krajowemu.

Ustawodawstwo krajowe ma w szczególności stanowić o tém, jaka większość interesowanych posiadłości wystarczać ma do uzasadnienia przymusu względem mniejszości, i jak tę większość (np. podług wielkości obszaru gruntowego i jego wartości) obliczać należy; daléj stanowi ustawodawstwo krajowe o obowiązku członków stowarzyszenia do przyczyniania się składkami, i o środkach przymusowych do ściągania zaległych wkładek, wreszcie o warunkach, pod któremi stowarzyszenia wodne mogą być zniewolone, aby te grunta, które nie należą do ich związku, później do tegoż przyjmowały, albo takie, które należą do związku, z niego wyłączały, nakoniec o urządzeniu i utrzymywaniu księgi wodnéj.

VI. ROZDZIAŁ.

O obowiązku właścicieli prywatnych przyczyniania się do ponoszenia kosztów na budowle wodne, stawiane kosztem państwa lub kraju.

§ 26. Jeżeli w celu użytkowania, prowadzenia lub wstrzymania wody przedsiębrane będą budowle ze środków państwa lub kraju, i jeżeli takowe będą zarazem pożyteczne właścicielom przyległych nieruchomości lub sąsiednich zakładów wodnych, przez przynoszenie im jakiéj korzyści lub odwracanie szkody w większym stopniu, wtedy wspomnionych właścicieli można będzie nawet w tym razie zniewolić w drodze administracyjnéj do przyczyniania się odpowiedną kwotą na ponoszenie kosztów budowy, jeżeli nie zachodzą warunki wywłaszczenia podług § 365 pow. kod. cyw.

W drodze administracyjnéj, lub jeżeliby strony na tém poprzestać niechciały, w drodze sądowéj, oznaczy się i orzecze, czy budowa wspomnionym osobom w znacznym stopniu pożytek przynosi, lub znaczną odwraca szkodę, tudzież jak wielką ma być kwota odpowiedniéj wkładki.

VII. ROZDZIAŁ.

O kompetencji sejmów krajowych do wydawania postanowień wykonawczych do téj ustawy.

§ 27. Wydawanie dalszych ustawą przepisanych postanowień względem użytkowania, prowadzenia i wstrzymywania wód, z wyjątkiem przepisów o utrzymaniu żeglugi, należy do zakresu ustawodawstwa krajowego, które oznaczyć ma właściwość, zakres działania, postępowanie i władzę karną urzędów i organów, działających w sprawach wodnych.

VIII. ROZDZIAŁ.

O wejściu w życie i wykonaniu ustawy niniejszéj.

§ 28. Postanowienia §§ 15 i 16, tudzież postanowienia rozdziału V. o przymusowém zawiązywaniu stowarzyszeń wodnych wchodzą w każdem poszczególném królewstwie i kraju dopiero wtedy w życie, kiedy ustawodawstwo krajowe wyda zastrzeżone sobie do wykonania niniejszéj ustawy rozporządzenia.

Wykonanie niniejszéj ustawy porucza się ministrom rolnictwa, sprawiedliwości, spraw wewnętrznych i handlu.

Schönbrunn, dnia 30. maja 1869 r.

Dobra gminy; majątek gminy.

§ 288. Podobnie rzeczy, które stósownie do urządzenia kraju, służą do użycia każdemu członkowi gminy, stanowią dobra gminy; te zaś, z których dochody przeznaczone są na opędzenie wydatków gminy, stanowią majątek gminy.

Ustawa z 12. sierpn. 1866 o urządzeniu gmin i ordynacji wyborczéj dla gmin w § 26 i 27 mówi: Zakres działania gminy jest a) własny i b) poruczony. Własny zakres działania, t. j. zakres, w którym gmina, z zachowaniem ustaw, samodzielnie zarządzać i rozporządzać może, obejmuje w ogóle wszystko, co bezpośrednio dotyczy interesu gminy, i w jéj granicach własnemi jéj siłami załatwioném i przeprowadzoném być może. W myśl tego należy do własnego zakresu działania gminy w szczególności, a) wolny zarząd majątkiem gminnym i załatwienie spraw odnoszących się do związku gminy. — § 77. O ile dochody w § 72 oznaczone nie wystarczają do pokrycia wydatków na cele gminne, może Rada nakładać, a) dodatki do podatków bezpośrednich, lub do podatku konsumpcyjnego, b) inne opłaty, nie należące do kategorji dodatków do podatków, c) posługi i roboty na potrzeby gminy.

Dobra prywatne Monarchy.

§ 289. Majątek, który posiada Monarcha nie w przymiocie najwyższego rządzcy państwa, uważa się także jako dobro prywatne. (§ 1472.)

Unger I. 109.

Przepis ogólny co do tych rodzajów dóbr.

§ 290. Przepisy zawarte w niniejszéj ustawie cywilnéj, i dotyczące prawnego sposobu nabywania rzeczy, posiadania ich i przenoszenia na innych, powinny być także w ogólności zachowanemi tak przez zarządzców dóbr publicznych i gminnych, jako téż przez zarządzców majątku państwa lub gminy. Wyjątki i szczególne przepisy pod względem zarządu i używania tychże dóbr, zamieszczone są w prawie publiczném i politycznych rozporządzeniach. (§§ 26, 27, 286, 337, 1023, 1472.)

Unger I. 109.

I. Zastępstwo majątku państwa. Rp. m. sk. z 16. lutego 1855, N. 34 d. u. p. zawierające instrukcję służbową dla prokuratorji skarbu.

§ 1. Przeznaczenie służbowe prokuratorji skarbu polega:

a) na obronie sądowéj w ogólności, a w szczególności na prowadzeniu procesów w tych sprawach, które się tyczą majątku państwa i funduszów za równe jemu uznanych, bez względu na ministerstwa lub władze, którym przydzielony jest zarząd tego majątku lub tych funduszów;

b) na dawaniu opinij prawnych, na wezwanie władz rządowych, w sprawach tyczących się majątku państwa i funduszów za równe jemu uznanych;

c) na współdziałaniu w zawieraniu czynności prawnych i sporządzaniu dokumentów prawnych w sprawach tyczących się majątku państwa i funduszów za równe jemu uznanych, jeżeli do tego wezwaną zostanie przez władze rządowe.

§ 2. Do majątku państwa, tudzież do funduszów uznanych za równe jemu pod względem zastępstwa przez prokuratorje skarbu, których sprawy należą do czynności prokuratorji skarbu w myśl § 1. lit. a, b, c, liczą się w szczególności:

1. Wszelkie rządowe podatki i opłaty, dochody, regalja, fabryki, dobra skarbowe, prawa z lenności rządowych, i w ogólności wszelkie instytucje i zakłady, przeznaczone do opędzania kosztów gospodarstwa skarbowego.

2. Prawo kadaku, prawa teritorjalne i granice krajowe.

3. Wszelkie fundusze zostające pod bezpośrednią administracją władz rządowych lub téż o ile tak nie jest, otrzymujące swoją dotację w całości lub w części ze skarbu państwa.

4. Fundacje zostające pod bezpośrednią administracją władz rządowych. Fundacje, nie zostające pod bezpośrednią administracją władz rządowych zastępuje prokuratorja skarbowa o tyle, o ile idzie o pierwsze ustanowienie fundacji, i o ściągnienie majątku fundowanego w celu utworzenia fundacji. W dalszych czynnościach prawnych, już po urządzeniu fundacji, prokuratorja skarbu do ich zastępstwa nie jest obowiązaną

5. Majątek kościelny i beneficjów duchownych, o ile idzie o pierwotne uposażenie kościoła lub beneficjum, albo o całość majątku pierwotnego, albo jeżeli majątek taki zostaje pod zarządem władz rządowych. Idzie zaś o ściągnienie albo obronę bieżących dochodów z majątku, już istniejących kościołów lub beneficjów, prokuratorja skarbu do zastępstwa nie jest obowiązaną.

6. Rządowe prawa patronatu. Nasunie się w danym przypadku wątpliwość, czy prokuratorja skarbu w myśl przepisów §§ 1 i 2 do urzędowego działania jest obowiązaną, uczynić należy zapytanie do prezydjum krajowéj dyrekcji skarbu, które zasięgnąć powinno rozstrzygnienia ministerstwa skarbu.

Rezolucje sądowe w sprawach spornych do władz administracyjnych wystósowane, tyczące się funduszów publicznych, lub im za równe uznanych, doręczać należy prokuratorji skarbu (rp. m. s. z 29. grudnia 1857, l. 22464, d. rp. m. sk. z 1858, N. 5).

Powiatowych funduszów drogowych niezastępuje prokuratorja skarbu (rp. m. s. z 5. marca 1868, l. 2228).

Przy egzekucji na dobrach nieruchomych i realnościach, które podlegają podatkowi domowo czynszowemu lub klasowemu, o każdém dozwoleniu przymusowéj przedaży zawiadomić należy urząd podatkowy, w którego okręgu rzecz nieruchoma leży, w tym celu, aby mógł w należytym czasie zgłosić się do sądu z podatkami mającymi ustawowe prawo zastawu (rp. m. s. z 7. grudnia 1866, l. 155 i z 11. maja 1868, l. 40 d. u. p.)

O przymusowéj przedaży i terminach wyznaczonych w celu rozdziału ceny kupna, takich realności, na których ciążą wierzytelności jakie na rzecz skarbu lub funduszów zastępywanych przez prokuratorją skarbu, zawiadomić należy te władzę przez doręczenie rubrów lub rezolucji, fundusze te szczegółowo oznaczających.

Urzędy wymierzające opłaty, t. j. urzędy podatkowe mogą we własnym zakresie działania bez poprzedniego upoważnienia przełożonych władz skarbowych, prosić o tabularne zabezpieczenie opłat zwyczajnych na przedmiotach niemi obciążonych. Co się zaś tyczy dalszéj egzekucji obowiązuje rp. m. s. i sk. z 13. grud. 1852, N. 256 d. u. p. (rp. m. s. i sk. z 13. września 1868, N. 130 d. u. p.).

II. Wpisy tabularne na dobra rządowe dozwolone być mogą tylko po wysłuchaniu prokuratorji skarbu (d. n. z 21. wrześn. 1798, N. 434 z. p. s.). —

Rezolucje w sprawach tabularnych, tyczących się majątku państwa i funduszów jemu za równe uznanych, doręczane być mają prokuratorji skarbu (rp. m. s. z 29. grud. 1857, l. 22464.

III. Przepisy, tyczące się kontraktów z rządem zawieranych podane są przy § 867.

Podział rzeczy według ich natury.

§ 291. Rzeczy według ich natury dzielą się: na zmysłowe i niezmysłowe; na ruchome i nieruchome; znikome i nieznikome; ocenne i nieocenne.

Zmysłowe i niezmysłowe rzeczy.

§ 292. Rzeczami zmysłowemi są te, które pod zmysły podpadają; tym przeciwne, nazywają się niezmysłowemi; n. p. prawo polowania, rybołowstwo i wszelkie inne prawa.

Unger I. 356. — O. 771, 2582

Ruchome i nieruchome.

§ 293. Rzeczy, które bez uszkodzenia ich istoty z jednego miejsca na drugie przeniesionemi być mogą, są ruchomemi; w przeciwnym razie nieruchomemi. Rzeczy z natury swojéj ruchome, uważane są w znaczeniu prawném za nieruchomości, jeżeli na mocy przepisu ustawy albo z przeznaczenia właściciela, stanowią przynależność nieruchomości. (§§ 230, 300, 426, 431, 933, 1116, 1466—1477.)

Unger I. 381.

Do rzeczy ruchomych liczyć należy: młyny pływające (dn. z 29. maja 1824, N. 2011 z. p. s.) — budy jarmarczne (rp. m. s. z 3. list. 1855, N. 190 d. u. p.) — udziały gwarków w gwarectwie t. j. kuksy (§ 140 u. górniczéj z 23. maja 1854, N. 146 d. u. p.).

Przynależność w ogólności.

§ 294. Przez przynależność rozumié się to wszystko, cokolwiek jest z rzeczą trwale połączone. Przynależytością jest nietylko przyrostek rzeczy, dopóki od niéj nie jest odłączonym, ale także rzeczy podrzędne, bez których rzecz główna nie mogłaby być używaną, albo które ustawa lub właściciel do ciągłego używania rzeczy głównéj przeznaczył. (§§ 227, 295—298, 300, 404, 457, 1050.)

Unger I. 435. — O. 711, 1178, 1343, 1496, 2534.

Według ustawy górniczéj z 23. maja 1854, N. 146 d. u. p. są przynależnością kopalń: wszelkie budynki na powierzchni, wyrobnie i zakłady potrzebne do prowadzenia górnictwa lub przeznaczone do tego przez posiadacza upoważnienia górniczego, (§ 117), znajdujące się przy kopalni i do jéj prowadzenia przeznaczone zwierzęta, maszyny, narzędzia, sprzęty, zapasy w materjałach, w naturze i inne, jak również rudy i wyroby hutnicze, nie będące jeszcze towarem do przedaży (§ 121), nakoniec inne dobra nieruchome, które posiadacz wyraźnie przeznaczył do prowadzenia górnictwa (§ 118).

W szczególności co do gruntów i stawów;

§ 295. Trawa, drzewa, owoce i wszystkie używalne rzeczy, które ziemia na swéj powierzchni wydaje, są nieruchomościami dopóty dopóki od gruntu i ziemi nie

zostaną odłączonemi. Także ryby w stawie i zwierzyna w lesie wtenczas dopiero staje się ruchomością, kiedy ryby złowione a zwierzyna złapaną lub ubitą zostanie. (§§ 294, 330, 457, 1050, 1107.)

Unger I. 382. — O. 587, 1064, 1201, 1496.

§ 296. Także zboże, drzewo, pasza bydlna i wszystkie inne chociażby zebrane już płody: tudzież wszystko bydło i wszystkie do dóbr leżących należące narzędzia i sprzęty, uważane są za nieruchomość, o ile potrzebne są do prowadzenia zwyczajnego gospodarstwa. (§§ 227, 457, 500, 627.)

Unger I. 455. — O. 1496, 2534.

Znajdujące się na dobrach nieruchomych zboże, drzewo, pasza bydlna, narzędzia i bydło (fundus instructus) o ile są potrzebne do prowadzenia zwyczajnego gospodarstwa uważać należy w myśl §§ 294 i 296 za rzeczy nieruchome, a więc za część samych dóbr, i osobna egzekucja na te przedmioty dozwoloną być nie może (d. n. z 7. kwiet. 1826, N. 2178 z. p. s.).

i co do budynków;

§ 297. Podobnie są nieruchomością rzeczy, zaprowadzone na gruncie i ziemi w tym celu, aby tam stale pozostały, jako to: domy i inne zabudowania wraz z kolumną powietrza w linji prostopadłéj nad niemi będącego, tudzież nie tylko to wszystko, co jest na trwanie w ziemi osadzone, wmurowane, przynitowane i gwoździmi przybite, jako to: panwie do warzenia piwa, kotły gorzelniane i szafy w ścianach; ale także i te rzeczy, które do ciągłego użycia całości są przeznaczone, np. wiadra do studzien, liny, łańcuchy, narzędzia do gaszenia ognia i tym podobne.

Unger I. 384. — O. 711, 817, 1178, 1343, 1427, 3517, 3618.

Prawa uważane być mają w ogólności za ruchomości;

§ 298. Prawa, które nie są przywiązane do posiadania nieruchomości, lub też przez ustawę krajową za nieruchomość nie są poczytane, są ruchomością.

Unger I. 399, 572.

Za nieruchomości poczytywać należy:

1. Konsensa rzeczowe, wyraźnie jako takie do ksiąg gruntowych wpisane i przez władze przemysłowe uznane, stanowią one część domu, nie mogą być od domu oddzielone, osobno zastawione lub obciążone (d. n. z. 20. lutego 1795, N. 219 z. p. s. — rp. m. s.

i handlu z 31. paźdz. 1856, N. 204 d. u. p. określające postępowanie przy stwierdzaniu przymiotu rzeczowego przemysłów w księgach gruntowych jako konsensa rzeczowe zapisanych).

2. Nadane miary górnicze, opersały*), budowy pomocniczę sztolnie rewirowe (§ 109 u. górn.).

3. Prawa do wynagrodzenia dawniejszych właścicieli dóbr, wynikające ze zniesionego stosunku poddańczego, stanowią część dóbr nieruchomych (rp. m. s. z 30. lipca 1850, N. 317 d. u. p.).

4. Prawo polowania na własnym gruncie (pt. z 7. marca 1849, N. 154 d. u. p. § 1.).

5. Prawa dworskie (dominikalne), t. j. przemysły w księgach gruntowych, jako część ciała tabularnego zapisane, do tych należą w Galicji: prawo propinacji, mlewa i rybołowstwa. Zniesienie prawa propinacji wkrótce spodziewać się należy — dominikalne prawo mlewa nie istnieje (rp. m. stanu z 3. lipca 1863, l. 8093). — Dominikalnego prawa rybołowstwa jako takiego żadna ustawa wyraźnie nie uznaje.

także wierzytelności zahypotekowane.

§ 299. Wierzytelności, przez zabezpieczenie onych na nieruchomościach, nie stają się nieruchomościami

Jakim ustawom podlegają nieruchomości, a jakim ruchomości.

§ 300. Nieruchomości podlegają ustawom tego obwodu, w którym są położone; wszystkie inne rzeczy tym ustawom, którym osoba właściciela podlega. (§§ 293, 294, 905.)

Unger I. 173.

Znikome i nieznikome.

§ 301. Rzeczy, które bez ich zniszczenia czyli spożywania, nie dają zwyczajnego pożytku, zowią się rzeczami znikomemi; nieznikomemi zaś te, które bez takiego zniszczenia używane być mogą. (§§ 510, 971, 983. 1227, 1228.)

Unger I. 401. — O. 59, 1716.

Rzecz ogółowa (universitas rerum).

§ 302. Zbiór kilku rzeczy szczegółowych, które zwykle za jednę rzecz uważane i jedném spólném nazwiskiem oznaczane bywają, stanowi rzecz ogółową i uważanym jest za jednę całość. (§§ 427, 452, 531.)

Unger I. 470

*) Tłómaczenie u. gór. nazywa pole kopalni nad wymiar zbywające, zabytkiem, w Olkuszu zwano to opersał.

Ocenne i nieocenne rzeczy.

§ 303. Rzeczy ocenne są te, których wartość przez porównanie z innemi w obiegu będącemi oznaczoną być może; do takich rzeczy należą także posługi, roboty ręczne i umysłowe. Przeciwnie rzeczy, których wartość przez porównanie z innemi, w obiegu będącemi, oznaczoną być nie może, nazywają się nieocennemi. (§ 1151.)

Unger I. 372.

Pt. z 9. sierpn. 1854, N. 208 d. u. p. w §§ 267—280 podaje przepisy o dobrowolném oszacowaniu. Nieruchomości, których wartość się zmieniła w skutek pt. z 7. września 1848 (o uwolnieniu gruntów) w celu przymusowéj przedaży na nowo oceniać należy (rp. m. s. z 17. stycznia 1849, N. 92 d. u. p.).

Zasada do sądowego ocenienia.

§ 304. Wartość oznaczona jakiéj rzeczy zowie się jéj cena. Kiedy rzecz jaka sądownie ma być ocenioną, ocenienie według pewnéj summy pieniężnéj nastąpić powinno. (§§ 222, 224—228, 637, 784, 1374.)

Unger I. 372.

Zwyczajna i nadzwyczajna cena,

§ 305. Jeżeli rzecz oceniana jest podług pożytków, jakie przez wzgląd na czas i miejsce zwykle i powszechnie przynosi; cena ztąd wypadająca jest zwyczajną i powszechną; jeżeli zaś przy ocenianiu, mianym jest wzgląd na szczególne stosunki i na szczególne z przypadkowych przymiotów rzeczy wynikające upodobanie tego, komu wartość ma być zwróconą, cena tym sposobem ustanowiona, jest nadzwyczajną. (§§ 335, 378, 1293, 1331.)

Unger I. 375. — O. 3581.

która przy sądowych oszacowaniach ma być wziętą za prawidło.

§ 306. We wszystkich przypadkach, w których inaczéj umówioném nie było, albo ustawa inaczéj nie stanowi, cena zwyczajna za prawidło przy ocenianiu rzeczy braną być powinna. (§§ 335, 378, 417, 419, 1015, 1331.)

O. 3485.

Pojęcie prawa ściśle rzeczowego i osobisto rzeczowego.

§ 307. Prawa, które służą osobie do rzeczy, bez względu na pewne osoby, zowią się ściśle rzeczowemi. Prawa do rzeczy, które tylko przez wzgląd na pewne

osoby, bezpośrednio z ustawy, albo też z czynności obowiązek rodzącéj wynikają, zowią się osobisto-rzeczowemi (§§ 308, 859.)

Unger I. 222, 513. — O. 323, 330, 683.

§ 308. Prawami ściśle rzeczowemi są: prawo posiadania, własności, zastawu, służebności i prawo dziedziczenia.

Unger I. 221, 524. II. 267[12], 361[9].

Oddział pierwszy
prawa rzeczowego.

O prawach ściśle rzeczowych.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O posiadaniu.

(Pr. Inst. 4, 15. — D. 41, 2. — Cod. 7, 32. — P. p. cz. 1 tyt. 7. — K. N. ks. III., tyt. 20, dział 2. — P. s. §§ 186—216.)

(Dr. Anton Randa. Der Besitz nach österreichischem Rechte Leipzig 1865.)

Dzierżyciel, posiadacz.

§ 309. Kto rzecz w swojéj władzy czyli mocy trzyma, zowie się jéj dzierżycielem. Jeżeli dzierżyciel ma wolę rzecz dzierżoną jako własną zatrzymać, naówczas jest jéj posiadaczem. (§§ 311, 312, 1460.)

Nabycie posiadania.
Zdatność osób do nabycia posiadania.

§ 310. Osoby pozbawione użycia rozumu, niezdatnemi są same przez się nabywać posiadania, lecz je opiekun lub kurator zastępuje. Niedorośli, którzy wyszli z lat dzieciństwa, mogą sami dla siebie brać rzeczy w posiadanie. (§§ 21 244, 355.)

Przedmioty posiadania.

§ 311. Wszystkie zmysłowe i niezmysłowe rzeczy, które są przedmiotem prawnego obiegu, mogą być brane w posiadanie. (§§ 292, 355, 365.)

Sposoby nabycia posiadania;

§ 312. Rzeczy zmysłowe ruchome dostają się w posiadanie przez fizyczne ujęcie, zabranie lub zachowanie; rzeczy zaś nieruchome przez wstąpienie, zrobienie miedzy, ogrodzenie, odznaczenie lub uprawianie. Posiadanie rzeczy niezmysłowych czyli praw otrzymuje się przez ich używanie w imieniu własném.

w szczególności o nabyciu praw czynnych, biernych i prawa wzbronienia.

§ 313. Używanie prawa jest wtenczas, kiedy kto żąda od drugiego wykonania czego jako obowiązku, a ten tego dopełnia; tudzież kiedy kto używa na swoją korzyść rzeczy do drugiego należącéj z jego zezwoleniem; nakoniec kiedy kto w skutek wzbronienia przez drugiego, poprzestaje czynić tego, coby mógł czynić, gdyby mu wzbronionem nie było. (§§ 345, 351, 1459, 1460, 1471, 1488.)

Bezpośredni i pośredni sposób nabycia posiadania.

§ 314. Posiadanie praw jako też rzeczy zmysłowych nabywa się albo bezpośrednio, przez objęcie w swoją moc praw i rzeczy jeszcze niczyich, albo pośrednio, przez objęcie w swoją moc prawa lub rzeczy do drugiego należących. (§ 382.)

Rozciągłość nabycia.

§ 315. Przez bezpośrednie i pośrednie samowolne wzięcie w posiadanie, tyle tylko posiadać można, ile rzeczywiście wzięto, odzierżono, używano, odznaczono lub zachowano; przez pośrednie wzięcie w posiadanie, kiedy dzierżyciel w imieniu własném lub drugiego, odstępuje prawa lub rzeczy, nabywa się posiadanie tego wszystkiego, co poprzedni dzierżyciel miał i przez wyraźne znaki oddał, i nie potrzeba, aby każda część całości szczegółowo obieraną była. (§§ 312, 427.)

Posiadanie istotnych części gruntu 2037. — Posiadanie opuszczonego koryta rzeki 742. — Wzięcie w pos. za zezwoleniem dotychczasowego posiadacza 2163. — Nabycie pos. praw 3030 — 505 — 2773. — Wymogi pos. praw 1588, 2050, 2090. — Pos. prawa mieszkania 2107. — Prawa do prowadzenia przemysłu 3135.

Prawne i bezprawne posiadanie.

§ 316. Posiadanie rzeczy jest prawném, jeżeli się opiera na ważnym tytule, to jest, na zasadzie prawnéj do nabycia dostatecznéj. W przeciwnym razie, posiadanie jest bezprawném. (§§ 318, 380, 425, 1053, 1460—1462.)

Główny tytuł prawnego posiadania.

§ 317. Co do rzeczy niczyich, tytuł posiadania polega na wrodzonéj wolności czynienia tego co nie narusza praw drugich; co do innych rzeczy, polega na woli przeszłego posiadacza, albo na wyroku sądowym, lub wreszcie na ustawie, która nadaje komu prawo posiadania. (§§ 278, 381, 392, 412, 424, 841, 842, 853.)

Dzierżyciel nie ma jeszcze tytułu;

§ 318. Dzierżyciel, który nie za siebie lecz za kogo innego rzecz dzierży, nie ma jeszcze tytułu prawnego do posiadania takowéj.

i nie może go otrzymać samowolnie.

§ 319. Dzierżyciel rzeczy nie ma prawa zmieniać samowolnie zasady dzierżenia i tym sposobem przywłaszczać sobie tytułu; kto jednak rzecz jaką za siebie prawnie posiadał, może drugiemu odstąpić prawa posiadania i daléj dzierżyć onę za niego. (§§ 317, 428, 471.)

Skutek samego tytułu.

§ 320. Sam tytuł ważny nadaje tylko prawo do posiadania rzeczy, nie zaś samo posiadanie. Kto ma tylko prawo do posiadania, nie może samowładnie obejmować posiadania, gdy mu go kto zaprzecza, lecz wykazawszy na drodze prawa swój tytuł, żądać powinien w sądzie właściwym wprowadzenia siebie w posiadanie. (§§ 19, 339, 344, 380, 381, 797.)

Warunki do rzeczywistego prawa posiadania.

§ 321. Tam, gdzie zaprowadzone są tak zwane księgi tabularne, miejskie lub gruntowe, albo inne tym

podobne publiczne regestra, prawne posiadanie prawa ściśle rzeczowego do rzeczy nieruchomych nie inaczéj, jak tylko przez wpisanie ustawom odpowiednie do tych publicznych ksiąg, nabytém być może. (§§ 431, 444.)

I. Ustawy tyczące się ksiąg tabularnych są:

a) Dawniejsze:

1. dla Austryji pt. z 24. list. 1758 — instrukcja z 15. lutego 1759 — pt. z 1. września 1765 — pt. z 24. lipca 1795, N. 243 z. p. s. — pt. 3. paźdz. 1754 — z 7. sierpnia 1762 — z 10. stycznia 1791, N. 113 z. p. s. — z 24. lipca 1791 i 2. listop. 1792, N. 66 z. p. s.;

2. dla Czech i Morawji pt. z 22. kwietnia 1794, N. 171 z. p. s.;

3. dla Salcburgu rp. z 14. lutego i 9. września 1818, 6. marca 1823 i 8. lipca 1857, N. 127 d. u. p.;

4. dla Styrji pt. z 15. marca 1730, z 31. paźdz. 1736, z 19. listop. 1768;

5. dla Karyntji pt. z 25. czerwca 1746, z 5. listopada 1768, z 24. lipca 1772;

6. dla Krainy pt. z 24. czerwca 1747, rp. z 28. września 1771, pt. z 21. lipca 1769;

7. dla Gorycji i Gradyski pt. z 10. stycznia 1761;

8. dla Tryestu pt. z 26. paźdz. 1772.

Do ustaw tych rp. cesarskie z 16. marca 1851, N. 67 d. u. p. podaje uzupełnienia.

9. Dla Galicji pt. z 4. marca 1780 (zbiór Pillera str. 6), dla miasta Lwowa d. n. z 25. maja 1792 (zb. Pillera str. 49);

10. dla Krakowa i j. o. ustawa z 6. wrześn. 1822, N. 2795 i z 8. marca 1838, N. 466 dziennika praw rzeczypospolitéj Krakowskiéj, — rp. min. s. z 28. wrześn. 1855, N. 170 d. u. p.;

11. dla Bukowiny d. n. z 17. styczn. 1791, N. 108 — i z 22. lutego 1804, N. 654 z. p. s.

W krajach korony węgierskiéj ces. rp. z 25. grudn. 1849 d. u. k. z 1850, N. 2, — 29. wrześn. 1850, N. 382 d. u. p. — i rp. m. s. z 15. grudn. 1855, N. 222 d. u. p. wprowadzoną została tymczasowa ustawa o księgach gruntowych, dotąd obowiązująca.

Oprócz ksiąg gruntowych istnieją w Austryji, Salcburgu, Czechach, Morawie, Szląsku, Tyrolu i Vorarlbergu, Styrji, Karyntji i Krainie księgi górnicze, względem których prowadzenia i utrzymywania podaje przepisy rp. m. s. z 26. kwietn. 1852, N. 98, — rp. m. sk. z 1. październ. 1857, N. 184 d. u. p. (por. § 109—120 u. górn. z 23. maja 1854, N. 146 d. u. p.)

W Krakowie i j. o. księgi górnicze u. z dnia 16. lipca 1844, N. 3344, art. 84—92 zaprowadzone zostały.

W Galicji księgi takie prowadzą a) sąd krajowy w Krakowie; b) sąd obwodowy w Samborze (rp. m. z 28. styczn. 1874, N. 5 d. u. p.).

b) Nowsze.

Ustawa z dnia 25. lipca 1871, N. 95 d. u. p. tycząca się zaprowadzenia powszechnéj ustawy o księgach gruntowych, (jako to hypotecznych, lenniczych, gruntowych, miejskich, górniczych).

Ustawa z dnia 25. lipca 1871, N. 96 d. u. p. o postępowaniu w celu urządzenia ksiąg gruntowych i górniczych w razie założenia takowych uzupełnienia, przywrócenia lub zmiany.

Rp. m. s. z 12. stycznia 1872, N. 5 d. u. p. zawierające instrukcją do wykonania powszechnéj u. o księgach gruntowych.

U. z 19. maja 1874, N. 70 d. u. p. zaprowadzająca księgi dla kolei żelaznych.

Dla Galicji i Lodomerji z wielkiem księstwem Krakowskiem ogłoszoną została ustawa z 20. marca 1874, N. 29 d. u. k. względem założenia i wewnętrznego urządzenia ksiąg hypotecznych (gruntowych), do któréj rp. m. s. z 18. maja 1874, N. 43 d. u. k. podaje przepisy wykonawcze.

Dla Bukowiny taka ustawa ogłoszoną została 8. marca 1873, N. 23 d. u. k. — przepisy wykonawcze rp. m. s. z 8. maja 1873, N. 26 d. u. k.

Na mocy rp. m. rolnictwa z 14. czerwca 1873, N. 33 d. u. k. zostały na Bukowinie urządzone księgi wodne (ob. § 25 u wodnéj podanéj przy § 287 k. c.).

c) Według d. n. z 24. paźdz. 1816, l. 1291 przepisy k. c. przypuszczające istnienie ksiąg gruntowych w tych krajach, w których ksiąg takich niema, aż do czasu ich założenia nie mają zastósowania.

(D. n. z 13. listop. 1812, l. 1013 z p. s. mówi o posiadaniu fizycznym dóbr nieruchomych, podobnie jak d. n. z 11. paźdz. 1821, l. 1809 i ces. rp. z 27. paźdz. 1849, N. 12 d. u. p.) Tylko posiadanie fizyczne jest rzeczywiście posiadaniem, posiadanie tabularne nie jest rodzajem spółrzędnym posiadania fizycznego. Posiadanie tabularne co do istoty i skutków różni się od posiadania fizycznego. Skutki prawne posiadania tabularnego są:

a) wpis do ksiąg publicznych ma znaczenie oddania (§§ 431—439, 445, 446, 1498);

b) wpis ten pociąga za sobą ten skutek, że wszelkie ciężary do ksiąg tych wpisane, lecz też tylko te, nabywca objąć musi (§§ 443, 469, 526), dla tego

c) niewiadomością stanu tabularnego wymawiać się nie można (928, 1398) i

d) stan tych ksiąg nie może szkodzić temu kto polegając na nich działa, (469, 526, 1443, 1446, 1500);

e) przez wpis stają się prawa obligatoryjne prawami absolutnemi (tj. skutecznemi przeciwko każdemu późniejszemu właścicielowi) (§§ 1070, 1073, 1079, 1095, 1021, 1022, 1236, 1252, 1256).

f) daje możność tabularnego zasiedzenia (§§ 1467, 1468, 1469, 1498) (kc. wyd. Mercy'ego, str. 120).

W Prusiech obowiązuje obecnie ustawa o księgach gruntowych z 1. paźdz. 1872.

K. N. mówi o przywilejach i hypotekach w ks. III., tyt. 18.

W Królestwie polskiem obowiązują ustawy hypoteczne z r. 1818 i 1825 (Zawadzki tom II., str. 4—163)

P. s. §§ 387—465

§ 322. Jeżeli rzecz jaka ruchoma kilku osobom jednéj po drugiéj oddawaną była, prawo posiadania służy téj osobie, u któréj się rzecz ta znajduje. Jeżeli zaś rzecz jest nieruchomą, a znajdują się księgi publiczne, prawo posiadania służy wyłącznie téj osobie, która w księgach tych za jéj posiadacza jest zapisaną. (§§ 293 do 299, 430, 431, 440, 441, 451.)

Posiadacz nie może być zniewolonym do okazywania tytułu.

§ 323. Posiadacz rzeczy ma za sobą prawne domniemanie ważności tytułu, i nie może być skargą wywoławczą zniewalanym do okazywania takowego. (§§ 324, 328, 329, 372, 1477, 1493, 1498.)

O. 14, 110, 138, 208, 294, 306, 511, 795, 935, 958, 1026, 1044, 1620, 1917, 2118, 2332, 2366, 2877, 2917, 3083, 3357, 3614, 3641

§ 324. Nie może być równie skargą wywoławczą zniewolonym posiadacz do okazywania tytułu, chociażby kto utrzymywał, iż posiadanie przeciwnika z innemi prawnemi domniemaniami np. z wolnością własności, nie da się pogodzić. W przypadku takim, ten kto tak utrzymuje, powinien wynieść skargę do właściwego sądu i udowodnić, iż mu służy prawo mocniejsze. W wątpliwości służy posiadaczowi pierwszeństwo. (§ 523.)

O. 14, 208, 795, 958, 971, 1044, 2867, 2877.

Przeciw skardze wywoławczéj z powodu prowadzenia budowy, obrona że wywołanie jest niedopuszczalném, tylko wtenczas ze skutkiem wniesioną być może, jeżeli wywołujący chce budowę w całości lub części wystawić na gruncie, będącym w posiadaniu wywołanego (u. s. n. z 18. marca 1853, l. 2584 K. O. N. 1).

Przy skardze przeczącéj o służebność pozwany udowodnić winien prawne istnienie służebności, powód zaś nie jest obowiązany dowodzić wolności swéj własności (u. s. n. z 23. paźdz. 1872, l. 5633. IV. senat. r. w. N. 27).

Wyjątek.

§ 325. Jak dalece obowiązanym jest do wykazania tytułu posiadacz rzeczy nie mogącéj być przedmiotem obiegu, lub takiéj, która zdaje się być ukradzioną, o tém stanowią ustawy karne i polityczne.

Posiadacz w dobréj i złéj wierze.

§ 326. Kto z powodów prawdopodobnych rzecz przez siebie posiadaną za swoją uważa, ten jest posiada-

czem w dobréj wierze. Posiadaczem w złéj wierze jest ten, kto wie, lub z okoliczności domniemywać się powinien, iż rzecz w jego posiadaniu będąca, należy do kogo innego. Dla omyłki co do czynu lub dla niewiadomości o przepisach ustawy, można być bezprawnym (§ 316), lecz w dobréj wierze posiadaczem. (§§ 278, 367, 368, 1460 1463.)

O. 373, 720, 1028, 2374.

Jakim sposobem spółposiadacz staje się posiadaczem w złéj wierze lub bezprawnym.

§ 327. Jeżeli jedna osoba posiada samę rzecz, zaś druga prawo do wszystkich lub niektórych tylko z niéj użytków, naówczas jedna i taż sama osoba może być pod różnemi względami posiadaczem w dobréj i złéj wierze, prawnym i bezprawnym, jeżeli przestępuje granice prawa sobie służącego.

Wyrokowanie co do złéj lub dobréj wiary posiadania

§ 328. W razie zachodzącego sporu, wyrokiem sądowym orzeczoném być winno, czyli posiadanie jest w dobréj lub złéj wierze. W wątpliwości dobra wiara w posiadaniu jest domniemaną. (§ 17.)

O. 670, 1026, 1417.

Trwanie posiadania.

Prawa posiadacza w dobréj wierze:

a) co do istoty rzeczy;

§ 329. Posiadacz w dobréj wierze już dla tego samego, iż jest w dobréj wierze, może bez odpowiedzialności używać rzeczy posiadanéj według upodobania, takową zużyć a nawet i zniszczyć. (§§ 362, 364, 367, 456, 527, 1460.)

O. 2069.

b) co do użytków;

§ 330. Do posiadacza w dobréj wierze należą wszystkie płody z rzeczy, jeżeli od niéj są odłączone; tudzież wszystkie inne otrzymane pożytki, które w terminie w ciągu spokojnego posiadania zapadłym, pobieranemi już być mogły. (§§ 294, 295, 338, 405, 519, 1100, 1107, 1132.)

O. 587.

c) co do nakładów.

§ 331. Posiadaczowi w dobréj wierze, który poczynił nakłady konieczne dla utrzymania trwałego istoty rzeczy, albo użyteczne, to jest do pomnożenia pożytków trwających przydatne, należy się wynagrodzenie podług obecnéj wartości, jeżeli takowa nie przenosi nakładu rzeczywiście uczynionego. (§§ 336, 515, 517, 519, 981.)

§ 332. Nakład, jedynie dla zabawy lub ozdoby uczyniony o tyle tylko ulega wynagrodzeniu, o ile przez to rzecz na zwykłéj wartości istotnie zyskała; jednakowoż poprzedniemu posiadaczowi służy wybór odebrania sobie tego wszystkiego, co bez uszkodzenia istoty rzeczy wziętem być może.

Domaganie się zwrotu ceny.

§ 333. Posiadacz nawet w dobréj wierze nie może żądać zwrotu ceny, którą dał poprzednikowi swemu za rzecz sobie ustąpioną. Wszelako kto rzecz cudzą, którą właściciel z trudnością mógł był odzyskać i z oczywistym dla właściciela pożytkiem w dobréj wierze nabył, ten może żądać stósownego wynagrodzenia. (§§ 403, 1036, 1041.)

§ 334. O ile dzierżyciel w dobréj wierze może, z powodu przypadającéj mu należytości, zatrzymać rzecz, w rozdziale o prawie zastawu jest postanowioném. (§ 471.)

Obowiązek posiadacza w złéj wierze.

§ 335. Posiadacz w złéj wierze obowiązanym jest zwrócić nietylko wszystkie przez posiadanie cudzéj rzeczy otrzymane korzyści, ale także i te, któreby pokrzywdzony mógł był otrzymać; tudzież powinien wynagrodzić wszelką szkodę przez swoje posiadanie zrządzoną. Jeżeli zaś posiadacz przyszedł do posiadania przez jaką czynność w ustawie karnéj zakazaną, obowiązanym jest nawet do zwrotu wartości z upodobania wynikającéj. (§§ 305, 338, 1293 do 1295, 1311, 1323, 1324, 1331, 1477.)

§ 336. Do nakładów na rzecz, przez posiadacza w złéj wierze poczynionych, stósowane być winny przepisy o nakładach przez sprawującego interesa bez zlecenia wyłożonych, w rozdziale o pełnomocnictwie podane. (§§ 1035—1042.)

Ocenienie dobréj wiary w posiadaniu przez gminę.

§ 337. Posiadanie przez gminę ocenianem będzie podług tego jak członkowie do działania w imieniu gminy władzę mający, są w dobréj lub w złéj wierze. Jednak członkowie w złéj wierze działający, obowiązani są zawsze do wynagrodzenia szkody tak względem członków w dobréj wierze będących, jako też względem właściciela. (§§ 27, 833, 1011, 1023, 1057, 1190.)

O. 1675.

Jak dalece przez wyniesienie skargi posiadanie staje się posiadaniem w złéj wierze.

§ 338. Jeżeli posiadacz w dobréj wierze skazanym zostanie przez wyrok sądowy na zwrot rzeczy, naówczas od dnia doręczenia mu skargi uważanym być winien za posiadacza w złéj wierze, tak ze względu na użytki i szkody, jako też na nakłady. Za przypadek, któremu nie byłaby uległa rzecz u właściciela, wtenczas tylko jest odpowiedzialnym, kiedy przez pienny spór przewlókł oddanie rzeczy. (§§ 965, 1311.)

Prawne środki w razie naruszenia posiadania posiadaczowi służące:

§ 339. Nikt nie ma prawa naruszać samowładnie jakiegokolwiekbądź posiadania. Niepokojony w posiadaniu żądać może sądownie, aby niepokojenie wstrzymaném i dowiedziona szkoda zwróconą mu była. (§§ 19, 340 do 347 366, 372, 1323, 1324.)

O. 990, 1580, 1818, 1867, 1914, 2000, 2005, 2190, 2204, 2478, 2542, 2683, 2715, 2761, 2892, 2971, 3252, 3462, 3582.

Postępowanie w sprawach o naruszenie posiadania określa ces. rp. z 27. paźdz. 1849, N. 12 d. u. p.. Skarga musi być wniesioną zaraz albo najpóźniéj w dniach 30 od uzyskanéj wiadomości o naruszeniu (§ 2). Przy rozprawie chodzi tylko o zbadanie i udowodnienie faktu ostatniego rzeczywistego posiadania i jego naruszenia (§ 5).

Najmujący w faktycznem posiadaniu rzeczy najętéj przez wynajmującego naruszony, może przeciw niemu wystąpić ze skargą o naruszenie posiadania (u. s. n. z 7. stycz. 1853, l. 12991 K. O. N. 3). — Przepis, że pismo, do którego wniesienia termin ustawowy w niedzielę lub święto upływa, w najbliższym dniu roboczym wniesione być może, stósować należy i w postępowaniu o naruszenie posiadania (u. s. n. z 16. kwietn. 1861, l. 1984 K. O. N. 38).

W postępowaniu sumaryczném o naruszenie posiadania w myśl ces. rp. z 27. paźdz. 1849, N. 12 d. u. p. podania do sądu wnoszone być mogą bez podpisu adwokata (u. s. n. z 15. czerwca 1864, l. 4066 K. O. N. 62).

Nawet w razie dozwolonego przez sędziego wprowadzenia w posiadanie jakiéj rzeczy, osoba trzecia, niemająca z tém wprowadzeniem żadnego związku, wystąpić może in possesorio summarissimo, jeżeli przez wykonanie tego wprowadzenia naruszoną została w swojém dotychczasowém spokojném posiadaniu (u. s. n. z 29. paźdz. 1872, l. 11243. III. senat r. w. N. 24).

w szczególności przez prowadzenie budowy;

§ 340. Jeżeli posiadacz nieruchomości lub prawa ściśle rzeczowego, narażonym jest na niebezpieczeństwo w prawach swoich, przez stawianie nowego budynku, wodne lub inne roboty; a prowadzący budowę nie zabezpieczył się przeciwko niemu stósownie do przepisów powszechnéj ustawy sądowéj, natenczas zagrożony niebezpieczeństwem ma prawo żądać sądownie, aby zamierzone zmiany wstrzymane były, a sąd obowiązanym jest spór ten jak najspieszniéj rozstrzygnąć. (§§ 413, 418, 1305.)

O. 348.

Według powszechnéj ustawy sądowéj dla Galicji zachodniéj z d. 19. grudn. 1796, §§ 72 i 73, zamierzający przedsięwzięcie budowy winien przedewszystkiem miejscowéj władzy administracyjnéj, gdzie taż budowa przedsiębraną być ma, przełożyć plan, dokładnie i widocznie sporządzony; która go winna nie tylko ze strony zachodzących względów policyjnych należycie przejrzeć, potwierdzić, albo wedle potrzeby zmienić, ale nadto przed zezwoleniem na budowę sąsiadów i graniczących z nim wysłuchać, a jeżeliby między nimi zachodziły jakie nieporozumienia; też na drodze dobrowolnéj ugody załatwić, lub, jeżeliby zgoda nastąpić nie mogła, strony sobie przeciwne do zwyczajnéj drogi prawa odesłać (d. kc. n. z 25. marca 1841, l. 8303).

W przypadku jeżeli zgoda nie dojdzie do skutku, mocen jest przedsiębiorący budowę udać się do sądu, w którego obrębie leży grunt, na którym ma być budowano, i wystąpić ze skargą przeciw tym, których zarzuty odeprzeć spodziewa się, a przy załączeniu do swéj prośby planu budowy w podwójnym rysunku, upraszać o polecenie przeciwnikom, aby w tym względzie prawa swoje wywiedli; w razie zaś niewystósowania skargi tymże wieczne w owym względzie milczenie nakazano, wywołującemu zaś dozwolono prowadzenie budowy wedle złożonego planu, którego jeden egzemplarz w sądzie zachowanym, drugi zaś jednemu z wywołanych doręczonym być ma, z tém dołożeniem, aby go drugim udzielił; wreszcie postępować należy daléj, tak jak w procesie wywoławczym.

Te same przepisy stosują się do budowli wojskowych (rp. n. r. w. z 1. lutego 1823 ogłoszone d. kc. n. z 11. lutego 1823 z u. k. dla Austryji poniżéj Anizy, tom 5., str. 61) i do budowli skarbowych (d. kc. n. z 30. wrześn. 1843 z u. p. tom 71., str. 242).

Względem budowania w obrębie fortec zawiera instrukcję rp. m. z 21. grudn. 1859, N. 10 d. u. p. z 1860.

Względem budowy kolei żelaznych ces. rp. z 16. listop. 1851, N. 1 d. u. p. z 1852 — rp. m. z 14. wrześn. 1854, N. 238 d. u. p.

§ 341. W ogólności nie powinien sąd dozwalać prowadzić daléj budowy, dopóki spór rozsądzonym nie zostanie. Jeżeli jednak blizkie niebezpieczeństwo oczywiście zagraża, lub budujący daje stósowną rękojmię na to, iż rzecz do dawnego stanu przywróci i szkodę wynagrodzi, a żądający wstrzymania podobnéj rękojmi co do zwrotu szkód z wstrzymania wyniknąć mogących nie daje, dalsze prowadzenie budowy tymczasowo winno być dozwoloném.

§ 342. Przepisy co do prowadzenia nowéj budowy w poprzedzających paragrafach podane, znajdują także zastósowanie przy burzeniu dawnego budynku lub innego dzieła.

i jeżeli już istniejąca budowla niebezpieczeństwem zagraża.

§ 343. Posiadacz prawa ściśle rzeczowego, który dowieść może, iż cudza już istniejąca budowla lub inna jaka rzecz cudza blizką jest zawalenia się i zagraża mu widocznie niebezpieczeństwem, ma prawo żądać sądownie rękojmi, jeżeli już władza polityczna, ze względu na publiczne bezpieczeństwo, w innym sposobie temu nie zaradziła. (§§ 1319, 1373, 1374.)

Prawne środki utrzymania się w posiadaniu:
a) w nagłem niebezpieczeństwie;

§ 344. Do praw z posiadania wynikających, należy także prawo bronienia się w posiadaniu, a gdyby pomoc sądowa na czas otrzymaną być nie mogła, prawo odparcia gwałtu stósownym gwałtem (§ 19). Prócz tego, powinnością jest władzy politycznéj starać się, aby publiczna spokojność utrzymaną, zaś sądu karnego, aby publiczne gwałty ukarane były. (§ 339.)

Por. § 2 lit. g. 83 i 84 u. k. daléj § 26 rp. m. z 13. stycznia 1853, N. 9 i 10 d. u. p. według którego władze administracyjne w przypadku gwałtownych naruszeń posiadania, nieuwłaczając postępowaniu sądowemu, zarządzić mają czego potrzeba dla utrzymania i przywrócenia publicznego porządku i spokoju.

b) przeciwko niegodziwie posiadającemu;

§ 345. Jeżeli kto wdziera się, albo podstępem lub prośbą wkrada się potajemnie w posiadanie, i to co mu z uprzejmości, bez przyjęcia ciągłego obowiązku jest dozwoloném, na trwałe prawo zamienić usiłuje, natenczas posiadanie takie, samo w sobie bezprawne i w złéj wierze, staje się jeszcze niegodziwém; w przypadkach tym przeciwnych, posiadanie uważaném jest za godziwe. (§§ 313, 1460, 1464.)

§ 346. Przeciwko każdemu niegodziwie posiadającemu, może być wyniesioną skarga nietylko o przywrócenie do dawnego stanu, lecz także o nagrodzenie szkody. Tak jedno jak drugie sąd, po odbytéj rozprawie sądowéj, nakazać powinien bez względu na lepsze prawo pozwanemu do rzeczy służyć mogące. (§§ 320, 347, 376.)

O. 26, 106, 1503.

c) jeżeli zachodzi wątpliwość co do godziwości posiadania.

§ 347. Jeżeli nie pokazuje się zaraz z samego początku, czyje posiadanie jest godziwém i o ile jedna lub druga strona ma prawo do sądowéj pomocy, wówczas rzecz sporna oddaną być winna na tak długo pod dozór sądowy lub trzeciego, dopóki spór o posiadanie przeprowadzonym i rozstrzygniętym nie zostanie. Strona w sporze tym przegrywająca może jeszcze po takim wyroku wynieść skargę, jeżeli mniema, że jéj służy lepsze prawo do rzeczy. (§§ 346, 851, 968.)

Prawne środki zabezpieczenia się ze strony dzierżyciela przeciwko więcéj naraz dopominającym się o jéj posiadanie.

§ 348. Jeżeli wydanie rzeczy żądaném jest od dzierżyciela przez więcéj razem dopominających się o jéj posiadanie, a między nimi jest jeden, w imieniu którego rzecz jest trzymaną, rzecz temuż wydaną, a inni dopominający się, zawiadomieni o tém być powinni. Jeżeli rzecz nie jest trzymaną wyłącznie w imieniu jednego z domagających się, takowa pod dozór sądowy lub trzeciego oddaną być winna. Sąd obowiązanym jest zasady prawne, przez dopominających się posiadania przywodzone, rozpoznać i względnie nich zawyrokować. (§§ 347, 375, 378, 968.)

Utrata posiadania:
a) rzeczy zmysłowych;

§ 349. W ogólności posiadanie rzeczy zmysłowéj utraca się przez stratę rzeczy bez nadziei, aby wynaleziona być mogła; przez dobrowolne jéj opuszczenie; lub przez przejście jéj w obce posiadanie. (§§ 352, 386, 467, 525, 1444, 1447.)

b) praw w księgach publicznych zapisanych;

§ 350. Posiadanie praw i nieruchomości, które zapisane są w księgach publicznych, utraca się przez ich wymazanie lub przepisanie na imię drugiego w księgach tabularnych, miejskich lub gruntowych. (§§ 469, 526, 1499, 1500.)

O. 1112, 2575.

c) innych praw.

§ 351. Co do innych praw, utraca się posiadanie, gdy strona przeciwna oświadcza, iż nie będzie więcéj świadczyć tego, co dotąd świadczyła; gdy nie dozwala więcéj, aby drugi prawo swoje wykonywał, lub nie uważa więcéj na zakaz nieczynienia czego, a posiadacz we wszystkich tych przypadkach na tém poprzestaje i nie wynosi skargi o utrzymanie posiadania. Przez samo nieużywanie prawa nie utraca się posiadanie, wyjąwszy przypadki zadawnienia w ustawie wyrażone. (§§ 467, 525, 1444, 1447, 1459, 1482.)

O. 495, 787, 795, 2002.

§ 352. Dopóki jest nadzieja, iż rzecz zagubiona może być odzyskaną, dopóty przez samą wolę można utrzymywać się w jéj posiadaniu. Nieobecność posiadacza lub później zachodząca niezdatność nabycia posiadania, nie stanowi powodu do utraty posiadania już nabytego. (§§ 349, 1497.)

ROZDZIAŁ DRUGI.

O prawie własności.

(P. r. I. 2, 1. — D. 41, 1. Cod. 7, 25. P. p. cz. 1, tyt. 8. K. N. Ks. II. tyt. 2. P. s. §§ 217—226, 295—327).

Dr. Antonin Randa. Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém. V Praze 1871.

Pojęcie własności.
Własność w znaczeniu przedmiotowem;

§ 353. Wszystko, co do kogo należy, wszystkie jego zmysłowe i niezmysłowe rzeczy, zowią się jego własnością. (§ 292.)

w znaczeniu podmiotowem.

§ 354. Własność uważana jako prawo, jest to władza rozrządzania istotą i pożytkami rzeczy według upodobania, z wyłączeniem od tego każdego drugiego. (§ 366.)

Zdatność nabycia własnosci przedmiotowa i podmiotowa.

§ 355. W ogólności wszystkie rzeczy mogą być przedmiotem prawa własności, i każdy, wyraźnie przez ustawę nie wyłączony, może takowéj bądź sam, bądź przez drugiego i w swoim imieniu nabywać. (§§ 18, 285.)

O. 270, 1495.

§ 356. Kto więc twierdzi, że osoba która chce co nabyć, ze względu na swoję zdatność osobistą, albo ze względu na rzecz, która ma być nabytą, prawnie onéjże nabyć nie może, dowodzić tego powinien.

O. 408, 422, 452, 755, 1185, 1495, 1686, 3217.

Według ustawy zasadniczéj z 21. grudn. 1867, N. 142 d. u. p. art. 6, każdy obywatel państwa może na każdém miejscu terytorjum państwa przebywać i mieszkać, wszelkiego rodzaju nieruchomości nabywać i takowemi wedle woli rozporządzać i pod prawnemi warunkami wszelką gałęź zarobku wykonywać. Dla martwéj ręki ograniczenia prawa nabywania i rozporządzenia nieruchomościami są dopuszczalne w drodze ustawy ze względów na dobro publiczne

Wyjątki od reguły § 355 tyczą się albo osób albo rzeczy.

I. Wyjątki tyczące się osób:

1. Nieprawni wychodzcy, pod żadnym tytułem niemogą ani nabywać ani pozbywać własności (§ 10, lit. c. pta. z 24. marca 1832, l. 2557 z p. s. por. art. 4 u. z 21. grudnia 1867, N. 142 d. u. p.).

2. Zbiegi wojskowi (d. n. z 21. lutego 1842, l. 599 z. p. s.).

3. Zakonnicy w skutek składanych ślubów ubóstwa nie są zdatni do nabywania własności (d. n. z 9. listop. 1781, N. 30 z. p. s. — z 30. sierpn. 1782, N. 72 z. p. s. — z 23. marca 1809, N. 887 z. p. s. — z 27. kwietn. 1816, N. 1235 z. p. s. — d. kc. n. z 7. lipca 1827, § 9, ustęp 4, N. 131 z. u. k. — rp. gub. z 3. maja 1834, N. 75 z. u. k.).

Tym zaś zakonnikom, którzy za dyspenzą z klasztoru występują, zostając księżami świeckiemi, lub których zakon zniesiony został, własność nabywać wolno (wyżéj powołane dekrety z 1781 i 1782, d. n. z 26. stycznia 1810, N. 898 z. p. s. — z 17. sierpnia 1835, N. 76 z. p. s. i z 28. grudnia 1838, N. 111 z. p. s.). Również zakonnik dla pieczy dusz eksponowany, własność mieć i nią rozrządzać może (d. n. z 21. kwietnia 1786, N. 542 z. p. s.). Niemożność nabywania własności nie tyczy się daléj następujących zakonników: a) redemptorystów (d. n. z 9. stycznia 1843, N. 670 z. p. s.); b) panien angielskich (d. kc. n. z 7. czerwca 1774), redemptorystek (d. kc. n. z 23. grudnia 1830, N. 2498 z. p. s.), sióstr miłosiernych (d. kc. n. z 13. stycznia 1832, N. 2545 — d. n. z 27. lutego 1843, N. 685 i 17. czerwca 1846, N. 971); c) kawalerów zakonu niemieckiego (§ 10. pt. z 25. czerwca 1840, N. 451 z. p. s.). Nie stosuje się to jednak do księży wstępujących do tego zakonu, dla których urządzone są klasztory, i którzy tak jak inni zakonnicy składają śluby ubóstwa (rp. min. stanu z 31. grudnia 1866, N. 4 d. u. p. z 1867). d) Kawalerowie zakonu maltańskiego (sankcja pragmatyczna z 5. września 1767).

4. Akatolicy niemogą nabywać cząstek krzyża świętego i relikwie (d. kc. n. z 25. list. 1826, N. 2234 z. p. s.).

5. Starozakonni nie mogą nabywać przedmiotów służących do katolickiéj służby Bożéj (d. kc. n. z 19. grudnia 1839 z u. pol., tom 67).

6. Dóbr nieruchomych w Austryji posiadać niemogą: a) Czarnogórcy (d. n. z 6. sierpnia 1845, N. 898 z. p. s. — 14. stycznia 1846, N. 922 z. p. s. — rp. m. s. z 5. sierpnia 1849, N. 348 d. u. p. b) Poddani tureccy i małżonki tychże (chociażby przed zamęźciem były obywatelkami austr.) d. n. z 24. lutego 1816, N. 1214 z. p. s. — d. kc. n. z 5. maja 1820, N. 70 z. u. k. — Zdaje się jednak, że przepisy te zostały uchylone protokółem z 5. listopada 1868, N. 5 d. u. p. z 1869. Protokółem tym ogłoszoną została ustawa turecka, dozwalająca cudzoziemcom nabywać pod pewnemi warunkami własność nieruchomą w Turcji. Prawo więc wzajemności przemawiałoby za zniesieniem ograniczeń względem poddanych tureckich w téj mierze w Austryji przepisanych.

Na mocy traktatów wszelką własność w Austryji nabywać mogą: poddani Francji (traktat z 11. grudnia 1866, N. 168 d. u. p.);

Hiszpanji (traktat z 24. marca 1870, N. 139 z 1871);

Niederlandów (traktat z 26. marca 1867, N. 102 d. u. p.);

Włoch (traktat z 23. kwietnia 1867, N. 108 d. u. p).

Poddani księstw naddunajskich (Mołdawji i Wołoszczyzny) wyznania chrześcijańskiego w Austryji zamieszkali, w myśl rp. m. z 28. czerwca 1865, N. 46 d. u. p. mają zdatność nabywania dóbr nieruchomych w Austryji, dokąd prawo to poddanym austryjackim w księstwach na wzajem przyznawaném będzie.

Ograniczenia dawniejsze, tyczące się dzielenia i wolnego obiegu gruntów, jakie w pojedynczych krajach istniały, w całéj Austryji zostały zniesione (w Galicji u. z 1. listop. 1868, N. 25 d. u. k. — w Bukowinie u. z 2. październ. 1868, N. 15 d. u. k.).

II. Wyjątki tyczące się rzeczy:

Z obiegu są wyjęte:

a) losy loterji zagranicznych, certyfikaty i promesy na nie, wyjąwszy losów zagranicznych loterji rządowych lub przez państwo poręczonych, bez różnicy, czy przy nich stawka przepada lub nie (§§ 338, 439, 444 u. k. na przestępstwa skarbowe z 11. lipca 1835, N. 2 d. u. k. z 1836, — rp. m. sk. z 4. lutego 1860, N. 33 d. u. p.).

b) Mundury i zbroje wojskowe, wyjąwszy, gdy je władza sama w drodze publicznéj licytacji sprzedaje (rp. m. wojny z 11. lutego 1861, l. 512 — d. n. z 25. maja 1829, N. 64 z. u. k. z 17. lutego 1835, N. 35 z. u. k.).

c) Broń i amunicja zakazana (pt. z 24. październ. 1852, N. 223 d. u. p.). Według § 2 i 3 tego ptu. należą do broni i amunicji zakazanéj: sztylety, puginały i noże żłobkowato szlifowane, szpady trójsieczne, trombony, krucice nie mające 7 cali wied., wiatrówki, granaty, petardy, rakiety palące, i w ogóle wszelka broń skryta np. szpady i strzelby w laskach itp. — bawełna strzelnicza itp. Pozwolenie do posiadania broni zakazanéj udziela krajowa władza administracyjna.

d) Cząstki krzyża św. i relikwie, wyjąwszy ich oprawy — jako rzeczy uświęcone nie są przedmiotem oszacowania lub sprzedaży (d. n. z 26. listop. 1826, N. 2234 z. p. s.).

Podział własności na zupełną i niezupełną.

§ 357. Jeżeli prawo do istoty rzeczy i prawo do pożytków z niéj, połączoném jest w jednéj i téj saméj osobie, natenczas prawo własności jest zupełném i niepodzieloném. Jeżeli zaś jednemu służy tylko prawo do istoty rzeczy, a drugiemu obok prawa do istoty rzeczy służy wyłączne prawo do pożytków z niéj, wtenczas prawo własności jest podzieloném i względnie każdego z nich niezupełném. Pierwszy zowie się głównym, a drugi użytkowym właścicielem.

§ 358. Z powodu innych jakichkolwiek ograniczeń własności z ustawy lub woli właściciela wynikających, własność nie przestaje być zupełną.

§ 359. Oddzielenie prawa do istoty rzeczy od prawa do pożytków z niéj ma miejsce albo z rozporządzenia właściciela, albo z przepisu ustawy. Podług rozmaitych stosunków między głównym i użytkowym właścicielem dobra, względnie których podział własności zachodzi, zowią się lennemi, wieczysto-dzierżawnemi i wieczysto-czynszowemi. Przepisy o lennościach w oddzielném prawie lennem, o dobrach zaś wieczysto-dzierżawnych i wieczysto-czynszowych, w rozdziale o dzierżawach są zawarte.

Zasady wyswobodzenia gruntu w Austryji podaje pt. z 7. września 1848, N. 88 z. u. k. — instrukcją do niego pt. z 4. marca 1849, N. 152 d. u. p.

Pt. z 5. lipca 1853, N. 130 d. u. p. podaje przepisy względem uregulowania różnych służebności.

Dla Galicji i Krakowa wydano w celu przeprowadzenia wyswobodzenia gruntu przepisy w pt. z 15. sierpnia 1849, N. 477 z. u. k. — rp. m. spraw wewn. z 28. lipca 1850, N. 1 d. u. k. z 1851 — z 15. marca 1851, N. 77 d. u. k. Lenności zostały zniesione i wykupione na mocy u. z 17. grudnia 1862, N. 109 d. u. p.

§ 360. Ciągłe płacenie czynszu lub corocznego dochodu z gruntu nie stanowi jeszcze podzielenia własności. Jeżeli oddzielenie prawa do istoty rzeczy, od prawa do pożytków z niéj nie wykazuje się wyraźnie, każdy posiadacz w dobréj wierze zawsze za zupełnego właściciela uważanym być ma. (Do §§ 357—360 por. 359, 629, 1123, 1125).

(Randa str. 3 zwraca słusznie uwagę, że niewłaściwie mówi ustawa o własności podzielonéj, gdyż we wszystkich przypadkach téj tak nazwanéj własności, mamy tylko jedną własność ograniczoną prawami użytkowania osób innych.)

O. 116, 238, 1412, 1662.

Ustawa zasadnicza z 21. grudnia 1867, N. 142 d. u. p. art. 7. Wszelki stosunek poddaństwa i służebnictwa zostaje na zawsze zniesiony. Każda z tytułu podzielonéj własności do posiadłości nieruchomych przywiązana powinność lub prestacja jest spłatną i na przyszłość nie może żadna nieruchomość być obciążoną taką niespłatną prestacją.

Spółwłasność.

§ 361. Jeżeli rzecz jeszcze niepodzielona do wielu osób razem należy, natenczas jest własność spólna. Spółwłaściciele ze względu na całość, uważani są za jednę osobę; jeżeli zaś mają dla siebie oznaczone pewne, chociaż jeszcze nie oddzielone części, każdy ze spółwłaścicieli jest zupełnym właścicielem części do niego należącéj. (§§ 26, 286, 290, 825, 828, 829. Przypadki spółwłasności podaje k. c. w §§ 394, 415, 421, 502, 555, 689, 732, 758, 820, 1175, 1234 do 1236.)

Prawa właściciela.

§ 362. Na zasadzie prawa wolnego rozrządzenia swoją własnością, może w ogólności właściciel zupełny, używać rzeczy swojéj według upodobania, lub téż zupełnie jéj nie używać; może ją zniszczyć; w całości lub w części na drugiego przenieść; albo téż bezwarunkowo zrzec się jéj czyli onęż opuścić. (§§ 329, 364, 944.)

O. 573, 897, 2057, 2309.)

I. Rozrządzanie majątkiem kościelnym.

U. zas. z 21. grudnia 1867, N. 142, art. 15.: Każdy prawnie uznany kościół i stowarzyszenie religijne posiada prawo do wspólnego publicznego wykonywania swéj religji, urządza i administruje samodzielnie wewnętrzne sprawy swoje, pozostaje w posiadaniu i używaniu swoich na cele konfesyjne, naukowe i dobroczynne przeznaczonych zakładów fundacji i funduszów, ale téż jak każde stowarzyszenie, podlega ogólnym ustawom państwa.

1. Według ustawy z dnia 7. maja 1874, N. 50 d. u. p. przepisy rozporządzenia ministerjalnego z 20. czerwca 1860, N. 162 i z 13. lipca 1860, N. 175 d. u. p. o sprzedaży i obciążaniu majątku kościołów katolickich, beneficjów i zakładów duchownych, obowiązywać będą nadal, z wyjątkiem tych zarządzeń, według których sprawy tego rodzaju podlegają zatwierdzeniu ze strony kurji papieskiéj.

Treść tych rozporządzeń jest następująca:

a) Jeżeli wartość sprzedać się mającéj rzeczy nieprzenosi wartości 100 zł., obciążenie majątku nieprzenosi 1000 zł., jeżeli kontrakt najmu lub dzierżawy nie ma trwać dłużéj jak lat 3 i jeżeli zapłata czynszu z góry nie jest wymówioną za czas dłuższy jak rok jeden; wówczas wdają się władze rządowe w te sprawy tylko wtenczas, jeżeli rzecz idzie o kościół lub probostwo funduszu religijnego albo naukowego, zresztą zaś, wystarcza pozwolenie biskupa.

b) Do wszelkiéj zaś sprzedaży lub obciążenia, sięgającego daléj, potrzeba zezwolenia Monarchy. Do udzielenia takiego zezwolenia jest uprawnioną administracyjna władza krajowa:

przy sprzedaży, jeżeli ordynarjat z tém się zgadza, do 8000 zł. — przy obciążaniu do 15000 zł. — przy kontraktach najmu i dzierżawy do lat 15, zaś ministerstwo wyznań: przy sprzedaży do 20.000 zł. — przy obciążaniu do 40.000 zł. — przy kontraktach najmu i dzierżawy do lat 30.

Do sprzedaży, obciążenia, wydzierżawienia lub najmu po za te granice potrzeba Najwyższego zezwolenia.

c) Idzie o biskupie dobra stołowe, wówczas ma arcybiskup zdanie swojéj kapituły, biskup zaś, zdania metropolity i kapituły przełożyć władzy krajowéj.

d) Prośby wszystkie bez wyjątku, wraz z załączkami, do których należy zdanie patrona a względnie jego zastępcy, przechodzić muszą przez administracyjną władzę krajową.

e) Wpis do ksiąg publicznych nastąpić może tylko wtenczas, jeżeli wykazaném zostanie, że zachowano przepisy o sprzedaży i obciążaniu. Dowód ten prowadzi się przez oświadczenie administracyjnéj władzy krajowéj.

f) Sprzedaż i obciążenie wbrew tym przepisom uczynione są nieważne.

2. Gminy wyznania ewangielickiego, augsburgskiego lub helweckiego do sprzedaży i zmian w majątku gminy potrzebują zezwolenia wyższéj rady kościelnéj. Względem lokacji kapitałów stanowi gmina (rp. m. z 23. stycznia 1866, N. 15 d. u. p. § 54).

II. Rozrządzanie majątkiem gminnym.

Art. XVIII. i XXIV. u. z 5. marca 1862, N. 18 d. u. p. Ustawa krajowa poruczyć może reprezentacji powiatowéj a względnie gminie, czuwanie nad utrzymaniem w całości majątku zakładowego gminy. Sejm a względnie jego wydział czuwa nad całością majątku zakładowego powiatów i miast mających własne statuta. — W myśl tych przepisów określa gospodarstwo gminne w Galicji dział V. ustawy gminnéj z 12. sierpnia 1866, N. 19 d. u. k. — statut dla miasta Krakowa z 1. kwietnia 1866, N. 7 d. u. k. — statut dla miasta Lwowa z 14. październ. 1870, N. 79 i 11. grudnia 1872, N. 74 d. u. k. — Na Bukowinie u. gminna z 14. listopada 1863, N. 9 d. u. k., do któréj późniejsze zmiany podaje d. u. k. N. 14 z 1868 — 25 z 1869 i 2 z 1870; — statut gminny dla miasta Czerniowce z 8. marca 1864, N. 3 d. u. k., którego późniejsze zmiany podaje d. u. k., N. 13 z 1868 — 23 z 1869 — 5 z 1874.

Ograniczenie tychże praw.

§ 363. Takie same prawa służą niezupełnym właścicielom, to jest tak głównemu jako też użytkowemu właścicielowi, jednak nie może jeden z nich nic takiego przedsiębrać, coby się sprzeciwiało prawom drugiego. (§§ 632—642, 829, 1127.)

§ 364. W ogólności prawo własności tak tylko wykonywaném być może, aby przez to ani prawa osób trzecich naruszonemi, ani ograniczenia, w ustawach ze względu na utrzymanie i pomnożenie dobra powszechnego postanowione, przestąpionemi nie były. (§§ 385, 387, 413, 472, 1305.)

O. Ograniczenia prawa przedaży: 116, 140, 238, 946, 2821 — prawa dzielenia: 388, 392, 1427, 1455, 1480, 2678 — prawo sąsiedztwa: 897, 2057.

Ustawowe ograniczenia własności:

A) Tak zwane służebności prawne: 1) treli czyli linowki (§ 8 u. wodnéj ob. § 287); — 2) § 413 k. c.; — 3) § 10 u. wodnéj; — 4) § 11 u. wodnéj; — 5) § 19 u. wodnéj, — § 384 k. c.; 6) dozwolenie poszukiwań kopalin, §§ 16, 17, 98, 100 u. górniczéj z 23. maja 1854, N. 146 d. u. p.; — 7) §§ 24, 25—43 u. leśnéj z 3. grudnia 1852, N. 250 d. u. p., według których właściciel gruntu dozwolić musi, aby produkta leśne, których inaczéj albo wcale nie, albo tylko z kosztami niestosunkowemi z lasu wywieść, by można przez grunt jego sprowadzać. Potrzebę tego środka orzeka władza administracyjna, i właścicielowi gruntu należy się zupełne wynagrodzenie za poniesioną szkodę. Wysokość tego wynagrodzenia oznacza w drodze ugodowéj władza administracyjna, a w razie sporu sąd.

B) Ograniczenia własności ze względów publicznych i gospodarczych podane w §§ 343, 858 k. c. — w porządkach pożarowych, przepisach o budowlach (dla Lwowa z 31. maja 1782, N. XVII. z. Pill., — dla miast w ogóle i wsi z 28. lipca 1786, N. 58 i 59 zb. Pill.), o utrzymywaniu dróg, o utrzymywaniu koleji żelaznych, w ustawach o polowaniu, o rybołowstwie, o górnictwie, w ustawie o cłach i monopoliach, i rp. m. z 15. maja 1874, N. 76 d. u. p. o ogierach prywatnych.

C) Ograniczenia własności ze względów wojskowych, podane w instrukcji o obrębie fortec w rp. m. spr. wew. z 21. grudn. 1859, N. 10 d. u. p. z r. 1860, str. 9, według któréj w obrębie fortecy na odległość strzału armatniego budować nie wolno. W obrębie dalszym nowe budowle stawiać wolno tylko za rewersem na zburzenie intabulować się mającym.

§ 365. Członek państwa obowiązanym jest odstąpić za stosowném wynagrodzeniem, nawet zupełną własność rzeczy, jeżeli tego dobro publiczne wymaga. (§§ 1323, 1324, 1489.)

O. 1948, 3581, 3582.

Względem roszczeń o wynagrodzenie szkody przez przedsiębiorstwa budowy koleji żelaznych, zrządzonéj w skutek budowy na dobrach publicznych lub prywatnych, za które przedsiębiorstwo w myśl § 10, lit. b) rp. m. handlu z 14. września 1854, N. 238 d. u. p. jest odpowiedzialném, orzekać mają sądy właściwe (u. s. n. z 28. październ. 1862, N. 6190, K. O. N. 49).

(P. p. wstęp. §§ 73—75. I. 8 §§ 29—32. I. 11, §§ 4—11. K. N. art. 645, 2204—2217.

K. c. k. p. — u. z 4./13. czerwca 1852. (Zawadzki I. str. 537.)

U. zasad. z 21. grudnia 1867, N. 142 d. u. p. art. 5: Własność jest nietykalną. Wywłaszczenie wbrew woli właściciela może tylko nastąpić w przypadkach i w sposób ustawą określony.

Przypadki takie są:

1. Budowa dróg. — D. kc. n. z 27. września 1793 z u. pol. tom 3, — d. kc. n. z 2. maja 1818 z u. pol. tom 46, rp. gubern. z 31. paźdz. 1821, N. 138 d. u. k. — d. kc. n. z 11. paźdz. 1821 z u. pol. tom 49, ustawa drogowa dla Galicji z 18. sierpnia 1866, § 8, N. 15 d. u. k. z r. 1867. Według tych rp. grunta dla gościńców wywłaszczyć się mające mają być przez znawców ocenione i właściciel w myśl §§ 364 i 365 otrzyma wynagrodzenie. Właściciel kamieniołomu lub zwiru otrzymuje wynagrodzenie nie w kapitale lecz w rocznéj rencie na czas używania oznaczonéj, po ustaniu używania, ocenia się zmniejszenie wartości, i właściciel dostaje kapitał odpowiedni zmniejszonéj wartości jego oddać się mającego gruntu. Sądzi właściciel że jest pokrzywdzonym, może wystąpić w drodze prawa.

2. Budowle wodne. Przy tych analogiczne przepisy o drogach stósować należy (d. kc. n. z 23. paźdz. 1834 z u. pol. tom 62).

3. Rządowe koleje żelazne. Dkr. z 6. września 1842, N. 654 z. p. s. podaje w zasadzie takie same przepisy jak dla dróg.

4. Koleje żelazne prywatne. U. z 14. września 1854, N. 238 d. u. p. § 9, lit. c) przyznaje takim przedsiębiorstwom prawo wywłaszczenia gruntów niezbędnie potrzebnych. Orzeczenie względem takiéj potrzeby, należy do administracyjnéj władzy krajowéj. Przedsiębiorstwo przed wykonaniem prawa wywłaszczenia ma w drodze dobrowolnéj ugody starać się o nabycie potrzebnych mu gruntów, a dopiero jeżeli ugoda nie dojdzie do skutku, żądać orzeczenia wywłaszczającego. Po prawomocności takiego orzeczenia przedsiębiorstwo wyjednać ma sądowe oszacowanie gruntu i zapłacić lub złożyć do depozytu sądowego tak oznaczoną wartość.

U. z dnia 29. marca 1872, N. 39 o wykonaniu wyroków wywłaszczenia w sprawach kolei żelaznych, obowiązująca wszystkie królestwa i kraje reprezentowane w Radzie państwa z wyjątkiem Tyrolu i Vorarlbergu opiewa:

Za zgodą obu Izb Rady państwa rozkazuję co następuje:

§ 1. Jeśli w królestwach i krajach reprezentowanych w Radzie państwa z wyjątkiem Tyrolu i Vorarlbergu, w razie przymusowego wywłaszczenia pod koléj żelazną, wysokość należącego się wynagrodzenia oznaczoną została w drodze sądowéj, to po uiszczeniu lub złożeniu wartości szacunkowéj — nie może być powstrzymane wykonanie wyroku wywłaszczenia a zatém wprowadzenie w posiadanie i użycie przedmiotu wywłaszczonego, ani przez odwołanie się przeciw oszacowaniu do wyższéj instancji, ani przez wytoczenie właściwego procesu.

§ 2. Przeciw sądowemu przyznaniu oszacowania, ani przeciw rozporządzeniom sądowym o jego uskutecznieniu nie może być założony samodzielny rekurs; natomiast zażalenia mogą być czynione w rekursie przeciw wyrokowi, w którym uskutecznione oszacowanie przed sąd przyjętém zostaje.

Wyrok właściwy ma być z urzędu doręczony obu stronom.

§ 3. Ten dla którego uzyskane zostało przyznanie wywłaszczenia ma przez dni ośm od dnia doręczenia stronie przeciwnéj wyroku przyjęcia oszacowania przez sąd, powstrzymać się od wszelkich zmian na przedmiocie wywłaszczenia.

Jeśli przed upływem tego czasu nastąpi wezwanie o opis dowodowy ku wiecznéj pamięci stanu przedmiotu podpadającego wywłaszczeniu, ma być o tém powziętą bezzwłoczna decyzja, i w razie zezwolenia na opis stósownie do żądania powoda przeciw stronie, dla której wywłaszczenie nastąpiło, ma być wydany zakaz czynienia jakichkolwiek zmian, aż do ukończenia opisu dowodowego, który ma być jak najspieszniéj przeprowadzony.

Rekurs założony przeciw zezwoleniu na opis dowodowy, lub przeciw zakazowi zmian nie ma skutku odraczającego.

§ 4. Wspomniony w § 1 wyrok wywłaszczenia może być zastąpiony w razach przewidzianych przez niniejszą ustawę, przez układ prywatny, w którym strony ułożą się o ustąpienie przedmiotu wywłaszczenia za wynagrodzeniem oznaczoném w drodze sądowego oszacowania, a to jeśli wyznaczony do przeprowadzenia wywłaszczenia komisarz urzędu administracyjnego potwierdzi, iż układ rzeczony doszedł do skutku przy przeprowadzeniu wywłaszczenia.

§ 5. Ustawa niniejsza obowiązuje począwszy od 30. dnia po ogłoszeniu, nie odnosi się wszakże do wypadków, w których oszacowanie przyjęte zostało przez sąd przed dniem pomionionym.

§ 6. Wykonanie niniejszéj ustawy polecam ministrom spraw wewnętrznych, sprawiedliwości i handlu.

Ustawę tę uzupełnia rp. m. spraw wewn. z 5. września 1874, N. 119 d. u. p., według niego wprowadzenie w posiadanie gruntu na rzecz koleji wywłaszczonego, należy do władzy administracyjnéj I. instancji tj. starostwa albo w gminach mających własne statuta do urzędu gminnego. Wprowadzenie takie ma nastąpić tylko wtenczas, jeżeli idzie o przymusowe wykonanie orzeczenia wywłaszczającego. Wprowadzenie to polega na tém, że władza administracyjna I. instancji udziela przedsiębiorstwu kolejowemu na piśmie upoważnienie do objęcia wywłaszczonego gruntu, o tém stronę drugą zawiadamia i w razie potrzeby udziela pomocy w wykonaniu tego upoważnienia. Wprowadzenie takie przymusowe władza dozwolić może dopiero wtenczas, jak przedsiębiorstwo kolejowe udowodni, że wynagrodzenie w drodze sądowéj oznaczone, wypłacone albo bezwarunkowo do depozytu sądowego złożone zostało.

Niezapłacenie wynagrodzenia za przedmioty w § 10 rp. m. z 14. września 1854, N. 238 wspomnione, nie stanowi przeszkodę przymusowego wprowadzenia.

O. Jeżeli oszacowanie przez sąd I. instancji uskutecznione przez niego do sądu przyjęte zostało, a sąd wyższy krajowy przyjęcie to zniesie, w takim razie § 2 u. z 29. marca 1872, N. 39 d. u. p. niewyklucza rekursu rewizyjnego (u. s. n. z 27. marca 1873 r. w. N. 45).

---

5. Zniesienie prywatnych myt drogowych i mostowych (d. kc. n. z 3. czerwca 1842, N. 151 d. u. k.).

6. Wywłaszczenie w celach monopoliow rządowych (u. o cłach i monop. z 11. lipca 1835, § 409, 411, 413).

7. Wywłaszczenia w celu pomiarów kadastralnych (d. nadwornéj kom. do uregulowania podatku gruntowego z 19. czerwca 1824).

8. Wywłaszczenia ze względów sanitarnych u. z 29. czerwca 1868, N. 118, § 32.

9. §§ 6, 8, 15, 16 ustawy wodnéj z 30. maja 1869, N. 93 d. u. p.

10. §§ 26—28, 98 do 107 ustawy górniczéj z 23. maja 1854, N. 146 d. u. p.

11. W celu wystawienia nowego budynku szkolnego wywłaszczenie tylko w koniecznéj potrzebie nastąpić może, a mianowicie jeżeli szkołę nie można umieścić inaczéj jak przez wystawienie nowego budynku, a gruntu odpowiednego w drodze dobrowolnéj ugody dostać nie podobna (rp. m. sp. wewn. z 14. lutego 1857, l. 31980, Stubenrauch I., 488).

Skargi wynikające z prawa własności:

a) właściwa skarga o własność;

komu i przeciw komu takowa służy;

§ 366. Z prawem, które służy właścicielowi rzeczy do wyłączenia każdego innego od jéj posiadania, połączoném jest zarazem prawo do wydobycia téj rzeczy od każdego dzierżyciela, przez wyniesienie do sądu skargi wydobywczéj. Prawo to nie służy jednak temu, kto nie będąc jeszcze właścicielem rzeczy, takową w swojém imieniu pozbył i dopiero późniéj stał się jéj właścicielem. (§§ 309, 354, 824.)

§ 367. Skarga wydobywcza przeciwko posiadaczowi rzeczy ruchoméj w dobréj wierze, nie ma miejsca, jeżeli posiadacz dowodzi, iż rzecz tę nabył albo na publicznéj licytacji, albo od przemysłowca do sprzedaży takich rzeczy upoważnionego, albo téż za zapłatę od tego, komu ją powód sam do użycia, do zachowania lub w innym jakimkolwiek zamiarze powierzył. W przypadkach takich, posiadacze w dobréj wierze nabywają własności, a poprzedni właściciel może jedynie żądać wynagrodzenia szkody od tych, którzy mu za nią są odpowiedzialnymi. (§§ 151, 326, 417, 456, 1089, 1101.)

O. 1417.

Przepis § 367 ma zastósowanie, jeżeli kto kupił rzecz jaką przez władzę z powodu przestępstwa skarbowego lub kary majątkowéj w drodze publicznéj licytacyji sprzedaną (§ 167 u. karnéj na przestępstwa skarbowe, daléj przy kupnie efektów na giełdzie (§ 14 u. z 11. lipca 1854, N. 290 d. u. p.) i przy czynnościach handlowych art. 306—308 k. h.).

Artykuły te opiewają:

Art. 306. Jeśli kupiec pozbywa i oddaje towary lub inne rzeczy ruchome w wykonaniu swego przedsiębiorstwa handlowego, nabywający w dobréj wierze staje się właścicielem, chociażby zbywca właścicielem nie był. Własność przedtém istniejąca gaśnie. Wszelkie prawo zastawu przedtém istniejące lub inne prawo rzeczowe gaśnie, jeśli nie było wiadome nabywcy podczas pozbycia.

Jeśli kupiec zastawia i oddaje towary lub inne rzeczy ruchome, jakiemi handluje, własność prawo zastawu lub inne prawo rzeczowe, przedtém na tych przedmiotach istniejące, nie mogą być poszukiwane z uszczerbkiem zastawnika w dobréj wierze będącego lub jego prawonabywców.

Ustawne prawo zastawu komisantów, spedytorów i przewoźników równa się prawu zastawu kontraktem nabytemu.

Artykuł ten nie ma zastósowania, gdy te przedmioty skradzione zostały, lub zginęły.

Art. 307. Przepisy artykułu poprzedzającego stosują się do papierów na okaziciela nawet wtedy, gdy pozbycie lub zastawienie nie było uskutecznione przez kupca w zakresie jego działań handlowych i gdy papiery skradzione zostały lub zginęły.

Różnica między § 367 k. c. i art. 306 k. h. polega na tém

a) § 367 wymaga przemysłowca do sprzedaży takich rzeczy upoważnionego art. 306 k. h. tego nie żąda.

b) Art. 306 k. h. nie ma zastósowania, gdy rzeczy zostały darowane, skradzione lub zginęły (art. 306 k. h., ustęp 4).

c) Art. 306 k. h. nie stosuje się do przedaży przez rzemieślników (art. 273 ust. 3 k. h.).

(Randa str. 110.)

§ 368. Jeżeli jednak dowiedzioném będzie, że posiadacz mógł się domyśleć złéj wiary swego poprzednika, czy to z saméj natury nabytéj rzeczy, czy téż z uderzającéj zbyt niskiéj ceny onéjże, lub z wiadomych mu jego osobistych przymiotów, z jego zatrudnienia, lub wreszcie z innych jego stosunków; naówczas posiadacz taki, jako posiadacz w złéj wierze, rzecz właścicielowi oddać powinien. (§§ 335, 1476.)

Napotka gdzie władza publiczna przedmioty podawane jako własność prywatną, które jednak z zewnętrznych swych oznak należeć się zdają do publicznych archiwów, bibliotek, muzeów itp., natenczas, jeżeli ich prawne nabycie zaraz udowodnioném nie zostanie, należy rzeczy te wziąć pod dozór urzędowy i zarządzić

dalsze kroki, aby zakład swoją własność odebrał (rp. m. z 16. grudnia 1858, N. 233 d. u. p.). Por. §§ 473—477 k. k. — 367, 368 p. k.

Czego powinien dowodzić powód?

§ 369. Wynoszący skargę wydobywczą dowieść powinien, iż pozwany ma w swojéj mocy rzecz wydobywaną, i że rzecz ta jest jego własnością.

§ 370. Kto chce sądownie odzyskać rzecz ruchomą, powinien tak znamiona jéj podać, aby od wszystkich innych podobnych tego samego gatunku rzeczy mogła być odróżnioną.

§ 371. W ogólności zatém rzeczy, które tym sposobem odróżnić się nie dadzą, jako to: gotowe pieniądze pomieszane z drugiemi, lub obligi na okaziciela wystawione; nie są przedmiotem skargi wydobywczéj; chybaby zachodziły takie okoliczności, z których powód mógłby udowodnić swoje prawo własności, i dla których pozwany powinien był wiedzieć, iż mu nie służy prawo rzecz tę sobie przywłaszczać.

O. 268, 366, 373, 412, 760, 1400, 1439, 1465, 1550, 1707, 1811, 1870, 1935, 2082, 2235, 2275, 2284, 2313, 2415, 2549, 3005, 3032, 3043.

O żądaniu zwrotu rzeczy w upadłości u. z 25. grudnia 1868, N. 1 d. u. p. z 1869 zawiera przepisy następujące:

§ 26. Jeżeli w massie upadkowéj znajdują się rzeczy oznaczone, w części lub w całości do upadłego nie należące, prawo żądania ich zwrotu lub wyłączenia części do upadłego nie należącéj ocenia się podług powszechnych zasad prawa. Jeżeli rzecz taka pozbytą została po otwarciu upadłości, miejsce jéj zastępuje odpłata.

Temu, kto się o zwrot upomina, służy prawo domagać się odpłaty, albo od massy, jeśli ta ją odebrała, albo od tego, od kogo się takowa jeszcze należy.

§ 27. Zwrot lub wyłączenie rzeczy przedmiotem żądania będącéj, wydanie odpłaty massie za takowy uiszczoné, tudzież oddanie żądającemu zwrotu dokumentów, odnoszących się do odpłaty jeszcze nie uiszczonéj, nastąpi tylko za wynagrodzeniem wydatków, przez upadłego lub massę upadkową z powodu rzeczy zwrócić się winnéj, lub otrzymanéj odpłaty poczynionych, które spadają na żądającego zwrotu.

O żądaniu zwrotu rzeczy w postępowaniu karném mów p. k. w §§ 367, 368.

b) Skarga wydobywcza na zasadzie prawnie domniemywanéj własności na stronę powoda.

Przeciwko jakiemu posiadaczowi ma miejsce to domniemanie?

§ 372. Jeżeli powód nie jest w stanie udowodnić, iż jest właścicielem rzeczy onemuż zatrzymywanéj, jednak dowodzi ważny tytuł i godziwy sposób nabycia posiadania téj rzeczy; naówczas tenże, względnie każdego posiadacza, który nie jest w stanie wykazać żadnego tytułu swego posiadania, lub który wykazuje tylko słabszy tytuł, uważanym będzie za prawdziwego właściciela.

§ 373. Jeżeli więc pozwany posiada rzecz w złéj wierze lub nieprawnie; jeżeli nie może wskazać poprzednika, albo wskazuje podejrzanego; lub jeżeli rzecz nabył pod tytułem darmym, a powód pod tytułem obciążającym, natenczas powodowi ustąpić powinien.

§ 374. Jeżeli powód i pozwany mają równy tytuł godziwego posiadania, pozwanemu na zasadzie posiadania służy pierwszeństwo. (§§ 322, 430.)

O. 935, 1105, 2383, 2917, 3083.

§ 375. Kto rzecz jaką posiada w imieniu cudzém, może się uwolnić od skargi wydobywczéj, jeżeli tego dowiedzie i nazwisko swego poprzednika wymieni. (§§ 348, 368.)

O. 346.

Prawny skutek:

a) zaprzeczenia posiadania;

§ 376. Kto zaprzecza w sądzie, iż rzecz posiada i o to przekonanym będzie, ten już dla tego samego ustąpić powinien posiadania powodowi; jednak służy mu jeszcze prawo wynieść późniéj skargę wydobywczą. (§ 346.)

b) udanego posiadania;

§ 377. Kto nie posiadając rzeczy udaje, że takową posiada, i przez to powoda w błąd wprowadza; ten staje się przez to odpowiedzialnym za wszystkie szkody ztąd wynikające.

c) porzuconego posiadania rzeczy spornéj.

§ 378. Kto rzecz posiadaną po doręczeniu sobie skargi porzuca, ten obowiązanym jest rzecz tę napowrót

swoim kosztem przystawić powodowi, lub nadzwyczajną wartość onemu powrócić, jeżeli powód nie chce działać przeciwko rzeczywistemu jéj dzierżycielowi. (§§ 305, 329, 335, 348, 952.)

O. 666, 1574.

Co posiadacz zwrócić powinien właścicielowi?

§ 379. Do jakiego wynagrodzenia właścicielowi z powodu utraconych pożytków lub poniesionéj szkody, obowiązanym jest posiadacz w dobréj wierze, jako też w złéj wierze, w poprzednim rozdziale jest postanowioném. (§§ 331, 334, 336.)

ROZDZIAŁ TRZECI.

O nabywaniu własności przez zawłaszczenie.

Prawne warunki nabycia.

§ 380. Do otrzymania własności potrzeba tytułu i prawnego sposobu nabycia. (§§ 317, 372, 423—425.)

Tytuł i sposób bezpośredniego nabycia. Zawłaszczenie.

§ 381. Co do rzeczy niczyich, tytuł nabycia polega na wrodzonéj każdemu wolności wzięcia ich w posiadanie. Sposobem nabycia jest zawłaszczenie, przez które bierzemy we władzę fizyczną rzecz niczyją, w zamiarze postępowania z nią jak ze swoją. (§§ 287, 317.)

§ 382. Rzeczy niczyje każdy członek państwa przez zawłaszczenie nabywać może, o ile wolność ta ustawami politycznemi nie jest ograniczoną, lub prawo pierwszeństwa do zawłaszczenia, niektórym osobom nie jest przyznaném.

Wszelkie minerały dające się użyć z powodu, że zawierają w sobie metale, siarkę, ałun, witryol lub sól kuchenną, daléj wody cementowe, grafit i żywice ziemne, nakoniec wszelkie węgle czarne i brunatne należą do regale górniczego (§ 3 u. górn. z 23. maja 1854 N. 146 d. u. p.)

1) przez łowienie zwierząt;

§ 383. Przepis powyższy stosuje się w szczególności do łowienia zwierząt. Ustawy polityczne przepisują, komu służy prawo polowania lub rybołowstwa; jakim sposobem zbytniemu mnożeniu się dzikich zwierząt ma być zaradzoném i szkoda przez nie zrządzona wynagrodzoną; jakim sposobem zapobiegać należy zabieraniu miodu przez cudze pszczoły. Kary na złodziei zwierzyny, przepisane są w ustawach karnych.

Prawo polowania określa pt. o polowaniu z 13. kwietnia 1786 (z. Pill., str. 162) pt. z 7. marca 1849, N. 154 d. u. p. — rp. m. z 31. lipca 1849, N. 342 d. u. p., 10. września 1849, N. 386 d. u. p. — o wykonywaniu prawa tego przez gminy mówi rp. m. z 15. grudnia 1852, N. 257 d. u. p. — u. z 19. lipca 1869, N. 26 d. u. k. względem zakazu łapania, wytępiania i sprzedawania zwierząt alpejskich, właściwych Tatrom, świstaka i dzikich kóz. — U. z 21. grudnia 1874, N. 10 d. u. k. z 1875 o ochronie niektórych zwierząt dla uprawy ziemi pożytecznych.

O ukaraniu kradzieży zwierzyny (kłusownictwa) mówi k. k. z 1852 w §§ 174 g), 178, 179, 460.

Względem rybołowstwa. Według rp. m. z 31. stycznia 1852, l. 460 ustawy o oswobodzeniu gruntów niezniosły prawa rybołowstwa, które ma pozostać daléj w status quo roku 1847.

Rybołowstwo w morzu tylko w obrębie jednéj mili morskiéj zastrzeżone jest dla mieszkańców nadbrzeżnych (rp. n. r. w. z 29. kwietnia 1824 B. 1843 (z. u. wojsk., tom 7, str. 47). W Galicyji prawo to polega na odwiecznym zwyczaju, i żadną ustawą rządu austr. określone nie było (W jednym szczegółowym przypadku m. spr. wewn. w orzeczeniu z 11. kwietnia 1856, l. 3989 utrzymało je na podstawie zasiedzenia — Kasparek zb. u. adm. I. 267).

Łowienie ptaków nie jest częścią prawa polowania (rp. m. sp. wewn. z 10. czerwca 1854, l. 13247).

§ 384. Domowe roje pszczół lub inne swojskie albo oswojone zwierzęta nie są przedmiotem wolnego łowienia; owszem właścicielowi służy prawo ścigać je na obcym gruncie; powinien tylko wynagrodzić posiadaczowi gruntu zrządzić się mogącą szkodę. Jeżeli właściciel pnia macicznego, nie goni roju pszczół przez dwa dni; lub jeżeli oswojone zwierzę we czterdzieści dwa dni dobrowolnie nie powraca, naówczas może je zająć dla siebie i zatrzymać na spólnym gruncie każdy; na swoim, właściciel. (§§ 369, 1321.)

2) przez znalezienie niczyich rzeczy.

§ 385. Żadna prywatna osoba nie ma prawa zawłaszczać płodów, które ustawami politycznemi zostawione są dla państwa.

Według § 381 u. o cłach i monop. z 11. lipca 1835 należą tutaj: sól kuchenna, tytoń, proch strzelniczy. Monopol saletry zniósł pt. z 31. marca 1853, N. 90 d. u. p. Obowiązek właścicieli kopalń odstawienia złota i srebra wydobytego, do rządu w celu jego wykupna, został zniesiony (pt. z 24. paźdz. 1856, N. 52 d. u. p. z 1857).

§ 386. Każdy członek państwa może przywłaszczyć sobie ruchomości, których właściciel nie chce dłużéj jako swoje własne zatrzymać, i dla tego je opuszcza. (§ 388.)

§ 387. W których przypadkach grunta z powodu zupełnego zaniedbania ich uprawy, lub budynki, z powodu zaniedbanéj naprawy onychże, za opuszczone uważane lub zabrane być winny; ustawy polityczne wskazują.

Według § 9. pt. z 17. kwietnia 1784 (z. u. p., tom 7) grunta takie oddać należy temu, kto się obowiąże je uprawiać. Rozporządzenie to jednak zdaje się być zniesione art. 5 u. zasadn. z 21. grudnia 1867, N. 142 d. u. p.

Budynki zaniedbane w miastach należy oszacować i sprzedać najwięcéj dającemu z obowiązkiem, aby je odrestaurował (d. n. z 1. lipca 1784).

Przepisy co do znalezienia:

a) zgubionych rzeczy;

§ 388. W zachodzącéj wątpliwości nie może być domniemywaną chęć opuszczenia własności; dla tego żaden znalezca nie może uważać rzeczy znalezionéj za opuszczoną i takowéj zawłaszczyć. Tém więcéj nie może sobie nikt przywłaszczać prawa nadbrzeżnictwa.

Na mocy traktatów prawo nadbrzeżnictwa wzajemnie zniesioném zostało: w Bawaryji, Belgiji, Grecyji, Liberyji, Niederlandach, Rosyji, Siam, Tunis, Włoszech, daléj w akcie ustanowienia żeglugi na Elbie i Dunaju z 23. czerwca 1821, i 7. listopada 1857, N. 13 d. u. p. z 1858.

§ 389. Jeżeli więc ze znamion rzeczy znalezionéj lub innych okoliczności można mieć dokładną wiadomość, kto był jéj poprzednim posiadaczem, obowiązanym jest znalezca onemu takową zwrócić. Jeżeli poprzedni posiadacz nie jest mu znanym, powinien znalezca w przypadku tym, kiedy wartość rzeczy znalezionéj wynosi więcéj niż jeden złoty reński, obwieścić znalezienie w ciągu dni ośmiu sposobem na każdém miejscu zwykłym; a kiedy wartość takiéj rzeczy przenosi złotych reńskich dwanaście, o zdarzeniu tém zwierzchności miejscowéj donieść.

Rzeczy znalezione w salach na kolejach żelaznych lub w wagonach, oddać należy do urzędu kolejowego, któren je ma wpisać do osobnego protokółu. Niezgłosi się nikt o nie w ciągu dni 3, mają być odesłane do dyrekcyji ruchu, ta po upływie dalszych 3 dni oddaje je dyrekcyji policyji, która zarządza dalsze postępowanie (rp. m. z 9. czerwca 1853, l. 19675).

Żołnierz, któren znajdzie rzecz jaką, powinien o tém donieść swojéj komendzie.

Względem rzeczy znalezionych u obwinionego podaje przepisy p. k. w §§ 375—378.

§ 390. Zwierzchność obowiązaną jest, uczynione do siebie doniesienie ogłosić bezzwłocznie w sposobie na każdém miejscu zwykłym, bez wymienienia szczególnych oznaków znalezionéj rzeczy; jeżeli zaś właściciel w terminie do okoliczności zastósowanym nie zgłasza się, a wartość rzeczy znalezionéj dwadzieścia pięć złotych reńskich przenosi, przez trzykrotne zamieszczenie w gazetach rządowych, podać do wiadomości. Jeżeli rzecz znaleziona nie może być bez niebezpieczeństwa pozostawioną u znaleźcy, albo jeżeli nie może być zachowaną bez znacznego uszkodzenia; w przypadku pierwszym rzecz, w drugim wartość, na publicznéj licytacyji za nię otrzymana, do składu sądowego złożoną, albo trzeciemu do zachowania oddaną być powinna. (§ 370.)

§ 391. Jeżeli poprzedni dzierżyciel lub właściciel znalezionéj rzeczy zgłosi się w ciągu roku od uskutecznionego ostatniego ogłoszenia, i prawo swoje należycie udowodni, rzecz lub otrzymana za nię suma pieniężna wydaną mu będzie. Obowiązanym jest jednak zwrócić poczynione wydatki, i znalezcy, jeżeli tego żąda, dziesięć od sta pospolitéj wartości, tytułem znalezného, zapłacić. Jeżeli zaś znalezne tym sposobem obliczone wynosi tysiąc złotych reńskich, obliczenie onegoż od pozostającéj jeszcze wartości, tylko w stosunku pięć od sta następować winno. (§§ 369, 370.)

O. 171, 356, 1716, 1745.

§ 392. Jeżeli w ciągu roku nikt się nie upomina prawnie o rzecz znalezioną, znaleźca nabywa prawa używania onéjże lub wartości za nią otrzymanéj. Jeżeliby późniéj zgłosił się właściciel, naówczas rzecz lub otrzymana za nią wartość wraz ze stowem, jeżeli pobierane było, onemuż, po odtrąceniu kosztów i znaleźnego, oddaną być powinna. Dopiero po upływie czasu do zadawnienia potrzebnego, znaleźca, podobnie jak inny posiadacz w dobréj wierze, nabywa prawa własności. (§§ 509 do 519, 1466.)

Do znalezienia publicznych zapisów długu na pewne imie opiewających, przepisy o znalezieniu nie mają zastósowania, znaleźca jako działający bez zlecenia żądać może tylko zwrotu wyłożonych kosztów, d. n. z 24. stycznia 1818, N. 1410 z. p. s.

§ 393. Ktokolwiek nie stosuje się do przepisów w §§ 388—392 podanych, odpowiada za wynikłe ztąd szkody. Znaleźca zaś utraca prócz tego prawo do znaleźnego i według okoliczności staje się winnym oszustwa, stósownie do przepisów ustawy karnéj.

§ 394. Jeżeli dwie lub więcéj osób jednę rzecz razem znalazły, jednakie z tego powodu zaciągają obowiązki i jednakie mają prawa. Za spółznaleźcę uważanym być ma ten także, który pierwszy rzecz spostrzegł i chciał ją osiągnąć, chociażby drugi pierwéj ją odzierżył.

b) rzeczy ukrytych;

§ 395. Gdy zakopane, zamurowane lub innym sposobem ukryte rzeczy niewiadomego właściciela znalezione będą, doniesienie o tém, tak jak o każdém inném znalezieniu, uczynioném być powinno.

§ 396. Jeżeli z zewnętrznych oznaków lub innych okoliczności można odgadnąć właściciela, rzecz onemuż zwróconą być powinna; on zaś jeżeli nie dowiedzie, że już pierwéj miał o niéj wiadomość, obowiązanym jest dać znaleźcy, stósowne do § 391 znaleźne.

§ 397. Gdyby nie można było odgadnąć zaraz właściciela, zwierzchność stósownie do §§ 390—392 postąpić powinna.

c) skarbu.

§ 398. Pieniądze, kosztowności i inne drogie rzeczy znalezione, o których właścicielu, z powodu iż przez długi czas ukryte były, nie można już otrzymać wiadomości, zowią się skarbem. O znalezionym skarbie zwierzchność rządowi krajowemu doniesienie uczynić powinna.

§ 399. Trzecia część znalezionego skarbu przypada na rzecz państwa. Z pozostałych dwóch trzecich części, jednę otrzymuje znaleźca, drugą właściciel gruntu. Jeżeli własność gruntu jest podzieloną, ostatnia trzecia część przypada w połowie dla głównego, a w połowie dla użytkowego właściciela. (§§ 511, 1147.)

Przepis § 399 i ust. 1, § 401 co do podziału skarbu znalezionego, zmienione zostały w skutek d. kc. n. z 15. czerwca 1846, N. 75 z. u. k. w sposób następujący:

a) Co do skarbu w ogólności, a więc i co do znalezień archeologicznych, państwo zrzeka się odtąd trzeciéj części w § 399 sobie zastrzeżonéj, a skarb bez potrącenia téj trzeciéj części rozdzielonym być ma między znaleźcę i właściciela gruntu w równéj części, a jeżeli własność gruntu jest podzieloną, część właściciela gruntu w połowie dla głównego a w połowie dla użytkowego właściciela przypada.

b) Przepisy §§ 395—397: 400 k. c. zostają w swéj mocy co do skarbu i znalezień archeologicznych, jednakże ustają dotychczasowe przepisy, nakazujące nadsyłanie takich przedmiotów do zbiorów publicznych.

c) Władza administracyjna donosić ma rządowi krajowemu o znalezieniu przedmiotów numizmatycznych i archeologicznych a to w celu zawiadomienia o tém odnośnych zakładów i zbiorów.

§ 400. Kto przy znalezieniu dopuszcza się zabronionéj czynności; kto bez wiedzy i woli właściciela użytkowego poszukuje skarbu, lub znaleziony ukrywa; tego część, jaka na niego przypada, przechodzi na donosiciela, lub gdyby tego nie było, na rzecz państwa.

§ 401. Jeżeli skarb przypadkowo przez robotników znalezionym będzie, im, jako znaleźcom należy się trzecia część. Jeżeli jednak najęci byli przez właściciela wyraźnie do wyszukania skarbu, na zwykłéj swojéj zapłacie poprzestać powinni.

3) O zdobyczy.

§ 402. Przepisy co do prawa zdobyczy i co do rzeczy na nieprzyjacielu na powrót zdobytych, w prawie wojenném są zawarte.

Artykuły wojenne z 1808, § 23; — regulamin c. k. infanteryji II. cz., 4. r., § 2.; — §§ 492—501, 733 k. k. wojskowego.

O prawie wynikającem z ocalenia rzeczy cudzéj.

§ 403. Kto rzecz cudzą ruchomą od nieuchronnéj zatraty lub zniszczenia ocali, ten ma prawo żądać od właściciela, który się rzeczy téj domaga, zwrotu kosztów i stósownego wynagrodzenia, najwięcéj po dziesięć od sta. (§§ 331—333, 1036, 1041, 1312.)

ROZDZIAŁ CZWARTY.

O nabywaniu własności przez przybycie

Pr. Inst. 2, 1; Dig. 41, 1; P. p. część I., tyt. 8, §§ 220—342; K. N. art. 546, 547—577; 712. P. s. §§ 218, 244, 245, 246, 247 do 252, 281—283, 869.

Przybycie.

§ 404. Przybyciem nazywa się wszystko, co z rzeczy jakiéj powstaje lub z nią się łączy i właścicielowi przez nikogo danem nie było. Przybycie dzieje się albo naturalnie, albo sztucznie, albo obudwoma sposobami razem. (§§ 294, 295, 296, 912, 913.)

Unger I. 429, 431[4]. — O. 156, 1496.

I. Przybycie naturalne:

a) w płodach naturalnych;

b) w przychówku ze zwierząt;

§ 405. Naturalne płody ziemi, to jest takie wszystkie, które ziemia bez uprawy wydaje, jako to: zioła, grzyby i tym podobne, należą tytułem przybycia do właściciela ziemi; a pożytki wszystkie, które powstają ze zwierzęcia*), należą do właściciela zwierzęcia. (§§ 295, 330, 511.)

Unger I. 463[14, 15]. — O. 3065.

§ 406. Właściciel zwierzęcia, zapłodnionego przez zwierzę do drugiego należące, nie jest obowiązanym do żadnego wynagrodzenia, jeżeli takowe umówionym nie było.

Zobacz co do używania prywatnych ogierów do stanowienia klaczy r. m. spr. wewn. z 25. kwietnia 1855, l. 79 d. u. p., r. m. h. z 3. lutego 1866, l. 18 d. u. p. i r. m. roln. z 15. maja 1874, l. 57 d. u. kr.

c) wyspy;

§ 407. Jeżeli w pośród wody utworzy się wyspa, właściciele gruntów, wzdłuż téjże wyspy po obu brzegach leżących, mają wyłączne prawo zawłaszczyć takową w dwóch równych częściach, i według długości ich gruntów między siebie podzielić. Jeżeli wyspa tworzy się w jednéj połowie wody, właściciel bliższego brzegu, wyłączne do niéj ma prawo. Wyspy na rzékach spławnych należą do państwa. (§§ 410, 411, 413.)

§ 408. Jeżeli jedynie przez wyschnięcie rzéki, lub podzielenie jéj na więcéj koryt, utworzą się wyspy, lub grunta zalane zostaną, poprzedni właściciel zachowuje prawa swoje w zupełności.

Do §§ 407 i 408. Pr. l. 7 § 3, l. 29, Dig. 41, 1; P. p. część I., tyt. 9, §§ 242—262. K. N. art. 538, 560, 561, 562. P. s. §§ 281 do 283.

Kremer (Dr. Joh. Heinr.). Ueber das Eigenthumsrecht des Staates über das Uferland und die Inseln der Flüsse (Zeitschr. f. österr. Rechtsgel. 1831); Źródłowski Untersuchungen aus dem österr. Civilrecht; „Zur Lehre vom Erwerb an Inseln und am verlassenen Flussbett.“ Prag 1872, str. 129 i nast.

O. 1014, 1021, 1873.

---

*) Zmieniliśmy przez wzgląd na tekst niemiecki „alle Nutzungen, welche aus einem Thiere entstehen“ wyrazy przez Majera użyte „przychówek ze zwierząt“ w sposób powyższy, bo przychówek oznacza tylko młody wychów albo przyrost stada, trzody, przypłodek (Linde Słownik IV., str. 624), wyraz „Nutzungen“ zaś odnosi się także do innych użytków ze zwierząt n. p. wełny, mléka i t. p. (Zeiller II., 1, str. 192).

Co do wysp, powstałych na rzékach publicznych stanowi d. n. z 28. grudnia 1842, l. 608 z. p. s. co następuje:

§ 1. W myśl § 407 k. c. wszystkie wyspy, znajdujące się na rzékach, sposobnych do żeglugi i spławu, w monarchji Austryjackiéj (wyjąwszy Węgry i Siedmiogród) zwyczajnie za własność państwa uważać należy — a każden prywatny, któryby sobie rościł prawa własności do nich, takowe winien prawomocnie udowodnić.

§ 2. Gdy prawo to własności służy państwu wyłącznie z saméj ustawy, nie potrzeba do nadania temu prawa znaczenia aktów zawłaszczenia, wymaganych w prawie prywatném do nabycia rzeczy niczyich, a zatém ani formalnego wzięcia w posiadanie, ani téż zwyczajnie wpisu do ksiąg publicznych, tylko poprzestać można na bezpośredniem, prostém wejściu w posiadanie (Besitznahme, ex jure publico).

§ 3. Takowe uskutecznić mają przedewszystkiem władze skarbowe, gdyż są powołane do czuwania nad własnością państwa; jednak władze polityczne im według potrzeby w tym względzie mają być pomocnemi.

§ 4. W wykonaniu § 407 k. cyw. należy uwzględnić z ducha ustawy wynikającą troskliwość o bieg rzéki i o posiadaczy brzegów, pod tym względem zatém władze skarbowe i polityczne wspólnie stanowić mają o odpowiednich środkach, jakich użyć by wypadało przez wzgląd na właściwość pojedynczych rzék mniejszych lub większych.

§ 5. Władze skarbowe, po wejściu w posiadanie wysp takich za pośrednictwem odpowiednich organów i w sposób najprostszy a najmniéj kosztowny, zarządzą zrobienie pomiaru i sporządzenie mapy, a w razie potrzeby oznaczenie palami lub innym sposobem stósownym.

§ 6. Czyli z ważnych powodów byłoby wskazaném, aby wyjednać wpis do ksiąg publicznych wyspy, w posiadanie objętéj — pozostawia się ocenieniu spólnemu krajowych władz skarbowych i politycznych, które w takim razie stósowne wnioski poczynią.

§ 7. Zarzuty przeciwko prawu własności państwa, jeśliby przy wejściu tém w posiadanie wysp były czynione, należy załatwić w drodze rozprawy komisyjnéj pod kierunkiem władzy obwodowéj (obecnie starostwa powiatowego stósownie do r. m. z 19. paźdz. 1868, l. 144 dz. p. p.). W tym celu władza obwodowa (starostwo pow.) na wniosek obwodowéj dyrekcyji skarbowéj, uczyniony na podstawie zlecenia władzy skarbowéj przełożonéj, wyznaczy we właściwym miejscu audyjencyję, a zawezwawszy delegata obwodowéj dyrekcji skarbowéj, inżyniera obwodowego i urzędnika, mającego bezpośredni nadzór nad rzéką, w któréj wyspa sporna leży, tudzież stronę interesowaną rozpozna, sprawdzi i do protokółu wpisze wszystkie przez tę ostatnię celem udowodnienia jéj roszczeń przywiedzione okoliczności i stosunki. Gdyby rzecz nie dała się zagodzić w drodze stósownego układu, wypracowanie komisyjne przedłożoném będzie do rozpoznania władzy politycznéj krajowéj, która, zasięgnąwszy zdania prokuratoryji skarbowéj, na podstawie tegoż sprawę rozstrzygnie, a w razie gdyby uchwała na korzyść skarbu państwa wypadła, zakreśli stronie, któraby tą uchwałą się pokrzywdzoną być sądziła, termin sześciotygodniowy do udania się na drogę prawa.

§ 8. Tak samo postąpić należy, gdy zarzuty przeciwko prawu własności państwa do takich wysp, od czasu ogłoszenia kod. cyw. jeszcze przed wnijściem władz skarbowych w posiadanie tychże, były poczynione, lub jeżeli ktoś istotnie w posiadanie tychże się znajduje; w ostatnim jednak przypadku prokuratoryja skarbowa, jeżeli według udzielonéj sobie (stósownie do § 7) do opinji rozprawy komisyjnéj tytułu posiadania posiadacza należycie udowodnionego nie znajduje, za poprzedniém zezwoleniem rządu krajowego, przeciwko posiadaczowi w drodze sądowéj ma wystąpić.

§ 9. Z powyższych postanowień okazuje się, że dla władz jest rzeczą konieczną dokładną powziąć wiadomość o istnieniu wszystkich, od czasu ogłoszenia k. cyw. w rzékach do spławu i żeglugi sposobnych, powstałych wysp i przekonać się, czyli niektóre z nich przez osoby prywatne tytułem własności nie zostały objęte w posiadanie. Również zbadać należy, czyli nie istnieją jakie wyspy, których używają władze publiczne w celach publicznych. Władza polityczna krajowa wszystkie te okoliczności dokładnie zbadać poleci i o wypadku zawiadomi władzę skarbową krajową w sposób wyczerpujący. Również władza polityczna krajowa ma zarządzić, aby w drodze nadzoru rzécznego otrzymała doniesienie o każdéj wyspie, jeżeliby jaka w przyszłości na rzékach spławnych i żeglownych powstała i zawiadomi o tém niezwłocznie wyższą władzę skarbową.

§ 10. Po wnijściu sposobem powyższym w wysp rzeczonych posiadanie, starać się należy o jak najlepsze wyzyskiwanie gruntów tym sposobem uzyskanych, przez wydzierżawienie takowych, o ile to da się pogodzić ze zasadą w § 4 wyrażoną. Czynności urzędowe w tym względzie należą do zakresu działania władz skarbowych powiatowych, pod kierunkiem władz skarb. krajowych, które postępować mają według systematu w podobnych przypadkach przyjętego we własnym zakresie działania, a w razie potrzeby udać się do władz wyższych.

§ 11. Co do wysp, w rzékach granicznych się znajdujących, należy wzajemne pretensyje obu krajów do prawa własności takich wysp zbadać; a to przedewszystkiem podług traktatów istniejących, zaś w braku lub przy niedostateczności takowych, podług zasad powszechnego prawa międzynarodowego a więc w drodze dyplomatycznéj. Przytém przestrzegać należy zasady, że rozprawy o wzięcie takich wysp w posiadanie, o ile takowe polegają na traktatach granicznych lub szczegółowych rokowaniach, odbywać się mają niezwłocznie przez porozumienie się naczelnych władz granicznych; że zaś w braku traktatów lub rokowań szczegółowych, władza krajowa o wydarzonym przypadku donieść ma kancelaryji nadwornéj (obecnie min. spr. wewnętrznych). Po przeprowadzonéj rozprawie, pol. władza krajowa, porozumiawszy się z krajową władzą skarbową zarządzi co potrzeba, aby wyspy do tutejszego kraju należące, w posiadanie wzięte zostały.

Traktaty międzynarodowe, które co do uregulowania stosunków rzécznych w ogólności — rzék, Galicyję obchodzących, przez państwo Austryjacko-węgierskie z mocarstwami zagranicznemi zostały zawarte, są następujące: Co do Dniestru:

z Rosyją 7./19. marca 1810, art. 3 (Martens: Nouveau recueil de traites I., 254), 9./21. listopada 1818 (tamże: IV., 541), co do Prutu: z Rosyją 3. grudnia 1866 (l. 69 dz. u. p. z r. 1870; co do Sanu: z Rosyją z 20. sierpnia 1864 (l. 2 dz. u. p. z r. 1872); co do Wisły (i w ogóle rzék i kanałów dawnego królestwa Polskiego): z Rosyją 3. maja 1815, art. 24 i nast. (M. N. r. II., 231; Rzesiński: Hefftera prawo narodów, Kraków 1864, str. 417); akt kongresu Wiedeńskiego z 9. czerwca 1815, art. 14 (M. N. r. II., 387; Rzesiński l. c. str. 309); z Rosyją 5./17. sierpnia 1818 (M. N. r. IV., 540); z Rosyją 20. sierpnia 1864 (l. 2 d. u. p. z r. 1872).

d) z opuszczonego koryta rzéki;

§ 409. Jeżeli rzéka opuszcza koryto, właściciele, którzy przez nowy jéj bieg szkodę ponoszą, mają przedewszystkiem prawo do wynagrodzenia z opuszczonego koryta lub z jego wartości.

§ 410. Jeżeli nie zachodzi przypadek takiego wynagrodzenia, koryto opuszczone należy do przyległych właścicieli nadbrzeżnych w tym stosunku, jak jest postanowiono względem wyspy nowo utworzonéj. (§§ 340, 341, 407.)

O. 287, 1021, 1873

e) z odsepu;

§ 411. Ziemia, którą woda nieznacznie do brzegu przymula, należy do właściciela tego brzegu.

O. 1021.

f) z oderwiska.

§ 412. Jeżeli jednak rzéka gwałtownym pędem znaczną część ziemi przenosi na cudzy brzeg, poprzedni posiadacz utraca prawo własności do niéj wtenczas tylko, kiedy w ciągu roku prawa tego nie wykonywa.

Unger I. 434[14], [13]. II. 283[102]. — O. 1021.

§ 413. Każdy posiadacz gruntu ma prawo zabezpieczać brzeg swój od wyrywania przez rzékę. Nikt atoli nie może zasadzać drzew lub przedsiębrać roboty w tym sposobie, iżby przez to zwyczajny bieg rzéki zmienionym, lub żegluga, młyny, rybołowstwo, albo inne cudze prawa naruszonemi być mogły. Podobne roboty w ogólności jedynie za pozwoleniem władz politycznych czynione być mogą. (§§ 340, 341.)

O. 713, 1021, 1194, 2057.

Zobacz ustawę o prawie wodném z 30. maja 1869, l. 93 dz. p. p. przytoczony przy § 287.

Przepisy administracyjne, odnoszące się do budowli wodnych i nadzoru rzécznego, mianowicie urządzenie nadzoru rzécznego, w skutek d. k. n. z 21. stycznia 1842 rozp. gub. z 2. marca 1842 r. (l. 35, str. 66 zb. u. kr.) ogłoszone — o ile takowe ustawą z 30. maja 1869 nie zostały uchylone i nadal obowiązują z powodu, że ustawa krajowa o używaniu wody jeszcze dotąd nie wyszła, są przytoczone u Kasparka: Zbiór ust. adm. Kraków 1866—1873, str. 447—450, 990—1004, 2061. Oprócz tego przytoczyć jeszcze należy okólnik gub. z 28. marca 1827 r. (l. 57, str. 138 zb. u. kr.) o zakładaniu lub naprawianiu budowli wodnych na rzékach granicznych i o potrzebie wzajemnego porozumienia się rządów sąsiednich w tym względzie na zasadzie art. XXIII. trakt. z 3. maja 1815 (z Rosyją). — Art. XXIII. trakt. z 3. maja 1815 opiewa: Młyny, fabryki i rękodzielnie, założone na rzékach, stanowiących granicę, podlegać będą zwierzchnictwu tego monarchy, w którego kraju jest położona wieś lub miejsce, do którego téż młyny, fabryki lub rękodzielnie należą. W przypadku gdyby te zakłady były prywatną własnością, polecone będzie komisarzom, do rozgraniczenia wyznaczonym, roztrząsnąć na miejscu i ustanowić podług wzajemnych praw słuszności i okoliczności miejscowych, pod którego z monarchów panowaniem takowe zakłady zostawać mają. Rozumieć jednak należy, iż nie będzie wolno nowych, podobnego rodzaju robić zakładów, bez wzajemnego zezwolenia rządów, do których brzegi należą.

II. Przybycie sztuczne przez przerobienie lub zjednoczenie w ogólności.

§ 414. Kto cudze rzeczy przerabia, takowe ze swojemi łączy, miesza lub maci, nie nabywa jeszcze przez to żadnego prawa do cudzéj własności. (§ 724.)

§ 415. Jeżeli tak przerobione rzeczy mogą być do pierwszego stanu przywrócone, a rzeczy połączone, zmięszane i zmącone, napowrót oddzielonemi; każdemu właścicielowi rzecz jego zwróconą i komu wypadnie, szkoda wynagrodzoną być powinna. Jeżeli przywrócenie do pierwszego stanu lub oddzielenie nastąpić nie może, rzecz staje się spólną wszystkich właścicieli; jednak temu, którego rzecz przez winę drugiego z inną połączoną została, służy wybór albo zatrzymać całkowitą rzecz, zwracając wartość ulepszenia, lub téż takową za takim samym zwrotem pozostawić drugiemu. Właściciel rzeczy, który ponosi winę, staje się odpowiedzialnym według tego, jak działał w dobréj lub złéj wierze. Jeżeli zaś wina nikomu przypisaną być nie może, wybór należy do tego, którego część większa ma wartość. (§§ 331, 335, 336, 367, 824, 829, 833, 841, 843, 1331, 1332.)

§ 416. Gdy cudzy materyjał użytym będzie jedynie do poprawienia rzeczy, materyjał ten należy do właściciela rzeczy głównéj, ten zaś obowiązanym jest zapłacić wartość użytego materyjału poprzedniemu jego właścicielowi, według tego, jak działał w dobréj lub w złéj wierze. (§§ 331, 335, 419.)

Ad 414—416. Unger I. 431[3], 434[14], 443[18]. II. 324[2], 421[11].

w szczególności przy przedsiębraniu budowy.

§ 417. Gdy kto na własnéj ziemi wystawił budynek z materyjałów do niego nie należących, budynek zostaje jego własnością; jednak chociażby nawet był w dobréj wierze, obowiązanym jest zwrócić zwyczajną wartość tychże ich właścicielowi, jeżeli nie nabył takowych w sposobie w § 367 wyrażonym; jeżeli zaś działał w złéj wierze, obowiązanym jest zwrócić nietylko najwyższą wartość, ale nadto wszelką inną szkodę wynagrodzić. (§§ 297, 305, 419, 1323, 1324, 1331, 1332.)

Unger I. 415[23], 431[4], 616[19]. II. 421[11].

§ 418. Jeżeli przeciwnie kto z własnych materyjałów stawia budynek na cudzym gruncie, bez wiedzy i zezwolenia właściciela; budynek taki należy do właściciela gruntu. Stawiający budynek, może żądać zwrotu wyłożonych kosztów potrzebnych i użytecznych, jeżeli działał w dobréj wierze; w razie zaś przeciwnym uważanym będzie tak jak sprawujący interesa bez zlecenia. Jeżeli właściciel gruntu wiedział o prowadzeniu budowy i takowéj stawiającemu budynek w dobréj wierze zaraz nie wzbronił; natenczas może tylko żądać zwrotu zwyczajnéj wartości gruntu. (§§ 305, 331, 340, 1035, 1038, 1040.)

O. 3034.

§ 419. Jeżeli budynek na cudzym gruncie i z cudzego materyjału był wystawionym, własność onego należy i w tym przypadku do właściciela gruntu. Między właścicielem gruntu a stawiającym budynek, zachodzą prawa i obowiązki w paragrafie poprzedzającym wyrażone, a stawiający budynek obowiązanym jest zwrócić zwyczajną lub najwyższą wartość materyjału jego poprzedniemu właścicielowi, według tego jak w dobréj lub w złéj wierze działał.

III. Przybycie mieszane.

§ 420. Przepisy względem budynku z cudzych materyjałów stawianego dotąd podane, mają także zastósowanie w tych przypadkach, kiedy pole cudzem ziarnem zasiane, lub cudzemi roślinami zasadzone będzie. Przybycie takie należy do właściciela gruntu, chyba że rośliny nie puściły jeszcze korzenia. (§§ 417, 419.)

Unger I. 426[32], 431[4], 463[14], 464[20]. — O. 772.

§ 421. Własność drzewa oznacza się nie według korzeni rozchodzących się w przyległym gruncie, lecz według pnia wychodzącego z ziemi. Jeżeli pień znajduje się na granicy gruntów, do kilku właścicieli należących, natenczas drzewo jest spólną ich własnością. (§ 825 i nast.)

§ 422. Każdy właściciel ziemi może z niéj wyrwać korzenie cudzego drzewa, gałęzie nad jego kolumną powietrza wiszące, obcinać lub takowych w innym sposobie używać. (§§ 297, 354.)

O. 600, 3517, 3527, 3549.

ROZDZIAŁ PIĄTY.

O nabyciu własności przez oddanie.

Exner: Die Lehre vom Rechtserwerb durch Tradition nach österr. und gemeinem Recht. Wien 1867.

Pr. Inst. 2, 1; Dig. 41, 1; P. p. część I., tyt. 7, § 58; tyt. 9, § 2—6; tyt. 10; ust. z dnia 5. maja 1872 o nabyciu własności i obciążeniu rzeczowém dóbr nieruchomych; K. N. zwyczajnie nie wymaga oddania do nabycia własności (art. 711, 938, 1138, 1583) — ani też do przeniesienia własności dóbr nieruchomych, przepisanie tytułu w księgach publicznych — i uległ co do nabycia własności dóbr nieruchomych, ścieśnienia i obciążenia téjże, jak niemniéj co do uwolnienia dóbr nieruchomych od ciężarów w Królestwie Polskiém zmianie przez ustawy hipoteczne z r. 1818 i 1825 mianowicie a) przez prawo o ustaleniu własności dóbr nieruchomych, o przywilejach i hipotekach z 4./16. kwietnia 1818 (D. P. T. 5, str. 295) i b) przez prawo o przywilejach i hipotekach z 1./13. czerwca 1825 (D. P. T. IX., str. 355—373) zob. Zawadzki tom. II., str. 4. n. i 123 n. i Dutkiewicz: Prawo hipoteczne w Królestwie Polskiém. Warszawa 1850; — P. s. §§ 253—256, 257, 258, 259, 276 n.

Pośrednie nabycie.

§ 423. Rzeczy, które już mają właściciela, nabywają się pośrednio, gdy sposobem prawnym od jednego właściciela do drugiego przechodzą. (§ 380.)

O. 3005.

Tytuł takiego nabycia.

§ 424. Tytuł nabywania pośredniego wypływa albo z umowy; z rozporządzenia ostatniéj woli; z wyroku sądowego; albo z rozporządzenia ustawy. (§§ 317, 329, 359, 366, 367, 392, 412, 436, 449, 480, 824, 841, 842, 1498.)

Unger I. 25. II. 10, 607[15]. — O. 533, 756.

Sposób nabycia pośredniego.

§ 425. Sam tytuł nie nadaje jeszcze własności. Własność i w ogólności wszystkie prawa rzeczowe, oprócz przypadków wyraźnie w ustawie przywiedzionych, jedynie tylko przez prawne oddanie i przyjęcie nabytemi być mogą. (§§ 380, 414, 422, 426—429, 431, 436, 451, 481, 1053, 1460.)

Unger I. 522[43]. II. 10. — O. 711, 824, 1661, 1801, 2762.

Sposoby oddania:

1) co do ruchomości:

a) fizyczne oddanie;

§ 426. Przeniesienie rzeczy ruchomych od jednego do drugiego, następuje w ogólności jedynie przez fizyczne ich oddanie z ręki do ręki. (§ 312.)

O. 7, 696, 1400.

b) oddanie przez znaki,

§ 427. Co się tyczy ruchomości, które z natury swojéj fizycznie oddawanemi być nie mogą, jakiemi są: wierzytelności, towary do przewozu przygotowane, składy towarów lub inna jaka rzecz ogółowa; oddanie tychże może nastąpić przez znaki, to jest tym sposobem, że właściciel oddaje odbiorcy dokumenty, własność wykazujące, lub narzędzia, za pomocą których tenże jest w stanie objąć wyłącznie posiadanie rzeczy; albo że z rzeczą takie połączają się znamiona, z których każdy wyraźnie przekonać się może, że ta drugiemu ustąpioną została. (§§ 315, 452.)

Unger I. 423[16], 483[43], 487[62], 526[59]. II. 11. — O. 163, 445, 922, 1312, 1620, 2547, 2800, 3030.

c) przez oświadczenie;

§ 428. Przez oświadczenie rzecz zostaje oddaną; jeżeli ten, który ją pozbywa, dowodliwie objawia swoję wolę, iż rzecz tę na przyszłość w imieniu odbiorcy zatrzymuje; lub że odbiorca rzecz, do któréj nie służyło mu dotąd prawo rzeczowe, na przyszłość prawem rzeczowém posiadać będzie. (§ 319.)

Skutki co do przesłanych,

§ 429. Rzeczy przesłane uważają się w ogólności wtenczas dopiero za oddane, gdy je odbiorca otrzymuje; chybaby sam oznaczył lub zgodził się na sposób, w jakim mają być przesłane. (§§ 1048—1051.)

Unger: Der revidirte Entwurf eines bürgerl. Gesetzbuchs für das K. Sachsen. 1861.

O. 503, 538, 578, 651, 1222, 1359.

Co do przesyłek towarów w sprawach handlowych, zawiera u.h. przepisy następujące: Art. 344. Jeśli towar ma być przesłany kupującemu z innego miejsca, a kupujący wcale nie wskazał sposobu przesyłki, poczytuje się, że przedawca ma zlecenie zarządzić za kupującego, co wypada, a to z troskliwością porządnemu kupcowi właściwą, mianowicie zaś przeznaczyć także osobę, któraby się zajęła przewozem towaru, lub wykonała takowy. — Art. 345. Po oddaniu towaru spedytorowi, lub przewoźnikowi, lub saméj osobie do przewiezienia przeznaczonéj, niebezpieczeństwo, w jakiżby towar popadł, spada na kupującego. Jeżeli jednak kupujący dał szczególne zlecenie co do sposobu przesyłki, a przedawca bez nagłącego powodu, zboczył od takowego, wówczas ten ostatni odpowiada za wynikłą ztąd szkodę. Niebezpieczeństwo, na jakie towar narażony jest w drodze, spada na przedawcę, jeźli stósownie do kontraktu, dostarczyć ma towaru właśnie w tém miejscu, do którego przewóz zmierza, tak, że to miejsce względem niego poczytuje się za miejsce wykonania umowy. Jeśli przedawca wziął na siebie zapłacenie kosztów lub nakładów przesyłki, nie wynika ztąd jeszcze samo przez się, że miejsce, dotąd przewóz dąży, ma być uważane względem przedawcy jako miejsce wykonania. Pomimo przepisów niniejszego artykułu, niebezpieczeństwo może jeszcze wcześniéj spadać na kupującego, jeśli tak chce mieć prawo cywilne. — Art. 402. Późniejsze zlecenia wysyłającego co do zwrotu lub wydania towaru innemu niż w liście przewozowym wskazanemu odbiorcy dopóty wiążą przewoźnika, dopóki nie oddał listu przewozowego temu ostatniemu za przybyciem towaru na miejsce odstawy. Art. 416. Jeśli przewoźnik wystawił dowód ładunkowy, nie może się stósować do późniejszych zleceń wysyłającego pod względem zwrotu lub wydania towaru innemu, niż dowodem ładunkowym wykazującemu się odbiorcy, tylko wtenczas, kiedy mu zwrócony zostanie dowód ładunkowy. Jeśli działa wbrew temu przepisowi, odpowiada za towar prawnemu posiadaczowi dowodu ładunkowego.

lub kilku osobom pozbytych rzeczy.

§ 430. Jeżeli właściciel tę samę rzecz ruchomą pozbył dwom różnym osobom, oddając takową jednéj z nich; rzecz ta należy do téj osoby, któréj naprzód oddaną była; jednakże właściciel staje się odpowiedzialnym względem strony pokrzywdzonéj. (§§ 322, 372, 374, 440.)

Unger: Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuchs für das Königreich Sachsen, mit besonderer Rücksicht auf das österr. allg. b. G.-B. besprochen. Wien 1853, str. 198. P. p. część I., tyt. 10, § 25. K. N. 1141.

2) Oddanie nieruchomości przez wpisanie w księgi publiczne.

§ 431. Do przeniesienia własności nieruchomości potrzeba, aby tytuł nabycia wniesionym był do ksiąg publicznych na to przeznaczonych. Wniesienie to nazywa się wpisem hipotecznym (intabulacją). (§§ 321, 322, 436, 445, 451, 481.)

Przepisy o urządzeniu ksiąg publicznych podane są przy § 321 k. cyw. — Obecnie co do wszystkich ksiąg publicznych (jakoto hipotecznych i lennych, ksiąg gruntowych, miejskich, górniczych), utrzymywanych do wnoszenia nabycia, ograniczenia i zniesienia praw rzeczowych, odnoszących się do dóbr nieruchomych, tamże zapisanych, — obowiązuje począwszy od 16. lutego 1872 powszechna ustawa o księgach gruntowych (ust. hipoteczna) z 25. lipca 1871, l. 95 d. p. p. (ogłoszona w dniu 15. sierpnia 1871). Z téj ustawy, i innych związkowych, tylko te przepisy w dalszym ciągu podane będą, które się do prawa materyjalnego odnoszą. — O stosunku nowéj ust. hipotecznéj do dawniejszych odnośnych ustaw i rozporządzeń stanowi art. IV. ust. z 25. lipca 1871: Z dniem, w którym pocznie obowiązywać ustawa powszechna o księgach gruntowych, tracą moc wszystkie ustawy i rozporządzenia, tyczące się przedmiotów téj ustawy, o ile tą ustawą są urządzone. Co do ksiąg górniczych obok powszechnéj ustawy hipotecznéj przestrzegać należy także odnośnych przepisów powszechnéj ustawy górniczéj.

Porównaj co do ustaw hipotecznych dawniejszych cenny „wywód o księgach publicznych“ Czemeryńskiego w tegoż Powszechném prawie pryw. austr. tom I., str. 253—331 — a co do zasady jawności w austr. prawie hipotecznem Exnera: Das Publicitätsprinzip. Studien zum österr. Hypothekenrecht. Wien. Manz. 1870.

Randa: Besprechung der Abhandlung über „Publicitätsprinzip“ v. Exner Nr. 36—44 allg. österr. Gerichtszeitung ex 1871 tenże: Polemische Beiträge zur Lehre von der Publicität der öffentlichen Bücher w tém samém czasopismie N. 33—35 z r. 1872.

Warunki wpisu hipotecznego.

§ 432. Dla otrzymania wpisu hipotecznego potrzeba przedewszystkiem, aby ten, kto przenosi na drugiego własność, sam już jako właściciel był zapisany. (§§ 442.)

O. 941, 1008, 1845, 2312, 2593, 2604, 2808.

§ 21 ust. hipotecznéj z 25. lipca 1871: Wniesienie dopuszczalne jest jedynie przeciw temu, kto w czasie podanéj prośby ujawniony jest w księdze gruntowéj jako właściciel nieruchomości lub prawa, względem których ma nastąpić wniesienie, lub przynajmniéj jednocześnie w tym przypadku wpis lub ostrzeżenie uzyska (§ 432 k. c.)

§ 22. Jeżeli nieruchomość lub prawo hipoteczne było na więcéj osób po koleji przenoszoném niehipotecznie, ostatni prawonabywca może, wykazując swoich poprzedników żądać, aby przeniesienie hipoteczne nastąpiło bezpośrednio na jego osobę. Jeżeli wierzytelność hipoteczna, która przeszła na trzeciego niehipotecznie, została umorzoną, dłużnik może wymagać wykreślenia takowéj bez poprzedniego wniesienia tego niehipotecznego przelewu.

§ 23. Jeżeli należąca do spadku nieruchomość lub prawo hipoteczne zostanie zbyte, nabywcy pozwoloném będzie wnieść swoje prawo bezpośrednio po spadkodawcy. (To postanowienie jest tylko ponowieniem przepisu d. n. z 26. listopada 1839, l. 394 z. p. s.). — Por. § 178 pat. ces. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. p. p.

W szczególności przy nabyciu:

a) przez umowy;

§ 433. Do przeniesienia własności przez umowę, dostateczną jest rzeczą co do gruntów chłopskich, jeżeli oddawca i odbiorca, albo sam tylko oddawca, stanąwszy przed zwierzchnością gruntową, wpisania tytułu nabycia zażąda, i takowe uskutecznionem zostanie.

Już d. k. nad. z 2. września 1819 oświadczył, że przepis niniejszego § niema zastósowania w królestwie lombardzkiem i weneckiém i w Dalmacyji, z powodu, że tamże nie istniał stosunek poddańczy, nie było zatém gruntów chłopskich w myśl § 433 k. c. — Gdy obecnie w całéj monarchiji austryjackiéj stosunek poddańczy został zniesionym, nadto grunta chłopskie w dziedzinie prawa prywatnego zupełnie z innemi są zrównane (ust. z 1. listopada 1868, l. 25 dz. ust. i rozp. kraj.), — gdy wreszcie ust. hipoteczna z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p. bez wyjątku wpisu tylko na podstawie dokumentów dozwala — przepis § 433 obecnie niema mocy obowiązującéj.

§ 434. Jeżeli zaś oddawca sam osobiście nie staje; tudzież przy wszystkich nabyciach dóbr miejskich lub tabularnych, powinien być spisanym akt nabycia i przez strony umowę zawierające, tudzież przez dwóch wiarygodnych świadków męzkich podpisany. (§§ 435, 885, 886).

Unger I. 66^{31}, 208^{192}, 281, II. 114^{6-8}, 115, 137^{32}, 205^{14}a. — **O.** 336, 2119, 2139, 2245, 2656.

§ 435. W akcie takim powinny być dokładnie wyrażone osoby, które przenoszą i odbierają własność; rzecz, której własność ma być przeniesioną z domieszczeniem granic; tytuł nabycia; tudzież miejsce i czas, w których umowa zawartą została; nakoniec zezwolenie oddawcy na wpisanie odbiorcy za właściciela. Zezwolenie to może także w oddzielnym akcie być uczynioném.

Unger II. 114[6-8], 205[14]a. — O. 153, 901, 1096, 1186, 1406, 1845, 2808, 2979, 3283.

Ad § 434, 435. § 26. ust. hip. z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p.: Wpisy i ostrzeżenia mogą być pozwolone tylko na podstawie takich dokumentów, które są sporządzone w formie dla ich ważności przepisanéj. Dokumenty te, jeżeli chodzi o nabycie lub zmianę prawa rzeczowego, powinny zawierać ważną zasadę prawną. — § 27. Dokumenty, na podstawie których ma nastąpić wniesienie hipoteczne, powinny być wolne od wszelkich widocznych wad, któreby ich wiarygodność osłabiały, a jeżeli się składają z kilku arkuszy, powinny być zeszyte tak, aby jaki arkusz nie mógł być podsuniętym. Osoby, w sprawie prawnéj udział biorące, powinny w dokumentach tych tak być wymienione, aby nie było można wziąć je za inne; nadto ma być w nich wyrażone miejsce, dzień, miesiąc i rok sporządzenia dokumentu. — § 31. Wpis (§ 8 n. 1) może nastąpić tylko na podstawie dokumentów publicznych, lub takich dokumentów prywatnych, na których podpisy są sądownie lub notaryjalnie uwierzytelnione. — Oprócz tego, wpis na podstawie dokumentów pełnomocnika przeciwko mocodawcy tylko wtedy pozwolonym być może, gdy pełnomocnictwo przez tegoż wystawione albo na oznaczony interes opiewa, albo przynajmniéj nie wcześniéj, jak w przeciągu roku przed podaniem o wpis wystawioném było. — § 32. Dokumenty prywatne, na podstawie których wpis ma nastąpić, powinny zawierać oprócz wymagań §§ 26 i 27;

a) dokładne wyszczególnienie nieruchomości lub prawa, względem którego wpis ma nastąpić;

b) wyraźne oświadczenie tego, czyje prawo ograniczonym, obciążoném, zniesioném lub na inną osobę przeniesioném być ma, że na wpis zezwala. — Oświadczenie to może także być uczynioném w osobném dokumencie lub w podaniu o wpis. W przypadkach jednak takich dokument lub podanie, oświadczenie zawierające, powinno odpowiadać wymaganiom do wpisu potrzebnym. — Dokumenty w obcych państwach sporządzone, przez poselstwo austryjackie lub władzę konsularną uwierzytelnione być winny, chyba że względem niektórych państw zachodzą prawne wyjątki. (Zobacz dopisek do § 33 k. cyw.).

Dokumenty wystawione przed działaniem ust. hip. z 25. lipca 1871 t. j. przed 16. lutym 1872 sposobne są do uzyskania wpisu, jeżeli tylko odpowiadają wymaganiom §§ 434 i 435 k. cyw. Nadto orzekł trybunał najwyższy (dnia 7. maja 1872, l. 4596; K. o. l. 74): Wymagane w § 434 k. cyw. podpisy świadków na dokumencie, celem wniesienia hipotecznego po rozpoczęciu działania nowéj ustawy hipotecznéj przełożonym, nie są więcéj potrzebne

w myśl art. IV. i §§ 26, 27, 31 ust. hip. z 25. lipca 1871, jeżeli podpis wystawcy sądownie lub notaryjalnie jest uwierzytelnionym, a to bez względu na to, czyli wystawienie lub uwierzytelnienie nastąpiły przed albo po rozpoczęciu działania nowéj ustawy hipotecznéj.

c) przez wyrok lub inne akty sądowe;

§ 436. Jeżeli przeniesienie własności nieruchomości następuje z wyroku prawomocnego, z aktu działu sądowego, lub w skutek przyznania spadku przez sąd; akty takie równie wpisanemi być powinny. (§§ 321, 425, 431, 819, 845, 846).

O. 1567, 2406, 2808, 3417.

§ 33 ust. hip. z 25. lipca 1871: Następujące są dokumenty publiczne, na mocy których wpisy mogą nastąpić:

a) dokumenty tyczące się interesów prawnych, przez władzę publiczną lub notaryjusza w granicach ich mocy urzędowéj wystawione, jeżeli odpowiadają warunkom w § 32. przepisanym;

b) ugody wykonalne, spisane przez sądy lub inne do tego uprawnione władze lub osoby;

c) nakazy płatnicze, tyczące się prawnych należytości i kwot konkurencyjnych, tudzież wykazy zaległych podatków i opłat publicznych, o ile na mocy istniejących ustaw są wykonalnymi;

d) inne dokumenty, mające przymiot takiego władzy publicznéj orzeczenia, któremu służy moc sądownie wykonawcza. Tu należą w szczególności orzeczenia prawomocne, sądownie zatwierdzone lub ustanowione rozdzielenia ceny z przymusowéj sprzedaży nieruchomości lub praw pochodzące, sądowe dokumenty przysądzające majątki przymusowo sprzedane, dokumenty przyznania i potwierdzenia wystawione przez władze spadkowe (§§ 177 i 178 patentu z dnia 9. sierpnia 1854, dz. u. p. l. 208.)

Ad b). Ugodami wykonalnemi są: 1. ugody sądowe, t. j. takie które na skutek wyniesionéj skargi przed sądem zawarte zostały (d. n. z 22. czerwca 1805; d. n. z 15. stycznia 1821); 2. ugody zawarte między dawniejszymi poddanymi przed byłym urzędem dominikalnym (d. n. z 28. czerwca 1788, l. 851 z. p. s.); 3. ugody zawarte przed dawniejszymi magistratami politycznymi (d. n. z 19 listopada 1819, l. 1627 z. p. s.); 4. ugody zawarte przed komisyją indemnizacyjną (rozp. z 9. sierpnia 1850, l. 326 d. u. p. dla Czech, Karyntyji, Krainy, Morawiji, Austryji, Solnogrodu, Szlązka, Styryji i Tryestu); 5. ugody przed c. k. władzami policyjnemi zawarte, (r. m. z 18. czerwca 1853, l. 114 d. u. p.); 6. co do galicyjskiego towarzystwa kredytowego ziemskiego nabywają powagę ugody sądowéj dokumenty, mocą których dłużnik rzetelność długu uznaje i do towarzystwa przystępuje, wierzyciele zaś swoję wierzytelność i téjże pierwszeństwo lub tylko to drugie instytutowi kredytowemu odstępują, równie jak pełnomocnictwa do tych czynności się odnoszące, jednakże pod tym warunkiem, że dokumenty te znane będą w obec sądu, (§ 32 statutów); 7. Orzeczenia stanowcze, niemniéj potwierdzone ugody w postępowaniu o uregulowaniu i wykupnie

praw pobierania drzewa, paszy i płodów lasowych, tudzież niektórych praw służebności, niemniéj praw spólnego posiadania i używania płodów, mają skutek prawny orzeczeń sądowych, względnie ugód (§ 38 pat. z 5. lipca 1853, l. 130 d. u. p.); 8. ugody zawarte w obec urzędu rozjemczego według przepisów ust z 21. września 1869, l. 150 d. u. p. i ust. krajowéj z 6. marca 1875, l. 27 d u. kr. mają moc ugód sądowych (§ 8 ust. z 21. września 1869, § 27 u. kraj z 6. marca 1875).

Ad d). Tu należą także wyroki sądów karnych (§ 373 p. k.), wyroki przez sądy skarbowe (Gefällsgerichte) z powodu przestępstw skarbowych wydane (§§ 894 k. k. o przest. skarb.), wyroki sądów wojennych (okólnik z 23. marca 1804 § 4.) wyroki trybunału państwa (ust. z 18. kwietnia 1869, l. 44 d. u. p.) i t. d.

c) przez zapis.

§ 437. Do nabycia nieruchomości, zapisanéj przez ostatnie woli rozporządzenie, nie jest dostateczném wpisanie ogółowe rozporządzenia spadkodawcy do ksiąg publicznych. Kto taki zapis otrzymał, powinien szczegółowe onego wpisanie u zwierzchności uzyskać. (§§ 424, 425, 688)

O. 3417.

Por. §§ 177 i 178 pat. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p.

Warunkowe zapisanie w księgach publicznych czyli ostrzeżenie.

§ 438. Kto twierdząc, iż jest właścicielem nieruchomości, na poparcie tego twierdzenia posiada akt wprawdzie wiarygodny, atoli taki, który nie ma wszystkich wymogów w §§ 434 i 435 do otrzymania wpisu hipotecznego przepisanych; ten dla zapobieżenia, aby mu nikt pierwszeństwa nie zajął, może otrzymać warunkowe wciągnienie do ksiąg publicznych, co się ostrzeżeniem (prenotacyją) nazywa. Tym sposobem nabywa on warunkowego prawa własności, i jeżeli ostrzeżenie wyrokiem sądowym usprawiedliwioném zostanie, uważanym będzie za rzeczywistego właściciela już od czasu wniesionego według porządku ustawy żądania o dozwolenie ostrzeżenia. (§ 453).

Ust. hip. z 25. lipca 1871, § 8: Wniesienie hipoteczne jest albo: 1. wpisem, (bezwarunkowém nabyciem praw lub wykreśleniem — intabulacyją lub ekstabulacyją), który bez usprawiedliwienia, lub 2. ostrzeżeniem (warunkowém nabyciem praw lub wykreśleniem — prenotacyją), które tylko pod warunkiem późniejszego usprawiedliwienia nabycie, przeniesienie, ograniczenie lub wykreślenie praw hipotecznych sprawia, albo 3. prostém zapisaniem. — § 35. Jeżeli podany dokument nie posiada wszystkich szczególnych wymagań

w §§ 31—34 dla wpisu postanowionych, lecz tylko wymagania powszechne (§§ 26 i 27) do wniesienia hipotecznego potrzebne, na podstawie takiego dokumentu może być pozwoloném ostrzeżenie (§ 8 ust. 2). — § 38. Ostrzeżenie ma miejsce: a) na mocy orzeczeń sądowych pierwszéj lub wyższéj instancyji, które wprawdzie prawo rzeczowe bezwarunkowo przysądzają lub onego odmawiają, ale jeszcze nie stały się prawomocnemi; b) na mocy rozporządzeń sądowych, dozwalających ostrzeżenia w drodze egzekucyji na zabezpieczenie; c) na mocy wniosku władz publicznych, w przypadkach, w których te w swoim zakresie działania są powołane zarządzić z urzędu zabezpieczenia tytułem zastawu pretensyj czy to skarbu publicznego, czy też funduszów lub zakładów, którymi państwo, kraj lub gmina zarządza, tudzież pretensyj do wynagrodzenia z tytułu zarządu majątków, pod opieką sądową zostających.

§ 29. Stopień pierwszeństwa wniesień zależy od liczby dziennika podawczego, którą podanie u władzy hipotecznéj otrzymało, (§§ 438, 440 k. cyw.). Wniesienia uskutecznione w skutku podań jednocześnie nadeszłych, mają równy między sobą stopień pierwszeństwa.

§ 40. Wszelkie ostrzeżenie sprawia nabycie, przeniesienia, ograniczenie lub uchylenia prawa rzeczowego tylko pod warunkiem usprawiedliwienia i tylko w takiéj rozciągłości, w jakiéj usprawiedliwienie następuje.

§ 41. Usprawiedliwienie ostrzeżenia następuje:

a) na mocy zdatnego do wpisu oświadczenia tego, przeciw komu ostrzeżenie dokonaném zostało;

b) w przypadkach § 38 za pomocą wykazania, że orzeczenie sądowe, na mocy którego zrobiono ostrzeżenie, uzyskało wykonalność, albo za pomocą prawomocnego orzeczenia właściwéj władzy, która ma rozstrzygać o istnieniu zabezpieczonéj pretensyji;

c) za pomocą orzeczenia, przez właściwą władzę sądową w drodze sporu wydanego przeciwko temu, przeciwko komu dokonano ostrzeżenie.

Ostrzeżenie innych praw rzeczowych, prócz prawa zastawu, nastąpić może na podstawie dokumentów prywatnych, posiadających wymagania powszechne §§ 26 i 27 ust. hip., do wniesienia hipotecznego potrzebne, i niepotrzeba oprócz tego szczegółowo wykazywać zasady prawnéj odnośnego prawa rzeczowego, jak to postanowioném jest w § 36 ust. hip. celem uzyskania ostrzeżenia prawa zastawu (O. n. t. z 4. listopada 1873, l. 10690 r. w. 61).

§ 439. O uskutecznioném ostrzeżeniu tak ten, który je zyskuje, jako też i ten, przeciw komu jest dozwoloném, powinien być przez doręczenie do własnych rąk uwiadomionym. Zyskujący ostrzeżenie, powinien w czternaście dni od otrzymanego doręczenia, poprzeć takowe przez wyniesienie zwyczajnéj skargi w celu udowodnienia prawa własności; w przeciwnym razie na żą-

danie strony przeciwnéj ostrzeżenie wykreśloném być powinno. (§§ 438, 453.)

O. 243, 439, 775, 802, 1279, 1582, 1661, 2247, 2413, 2489, 2577.

a) Co do doręczenia rezolucyj hipotecznych por. §§ 122 do 125 ust. hip. z 25. lipca 1871;

b) co do sposobu usprawiedliwienia ostrzeżenia w drodze sporu stanowi § 42 ust. hip. z 25. lipca 1871: Jeżeli usprawiedliwienie ma nastąpić na drodze sporu, ten, kto wyjednał ostrzeżenie, winien wynieść skargę przed sąd właściwy, w 14 dniach od doręczenia rezolucyji względem ostrzeżenia. W sporze o usprawiedliwienie powód winien wykazać prawną zasadę nabycia poszukiwanego prawa hipotecznego, a zatém, względem ostrzeżonego prawa zastawu i onego rozciągłość. Pozwanemu wolno czynić wszelkie zarzuty przeciw istnieniu prawa hipotecznego nawet wtedy, jeżeli rekursu przeciw rezolucyji ostrzeżenia dozwalającéj nie wniósł, lub wnosił bezskutecznie. — § 43. Termin do wniesienia skargi usprawiedliwienia wyrazić należy w rezolucyji względem ostrzeżenia. Termin ten dla ważnych powodów przedłużonym być może. Prośby o przedłużenie terminu podaje się do sądu hipotecznego a załatwia według postępowania cywilnego. § 44. Jeżeli w czasie podania prośby o ostrzeżenie, spór o istnienie ostrzeżonego prawa, był już wytoczony, natenczas, dopóki według postanowień postępowania sądowo cywilnego, żądanie może być rozciągniętém także na usprawiedliwienie ostrzeżenia, osobna skarga o usprawiedliwienie nie jest potrzebna;

c) o wykreśleniu ostrzeżenia z powodu zaniedbanego usprawiedliwienia stanowi § 45 ust. hip.: Jeżeli zaniedbano usprawiedliwienia, ten, przeciw komu ostrzeżenie dozwoloném zostało, może prosić o onego wykreślenie. Jeżeli sąd hipoteczny ma wiadomość, że skarga o usprawiedliwienie była w czasie właściwym wniesioną, lub że termin do usprawiedliwienia w dzień podania prośby o wykreślenie jeszcze jest otwarty, winien prośbę o wykreślenie odrzucić. Jeżeli sąd niema téj wiadomości, wyznaczy w czasie krótkim audyjencyją, na któréj ostrzeżenie popierający będzie winien dowieść, że termin do usprawiedliwienia był otwartym, lub że skarga była wyniesioną w czasie właściwym; inaczéj wykreślenie ostrzeżenia będzie dozwoloném. — Skargę o usprawiedliwienie uważać należy za wyniesioną w czasie właściwym, jeżeli wyniesiona była przed podaniem prośby o wykreślenie lub przynajmniéj w tymże dniu, co i prośba rzeczona, chociażby termin dla skargi postanowiony przeminął. Zob. zresztą §§ 46—51. ust. hip.

Przepisy na przypadek więcéj żądań o wpis hipoteczny.

§ 440. Jeżeli właściciel pozbył tę samę nieruchomość dwom osobom, takowa należy się téj, która wcześniéj wniosła żądanie o wpis hipoteczny. (§§ 321, 322, 374, 430).

§ 440 k. cyw. nie wymaga, aby popierający wpis (intabulacyją) nabywca nie wiedział o wcześniejszym pozbyciu téj saméj rzeczy osobie innéj (O. t. n. z 23. października 1873, l. 8489 r. w. 59).

Dawniéj trybunał najwyższy trzymał się zdania wprost przeciwnego zob. O. 556, 1369, 2374.

Gdzie niema ksiąg publicznych — stósować należy także do nieruchomości przepis § 430 k. c. (zob. d. n. z 24. paźdz. 1816, l. 1291, przytoczony przy § 321 k. cyw.).

Skutki nabycia:

a) co do posiadania;

§ 441. Z wpisaniem do ksiąg publicznych aktu przenoszącego własność, nowy właściciel staje się prawnym posiadaczem. (§§ 321, 322).

Ust. hip. z 25. lipca 1871, § 4: Nabycie, przeniesienie, ograniczenie i uchylenie praw hipotecznych (§ 9) nie może być uzyskane, jak tylko przez wniesienie do księgi głównéj. Por. §§ 3, 6, 9 ust. względem założenia i wewnętrznego urządzenia ksiąg hipotecznych (gruntowych) dla Galicyji z 20. marca 1874, l. 29 d. u. k.

b) co do praw z posiadaniem połączonych;

§ 442. Kto nabywa własność rzeczy, ten nabywa także prawa z tą rzeczą połączone. Prawa do osoby pozbywającéj rzecz przywiązane, nie mogą być przez nią przenoszonemi. W ogólności nikt nie może przenieść na drugiego więcéj praw, niżeli sam posiada. (§§ 293, 294, 298, 686, 1047; 507, 1070, 1071, 1074, 1138, 1393, 1394, 1448).

O. 509, 679, 843, 857, 1085, 1395, 2389, 2550, 3637.

c) co do ciężarów;

§ 443. Z własnością nieruchomości przechodzą także ciężary na niéj w księgach publicznych zapisane. Każdy zaniedbujący przejrzenia ksiąg publicznych, sam sobie skutki niedbalstwa przypisać musi. Inne należytości i prawa do poprzedniego właściciela roszczone, nie przechodzą do nowego właściciela. (§§ 451, 468, 481, 527, 928, 1070, 1071, 1072, 1095, 1398).

O. 168, 241, 593, 595, 672, 780, 850, 941, 983, 1193, 1241, 1390, 1845, 1960, 2807, 2810, 2905, 2953, 2993, 3139, 3637.

Wygaśnienie prawa własności.

§ 444. Własność może wygasnąć w ogólności, albo z woli właściciela; albo z rozporządzenia ustawy; albo téż z wyroku sądowego. Jednak własność nieruchomości,

tylko przez wymazanie z ksiąg publicznych utraconą być może.

O. 1186, 1550.

Własność gaśnie:

a) z woli właściciela, gdy albo rzecz porzuca (§§ 362 i 386) albo własność na innego przenosi (§§ 362, 424);

b) z rozporządzenia ustawy (§§ 367, 392, 397, 414—422, 1451, 1452 i t. d.);

c) z wyroku sądowego (§ 841 k. cyw.) i w postępowaniu egzekucyjném (zob. n. p. §§ 407, 412, 415 p. c. gal.);

d) przez wyjęcie rzeczy z prawnego obiegu (por. §§ 311, 355, 356, 880, k. cyw.);

e) przez zupełne zniszczenie rzeczy (§ 1447 k. cyw.);

f) przez wywłaszczenie (§ 365 k. cyw.);

g) w przypadku § 384 k. cyw.;

h) jeżeli sąd lub inna władza publiczna rzecz uznaje za przepadłą za karę, lub w ogóle na skutek rozporządzenia ustaw. Por. §§ 240, 241, 296, 467 k. k.; §§ 15, 35, 36, 37 ust. prasowéj; § 193 p. k. § 8 ust. z 27. paźdz. 1862, l. 87 d. u. p. o ochronie wolności osobistéj; — §§ 52—55, 209, 210, 444 ust. karn. o przestępstwach skarbowych; §§ 32, 33, 36 patentu o używaniu broni z 24. paźdz. 1852, l. 223, d. u. p.; § 19 lit. c) pat. z 4. września 1852, l. 252 d. p. p. o handlu obnośném i t. p. — Własność nieruchomości gaśnie przez wymazanie z ksiąg publicznych. P. s. §§ 288—294;

Rozciągnienie tych przepisów do innych praw rzeczowych.

§ 445. Przepisy podane w rozdziale niniejszym co do sposobu nabycia i utraty prawa własności do nieruchomości, zachowywane także być powinny co do innych praw rzeczowych, odnoszących się do nieruchomości. (§§ 321, 451, 481, 1070, 1073, 1095, 1236, 1252, 1256, 1498, 1499).

O. 1186, 1254, 1406, 2988, 3372.

Ust. hip. z 25. lipca 1871, § 9: Do księgi gruntowéj mogą być wniesione jedynie prawa i ciężary rzeczowe, daléj prawo odkupu i pierwokupna (§§ 1070 i 1073 k. cyw.), tudzież prawo dzierżawy (§ 1095 k. cyw.).

Oprócz wpisu i ostrzeżenia zna ustawa hipoteczna także proste zapisanie (zanotowanie, Anmerkung). Ust. hip. z 25. lipca 1871, § 20: Zapisanie hipoteczne może służyć:

a) do uwidocznienia stosunków osobistych, w szczególności zaś ograniczeń zarządzania majątkiem, mających taki skutek prawny, że, ktokolwiek uzyska wniesienie do odpowiedniéj karty hipotecznéj, nieświadomością tych stosunków wymawiać się nie może; n. p. zapisanie małoletności, kurateli, przedłużenia władzy ojcowskiéj lub opiekuńczéj, usamowolnienia, otwarcia upadłości, albo

b) do osiągnięcia pewnych skutków prawnych, jakie ustawa o postępowaniu cywilno-sądowém lub ust. niniejsza do takowego przywiązuje, jak n. p. zapisanie pierwszeństwa, działu gruntów, hipoteki łącznéj, wypowiedzenia wierzytelności hipotecznéj, wytoczonego sporu, ustanowienie sekwestru, licytacyji egzekucyjnéj. — Por. §§ 51—73. ust. hip.

Forma i ostrożności przy wpisywaniu do ksiąg publicznych.

§ 446. Sposób postępowania, tudzież ostrożności, które przy wpisywaniu praw rzeczowych mają być w ogólności zachowane, wskazują oddzielne przepisy w urządzeniach tabuli krajowéj i ksiąg gruntowych zawarte.

Zob. dopisek do §§ 321; 431 i 445.

ROZDZIAŁ SZÓSTY.

O prawie zastawu.

Pr. Dig. XX.; P. p. część I., tyt. 20, i ust. z 5. maja 1872; K. N. księga III., tytuł XVII. i XVIII. W królestwie Polskiém tytuł XVIII. t. j. art. 2092—2203 uchylony został ustawami hipotecznemi z r. 1818 i 1825 przytoczonemi w rozdziale V. na wstępie. P. s. §§ 369—504.

Harum: Zur Lehre vom Pfandrechte nach dem österr. bürg. Rechte (Haimerl's Magazin, tom 11).

Pojęcie prawa zastawu i samego zastawu.

§ 447. Prawo zastawu jest to prawo rzeczowe, dozwolone wierzycielowi, w skutek którego tenże żądać może swego zaspokojenia z jakiéj rzeczy, jeżeli zobowiązanie w oznaczonym czasie wykonaném nie będzie. Rzecz, na któréj wierzyciel ma takie prawo, nazywa się w powszechności zastawem. (§§ 307, 308, 431, 432, 434—483, 461, 1343, 1368, 1371).

Unger I. 533, II. 384, 443. — O. 648, 918, 1082, 2385, 2681, 3095.

Rodzaje zastawu.

§ 448. Każda rzecz może być daną na zastaw, która jest w obiegu. Jeżeli rzecz ta jest ruchomością, nazywa się zastawem ręcznym, czyli zastawem w znacze-

niu ściślejszém; jeżeli jest nieruchomością, zowie się hipoteką, czyli zastawem nieruchomym. (§§ 311, 355, 356).

Pfaff Dr. L. Geld als Mittel pfandrechtlicher Sicherstellung, insbesondere des sogenannten pignus irregulare. Ein Beitrag zur Lehre vom Inhalt und der Ausübung des Pfandrechts. Wien, 1869.

O. 246, 271, 576, 587, 771, 800, 1017, 1312, 1520, 2103, 2540, 2853, 2894, 3107, 3130, 3370.

Przedmiotem zastawu być nie mogą:

A) Rzeczy wyjęte z obiegu (zobacz dopisek do § 356 k. cyw.).

B) Rzeczy, których zastawienia wyraźnie ustawy, bądź całkowicie, bądź częściowo, wzbraniają. Następujące są najważniejsze w tym względzie obowiązujące przepisy:

1. Jak długo trwa kontrakt przez skarb państwa z osobą prywatną zawarty, nie będzie dozwolone sądowe zapowiedzenie lub zajęcie na przedmiotach, mających być dostawionemi skutkiem tego kontraktu skarbowi, na zaliczkach i częściowych upłatach, jakie skarb ma wypłacić dostawcy, i na sprzętach, potrzebnych do wypełnienia umowy. Można jednak, także przed dopełnieniem umowy, uzyskać zapowiedzenie lub zajęcie téj jedynie kwoty, któraby umawiającemu się po skończoném obrachunku jako zwyżka należeć się mogła (d. n. z 16. maja 1793, l. 103, d. n. z 13. maja 1814, l. 1086, d. n. z 15. lutego 1815, l. 1132 z. p. s.).

2. Egzekucyji nie ulegają odnoszące się do służby pocztowéj prawa poczmistrzów, i ich dochody, z téj służby pobierane, pieniądze przez poczmistrzów na rachunek skarbu odebrane, przeznaczone do służby środki przewozowe, przyrządy i sprzęty; daléj przesyłki, zakładom pocztowym oddane, dopóki nie będą wręczone adresatom (§§ 29 i 30 pat. z 5. listopada 1837, l. 240 z. p. s.). — Por. § 375 p. c.

3. Do przedmiotów monopoliów państwa, produkowanych z obowiązkiem odstawienia skarbowi, albo wyrabianych na tegoż rachunek, nikomu niewolno rościć sobie żadnych tego rodzaju pretensyj, któreby produkcyją lub wyrobienie przerywały albo wstrzymywały, lub stać się mogły przeszkodą odstawienia wyrobów skarbowi państwa (§ 405 ustawy o cłach i monopoliach z 11. lipca 1835). Do ceny zaś i zarobku, należących się ze skarbu za odstawione przedmioty lub za wyrobienie, nabyć można pretensyj, z prawa prywatnego pochodzących, i użyć względem nich celem zabezpieczenia lub ściągnięcia pretensyj środków prawnych, według ustaw dopuszczalnych, o ile szczegółowe przepisy temu się nie sprzeciwiają (§ 406 tamże). Bez zezwolenia odnośnego urzędu skarbowego, zarządzającego dochodem niestałym, nie może na sprzętach, przyrządach i innych przyborach, służących do produkcyji lub wyrabiania przedmiotów monopoliów — być przedsięwziętym żaden środek sądowy, zabezpieczenie lub egzekucyja, któreby produkcyję lub wyrabianie tych przedmiotów przerywały, wstrzymywały lub czyniły niepodobnemi (§ 407 tamże). — Te same przepisy według § 8 rozp. z 31. marca 1853, l. 91 mają zastósowanie do prochu, do materyjału, potrzebnego do wyrobu prochu, i do sprzętów i innych przyborów, ku temu służących.

4. Tytuń i tabaka, znajdujące się u hurtowników tytuniu i tabaki, bez zezwolenia władzy skarbowéj za żadną pretensyję prywatnoprawną nie mogą być zastawiane, ani sprzedane w drodze egzekucyji lub w postępowaniu upadkowém (§§ 425, 427, 448 ust. o cłach i monop. i d. n. z 11. maja 1841, l. 535 z. p. s.). — Dopuszczalnemi zaś są celem zaspokojenia pretensyj prywatnoprawnych do hurtowników tytuniu i tabaki i do trafikantów zapowiedzenie sądowe i egzekucyja na prowizyji za sprzedaż, sekwestracyja sprzedaży tytuniu i tabaki tudzież stęplów i egzekucyja przez zajęcie lub odebranie na gotówce w kasie, będącéj w miejscu sprzedaży, gdyż takowa stanowi ich własność prywatną. Sąd jednakże w każdym przypadku z osobna zawiadomi właściwą dyrekcyję skarbową powiatową, ażeby przez wzgląd na § 32 rozp. o sposobie obliczenia z 14. kwietnia 1840 zarządzić mogła, co należy, celem zabezpieczenia skarbu państwa (d. n. z 13. październ. 1844, l. 840 z. p. s.).

5. Wygrane loteryjne nie ulegają ani sądowemu, ani innemu zapowiedzeniu. Nawet w przypadku, gdyby grający na loteryji kartkę loteryjną zgubił, i żądał zastrzeżenia wygranéj, już uzyskanéj lub przypaść mogącéj, takie zastrzeżenie może mu być dozwolone pod tym tylko warunkiem i z tym jedynie skutkiem, jeżeliby znalazca kartki zrzekł się dobrowolnie wszystkich możliwych pretensyj; ponieważ w ogólności tylko téj zasady trzymać się należy, że okaziciel kartki uważanym będzie jako prawny właściciel (§ 22 pat. z 13. marca 1813). — Co do prowizyji kolektantów loteryjnych orzekł trybunał najwyższy (19. list. 1861, l. 7191; O. 1418), że takowe jako własność prywatna kolektantów ulegają egzekucyji.

6. Dochody służbowe urzędników państwa i posługaczy, tudzież innych urzędników publicznych, w czynnéj służbie będących, mianowicie:

a) Patent z 25. paźdz. 1798, l. 436 z. p. s. stanowi, aby w przyszłości nie miały miejsca i nie były ważne dobrowolne odstąpienie lub zastaw płac urzędników publicznych, (Besoldungen der öffentlichen Beamten), i aby nie były dozwalane zapowiedzenia sądowe płac. Arkusze płatnicze, gdyby były zastawione, bez względu na zarzuty odebrane i zwrócone będą.

b) Przepisy tego patentu zostały rozszerzone i mają zastósowanie 1) do urzędników urzędu zastawniczego, zakładów dla chorych i zakładów zaopatrzenia, tudzież do urzędników miejskich (d. n. z 26. stycznia 1799, l. 453 z. p. s.); 2) do téj służby c. k. dworu, która podobnie jak urzędnicy państwa pobiera zapłatę z funduszów ogólnych (ex universo) (d. n. z 26. kwietnia 1799, l. 468 z. p. s.); 3) do praktykantów zaprzysiężonych, mających nominacyją (d. n. z 19. grudnia 1800, l. 513 z. p. s.). Por. §§ 13 i 14 ust. z 15. kwietnia 1873, N. 47 d. u. p.); 4) do subjektów apteki dworskiéj (d. k. n. z 6. kwietnia 1805); 6) do urzędników teatrów dworskich (d. n. z 8. lutego 1828, l. 2328 z. p. s.); 7) do urzędników miejskich stanowych (obecnie krajowych) i funduszowych (d. k. n. z 3. kwietnia 1838, l. 482 z. p. s.)

c) Postanowienia pat. z 25. paźdz. 1798, l. 436 (pod a) odnoszą się według tego pat. do płacy; do dodatków osobistych, i dodatków na pomieszkanie (d. n. z 17. września 1795, l. 256 z. p. s.); do dodatków odsetkowych (d. n. z 23. listopada 1810, l. 918 z. p. s.); do dyet i wynagrodzeń kosztów podróży (d. k. n. z 31. grudnia 1801); do zasiłków (adjutum) (d. n. z 19. grudnia 1800, l. 513 z. p. s. i dod. I. d. n. z 15. maja 1818, l. 1455 zb. p. s. § 4); do alimentacyj urzędników zawieszonych w urzędowaniu (d. k. n. z 11. grudnia 1839, l. 397 z. p. s.); do płac i dodatków publicznych nauczycieli i nauczycielek (d. n. z 3. lipca 1801, l. 532 i d. k. n. z 9. lutego 1841, l. 505 z. p. s.)

d) Według wyraźnych przepisów nie odnosi się patent z 25. paźdz. 1798 (pod a) 1) do artystów teatrów nadwornych (d. n. z 1. lipca 1803, l. 614 z. p. s. i d. n. z 8. lutego 1828, l. 2328 z. p. s.); 2) do organistów, gdyby byli nauczycielami, ponieważ nie należą do klasy urzędników (d. k. n. z 9. lutego 1841, l. 505 z. p. s.); 3) do płac dziennych (Diurnen und Diäten) osób takich, którzy nie są rzeczywistymi urzędnikami państwa (d. n. z 22. sierpnia 1835); 4) do płacy dróżników, którzy uważani być mają jako zwykli wyrobnicy (d. k. nadw. z 22. paźdz. 1821, l. 2435). — Obecnie jednakże dochody tych osób pod 1) do 4) wymienionych tylko według ust. z 29. kwietn. 1873, l. 68 d. u. p. mogłyby uledz zastawowi lub egzekucyji (zob. poniżéj pod l. 18); 5) do dochodów urzędników wojskowych okólnik n. kom. wojsk. z 28. grudnia 1858, l. 2 d. u. p. z r. 1859).

e) Dochody urzędników i sług publicznych (pod a, b, c) wyszczególnione — ulegają jednak zajęciu i egzekucyji w przypadkach następujących: 1) sądownie przyznane utrzymywanie (alimentacyja) dla żony i dzieci może być ściągnięte z płacy, albowiem ustawa zabraniająca egzekucyji na pensyjach, ma tylko zapobiedz lekkomyślnemu zaciąganiu długów, bynajmniéj zaś nie powinna przeszkadzać wypełnieniu obowiązków męża i ojca, uzasadnionych w prawach naturalnych i stanowionych (d. n. z 19. kwietnia 1799, l. 467 z. p. s.). Płace bez przeszkody mogą być także odstąpione tym, którzy mają prawną pretensyję do utrzymania z niéj (d. n. z 14. września 1805, l. 748 z. p. s.). — Czy dzieci są ślubne lub nieślubne, żadnéj nie stanowi różnicy (d. n. z 30. kwietnia 1844, l. 850 z. p. s.); 2) celem zaspokojenia i zabezpieczenia pretenzyj, ze stosunku służbowego wynikających, może odnośna władza administracyjna zarządzić potrącenie z płacy lub emerytury urzędników państwa. Potrąceniu temu nie mogą stać na przeszkodzie, nawet poprzednio przez prywatnych nabyte zastawy lub odstąpienia — przeto tego rodzaju prywatnych pretensyj dochodzić można tylko względem téj części płacy lub emerytury, któréj wypłata nie jest wstrzymaną, (d. izby n. z 1. grudnia 1834, l. 2773 z. p. s.) Ten przepis ma zastósowanie także do urzędników miejskich, stanowych i funduszowych (d. k. n. z 11. stycznia 1836, l. 1015, zb. p. praw. Gal. str. 56); 3) idzie o ściągnienie lub zabezpieczenie roszczeń państwa do osób sędziowskich, tytułem zwrotu wynagrodzonych przez państwo

szkód, które te osoby stronom wyrządziły — wówczas płace i wszelkie inne dochody służbowe urzędników sądowych ulegają egzekucyji aż do trzeciéj części, wszelako w każdym razie kwota 350 złr. w. a. wolną jest od egzekucyji (§§ 24 i 25 ust. z 12. lipca 1872, l. 112 d. u. p.). — Zob. O. 1736, 2468, 3087, 3129.

7. Co do dochodów urzędników i posługaczy niezostających w służbie czynnéj, wdów i sierót po urzędnikach i posługaczach, istnieją przepisy następujące:

a) emerytury, albo datki na utrzymanie (Unterhaltsgelder) i łaskawizny (Gnadenbezüge), urzędników i posługaczy rządowych, stanowych i miejskich, niemniéj ich wdów, tudzież dodatki na utrzymanie sierót już pełnoletnich, ulegają egzekucyji zapowiedzeniu, i mogą być dane w zastaw lub odstąpione tylko do połowy, jeżeli 105 złr. w. a. lub więcéj wynoszą; w razie przeciwnym, t. j. jeżeli do kwoty 105 złr. w. a. niedochodzą, wyjęte są zupełnie z pod egzekucyji; i nie mogą być zastawione lub odstąpione (d. n. z 16. stycznia 1786, l. 518 zb. p. s.; z 3. lipca 1838, l. 283 z. p. s.; d. n. z 22. kwietnia 1839, l. 356; d. n. z 29. maja 1840, l. 445 z. p. s.);

b) płace odstawkowe (Quiescentengehalte) uważane być mają jako emerytury, przeto d. n. z 16. stycznia 1786 (pod a) do nich się stosuje (d. n. z 14. marca 1788, l. 796 z. p. s.);

c) prawa, które wierzyciele uzyskali do pensyj wdów i sierót po urzędnikach przez zapowiedzenie, zastrzeżenie lub egzekucyję, przechodzą także na połowę odprawy, która im ma być daną w przypadku powtórnego zamęścia, a względnie wyjścia za mąż, lub na tę część takowéj, która odpowiada obciążonéj kwocie pensyji (d. n. z 29. marca 1833, l. 2606 z. p. s.);

d) dodatki na wychowanie, które wdowy po urzędnikach z powodu zbyt szczupłéj pensyji otrzymują dla dzieci swych aż do dojścia tychże do wieku normalnego — lub celem pokrycia kosztów pielęgnowania dziedzięcia chorego aż do wyzdrowienia onego — nie ulegają wcale zajęciu (d. n. z 15. maja 1818, l. 1455 z. p. s., dod. II. § 2);

e) prowizyje posługaczy i ich rodziny nie mogą być przedmiotem odstąpienia, zapowiedzenia lub egzekucyji sądowéj (d. n. z 11. września 1795, l. 253 n. p. s.);

f) arkusze płatnicze urzędników wysłużonych, odstawionych (kwieskowanych), posługaczy, pobierających prowizyję, i służby niższéj nie mogą być zastawione — a władze administracyjne takowe posiadaczom odebrać winny (d. n. z 21. czerwca 1840, l. 410 i z 24. grudnia 1840, l. 470 z. p. s.);

g) w razie pretensyj, ze stosunku służbowego wynikających, mają także do emerytur wysłużonych urzędników rządowych, miejskich, stanowych i funduszowych zastósowanie d. n. z 1. grudnia 1834, l. 2775 i d. n. z 11. stycznia 1836, l. 1015 z. p. s. (pod l. 6, e, 2).

8. Dochody osób wojskowych, mianowicie:

a) żołd żołnierzy i płaca patentowych inwalidów (d. n z 1. lipca 1839, l. 368 z. p. s.) — dodatki z powodu me-

dałów (r. rady woj. n. z 7. sierpnia 1823, l. 675 z. p. wojsk.) i łaskawy chléb (Dienstgraziale); niemniéj podwyższona z powodu wojny płaca (erhöhte Kriegsgebühr), gratki (Gratisgage), z początkiem wyprawy wojennéj przyznane i stołowe z powodu, że takowe odrębne ze służbą wojenną ściśle połączone przeznaczenie mają, (d. n. z 2. stycznia i 11. marca 1796), — nie ulegają całkiem egzekucyji;

b) płace w czasie pokoju, będących w służbie czynnéj jenerałów, oficerów sztabowych i oficerów — niemniéj emerytury tych osób, — daléj pensyje kawalerów orderu Terezy (r. rady woj. n. z 27. sierpnia 1811, H. 495), ulegają egzekucyji i mogą być odstąpione do $^1/_3$ części (rozp. z 18. lutego i 4. lipca 1806, I. 762 z. p. s.; r. rady woj. n. z 28. czerwca 1808 C. 646; z 8. paźdz. 1818, F 1156);

c) chléb łaskawy (Gnadengehalt) uwolnionych ze służby jenerałów, oficerów sztabowych i oficerów, niemniéj chléb łaskawy wdów i sierót po nich pozostałych (pat. z 19. marca 1791, l. 129 z. p. s.) — daléj dodatki stałe do płac w czasie pokoju, do emerytur i do chleba łaskawego (r. rady woj. n. z 2. października 1822, D. 4112, i z 31. stycznia 1835, D. 10) ulegają egzekucyji i mogą być odstąpione do $^1/_4$ części, jeżeli wynoszą 400 złr. m. k., albo mniéj, zaś do $^1/_3$ części, jeżeli więcéj niż 400 złr. m. k. rocznie wynoszą;

d) Przepisy pod b) i c) przytoczone stosują się także do audytorów, rachmistrzów wojskowych i lekarzy pułkowych, (r. rady woj. n. z 19. marca 1791, E. 342);

e) kaucyje ślubne wojskowe. Dochody z kaucyj ślubnych wojskowych, jak długo istnieje węzeł kaucyjny, mogą za pretensyje skarbu wojskowego lub osób innych uledz egzekucyji, zapowiedzeniu i mogą być odstąpione; a mianowicie, jeżeli wynoszą 600 złr. m. k. do $^1/_3$ części — jeżeli zaś niedochodzą do téj kwoty, do $^1/_4$ części. — Co do kapitału kaucyjnego zaś dopuszczalne są odstąpienia własności, egzekucyje i inne ostrzeżenie tylko z tém ograniczeniem, że zaspokojenie długu, lub wypełnienie innego zobowiązania z kapitału samego, może nastąpić dopiero po ustaniu przeznaczenia kapitału na kaucyję (§§ 23 przepisu o zawarciu małżeństwa w armiji lądowéj z 14 września 1861, C. K. 3881, i w marynarce z 1. lipca 1863);

f) odprawa oficerów, występujących z wojska może być przedmiotem egzekucyji i innych środków ze strony wierzyciela, tak jak każdy inny majątek (rozp. rady woj. nadw. z 1. paźdz 1811, H. 556);

g) dekr. n. z 1. grudnia 1834, l. 2775 z. p. s. (zob. pod l. 6, e 2) stosuje się także do płac i emerytur osób wojskowych, z tém ograniczeniem, że na zaspokojenie pretensyj skarbowych, ze stosunków służbowych wynikłych, mogą być potrącone z płacy i pensyji oficerów $^1/_3$ część, ze stałych dodatków $^1/_3$ a względem $^1/_4$ część według przepisów pod b) i c) podanych.

9. Dochody duchownych:

a) w razie egzekucyji przeciw duchownemu, mającemu beneficyjum kościelne, nie może być naruszoną substancyja beneficyjów

ani obciążone zapowiedzeniem, ani egzekucyji poddana, zaś przychody z beneficyjów, o ile duchowny ma prawo użytkowania, i niemi zarządza, z tém ograniczeniem ulegają zapowiedzeniu i egzekucyji, że z nich przedewszystkiem alimentacyja, t. j. kongrua w rocznéj kwocie 300 złr. m. k., duchownemu, egzekucyją dotkniętemu, wypłaconą będzie (d. n z 27. czerwca 1791, l. 170 z. p. s.) To samo postanowienie zawiera także § 494 p. c. dla Galicyji zachodniéj z 19. grudnia 1796: Przychody z beneficyjów duchownych ulegają egzekucyji z tém jedynie ograniczeniem, iż temu, któremu prawo użytkowania służy, 300 złr. m. k. z tychże przychodów na jego utrzymanie rocznie wypłacać należy;

b) przepis ten ma zastósowanie także do płac emerytów duchownych (Deficientengehalt), wypłaconych z fundusza religijnego (d. k. n. z 13. paźdz. 1843, l. 750 z. p. s.);

c) przejęte od rządu holenderskiego do wypłaty i zaassygnowane w kasach austryjackich alimentacyje duchownych zwane „Pains d'Abbayes“ nie ulegają wcale egzekucyji (d. n. z 1. sierpnia 1829, l. 2421 z. p. s. i z 31. sierpnia 1832, l. 2574 z. p. r.).

10. Pensyje funduszowe (Stiftungsbezüge), prowizyje (t. j. płaca wysłużona sług urzędowych) i jałmużny od egzekucyji uwalniają się. § 414 p. c. dla Galicyji zachodniéj z 19. grudnia 1796). — W tych prowincyjach austryjackich, w których nie obowiązuje p. c. dla Galicyji zachodniéj z 19. grudnia 1796 tylko pensyje funduszowe kanoniczek (Stiftsdame) nie ulegają egzekucyji (d. n. z 23. marca 1793 z. p. s., l. 94 i d. n. z 27. czerwca 1793 zbiór ustaw Pillera XXXIX.). — Co do prowizyj zob. d. n. z 11. września 1795, l. 253 z. p. s. pod 7) e). — Jałmużny, z jakichkolwiekbądź funduszów udzielane, nie mogą być także odstąpione (d. n. z 5. lipca 1784 z. p. s., l. 313 i z 11. września 1789, l. 1002.)

11. Niektóre zakłady zaopatrzenia wdów i sierót i inne zakłady zaopatrzenia mają ten przywilej, że wsparcia, które wypłacają, nie mogą być odstąpione, ani nie ulegają zapowiedzeniu i egzekucyji — n. p. towarzystwo do zaopatrzenia ubogich i ułomnych członków wiedeńskiego wydziału prawa (d. n. z 14. marca 1812, l. 980 z. p. s., towarzystwo dla wdów po lekarzach i chirurgach w Wiedniu (przyw. z 6. maja 1758 i z 13. paźdz. 1764, d. n. z 21. paźdz. 1817, l. 1380 z. p. s.); zakład zaopatrzenia ubogich i ułomnych adwokatów i członków wydziału prawa w Pradze (d. n. z 29. maja 1838, l. 274 z. p. s.); zakład prywatny dla wdów, sierót i głuchoniemych w Pradze (d. n. z 3. kwietnia 1807, l. 804 z. p. s.) i t. d. — Zob. Stubenrauch tom I., str. 571.

12. Wynagrodzenia, wypłacane przez towarzystwa ubezpieczenia od pożarów posiadaczom budynków zabezpieczonych, służyć mają wyłącznie do odbudowania uszkodzonych pożarem budynków, a cel ten nie śmie być zwichniętym ani przez odstąpienie tychże, ani przez zapowiedzenia sądowe lub egzekucyje. Wszelako wierzyciele hipoteczni żądać mogą, aby wynagrodzenie rzeczywiście na odbudowanie spalonego budynku było użyte (d. n. z 18. lipca 1828, l. 2354 z. p. s.). — O. 2777, 2885, 3126.

13. Uprawnienia ściśle osobiste nie są przedmiotem zastawu, ponieważ ani pod tytułem obciążającym, ani pod tytułem damnym na innych przeniesione być nie mogą, tylko przywiązane są do osoby, którym udzielone zostały przez wzgląd na szczególne przymioty lub stosunki. Do téj kategoryji należą przemysł osobisty (d. n. z 23. maja 1788, l. 834 z. p. s. i d. n. z 7. kwietnia 1802, z. pr. a. tom 17. str. 86), prawa poczmistrzów (d. n. z 23. paźdz. 1783, l. 202 z. p. s.; d. n. z 21. maja 1784, l. 293 z. p. s.; pat. z 15. września 1785. l. 466 z. p. s. i § 29. pat. z 5. listopada 1837); prawo do wyrobu prochu (r. m. z 31. marca 1853, l. 91 d. u. p. § 5). — Zob. Stubenrauch I., 571.

14. Jeżeli powód popierać chce egzekucyją na rzeczach ruchomych, do dłużnika należących; wówczas winien je zaraz wykazać, odzież bowiem nieodzownie potrzebna i narzędzia, któremi dłużnik zarabia dziennie na żywność dla siebie i swéj rodziny, zajmowanemi być nie mogą; co się zaś tyczy innych sprzętów domowych, rzeczy potrzebnych dłużnikowi do pracy w jego powołaniu, oraz takich, których brak naraziłby go na znaczną szkodę, lub sprzedaż tychże naraziłaby sławę jego na uszczerbek; egzekucyja jedynie tylko w braku wszelkich innych środków otrzymania zapłaty dozwoloną być może (§ 453 p. c.).

15. Odrębnéj egzekucyji nie ulega przynależność rzeczy nieruchomej (l. s. inwentarz gospodarczy, fundus instructus). D. n. z 7. kwietnia 1826, l. 2178 z. p. s.: „Ponieważ zboże, drzewo, pasza bydlna, narzędzia i sprzęty i bydło, znajdujące się w dobrach leżących, o ile potrzebne są do prowadzenia zwyczajnego gospodarstwa, według §§ 294 i 296 k. cyw. uważane być mają za nieruchomość i za przynależność, zatém za część składową samego dobra leżącego; przeto takie rzeczy oddzielnie nie ulegają egzekucyji, i nie można z niemi postępować według przepisów, odnoszących się do ruchomości, — lecz przedmioty te tylko razem z dobrem leżącem, do którego należą i według przepisów, dla nieruchomego majątku istniejących, zajmowanemi, oszacowanemi i sprzedanemi być mogą. -- To samo ma zastósowanie także do przynależności kopalni (§ 121 ust. górn. z 23. maja 1854, l. 146 d. u. p.) — Zobacz Unger I., 439[9]; Stubenrauch I. 416, 572.

16. Datki w pieniądzach lub w naturze, które celem ulżenia nędzy, w kraju lub części tegoż powstałéj, z funduszów państwa, kraju, lub innych funduszów publicznych udzielone a względnie zaassygnowane będą czy to osobom pojedynczym, czy téż gminom, jako zapomogi lub zwrotne zaliczki, nie ulegają zapowiedzeniu i egzekucyji; a przeznaczenie takowych nie powinno być zwichniętem przez zastawienie lub odstąpienie (rozp. ces. z 22. grudnia 1865, l. 142 d. u. p.).

17. Po otwarciu upadłości wszelkie rozporządzenia lub czynność prawna dłużnika upadłego, o ile odnoszą się do majątku, należącego do masy upadkowéj, mianowicie każde pozbycie się, zastawienie lub obciążenie są nieważne w obec ogółu wierzycieli (§ 3 ust. o upadłościach z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869). — Zob. § 11 ust. o upadłościach.

18. Co do zarobku i dochodów ze stosunków służbowych stanowi ust. z 29. kwietn. 1873, l. 68 d. u. p. obowiązująca od 1. lipca 1873, co następuje: Odpłata, którą osoby, poświęcające swe działalność wyłącznie lub przeważnie zarobkowi lub świadczeniu usług, za pracę lub służbę pieniężną (zasługa, płaca, honoraryjum, dzienne i t. d.), ulega egzekucyji lub środkom zabezpieczenia tylko w miarę przepisów następnych (§ 1). Płaca i inne dochody służbowe osób, będących stale w służbie prywatnéj, wyjęte są z pod egzekucyji i innych środków zabezpieczenia, jeżeli te dochody razem wzięte, rocznie 600 złr. w. a. nie przenoszą. Stosunek służbowy poczytuje się za stały, jeżeli z mocy ustawy, umowy, lub zwyczaju trwać ma najmniéj rok jeden, lub w razie nieoznaczonego trwania — celem rozwiązania przynajmniéj na 3 miesiące wypowiedzianym być winien. Jeżeli ogólna ilość dochodów rocznych przewyższa 600 złr. w. a., co do przewyżki mają zastósowanie przepisy powszechne o egzekucyji i zabezpieczeniu (§ 2). Wyjąwszy przypadek § 2, inne odpłaty (§ 1) należące się, nie ulegają wcześniéj zabezpieczeniu lub egzekucyji — tylko dopiero 1) gdy roboty lub usługi wykonane będą i 2) gdy upłynął dzień, w którym wypłata miała nastąpić według ustawy, umowy lub zwyczaju (§ 3). Czy odpłata za roboty lub usługi uiszcza się w kwocie pieniężnéj lub innéj korzyści majątkowéj, czy bywa obliczaną wedle czasu lub za sztukę — okoliczności te co do zastósowania téj ustawy żadnéj nie stanowią różnicy. Oznaczając sumę, która za odpłatę uważaną być ma, wyłączyć i odtrącić należy kwotę, któraby się należała za materyjały lub jako zwrot nakładów (§ 4). Przepisy §§ 2 i 3 nie mogą być przez umowę ani wykluczone ani ograniczone. O ile zabezpieczenie i egzekucyja skutkiem przepisów § 2 i 3 są niedozwolone lub wzruszalne, wszelkie rozrządzenia w drodze cessyji, przekazu, zastawienia, lub innego interesu prawnego nie będą mieć skutku prawnego, jeżeli takowe miały miejsce przed dniem, w którym wynagrodzenie miało być uiszczone, lub w tym dniu, ale jeszcze przed rzeczywistém uiszczeniem (§ 5). Prywatni wierzyciele więźniów żądać nie mogą środków zabezpieczenia i egzekucyji na udziale w zarobku, więźniom przyznanym, dopóki wydanie tego udziału nie nastąpiło. Po wydaniu udział więźniów w zarobku ulega egzekucyji i zabezpieczeniu dopiero po upływie 30. dnia, licząc od wypuszczenia więźnia na wolność (§ 6). Przepisy ustawy nin ejszéj nie stósują się: 1. Do płac i innych dochodów służbowych urzędników i sług nadwornych, rządowych, krajowych oraz funduszowych, osób należących do siły zbrojnéj, tudzież w ogóle do takich płac i dochodów służbowych, które skutkiem osobnych przepisów prawnych nie ulegają zapowiedzeniu lub egzekucyji bądź w zupełności, bądź tylko częściowo. 2. Do zabezpieczenia lub ściągnięcia w drodze egzekucyji a) podatków i danin publicznych, razem z dodatkami, rozpisanemi na cele administracyji publicznéj, tudzież opłatami od przeniesienia majątków; b) roszczeń do alimentacyji polegających na ustawie; c) należytości, które kasom wsparcia i kasom chorych, założonych na zasadzie ustawy przemysłowéj, od członków przypadają (§ 7). Zapowiedzenia już uzyskane w chwili wnijścia w wykonanie ustawy niniejszéj uchylone będą na wniosek dłużnika, o ile nie dadzą się pogodzić z ustawą niniejszą. Ustawa niniejsza nie wzrusza ani co do istnienia, ani co do dalszego przewodu tych

środków egzekucyjnych, włącznie z egzekucyją na zabezpieczenie, mocą których w tym czasie prawo rzeczowe już nabyte było (§ 8).

Co do obciążania majątku kościelnego zob. przypisek do § 362 k. cyw.

Zob. także § 822 k. c. i przytoczony tamże d. n. z 3. czerwca 1846, l. 968 d. u. p.

Tytuł prawa zastawu.

§ 449. Prawo zastawu odnosi się wprawdzie tylko do ważnych należytości; lecz nie każda należytość daje tytuł do prawa zastawu. Tytuł do prawa zastawu wynika albo z ustawy, albo z wyroku sądowego, z umowy, albo ostatniéj woli właściciela. (§§ 469, 1483; 237, 343, 409, 456, 458, 520, 688, 692, 812, 822, 834, 890, 1136, 1245, 1260, 1321, 1364, 1365, 1428.)

Wierzyciel wekslowy ma prawo zastawu na rzeczy złożonéj na zabezpieczenie, chociażby wyraźnie daném nie zostało (art. 25 u. weksl.). Gotówka i papiery wartościowe, złożone w sądzie przez dłużnika celem uchylenia popieranéj przez wierzyciela egzekucyji na zabezpieczenie, uważane będą za zastaw sądownie ustanowiony na pokrycie dochodzonéj wierzytelności od chwili złożenia (r. m. z 18. lipca 1859, l. 130 d. u. p., § 7).

O. 2389, 168, 1406.

§ 450. Przypadki, w których ustawa przyznaje prawo zastawu, wymienione są w właściwych miejscach tak w téj ustawie, jako téż w ustawie sądowéj, w rozdziale o zbiegu wierzycieli. W których przypadkach może sąd przyznać prawo zastawu, przepisuje ustawa sądowa. Pod względem nabycia prawa zastawu, w skutek zezwolenia dłużnika lub trzeciéj osoby, która za niego zastaw daje, zachowane być powinny przepisy o umowach i zapisach ostatniéj woli. (§§ 1368—1371, 535, 653, 662.)

Prawo zastawu ustawowe t. j. takie, które, samém prawém (ipso jure) połączone jest z wierzytelnością, i nie wymagając osobnego nabycia, powstaje skoro tylko wierzytelność i przedmiot, do zastawu sposobny, istnieją, przyznają ustawy a mianowicie:

A) Ustawa cywilna w przypadkach §§ 150, 1101 k. cyw.

B) Przepisy administracyjne, skarbowe i inne w przypadkach następujących:

1. Podatkom z dóbr nieruchomych służy tak w razie upadłości (§ 31, 1, 3 ust. o upadł.) — jakoteż w innych przypadkach z ustawy prawo zastawu na tych dobrach nieruchomych, z których te podatki i daniny mają być uiszczone, mianowicie służy zaległościom trzechletnim*) pierwszeństwo przed wszystkimi wierzycielami hipotecznymi (d. n. z 15. kwietnia 1825, l. 2089 z. p. s.; d. n. z 16. września 1826, l. 2132 z. p. s.; d. n. z 1. września 1826, l. 2219; d. n. z 4. listopada 1831, l. 2533 z. p. s.) — zaległościom zaś dawniejszym prawo zastawu po wszystkich wierzycielach hipotecznych (d. k. n. z 14. lutego 1840, l. 409 z. p. s.). — Podatkom osobistym (dochodowemu i zarobkowemu) takie prawo nie służy. Zob. O. 3009 i uch. s. n. z 16. sierpnia 1872, l. 8312 (r. w. l. 17): „Zaległościom podatku dochodowego i zarobkowego w razie rozdziału ceny kupna rzeczy ruchomej, w drodze egzekucyji sprzedanéj, nie służy prawo pierwszeństwa.“

2. Składki konkurencyjne (Concurrenzbeiträge) według d. k. n. z 21. grudnia 1826, l. 35162 (Wessely I. 502) i d. n. z 4. stycznia 1836, l. 113 z. p. s. uważane będą, tak jak podatek gruntowy, za obowiązek rzeczowy, ciążący na gruncie, mają być zatém ściągane według przepisów istniejących dla podatków bezpośrednich, i równych praw używają, co podatki rządowe, także w przypadku ściągnięcia w drodze sądowéj. — Prestacyje gminne**) (Gemeindeumlagen), t. j. dodatki, według istniejących ustaw na cele gminne rozpisane i na członków gminnych stósownie do opłacanych podatków rozłożone, które w drodze egzekucyji administracyjnéj ściągnięte być mogą***) — uważane będą jako składki konkurencyjne, którym w razie ściągnięcia w drodze sądowéj w myśl d. n. z 4. stycznia 1836, l. 113 z. p. s. te same służą prawa, co podatkom rządowym (u. s. n. z 27. czerwca 1865, l. 5384 k. o., l. 65).

3. Świadczenia, wypływające ze stowarzyszenia wodnego, są ciężarem gruntowym gruntu, do związku wodnego należącego, i aż do wysokości trzechletnich zaległości mają pierwszeństwo przed innemi ciężarami gruntowemi bezpośrednio po podatkach rządowych i daninach publicznych (§ 23 ust. z 30. maja 1869, l. 93 d. u. p.). — Zobacz tę ustawę przy § 287 k. cyw.

4. Należytości cłowe ciążą na towarze, jak długo tenże jest w drodze od liniji cłowéj do granicznego urzędu cłowego, w cłowém miejscu urzędowém, w przechowaniu cłowém lub pod urzędowém zamknięciem — i mają pierwszeństwo przed wszystkiemi pretensyjami prywatno-prawnemi (§ 200 ust. o cłach i monopoliach z 11. lipca 1835). Także składowe ciąży na towarze, jak długo tenże w urzędowém przechowaniu się znajduje, i nie można żądać wydania towaru z jakiegokolwiekbądź tytułu prawnego, zanim składowe uiszczone nie będzie (§ 244 tamże).

*) Czas trzechletni liczy się w razie upadłości od dnia otwarcia upadłości wstecz — (§ 31, 1. ust. o upadł.) — w razie rozdziału ceny kupna dóbr w drodze egzekucyji sprzedanych według praktyki sądów galicyjskich wstecz od dnia wprowadzenia na bywcy w posiadanie fizyczne dóbr. — Zob. jednak O. 1555.

**) Wyraz z gal. ust. gminnéj napis do § 77 tamże.

***) Por. § 87 gal. ust. gminnéj z 11. sierpnia 1866, l. 19 d. u. kr.

5. Kary majątkowe za przestępstwa skarbowe (defraudacyjne) i koszta postępowania w sprawach defraudacyjnych obciążają rzecz, która była przedmiotem defraudacyji, lub służyła do pomocy w popełnieniu przestępstwa takiego — (§§ 152 i 162 u. k. o przestępstwach skarbowych z 11. lipca 1835).

6. Należytości od przeniesienia własności ciążą na rzeczy, będącéj przedmiotem przeniesienia, i mają pierwszeństwo przed wszystkiemi wierzytelnościami prywatno-prawnemi. Ten przepis szczególnie stósuje się do należytości od spadków i zapisów. Należytość od wniesień hipotecznych celem uzyskania praw rzeczowych ciąży na nabytém przez wniesienie prawie rzeczowém i ma pierwszeństwo przed wszystkiemi z prawa prywatnego pochodzącemi wierzytelnościami (§ 72 ust. o należytościach z 9. lutego 1850, l. 50 d. u. p.). — Pierwszeństwo to, przyznane należytościom od przeniesienia własności, nie odnosi się do tych wierzytelności, z prawa prywatnego pochodzących, które przed wejściem w wykonanie ustawy o należytościach — t. j. przed 15. maja 1850 r., — prawa zastawu na nieruchomościach już nabyły. — Pierwszeństwo to, przyznane należytościom od przeniesienia, gaśnie, po trzech latach licząc od terminu, w którym należytość według nakazu płatniczego miała być uiszczoną*), nie uwłaczając jednak prawu skarbu państwa, żądanie takowéj od obowiązanego do zapłaty (§ 9 ust. o nal.). Przedawnienie prawa pierwszeństwa przezywa się przez stósowanie środków prawnych celem ściągnięcia należytości. Jeżeli należytość w terminie zapłaconą nie będzie, urząd, do poboru uprawniony, wyjedna wniesienie takowéj do ksiąg hipotecznych. W takim razie nawet po zgaśnięciu przez upływ czasu pierwszeństwa, skarbowi służącemu — należytość ciężyć będzie na nieruchomości z tém pierwszeństwem, które odpowiada jéj wniesieniu do ksiąg hipotecznych (r. m. sk. z 3. maja 1856, l. 181 d. u. p., §§ 13, 14). Oznacza ustawa terminy do zapłacenia należytości od przeniesienia własności rzeczy, na któréj takowa ciąży — wówczas prawo pierwszeństwa gaśnie po 3 latach licząc od upływu odnośnego terminu ustawowego (ust. z 13. grudnia 1862, l. 89 d. u. p. § 11). Jeżeli obowiązek do zapłacenia należytości nie polega na osobistéj odpowiedzialności właściciela rzeczy nieruchoméj, wówczas podanie o wniesienie nakazu zapłaty do ksiąg hipotecznych wystósowane być ma przeciw właścicielowi zaintabulowanemu — oznaczając go jako posiadacza odpowiadającego za należytość dóbr i praw — i w ten sposób ma téż opiewać nakaz zapłaty, który osobie téj ma być doręczonym (r. m. z 27. grudnia 1859, l. 236 d. u. p.). — Zob. O. 2807.

7. Pretensyje, ze stosunków służbowych wynikłe, ciążą na płacach i emeryturach urzędników rządowych, miejskich, stanowych i funduszów publicznych z pierwszeństwem przed

*) Według § 60 ust. o nal. z 9. lutego 1850, l. 50 d. u. p. ma być należytość zapłaconą w ciągu dni 30 licząc od doręczenia nakazu zapłaty. — Od pierwszego dnia po upływie tego terminu należą się także od należytości odsetki zwłoki (r. m. sk. z 6. kwietnia 1856, l. 50 d. u. p.). O ile odsetkom zwłoki służy prawo pierwszeństwa, co należytości saméj, zob. O. 3186.

uzyskanemi zastawami lub odstąpieniami na rzecz osób prywatnych (d. izby n. z 1. grudnia 1834, l. 2775 z. p. s. i d. k. n. z 11. stycznia 1836, l. 1015 z. p. pr. Gal., str. 56 — przytoczone przy § 448 B, 6, e) 2.

8. Należytości na rzecz funduszu indemnizacyjnego. Patenty cesarskie wydane w przedmiocie przeprowadzenia zniesienia stosunku poddańczego i wyswobodzenia gruntu (mianowicie dla Galicyji z 15. sierpnia 1849, l. 361 d. u. p. §§ 2 i 23, — dla wielkiego księstwa Krakowskiego z 12. marca 1851, l. 89 d. u. p. §§ 59 i 65 — dla Bukowiny z 23. paźdz. 1853, l. 234 d. u. p. — a dla innych prowincyj z 4. marca 1849, l. 152 d. u. p., §§ 21 i 22) stanowią, że ściąganie odnośnych wpłat indemnizacyjnych od obowiązanych do wynagrodzenia ma się odbywać w ten sam sposób i temi samemi środkami, co ściąganie podatku gruntowego, i że tym wpłatom służy prawo pierwszeństwa, co podatkom rządowym, w razie upadłości i w razie egzekucyji; daléj że renta wynagrodzenia, jaką uiścić mają zobowiązani (a w Galicyji i Krakowskiém także wynagrodzenie uprawnionych do służebnictw na rzecz skarbu państwa), nie mniéj kapitał, w miejsce renty téj wstępujący, będą uważane za ciężar gruntowy, gruntu wyswobodzonego, mający tak, jak podatki rządowe, pierwszeństwo przed wszystkimi ciężarami hipotecznymi. Ustawowe prawo zastawu i pierwszeństwo to służy tym należytościom indemnizacyjnym według rozp. m. z 29. września 1852, l. 198 d. u. p. nawet wtedy, jeżeli świadczenie zniesione lub spłacone, w któréj miejsce wchodzi kapitał indemnizacyjny, pierwéj w księgach publicznych między ciężarami hipotecznymi albo wcale nie było wpisane lub w miejscu dalszém. Sądy, w razie sprzedaży egzekucyjnéj dóbr nieruchomych, według rozp. min. z 19. maja 1856, l. 83 d. u. p. z urzędu zawsze baczyć winny na należytości funduszu indemnizacyjnego. — Zob. O. 3040.

9. Wszystkie ze stosunku poddańczego wypływające pretensyje poddanych do zwierzchności gruntowych uważane były w Galicyji i innych prowincyjach, w których istniał stosunek poddańczy, według pat. z 18. kwietnia 1784, l. 279 z. p. s., (Zb. Pillera, str. 80), za ciężar posiadłości dworskich, tak że poddani dochodzić mogli tych pretensyj przeciw każdemu właścicielowi posiadłości dworskich, z tém jednakże ograniczeniem, że o pretensyje do dawniejszego właściciela wnieść musieli skargę w ciągu trzech lat po objęciu dóbr przez właściciela nowego. Według pat. z 10. lipca 1789, l. 1030 z. p. s. służyć miała pierwsza ósma część wartości posiadłości dworskich (t. z. oktawa) na zabezpieczenie wszystkich ze stosunku poddańczego wynikłych pretensyj poddanych, w powyższym terminie zgłoszonych, (w szczególności także według d. n. z 7. września 1808 i 26. sierpnia 1853, a względnie rozp. gub. Gal. z 10. września 1813, Zb. Pillera str. 189 na zabezp. pretensyj, wynikłych ze zarządu majątku sierocińskiego) w ten sposób, iż takowym z ustawy służyło prawo zastawu na wspomnionéj ósméj części dóbr dworskich z pierwszeństwem przed wszystkimi wierzycielami hipotecznymi. — Odpowiedzialność ta w Galicyji pat. z 17. kwietnia 1848 (z. p. s. l. 1136) § 6 a na Bukowinie pat. z 9. sierpnia 1848 (z. p. s. l. 1173) § 6 ograniczoną została do jednéj szesnastéj części wartości dóbr dworskich co do tych pretensyj poddańczych, które z działań

i opuszczeń zwierzchności gruntowych w Galicyji po 15. maja 1848, a na Bukowinie po 1. lipca 1848 r. powstały. — Obecnie uwolnienie dóbr — a względnie kapitałów indemnizacyjnych — od téj odpowiedzialności oktawalnéj już po największéj części przeprowadzoném zostało, na podstawie pat. z 24. września 1857, l. 179 d. u. p. i rozp. min. z 31. grudnia 1859, l. 2 d. u. p. z r. 1860 w Galicyji; zaś na Bukowinie na podstawie r. m. z 25. lutego 1861, l. 28 d. u. p.

10. Depozytowe ciąży na przedmiocie, w depozycie będącym, z pierwszeństwem przed wszystkiemi roszczeniami prywatnemi. Przed uiszczeniem depozytowego przedmiot złożony wydanym nie będzie z depozytu, wyjąwszy, gdyby przełożona władza skarbowa powiatowa na wydanie za odpowiedniém zabezpieczeniem należytości depozytowéj (depozytowego) zezwoliła (pat. ces. z 26. stycznia 1853, l. 18 d. u. p. § 18).

11. Koszta pogrzebu więźniów ciążą na odzieży, którą ze sobą przynieśli i na udziale w zarobku, dla nich złożonym (d. n. z 7. lutego 1817, l. 1318 z. p. s.).

12. Niektóre należytości z powodu obrabiania kopalni. § 268 ust. górn. z 23. maja 1854, l. 146 d. u. p.: W przypadkach popierania egzekucyji na kopalniach, należy z uzyskanéj ceny licytacyjnéj, po potrąceniu kosztów oszacowania, sekwestracyji, jeżeli była zarządzoną, i sprzedaży kopalni, wreszcie kosztów postępowania, przeprowadzonego celem oznaczenia porządku wierzycieli hipotecznych i sposobu rozdzielenia między nich ceny kupna, — najpierw zaspokoić wierzycieli następujących, mających ustawowy zastaw, w porządku niżéj wyrażonym: 1. skarb państwa, z pretensyjami z tytułu należytości miarowych i daniny kopalnianéj (olbory) za trzy lata licząc wstecz od orzeczenia co do sprzedaży; 2. robotników w kopalniach i hutach z pretensyjami z tytułu zarobku, zaległemi nie dłużéj, jak rok jeden, licząc wstecz od orzeczenia co do sprzedaży dobra kopalnianego; 3. należytość skarbon czeladzi lub bractw górniczych co do tych kwot, które robotnicy wprawdzie zapłacili, lub onym z zarobku potrącone zostały — które jednakże w kasie nie zostały złożone lub w téjże brakują; 4. Pretensyje, zaległe nie dłużéj, jak rok jeden, licząc od orzeczenia co do sprzedaży dobra, z tytułu należytości za sztolnie ściekowe (Erbstollen) i dzielnicowe, innych datków na zakłady dzielnicowe, z tytułu danin wodnych, szybowych i belkowych, tudzież innych świadczeń rocznych za dozwolenie służebności górniczych. — Dopiero po zaspokojeniu tych należytości idą inni wierzyciele hipoteczni w tym porządku, w którym nabyli swe prawo zastawu. — Porównaj także § 142 ust. gór.

13. Adwokat ma prawo z gotówki, która dla strony zastępowanéj do niego wpłynie, potrącić sobie wydatki swoje i honorar yjum, o ile otrzymane zaliczki takowych nie pokrywają, winien jednakże niezwłocznie z tego stronie złożyć rachunek. — W przypadku zaś, gdyby strona zaprzeczyła rzetelności lub wysokości jego wierzytelności, adwokat może także złożyć w sądzie gotówkę, która do niego wpłynęła, aż do wysokości pretensyji spornéj, winien jednakże, gdyby spór zagodzonym nie został (za pośrednictwem wydziału izby adwokackiéj) — rzetelność i wysokość spornéj pretensyji udowodnić. Na kwocie złożonéj służy adwokatowi ustawowe prawo zastawu względem pretensyji ze zastępstwa (§ 19 ust. o adwokatach z 6. lipca 1868, l. 96 d. u. p.) — Zob. O. 3503.

14. Kaucyja notaryjuszów jest zastawem dla wszystkich roszczeń do wynagrodzenia i dla zapłat, jakie z urzędowania notaryjusza wynikają. — Za inne wierzytelności może kaucyja być zastawioną lub poddaną egzekucyji tylko z zastrzeżeniem pierwszeństwa dla pretensyj, w poprzedzającym ustępie wymienionych, a zaspokojenie innych wierzytelności z kaucyji nastąpić może dopiero po przeprowadzeniu postępowania w myśl §§ 29 i 30 ust. not. (§ 25 ust. not. z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p.)

15. Oddział hipoteczny banku narodowego w Wiedniu ma prawo, zaspokoić swe wierzytelności hipoteczne t. j. kapitał, raty kapitału, obligacyje terminowe i odsetki z takich papierów obiegowych i pieniędzy dłużnika osobistego, które otrzyma na skutek jakiegokolwiekbądź interesu (§ 20 r. m. z 20. marca 1856, l. 36 d. u. p.) Prawo takie służy także austr. uprzyw. zakładowi kredytowemu dla handlu i przemysłu (§ 66 m. r. z 6. listopada 1855, l. 186 d. u. p.

16. Dodatkom do funduszu religijnego razem z opłatami ubocznemi, jeżeli nie zalegają dłużéj nad trzy lata, służy na pożytkach (ad fructus) nieruchomego majątku beneficyjalnego lub zakonnego, do płacenia dodatku obowiązanego, z ustawy prawo zastawu, które idzie po daninach publicznych z przynależytościami tychże a przed wszystkiemi pretensyjami prywatno-prawnemi (§ 22 ust. z 7. maja 1874, l. 51 d. u. p.).

17. Według niektórych porządków pożarowych (n. p. dla Wiednia z 31. grudn. 1817, § 28) koszta gaszenia pożaru ciążą na realności z pierwszeństwem przed innemi długami.

18. Czeladzi okrętowéj służy uprzywilejowane prawo zastawu na okręcie i przewoźném względem pretensyji do żołdu (Editto politico di navigazione z 25. kwietnia 1774, art. IV., § 44).

C) Ustawa handlowa przyznaje prawo zastawu ustawowe komisantowi na towarze oddanym mu w komis (art. 374), spedytorowi (art. 382) na towarze, i przewoźnikowi a względnie przewoźnikom na towarze przewozowym (art. 409, 410). — Por. także art. 411 k. h.

D) Zob. ust. o upadłościach z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869, §§ 28, 29, 31, 38, 39, 41, 42.

Sposób nabycia prawa zastawu:

a) przez fizyczne oddanie;

b) przez wpis hipoteczny;

§ 451. Dla rzeczywistego nabycia prawa zastawu, wierzyciel mający do tego tytuł, powinien rzecz zastawioną, jeżeli ta jest ruchomością, pod swoje wziąć zachowanie; jeżeli zaś jest nieruchomością, podać należytość

swoję do wpisu hipotecznego, w sposobie dla nabycia własności nieruchomości przepisanym. Sam tytuł do prawa zastawu, nie nadaje prawa rzeczowego na zastawie, lecz tylko prawo osobiste do zastawu. (§§ 320, 321, 425, 426, 445, 446, 481.)

Unger I. 179, 361[33], 446[29]. II. 182[36].

I. Co do nabycia sądowego prawa zastawu (pignus judicale) na ruchomościach, następujące są najważniejsze przepisy:

a) Wykonawca sądowy, któremu polecono uskutecznienie zajęcia winien pod własną odpowiedzialnością natychmiast po odebraniu polecenia udać się z powodem lub jego pełnomocnikiem do pozwanego, onemu odpis tego polecenia doręczyć i rzeczy zająć się mające, dokładnie opisać; którym to sposobem nabywa powód na tak zajętych rzeczach rzeczywistego prawa zastawu. (§ 455 p. c. Gal.) Wykonawca sądowy winien oddać rzeczy zajęte pod dozór trzeciego, jeżeli tego powód żąda, a to na jego niebezpieczeństwo; a jeżeli rzeczy zajęte byłyby kosztowne i łatwo przenieść się dały; wówczas do depozytu sądowego złożyć je należy; jeżeli zaś takiemi nie są, wówczas dosyć jest, aby je opieczętował i opieczętowanie przez wyciśnienie sądowéj pieczęci zabezpieczył w miejscu, w którém się znajdują; może nawet tymczasowo zostawić pod dozorem pozwanego i do jego użytku niektóre rzeczy zajęte, jakiemi są konie, krowy i t. p., jeżeli powód na to zezwala. (§ 456 p. c.) Co do zajęcia ruchomości już poprzednio zajętych zob. d. n. z 25. stycznia 1823, l. 1921 z. p. s. Co do wierzytelności zob. § 415 n. p. c. i d. n. z 27. paźdz. 1797, l. 385.

b) Co do zajęcia wypłat z kas publicznych, należących się dłużnikowi ze skarbu państwa lub funduszu będącego pod zarządem publicznym, zob. rozp. m. z 9. maja 1860, l. 125 d. u. p., mianowicie § 6: Stronie, która uzyskała rozporządzenie sądowe, służy prawo temu rozporządzeniu odpowiednie, o ile wykonaném być może, od chwili, w któréj kasie to rozporządzenie doręczono. Jeżeli rozporządzenia, wydane na korzyść różnych osób, które tyczą się jednéj i téj saméj wypłaty i równocześnie kasę doszły — wówczas służy osobom wszystkim między sobą od téj saméj chwili prawo odpowiednie rozporządzeniu sądowemu.

c) Co do obligacyj publicznych i odsetek tychże zob. rozp. min. z 2. lipca 1859, l. 120 d. u. p. mianowicie § 4: Stronie, która uzyskała zezwolenie sądowe, służy prawo zezwoleniu temu odpowiednie, zwyczajnie od téj chwili, w któréj kasie doręczono zezwolenie sądowe. To samo ma zastósowanie w przypadku, jeżeli obligacyje w sądzie są złożone, także do odsetek, które nie bywają pobierane z kas publicznych za kuponami. Co się zaś tyczy samych obligacyj, tudzież obligacyj, na okaziciela opiewających, niewinkulowanych, a w sądzie złożonych, niemniéj kuponów, — prawo, zezwoleniem sądowém przyznane, służy jéj już od chwili, w któréj prośba o zarządzenie sądowe wniesioną została do tego sądu, w zachowaniu którego znajdują się te depozyty. Jeżeli zezwolenie sądowe, wydane

na korzyść różnych osób co do jednéj i téj saméj rzeczy kasie równocześnie będzie doręczone, albo jeżeli prośby o zarządzenie sądowe co do obligacyj w sądzie złożonych lub kuponów przez osoby różne równocześnie do sądu będą wniesione — natenczas służy prawo, zezwoleniu sądowemu odpowiednie, wszystkim tym osobom od téj saméj chwili.

d) Co do innych depozytów sądowych lub papierów obiegowych, złożonych w kasach publicznych uchwalił sąd n. 7. lutego 1855, l. 13880 (O. 973 k. o. l. 11): „Jeżeli kilka osób wniesie podanie o zajęcie, odstąpienie lub wydanie papierów obiegowych, złożonych w kasie publicznéj lub w depozycie sądowym, albo jeżeli proszą o zapowiedzenie tychże, natenczas rozstrzyga co do pierwszeństwa ani czas wniesienia podania, ani czas wydania rezolucyji zezwalającéj, tylko wyłącznie czas, w którym zezwolenie odnośnéj kasie zostało doręczone. — Zobacz jednakże sprzeczne orzeczenia. O. 1368, 2558, 3051.

II. Co do wpisu hipotecznego prawa zastawu:

a) Co do wniesienia w ogólności ust. hip. z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p. § 13—18: Prawo zastawu może być wniesione albo na całe ciało hipoteczne, albo, jeżeli własność jest wpisana na korzyść więcéj osób, na udział każdego z współwłaścicieli, lecz nie na szczególne części składowe ciała hipotecznego, ani téż na część udziału, wpisanego w księgę gruntową na rzecz jednego współwłaściciela. — Przeniesienie wierzytelności hipotecznéj i nabycie prawa podzastawu może mieć miejsce, tak co się tyczy całéj wierzytelności, jak téż co się tyczy części téjże, oznaczonéj stosunkowo lub liczebnie. (§ 13). Prawo zastawu może być wniesione tylko na sumę pieniężną, oznaczoną liczebnie. Jeżeli należytość jest procentującą, wysokość odsetków będzie także wniesiona. — Jeżeli prawem zastawu mają być ubezpieczone wierzytelności, mogące wyniknąć z otworzonego kredytu, objętego zawiadowstwa interesów, z tytułu rękojmi, lub wynagrodzenia szkód; natenczas w onym dokumencie, na podstawie którego ma nastąpić wniesienie, wyrażoną będzie kwota maksymalna, do któréj ma dochodzić kredyt lub odpowiedzialność. — Jeżeli ta kwota nie jest w dokumencie wymienioną, należy ją wyrazić w prośbie. Jeżeli w tym ostatnim przypadku, ten, przeciw któremu uzyskuje się wniesienie, widzi się uciążonym przez to, że do wniesienia podano kwotę za wielką; może w terminie, jaki do rekursu służy, wymagać onéjże zmniejszenia; o czém sąd, który pozwolił na wniesienie, po poprzedniem stron wysłuchaniu orzecze i kwotę według słuszności ustanowi (§ 14). Prawo zastawu dla jednéjże wierzytelności można wnieść niepodzielnie na dwa lub więcéj ciał hipotecznych lub wierzytelności hipotecznych (hipoteka łączna). — W przypadkach takich wierzyciel może żądać całéj wierzytelności z każdego zastawu z osobna (§ 15). Prawo zastawu, dla wierzytelności nabyte, obejmuje także koszta sporu i egzekucyji, niezawiśle od (abgesehen von) postanowień szczególnych.*) (§ 16). Trzechletnie zaległości odset-

*) Zob. §§ 31 i 41 ust. o upadłościach — i Schimkowsk Dr.y Julius: Das allgemeine Grundbuchsgesetz vom 25. Juli 1871. Wien, Manz 1872.

ków, należące się z umowy lub ustawy, mają równe z kapitałem pierwszeństwo (§ 17). Roszczenia do rzeczowych rent, alimentów i innych wypłat peryjodycznych, od trzech lat niezaspokojone, mają równe z prawem poboru pierwszeństwa (§ 18).

b) O zapisaniu stopnia pierwszeństwa zob. §§ 53 do 58 ust. hip.

c) O hipotekach łącznych tamże §§ 106—117.

d) O wniesieniu prawa zastawu na rzecz posiadaczy obligacyj, opiewających na okaziciela lub przenoszalnych przez indos, zob. § 11 i nast. ust. z 24. kwietnia 1874, l. 49 d. u. p.

e) O zabezpieczeniu praw posiadaczy listów zastawnych — przez wniesienie hipoteczne, zob. § 4, 5, 7, ust. z 25. kwietnia 1874, l. 48 d. u. p.

f) O prawach hipotecznych, służących na kolejach, będących przedmiotem ksiąg kolejowych, i o zabezpieczeniu praw posiadaczy kolejowych obligacyj pierwszeństwa, zob. § 46—52 ust. z 19. maja 1874, l. 70 d. u. p. o założeniu ksiąg kolejowych. — Rozp. o wykonaniu téj ustawy wydaném zostało 31. maja 1874, l. 87 d. u. p.

c) przez oddanie symboliczne;

§ 452. Gdy na zastaw daną jest rzecz, która fizycznie z ręki do ręki oddaną być nie może, natenczas należy tak jak przy przenoszeniu własności (§ 427) takich użyć znaków, z których, że jest zastawioną, każdy łatwo poznać może. Ten, kto się nie stósuje do tego przepisu, staje się odpowiedzialnym za złe skutki ztąd wynikające.

Unger I. 179, 487[62], 519. II. 182[36]. — O. 1312.

1. K. h. stanowi w ogólnych przepisach o czynnościach handlowych art. 309: Formalności do ustanowienia zastawu ruchomego w prawie cywilném przepisane nie są potrzebne, jeśli zastaw ruchomy zostaje ustanowiony na rzeczach ruchomych, papierach na okaziciela, lub na papierach, które przez indos przenoszone być mogą, a to ustanowienie dzieje się między kupcami na zabezpieczenie należytości, z obustronnych czynności handlowych wynikłéj. — W takim razie obok prostéj umowy o zastaw dosyć jest: 1) gdy się zastawiają rzeczy ruchome i papiery na okaziciela, przenieść posiadanie na wierzyciela w taki sposób, jak chcą mieć przepisy prawa cywilnego o zastawie ruchomym; 2) gdy się zastawiają papiery, które przez indos przenoszone być mogą, oddać papier indosowany.

2. Co do nabycia prawa zastawu na towarach, znajdujących się w publicznych zakładach składowych, stanowi § 12 r. m. z 19. czerwca 1866, l. 86 d. u. p.: Ustanowienie prawa zastawu na towarach, znajdujących się na składzie, nastąpić może przy dowodach składowych na zlecenie brzmiących, bez różnicy, czy należytość między kupcami i z obustronnych czynności handlowych wynikła:

a) na zasadzie art. 309 k. h. przez wręczenie indosowanego dowodu składowego, lub téż

b) przez osnowę indosu, ustanowienie prawa zastawu uwidoczniającą, gdyż brzmienie osnowy téjże wskazuje, że przelew dowodu składowego nie nastąpił w celu przeniesienia własności, ale jedynie w zamiarze zastawienia towarów na składzie się znajdujących.

d) przez ostrzeżenie.

§ 453. Jeżeli należytość, dla braku w akcie przepisanych przez ustawę form, do ksiąg publicznych wpisaną być nie może, natenczas służy wierzycielowi prawo żądać ostrzeżenia (prenotacyji). Ostrzeżenie takie nadaje wierzycielowi warunkowe prawo zastawu, które, jeżeli należytość w sposobie w §§ 438 i 439 przepisanym usprawiedliwioną zostanie, staje się bezwarunkowém, od czasu wniesionego według porządku ustawy żądania o ostrzeżenie.

O. 2413.

Zob. przypisek do §§ 438 i 439 k. c.

Ust. hipot. z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p. § 36. Ostrzeżenie dla uzyskania prawa zastawu, wtedy tylko ma miejsce, gdy tak należytość jak i prawna zasada prawa zastawu, dostatecznie są wykazane § 42. W sporze o usprawiedliwienie powód winien wykazać prawną zasadę nabycia poszukiwanego prawa hipotecznego a zatém względem ostrzeżonego prawa zastawu nie tylko prawność wierzytelności, lecz oraz prawną zasadę nabycia prawa zastawu i onego rozciągłość. Zob. co do dawniéj spornego tłumaczenia § 453 rozprawę Hofmanna: Die Pränotation des Pfandrechts nach § 453 des a. b. G. (Zeitschrift für Privat- und öffentliches Recht der Gegenwart. Wien 1874, str. 281 i 608). Orzeczenia tryb. najw.:

a) z 29. paźdz. 1872, l. 11121 (r. w. 25): Ostrzeżenie prawa zastawu na podstawie wyciągów z ksiąg handlowych nawet, gdyby takowe odpowiadały wymogom § 21 ust. wprow. k. h. z 17. grudnia 1862 — tylko wówczas może być dozwolone według § 36 ust. hip., jeżeli także prawna zasada prawa zastawu dostatecznie jest wykazaną;

b) z 26. listopada 1873, l. 11450 (r. w. 64): Ostrzeżenie prawa zastawu na podstawie dokumentu prywatnego, odpowiadającego wymogom §§ 26, 27 i 36 ust. hip. może być także wówczas pozwolone, jeżeli dokument nie zawiera dokładnego oznaczenia téj nieruchomości, na któréj ostrzeżenie ma nastąpić.

Nabycie podzastawu.

§ 454. Zastawnik może swój zastaw o tyle, o ile na nim ma prawo, dać znowu w zastaw trzeciemu; wten-

czas zastaw ten jest podzastawem, jeżeli zarazem trzeciemu jest wydanym, lub też podzastaw wniesionym jest do ksiąg publicznych, i wpisanym na prawie zastawu. (§§ 442, 448, 451, 456, 460.)

§ 455. Właściciel o dalszym zastawie zawiadomiony, tylko za zezwoleniem podzastawnika wierzycielowi dług swój spłacić może, albo też powinien takowy sądownie złożyć; inaczéj zastaw zostaje funduszem odpowiedzialności dla podzastawnika. (§§ 1395, 1425.)

Do §§ 454, 455. O, 318, 716, 1097, 2196, 2225, 2389, 2584.

Ust. hip. z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p. § 50: Jeżeli wykreślenia jakiego prawa zostało tylko ostrzeżone, dalsze wniesienie tego prawa tyczące się, jak n. p. wniesienie praw podzastawu lub przelewu, mogą wprawdzie być dozwolone; atoli istnienie prawa zawisło od tego, czy ostrzeżenie wykreślenia zostanie usprawiedliwione lub nie. W przypadku usprawiedliwienia ostrzeżenia, wykreślić należy razem z onegoż wniesieniem, z urzędu wszelkie wniesienia, względem prawa wykreślonego w czasie pośredniem dozwolone. § 51: Jeżeli na wierzytelności hipotecznéj, w czasie żądanego wykreślenia téjże, ciężą jeszcze prawa podzastawu; wykreślenie wierzytelności może być dozwolone jedynie z tém nadmienieniem, że moc prawna takowego względnie praw podzastawu nastąpi dopiero z onychże wykreśleniem. Jeżeli wykreślenie zostało wpisane, dalsze wniesienia na téj wierzytelności hipotecznéj nie mogą już być dozwolone; jeżeli zaś wykreślenie zostało tylko ostrzeżone, mogą one mieć miejsce tylko z takim skutkiem prawnym, jaki w § 50 jest wyrażony. § 123. O załatwieniu próśb hipotecznych należy zawiadomić z urzędu, prócz proszącego: 3. Rezolucyje, tyczące się wpisu lub ostrzeżenia, za pomocą których wniesione już prawa trzecich osób zastawionemi lub ustąpionemi zostają, także właścicielowi nieruchomości doręczyć należy. — Zob. także § 112 ust. hip.

Zastaw cudzéj rzeczy.

§ 456. Właściciel ruchomości na zastaw bez jego zezwolenia danéj, może wprawdzie w powszechności żądać wydania onéjże, lecz w przypadkach tych, w których nie znajduje miejsca skarga o własność (§ 367) przeciwko posiadaczowi w dobréj wierze, obowiązanym jest, albo wynagrodzić posiadacza zastawu w dobréj wierze będącego, albo też zastaw odstąpić i wynagrodzenia swego na zastawcy poszukiwać. (§§ 366, 367, 466, 468, 1101.)

O. 373, 402, 498, 936, 1028, 1417, 2867, 2939, 3019.

1. Najj. Pan N. postanowieniem z 24. maja 1845 zatwierdził i uznał następujące przepisy co do postępowania w przypadkach, jeżeli osoby trzecie twierdzą, że na rzeczach ruchomych, egzekucyji poddanych służą im prawa własności lub inne prawa § 1. Egzekucyja na ruchomym majątku, powodowi dozwolona będzie, — jeżeli tenże przy tém obstaje — uskuteczniona mimo zarzutów osób trzecich na wszystkich rzeczach, które w czasie przedsięwzięcia (egzekucyji) znajdują się w posiadaniu dłużnika. Nasuwa się woźnemu sądowemu wątpliwość, czyli ma uważać za posiadacza pozwanego (dłużnika), lub tego, który się egzekucyji sprzeciwia, natenczas, zarządziwszy środki ostrożności, aby czynność urzędowa nie została zwichnięta — donieść ma o tém sądowi, od którego polecenie odebrał, sąd zaś udzieli mu stósowne do okoliczności objaśnienia, jak się ma zachować. — § 2. W każdym przypadku woźny sądowy, uskuteczniając zajęcie, uwidoczni wszystkie pretensyje, z któremi się osoby trzecie zgłoszą, a sąd osoby te celem dopilnowania praw o dozwoleniu dalszych kroków egzekucyjnych, które za dopuszczalne uzna, zawiadomi. — § 3. Osoby, które mienią się być pokrzywdzonemi w swém posiadaniu, własności lub innych prawach winni dochodzić takowych, by uzyskać uchylenie egzekucyji albo w sądzie, który egzekucyją wykonał, albo, jeżeli wykonanie nastąpiło na skutek wezwania innego sądu, według wyboru swego w jednym lub drugim z wymienionych sądów.*) Osoby te mogą także w sądzie, w którym sprawa się toczy, żądać o tyle wstrzymania dalszych kroków egzekucyjnych, aż do rozstrzygnienia sporu, o ileby przez takowe szkoda niepowetowana im wyrządzoną była — a to bezwarunkowo, jeżeli wykażą prawdopodobność swych pretensyj, w innych przypadkach zaś, jeżeli dadzą zabezpieczenie za wszelką szkodę. § 4. Znajdują się rzeczy, które zajętemi być mają, w przechowaniu sądu innego, władzy publicznéj lub w ręku osoby trzeciéj — natenczas dozwolenie zajęcia tymże należy doręczyć i zarządzić, stósownie do okoliczności, co wypada, względem opisania i przyszłego przechowania tych rzeczy. Trzeciemu posiadaczowi, choćby się nawet wykonaniu egzekucyji sprzeciwiał, dozwolenie zajęcia doręczoném będzie. Od chwili doręczenia odpowiada tenże powodowi za własność rzeczy pozwanego, jeżeli takowa będzie udowodniona, powód jednak go (t. j. posiadacza trzeciego) o to zapozwać musi przed sąd (d. n. z 29. maja 1845, l. 889 z. p. s.).

3. O zastawianiu rzeczy obcych w czynnościach handlowych stanowi k. h. co następuje: Jeśli kupiec zastawia i oddaje towary lub inne rzeczy ruchome, jakiemi handluje, własność, prawo zastawu lub inne prawa rzeczowe, przedtém na tych przedmiotach istniejące, nie mogą być poszukiwane z uszczerbkiem zastawnika w dobréj wierze będącego, lub jego prawonabywców. — Ustawowe prawo zastawu komisantów, spedytorów i przewoźników, równa się prawu zastawu, kontraktem nabytemu. — Artykuł ten niema zastósowania, gdy te przedmioty skradzione zostały, lub zginęły (art. 306). Przepisy artykułu poprzedzającego stósują się do papierów na okaziciela nawet wtedy, gdy pozbycie lub zastawienie nie było uskutecznione przez kupca w zakresie jego działań handlowych, i gdy papiery skradzione zostały, lub zginęły (art. 307). Oba artykuły poprzedzające nie wzruszają ustaw krajo-

*) Por. § 72 ust. o właśc. sąd. cyw. z 20 listopada 1852, l. 251 d. u. p.

wych, które jeszcze korzystniejsze dla posiadacza przepisy zawierają (art. 308). — Według ustawy o urządzeniu giełd z 1. kwietnia 1875, l. 67 d. u. p. interesy giełdowe (zob. § 12 tamże) — uważane być mają za czynności handlowe (§ 14) — zatém powyższe przepisy do nich się stósują. — Zob. O. 172, 719, 1151, 1309, 1321, 1621, 2122, 2547.

Rozciągłość przedmiotowa prawa zastawu.

§ 457. Prawo zastawu rozciąga się do wszystkich części rzeczy, będącéj wolną własnością zastawcy, do przybycia i przynależności zastawu, a tém samém i do przychodów (Früchte), dopóki takowe oddzielonemi lub powziętemi nie będą. Jeżeli więc dłużnik jednemu wierzycielowi daje na zastaw rzecz a późniéj drugiemu przychody z téj rzeczy; ten późniejszy zastaw ma skutek tylko co do przychodów już oddzielonych i powziętych.

(§§ 294—296, 330, 404.)

Unger I. 362[36], 423[17], 429[7], 435[18], 445[28], 464[20], 465[21,22], 469[39].

Rozciągłość prawa zastawu:

A) Co do przedmiotu. — O. 96, 246, 576, 587, 800, 3107, względem pytania, o ile prawo zastawu rozciąga się także do t. z. fructus civiles rzeczy zastawionéj. Zob. daléj O. 241, 995, 1082.

I. Przypadki, w których prawo zastawu ograniczone jest do przychodów: § 642 k. c.; d. n. z 27. czerwca 1791, l. 170 z. p. s. (przypisek do § 449, 9); ust. z 7. maja 1874, l. 51 d. u. p. § 22 (przypisek B 16, do § 450 k. c.).

II. W drodze sądowéj prawo zastawu na płodach (Früchte) lub dochodach z rzeczy nieruchomėj bywa wykonywane przez ustanowienie sekwestratora, który te płody i dochody pobierać i z niemi według przepisów p. c. postępować winien (zob. rozdział XXX. p. c. dla Galicyji i §§ 422 i 423 tamże). — Co do czynszów i dochodów z jakiéj należytości, na nieruchomości intabulowanéj zob. § 424, zaś co do płodów lub dochodów od należytości nieintabulowanéj zob. § 425 tamże. — Szczególne przepisy co do sekwestracyji:

1. Uzyskana przez wierzyciela sekwestracyja dochodów realności nie może stać na przeszkodzie wypłacie odsetków od kapitałów, już poprzednio na realności zahipotekowanych, lecz sekwestrator także odsetki takie, o ile przychody z dóbr sekwestrowanych wystarczają, płacić winien według porządku pierwszeństwa kapitałów, popierający zaś sekwestracyją swe prawa wykonywać może jedynie na resztujących przychodach dobra sekwestrowanego, po odtrąceniu odsetków od kapitałów zahipotekowanych (d. n. z 12. paźdz. 1790, l. 63 z. p. s.). — Por. § 394 p. c.

2. Z powodu, że realność już jest zasekwestrowaną, nie można wprawdzie wierzycielowi, który późniéj o sekwestracyją prosi, takowéj odmówić, — jednakże wierzyciel, który poprzednio uzyskał sekwestracyją, przez późniejsze dozwolenie takowéj nie może być naruszonym w swém prawie posiadania, bez jego przesłuchania i zezwolenia nie może mu być narzuconym inny sekwestrator, — ani téż osoba sekwestratora zmienioną być nie może. W takim przypadku sekwestracyja, która późniéj proszącemu dozwoloną będzie, ograniczy się do tego, że sekwestrator już mianowany otrzyma polecenie, aby zarządzając dobrami i składając rachunki, uwzględnił także późniejszą sekwestracyję. Ponieważ sekwestracyja hipotecznych praw wierzycieli nie narusza ani nie zmienia, sekwestrator co do użycia przychodów z dóbr zasekwestrowanych do d. n. z 12. paźdz. 1790 stósować się winien (d. n. z 6. maja 1814, l. 1085 z. p. s.).

3. Podane pod 1 i 2 przepisy mają także zastósowanie do sekwestracyji w drodze administracyjnéj zarządzonéj — a to według d. k. n. z 20. stycznia 1834 (z. p. s. l. 2638): „Jeżeli przeto wierzytelność, na któréj zaspokojenie sekwestracyja bądź w drodze administracyjnéj, bądź sądowéj została zarządzoną, ma pierwszeństwo przed kapitałami poprzednio zaintabulowanemi, natenczas stósownie do tego pierwszeństwa uiszczoną będzie przed odsetkami tych kapitałów; jeżeli zaś tego pierwszeństwa niema, wierzytelność idzie po odsetkach kapitałów zaintabulowanych.“

4. Zakłady kredytowe, stósownie do ustaw istniejących założone i dozorowi administracyji państwa poddane, które według celu, statutem zakreślonego, zajmują się interesami kredytowemi, a mianowicie zakłady, które szczególnie zajmują się udzielaniem pożyczek na hipotekę lub nabywaniem i sprzedażą dóbr nieruchomych, mogą, jeżeli wierzytelność hipoteczna zakładu prawomocnie została przyznaną, żądać także wydzierżawienia w drodze licytacyji publicznéj przychodów z dóbr zasekwestrowanych, a to przychodów wszystkich lub niektórych tylko. W tym celu przedstawią warunki licytacyji, a rzeczą sądu będzie, takowe bez przesłuchania strony przeciwnéj zbadać i zatwierdzić, o ile nie nasuwają wątpliwości (r. m. z 28. paźdz. 1865, l. 110 d. u. p. art. IV., b). — To prawo w szczególności przyznane zostało oddziałowi hipotecznemu banku narodowego (§§ 23, 24, r. m. z 20 marca 1856, l. 36 d. u. p.) i powszechnemu austr. zakładowi kredytowemu ziemskiemu według art. 112 i 113 statutów (rozp. min. z 1. czerwca 1864, l. 49 d. u. p.) i instytutowi kredytowemu ziemskiemu Gal. (§ 57 stat.).

III. O przypadkach, w których mimo zarzutu wierzycieli hipotecznych odłączenie pewnéj części od dóbr w księgach publicznych wpisanych, nastąpić może — zob. § 9 ust. z 6. lutego 1869, l. 18 d. u. p. — O skutkach przyłączenia odłączonéj części do innego ciała tabularnego stanowi § 15 tamże: „Wszelkie wpisy, ciążące na dobrach, z któremi połączenie nastąpiło, stają się również skutecznymi i co do części przyłączonéj.“

B) Co do wierzytelności. O. 1583, 2914, 2077, 2754, 2391, 2535. — Zob. § 14, 16 ust. hip. w przypisku do § 451 k. c.

Prawa i obowiązki zastawnika:

a) w razie niedostateczności zastawu;

§ 458. Jeżeli wartość zastawu z winy zastawcy lub z powodu późniéj odkrytych wad rzeczy, okazuje się

być niewystarczającą na pokrycie długu; wierzycielowi służy prawo żądać od zastawcy innego odpowiedniego zastawu. (§§ 340—343, 467, 922, 1311, 1374, 1447.)

O. 245, 963, 1150, 1388, 1898, 1907, 3138, 3213.

1. P. c. gal. § 388 (pow. § 293): Jeżeli powód występuje ze skargą o jaką rzecz lub prawo, w których posiadaniu pozwany znajduje się, a wykazuje niebezpieczeństwo, aby pozwany takowych w ciągu procesu nie pozbył, nie zepsuł albo jakiéj szkody nie wyrządził; wówczas może powód po zaofiarowaniu pozwanemu dostatecznego bezpieczeństwa za szkodę z tąd wyniknąć mogącą, podać prośbę o dopuszczenie sekwestracyji, w którym to celu niezwłocznie dzień do audyjencyji wyznaczonym, pozwany z dowodami swemi wysłuchanym a po wykazaniu niebezpieczeństwa sekwestracyja za daniem dostatecznego bezpieczeństwa dozwoloną być winna.

2. Kiedy w toku egzekucyji na zabezpieczenie niedostateczność zastawu wykazać należy, zob. § 4 r. m. z 18. lipca 1859, l. 130 d. u. p.

b) przed term nem zapłaty długu;

§ 459. Nie jest wolno wierzycielowi używać zastawu bez zezwolenia zastawcy; owszem powinien takowy należycie strzedz, i staje się odpowiedzialnym za stratę zastawu, któraby z jego winy nastąpiła. Wierzyciel nie utraca należytości swojéj przez stratę zastawu, nie z jego winy pochodzącą. (§§ 467, 1295, 1331, 1332, 1369, 1372.)

O. 271, 2894, 3130.

§ 460. Jeżeli wierzyciel dał w zastaw rzecz mianą w zastawie; on sam jest odpowiedzialnym za ten przypadek, przez któryby zastaw zostając u niego nie był zniszczał, lub nie był się pogorszył. (§§ 454, 965, 1111, 1305, 1311)

c) po terminie zapłaty długu;

§ 461. Jeżeli zastawnik nie otrzymuje zapłaty po upływie terminu do tego oznaczonego, może żądać sądownie sprzedaży zastawu przez licytacyją. Sąd w przypadku takim postępować powinien według przepisu ustawy sądowéj. (§§ 447, 1371.)

Unger II. 384[16]a, 442.

I. Prawo otrzymania zaspokojenia ze zastawu ręcznego bez pośrednictwa sądu służy: 1) Rządowi na zaspokojenie roszczeń, wynikłych ze stosunku służbowego, z kaucyji, przez urzędnika złożonéj (d. n. z 3. stycznia 1842, l. 583 z. p. s.). 2) Kasom oszczędności, według instrukcyji z 26. września 1844 (z. p. admin., tom 72) urządzonym, służy prawo sprzedania bez pośrednictwa sądu zastawionych zapisów długu państwa i akcyj bankowych, jeżeli pożyczka z odsetkami w terminie zapłaconą nie będzie (r. m. z 2. lutego 1852, l. 42 d. u. p.); 3) publicznym urzędom zastawniczym (pt. z 1. lutego 1785, l. 385 z. p. s.); 4) wierzycielowi mającemu zastaw kupiecki (art. 310—312 k. h.*) §§ 44—47 ust. wprow. k. h. z 19. grudnia 1862, l. 1 d. u. p. z r. 1863); 5) komisantowi, spedytorowi i przewoźnikowi (art. 375, 382, 409, k. h.); 6) uprzywilejowanemu bankowi narodowemu (§ 73 statutów, § 43 ust. z 27. grudnia 1862, l. 2 d. u. p. z r. 1863); 7) bankowi narodowemu jako bankowi hipotecznemu (§ 20 r. m. z 20. marca 1856, l. 36 d. u. p.); 8) austryjackiemu powszechnemu zakładowi kredytowemu ziemskiemu (art. 109 statutów ogłoszonych r. m. z 26. grudnia 1864, l. 99 d. u. p.); 9) bankowi anglo-austryjackiemu w Wiedniu (r. m. z 28. czerwca 1864, l. 67 d. u. p.); 10) towarzystwu zastawniczemu w Wiedniu (§ 21 statutów ogłoszonych r. m. z 26. czerwca

*) Artykuły te opiewają: Jeżeli ustanowienie zastawu ruchomego nastąpiło na piśmie między kupcami dla ubezpieczenia należytości, wynikłéj z obustronnych czynności handlowych, a dłużnik jest w opóźnieniu, wierzyciel może zaraz otrzymać zaspokojenie z zastawu, i niepotrzebuje wynosić skargi przeciw dłużnikowi. Wierzyciel postara się o zezwolenie na to we właściwym dla niego sądzie handlowym, składając potrzebne dokumenty, sąd zaś nakaże sprzedaż zastawionych przedmiotów lub części tychże, a to bez wysłuchania dłużnika i na niebezpieczeństwo wierzyciela. O tém zezwoleniu, oraz o odbytéj sprzedaży wierzyciel zawiadomi dłużnika, jeśli można zaraz; gdyby tego nie uczynił, ma obowiązek, szkodę wynagrodzić. Do odbycia sprzedaży nie potrzeba wykazania się, że zawiadomienie nastąpiło (art. 310.) Jeśli ustanowienie zastawu ruchomego nastąpiło między kupcami dla ubezpieczenia należytości, z obustronnych czynności handlowych wynikłéj, a jest układ pisemny, że wierzyciel bez postępowania sądowego może z zastawu zaspokojenie otrzymać, wierzyciel w razie opóźnienia się dłużnika mocen jest dać sprzedać zastaw publicznie; w takim przypadku, jeżeli przedmioty zastawione mają cenę giełdową lub targową, wolno mu uskutecznić sprzedaż za cenę bieżącą nawet niepublicznie, a to przez strzeczyciela handlowego, w braku zaś tego, przez urzędnika do licytacyji upoważnionego. O odbytéj sprzedaży wierzyciel zawiadomi dłużnika, jeśli można, zaraz; gdyby go nie uwiadomił, obowiązany będzie szkodę wynagrodzić (art. 311). Artykuły poprzedzające nie wzruszają szczególnych praw, jakie pod względem ustanowienia lub pozbywania zastawów ustawy, rozporządzenia lub statuty publicznym zakładom zastawniczym, instytutom kredytowym lub bankom przyznają. Pomimo artykułów poprzedzających, ustanowienie lub pozbycie zastawów ruchomych pomiędzy kupcami z powodu należytości, wynikłych z czynności handlowych, również i wtedy będzie ważne, gdy w takowém ustanowieniu lub pozbyciu zastawów ruchomych, przepisy pod tym względem w pojedynczych państwach obowiązujące, zachowane będą (art. 312).

1864, l. 56 d. u. p.); 11) bankowi hipotecznemu królestwa czeskiego (§ 39, 5 statutów, r. m. z 26. grudnia 1854, l. 99 d. u. p. ogłoszonych); 12) powszechnemu austr. uprzyw. zakładowi kredytowemu dla handlu i przemysłu w Wiedniu (§ 66 statutów ogłoszonych r. m. z 6. listopada 1855, l. 186 d. u. p); 13) w ogóle zakładom, według istniejących ustaw założonym i dozorowi administracyji państwa poddanym, które stósownie do celu, statutem zakreślonego, zajmują się czynnościami kredytowemi. Art. III. r. m. z 28. paźdz. 1865, l. 110 d. u. p. stanowi: Zakłady te mają prawo, domagać się zaspokojenia wierzytelności, wynikłych z interesów, statutem dozwolonych ze zastawów ręcznych, na zabezpieczenie tych wierzytelności ustanowionych — według wyboru swego, albo podług art. 310 albo podług art. 311 k. h. bez względu na to, czy dłużnik jest kupcem i należytość z czynności handlowych powstała, tudzież czy układ pisemny co do ustanowienia zastawu i co do postępowania miał miejsce lub nie miał miejsca. Sprzedaż publiczna, na zasadzie art. 310 k. h. uzyskana, ma być przedsięwzięta według przepisu § 47 ust. wprow. k. h.; 14) zastawnikowi towarów, będących w publicznych zakładach składowych stósownie do § 13 r. m. z 19. czerwca 1866, l. 86 d. u. p.: Jeżeli w razie zastawienia, okazującego się z indosu (§ 12 b, przytoczony w przypisku do § 452 pod l. 2) wyrażone są w tymże także ilość i czas wypłaty należytości zastawnéj, tudzież nazwisko, stan i miejsce zamieszkania wierzyciela a to z podpisem dłużnika zastawnego, wówczas służy posiadaczowi dowodu składowego prawo utrzymania zaspokojenia z zastawu na zasadzie art. 311 k. h. i §§ 44 i 45 u. w. bez dalszego układu pisemnego i bez pośrednictwa sądu; 15) w niektórych interesach giełdowych według § 15 u. z 1. kwietnia 1875, l. 67 d. u. p.: W interesach zastawnych, przedłużeniach (Prolongations-) i zastawnictwie papierów publicznych (Kostgeschäft), które są czynnościami giełdowemi, przepisy art. 311 k. h. także wówczas mają zastósowanie, chociażby interes nie powstał między kupcami za należytość, z obustronnych czynności handlowych wynikłą, i chociaż nie istnieje układ pisemny, że wierzyciel bez postępowania sądowego może z zastawu zaspokojenie otrzymać.

II. Niektóre prawa wyjątkowe co do otrzymania zaspokojenia ze zastawu nieruchomego służą w ogólności tym zakładom stósownie do istniejących ustaw założonym, pod dozorem rządu będącym i czynnościami kredytowemi się zajmującym, których szczególną czynnością jest udzielanie pożyczek na hipotekę i nabywanie, tudzież sprzedaż dóbr nieruchomych (art. IV. r. m. z 28. paźdz. 1865, l. 110 d. u. p.) — w szczególności zaś zakładem i bankom pod l. 7) 8) 11) przytoczonym, niemniéj instytutowi kredytowemu ziemskiemu galicyjskiemu (§§ 44, 46, 48 i nast. 57, 58 i nast. statutów).

III. O prawach zastawnika po otwarciu upadłości stanowi ustawa konkursowa z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869 § 12, 2: Egzekucyja, mająca na celu wykonanie prawa zastawu na ruchomościach i nieruchomościach, tudzież prawa zatrzymania i odzyskania (dochodzenia zwrotu) może być i po otwarciu upadłości uzyskaną i popieraną. 3. Toż samo rozumie się o wykonaniu nabytego przez wierzyciela już przed otwarciem upadłości prawa otrzymania zaspokojenia z zastawu bez pośredniczenia sądu. — Por. § 30, 164, 165 u. konk.; §§ 44 i 45 ust. wprow. k. h. z 17. grudnia 1862, l. 1 d. u. p. z r. 1863.

IV. O podziale ceny kupna realności obciążonych hipoteką łączną w konkursie zawiera przepisy § 37 u. o upadłościach z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869. Trybunał najwyższy orzekł (r. w. 4): Przepis § 37 ust. o upadł. z 25. grudnia 1868 ma także analogiczne zastósowanie w razie rozdziału ceny kupna za nieruchomości, w drodze egzekucyji sprzedane, hipoteką łączną obciążone. — Orzeczenia dawniejsze co do hipotek łącznych; 602, 837, 1200, 1345, 2565, 3036, 2113, 2601; 593.

§ 462. Dopóki licytacyja nie rozpocznie się, wolno jest każdemu zastawnikowi na nieruchomości zapisanemu, zapłacić dług, z powodu którego licytacyja żądaną była. (§§ 1076, 1395, 1422, 1423.)

O. 305, 2159.

Z tego powodu stanowi § 438 p. c. Gal.: Każdemu wierzycielowi na nieruchomości intabulowanemu należy doręczyć pierwsze rozpisanie licytacyji, a to sądownie i w tymże samym czasie, w którym obwieszczenie o téjże licytacyji wygotowaném zostaje; w przeciwnym razie licytacyja byłaby nieważną, wyjąwszy, jeżeliby najwięcéj ofiarujący przyjął na siebie zaspokojenie wszystkich wierzycieli intabulowanych. Podobny przepis zawiera d. n. z 6. maja 1847, l. 1063 z. p. s.

§ 463. Dłużnicy nie mogą licytować rzeczy na sprzedaż wystawionéj a przez nich zastawionéj.

§ 449 p. c. Gal.: Dłużnik licytować nie może. — O. 377.

§ 464. Jeżeli dług ze sprzedaży zastawu w całości zapłaconym być nie może, brakującą resztę dłużnik dopłacić powinien. Do niego zaś należy to, co więcéj nad ilość długu zebraném będzie. (§ 1483.)

O. 1017, 2381.

§ 465. Ustawa sądowa przepisuje, jak dalece zastawnik zaspokojenia swego z zastawu lub téż z innego majątku dłużnika dochodzić może. (§ 1360.)

O. 907.

§ 411 p. c. Gal.: Jeżeli pozwany obowiązanym został do zapłacenia powodowi sumy pieniężnéj; wówczas winien powód wymienić w swém podaniu egzekucyjném wszelkie dobra pozwanego, z których żąda zaspokojenia; wybór ten zastawionym jest powodowi nawet wtedy, jeżeliby jego pretensyja pokrytą była zastawem.

§ 466. Jeżeli dłużnik w czasie trwającego zastawu przeniósł własność rzeczy zastawionéj na drugiego; wie-

rzycielowi służy prawo dochodzić naprzód prawa swego osobistego przeciwko dłużnikowi, a potém zupełnego zaspokojenia siebie na rzeczy zastawionéj. (§§ 443, 465, 847, 1282, 1360, 1401—1403, 1444.)

O. 74, 433, 438, 842, 843, 1013, 1085, 1324, 2702, 2953, 2993, 3301.

1. O t. z. skardze hipotecznéj stanowi r. m. z 19. września 1860, l. 212 d. u. p. § 1. Wierzyciel hipoteczny tylko wyniesieniem skargi dochodzić może swéj wierzytelności § 2. Wolno mu tak skargę, jakotéż i wypowiedzenie, o ile od tego zawisłą jest płatność wierzytelności, wynieść albo przeciw dłużnikowi osobistemu, albo przeciw właścicielowi hipoteki, albo łącznie przeciw obudwom*) § 6. Jeżeli zapisanie skargi w księgach publicznych nie nastąpiło, wówczas egzekucyja na hipotekę dozwoloną być może jedynie na podstawie wyroku prawomocnego, przeciw właścicielowi hipoteki uzyskanego, lub zawartéj z nim ugody wykonalnéj. Była jednak egzekucyja na hipotekę celem ściągnienia wierzytelności już rozpoczętą — natenczas celem ściągnienia téj saméj wierzytelności popierać można daléj egzekucyją na hipotekę, pomimo późniejszego pozbycia, przeciw każdemu późniejszemu właścicielowi takowéj § 7. Przepisy § 6 będą stósowane także do tych dóbr zastawnych, które nie są zapisane w tabulach, księgach miejskich i gruntowych, i w tych krajach koronnych, w których ksiąg takich niema.

2. O zapisaniu wypowiedzenia i skargi hipotecznéj i skutkach takiego zapisania stanowi ust. hip. z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p.: Zapisanie wypowiedzenia wierzytelności hipotecznéj, sądownie lub notaryjalnie poświadczonego, tudzież zapisanie skargi hipotecznéj może być dozwalane przez sąd hipoteczny, na żądanie wierzyciela, jeżeli ten, przeciw komu wypowiedzenie lub skarga jest wymierzoną, za właściciela obciążonéj nieruchomości jest wpisany i jeżeli wytoczenie skargi hipotecznéj będzie wykazane. Także sąd sporu może wprost dozwolić zapisanie skargi hipotecznéj (§ 59). Zapisanie rzeczone ten ma skutek, że wypowiedzenie lub skarga zachowuje moc swoję także przeciw każdemu późniejszemu właścicielowi zastawu; a w szczególności, że na mocy zapadłego na skutek zapisanéj skargi, prawomocnego orzeczenia lub wykonalnéj ugody, egzekucyja może być prowadzoną na nieruchomość obciążoną przeciwko każdemu onéj właścicielowi (§ 60).

Wygaśnienie prawa zastawu.

§ 467. Gdy rzecz zastawiona zniszczeje; gdy wierzyciel zrzeka się prawnie prawa swego do niéj, lub ją bez zastrzeżenia dłużnikowi zwraca; natenczas prawo zastawu gaśnie, lecz dług pozostaje. (§§ 448, 863, 1311, 1444, 1447.)

*) §§ 3, 4 i 5 zastąpione zostały przytoczonemi pod 2 przypisami ustawy hipotecznéj.

K. k. § 485: Kto w sposobie osobnego zarobkowania wypożycza pieniądze na zastawy, utrzymuje księgi zastawne i kartki zastawne wydaje, staje się winnym przekroczenia i ma być ukaranym po raz pierwszy bezpłatnym oddaniem właścicielowi zastawów przyjętych. O. 2829.

§ 468. Prawo zastawu gaśnie także z upływem czasu, na który zastaw był ustanowionym; a zatém z ustaniem czasowego prawa, które zastawcy do rzeczy zastawionéj służyło, jeżeli okoliczność ta wierzycielowi była wiadomą lub z ksiąg publicznych wiadomą być mogła. (§§ 443, 527, 1449.)

O. 2438.

§ 469. Prawo zastawu gaśnie, gdy dług jest zapłaconym. Zastawca obowiązanym jest do zapłacenia jedynie wtenczas, jeżeli mu zastaw zaraz zwróconym będzie. Samo zapłacenie długu, nie jest dostatecznem do zniesienia hipoteki. Nieruchomość dopóty zostaje obciążoną hipoteką, dopóki dokument na dług z ksiąg publicznych wykreślonym nie zostanie. (§§ 445, 1369, 1412, 1426—1428, 1446, 1483.)

Unger I. 551[68], 601[20]; II. 440[11], 565[28]. — O. 611, 618, 1051, 1345, 1659, 1778, 1782, 1803, 2021, 2196, 2389, 3067, 3070, 3214, 3288, 3557.

(Ad §§ 467 do 469.) Inne przypadki zgaśnięcia prawa zastawu. (Mercy, str. 185.)

I. Umorzenie dawnych wierzytelności hipotecznych na zasadzie §§ 118—121 u. hip. z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p.: Gdy od wpisu wierzytelności hipotecznéj, a jeżeli do takowéj odnoszą się dalsze wniesienia, także od ostatniego z tych wniesień, upłynie przynajmniéj lat 50, a ci, którzy według wniesień przedstawiają się jako uprawnieni, albo téż onych dziedzice i następcy nie mogą być wynalezieni, i przez ten czas ani zapłaty kapitału lub odsetków nie podnieśli, ani w inny sposób prawa swego nie poszukiwali, dłużnik mocen podać do sądu hipotecznego prośbę o zarządzenie umorzenia (§ 118). Proszący powinien wyrazić w prośbie powody żądanego umorzenia. Jeżeli sąd hipoteczny uzna za stósowne prośbie zadość uczynić, winien edyktem wezwać tych, którzy roszczą pretensyje do wierzytelności hipotecznéj, aby się z takowemi zgłosili (§ 119). W edykcie wyrazić należy dokładnie wpis ze wszystkiemi wniesieniami, do takowego odnoszącemi się, i ustanowić do zgłoszenia się z pretensyjami termin jednego roku, który wyznaczyć należy w przybliżeniu z uwzględnieniem pierwszego ogłoszenia edyktu i z wymienieniem ostatniego dnia kalendarzowego. Edykt w sądzie przybić i trzy razy w gazetach, na ogłoszenia sądowe przeznaczonych zamieścić należy. Zarządzenie ogłoszenia także w innych dziennikach krajowych lub zagranicznych zostawia się sądowi hipotecznemu (§ 120). Jeżeli kto zgłosi się

z pretensyją w ciągu terminu edyktalnego, należy zawiadomić o tém osobę umorzenia żądającą, a interesowanym zachowuje się wolność wyjednania orzeczenia względem pretensyji na drodze sporu. Jeżeli zaś termin edyktalny bezskutecznie przeminie, sąd hipoteczny na żądanie proszącego dozwoli za pomocą rezolucyji umorzenia tak wpisu, jakoteż wniesień do tegoż odnoszących się, a oraz i onych wykreślenia (§ 121). — Przez te przepisy został zniesiony d. n. z 15. marca 1784, l. 262 z. p. s.

II. Wykreślenie wierzytelności hipotecznych niezaspokojonych z ceny licytacyjnéj nieruchomości.

1. Najwyższą cenę ofiarujący odpowiada według przepisu § 328 p. c. powszechnego (§ 436 gal.) wierzycielom hipotecznym tylko do wysokości ceny licytacyjnéj, a sędzia, przeprowadziwszy z wierzycielami rozprawę zwyczajną co do pierwszeństwa wierzytelności, wskaże nabywcy tych, których z ceny licytacyjnéj ma zaspokoić (d. n. z 15. stycznia 1787, l. 621 z. p. s. lit 5).

2. W przypadkach sprzedaży egzekucyjnéj nieruchomości w drodze licytacyji publicznéj odbywa się rzecz między sądem i nabywcami; jeżeli więc nabywca dobra sprzedanego umówioną cenę kupna w sądzie całkowicie złoży*), natenczas na żądanie nabywcy wszystkie na sprzedanych dobrach hipotecznie ubezpieczone ciężary bez przesłuchania i zezwolenia wierzycieli hipotecznych wykreślone będą, ponieważ nabywca ze swéj strony dopełnił obowiązki w obec sądu sprzedającego, sąd zatém uprawnionym i obowiązanym jest oddać mu zupełną i nieobciążoną własność dobra. — Tylko te ciężary, których przejęcie było umówione, winien nabywca przejąć z nabytém w drodze licytacyji dobrem, i takowe, jak się to samo przez się rozumie, wykreślone być nie mogą. Zaspokojenie wierzycieli hipotecznych ze złożonéj ceny kupna, wykazanie służących im praw pierwszeństwa, jest tylko rzeczą dłużnika, którego dobra sprzedane zostały, i pozostawić należy takowe wierzycielom hipotecznym (d. n. z 22. kwietnia 1803, l. 1139 z. p. s. do galicyjskiego sądu appellacyjnego).

III. Przez zjednoczenie (§§ 1445, 1446).

IV. Przez przedawnienie (§§ 1478, 1479, 1483, 1499, 1500).

O przywileju zastawników.

§ 470. Ustawa sądowa wskazuje przywileje, które służą zastawnikom w przypadku zbiegu wielu wierzycieli.

I. W przypadku zbiegu wierzycieli (w upadłościach) mają:

A) Właściwy przywilej (Pfandprivilegium, privilegirtes Pfandrecht) t. j. że ich zastaw ma pierwszeństwo przed innemi, chociaż powstał późniéj, te pretensyje, które z ceny sprzedaży należących do masy upadkowéj 1) dóbr nieruchomych; 2) ruchomości

*) a nawet stósowne do d. n. z 22. grudnia 1815, l. 1197 z. p. s. wcześniéj, jeżeli tak stanowią warunki sprzedaży (§§ 436, 452 p. c. gal.).

lub 3) majątku kopalnianego zaspokojone być muszą przed wierzytelnościami, zastawem lub hipoteką ubezpieczonemi. Takiemi są według ustawy o upadłościach z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869:

ad 1. Cena sprzedaży nieruchomości, należącéj do masy upadkowéj i przychody z rzeczy lub ceny z niéj otrzymanéj, podczas upadłości wynikłe, służą naprzód na zaspokojenie długów masy, ciążących na szczególnéj masie (§ 29). Wszelako z kosztów masy, jakie za sobą pociąga ustalenie roszczeń rzeczowych, w skutek zgłoszenia się do upadłości nastąpione, na szczególną masę spadają tylko ilości, tyczące się takich roszczeń rzeczowych, które i o ile pokryte będą ceną sprzedaży rzeczy. Potém zaś zaspokoić należy z osobna poniżéj wymienione należytości, a to w następnéj kolei: 1) zaległe na nieruchomości za ostatnie trzy lata przed otwarciem upadłości opłaty od przeniesienia własności, podatki i daniny publiczne, do których i dodatki w celach administracyji publicznéj w ten sposób doliczyć należy, iżby takowe zaspokojone były zaraz po podatkach i daninach, do których przyczynione zostały (§ 31).

ad 2. Od ceny sprzedaży ruchomości należącéj do masy upadkowéj, a obciążonéj wierzytelnościami zastawem zabezpieczonemi i od przychodu jaki ta ruchomość lub jéj cena sprzedaży podczas upadłości przyniosła, odciągnąć należy naprzód według zasad w § 31, co do nieruchomości postanowionych, długi masy, odnoszące się do téj ruchomości a potém zaspokoić wierzytelności zastawem ubezpieczone (§ 38). Osobne przepisy stanowią, jak dalece cła, akcyza i inne daniny publiczne ciążą na towarach lub płodach, od których się należy, a kary majątkowe na przedmiotach i środkach pomocniczych przestępstwa skarbowego, i jak dalece mają na nich pierwszeństwo przed wierzycielami zastawem obwarowanemi (§ 39).

ad 3. Zob. § 41 wstęp i ustępy 1, 2, 3, 4 ust. o upadłościach.

B) Uważając jednak cały majątek upadłości za zastaw służącą na zaspokojenie ogółu wierzycieli, których roszczenia istniały w czasie otwarcia upadłości (§ 1 ust. o upadłościach), można by uznać za uprzywilejowane także 1) długi masy (§ 28, 29 ust. o upadł.); 2) w ogóle należytości wierzycieli rzeczowych, którzy z mas szczególnych zaspokojeni być muszą z wykluczeniem wierzycieli osobistych (wierzycieli upadłości) według przepisów §§ 30—41 włącznie ustawy o upadłościach; 3) tudzież roszczenia wierzycieli upadłości, należących do klasy pierwszéj i drugiéj. — W tym względzie stanowi ustawa o upadłościach z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869: Cały majątek upadłości, o ile nie jest przeznaczony na zaspokojenie wierzycieli rzeczowych i umorzenie długów mas szczególnych, wpływa do spólnéj masy upadłości i obrócony będzie na zaspokojenie wierzycieli upadłości za poprzedniém zapłaceniem długów, też spólną masę obciążających, a to w porządku następującym (§ 42). Do klasy pierwszéj należą: 1) gdy upadły umarł przed otwarciem upadłości, koszta pogrzebu stósownie do § 549 k. c.; gdy umarł po otwarciu upadłości, wydatki nieodzownie z jego pogrzebem połączone. 2) Zaległe za rok ostatni przed otwarciem upadłości zasługi lub zapłata za robotę osób przyjętych do służby stałéj w domu, gospodarstwie lub za-

robkowaniu upadłego, choćby te osoby były nawet dziećmi jego, lub służbę u niego jeszcze przed otwarciem upadłości były opuściły; 3) Należytości doktorów, chirurgów, akuszerek, doglądaczy chorych i aptékarzy, jeżeli roszczenia ich za trudy i dostarczane leki odnoszą się do chorób upadłego lub członków jego rodziny, których utrzymywać był obowiązany, lub jego czeladzi domowéj, a nie zalegają dłużéj nad rok jeden przed otwarciem upadłości. Rok ten w razie śmierci upadłego, przed otwarciem upadłości zaszłéj, liczy się od dnia jego śmierci wstecz. 4) Podatki, ilości ugodne przez układ z opodatkowanym oznaczone, cła, akcyzy i inne daniny publiczne, o ile te należytości nie zalegają dłużéj nad trzy lata, licząc wstecz od dnia otwartéj upadłości i nie są już zaspokojone z rzeczy, na któréj ciążyły. Jeśli masa nie wystarcza na całkowite zaspokojenie wierzycieli téj klasy, wówczas należytości przytoczone pod 1, 2, 3 zapłacone będą w stosunku pojedynczych ilości; reszta zaś, jakaby pozostała, obróci się na zapłacenie należytości pod 4 wskazanych (§ 43). Do drugiéj klasy należą, i w razie niedostateczności masy stosunkowo zapłacone będą 1) wynagrodzenia, do jakich są obowiązani ojciec, opiekun lub kurator z powodu niezgodnego z ich obowiązkami zarządzenia majątkiem małoletniego lub zostającego pod kuratelą. 2) Roszczenia skarbu publicznego do urzędnika lub posługacza, wynikające ze stosunków służby (§ 44).

II. W innych przypadkach mają uprzywilejowane prawo zastawu 1) wierzytelności w przypisu do § 450 k. c. pod B) 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18 i pod C) wyszczególnione. 2) Zakłady kredytowe według Art. III., ustęp 4 r. m. z 28. paźdz. 1865, l. 110 d. u. p.: „Poprzednie nabyte prawa osób trzecich na papierach wartościowych i innych rzeczach ruchomych, które zakłady te jako majątek dłużnika przyjęły na podstawie interesu, według statutów dozwolonego, w tym przypadku tylko wtedy mają pierwszeństwo przed roszczeniami zakładu, jeżeli te prawa poprzednie znane były zakładowi już w czasie oddania, lub przynajmniéj z łatwością poznane być mogły.“

O prawie zatrzymania.

§ 471. Ani zastawnik, ani jakikolwiek inny posiadacz cudzéj rzeczy nie może, po wygaśnieniu dozwolonego mu prawa, zatrzymywać takowéj z powodu innéj należytości. Może jednak w przypadkach przywiedzionych w ustawie sądowéj, rzecz ruchomą do depozytu sądowego złożyć i onę zapowiedzieć, zaś co do nieruchomości, może żądać sekwestracyji sądowéj. (§§ 319, 320, 334, 392, 403, 957, 958, 980, 1109, 1440.)

I. Prawo zatrzymania przyznane jest 1) adwokatowi według § 19 ust. z 6. lipca 1868, l. 96 d. u. p. w przypisku do § 450, B), 13; 2) kupcom dla należytości jakie mają u innego kupca z obustronnych między nimi zawartych czynności handlowych, jeżeli zachodzą wymogi, w art. 313 i 314 k. h. wyszczególnione, a strony szczególnie nie wykluczyły takowego (art. 316 k. h.) — ze skutkiem, w art. 315 k. h. określonym. 3) Zakłady kredytowe wykonywać mogą dla swych wierzytelności prawo zatrzymania na ruchomych rzeczach i papierach wartościowych dłużnika, które otrzymały w swoję moc na podstawie interesu, według statutów dozwolonego, stósownie do art. 313 do 316 k. h., nawet wówczas, jeżeli dłużnik nie jest kupcem i wierzytelność nie powstała z czynności handlowych (r. m. z 28. paźdz. 1865, l. 110 d. u. p. art. III. ust. 3).

II. W upadłości należy uważać prawa zatrzymania przed otwarciem upadłości nabyte za prawa zastawu (§ 11 ust. o upadłościach z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869).

P. p. I., 20, § 536—567; K. N. art. 867, 1673, 1749, 1885, 1948; P. s. §§ 767—769.

ROZDZIAŁ SIÓDMY.

O służebnościach.

Schuster Mich. Ueber das Baurecht etc. Prag 1819. Nagel Leo. Beitrag zur Lehre von den Grunddienstbarkeiten nach österr. Recht (Ztsch. für Gesetzkunde und Rechtspflege 1860, N. 15.)

(Pr. J. II. 3—5. — D. VII. VII. P. p. I. 21, 22. K. N. II. 3, 4. K. c. k. p. 1). Co do wolnego odpływu i przyjmowania wod pomiędzy właścicielami gruntów post. z 10. paźdz. 1818, D. p. t. 6, str. 232. — 2) Co do pastwiska i wrębu prawo sej. z 16./28. czerwca 1830. D. p. t. XIII. str. 121. P. s. § 520—661.)

Pojęcie prawa służebności.

§ 472. Na mocy prawa służebności właściciel obowiązanym jest względnie swéj rzeczy do znoszenia czego lub zaniechania, na korzyść drugiego. Służebność jest prawem ściśle rzeczowém, służącém przeciwko każdemu posiadaczowi rzeczy służebnéj. (§§ 307, 313, 479, 482.)

O. 1098, 1460, 3100.

Podział służebności;
na gruntowe i osobiste;

§ 473. Jeżeli prawo służebności połączone jest z posiadaniem gruntu dla korzystniejszego lub dogodniejszego używania onegóż, natenczas służebność jest gruntową; w przeciwnym przypadku służebność jest osobistą. (§ 298.)

O. 311, 2540

na wiejskie i miejskie;

§ 474. W służebnościach gruntowych zachodzi dwóch posiadaczów gruntowych; do jednego z nich jako obowiązanego, należy grunt służebności podległy; do drugiego jako mającego prawo należy grunt panujący. Grunt panujący albo jest przeznaczonym do gospodarstwa wiejskiego, albo do innego użycia, a według tego służebności są albo wiejskie, albo miejskie.

O. 150, 2212.

Zwykłe rodzaje:

a) służebności miejskich;

§ 475. Zwykłemi służebnościami miejskiemi są:

1) prawo, ciężar budynku swego na cudzym budynku opierać;

2) belkę lub krokiew w cudzą ścianę wpuszczać;

3) okno w cudzéj ścianie, czy to dla światła czy też dla widoku robić;

4) dach lub ganek nad kolumną powietrza do sąsiada należącego, budować;

5) dym przez komin sąsiada przeprowadzać;

6) okapy na cudzy grunt prowadzić;

7) płyny na grunt sąsiada wylewać, lub przez tenże grunt przeprowadzać.

Na mocy tych, lub tym podobnych służebności miejskich, posiadacz domu ma prawo do czynienia czego na gruncie swego sąsiada, co tenże znosić jest obowiązanym. (§§ 482—491, 525.)

O. 85.

§ 476. Na mocy innych służebności miejskich, posiadacz gruntu służebnego obowiązanym jest do zaniechania tego, coby mu, gdyby nie było służebności, wolno było czynić. Takiemi służebnościami są:

8) domu swego nie podwyższać;

9) onego nie zniżać;

10) budynkowi panującemu światła i powietrza;

11) lub widoku nie zabierać;

12) okapu swego domu od gruntu sąsiada, któremu do skrapiania ogrodu jego, lub do napełnienia cysterny, albo też do innego użytku potrzebnym być może, nie odwracać. (§§ 490, 491.)

O. 101, 2748, 2865.

b) służebności wiejskich;

§ 477. Celniejsze służebności wiejskie są:

1) prawo mienia na cudzym gruncie i ziemi ścieżki, wygonu bydła lub drogi do jeżdżenia;

2) czerpania wody, pojenia bydła, sprowadzania i odprowadzania wody;

3) strzeżenia bydła i paszy;

4) wyrąbywania drzewa, zbierania uschłych gałęzi i chrustu, zbierania żołędzi i grabienia liści;

5) polowania, łowienia ryb, łapania ptaków;

6) łamania kamieni, brania piasku, wypalania wapna. (§§ 492—503.)

O ile prawo polowania, łowienia ryb i ptaków na cudzym gruncie wykonywaném być może, określają przepisy o polowaniu (por. uwagą przy § 383).

Rodzaje służebności osobistych.

§ 478. Służebnościami osobistemi są: potrzebne używanie jakiéj rzeczy; użytkowanie i mieszkanie.

Nieprawidłowe i pozorne służebności.

§ 479. Jednak służebności, które z natury swojéj są gruntowemi, tylko saméj osobie; albo korzyści, które zwykle są służebnościami, tylko pod warunkiem odwołalności, dozwolonemi być mogą. Zboczeń takich od natury służebności domniemywać się nie można; kto je twierdzi, ten dowodzić powinien.

O. 1098.

Nabycie prawa służebności.

Tytuł do nabycia.

§ 480. Tytuł do służebności polega albo na umowie, albo na rozporządzeniu ostatniéj woli; albo na wy-

roku sądowym przy podziale spólnego gruntu; albo wreszcie na przedawnieniu. (§§ 425, 613, 707, 708, 757, 812, 1228, 1460, 1470.)

O. 101, 150, 174, 196, 213, 214, 257, 488, 971, 1322, 1486, 1546, 1725, 1779, 2039, 2412, 2587, 2748, 2893, 2962, 2988, 3169, 3184, 3647, 3732, 3908.

1. Ustawa leśna z 3. grudnia 1852, N. 250 d. u. p. zawiera niektóre przepisy odnoszące się do prawa prywatnego, a mianowicie względem służebności leśnych w §§ 9—18, — względem wyprowadzenia z lasu i spławiania produktów leśnych w §§ 24—43.

Według § 24 każden właściciel gruntu jest obowiązany zezwolić na przewożenie płodów leśnych przez swoje grunta, jeżeli inną drogą albo wcale nie, albo tylko z nie stosunkowemi kosztami z lasu wyprowadzonemi lub daléj przewożonemi być mogą. To zaś ma nastąpić w sposób dla właściciela gruntu najmniéj szkodliwy i za zupełném wynagrodzeniem wszelkich szkód. O potrzebie takiego prowadzenia drzewa przez obce grunta orzeka najniższa władza administracyjna, i oznacza zarazem tymczasowo wysokość wynagrodzenia. Niechcą strony na tém poprzestać, mogą się odwołać do wyższéj władzy administracyjnéj. Nie przyjdzie w drodze administracyjnéj między stronami ugoda do skutku, mogą w sądzie rozpocząć kroki prawne.

Jeżeli wynagrodzenie tymczasowo oznaczone, zostanie złożone, wyprowadzenie drzewa wstrzymane być nie może.

2. Ustawa wodna § 15 (ob. § 287) mówi o obowiązku właściciela gruntu zezwolić aby woda obca przez grunt jego sprowadzoną była.

3. Według § 191 u. górniczéj z 23. maja 1854, N. 146 d. u. p. Każdy przedsiębiorca górniczy jest obowiązany, o ile przez to jego własne górnictwo szkodę nie ponosi, lub na niebezpieczeństwo narażone nie jest, za stósownem wynagrodzeniem:

a) dozwolić sąsiednim uprawnionym przedsiębiorcom górniczym spółużywania swych sztolni, szybów, maszyn do wydobywania, przewiewu i wyciągania wody, chodników i koleji żelaznych, mostów i kładek;

b) dozwolić w celu korzystniejszego prowadzenia cudzéj kopalni, aby w jego polu stawiane były budowle pomocnicze, albo żeby budowle takie do innych kopalni należące lub samoistne, prowadzone były przez jego miary górnicze. — Nie mogą się strony pogodzić, orzeka władza górnicza względem obowiązku ustanowienia służebności i jéj rozciągłości, i zarazem oznacza z przyzwaniem biegłych, tymczasowo, z zastrzeżeniem drogi prawa, wysokość wynagrodzenia (§ 194 u. górn.).

Sposób nabycia.

§ 481. Prawo rzeczowe służebności na nieruchomościach i w ogólności na przedmiotach do ksiąg publicznych wpisanych, jedynie przez wniesienie go do tychże ksiąg nabytém być może; co do innych rzeczy, prawo to

nabytém zostaje przez wyżéj (§§ 426—428) wymienione sposoby oddania rzeczy. (§§ 321, 431—446, 1498.)

O. 134, 321, 1322, 2988.

Ustawa o księgach gruntowych z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p. § 12. Przy służebnościach i ciężarach rzeczowych podać należy z jak największą pewnością treść i zakres prawa, wpisać się mającego, wartości pieniężnéj wymieniać nie potrzeba. Jeżeli służebności mają być ograniczone na przestrzeń oznaczoną, granice téjże dokładnie określić należy.

Prawny stosunek przy służebnościach.

Ogólne przepisy co do prawa służebności.

§ 482. Wszystkie służebności to mają spólnego, iż posiadacz rzeczy służebnéj w powszechności nie jest obowiązanym do czynienia, lecz tylko obowiązanym jest dozwolić drugiemu wykonywać prawo, lub też, iż powinien zaniechać tego, co jako właściciel czyniłby mógł, gdyby nie było służebności. (§ 472.)

O. Na wymowę (Ausgedinge) egzekucyja prowadzoną być może tylko przez sekwestracyje w myśl § 520 p. p. c. (u. s. n. z 19. lutego 1873, l. 1367, V. senat).

§ 483. Dla tego mający prawo służebności powinien w ogólności ponosić nakłady na utrzymywanie i naprawę rzeczy do służebności przeznaczonéj. Jeżeli jednak obowiązany do służebności używa także téj rzeczy; powinien stosunkowo przyczyniać się do nakładu, i od tego obowiązku jedynie przez odstąpienie téj rzeczy mającemu prawo służebności może się uwolnić, nawet bez jego zezwolenia. (§§ 487, 491, 494, 497, 839.)

§ 484. Posiadacz panującego gruntu może wprawdzie używać prawa swego według upodobania; jednak służebności nie mogą być powiększane, owszem ile natura ich i cel ich ustanowienia dozwala, ograniczane być powinny. (§§ 489, 493, 508, 513—515, 914—916.)

O. 1634, 3383, 3536.

§ 485. Żadna służebność nie może być dowolnie oddzielaną od rzeczy służebnéj, ani też na inną rzecz lub osobę przenoszoną. Każda także służebność uważaną jest za niepodzielną w tym sposobie, iż przez powiększenie, zmniejszenie lub podzielenie na części gruntu, prawo,

które na nim ciąży, ani zmienioném ani podzieloném być nie może. (§§ 484, 844, 847, 890.)

Według ustawy o urządzeniu upadłości z 25. grudnia 1868, N. 1 d. u. p. z 1869, § 32, służebności utrzymują się jako ciężar nieruchomości, do której są przywiązane, i przekazują się nowonabywcy, atoli bez uszczerbku poprzedzających wierzytelności hipotecznych.

W razie gdyby także uszczerbek zachodził, prawo do wynagrodzenia za nieprzekazaną służebność wstępuje w miejsce służebności jako wierzytelność hipoteczna.

§ 486. Na jednym gruncie więcéj osób razem może mieć służebność, byleby na tém dawniejsze prawa trzeciego nie cierpiały.

Zastósowanie do służebności;

w szczególności do prawa mienia ciężaru i belek na cudzym budynku lub do przeprowadzenia dymu.

§ 487. Podług tych teraz podanych zasad, stosunki prawne przy szczegółowych rodzajach służebności, oznaczone być winny. Kto zatém obowiązanym jest znosić ciężar sąsiedniego budynku; dozwolić wpuszczenia belki do swojéj ściany; lub przechodzenia cudzego dymu przez swój komin; ten powinien przykładać się stosunkowo do utrzymania przeznaczonych na ten cel murów, słupów, ściany lub komina. Nie można jednak wymagać od niego, aby panujący budynek podpierał, lub komin sąsiada naprawiał. (§§ 482, 483.)

Prawo mienia okna.

§ 488. Prawo mienia okna nadaje tylko prawo do światła i powietrza, nie zaś do widoku, który szczególnie dozwolonym być powinien. Komu nie służy prawo widoku, ten może być przymuszonym, aby okno kratą zaopatrzył. Z prawem mienia okna połączonym jest obowiązek zabezpieczenia otworu; kto to zaniedbuje, ten staje się odpowiedzialnym za wynikające ztąd szkody. (§§ 483, 1318, 1319.)

O. 2587, 2748, 3690.

Prawo okapu.

§ 489. Komu służy prawo okapu, ten może obrócić ściek wody deszczowéj na dach cudzy bez lub za pomocą rynien; może także swój dach podwyższyć; jednak takie urządzenia poczynić winien, aby przez

to służebność nie stała się uciążliwszą. Powinien równie znacznie spadły śnieg wcześnie uprzątnąć, i rynny do ścieku wody przeznaczone utrzymywać.

Prawo sprowadzania wody deszczowéj.

§ 490. Komu służy prawo sprowadzać wodę deszczową z sąsiedniego dachu na swój grunt, do tego należą wyłącznie wydatki na rynny, kadzie i inne potrzebne do tego przyrządy.

§ 491. Jeżeli dla sprowadzonych płynów potrzebne są rowy i kanały, takowe właściciel panującego gruntu urządzić powinien; obowiązanym jest także porządnie je czyścić i nakryć, aby tym sposobem przynieść ulgę gruntowi służebnemu.

O. 85.

Prawo ścieżki, wygonu bydła i drogi do jeżdżenia.

§ 492. Mający prawo ścieżki, ma prawo chodzić po niéj; dać się po niéj przez ludzi nosić lub innym ludziom do siebie przez nię przychodzić. Z prawem wygonu bydła, połączone jest prawo używania taczek; a z prawem drogi do jeżdżenia, prawo jeżdżenia po niéj jednym lub więcéj zaprzęgami.

§ 493. Przeciwnie, bez szczególnego pozwolenia prawo chodzenia, nie nadaje prawa do jeżdżenia konno lub na innych zwierzętach; prawo wygonu bydła, nie nadaje prawa do wleczenia przez grunt służebny wielkich ciężarów; wreszcie prawo do jeżdżenia wozem, nie nadaje prawa do pędzenia przez drogę bydła samowolnie puszczonego.

§ 494. Do utrzymania drogi, mostów i kładek czyli ławek, przykładają się stosunkowo wszystkie osoby czyli posiadacze gruntu, którym używanie takowych służy, a zatém i posiadacz gruntu służebnego, o ile ztąd pożytek odnosi. (§§ 839, 1471, 1484.)

O. 101, 383, 2212, 2758, 3150, 3770.

Przestrzeń dla nich potrzebna.

§ 495. Przestrzeń dla tych trzech służebności, powinna być zastósowaną do potrzebnego ich używania i do

okoliczności miejsca. Jeżeli drogi i ścieżki przez wylew wody, lub przez inny przypadek, staną się niezdatnemi do używania, natenczas, dopóki do pierwiastkowego stanu doprowadzonemi nie będą, i jeżeli władza polityczna już temu nie zaradziła, nowe miejsce przeznaczoném być winno.

Prawo czerpania wody.

§ 496. Mającemu prawo czerpania wody cudzéj, służy także prawo przystępu do niéj.

Prawo prowadzenia wody.

§ 497. Kto ma prawo wodę z cudzego gruntu na swój lub ze swego na cudzy grunt prowadzić, temu służy także prawo zakładać swym kosztem potrzebne do tego rury, rynny i śluzy. Potrzeba gruntu panującego, stanowi miarę, któréj zaprowadzenie powyższych przyrządów przechodzić nie powinno.

Prawo paszy.

§ 498. Jeżeli przy nabyciu prawa paszy ani gatunek, ani liczba bydła paść się mającego, tudzież czas i rozciągłość używania oznaczonemi nie były; natenczas trzydziestoletnie spokojne posiadanie jest rozstrzygającém. W zachodzącéj wątpliwości następujące przepisy służyć mają za prawidło. (§§ 1469, 1470.)

Przepisy ustawy:

a) co do gatunku bydła na paszę wyganianego;

§ 499. Prawo paszy, o ile przepisy polityczne i leśne nie są temu na przeszkodzie, rozciąga się do wszystkich gatunków bydła zaprzężnego, rogatego i wełniastego, lecz nie do trzody, drobiu, ani też kóz w okolicach leśnych. Nieczyste, niezdrowe i cudze bydło nigdy do paszy należeć nie może.

Obwieszczenie z 14. stycznia 1775 (z. u. Teres. tom 7, str. 160.) Wygon bydła na łąki podczas wiosny należy zupełnie zaniechać, w jesieni nie należy tego czynić przed ś. Michałem, na łąki mokre w żadnym czasie bydła wyganiać nie wolno, świń na łąki nigdy wyganiać nie można.

Ustawa leśna z 3. grudnia 1852, N. 250 d. u. p. § 10. Nie wolno pędzić bydła na paszę leśną, do części lasu przeznaczonych

na odmłodek,*) w którym bydło szkodliwém się stać może odmłodzi już istniejącéj lub dopiero się wydobywającéj (zagajniki, w których nie wolno paść bydła), zaś w inne części lasu nie wolno pędzić więcéj bydła, jak tylko tyle, ile tam znaleść może potrzebnego dla siebie pożywienia.

Posiadacze lasów i mający prawo paszy, powstrzymywać mają bydło od tych miejsc wyłączonych od paszy, bądź przez ustanowienie pastuchów, bądź też w inny odpowiedni sposób. Bydło, o ile to być może, powinno się paść razem.

Przy pędzeniu bydła należy mieć wzgląd na potrzebne oszczędzanie lasu, i w razie potrzeby pędzić bydło uboczami.

b) co do liczby bydła;

§ 500. Jeżeli w ciągu ostatnich lat trzydziestu zmieniała się liczba bydła na paszę wyganianego, natenczas średnia liczba bydła przez trzy pierwsze lata wyganianego przyjętą być powinna. Jeżeliby i tym sposobem liczby dojść nie można; natenczas należy mieć słuszny wzgląd tak na rozciągłość, jako też na gatunek pastwiska, a przynajmniéj nie należy dozwalać mającemu prawo służebności, aby więcéj bydła na cudzéj paszy trzymał, aniżeli mógłby go przezimować paszą z gruntu panującego. Sysaki nie rachują się do oznaczonéj liczby.

c) czas paszenia;

§ 501. Czas paszenia ustanawia się w ogólności według zaprowadzonego w każdéj okolicy niezaprzeczonego zwyczaju; w żadnym atoli przypadku prowadzeniu gospodarstwa, przepisami politycznemi oznaczonemu, przez paszenie bydła ani przeszkadzać ani takowe utrudniać nie można. (§ 10.)

D. kc. n. z 24. marca 1819 (z u. adm. tom 47) — d. kc. n. z 8. maja 1831 (z u. adm. tom 59). Samowładne spasanie zasiewów, wbrew woli właściciela, lub w braku odnośnéj umowy, jest w ogóle zakazane. Paszenie własnego bydła na własnych zasiewach pozostawione jest woli właściciela gruntu.

d) rozciągłość prawa paszy;

§ 502. Prawo paszy nie nadaje prawa do żadnego innego użytkowania. Ten, komu to prawo służy, nie może ani trawy kosić, ani też w powszechności właścicielowi

*) W lasach wysokopiennych rozróżniamy: młodzież, zarośl, podrośl, nalot, — w lasach niskopiennych: podrost, odrośl. (Kozłowski. Słownik leśny etc. w Warszawie 1846, str. 579.)

gruntu paszenia spólnego wzbraniać, a tém mniéj istoty pastwiska naruszać. Gdy zachodzi obawa szkody, powinien bydło swoje przez pastucha pilnować.

Zastósowanie tych przepisów do innych służebności.

§ 503. Podane teraz przepisy o prawie paszy, stósują się także odpowiednio do prawa łowienia zwierza, wycinania drzew, łamania kamieni i innych służebności. Jeżeli kto mniema, iż prawa te służą mu na zasadzie spółwłasności; spory w przedmiocie tym wyniknąć mogące podług przepisów, w rozdziale o spółwłasności zamieszczonych, rozstrzygane być powinny.

Służebności osobiste;
w szczególności:
1. Prawo używania.

§ 504. Służebności osobiste, jeżeli inaczéj umówioném nie było, według następujących zasad mają być wykonywane: Służebność używania zależy na tém, że mający takie prawo, może używać cudzéj rzeczy bez naruszenia jéj istoty, jedynie dla swojéj potrzeby.

Przepis co do użytków;

§ 505. Komu zatém służy prawo używania jakiéj rzeczy, ten, bez względu na posiadany przez siebie inny majątek, może z niéj ciągnąć użytek stanowi jego, zatrudnieniu i gospodarstwu odpowiedni.

§ 506. Potrzeba oznaczoną być ma ze względem na czas, w którym używanie dozwoloném było. Późniéj zaszłe zmiany w stanie lub zatrudnieniu mającego to prawo, nie nadają onemuż prawa do rozciąglejszego używania.

co do istoty;

§ 507. Mający prawo używania nie może odmieniać istoty rzeczy onemuż do używania danéj; nie może także przenosić prawa tego na kogo innego.

i ciężarów;

§ 508. Właściciel może z rzeczy danéj do używania ciągnąć wszelkie użytki, które bez przeszkodzenia mającemu prawo używania, osiągnąć się dadzą. Lecz także obowiązanym jest właściciel ponosić wszelkie zwyczajne i nadzwyczajne do rzeczy przywiązane ciężary, i takowe swoim kosztem w dobrym stanie utrzymywać. Wtenczas tylko, gdy koszta przewyższają użytek dla właściciela pozostający, mający prawo używania, powinien albo nadwyżkę kosztów ponosić, albo téż zrzec się używania.

2. Użytkowania.

§ 509. Użytkowanie jest prawo używania rzeczy cudzéj bez żadnego ograniczenia, z zachowaniem jéj istoty.

Jak dalece rzeczy znikome mogą być przedmiotem użytkowania.

§ 510. Rzeczy znikome same przez się nie są przedmiotem używania lub użytkowania, lecz tylko ich wartość. Mający prawo użytkowania może rozporządzać gotowemi pieniądzmi według upodobania. Jeżeli jednak kapitał hipotekowany danym jest do używania lub użytkowania, ten, komu takowe służy, ma jedynie prawo do stowego.

Prawa i obowiązki użytkującego.

§ 511. Użytkującemu służy prawo do całego zwyczajnego i nadzwyczajnego przychodu; do niego zatém należy czysty dochód z kopalń zyskany według ustaw górniczych, i drzewo według urządzeń leśnych wycięte. Do skarbu, w gruncie do użytkowania przeznaczonym znalezionego, nie ma żadnego prawa.

W szczególności:
a) ze względu na ciężary do rzeczy przywiązane;

§ 512. Czystym przychodem jednak jest to tylko, co po odtraceniu wszystkich potrzebnych wydatków pozostaje. Użytkujący przeto przejmuje wszystkie ciężary, które w czasie dozwolenia użytkowania do rzeczy służebnéj przywiązane były, a przeto i stowe od kapitałów, na rzeczy téj hipotekowanych. Na niego przechodzą wszystkie zwyczajne i nadzwyczajne z rzeczy przypadające powinności, o ile takowe z przychodów w ciągu trwającego użytkowania pobieranych zaspokojone być mogą;

ponosi także koszta, bez których użytki nie mogłyby być otrzymane.

O. Obacz przy § 482.

b) na utrzymywanie rzeczy;

§ 513. Użytkujący obowiązanym jest jako dobry gospodarz, utrzymywać rzecz służebną w stanie tym, w jakim ją odebrał, a z przychodów czynić naprawy, dopełniać ubytki i przywracać do dawnego stanu. Za zmniejszenie wartości rzeczy służebnéj, które pomimo tego bez winy użytkującego, lecz tylko przez same prawne używanie nastąpiło, nie jest odpowiedzialnym. (§§ 483, 509, 520, 1305.)

c) na prowadzenie budowy;

§ 514. Jeżeli właściciel na doniesienie użytkującego, przedsiębierze swoim kosztem budowy, które w skutek starości budynków lub innego wypadku, stały się potrzebnemi, użytkujący obowiązanym jest płacić mu stowe od wyłożonego kapitału w miarę, jak przez to ulepszyło się użytkowanie.

§ 515. Jeżeli właściciel nie chce albo nie może tego uczynić, użytkujący ma prawo, albo prowadzić budowę, a po skończoném użytkowaniu tak jak posiadacz w dobréj wierze zwrotu kosztów żądać; albo też żądać stósownego wynagrodzenia za użytki, których przez niebudowanie pozbawionym został.

§ 516. Użytkujący nie jest obowiązanym bez zupełnego wynagrodzenia dozwalać prowadzenia budowy, która chociażby do powiększenia dochodu przyczynić się mogła, przecież nie jest konieczną. (§ 1118.)

d) co do kosztów ulepszenią.

§ 517. Użytkujący może odebrać to wszystko, co wyłożył bez zezwolenia właściciela dla pomnożenia ciągłych użytków; do wynagrodzenia jednak za użytki, z poczynionych ulepszeń wynikające, w tych tylko przypadkach ma prawo, w których sprawujący interesa bez zlecenia onegoż domagać się może. (§§ 332, 1037, 1038.)

Dowód na takowe.

§ 518. Dla ułatwienia dowodu wzajemnych należytości, powinni właściciele i użytkujący kazać zrobić wierzytelny opis wszystkich rzeczy służebnych. W braku takiego opisu jest domniemanie, że użytkujący odebrał rzecz wraz z wszystkiemi do zwyczajnego użytkowania z niéj potrzebnemi przynależnościami w stanie średnim do użycia zdatnym. (§ 1110.)

Przyznanie użytków przy ustaniu użytkowania.

§ 519. Po ustaniu użytkowania płody jeszcze stojące należą do właściciela; ten jednak obowiązanym jest użytkującemu lub jego dziedzicom tak, jak posiadaczowi w dobréj wierze zwrócić wyłożone koszta na ich osiągnienie. Do innych użytków ma prawo użytkujący lub jego dziedzice w miarę czasu, przez który trwało użytkowanie. (§§ 330, 331.)

Kiedy używający lub użytkujący do dania zabezpieczenia jest obowiązanym.

§ 520. W powszechności jedynie tylko w przypadku zachodzącego niebezpieczeństwa może właściciel żądać zabezpieczenia istoty rzeczy od używającego lub użytkującego. Jeżeli zabezpieczenie takie nie jest daném, natenczas rzecz albo właścicielowi za słuszném wynagrodzeniem pozostawioną, albo wedle okoliczności pod zarząd sądowy oddaną być powinna. (§§ 507, 509, 1245, 1373, 1374.)

O. 870, 1258, 1493, 1670, 2141, 3527, 3647.

3. Służebność mieszkania.

§ 521. Służebność mieszkania jest prawo używania na swoją potrzebę mieszkalnych części domu. Jest zatém służebnością używania mieszkalnego budynku. Jeżeli zaś komu wszystkie mieszkalne części domu do nieograniczonego używania, z zachowaniem istoty są oddane, wtenczas jest użytkowanie mieszkalnego budynku. Według tego przepisy wyżéj podane do prawnego stosunku między mającym prawo a właścicielem stósowane być winny. (§ 505.)

§ 522. W każdym przypadku właściciel ma prawo rozrządzania wszystkiemi częściami domu, które właściwie

do mieszkania nie należą; nie może także być mu utrudnionym dozór nad jego domem.

O. 628, 916, 983, 1012, 1241, 1306, 2123, 2136, 2945, 2002, 3134, 3289, 3696.

Prawo wynoszenia skargi co do służebności.

§ 523. Co do służebności ma miejsce dwojaka skarga. Albo twierdzoném jest prawo służebności przeciwko właścicielowi, albo też właściciel występuje przeciwko przywłaszczającemu sobie służebność. W pierwszym przypadku powód nabycie służebności, lub przynajmniéj jéj posiadanie jako prawa rzeczowego, w drugim przypadku przywłaszczenie służebności na swojéj rzeczy udowodnić powinien. (§§ 12, 313, 320, 323, 324.)

O. Actio confesoria: 244, 1588, 2313, 2748, 2912; — actio negatoria: 14, 203, 916, 971, 1044, 1062, 1147, 1546, 1594, 1634, 1725, 1894, 1917, 1997, 2085, 2260, 2758, 2877, 2969, 3161, 3169, 3184, 3710, 3770.

W przypadku negatoryjnéj (przeczącéj) skargi o służebność pozwany dowodzić ma prawne istnienie służebności, powód zaś do udowodnienia wolności swojéj własności nie jest obowiązany (u. s. n. z 23. paźdz. 1872, l. 5633, IV. senat).

Ustanie służebności.

W ogólności.

§ 524. Służebności ustają w ogólności tym samym sposobem, jakim, według trzeciego i czwartego rozdziału trzeciéj części znoszą się w powszechności prawa i obowiązki. (§§ 483, 520, 1488.)

O. 1003, 1009, 2174, 3100, 3435.

Szczególne sposoby ustania służebności:

A. W skutek zniesienia stosunków poddańczych. Ustawy i rozporządzenia w téj mierze dla Galicyji i Krakowa ogłoszone są następujące:*)

I. Dla Galicyji:

a) Okólnik gubernialny z 22. kwietnia 1848, l. 34563, N. 25 z. u. k. ogłaszający że pańszczyzna, za wynagrodzeniem przez państwo, ustać ma z dniem 15. maja 1848.

*) Uebersichtliche Darstellung der auf das bestandene Unterthansverhältniss in Galizien und Krakau Bezug nehmenden Gesetze und Verordnungen. (Herausgegeben vom k. k. Statthalterei-Präsidium Lemberg, 1864.)

b) Pt. z 17. kwietnia 1848, N. 88 d. u. k. znoszący w Galicyji pańszczyznę i inne poddańcze stosunki.

c) Pt. z 7. września 1848, N. 318 d. u. k. znoszący w krajach zastąpionych w ówczesnym sejmie ogólnym państwa, stosunek poddańczy i jurysdykcyją patrimonialną, i podający zasady wyswobodzenia gruntu.

d) Pt. z 15. sierpnia 1849, N. 361 d. u. p. podający dla Galicyji przepisy uzupełniające względem przeprowadzenia wyswobodzenia gruntu na mocy ptów. pod b) i c) podanych.

e) Rp. m. z 30. października 1850, N. 435 d. u. p., którém przepisy ptu. z 25. września 1850, N. 374 d. u. p. względem wynagrodzenia za zniesione lub spłatne powinności, dla innych krajów koronnych wydane, i na Galicyję rozciągnione zostały, przezco pt. pod d) podany, uległ zmianie.

f) Rp. m. z 4. października 1850, N. 1 d. u. k. z 1851 zawierające przepisy względem przeprowadzenia przepisów o wyswobodzeniu gruntu.

Rozp. to zostało istotnie zmienione przez obwieszczenie prezydyum krajowego z 1. kwietnia 1853, N. 47 d. u. k., według którego kwestyja służebności oddzieloną została od wynagrodzenia za daniny poddańcze.

g) Pt. z 29. października 1853, N. 236 d. u. p. o utworzeniu funduszu wyswobodzenia gruntu.

h) Pt. z 8. listopada 1853, N. 237 d. u. p. o postępowaniu władz sądowych przy przyznawaniu kapitałów za zniesione lub spłatne powinności.

i) Pt. z 24. września 1857, N. 179 d. u. p. o uwolnieniu dóbr i obligacyji indemnizacyjnych dla oktawy winkulowanych, od odpowiedzialności za sprawowane sądownictwo i pretensyje wynikające ze stosunku poddańczego. Pt. ten objaśnia rozp. m. z 31. grudnia 1859, N. 2 d. u. p. z 1860.

k) Rp. m. z 28. lipca 1859, N. 142 d. u. p. zawierający niektóre ułatwienia przy postępowaniu sądowém względem wydawania kapitałów indemnizacyjnych.

l) Rp. m. z 19. października 1857, N. 200 d. u. p. względem wykreślenia z ksiąg hipotecznych wpisów, które przez zniesienie stosunku poddańczego stały się zbytecznemi.

Według tych przepisów względem wyswobodzenia gruntu a mianowicie ptu. z 17. kwietnia 1848, okólnika z 22. kwietnia 1848, l. 34563, ptu. z 7. września 1848, 15. sierpnia 1849, rp. m. z 4. października 1850, służebności, z wyjątkiem zniesionego bez wynagrodzenia prawa paszy na ugorach i ścierniach, trwać miały dalej aż do ich uregulowania lub zniesienia za wynagrodzeniem, kwestyja zaś względem służebności miała być przeprowadzoną równocześnie z wynagrodzeniem za pańszczyznę.

W skutek jednak obwieszczenia z 1. kwietnia 1853, N. 47 kwestyja o służebności została wydzieloną, i wydano w téj mierze:

m) Pt. z 5. lipca 1853, N. 130 d. u. p. zawierający przepisy o regulacyji i wykupnie praw pobierania drzewa, paszy, produktów

leśnych, tudzież niektórych praw służebności, jak równie praw spólnego posiadania i używania.

n) Rp. m. z 6. marca 1857, N. 48 d. u. p. względem właściwości władz administracyjnych do rozstrzygania sporów o sprawy podpadające przepisom ptu. z 5. lipca 1853.

Właściwość ta władz administracyjnych w sporach o służebności ustała w skutek rp. m. z 17. maja 1860, N. 128 d. u. p. i 24. paźdz. 1860, N. 249 d. u. p.

o) Rp. m. spraw wewn. i s. z 31. października 1857, N. 218 d. u. p. zawierające instrukcyję do przeprowadzenia ptu. z 5. lipca 1853.

p) Obwieszczenie z 17. marca 1857, N. 26 d. u. k. o zgłaszaniu praw w ptcie. z 5. lipca 1853 wspomnionych.

Należy tutaj daléj:

q) U. z 26. kwietnia 1871, N. 18 d. u. k. rozciągająca postanowienia o wykupnie lub regulacyji z urzędu na pobory roślin z cudzych gruntów stawowych i na pobory drzewa z cudzych gruntów.

r) U. z 27. maja 1873, N. 253 d. u. k. tycząca się wykupu robocizny, prawa mlewa, mesznego, skopczyny, proskurnego itp. świadczeń, jako téż danin uiszczanych w naturze i pieniądzach klasztorom, kościołom i plebanom, a polegających na osobnych od dziesięciny niezawisłych tytułach.

II. Dla Krakowa i j. o.

Wielkie księstwo Krakowskie przechodzące różne koleje różniło się pod względem ustawodawstwa określającego stosunki poddańcze od Galicyji. Kraków od 1796—1809 należał do Austryji — od 1809—1815 do księstwa Warszawskiego — od 1815—1846 był samoistną rzeczpospolitą, a od r. 1846 jest krajem koronnym monarchiji austryjackiéj.

W Krakowie wieśniak w dobrach prywatnych uważany był za czasowego dzierżawcę, w dobrach rządowych i instytutowych opłacał czynsz wieczysty i był właścicielem gruntu.

Rząd austryjacki stosunki te według obwieszczenia z 10. maja 1847, l. 1307 (N. 59 d. u. k.) utrzymał w swéj mocy.

W sprawie oswobodzenia gruntu ogłoszone zostały dla wielkiego księstwa Krakowskiego następujące przepisy:

a) Rp. m. spraw wewn. z 15. kwietnia 1848, N. 878 (dziennik rządowy, str. 372) znoszące w okręgu Krakowskim pańszczyznę i inne świadczenia poddańcze z dniem 15. maja 1848.

b) Pt. z 7. września 1848 o wyswobodzeniu gruntu w monarchiji austryjackiéj. Rp. z 14. października 1848, N. 164 polecające sprawdzenia urzędowe świadczeń poddańczych, które istniały do 15. maja 1848.

c) Pt. z 12. marca 1851, N. 89 d. u. p. zawierający przepisy względem przeprowadzenia wyswobodzenia gruntu w okręgu Krakowskim, w skutek którego włościanie stali się nieograniczonymi właścicielami posiadanych przez nich gruntów i to częścią kosztem funduszu krajowego, częścią kosztem obowiązanych.

d) Rp. m. spraw wewn. z 15. marca 1851, N. 77 d. u. k. względem przeprowadzenia wyswobodzenia gruntu w okręgu Krakowskim. Zresztą przepisy dla Galicyji wydane obowiązują i w Krakowskim.

III. Dla Bukowiny, która jako obwód Czerniowiecki do roku 1849 (pt. z 4. marca 1849, N. 150 d. u. p. § 1) z Galicyją była połączoną, ogłoszono w téj sprawie następujące osobne przepisy:

a) Rp. m. s. z 25. września 1849, N. 397 d. u. p. o zaliczkach na wynagrodzenie za zniesione powinności poddańcze.

b) Pt z 25. października 1853, N. 234 d. u. p. względem przeprowadzenia wyswobodzenia gruntu.

c) Rp. m. s. z 12. listopada 1853, N. 235 d. u. p. i rp. prezydyum krajowego z 7. lutego 1854, N. 19 d. u. k. o postępowaniu i organach w sprawach o wyswobodzenie gruntu.

d) Rp. m. s. z 11. września 1859, N. 172 d. u. p. zawierające osobne przepisy względem postępowania przy przyznawaniu kapitałów indemnizacyjnych.

e) Rp. m. stanu z 25. lutego 1861, N. 28 d. u. p. o uwolnieniu oktawy.

f) Rp. krajowéj komisyji wykupna i regulacyji ciężarów gruntowych z 30. marca 1857, N. 18 d. u. k. względem zgłoszenia ciężarów gruntowych do wykupna.

Zresztą przepisy dla Galicyji wyżéj I. pod lit. g), h), n) obowiązują i na Bukowinie.

B. W skutek ces. rp. z 10. listopada 1858, N. 227 d. u. p. o regulacyji zastrzeżeń leśnych wynikających z regale górniczego i leśnego. Rp. to obowiązuje w Austryji powyżéj Anizy, Styryji, Salcburgu i Tyrolu.

Szczególny przepis przy ich ustaniu:

a) przez przepadnienie służebnego lub panującego gruntu;

§ 525. Przepadnienie służebnego lub panującego gruntu zawiesza wprawdzie wykonywanie służebności; lecz jak tylko grunt lub budynek przywróconym zostanie do poprzedniego stanu, odżywia się na nowo służebność. (§§ 483, 514, 515.)

b) przez zjednoczenie;

§ 526. Gdy własność służebnego i panującego gruntu w jednéj zjednocza się osobie, służebność ustaje

sama przez się. Jeżeli zaś następnie jeden z tych zjednoczonych gruntów pozbytym będzie, a służebność tymczasem w księgach publicznych wymazaną nie została, natenczas nowemu posiadaczowi gruntu panującego służy prawo wykonywania służebności. (§§ 1445, 1446.)

c) przez upływ czasu.

§ 527. Jeżeli mającemu służebność mogło być wiadomém z ksiąg publicznych lub na inny sposób, że ustanawiający takową miał tylko czasowe prawo, lub że służebność tylko na pewien przeciąg czasu ustanowioną była, natenczas służebność ustaje sama przez się po upływie tego czasu. (§§ 329, 338, 443, 468.)

§ 528. Służebność ustanowiona do czasu, aż osoba trzecia dojdzie oznaczonego wieku, ustaje dopiero z tymże czasem, chociażby ta trzecia osoba umarła przed oznaczonym wiekiem.

Ustanie służebności osobistych w szczególności.

§ 529. Służebności osobiste ustają z śmiercią. Jeżeli wyraźnie i dla dziedziców ustanowione były; przez takowych w zachodzącéj wątpliwości rozumieją się tylko pierwsi ustawniczy dziedzice. Prawo dozwolone familiji przechodzi na wszystkich jéj członków. Służebność osobista nabyta przez gminę lub inną moralną osobę trwa dopóty, dopóki utrzymuje się osoba moralna. (§§ 40, 730 do 759.)

Wyjątek co do ciągłych dochodów.

§ 530. Ciągłe roczne dochody nie są służebnością osobistą, a dla tego z natury swojéj na wszystkich następców przenoszone być mogą. (§§ 360, 955, 1284.)

ROZDZIAŁ ÓSMY.

O prawie dziedziczenia.

(Pr. J. 2, 13. — D. 28, 5—34, 8, 9. — P. p. 1, 9, §. 350—498. — K. N. 3, 1, 1, 2. — P. s. §§ 1999—2010.)

Unger. Das österr. Erbrecht systematisch dargestellt. Leipzig 1871. — Randa. Der Erwerb der Erbschaft nach österr. Rechte. Wien 1867.

Spadek.

§ 531. Ogół praw i obowiązków osoby zmarłéj, jeżeli takowe nie polegają wyłącznie na osobistych stosunkach, zowie się jéj spadkiem czyli spuścizną. (§§ 529, 536, 547, 548, 1070, 1071, 1074, 1169, 1448.

— § 182 ptu. z 9. sierpn. 1854, N. 208 d. u. p.

A. Do praw, które przechodzą na dziedziców należą:

1. Przemysły. Dziedzic jednak musi je na nowo oznajmić i uzyskać, z wyjątkiem wdowy i małoletnich dzieci, nową koncesyję (u. przem. z 20. grudnia 1859, N. 227 d. u. p. § 59).

2. Przywileje przemysłowe (§ 22 ptu. z 15. sierpnia 1852, N. 184 d. u. p.).

3. Prawa następstwa (§§ 536, 537, 604, 684 k. c.).

4. Prawa autorstwa (§ 22 ptu. z 19. paźdz. 1846, N. 992 z. p. s.).

B. Ozdoby orderowe.

a) Krajowe.

Dziedzicom mają być pozostawione:

1. Ozdoby orderowe, które sobie dał zrobić zmarły, i dekoracyje z bryllantami (d. n. z 3. sierpnia 1827, N. 2296 z. p. s.).

2. Dawny order żelaznéj korony (rp. z 30. kwietnia 1838, M. 1157).

3. Dawniejsze medale i krzyże honorowe za zasługi cywilne (d. n. z 8. paźdz. 1835, N. 26166 i 30. listopada 1836, N. 27390).

4. Kruszcowy krzyż wojskowy, daléj złote i śrebrne medale za waleczność (rp. z 17. maja, 1809, N. 753).

Inne ordery krajowe mają być zwrócone w oryginałach (d. n. z 14. lutego 1817, N. 1314 z p. s. — rp. z 24. maja 1810, N. 4730 — § 14 ptu. z 25. grudnia 1850, N. 24 d. u. p. — rp. z 25. grudnia 1850, N. 25 d. u. p. z 1851).

b) Zagraniczne.

Ozdoby orderowe rzymskie i greckie mają być zwrócone tylko wtenczas, jeżeli były przysłane in natura. Z orderów hiszpańskich

zwrócić należy dekoracyje złotego runa, orderu Karola III., szarfę i krzyż szlacheckiego orderu dla dam. Ordery rosyjskie, francuskie, włoskie, z wyjątkiem orderu Annunciady, portugalskie, wschodnie brazylijańskie i meksykański order Quadelupy nie zwracają się (rp. m. s. z 15. stycznia 1870, l. 503 (Mercy).

Prawo dziedziczenia i dziedzictwo.

§ 532. Wyłączne prawo wzięcia w posiadanie całego spadku, lub pewnéj w stosunku do całości oznaczonéj części jego, (np. połowy, trzeciéj części), nazywa się prawem dziedziczenia. Prawo to jest rzeczowém i służy przeciw każdemu przywłaszczającemu sobie spadek. Ten, komu służy prawo dziedziczenia, nazywa się dziedzicem, a spadek w odniesieniu do dziedzica, nazywa się dziedzictwem. (§§ 535, 547, 552, 554, 560, 726, 823.)

O. 310, 2445, 3284.

Tytuł do prawa dziedziczenia.

§ 533. Prawo dziedziczenia wynika albo z woli przez spadkodawcę według przepisów ustawy objawionéj, albo z umowy dziedziczenia przez ustawę dozwolonéj (§ 602), albo z ustawy. (§§ 362, 956, 1249.)

O. 39, 247, 1037.

§ 534. Wzmiankowane trzy sposoby dziedziczenia mogą także jednocześnie razem mieć miejsce, tak iż w stosunku do całości oznaczona część spadku przypada jednemu dziedzicowi na mocy rozporządzenia ostatniéj woli, drugiemu z umowy, a trzeciemu z ustawy. (§§ 557, 602.)

O. 1037.

Różnica między dziedzictwem a zapisem.

§ 535. Jeżeli komu nie jest przeznaczoną część jaka całego spadku, w stosunku do jego całości oznaczona, lecz tylko pewna rzecz pojedyncza, jedna lub więcéj rzeczy pewnego gatunku, suma pieniężna, albo prawo jakie; wtenczas to, co tym sposobem jest przeznaczone, chociażby wartość tego wynosiła większą część spadku, nazywa się zapisem (legatem); a ten, dla kogo przeznaczenie takie nastąpiło, nie jako dziedzic, lecz jako zapisobierca (legataryjusz) ma być uważanym. (§§ 553, 714.)

O. 247, 1529, 2028, 2327, 3204, 3575, 3917.

Czas otwarcia się spadku.

§ 536. Prawo dziedziczenia ma miejsce dopiero po śmierci spadkodawcy. Jeżeli spodziewany dziedzic umrze przed spadkodawcą, nie może na swoich dziedziców przenosić prawa dziedziczenia, którego sam jeszcze nie nabył. (§§ 25, 532, 545, 703, 705.)

O. 151, 154, 207, 1236, 2473.

§ 537. Jeżeli dziedzic przeżył spadkodawcę, prawo dziedziczenia tak jak każde inne odziedziczoném być mogące prawo, przechodzi na jego dziedziców nawet przed przyjęciem przez niego dziedzictwa, byle tylko prawo to przez zrzeczenie się lub w inny sposób nie wygasło. (§ 809.)

O. 151, 270, 2473.

Zdatność do dziedziczenia.

§ 538. Komu służy prawo nabywania majątku, ten w powszechności może także dziedziczyć. Kto wyrzekł się prawa nabywania czegokolwiek, albo zrzekł się ważnie pewnego tylko dziedzictwa, ten utraca przez to prawo dziedziczenia albo w ogólności, albo tylko względnie pewnego spadku. (§§ 551, 632, 767.)

O. 270, 335, 3702.

I. Zdatność do dziedziczenia stanowi regułę (§ 536) w szczególności mogą dziedziczyć korporacyje i fundacyje (§ 26).

Niezdatność do dziedziczenia jest albo bezwzględną albo względną.

Bezwzględnie nie mają prawa do dziedziczenia:

1. Cudzoziemcy w przypadkach odwetu.
2. Nieprawni wychodźcy (§ 544).
3. Zbiegi (§ 544).
4. Osoby, które złożyły uroczyste śluby ubóstwa (§§ 538, 539).

II. Zdatność do dziedziczenia osób w czasie śmierci spadkodawcy jeszcze nieurodzonych (§§ 22, 274, 612, 681, d. n. z 29. maja 1845, N. 888 z. p. s.). Rozporządzenia ostatniéj woli, mocą których osobom w czasie śmierci spadkodawcy jeszcze nie urodzonym i również za urodzonych prawnie nie uważanych, na przypadek ich urodzenia, spadek lub zapis jest przeznaczony, — jedynie o tyle są ważne, o ile spadkodawca w myśl § 612 osoby te także przez podstawienie powierznicze w linii zstępnéj na ich korzyść ustanowione, do spadku powołać mógł.

Aż do czasu ich urodzenia posiadanie i używanie spadku, o ile spadkodawca inaczéj nie rozporządził, służy tymczasowo osobom,

które by miały prawo do spadku w razie, gdyby rozporządzenie spadkodawcy z powodu nieurodzenia się powołanych pozostało bez skutku (§ 707). O zabezpieczenie praw tych osób jeszcze nieurodzonych, starać się mają władze sądowe według ogólnych przepisów ustawy (§§ 22, 274, 612).

III. Cudzoziemcy. Obacz uwagi przy § 33. Turcy jure reciproci od spadków i zapisów po obywatelach austryjackich są w zupełności wyłączeni (d. n. z 23. grudnia 1775 z. u. Ter. tom 7, str. 469 — d. n. z 3. stycznia 1776 z. u. Ter. tom 7, str. 489).

Poddanym Mołdawiji **przyznawać** należy zdatność do dziedziczenia tak długo, dokąd rząd tamtejszy względem poddanych tutejszych takie same zachowuje postępowanie (d. n. z 6. kwietnia 1821, N. 1752 z. p. s.).

Pod tém warunkiem mogą dziedziczyć także i Czarnogórcy, którzy jednak od posiadania nieruchomości w państwie austryjackiem są wykluczeni (rp. m. s. z 5. sierpnia 1849, N. 348 d. u. p.).

Porównaj także uwagi do § 356.

§ 539. Polityczne przepisy wskazują, jak dalece zgromadzenia duchowne lub ich członkowie zdolni są dziedziczyć. (§§ 27, 546, 573.)

O. 270, 2815.

Dawniejsze ustawy amortyzacyjne (z wyjątkiem d. n. z 23. marca 1809, N. 887 z. p. s., według którego nawet zgromadzenia zakonne wyjęte z pod ustaw amortyzacyjnych nie mają prawa w imieniu członka swego żądać jego zachowku lub ustawowéj części spadku ani téż nabywać dla siebie zapisu dla niego uczynionego) zostały zniesione art. 29 i 35 ptu. z 5. listopada 1855, N. 195 d. u. p. (konkordatu).

Ustawa z 7. maja 1874, N. 50 d. u. p. w art. 1 znosi wprawdzie konkordat w całości, lecz mimo tego nie można twierdzić, że dawniejsze ograniczenia kościoła i zgromadzeń duchownych pod względem nabywania majątku napowrót obowiązują.

Według art. 6 ustawy zasadniczéj z 21. grudnia 1867, N. 142 d. u. p. każdy obywatel państwa może wszelkiego rodzaju nieruchomości nabywać i takowemi wedle woli rozporządzać. Artykuł ten w drugim ustępie zawiera postanowienie, „że dla martwéj ręki ograniczenia prawa nabywania i rozporządzania nieruchomościami są dopuszczalne w drodze ustawy ze względów na dobro publiczne.“

Ustawy jednak tego rodzaju nie zostały dotąd ogłoszone.

Zakonnicy sekularizowani od dnia wystąpienia z zakonu mają zdatność do dziedziczenia, nie mogą jednak żądać napowrót spadku, któren w czasie jak byli w zakonie, przypadł innym dziedzicom ustawowym (pt. z 9. listopada 1781, N. 30 z. p. s. — d. n. z 17. sierpnia 1835, N. 76 z. p. s., § 546 k. c.).

Przyczyny niezdatności.

§ 540. Kto spadkodawcę, jego dzieci, rodziców lub małżonka w złym zamiarze na honorze, ciele, lub majątku skrzywdził lub skrzywdzić usiłował tak, iż z tego powodu przeciw niemu z urzędu lub na żądanie ukrzywdzonego postępowanie na drodze karnéj może mieć miejsce; ten staje się niegodnym prawa dziedziczenia tak długo, dopóki nie pokaże się z okoliczności, że mu spadkodawca przebaczył. (§§ 770, 772, 948, 1254.)

O. 155, 947.

§ 541. Jeżeli ten, który stał się niegodnym dziedziczenia, umarł przed spadkodawcą, potomkowie pierwszego nie są wyłączeni od dziedziczenia. (§§ 551, 776—778, 780, 782.)

O. 151.

§ 542. Kto spadkodawcę do oświadczenia ostatniéj woli przymusił, lub podstępnym sposobem do tego nakłonił; kto mu w uczynieniu ostatniéj woli lub w zmienieniu onéjże przeszkadzał, albo zdziałanie już przez niego oświadczenie ostatniéj woli zniszczył, ten wyłączonym jest od dziedziczenia, i staje się odpowiedzialnym za wszelkie szkody trzeciemu przez to sprawione. (§§ 565, 722.)

§ 543. Osoby, które przyznały się sądownie, lub przekonanemi zostały o cudzołoztwo lub kazirodztwo, nie mogą jedna po drugiéj dziedziczyć z oświadczenia ostatniéj woli.

O. 430, 2523.

§ 544. Jak dalece krajowcy utracają prawo dziedziczenia, przez opuszczenie ojczyzny lub służby wojskowéj bez otrzymania przyzwoitego pozwolenia, rozporządzenia polityczne stanowią.

I. Wychodźcy nieprawni własności pod żadnym tytułem nabywać nie mogą (§ 10 pt. z 24. marca 1832, N. 2557 z. p. s., dziedzictwo jakie by na nich przypadło, przechodzi na te osoby, które pomijając takiego wychodzcę według ustawy, rozporządzenia ostatniéj woli lub z prawa kaduka do spadku powołane były. (Por. jednak obecnie art. 4. u. zasad. z 11. grud. 1867, N. 142 d. u. p., ust. o służbie w wojsku z 5. grudnia 1868, N. 151 d. u. p. § 42—47 i uwagę przy § 32).

II. Zbiegi. Spadek lub zapis, który by na nich przypadł w czasie aż do ich ujęcia lub powrotu, przechodzi na dziedziców ustawowych, którzy do niego byli powołani w razie gdyby zbieg nie był dożył chwilę otwarcia się spadku (§ 208 lit. c, k. k. wojsk.).

Według jakiego czasu ocenia się zdatność.

§ 545. Zdatność dziedziczenia tylko ze względem na czas rzeczywistego otwarcia się spadku oceniana być może. Czasem takim jest w powszechności śmierć spadkodawcy (§ 703). (§§ 536, 684.)

O. 62, 1498, 2523.

§ 546. Później odzyskana zdatność dziedziczenia nie nadaje żadnego prawa do odbierania drugim tego, co już poprzednio prawnie na nich przypadło. (§ 573.)

Skutki przyjęcia dziedzictwa.

§ 547. Dziedzic, po przyjęciu dziedzictwa, wyobraża spadkodawcę pod względem tegoż spadku. Obydwaj uważani są względnie trzeciego za jednę osobę. Przed przyjęciem przez dziedzica spadek tak się uważa, jak gdyby jeszcze przez zmarłego był posiadanym. (§§ 531, 550, 802.)

O. 48, 334, 461, 801, 816, 843, 907, 1025, 1236, 1367, 1566, 2360, 2518, 2642, 2699, 3023, 3398, 3409, 3648, 3653, 3821, 3877.

Ustanowienie zarządzcy i zastępcy dla masy leżącej następuje albo z urzędu (§ 78, 79, 118, 128 ptu. z 9. sierpnia 1854, N. 208 d. u. p.) albo na żądanie wierzycieli masy (d. n. z 19. stycznia 1790, N. 1094 z. p. s.). — § 37 ustawy o właściwości sądu z 20. listopada 1852, N. 251 d. u. p.

§ 548. Dziedzic przejmuje obowiązki, których byłby powinien dopełnić spadkodawca ze swego majątku. Kary pieniężne w ustawie postanowione, na które jednak zmarły nie był jeszcze skazany, nie przechodzą na dziedzica. (§§ 918, 1337.)

O. 816, 907, 1566, 2445, 3653, 3821, 3877.

1. Kary za przestępstwa skarbowe wymierzone, gasną w skutek śmierci przestępcy, nastąpionéj przed ogłoszeniem wyroku nieodwołalnego lub przed prawomocnością wyroku, o tyle, o ile nie są pokryte przedmiotami lub pomocniczemi środkami przestępstwa. Umrze zaś przestępca po ogłoszeniu lub prawomocności wyroku, kary majątkowe przechodzą na jego dziedziców (§ 470 i 471 ust. k. na przest. skarb.).

2. Kary pieniężne, na które zmarły za zbrodnię, występek lub przekroczenie według pow. ustawy karnéj skazany został, nie przechodzą na dziedzica, chociażby winny umarł po prawomocności wyroku, śmierć bowiem winnego znosi karę i wszelkie jéj skutki, wyjąwszy obowiązku odszkodowania (§§ 224 i 527 k. k.). Wyjątek od téj zasady stanowią kary w § 241 k. k. wymienione t. j. kary pieniężne, w towarach, lub sprzętach za występki lub przekroczenia nałożone i przypadające funduszowi ubogich, dalej dary z powodu czynności urzędowych przyjęte, lub w celu nakłonienia do nadużycia władzy urzędowéj ofiarowane, zapłaty mające być uiszczone do kasy wojennéj za wspieranie zbiegostwa, — te wszystkie przechodzą na dziedziców skazanego, jeżeli tenże umarł dopiero po prawomocności orzeczenia karnego (rp. m. s. z 3. kwietnia 1859, N. 52 d. u. p.).

3. Obowiązek wynagrodzenia kosztów postępowania karnego, ciąży na skazanym prawomocnie tylko co do jego osoby, a jeżeli umarł po prawomocności wyroku, na jego spadku (§ 389 p. k. z 23. maja 1873).

§ 549. Do ciężarów dziedzictwa należą także koszta pogrzebu, odpowiedniego miejscowemu zwyczajowi, stanowi i majątkowi zmarłego.

O. 71, 3227, 3650, u. s. n. z 25. lipca 1872, l. 7209 r. w. N. 10 ob. przy § 167.

Względem pielęgnowania i grzebania zmarłych wzajemnych poddanych, istnieją umowy z państwami cesarstwa niemieckiego (rp. m. z 5. stycznia 1854, N. 6 d. u. p. — z 28. stycznia 1854, N. 20 d. u. p. — 21. maja 1854, N. 125 d. u. p. — 31. stycznia 1865, N. 11 d. u. p. — 10. sierpnia 1865, N. 66 d. u. p. — 12. maja 1866, N. 59 d. u. p.).

§ 550. Jeżeli jest więcéj dziedziców, natenczas wszyscy pod względem ich spólnego prawa dziedziczenia, uważani są za jednę osobę. W tym przymiocie przed sądowém oddaniem (przyznaniem) dziedzictwa, odpowiadają wszyscy za jednego i jeden za wszystkich. W jakim sposobie odpowiedzialnymi są po wydaniu dziedzictwa, postanowioném jest w rozdziale o objęciu w posiadanie dziedzictwa. (§§ 547, 821, 888.)

O. 269, 816, 830, 2121, 3398.

Zrzeczenie się dziedzictwa.

§ 551. Kto może sam rozrządzić ważnie swojem prawem dziedziczenia, ten może także zrzec się go naprzód. Zrzeczenie się takie ma skutek także i względnie potomków. (§§ 538, 541, 682, 780, 805, 803, 1008, 1444.)

O. 151. 335.

ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY.

O rozporządzeniu ostatniéj woli w ogólności, a w szczególności o testamentach.

Pr. Inst. II. 10, 11, 25; Dig. 28, tyt. 1; 29, tyt. 1; P. p. I. 12; K. N. art. 711, 893, 895, 901 n., 913 n., 920 n., 967—1080; P. s. §§ 2061—2116, 2166—2186.

Rozporządzenie ostatniéj woli.

§ 552. Rozporządzenie, przez które spadkodawca majątek swój, lub jego część jednéj lub więcéj osobom odwołalnie na przypadek śmierci zostawia, nazywa się rozporządzeniem ostatniéj woli. (§§ 602, 956, 1249.)

Unger VI. § 8; II., str. 42, 3.

Warunki:

1. Kształt wewnętrzny.

§ 553. Jeżeli rozporządzenie ostatniéj woli obejmuje ustanowienie dziedzica, nazywa się testamentem; jeżeli zaś inne tylko zawiera postanowienia zowie się kodycylem. (§§ 532, 535, 713, 714, 715.)

Unger VI. § 8⁵.

Wyznaczenie dziedzictwa:

a) kiedy jeden tylko dziedzic;

§ 554. Jeżeli spadkodawca ustanowił jednego tylko dziedzica, bez ograniczenia go do jakiéj części dziedzictwa, lecz ogółowo; dziedzic taki bierze cały spadek. Jeżeli zaś jedynemu dziedzicowi tylko pewna część dziedzictwa w stosunku do całości przeznaczoną została; pozostałe części dziedzictwa należą do dziedziców ustawniczych. (§ 728.)

b) kiedy więcéj dziedziców bez oznaczenia części;

§ 555. Jeżeli jest kilku ustanowionych dziedziców bez oznaczenia części, wszyscy dziedziczą w równych częściach. (§ 559.)

c) kiedy wszyscy w oznaczonych częściach są ustanowieni;

§ 556. Jeżeli jest kilku ustanowionych dziedziców i wszyscy mają sobie oznaczone części dziedzictwa, te jednak nie wyczerpują całości; wtenczas pozostałe części należą do dziedziców ustawniczych. Jeżeli zaś spadkodawca ustanowił dziedziców do całego spadku, dziedzice ustawniczy żadnego nie mają prawa, chociażby spadkodawca pominął co w obliczeniu sum, lub w wyliczeniu przedmiotów dziedzictwo składających. (§ 560.)

d) kiedy jedni mają oznaczone części, drudzy nie mają.

§ 557. Jeżeli między kilku ustanowionymi dziedzicami jedni mają oznaczone części (n. p. trzecią, szóstą część), inni zaś nie mają; ci ostatni dziedziczą pozostały spadek w równych częściach.

§ 558. Gdy nic nie pozostaje, natenczas należy ze wszystkich oznaczonych części odciągnąć stosunkowo tyle dla dziedzica bez oznaczonéj części ustanowionego, aby otrzymał równo z tym, któremu najmniéj przeznaczono. Jeżeli części dziedziców są równe, powinni tyle odstąpić dziedzicowi bez oznaczonéj części ustanowionemu, aby równy z nimi miał udział. We wszystkich innych przypadkach, w których spadkodawca pomylił się w liczeniu, podział tak winien być uskutecznionym, aby wola spadkodawcy podług rozporządzeń całości dotyczących ile można wykonaną była.

Którzy dziedzice za jednę osobę są uważani.

§ 559. Jeżeli między ustanowionymi dziedzicami są takie osoby, które w razie dziedziczenia ustawniczego, za jednę osobę względem drugich uważane być muszą (n. p. synowcowie względem brata spadkodawcy); osoby te i przy dziale z testamentu za jednę osobę uważane będą. Korporacyja, gmina, zgromadzenie (n. p. ubodzy) zawsze za jednę tylko osobę będą liczone. (§§ 682, 732—755.)

Zob. przypisek do § 651.

Do §§ 554—559. Unger VI. § 15; Härdtl: Ueber die Berechnung der Erbtheile unter Testamentserben nach §§ 556—558 des b. G. B. Wien. 1838. — O. 741, 820, 1806, 2164, 2884.

Prawo przyrostu.

§ 560. Kiedy wszyscy dziedzice bez oznaczenia części lub z ogólném wyrażeniem równego działu są ustanowieni, a jeden z nich, nie może lub nie chce przyjąć dziedzictwa, natenczas część jego przyrasta innym ustanowionym dziedzicom. (§§ 604, 689.)

§ 561. Jeżeli jeden lub kilku dziedziców ustanowionych jest z oznaczeniem części, zaś jeden lub kilku bez tego; część dziedzictwa nie przyjęta przyrasta jednemu lub kilku pozostałym, bez oznaczenia części ustanowionym dziedzicom. (§ 689.)

§ 562. Dziedzicowi mającemu część oznaczoną, nie służy w żadnym przypadku prawo przyrostu. Jeżeli zatém nie ma dziedzica bez oznaczonéj części ustanowionego; część dziedzictwa nieprzyjęta nie przyrasta pozostającym jeszcze z oznaczeniem części ustanowionym dziedzicom, lecz dziedzicom ustawniczym. (§§ 536, 537, 560.)

§ 563. Kto otrzymuje część dziedzictwa nieprzyjętą, ten przyjmuje także wszystkie przywiązane do niéj ciężary z wyjątkiem tych, które zależą na osobistém świadczeniu ustanowionego dziedzica. (§§ 606, 702.)

Do §§ 560—563. Pr. l. 53 § 1. D. 29, 2; l. 80, D. 32; Cod. 6, 10, 51. P. p. I. 11, § 458 n.; I. 12, §§ 45, 281, 285 n., 366 n., 645. K. N. art. 724, 786, 1044 n. P. s. §§ 2269 n., 2373, 2431 n., 2507, 2511, 2551. — Unger VI. § 38. — O. 820, 1283, 1403.

§ 564. Spadkodawca powinien sam ustanowić dziedzica; mianowanie onegoż nie może pozostawić zdaniu trzeciego. (§ 699.)

Unger VI. § 14[4]. — **O. 251, 1547, 1806. — P. p. I. 12, § 49;** P. s. § 2087 n.

Oświadczenie powinno być rozważne, wyraźne i wolne.

§ 565. Wola spadkodawcy oświadczoną być powinna wyraźnie (bestimmt), nie zaś przez samo potakiwanie czynionego mu wniosku; w stanie zupełnéj przytomności umysłu; z rozwagą; na prawdę;*) bez przymusu; w stanie wolnym od podstępu i istotnéj omyłki. (§§ 542, 576, 869.)

Unger VI. § 13. — O. 148, 218, 306, 478, 562, 982, 1600, 2371.

*) szczérze, mit Ernst.

Przyczyny sprawujące niezdatność do robienia testamentu:

1. Nieprzytomność umysłu.

§ 566. Oświadczenie jest nieważném, jeżeli dowiedzioném będzie, iż nastąpiło w stanie szaleństwa, obłąkania, głupowatości lub opilstwa.

Unger VI. § 9. — O. 419.

§ 567. Kiedy kto utrzymuje, iż spadkodawca pozbawiony rozumu w czasie czynienia rozporządzenia ostatniéj woli był przy zupełnéj przytomności umysłu; niewątpliwość tego twierdzenia przez biegłych w sztuce, lub przez urzędowe osoby, które o stanie umysłu spadkodawcy dokładnie się przekonywały, lub przez inne pewne dowody wykazaną być powinna. (§§ 273, 283, 576, 616.)

Unger II. 45623; VI. § 93; Dierl w czasopiśmie „Jurist“ tom V. 349 n. K. c. k. p. art. 511; K. N. 507, 901; P. p. I., 12 §§ 20—22; P. s. 2069.

2. Uznanie za marnotrawcę; jak dalece?

§ 568. Marnotrawca sądownie za takiego uznany tylko połową swojego majątku przez zdziałanie ostatniéj woli rozporządzać może; druga połowa przypada dziedzicom ustawniczym. (§§ 273, 718.)

O. 575. — Unger II. § 76, 3; VI. § 94. Pr. l. 18 pr. D. 28, 1. K. c. k. p. art. 518; K. N. art. 513; P. p. I., 12 § 27 n.; P. s. 2072.

3. Wiek niedojrzały.

§ 569. Niedorośli niezdolnymi są do robienia testamentu. Małoletni, którzy jeszcze nie skończyli lat ośmnastu, mogą tylko słowny sądowny robić testament. Sąd starać się powinien przez stósowne dochodzenie otrzymać przekonanie, iż oświadczenie ostatniéj woli następuje wolnie i z rozmysłem. Oświadczenie powinno być protokólarnie spisane i do protokółu to wszystko wciągnione, co się z dochodzenia okazało. Po skończeniu lat ośmnastu, oświadczenie ostatniéj woli żadnemu nie ulega ograniczeniu. (§§ 21, 537—590.)

Unger II. § 76, 2; VI. § 92. P. p. I., 12 § 17; K. N. art. 903, 904; P. s. § 2067.

Por. ust. notar. z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p. § 70 przy § 590 k. c. z dawniejszą z 21. maja 1855, § 60.

4. Omyłka istotna.

§ 570. Rozporządzenie ostatniéj woli jest nie ważném z powodu istotnéj omyłki spadkodawcy. Omyłka jest istotną wtenczas, kiedy spadkodawca pomylił się w osobie, którą chciał ustanowić, lub w przedmiocie, który chciał zapisać.

§ 571. Jeżeli się okazuje, że ustanowiona osoba lub zapisana rzecz jedynie niedokładnie nazwaną lub opisaną była; rozporządzenie ostatniéj woli jest ważném.

§ 572. Rozporządzenie ostatniéj woli jest ważném, chociażby przywiedziona przez spadkodawcę pobudka do niego okazała się być fałszywą; chybaby dowiedzioném było, że wola spadkodawcy jedynie na téj mylnéj pobudce polegała. (§§ 901, 777, 778.)

Ad §§ 570—572. Unger II. §§ 81, 89; VI. § 13; P. p. I., 12, § 8; P. s. §§ 2079—2081, 2083. — O. 2632, 2734.

5. Śluby zakonne.

§ 573. Osoby zakonne nie mogą w powszechności robić testamentu. Jeżeli jednak zakon uzyskał szczególny przywilej, iż jego członkowie mogą robić testament; jeżeli osoby zakonne otrzymały uwolnienie od ślubów; jeżeli przez zniesienie zakonu, fundacyji lub klasztoru stan swój odmieniły; lub jeżeli takie otrzymały przeznaczenie, iż stósownie do politycznych rozporządzeń, nie są już uważane za należące do zakonu, fundacyji lub klasztoru, lecz zupełnéj własności nabywać mogą; natenczas wolno im jest własnością tą przez oświadczenie ostatniéj woli rozporządzać. (§§ 539, 546.)

I. Duchowieństwu świeckiemu już n. p. z 18. lipca 1778 i 8. maja 1773 przyznaną została powszechnie zdatność robienia rozporządzeń woli ostatniéj. — Tylko biskupi katoliccy, kierujący okręgiem kościelnym (dyjecezalni) rozrządzać nie mogą na przypadek śmierci niektóremi przedmiotami — wyliczonemi w rozp. m. spr., tudzież wyznań i oświecenia z 7. lutego 1859, l. 33 d. u. p. — które wyjęte być mają także ze spadku przypadającego w braku ostatniéj woli rozporządzenia spadkobiercom ustawowym, — lecz takowe jako należące do biskupiego dobra stołowego, przechodzą na następcę w biskupstwie.*)

*) Przepis ten jeszcze obecnie ma moc obowiązującą przez wzgląd na § 58 ust. z 7. maja 1874, l. 50 d. u. p. o uregulowaniu zewnętrznych stosunków prawnych kościoła katolickiego.

II. Osoby zakonne zwyczajnie nie mogą robić testamentu, a przepis ten stósuje się także według rozp. nadw. rady woj. z 7. kwietnia 1818, W. 287 (z p. wojsk. str. 107) do tych osób zakonnych, którzy mają posadę w wojskowéj pieczy dusz. — Wyjątki od tego prawidła:

1) Szczególny przywilej pod względem zdatności do robienia testamentu mają kawalerowie zakonu rycerskiego niemieckiego; jednakoż takie ostatniéj woli rozporządzenia są nieważne, jeżeli wielki mistrz nie dał do tego z osobna pozwolenia, lub nie udzielił członkowi zakonu w ogólności prawa do robienia ostatniéj woli rozporządzeń. Pozwolenie do robienia ostatniéj woli rozporządzeń może być daném członkowi zakonu tylko za jego życia — lecz nie należy go nigdy odmawiać bez powodów szczególnych. Ostatniéj woli rozporządzenia, jeszcze przed wstąpieniem do zakonu sporządzone, wówczas tylko są ważnemi, jeżeli spadkodawca po wstąpieniu do zakonu otrzymał od mistrza wielkiego pozwolenie do robienia testamentu. Naczelnik zakonu, jeżeli chce uczynić rozporządzenie ostatniéj woli, winien się udać o upoważnienie do kapituły wielkiéj zakonu (§ 12 pat. z 28. czerwca 1840, l. 451 z. p. s.). — Kapłani zakonu niemieckiego, do klasztoru przyjęci, nie mają zdatności do robienia testamentu (r. m. z 31. grudnia 1866, l. 4 d. u. p. z r. 1867). — Kawalerowie zakonu maltańskiego co do zdatności do robienia testamentu stoją na równi z kawalerami zakonu niemieckiego (d. n. z 11. grudnia 1795, l. 268 z. p. s.) — zaś księża z klasztoru maltańskiego w Pradze nie mają zdatności do robienia testamentu (d. k. n. z 22. stycznia 1818, l. 1408 z. p. s.).

2) Jeżeli osoby zakonne uwolnienie od ślubów przez zeświecczenie (sekularyzacyję) otrzymały (d. k. n. z 4. stycznia 1836 z pr. adm. tom 64, str. 4; d. n. z 17. sierpnia 1835, l. 76 z. p. s. i z 28. grudnia 1835, l. 111 z. p. s.).

3) Jeżeli przez zniesienie zakonu, fundacyji lub klasztoru stan swój odmieniły (przepisy pod 2). Mianowicie stanowi przytoczony d. n. z 28. grudnia 1835, l. 111 z. p. s., że prawa członków zakonów zniesionych co do rozporządzenia majątkiem własnym między żyjącymi lub na przypadek śmierci jedynie według przepisów powszechnych k. cyw. oceniać należy — i że od chwili ogłoszenia tego rozporządzenia (t. j. d. n. z 28. grudnia 1835) tracą moc wszystkie ustawy, (mianowicie dwa patenty z 20. czerwca 1764 i z 30. sierpnia 1782, l. 72 z. p. s.), ograniczające w jakikolwiekbądź sposób prawa byłych członków zakonu, którzy bądź uwolnienie od ślubów otrzymały, bądź przez zniesienie zakonu, fundacyji lub klasztoru stan swój odmieniły, pod względem rozrządzania majątkiem, jakkolwiekbądź nabytym, między żyjącymi lub przez ostatniéj woli oświadczenia.

4) Według regulaminu służbowego wojskowego (dla piechoty § 26) może kapelan pułkowy, chociażby nawet był zakonnikiem, rozrządzać dowolnie majątkiem, stanowiącém t. z. peculium quasi castrense, także przez ostatniéj woli oświadczenie.

5) Członkowie zakonów, nie mających stabilitatem loci lub oddzielnych fundacyj jak Dominikanie, Franciszkanie i t. d., którzy mają posadę plebanów lub kapelanów miejscowych, mogą na przypadek śmierci rozporządzać majątkiem, zaoszczędzonym z dochodów beneficyjum, lub w inny sposób nabytym (d. n. z 21. kwietnia 1786, l. 542 z. p. s.); toż samo zakonnicy, mający po za klasztorem posadę w rzeczywistéj pieczy dusz jako kapelani, kooperatorowie, wikaryjusze (d. n. z 22. grudnia 1788, l. 939 z. p. s.). Jednakże d. k. n. z 2. kwietnia 1802 (z. p. adm. tom 17) postanowił, że żadnemu zakonnikowi w przyszłości nie będzie udzielone beneficyjum świeckie, ci zaś, którzy już takowe mają lub są kooperatorami w przeciągu miesięcy 3 oświadczyć winni, czyli sobie zastrzegają powrót do klasztoru lub nie, ażeby biskupi wiedzieli, którzy z eksponowanych do nich należą dożywotnie, i ażeby zarazem dało się oznaczyć, którzy jeszcze nadal mają zdatność do dziedziczenia i do robienia testamentu.

6) Redemptoryści są kongregacyją księży świeckich, mają tedy pod względem zdatności do robienia testamentów te same prawa, które każdemu z osobna jako księdzu świeckiemu służyły (d. n. z 9. stycznia 1843, l. 670 z. p. s.). — Zob. zresztą przypiski do §§ 356, 539.

6. Ciężka kara kryminalna;

§ 574. Zbrodniarz na karę śmierci skazany, od dnia ogłoszonego mu wyroku; jeżeli zaś na najcięższe lub ciężkie więzienie jest skazanym, dopóki trwa kara, nie może czynić żadnego ważnego rozporządzenia ostatniéj woli.

Paragraf ten zniesionym został ust. z 15. listopada 1867, l 131 d. u. p. § 5. Zobacz przypisek do § 61 k. c.

Inne przyczyny niezdatności do robienią testamentu: 1) Nieprawni wychodźcy, a tém samém uznani za winnych nieprawnego wychodźctwa są według patentu z 24. marca 1832, l. 2557 z. p. s. niezdatni do robienia testamentu, a nawet już dawniéj przez nieuprawnionego wychodźcę zrobione rozporządzenie woli ostatniéj co do majątku w Austryji położonego, są nieważne. — O ile obecnie ten przepis ma jeszcze zastósowanie, zob. art. 4 ust. zasadniczéj z 21. grudnia 1867, l. 142 d. u. p. przytoczony w przypisku do § 32 k. c. 2) Zbiegi wojskowi według d. n. z 21. lutego 1842, l. 599 z. p. s. pozostawieni są od chwili ucieczki aż do stawienia się lub ujęcia wszelkich praw cywilnych, nie mogą zatém rozrządzać majątkiem pozostałym ani między żyjącymi ani na przypadek śmierci. Według § 208 lit. a) i b) k. k. wojsk. z 15. stycznia 1855, l. 19 d. u. p. ma być majątek zbiega zasekwestrowanym według przepisów, zawartych w ustawach o wychodźctwie*); także rozporządzenie ostatniéj woli, zrobione przed dokonaném zbiegostwem, nieważném jest co do majątku w państwie się znajdującego.

*) §§ 11—15 pat. z 24. marca 1832, l. 2557 s. p. s.

Ważność rozporządzenia ze względu na czas.

§ 575. Rozporządzenie ostatniéj woli ważnie uczynione nie traci swéj ważności z powodu późniéj zaszłych przeszkód.

Unger VI. § 23, 1.

Wyjątki 1) co do wstępujących do zakonu niemieckiego (§ 12 pat. z 28. czerwca 1840, l. 451 z. p. s. w przypisku do § 573, II., 1), 2) co do wychodźców nieprawnych, 3) co do zbiegów wojskowych (przepisy pod 1), 2) przy § 574).

§ 576. Rozporządzenie ostatniéj woli, z samego początku nieważne, przez późniejsze usunienie przeszkody nie nabiera ważności. Jeżeli w takim przypadku nowe rozporządzenie uczynioném nie będzie; dziedziczenie ustawnicze ma miejsce.

Unger VI. § 22[3].

II. Zewnętrzny kształt oświadczenia ostatniéj woli:*)

§ 577. Można robić testament sądownie lub zasądownie; pisemnie lub słownie; pisemnie zaś z przybraniem świadków, lub bez nich.

O robieniu ostatniéj woli rozporządzenia przed notaryjuszem zob. §§ 70—75 u. not. z 25 lipca 1871, l. 75 d. u. p. w przypisku do § 590 k. c.

O stósowaniu przepisów § 184 p. c. gal. (§ 115 p. c. powsz.) względem dokumentów prywatnych z kilku arkuszy złożonych — także do testamentów pisemnych zasądowych. — O. 793; przeciw temu przemawia Unger VI. § 10[9].

1. Zasądowego pisemnego;

§ 578. Kto chce ostatnią wolę oświadczyć na piśmie i bez świadków, powinien testament lub kodycyl własnoręcznie napisać i własnoręcznie przez położenie nazwiska swego podpisać. Wyrażenie dnia, roku i miejsca, w których oświadczenie ostatniéj woli uczynioném było, nie jest

*) Prawo austryjackie co do głównych form testamentowych i stósunku testam. prywatnego do publicznego jest w zgodzie z prawem pospolitém. — W innych prawodawstwach nowszych testament prywatny zwyczajnie albo zupełnie jest wykluczonym (P. p. I., 12 § 66 n.) — albo tylko uznanym testament prywatny własnoręczny (K. N. art. 969 n.; zob. jednak art. 976), albo testament prywatny w obec świadków z wykluczeniem własnoręcznego (P. s. § 2092 n., 2100 n.) — Unger VI. § 12[4].

wprawdzie potrzebném, lecz dla uniknienia sporów przydatném. (§§ 713—715.)

O. 563.

§ 579. Oświadczenie ostatniéj woli, przez inną osobę na żądanie spadkodawcy napisane, powinien tenże własnoręcznie podpisać. Prócz tego powinien przed trzema zdatnymi świadkami, z których przynajmniéj dwóch jednocześnie obecnymi być powinno, potwierdzić, że to pismo jest jego ostatnią wolą. Nakoniec świadkowie powinni się także podpisać jako świadkowie ostatniéj woli albo wewnątrz, albo zewnątrz, zawsze jednak na samym akcie nie zaś na okładce. Aby świadek wiedział o osnowie testamentu, to nie jest potrzebném. (§§ 581, 591.)

O. 281, 428, 478, 562, 982, 1327; 93, 118, 563, 793, 1188, 1261, 1327, 1604, 1833, 2097, 2322, 3419. Testament głuchoniemego O. 1225.

Ostatniéj woli rozporządzenia osób innych spisywać mogą także księża świeccy i zakonni. — Przepisy dawniejsze (d. n. z 4. września 1771 i d. n. z 20. marca 1785, l. 433 z. p. s.), które tego pod nieważnością testamentu, wyjąwszy przypadki naglące, zabraniały, są uchylone. — Unger VI. § 10[2].

§ 580. Spadkodawca, który nie umie pisać, powinien, oprócz zachowania formalności w poprzedzającym paragrafie przepisanych, zamiast podpisu, znak swojéj ręki w obec wszystkich trzech świadków własnoręcznie położyć. Dla otrzymania trwałego dowodu na to, kto jest spadkodawcą, należy także téj użyć ostrożności, aby jeden ze świadków nazwisko spadkodawcy, jako podpisujący za niego, napisał. (§ 886.)

O. 549.

Podpisy pismem żydowskiem lub hebrajskiem, uważane będą za znaki ręczne; pisma tedy, w ten sposób podpisane, oceniać należy według przepisów istniejących dla dokumentów, zaopatrzonych znakiem ręcznym wystawcy (d. n. z 19. lutego 1846, l. 933 z. p. s.). Dokumenty, pismem tém całkiem spisane, są w zupełności nieważne (d. k. n. z 22. paźdz. 1814, l. 1106 z. p. s.).

§ 581. Jeżeli spadkodawca nie umie czytać, powinien kazać sobie przeczytać pismo przez jednego świadka w obecności dwóch drugich, którzy osnowę pisma przejrzeli; tudzież potwierdzić, iż pismo to zgadza się z jego

wolą. W każdym przypadku piszący ostatnią wolę, może być zarazem świadkiem. (§ 591.)

O. 549, 1261, 1888, 3277.

Do §§ 577—581. Unger VI. § 10, 1.

§ 582. Rozporządzenie ostatniéj woli przez powołanie się spadkodawcy do kartki lub pisma wtenczas tylko ma skutek, kiedy pismo to ma wszystkie warunki do ważności oświadczenia ostatniéj woli potrzebne. W przeciwnym razie wskazane przez spadkodawcę podobne pisemne uwagi, jedynie dla objaśnienia jego woli użyte być mogą.

Unger VI. § 13[8,9].

§ 583. W powszechności jedno i to samo pismo, obejmujące rozporządzenie ostatniéj woli dla jednego tylko służy spadkodawcy. Wyjątek co do małżonków znajduje się w rozdziale o kontraktach małżeńskich. (§ 1248.)

§ 584. Spadkobierca, który albo nie może, albo nie chce zachować formalności do pisemnego testamentu wymaganych, może uczynić testament słowny. (§ 585.)

Unger VI. 10[12]. — O. 44, 1600. 1627, 2322, 2734, 3147.

Wyrok, orzekający nieważność testamentu pisemnego, nie może zawierać zastrzeżenia wprowadzenia go w innym sporze jako ustnego (n. p. z 14. lutego 1846, l. 933 z. p. s.).

2) zasadowego słownego (ustnego);

§ 585. Kto chce robić testament słowny, ten powinien oświadczyć swoję wolę prawdziwie,*) w obec trzech zdolnych świadków jednocześnie obecnych, i którzyby poświadczyć mogli, że co do osoby spadkodawcy żaden nie zaszedł podstęp lub omyłka. Wprawdzie nie ma potrzeby, lecz ostrożność wymaga, ażeby świadkowie dla ułatwienia pamięci albo wszyscy spólnie, albo każdy dla siebie, sami spisali oświadczenie spadkodawcy, albo téż takowe, jak można najspieszniéj, spisać kazali.

§ 586. Aby słowne ostatniéj woli rozporządzenie prawomocném było, powinno być na żądanie każdego,

*) ernstlich, na prawdę, szczérze.

komu na tém zależy, przez zaprzysiężone zgodne zeznania tych trzech świadków, lub jeżeli jeden z nich nie może być już słuchanym, przynajmniéj przez zeznania dwóch drugich potwierdzoném. (§ 722.)

Do §§ 585, 586. Unger VI. § 10, 2, § 514. — O. 148, 535, 1143, 2371, 2884, 3160.

Postępowanie sądu spadkowego w tym przypadku określają §§ 65—67 i 123 pat. ces. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p.

Por. także § 70 ust. notaryjalnéj z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p. w przypisku do § 590 k. c.

3. sądowego.

§ 587. Może także spadkodawca sądownie na piśmie lub słownie oświadczyć swoję ostatnią wolę. Rozporządzenie na piśmie powinno być przynajmniéj własnoręcznie podpisane przez spadkodawcę i osobiście przez niego sądowi oddaném. Sąd obowiązanym jest zwrócić uwagę spadkodawcy na to, iż własnoręczny jego podpis powinien być dołożonym, następnie pismo sądownie opieczętować, a na okładce napisać, czyja ostatnia wola w niéj się znajduje. Czynności téj protokół spisanym, zaś pismo za wydaniem poświadczenia na odebranie, w sądzie zachowaném być winno. (§§ 580, 581.)

Sądy powiatowe, niemniéj sądy delegowane miejsko-powiatowe mogą bez ograniczenia właściwości na żądanie przyjmować sądowe oświadczenia woli ostatniéj (§ 92 ust. o właśc. z 20. listop. 1852, l. 251 d. u. p.).

§ 588. Jeżeli spadkodawca chce ustnie wolę swoję oświadczyć; oświadczenie to protokólarnie spisaném i następnie, w sposobie w poprzedzającym paragrafie co do pisemnego oświadczenia wyrażonym, opieczętowaném i zachowaném być winno.

O. 1600.

§ 589. Do sądowego przyjęcia pisemnego lub słownego oświadczenia ostatniéj woli potrzeba obecności przynajmniéj dwóch zaprzysiężonych osób sądowych, z których jedna sprawować powinna urząd sędziego w miejscu, gdzie przyjmowaném jest oświadczenie. Drugą osobę sądową, oprócz sędziego, mogą zastąpić dwaj inni świadkowie. (§ 596.)

§ 590. W zachodzącéj potrzebie osoby dopiero wzmiankowane mogą się udać do mieszkania spadkodawcy, od niego oświadczenie ostatniéj woli pisemne lub ustne przyjąć, a następnie czynności téj protokół spisać, z dołożeniem dnia, roku i miejsca.

Do §§ 587—590. Unger VI. § 12.

I. O przyjęciu ostatniéj woli rozporządzeń przez notaryjuszów stanowi ustawa notaryjalna z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p. co następuje: **§ 70.** Rozporządzenie woli ostatniéj, przed dwoma notaryjuszami albo przed notaryjuszem jednym i dwoma świadkami ustnie zrobione lub na piśmie oddane, będą uważane tak samo, jak sądowe oświadczenia woli ostatniéj, jeżeli zostały sporządzone, a względnie przyjęte z zachowaniem przepisów ogólnych o urzędowaniu notaryjuszów i jeżeli przy tém zachowane były przepisy o sądowém oświadczeniu woli ostatniéj, zawarte w §§ 569, 587 do 592 i 594 do 596 k. cyw., oraz formalności, przepisane §§ 72 i 73 ustawy niniejszéj. — **§ 71.** Chce spadkodawca w ustnem rozporządzeniu woli ostatniéj zamieścić postanowienia ciemne lub dwuznaczne, któreby łatwo mogły dać powód do sporu lub które nie miałyby skutku, przez spadkodawcę zamierzonego — natenczas notaryjusz, przyjmujący takowe, winien go oświecić w sposób stósowny. — Obstaje spadkodawca pomimo to przy tych postanowieniach, wówczas notaryjusz ostatniéj woli rozporządzenie wprawdzie przyjmie, jednakże wyraźnie nadmieni o uczynioném przez siebie przedstawieniu. — **§ 72.** Jeżeli spadkodawca jest niewidomym, głuchym, niemym lub głuchoniemym, i w tym także razie zachowane być winny przepisy, zamieszczone w §§ 59—61, a jeżeli nie umie języka i w skutek tego zachodzi jeden z przypadków, wspomnianych w §§ 62—64, także przepisy tamże podane. — **§ 73.** Na czynność urzędową spisanym będzie protokół z zachowaniem przepisów § 68. — Jeżeli strona nie może położyć ani znaku ręki, przeszkoda ta winna być wyraźnie wspomnianą i potwierdzoną przez świadków aktu. — Zostało rozporządzenie woli ostatniéj oddane na piśmie, natenczas wolno stronie użyć pieczęci własnéj do opieczętowania okładki, w któréj zawarte jest rozporządzenie woli ostatniéj. Jeżeli się to stało, należy uczynić o tém wzmiankę w protokóle. — **§ 74.** Rozporządzenie woli ostatniéj, stósownie do § 70 notaryjuszowi na piśmie oddane, musi być zwrócone oddawcy, lecz tylko na jego żądanie osobiste lub na żądanie tego, kto się wykaże umyślnie w tym celu wystawioném, urzędownie uwierzytelnioném pełnomocnictwem. W razie zwrotu należy sporządzić akt notaryjalny. — Rozporządzenie ostatniéj woli traci przez takie zwrócenie moc sądowego rozporządzenia woli ostatniéj. — **§ 75.** Przepisy §§ 70—73 mają być i wtedy stósowane, gdy strona chce odwołać rozporządzenie ostatniéj woli, mające moc rozporządzenia ostatniéj woli sądownie zdziałanéj. — Jeżeli odwołane ostatniéj woli rozporządzenie było zrobione przed notaryjuszem, odwołanie powinno być zanotowane na spisanym pierwotnie protokóle, a jeżeli odwołanie odnosi się do rozporządzenia ostatniéj woli, oddanéj notaryjuszowi na piśmie, na niém samém nie zaś tylko na okładce. — Podobną notatkę notaryjusz winien zrobić wtedy, gdy

sporządza akt notaryjalny względem odwołania, lub gdy ma być odwołaném rozporządzenie ostatniéj woli, względem którego sporządził akt notaryjalny.

II. Przyjęcie ostatniéj woli rozporządzenia przez władze konsularne: 1) Według art. IX. konwencyji konsularnéj między Austryją i Stanami zjednoczonemi Ameryki z 11. lipca 1870 (ogłoszonéj 14. paźdz. 1871, l. 116 d. u. p.) mogą konsulowie generalni, konsulowie i pełniący obowiązki konsulów państw obu przyjmować i uwierzytelniać ostatniéj woli rozporządzenia poddanych swego państwa, i wszystkie inne tychże tyczące się akty prywatnoprawne i umowy, którym ma być nadana forma autentyczna i które mają być uwierzytelnione. Sądy przyjmować mają wszystkie tego rodzaju umowy i dokumenty, jeżeli będą należycie uwierzytelnione i pieczęcią urzędową zaopatrzone, jako dokumenty prawne, a takowe mają mieć moc i ważność, jak gdyby były sporządzone przez właściwych do tego urzędników publicznych jednego lub drugiego kraju. 2) Takie same prawo służy według art. IX. umowy handlowéj z Francyją z 11. grudnia 1866, l. 163 d. u. p. konsulom jeneralnym, konsulom i pełniącym obowiązki konsulów, niemniéj kanclerzom konsularnym — austryjackim we Francyji — a francuskim w Austryji.

Niezdatność bycia świadkiem przy rozporządzeniach ostatniéj woli.

§ 591. Osoby zakonne, kobiety, młodzieńcy lat ośmnastu nie mający, na umyśle nieprzytomni, ślepi, głusi albo niemi, tudzież ci, którzy nie rozumieją mowy spadkodawcy, nie mogą być świadkami przy rozporządzeniach ostatniéj woli.

Zakonnicy ześwieczczeni już według d. n. z 20. maja 1785, l. 433 z. p. s byli zdatnymi świadkami przy rozporządzeniach ostatniéj woli. Zobacz przypisek przy § 579.

§ 592. Skazany za zbrodnię oszustwa lub za inną z chciwości zysku popełnioną zbrodnię nie może być świadkiem.

§ 593. Kto nie wyznaje religiji chrześciańskiéj, ten nie może być świadkiem przy rozporządzeniu ostatniéj woli czynioném przez chrześcianina.

Przepis ten uchylonym został ces. rozp. z 6. stycznia 1860, l. 9 d. u. p.

§ 594. Dziedzic lub zapisobierca co do spadku onemuż przeznaczonego, tudzież jego małżonek, rodzice, dzieci, rodzeństwo lub osoby w tym samym stopniu z nim

spowinowacone, tudzież jego płatni domownicy, nie są zdatnymi świadkami. Do ważności rozporządzenia potrzeba, aby takowe przez spadkodawcę własnoręcznie napisane, lub przez trzech świadków, lecz nie z liczby teraz wymienionych, stwierdzoném było. (§§ 42, 183.)

O. s. n. z 26. maja 1863, l. 3623 (k. o. 55): Do ważności ostatniéj woli rozporządzenia, w którym dla piszącego takowe lub osób z nim w stopniu, w § 595 wymienionym, spokrewnionych lub spowinowaconych, niemniéj dla osób w § 594 wyszczególnionych przeznaczonym jest spadek (jako część dziedzictwa lub zapis), wystarczy, aby pismo zawierające ostatniéj woli rozporządzenie, przez spadkodawcę w myśl § 579 k. c. własnoręcznie podpisane i w obec świadków, od piszącego lub tych, którym przeznaczono spadek, różnych, jako ostatnia wola potwierdzone, przez tych świadków ostatniéj woli było podpisane; nie jest zaś wymaganém, aby spadkodawca treść rozporządzenia, odnoszącego się do piszącego lub wymienionych powyżéj osób, w obec tych trzech świadków ustnie potwierdził, i aby świadkowie tę okoliczność stwierdzili.

§ 595. Kiedy spadkodawca przeznacza spadek dla tego, kto pisze rozporządzenie ostatniéj woli, dla jego małżonka, dzieci, rodziców, rodzeństwa lub dla osób w tym samym stopniu z nim spowinowaconych; natenczas wszelka wątpliwość co do takiego rozporządzenia sposobem, wzmiankowanym w paragrafie poprzedzającym, usuniona być powinna.

§ 596. Przepisy co do bezstronności i zdolności świadka, dla otrzymania pewności o osobie spadkodawcy postanowione, stósują się także do osób sądowych, które rozporządzenia ostatniéj woli przyjmują. (§§ 580, 589.)

Do §§ 591—596. Unger VI. §§ 10, 12.

O uprzywilejowanych rozporządzeniach ostatniéj woli.

§ 597. Przy rozporządzeniach ostatniéj woli, czynionych w czasie żeglugi i w miejscach, gdzie jest powietrze lub inna podobna zaraźliwa choroba, mogą być także świadkami osoby zakonne, kobiety i młodzieńcy, mające już lat czternaście skończonych.

§ 598. Do takich uprzywilejowanych rozporządzeń ostatniéj woli dostateczną jest liczba dwóch świadków, z których jeden może pisać testament. W przypadku nie-

bezpieczeństwa zarażenia się nie potrzeba nawet, ażeby obydwaj jednocześnie obecnymi byli.

§ 599. Uprzywilejowane rozporządzenia ostatniéj woli tracą swoję moc w sześć miesięcy po skończonéj żegludze lub po ustaniu zarazy.

Do §§ 597—599. Unger VI. § 11, 1. O. 367, 718.

Do testamentów uprzywilejowanych należą także testamenty, sporządzone w zakładach kontumacyjnych (§ 71 d. k. n. z 30. czerwca 1837, z. p. adm. tom 65 str. 290).

§ 600. Przywileje dla testamentów osób wojskowych zamieszczone są w ustawach wojskowych.

1. D. n. z 4. grudnia 1816, oświadczył na zapytanie, że przywileje dla testamentów wojskowych zawarte są w regulaminie służbowym.

2. Według regulaminu służbowego (dla c. k. armiji z 9. sierpnia 1873, § 101, ustępy 719 i 720) każdy żołnierz (Person des Soldatenstandes), będący w służbie czynnéj, lub na utrzymaniu domu inwalidów, ma prawo, rozporządzać majątkiem swym na przypadek śmierci przy zachowaniu formalności mniejszych, aniżeli takowe są przepisane w ustawach cywilnych.

3. Do ważności pisemnych oświadczeń woli ostatniéj, których osoba wojskowa nie pisała sama a podpisała, wystarczy prócz jéj podpisu podpis dwóch świadków, którzy jednocześnie winni być obecnymi, i z których jeden pisać może ostatnią wolę. — Przy ustnych rozporządzeniach woli ostatniéj wystarczy jednoczesna obecność dwóch świadków, którzy spadkodawcę osobiście znali.

4. W czasie wojny (wyprawy wojennéj), t. j. od chwili, gdy armija postawioną będzie na stopie wojennéj aż do chwili przeniesienia takowéj znowu na etat pokojowy — do ważności pisemnych lub ustnych testamentów nie potrzeba, ażeby świadkowie jednocześnie byli obecnymi, byleby tylko zresztą istniała pewność prawna co do ostatniéj woli.

5. Przy rozporządzeniach woli ostatniéj osób wojskowych mogą być także świadkami osoby zakonne, kobiety i młodzieńcy, mający już lat 14 skończonych.

6. Przywileje te wszystkie stósują się także do osób wojskowych, nie należących do stanu żołnierzy, jeżeli podczas wojny pełnią służbę przy armiji, albo podczas pokoju w okręcie wojennym na morzu.

7. Uprzywilejowane testamenty wojskowe tracą swoję moc: a) co do osób, pod 6) wymienionych, w 6 miesięcy po

obwieszczeniu pokoju a względnie po wylądowaniu, niemniéj po 6 miesiącach, jeżeli co do swéj osoby w czasie wojny przeszły w stosunki pokojowe; b) co do wszystkich osób wojskowych bez wyjątku w 6 miesięcy po wystąpieniu tychże z czynnéj służby wojskowéj; c) wreszcie także bez różnicy osób w przypadku oddalenia za karę, bezpośrednio po ogłoszeniu odnośnego orzeczenia.

Nieważność rozporządzenia dla braku formalności.

§ 601. Jeżeli spadkodawca nie zachował jakiego z powyżéj przepisanych a wyraźnie saméj tylko przezorności nie pozostawionych warunków; natenczas rozporządzenie ostatniéj woli jest nieważném. (§§ 578, 580, 585.)

Unger VI. § 22. — O. 93, 118, 563, 793, 1183, 1261, 3012, 3277.

Por. § 61 ccs. pat. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p. — niemniéj §§ 123—127, 129 tamże.

Umowy dziedziczenia tylko między małżonkami są ważne.

§ 602. Umowy dziedziczenia w przedmiocie całego spadku lub pewnéj części onegoż, w stosunku do całości oznaczonéj, tylko między małżonkami ważnie zawieranemi być mogą. Przepisy w tym względzie zamieszczone są w rozdziale o kontraktach małżeńskich. (§§ 628, 1249, 1250, 1253.)

Unger VI. § 26. O. 1838, 2500.

O darowiznach na przypadek śmierci.

§ 603. Kiedy darowizna na przypadek śmierci ma być za umowę, kiedy za rozporządzenie ostatniéj woli uważaną, w rozdziale o darowiznach postanowioném będzie. (§ 956.)

Unger VI. § 77. — O. 753.

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY.

O dziedzicach podstawionych i powierznictwach (fideikommisach).

(Wildner J. Das Fideicommissrecht nach dem österr. a. b. G. B. Wien, 1835. Gspan P. E. Abhandlung über die Fideicommisse. Wien, 1842.

Pr. J. II. 15, 16, 23, 24. — D. 28, 6, — 30, — 32, — 35, 1. P. p. I., 12. — II 4.

K. N. III., 2, art. 896. (Substytucyje są zabronione) por. art. 898; K. c. k. p. ukaz z 1./16. paźdz. 1835. D. P. t. 17, str. 323. P. s. § 2503 do 2541.

Podstawienie pospolite.

§ 604. Każdemu spadkodawcy na przypadek, gdyby ustanowiony dziedzic nie przyszedł do dziedzictwa, wolno jest ustanowić innego, a gdyby i ten nie przyszedł do dziedzictwa, drugiego i w podobnym przypadku trzeciego albo nawet więcéj podstawionych dziedziców. Takie rozporządzenie nazywa się pospolitem podstawieniem. Najbliższy z koleji ustanowiony jest dziedzicem. (§ 632.)

O. 154, 2473.

§ 605. Jeżeli spadkodawca z dwóch przypadków podstawienia, to jest, że albo ustanowiony dziedzic nie może, albo że nie chce być dziedzicem, jeden tylko wyraził; drugi przypadek podstawienia jest tém samém wyłączonym.

Prawa z niego wypływające.

§ 606. Ciężary na dziedzica włożone przechodzą także na podstawionego onemuż dziedzica, jeżeli takowe albo z wyraźnéj woli spadkodawcy albo z okoliczności, nie są ograniczone do osoby dziedzica. (§§ 563, 702.)

§ 607. Jeżeli tylko sami spółdziedzice między sobą są podstawieni, domniemanie jest, że spadkodawca części przy ustanowieniu dziedziców wyznaczone, także do podstawienia chciał mieć zastósowane. Jeżeli jednak oprócz spółdziedziców kto inny jeszcze podstawionym lęzie,

natenczas część dziedzictwa nieprzyjęta należy w równych częściach do wszystkich. (§§ 560—563.)

Podstawienie powierznicze (fideikommisowe).

§ 608. Spadkodawca może zobowiązać dziedzica, aby po swojéj śmierci lub w innym oznaczonym przypadku, przyjęte przez siebie dziedzictwo zostawił drugiemu wymienionemu dziedzicowi. Rozporządzenie takie nazywa się podstawieniem powierzniczém (fideikommisowém). Podstawienie powiernicze zawiera w sobie także dorozumianie podstawienie pospolite. (§§ 616, 809.)

O. 154, 186, 2473, 2855, 3630.

Kiedy rodzice mogą dla swoich dzieci czynić podstawienia.

§ 609. Rodzice mogą także dla swoich dzieci nawet w przypadku, gdy one są niezdatnemi czynić rozporządzenia ostatniéj woli, lecz tylko co do majątku onymże przez siebie zostawionego, ustanowić dziedzica lub podstawić im dziedzica (§§ 569, 616, 617.)

O. 2437.

Rozporządzenia ostatniéj woli rodziców, w których dzieciom swoim do czynienia rozporządzenia ostatniéj woli niezdatnym, względnie majątku onymże przez nich pozostawionego dziedzica podstawiają, są nieważne co do zachowku dzieci (u. s. n. z 27. stycznia 1853, l. 13773 k. o. N. 8).

Domniemane podstawienie powiernicze.

§ 610. Jeżeli spadkodawca zabronił dziedzicowi rozporządzać spadkiem przez testament, natenczas jest podstawienie powiernicze i dziedzic obowiązanym jest zachować spadek dla swoich ustawniczych dziedziców. Zakaz pozbywania rzeczy nie odejmuje prawa rozporządzania nią przez testament. (§ 774.)

O. 78, 116, 14), 154, 186, 3080.

Ograniczenie podstawień powierzniczych.

§ 611. Podstawienie powiernicze rozciągniętém być może nieograniczenie, jeżeli wszyscy dziedzice podstawieni są spółczesnymi spadkodawcy; może być rozciągniętém do trzeciego, czwartego i dalszego jeszcze dziedzica.

O. 78.

§ 612. Jeżeli zaś podstawieni nie są spółczesnymi spadkodawcy, lecz tacy, którzy w czasie zdziałania testamentu jeszcze na świat nie przyszli; w przypadku takim podstawienie powiernicze co do sum pieniężnych i ruchomości, jedynie do drugiego stopnia, zaś co do nieruchomości tylko do pierwszego stopnia rozciągać się może. Jednakże przy oznaczeniu stopni ten tylko podstawiony jest liczonym, który objął dziedzictwo w posiadanie. (§§ 509–520.)

O. 78, 423, 3797.

Pod warunkami tego paragrafu i nieurodzony jeszcze, dziedzicem ważnie ustanowiony być może; aż do chwili jego urodzenia, posiadanie i używanie spadku należy do tego, któremu spadek w tym razie przypada, jeżeliby się dziedzic ten nieurodził; sądy mają obowiązek czuwać nad prawami jeszcze nieurodzonych (d. n. z 30. czerwca 1845, N. 888 z. p. s.).

Prawa dziedzica w podstawieniach powierniczych.

§ 613. Dopóki nie nadejdzie wypadek, z powodu którego podstawienie jest uczynioném, dziedzic ustanowiony ma ograniczone prawo własności z wszystkiemi prawami i obowiązkami użytkującego. (§ 708.)

O. 62, 116, 140, 238, 423, 788, 1412, 2571, 2855, 3075, 3158, 3370.

Tłumaczenie podstawień.

§ 614. Podstawienie uczynione w wątpliwych wyrazach tak tłumaczone być powinno, aby przez to wolność dziedzica rozrządzania własnością jak najmniéj ograniczoną była.

O. 154, 946, 1412, 1662, 2102.

Wygaśnienie podstawienia.

§ 615. Podstawienie pospolite gaśnie, skoro ustanowiony dziedzic przyjmuje dziedzictwo; powiernicze zaś wtenczas, gdy z podstawionych żaden już nie pozostaje; lub gdy ustaje przyczyna, dla któréj uczynioném było. (§§ 537, 705, 809.)

O. 788, 2473, 2177.

§ 616. W szczególności podstawienie powiernicze dla osoby na umyśle nieprzytomnéj uczynione (§§ 608 i 609), traci moc swoję, jeżeli dowiedzioném będzie, iż osoba ta w czasie, kiedy rozporządzenie ostatniéj woli czyniła, była przy zupełnéj przytomności umysłu; lub

jeżeli sąd dozwolił onéjże wolnego rozrządzania majątkiem z powodu odzyskanego rozumu. Podstawienie nie odżywia się na nowo, chociażby osoba ta oddaną została znowu pod kuratelę z powodu nieprzytomności umysłu, i w przeciągu tego czasu żadnego nie zrobiła rozporządzenia ostatniéj woli. (§§ 566, 567.)

O. 2473.

§ 617. Podstawienie, uczynione przez spadkodawcę swemu dziecięciu wtenczas, kiedy jeszcze żadnego nie miało potomstwa, gaśnie, jeżeli dziecię zostawia potomków zdatnych do dziedziczenia. (§ 628.)

O. 2473.

Powierznictwo.

§ 618. Powierznictwo (powierznictwo familijne) jest takie rozporządzenie, w skutek którego majątek ze względu na wszystkie przyszłe pokolenia lub przynajmniéj ze względu na niektóre z nich, za majątek familijny, nie mogący być pozbywanym, jest uważany.

O. 78, 423, 1498.

O pieczy nad powierznictwami mówią §§ 220—256 pt. z 9. sierpnia 1854, N. 208 d. u. p.

Od następstwa w powierznictwo są wyłączeni: a) dzieci nieślubne § 165, — b) dzieci uprawnione § 160, 162, — c) dzieci przysposobione § 183, 184, — d) potomstwo płci żeńskiéj § 626,

Główne rodzaje powierznictwa.

§ 619. Powierznictwo jest w powszechności albo prymogeniturą, albo majoratem, albo senioratem według tego, jak jego ustanowiciel przyznał prawo następstwa albo pierworodzeńcowi z liniji starszéj, albo najbliższemu co do stopnia z familiji, zaś z pomiędzy równobliskich starszemu wiekiem; albo nakoniec bez względu na liniją, starszemu z familiji.

§ 620. W zachodzącéj wątpliwości domniemywać się trzeba raczéj prymogenitury, niż majoratu lub senioratu; i znowu raczéj majoratu aniżeli senioratu.

Porządek dziedziczenia w powierznictwie.

§ 621. W prymogeniturze linija młodsza dopiero po wygaśnieniu starszéj liniji przychodzi do powierznictwa

tak, iż synowie, wnuki, prawnuki i dalsi potomkowie ostatniego posiadacza wyłączają jego brata.

§ 622. Wolno jest także ustanowicielowi zmienić zupełnie porządek dziedziczenia i powołać do spadku najpóźniéj urodzonego z liniji starszéj lub najmłodszego ze wszystkich linij, lub w ogólności tego, który co do stopnia najbliższym jest albo względnie ustanowiciela powierznictwa, albo względnie pierwszego otrzymującego takowe, albo téż względnie ostatniego posiadacza.

O. 3797.

§ 623. Jeżeli ustanowiciel nie wyraził pod tym względem dokładnie woli swojéj; natenczas wzgląd mieć należy więcéj na ostatniego posiadacza, aniżeli na ustanowiciela powierznictwa, lub pierwszego nabywcę. Jeżeli jest więcéj osób w równym stopniu, natenczas rozstrzyga wiek starszy.

O. 3797.

§ 624. Gdy ustanowiciel rozporządza, iż powierznictwo ma się dostać zawsze najbliższemu z familiji; natenczas za takiego uważa się ten, który z pomiędzy potomków płci męzkiéj, podług zwykłego porządku ustawowego dziedziczenia, jest najbliższym. Gdy jest więcéj równo bliskich, ci używają razem powierznictwa, jeżeli tylko rozporządzenie ustanowiciela inaczéj nie stanowi.

(Obacz § 730 i n.)

§ 625. Jeżeli kto obok powierznictwa dla pierworodnéj liniji, ustanowił drugie lub więcéj dla późniejszych linij; w przypadku tym posiadacz pierwszego powierznictwa i jego potomstwo wtenczas dopiero otrzymują posiadanie drugiego, kiedy w innych linijach nie znajduje się żaden z potomków do niego powołanych, i powierznictwa dopóty tylko w rękach jednéj osoby pozostaną, dopóki znowu nie będzie dwóch lub więcéj linij.

§ 626. Potomstwo płci żeńskiéj nie ma w powszechności żadnego prawa do powierznictwa. Jeżeli atoli założyciel wyraźnie rozporządził, iż po wygaśnieniu potomków płci męzkiéj, powierznictwo przejść ma do liniji osób płci żeńskiéj; przejście to następuje w porządku dla

potomków płci męzkiéj przepisanym; jednak dziedzice płci męzkiéj téj liniji, która otrzymała posiadanie powierznictwa, mają pierwszeństwo przed dziedzicami płci żeńskiéj.

O. 3797.

Warunki do ustanowienia powierznictwa.

§ 627. Żadne powierznictwo bez szczególnego pozwolenia władzy prawodawczéj ustanowioném być nie może. Przy ustanowieniu powierznictwa powinien być spisanym i w sądzie zachowanym porządny i wierzytelny inwentarz wszystkich do niego należących rzeczy. Inwentarz ten stanowi skazówkę przy każdéj zmianie posiadania i przy oddzieleniu powierznictwa od majątku wolnego. Sąd obowiązanym jest starać się o zabezpieczenie powierznictwa podług oddzielnych przepisów. (§ 518.)

O. 423, 1569, 1809, 2887, 3797.

Ustanowienie i obciążanie długami powierznictw.

1. Ustawa z dnia 13. czerwca 1868, N. 61 d. u. p.:

§ 1. Począwszy od dnia ogłoszenia niniejszéj ustawy, pozwolenie na ustanowienie powierznictwa, udzielone być może tylko ustawą państwa.

Odnośny projekt ustawy ma się dostać do rady państwa jako wniosek rządowy.

§ 2. Do ustanowienia powierznictw, na które już jest udzielone, choćby tylko wstępne pozwolenie Monarchy, § 1 téj ustawy nie stósuje się, jeżeli powierznictwo rzeczywiście ustanowione zostanie w ciągu lat pięciu od dnia ogłoszenia téj ustawy (t. j. 16. czerwca 1868).

§ 3. Obciążenie powierznictwa długami nad miarę w §§ 635 do 637 k. c. wskazaną, dozwolone być może tylko wtedy, jeżeli jest niezbędnie potrzebném dla utrzymania majątku powierzniczego.

Pozwolenie takie udziela najwyższy trybunał sądowy i kassacyjny po wysłuchaniu kuratorów powierznictwa i wszystkich wiadomych oczekiwaczów.

§ 4. Wszystkie inne, do powierznictw odnoszące się ustawy zostają nietknięte.

2. D. n. z 13. lipca 1832 z. u. pol. tom 60, str. 196: Najjaśniejszy Pan rozporządzeniem z 6. lipca 1832 rozkazać raczył, aby we wszystkich prośbach o wstępne pozwolenie na ustanowienie powierznictwa, podawaną była w przybliżeniu wartość pieniężna majątku do powierznictwa należeć mającego, i aby zarazem uczynić doniesienie, czy na podstawie wiadomych okoliczności, ze względu na osobiste i familijne stosunki proszącego, nie zachodzą jakie przeszkody zezwolenia.

Odwołanie ustanowienia.

§ 628. Ustanowiciel powierznictwa może odwołać ustanowienie, jeżeli nikt nie nabył prawa albo przez oddanie, albo z umowy. Gdy spadkodawcy urodzi się ślubny dziedzic płci męzkiéj, który w powierznictwie objętym nie był, domniemanie jest za odwołaniem powierznictwa. (§ 617.)

O. 423.

Przepisy co do praw oczekiwaczy i posiadacza powierznictwa.

§ 629. Własność majątku powierzniczego podzieloną jest między wszystkiemi oczekiwaczami i każdorazowym posiadaczem powierznictwa. Oczekiwaczom służy tylko własność główna, zaś posiadaczowi prócz tego własność użytkowa. (§§ 357, 359.)

O. 116, 140, 238, 423.

Szczególne prawa oczekiwaczów.

§ 630. Na mocy własności głównéj oczekiwacze mają prawo żądać, aby obligi do powierznictwa należące w skład sądowy złożonemi były, i donosić sądowi o złym zarządzie dobrami powierzniczemi; przedstawiać spólnego kuratora powierznictwa dla zastępowania onegoż i potomstwa, i w ogóle przedsiębrać wszelkie środki dla zabezpieczenia istoty majątku służące. (§§ 22, 274, 634, 635, 644, 836, 849.)

O. 3020.

Wierzycielowi oczekiwacza nie może być dozwolony ani wpis ani zastrzeżenie jego wierzytelności na pożytkach powierznictwa dłużnikowi kiedyś przypaść mającego (d. n. z 7. kwietnia 1798, N. 408 z. u. s.).

Nieograniczone prawa posiadacza i obowiązki jego.

§ 631. Posiadaczowi powierznictwa służą wszystkie prawa właściciela użytkowego. Do niego należą wszystkie pożytki z dóbr powierzniczych i przybycia, lecz nie sam majątek. Obowiązanym jest także do wszystkich ciężarów. Nie jest odpowiedzialnym za zmniejszenie majątku bez jego winy nastąpione. (§§ 363, 513—515, 613, 1305.)

O. 357.

Ograniczone prawa:

a) pod względem zrzeczenia się i zastawu;

§ 632. Posiadacz powierznictwa może tylko w imieniu swojém zrzec się prawa swego, nie może jednak czynić zrzeczenia w imieniu potomków tych nawet, którzyby jeszcze przy życiu nie byli. Jeżeli daje w zastaw dochody albo same dobra powierznicze; zastaw ważnym jest jedynie co do téj tylko części dochodów, jaką pobierać ma prawo, lecz nie wiąże dóbr powierzniczych lub téj części dochodów, która należy do następcy. (§§ 551, 635, 640, 642, 643.)

b) pod względem przeistoczenia, zamiany, lub puszczenia w dzierżawę wieczystą dóbr powierzniczych;

§ 633. Posiadacz powierznictwa może pod ograniczeniami niżéj wyrażonemi przemienić na kapitał nieruchomości powierznictwa; zamieniać grunta za grunta, albo rozdzielić oneż za stósownym czynszem, albo w dzierżawę wieczystą puścić. (§§ 359, 629, 1122.)

O. 357.

1. Według ptu. z 11. kwietnia 1851, N. 84 d. u. p. § 62, i rp. m. s. z 2. listopada 1858, l. 22027 kapitały indemnizacyjne z dóbr powierzniczych przyznane, wydać należy władzom powierzniczym i złożyć do depozytu.

2. Według rp. m. s. z 25. marca 1855, N. 2458 kapitały indemnizacyjne z dóbr powierzniczych, na zakupno gruntów dla powierznictwa użytemi być mogą tylko za szczególném pozwoleniem Najjaśniejszego Pana (por. § 1 ustawy z 1868 przy § 627 podanéj).

§ 634. Do przedsiębrania tych odmian potrzebném jest zezwolenie właściwego sądu. Sąd powinien wysłuchać zdania wszystkich wiadomych oczekiwaczów, albo jeżeli ci są małoletni lub nieobecni, ich kuratorów; tudzież kuratora powierznictwa i potomstwa; ważność czynionych przedstawień ocenić a w szczególności przy dozwoleniu podzielenia na części o tém mieć staranie, aby oznaczona urządzeniami politycznemi miara części zachowaną była. Suma pieniężna z powodu tego umówiona staje się kapitałem powierzniczym.

O. 357, 3543.

Wyraz „zezwolenie“ oznacza według swego znaczenia zezwolenie na podstawie poprzedniego zbadania powodów. (Causae cognitio. §§ 174, 210, 216, 232, 233, 244, 634, 640, 1219, 1224, 1245.)

c) pod względem obciążenia długami.

§ 635. Posiadacz powierznictwa może bez zezwolenia oczekiwaczów lub kuratorów, lecz tylko za zezwoleniem właściwego sądu, obciążyć długami trzecią część dóbr powierzniczych; albo też podnieść trzecią część kapitałów, jeżeli z nich składa się powierznictwo.

O. 3382, 3543, 3797.

1. O obciążaniu powierznictwa długami ob. § 3 u. z 1868 przy § 627 podanéj.

2. Składa się powierznictwo z obligacyji publicznych do losowania przeznaczonych, wówczas nie można takowych podnieść tytułem pożyczki (d. n. z 11. czerwca 1819, N. 1570 z. p. s.), sąd może tylko zezwolić, aby takowe dane zostały w zastaw w ten sposób, żeby wierzyciel miał zabezpieczenie na odsetkach całego kapitału powierzniczego (d. n. z 23. kwietnia 1789, N. 1006 z. p. s.).

Oznaczenie trzeciéj części mogącéj być obciążoną długami;

§ 636. Do wzmiankowanéj trzeciéj części policzyć należy wszystkie, jakiekolwiek na dobrach powierzniczych będące ciężary tak, iżby dwie trzecie części zupełnie wolne od nich pozostały.

i wartości dóbr powierzniczych.

§ 637. Wartość dóbr powierzniczych, jeżeli mają być zamienione lub obdłużone, oznaczoną będzie przez sądowe oszacowanie; jeżeli zaś spieniężone być mają, przez wystawienie na publiczną przedaż. (§§ 304—306.)

Sposób wypłacania długów.

§ 638. Wypłaty długu powierzniczego w tym sposobie urządzone być powinny, aby corocznie pięć od sta z długu umorzoném było. Dla ważnych tylko przyczyn przedłużenie terminu dozwoloném być może.

§ 639. Jeżeli posiadacz powierznictwa z uskutecznionych już wypłat chce podnieść znowu jaką sumę na swój użytek, natenczas powinien na jéj umorzenie płacić jeszcze osobno pięć od sta rocznie.

Odpowiedzialność następcy za długi.

§ 640. Następca w powierznictwie obowiązanym jest tylko do płacenia tych długów, które za zezwoleniem sądu przez jego poprzednika zaciągnionemi były. Za wypłaty na umorzenie długu już zalegające o tyle tylko jest odpowiedzialnym, o ile takowe z wolno-dziedzicznego majątku poprzednika uiszczone być nie mogą.

§ 641. Jeżeli poprzednik poczynił znaczne wydatki na utrzymanie lub ważne polepszenia powierznictwa, z powodu czego mógłby był obdłużyć dobra powierznicze; natenczas wydatki takie zwrócone być powinny. W tym celu jednak mogą następcy obdłużyć trzecią część dobra powierzniczego. Wypłaty uskuteczniane będą w sposobie w § 638 przepisanym.

O. 357, 2546, 3382.

§ 642. Wierzyciel powierznictwa nie może zapłaty długu, chociażby z zezwoleniem sądowém na powierznictwo zaciągnionego, dochodzić na majątku zakładowym, lecz tylko na przychodach z niego. (§ 629.)

O. 1057, 2084, 2546, 3046, 3047, 3596.

Na przynależność majątku powierzniczego osobnéj egzekucyji prowadzić nie można (d. n. z 7. kwietnia 1826, N. 2178 z. p. s.).

Podział dochodów z ostatniego roku.

§ 643. Dochody z ostatniego roku podzielone będą między dziedziców poprzednika i następcę w powierznictwie w tym samym sposobie, w jakim podzielają się między użytkującego i właściciela (§ 519).

Rozwiązanie.

§ 644. Powierznictwo może być rozwiązaném, jeżeli nie można się już spodziewać potomstwa, które do powierznictwa jest powołaném. Aby jednak powierznictwo rozwiązaném być mogło, oprócz zezwolenia właściciela użytkowego i wszystkich oczekiwaczów, którzy przez edykt wezwani być powinni, potrzebném jest jeszcze zasięgnienie zdania kuratora potomstwa, i sądowe zezwolenie.

lub wygaśnienie powierznictwa.

§ 645. Powierznictwo gaśnie przez zupełne zniszczenie; albo gdy wszystkie w ustanowieniu onegoż powołane linije wymarły bez nadziei pozostawienia potomstwa. W tym ostatnim przypadku jednoczy się własność

główna z użytkową, a posiadacz może według upodobania rozporządzać powierznictwem.

Sądy do przeprowadzenia postępowania spadkowego właściwe, są obowiązane donieść rządowi krajowemu, jeżeli powezmą wiadomość o wygaśnieniu szczepu męzkiego jakiéj familiji szlacheckiéj (d. n. z 12. czerwca 1829, N. 2411 z. p. s.).

Różnica powierznictwa od fundacyji.

§ 646. Od podstawień i powierznictw różnią się fundacyje, których przeznaczeniem jest użycie dochodów z kapitałów, z gruntów lub praw na powszechnie pożyteczne zakłady, jako to: na duchowne beneficyja, na szkoły, na szpitale lub domy schronienia ubogich, albo na utrzymanie pewnych osób przez wszystkie następne czasy. Przepisy względnie takich fundacyj znajdują się w politycznych rozporządzeniach.

O. 3240.

1. Zwierzchnością fundacyjną jest krajowa władza administracyjna, bezpośrednią władzą nadzorczą są starostwa (rp. m. z 19. stycznia 1853, N. 9 i 10 d. u. p.).

Sądem właściwym dla fundacyji jest trybunał 1. instancyji, w którego okręgu znajduje się zarząd fundacyji (§ 14, lit. b) § 26 normy jurys. z 20. listopada 1852, N. 251 d. u. p.).

2. Fundacyje czysto kościelne pozostają w zarządzie władz kościelnych. Wątpliwość co do natury kościelnéj jakiejś fundacyji rozstrzyga w ostatniéj instancyji minister wyznań (u. z 7. maja 1874, N. 50 d. u. p. § 47).

Zapisy i fundacyje na cele pobożne zastępuje prokuratoryja skarbu o ile idzie o ich zabezpieczenie i wprowadzenie w życie. Dalsze zastępstwo przez prokuratoryję skarbu służy fundacyjom zostającym pod zarządem rządu (d. n. z 13. stycznia 1821, N. 1730 z. p. s. — rp. m. sk. z 16. lutego 1855, N. 34 d. u. p. — rp. m. s. z 27. grudnia 1855, l. 26917).

3. Czy jaka fundacyja może być ustanowioną, względem jéj zmian lub zniesienia, względem lokacyji i zarządu majątku, orzekają władze administracyjne, które też czuwać mają nad dokładném dopełnieniem fundacyji. Względem fundacyji duchownych prawa te służą ordynariatom.

Sądy cywilne orzekają, jeżeli obowiązany do złożenia kapitału fundacyjnego lub zapłacenia rent, obowiązku swego nie dopełnia i do tego zmuszony być musi; jeżeli kto z powodu niedopełnienia lub niedostatecznego dopełnienia zapisu fundacyjnego, rości sobie prawa do majątku fundacyji lub dochodów z niego; jeżeli kto żąda z tytułu prawa prywatnego wydania majątku fundacyjnego, jeżeli nakoniec pytanie czy komu służy prawo do używania fundacyji lub prawo nadawania, rozstrzyganém być ma na podstawie tytułu prawa prywatnego lub dowodu prowadzonego według ustawy sądowéj (d. n. z 7. czerwca 1841 z. u. pol. tom 69, str. 137).

4. Przed zupełném zabezpieczeniem fundacyji nie może nastąpić przyznanie spadku, zapisy fundacyjne mogą być jednak i późniéj wygotowane (d. n. z 6. września 1836, N. 154 z. p. s. § 159 pt. z 9. sierpnia 1854, N. 208 d. u. p.).

Zapisy fundacyjne wygotowane być mają w trzech egzemplarzach, z których jeden ma być oddany krajowéj władzy administracyjnéj, drugi instytutowi otrzymującemu zapis, trzeci sądowi przeprowadzającemu spadek (d. kc. n. z 16. grudnia 1819. Kropatschek tom 42).

Kapitały fundacyjne lokować należy tak jak kapitały małoletnich (§ 230) rp. z 12. grudnia 1827 z. u. dla Austryji poniżéj Anizy tom 9, str. 728).

5. Dla władz wojskowych i duchowieństwa wojskowego ogłoszoną została rp. z 4. marca 1837, N. 536 osobna instrukcyja względem spraw fundacyjnych.

ROZDZIAŁ JEDENASTY.

O zapisach.

Pr. Instit. II. 20, 24; Dig. 30, 31, 32; C. 6, 37. 42. 43; P. p. I., 12, §§ 6, 262, 271, 288—610; K. N. art. 895, 1003—1024 P. s. §§ 2004, 2382—2499, 2542 n.

Kto, jak, i komu czynić może zapis;

§ 647. Do ważności zapisu (§ 535) potrzeba, aby uczynionym był w rozporządzeniu ostatniéj woli ważnie zdziałaném, przez zdatnego spadkodawcę, tudzież osobie zdatnéj do dziedziczenia. (§§ 566—576; 538—546; 564, 565, 577 do 601; 653.)

§ 648. Spadkodawca może także jednemu lub więcéj ze spółdziedziców uczynić zapis naddziałowy; a wtenczas pod względem takowego uważani są tylko jako zapisobiercy. (§§ 671, 690—693; 787, 802, 1279, 1445.)

Unger VI. § 55⁹, ¹⁰, ¹¹. — O. 13, 967; P. p. I., 12, §§ 262, 271, 273, 474; K. N. art. 919, 843; P. s. 2401 n.

a kto może być obowiązanym do zaspokojenia zapisu;

§ 649. W powszechności wszyscy dziedzice obowiązani są w stosunku odziedziczonych części zaspokoić zapisy, wtenczas nawet, kiedy rzecz jednemu z nich nale-

żącą zapisaną została. Może jednak spadkodawca zlecić szczegółowo zaspokojenie zapisu albo spółdziedzicowi, albo też nawet zapisobiercy. (§§ 563, 606, 661, 662, 690, 726, 839, 956.)

§ 650. Zapisobierca od zupełnego zaspokojenia innego zapisu, do uczynienia którego był obowiązanym, nie może się usuwać z tego powodu, iż wartość tego ostatniego przewyższa uczyniony mu zapis. Jeżeli jednak zrzeka się zapisu, wtenczas ten, na którego zapis przechodzi, obowiązanym jest albo przejąć także przywiązane do niego zlecenie, albo też pozostawić zapis zapisobiercy do tegoż zapisu przekazanemu. (§§ 652, 689, 709.)

Do §§ 649, 650. Unger VI. § 55. — O. 13, 269.

§ 651. Jeżeli spadkodawca uczyni zapis pewnéj klasie osób, jak np. dla krewnych, dla służących lub ubogich; naówczas może dziedzicowi lub komu trzeciemu zostawić rozdzielenie, której i ile z pomiędzy nich ma się każdéj dostać. Jeżeli spadkodawca w przedmiocie tym nic nie postanowił, wybór służy dziedzicowi. (§§ 559, 564, 682, 683, 685.)

Unger VI. § 57[8, 9]; K. N. art. 910.

1. Zapisy, uczynione wyraźnie dla zakładu ubogich, winny być onemu wyłącznie pozostawione (d. n. z 22. grudnia 1788, l. 938 z. p. s.). Zapisy dla ubogich w ogólności, jeżeli spadkodawca tychże bliżéj nie oznaczył, przypadają zawsze miejscowemu funduszowi ubogich, bez względu na to, czy spadkodawca podlega sądownictwu cywilnemu lub wojskowemu. W przypadku rozdzielenia zapisu — uwzględniać należy zarówno ubogich stanu wojskowego jak stanu cywilnego (d. n. z 3. czerwca 1846, l. 964 z. p. s.). — Zapisy w gotówce i w obligacyjach, przypadające zakładowi ubogich, które dochodzą do sumy 500 złr., nie będą rozdzielane, tylko winny być korzystnie umieszczone (d. n. z 26. kwietnia 1786) wyjąwszy, gdyby spadkodawca rozdzielenie natychmiastowe zapisanéj sumy rozporządził (d. n. z 2. stycznia 1787).

2. Zapisy, przez spadkodawcę bez dodania warunku szczególnego uczynione a przypadające funduszowi religijnemu, naukowemu, lub szkolnemu, albo też zakładowi dobroczynnemu bądź rządowemu, bądź miejscowemu, — bez względu na wysokość kwoty za dochód bieżący uważane i na pokrycie wydatków bieżących obrócone być mogą (d. k. n. z 28. lutego i 16. maja 1836 w z. p. adm. tom 64, str. 404 i 532 i d. k. n. z 27. września 1839 tamże tom 67, str. 242).

3. Sumy, bez bliższego oznaczenia duchowieństwu na cele pobożne zapisane, jeżeli są przeznaczone w ogólności tylko na pokój i ratunek duszy spadkodawcy, winny być stósownie do woli spadkodawcy niezwłocznie bez względu na kwotę wypłacone, a zapisobiercy wykazać się mają u władz właściwych z użycia tychże na cele pobożne według zamiaru spadkodawcy (zobacz pod 4). We wszystkich przypadkach innych, w których zapisy takie nie są na ten cel przeznaczone a zresztą nie są oznaczone, mają być takowe w zupełności korzystnie umieszczone przez zapisobierców (d. n. z 1. marca 1809, l. 885 d. u. p.).

4. Jeżeli ktoś duszę swoję bez bliższego określenia ustanowi dziedzicem, spadek i nadal w przypadkach, w których spadkodawca ustanawiając duszę swą dziedzicem, wyraźnie objawi wolę, aby majątek obróconym był na odprawiania mszy św., stósownie do téj woli spadkodawcy użytym być ma; w tych zaś przypadkach rzadkich, w których o mszach nie ma wzmianki wyraźnéj, $^2/_3$ części takiéj spuścizny miejscowemu zakładowi ubogich wydane być mogą pod warunkiem, ażeby ubodzy, którzy z tego spadku datki otrzymają, za zmarłego się modlili. Zarazem w przypadkach takich należy się stósować do rozporządzenia z 19. stycznia 1809 (z. p. a. tom 32, str. 3), mocą którego zapisy, przeznaczone w ogólności bez bliższego oznaczenia na ratunek i pokój duszy, niezwłocznie mają być wypłacone i w $^1/_3$ obrócone na odprawianie mszy św., w $^2/_3$ użyte na rozdawnictwo jałmużny między ubogich, którym polecić należy odmówienie stósownéj modlitwy za spadkodawcę. Tym sposobem uchylonym zostaje przepis z 26. czerwca 1773, polecający korzystne umieszczenie tego rodzaju zapisów nieokreślonych (d. k. n. z 17. września 1812, l. 1006 z. p. s.).

5. Zapisy, przeznaczone dla ubogich wojskowych, rozdzielić należy pomiędzy wszystkich ubogich wojskowych w okręgu komendy jeneralnéj, w którym spadkodawca umarł (d. r. n. w. z 30. kwietnia 1846, D 1152, l. 21 z. ust. wojsk.) — Stubenrauch I. 858.

6. Por. §§ 84, 159 ces. pat. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p.

Podstawienia przy zapisach.

§ 652. Spadkodawca, czyniąc zapis, może także ustanowić przy nim pospolite lub powiernicze podstawienie, a wtenczas mają zastósowanie przepisy w rozdziale poprzedzającym postanowione. (§ 689.)

Unger VI. § 59. — O. 1830, 2571; K. N. art. 896, 897, 893.

Przedmioty zapisu.

§ 653. Wszystko, co jest w zwykłym obiegu, jako to: rzeczy, prawa, prace i inne czynności wartość mające, mogą być przedmiotem zapisów. (§§ 303, 878; 424, 449; 480.)

§ 654. Jeżeli zapisane są rzeczy, które wprawdzie znajdują się w zwykłym obiegu, lecz do ich posiadania

zapisobierca co do swojéj osoby jest niezdatnym, natenczas zwyczajna ich wartość daną mu być powinna. (§ 305.)

Do §§ 653, 654. Unger VI. § 60; P. p. I. 12, § 455, 456, 386. — O rzeczach wyjętych z obiegu zobacz przypisek do § 356 k. c. (na str. 201).

Ogólne prawidła tłumaczenia zapisów.

§ 655. Przy zapisach także wyrazy w zwykłem ich znaczeniu brane być powinny; chybaby dowiedzioném było, że spadkodawca zwykł był przywiązywać do pewnych wyrażeń szczególne właściwe onemuż rozumienie; lub że w przeciwnym przypadku zapis pozostałby bez skutku. (§§ 6, 558, 706, 914.)

Unger VI. § 57. O. 561, 1180, 1317, 1498, 1830, 2049, 3116.

Szczególne przepisy co do zapisu:

a) rzeczy pewnego gatunku;

§ 656. Jeżeli spadkodawca zapisał jednę albo więcéj rzeczy pewnego gatunku lecz bez bliższego ich opisania, a rzeczy takich więcéj znajduje się w spadku; natenczas służy dziedzicowi wybór. Lecz jest obowiązanym wybrać taką rzecz, którejby zapisobierca mógł użyć. Jeżeli zapisobiercy zostawioną jest wolność wzięcia lub wybrania jednéj z pomiędzy więcéj rzeczy, naówczas może sobie wybrać najlepszą. (§§ 660, 906.)

§ 657. Kiedy spadkodawca jednę lub więcéj rzeczy pewnego gatunku, ale wyraźnie tylko ze swego majątku zapisał, a rzeczy takie nie znajdują się w spadku; natenczas zapis zostaje bez skutku. Jeżeli rzeczy te nie znajdują się w ilości, w jakiéj zapisane były, zapisobierca poprzestać winien na tych, które się znajdują.

§ 658. Jeżeli spadkodawca zapisał jedną lub więcéj rzeczy pewnego gatunku, lecz nie wyraził że ze swego majątku, a rzeczy te nie znajdują się w spadku; natenczas powinien dziedzic dostawić je zapisobiercy w gatunku stanowi jego i potrzebom odpowiednim. Zapis sumy pieniężnéj obowiązanym jest dziedzic zaspokoić bez względu na to, czyli znajduje się w spadku gotowizna, lub przeciwnie. (§ 660.)

O. 965.

§ 659. Spadkodawca może także zostawić komu trzeciemu wybór, którą z pomiędzy więcéj rzeczy ma dostać zapisobierca. Jeżeli trzeci nie chce wybierać lub umrze przed uskutecznionym wyborem; natenczas sąd, mając wzgląd na stan i potrzebę zapisobiercy, oznaczy zapis. Oznaczenie zapisu przez sąd ma miejsce wtenczas także, kiedy zapisobierca umrze wprzód, nim uczyni pozostawiony onemuż wybór. (§ 841.)

Do §§ 656—659. Unger VI. § 68; 70^2, 76.

b) co do zapisu oznaczonéj rzeczy;

§ 660. Jeżeli zapis oznaczonéj rzeczy powtórzonym jest w jednem lub oddzielnych rozporządzeniach, zapisobierca nie może żądać zarazem wydania onegoż w naturze i jego wartości. Inne zapisy chociażby obejmowały rzecz podobnego rodzaju lub podobną ilość, należą się zapisobiercy tyle razy, ile razy są powtórzone. (§§ 662, 684, 686.)

O. 263.

§ 661. Zapis zostaje bez skutku, gdy rzecz zapisana była własnością zapisobiercy już w czasie czynionego rozporządzenia ostatniéj woli. Jeżeli zapisobierca późniéj ją nabył; zwyczajna jéj wartość wypłaconą mu być powinna. Jeżeli zaś otrzymał ją od spadkodawcy i to pod tytułem darmym; zapis uważa się za zniesiony. (§§ 305, 662, 724, 725.)

Unger VI. §§ 67, 68, 70.

c) cudzéj rzeczy;

§ 662. Zapis cudzéj rzeczy, która nie należała ani do spadkodawcy, ani do dziedzica lub zapisobiercy, mającego obowiązek, oddać takową trzeciemu, nie ma żadnego skutku. Jeżeli wzmiankowanym osobom służy prawo do części rzeczy zapisanéj, lub inne jakie prawo do niéj; natenczas rozumie się, że zapis odnosi się do téj tylko części lub do tego prawa. Jeżeli rzecz zapisana jest zastawioną lub obciążoną, zapisobierca z przyjęciem takowéj, przejmuje także ciężary na niéj będące. Jeżeli jednak spadkodawca wyraźnie rozporządził, że jaka rzecz cudza ma być kupioną i zapisobiercy oddaną, a właściciel onéjże

nie chce jéj pozbyć za cenę z oszacowania wypadającą, natenczas zapisobiercy cena ta wypłaconą być powinna. (§§ 305, 306, 443, 466, 649, 650, 686.)

Unger VI., § 67, 3[10, 11, 12]. — O. 570, 1566. — P. p. I. 12, § 377 n.; K. N. a. 1020, 1021; P. s. §§ 2452, 2453, 2457, 2458, 2459.

d) wierzytelności;

§ 663. Zapis wierzytelności, która się należy spadkodawcy od zapisobiercy, obowiązuje dziedzica do zwrócenia obligu, lub do pokwitowania zapisobiercy z długu i zaległych odsetków. (§§ 666, 1426—1428, 1431, 1444.)

§ 664. Jeżeli spadkobierca zapisuje komu wierzytelność, która mu się od trzeciego należy, natenczas dziedzic obowiązanym jest ustąpić zapisobiercy wierzytelność wraz z należącemi się i daléj bieżącemi odsetkami. (§§ 666, 668, 724, 725, 1392 n.)

§ 665. Zapis długu, który się należy zapisobiercy od spadkodawcy, ten ma skutek, iż dziedzic obowiązanym jest dług, wyraźnie przez spadkodawcę wymieniony lub przez zapisobiercę udowodniony, przyznać i takowy, bez względu na warunki lub termin w obligu zamieszczone, najpóźniéj w terminie dla wypłacenia innych zapisów oznaczonym zapłacić. Przyznanie długu przez spadkodawcę nie może jednak szkodzić jego wierzycielom na niebezpieczeństwo wystawionym. (§§ 667, 685, 953, 1226.)

O. 369, 1551, 2010, 2461.

§ 666. Darowanie długu rozciąga się tylko do długów teraźniejszych, nie zaś do długów dopiero po uczynionym zapisie powstałych. Zniesienie przez zapis prawa zastawu lub rękojemstwa, nie pociąga jeszcze za sobą darowania samego długu. Jeżeli terminy wypłaty są przedłużone, wtenczas pomimo tego odsetki daléj płaconemi być powinny. (§§ 467, 1346, 1363.)

O. 1317.

§ 667. Gdy spadkodawca jest dłużnym jakiéj osobie pewną sumę i onéjże taką samą sumę zapisuje, zapis taki nie sprawia domniemania iż spadkodawca chciał nim umorzyć dług. Dziedzic powinien w takim przypadku sumę dwa razy zapłacić, raz jako dług, drugi raz jako zapis. (§ 683.)

O. 493.

§ 668. Zapis wszystkich zaległych wierzytelności nie obejmuje w sobie ani sum w publicznych kredytowych papierach, ani kapitałów ciążących na nieruchomościach, ani też należytości z prawa ściśle rzeczowego wynikających. (§ 680.)

O. 3116.

Do §§ 663—668. Unger VI. § 72.

e) posagu;

§ 669. Zapis posagu może mieć miejsce albo dla tego, aby uwolnić małżonka od zwrotu onegoż, albo też aby zobowiązać dziedzica do wydania małżonce wniesionéj tytułem posagu sumy lub rzeczy, bez dowodu i bez potrącenia kosztów na nią wyłożonych. Przepisy co do innych zapisanych wierzytelności postanowione, stósują się równie do zapisu posagu. (§§ 663, 665, 1218, 1228, 1229.)

§ 670. Jeżeli spadkodawca zapisuje trzeciéj osobie posag, nie wyrażając jaki, natenczas bez względu na własny téjże osoby majątek, rozumie się, że zapisany jest taki posag, jakiby ojciec téj osoby przy pomiernym majątku, według swego stanu, obowiązanym był wyznaczyć. (§§ 711, 1220.)

Unger VI. § 75. — O. 879.

§ 671. Jeżeli rodzice zapisują córkom posag, takowy policzonym być powinien na część dziedzictwa ustawniczego i testamentowego, jeżeli nie jest wyraźnie jako naddział uczynionym. (§§ 648, 787, 788, 790.)

Unger VI. § 46[2].

f) utrzymania, wychowania i żywienia;

§ 672. Zapis utrzymania obejmuje w sobie żywność, mieszkanie i inne potrzeby na całe życie, tudzież potrzebną naukę. To samo rozumie się przez wyraz wychowanie. Wychowanie kończy się z pełnoletnością. Przez żywienie rozumie się dostarczanie jadła i napoju na całe życie. (§§ 691, 1418.)

§ 673. Rozciągłość przywiedzionych w poprzedzającym paragrafie zapisów, jeżeli takowa nie wynika ani z wyraźnéj, ani też z domniemanéj, przez dotychczasowe

wspieranie okazanéj woli spadkodawcy, powinna być oznaczoną według stanu zapisobiercy właściwego, lub według tego, do jakiego przez dotychczasowe zaopatrywanie był przygotowanym.

Unger VI. § 74. Pr. Dig. 34, 1; P. p. I. 12 §§ 441—446; K. N. 610, 1015, 1969; P. s. §§ 2472—2475.

g) ruchomości, sprzętów domowych;

§ 674. Przez ruchomości (sprzęty pokojowe) rozumieją się tylko sprzęty do przyzwoitego mieszkania potrzebne; zaś przez sprzęty domowe czyli przez urządzenie rozumieją się zarazem sprzęty do prowadzenia gospodarstwa domowego potrzebne. Nie należą do tego narzędzia do prowadzenia rzemiosła używane, jeżeli wyraźnie nie są wymienione.

h) schowalni;

§ 675. Jeżeli komu zapisaną jest schowalnia, która sama w sobie nie stanowi całości, lecz jest częścią całości; natenczas w powszechności jest domniemanie, że tylko rzeczy zapisanemi zostały, które się w czasie śmierci spadkodawcy w schowalni znajdowały i do zachowania których takowa z natury swojéj przeznaczoną lub przez spadkodawcę zwykle używaną była.

§ 676. Jeżeli przeciwnie schowalnia jest rzeczą ruchomą lub przynajmniéj stanowiącą sama przez się całość; natenczas zapisobierca ma tylko prawo do saméj schowalni, a nie do rzeczy tamże znajdujących się.

§ 677. Jeżeli zapisaną jest szafa, szkatuła lub skrzynie z wszystkiemi tamże znajdującemi się rzeczami, natenczas do tych rzeczy należy także złoto i srebro, kosztowności i gotowizna, a nawet obligi przez zapisobiercę na rzecz spadkodawcy wystawione. Inne obligi lub dokumenty, na których się wierzytelności i prawa spadkodawcy opierają, wtenczas tylko liczą się do rzeczy zapisanych, jeżeli oprócz nich nic więcéj nie znajduje się w tych schowalniach. Do zapisu rzeczy płynnych należą także naczynia do ich przewożenia służące.

O. 162, 1341, 1856.

i) klejnotów, kosztowności i stroju

§ 678. Przez klejnoty rozumieją się w powszechności drogie kamienie i prawdziwe perły; przez kosztowności rozumieją się także nieprawdziwe kamienie tudzież ze złota lub srebra wyrobione albo w nie oprawne i do przyozdobienia osoby służące rzeczy; nakoniec przez strój rozumie się wszystko, co prócz kosztowności, rzeczy ze złota lub srebra wyrobionych, tudzież sukien, do ozdoby osoby służy.

k) złota lub srebra; bielizny; zaprzęgów;

§ 679. Zapis złota lub srebra, obejmuje w sobie tak przerobione jako też nieprzerobione złoto lub srebro; nie obejmuje zaś bynajmniéj wybitego na monetę, tudzież tego, które stanowi część lub ozdobę innéj rzeczy do spadku należącéj n. p. zégarka lub tabakierki. Bielizna nie ma być liczoną do sukien, a koronki nie do bielizny, lecz do stroju. Przez ekwipaż rozumieją się konie zaprzężne i powozy do wygody spadkodawcy przeznaczone, razem z potrzebnemi do tego przyrządami; bynajmniéj zaś wierzchowe i rzędy.

l) gotowizny;

§ 680. Do gotowizny należą także i te publiczne kredytowe papiery, które w zwyczajnym obiegu zastępują miejsce gotowych pieniędzy.

m) o wyrażeniu: dzieci;

§ 681. Przez wyraz: dzieci, jeżeli takowy stósowanym jest przez spadkodawcę do obcych dzieci, rozumieją się tylko synowie i córki; jeżeli zaś do dzieci własnych, natenczas rozumieją się także dalsi zstępni, w miejsce dzieci wstępujący, którzy już w czasie śmierci spadkodawcy spłodzeni byli. (§§ 22, 42, 559, 732, 733, 734.)

Unger VI. § 57⁶. — O. 1498.

n) krewni;

§ 682. Zapis uczyniony dla krewnych bez bliższego ich oznaczenia, ma być przyznanym dla tych, którzy według ustawniczego porządku dziedziczenia są najbliższymi. Przepis co do podziału dziedzictwa między osoby

za jednę uważać się mające, wyżéj w § 559 wyrażony, znajduje także zastósowanie do zapisów. (§§ 651, 689.)

O. 741, 2164

o) służący.

§ 683. Jeżeli spadkodawca zostawił zapis dla swoich służących i tychże jedynie według stosunku służbowego oznaczył; natenczas jest domniemanie, że zapis dostać się powinien tym, którzy w czasie jego śmierci w służbie zostają. Domniemanie jednak w tym przypadku, jako téż we wszystkich innych, może być zniesionem przez inne mocniejsze tamtemu przeciwne domniemanie. (§§ 651, 685, 689.)

Unger VI. § 577.

Dzień, w którym zapisobierca nabywa prawa do zapisu.

§ 684. W powszechności zapisobierca nabywa dla siebie i swoich potomków prawa do zapisu zaraz po śmierci spadkodawcy (§ 699). Jednak prawo własności do zapisanéj rzeczy, tylko podług przepisów o nabywaniu własności w rozdziale piątym zamieszczonych, osiągnioném być może. (§§ 425, 437, 536, 688, 689, 701, 703—705.)

Unger VI. § 62. Pr. Dig. 36. 2; Cod. 6. 43. P. p. I. 12, § 288, 485. P. s. § 2426, 2451. K. N. 1014. — O. 1253, 2049.

Dzień zaspokojenia zapisów.

§ 685. Zapis szczegółowych rzeczy ze spadku i odnoszących się do nich praw; pomniejsze wynagrodzenia czeladzi służbowéj i zapisy na cel pobożny, zaraz; zaś inne zapisy dopiero po roku od śmierci spadkodawcy, żądane być mogą. (§§ 646, 651, 660, 683, 691, 778, 904, 1334.)

Unger VI. § 64. — O. 1190, 1191, 1318, 2357, 2704.

Zwłoka obowiązanego do zaspokojenia zapisu rozpoczyna się od dnia zapłaty, przez ustawę przeznaczonego (§ 685 k. c.), bez wezwania do zapłaty ze strony wierzyciela (uch. s. n. z 24. paźdz. 1872, l. 6531 r. w 28).

§ 686. Gdy zapisaną jest ze spadku rzecz jaka szczególowa, natenczas bieżące stowe, pożytki z rzeczy téj wynikłe i każde inne przybycie należy także do zapisobiercy od dnia śmierci spadkodawcy. Wzajemnie zapisobierca ponosi wszystkie do zapisu przywiązane ciężary, a nawet szkodę, jaka z pogorszenia lub zaginienia onegoż bez winy drugiego wyniknie. (§§ 330, 404, 457, 650, 662, 1447.)

Unger VI. § 67. K. N. a. 1015. — O. 2071.

§ 687. Jeżeli komu zapisaną jest suma, która w powracających się terminach n. p. corocznie, co miesiąc, i tym podobnie, ma być płaconą, natenczas zapisobierca ma prawo do całéj sumy w terminie tym przypadającéj, chociażby tylko początek terminu przeżył. Wszelako zapłacenia sumy dopiero po upływie terminu żądać może. Pierwszy termin poczyna upływać od dnia śmierci spadkodawcy. (§§ 536, 1242, 1285, 1418, 1480.)

Unger VI. § 74. — O. 142.

Prawo zapisobiercy do zabezpieczenia.

§ 688. We wszystkich przypadkach, w których wierzyciel ma prawo żądać zabezpieczenia od dłużnika, może także zapisobierca żądać zabezpieczenia swego zapisu. W jakim sposobie nastąpić ma wpisanie zapisu do ksiąg publicznych, dla uzyskania prawa rzeczowego, wyżéj w § 437 postanowiono. (§§ 684, 812, 817, 1373, 1374.)

Unger VI. § 65. Por. §§ 83, 159, 160, 161 pat. ces. z 9. sierp. 1857, l. 208 d. u. p. — O. 879, 2743, 2992; 569, 1530.

Według § 178 pat. ces. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p. sąd spadkowy zapisobiercom na żądanie wyda potwierdzenie, że do ksiąg publicznych jako właściciele wpisani być mogą.

Na kogo spada zapis nieprzyjęty?

§ 689. Zapis, którego zapisobierca przyjąć nie chce lub nie może, spada na osoby podstawione (§ 652). Jeżeli nie ma nikogo podstawionego, a cały zapis kilku osobom nierozdzielnie lub wyraźnie w równych częściach jest uczynionym, natenczas część, któréj jedna z nich nie bierze, przyrasta drugim tak, jak dziedzictwo przyrasta spółdziedzicom. Oprócz wzmiankowanych dwóch przypadków, zapis nieprzyjęty pozostaje w spadku. (§§ 560 do 563, 650.)

Unger VI. § 63. — O. 796, 1283, 3240.

Prawo dziedzica, kiedy ciężary wyczerpują majątek spadkowy,

§ 690. Jeżeli zapisy wyczerpnęły całe dziedzictwo, natenczas dziedzic może tylko żądać powrócenia wy-

datków dla dobra masy spadkowéj przez siebie wyłożonych, tudzież odpowiedniego swoim staraniom wynagrodzenia. Jeżeli sam nie chce zarządzać spadkiem, żądać powinien ustanowienia kuratora. (§§ 811, 1152.)

Unger VI. § 66.

Co do t. z. „quarta Falcidia“ (Inst. 2, 22; Dig. 35. 2. 3; C. 6. 50; Nov. 1 cc. 1, 2; Nov. 119 c. 11; Nov. 131 c. 12), któréj ust. austr. i inne nowsze (P. p. I. 12 § 333 n., P. s. § 2388 n.; 2437 n.; 2443, K. N. 1002, 1009) nie przyjęły, stanowi d. n. z 16. list. 1814, ł. 1111 z. p. s.

Ponieważ powstała wątpliwość, czyli dziedzic, przez zapisy obciążony, który został ustanowionym w testamencie przed działaniem k. c. zrobionym, może sobie potrącić według ustaw dawniejszych t. z. quarta Falcidia także w tym przypadku, jeżeli spadkodawca umarł po czasie, w którym k. c. począł obowiązywać; i ponieważ podobne wątpliwości mogłyby powstać także pod względem zachowku, który wyłącznie spadkodawca dziedzicowi koniecznemu we wcześniejszém oświadczeniu woli zapisał, lub pod względem prawa przyrostu i innych postanowień woli ostatniéj, co do których przepisy k. c. od dawniejszych ustaw się różnią — przeto N. Pan raczył oświadczyć, że dziedzic, w ten sposób obciążony może sobie stósownie do ustaw dawniejszych potrącić t. z. quarta Falcidia, i że w ogóle w myśl ustępu V. pat. ogł. i § 5 k. c. ostatniéj woli oświadczenia, uczynione przedtém, zanim k. c. zyskał moc obowiązującą, choćby śmierć spadkodawcy późniéj nastąpiła, nie tylko pod względem ważności formy zewnętrznéj, lecz także we względzie treści winny być oceniane według ustaw dawniejszych, obowiązujących w czasie, gdy ostatniéj woli rozporządzenie było zrobione.

§ 691. Jeżeli nie wszyscy zapisobiercy z majątku spadkobiercy zaspokojenie otrzymać mogą, natenczas zapis utrzymania przed wszystkiemi zaspokojonym być winien, i utrzymanie należy się zapisobiercy od dnia otwarcia się spadku. (§§ 672, 687, 1418.)

lub go nawet przewyższają.

§ 692. Jeżeli spadek nie wystarcza na zapłacenie długów, innych obowiązkowych wydatków i na zaspokojenie wszystkich zapisów, natenczas zapisy ulegają stosunkowemu zmniejszeniu. Dla czego, dopóki takie niebezpieczeństwo zachodzi, dziedzic nie jest obowiązanym płacić zapisów bez zabezpieczenia. (§§ 785, 811—815; 549, 690, 694, 818; 786; 1373, 1374.)

Unger VI. § 66. — Stubenrauch I., 896. — **O. 1211, 3120. Por.** §§ 97 n., 163 **ces. pat. z 9.** sierpnia 1854, l. 208 **d. u. p.**

§ 693. Gdyby zaś zapisobiercy odebrali już poprzednio zapisy, ilość zmniejszenia oznaczoną będzie według wartości, jaką miał zapis w czasie odebrania onego i podług pożytków z niego otrzymanych. Wolno jest jednak zawsze zapisobiercy, nawet po odebraniu zapisu zwrócić takowy do spadku, lub wzmiankowaną wyżéj wartość i otrzymane z niego pożytki, jeżeli nie chce przykładać się do płacenia długów; pod względem ulepszeń lub pogorszeń uważanym będzie jako posiadacz w dobréj wierze. (§§ 329, 331, 332, 794.)

Do §§ 692, 693: P. p. I., 12, 334—351; **K. N. 920—930; P. s.** 2443—2450.

O składkach ustawą na publiczne zakłady przepisanych.

§ 694. Składki politycznemi rozporządzeniami na wsparcie ubogich, na domy inwalidów i szpitale, tudzież na szkoły publiczne postanowione, a które spadkodawca w testamencie zapisał, nie mają być uważane za zapisy; są one daniną publiczną; nawet przez ustawniczych dziedziców opłacone, i nie według zasad prawa prywatnego, lecz według politycznych rozporządzeń oceniane być winny.

Do tych składek zwanych także niewłaściwie **legatami obowiązkowemi** lub ustawowemi należą w Galicyji:

1. Datek na fundusz szkół normalnych (ludowych) (Normalschulfondsbeitrag). Według d. n. z 1. grudnia 1788 l. 926 z. p. s., z 26. maja 1808 l. 843 z. p. s., z 4. grudnia 1838 l. 315 z. p. s., z 31. paźdz. 1840 l. 472 z. p. s. i r. m. z 23. grudnia 1858, l. 24297 opłata ta w Austryji poniżéj i powyżéj Anizy, Solnogrodzie, Czechach, Morawiji, na Szląsku, w Galicyji (nie zaś w okręgu byłego wolnego miasta Krakowa), Styryji, Karyntyji, Krainie, Tyrolu, Vorarlbergu, Gorycyji, Gradysce, Istryji i Tryjeście — uiszczaną być ma bez względu na inne przymioty spadkodawcy od wszystkich spadków, których czysta masa dochodzi do sumy 305 złr. w. a. lub takową przewyższa, i wynosi od spadku osób ze stanu prałatów i magnatów 4 złr. 20 ct. w. a.; od spadku osób ze stanu szlachty, honoracyjorów i kupców 2 złr. 10 ct. w. a.; a od spadku osób ze stanu rzemieślników, mieszczan i chłopów 1 złr. 5 ct. w. a. Od spadku osób wojskowych wynosi takowa: od spadków jenerałów 4 złr. 20 ct. w. a.; oficerów sztabowych 2 złr. 10 ct. w. a.; od spadku oficerów (kapitana lub rotmistrza i niższych) 1 złr. 5 ct. w. a.; to samo stósuje się także do spadku małżonek tych osób; urzędnicy wojskowi podlegają téj opłacie według stopnia im służącego. Opłata ta niema miejsca, jeżeli spadkodawca powszechnemu funduszowi szkolnemu zapisał sumę téj opłacie odpowiadającą lub takowę przewyższającą. — Co do ściągania tych

opłat, rachunkowości i obowiązku stron wykazania się z uiszczenia takowéj, gdy wnoszą prośbę o przyznanie spadku — zawierają przepisy r. m. z 8. listopada 1850, l. 444, 28. listopada 1853, l. 253 i 7. sierpnia 1856, l. 155 d. u. p.

Obecnie na skutek przejścia funduszu szkół normalnych pod zarząd krajów odnośnych (§ 66 ust. z 14. maja 1869, l. 62 d. u. p.) — i utworzenia funduszu szkolnego krajowego królestwa Galicyji i Lodomeryji łącznie z Wielkiem księstwem Krakowskiém (art. 32 ust. krajowéj o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych z 2. maja 1873, l. 250 d. u. kr.) — wpływa datek ten w Galicyji do tego funduszu (art. 33 d) tamże). — W innych krajach przekazane zostały te opłaty funduszowi szkolnemu emerytalnemu krajowemu, a nawet w niektórych prowincyjach ustawami krajowemi uregulowane zostały (n. p. w Solnogrodzie ust. z 26. grudnia 1871, w Dalmacyji ust. z 30. stycznia 1873, w Austryji niższéj ust. z 18. grudnia 1871, w Istryji z 21. lutego 1873).

2. Opłata dla szpitala powszechnego we Lwowie należy się od spadku osób, które we Lwowie w obrębie rogatek mieszkały, i to od całego majątku ruchomego jakoteż od nieruchomego w Galicyji położonego (d. n. z 4. września 1816, l. 1280 i d. n. z 19. lutego 1817, l. 1317 z. pr. s.). Obecnie także opłata od spadków po zamieszkałych we Lwowie Izraelitach, przekazana d. kanc. nadw. z 2. listopada 1837, (l. 45, str. 128 zb. u. kr. z r. 1838) Lwowskiemu szpitalowi Izraelitów — wpływać ma do kasy powszechnego szpitalu we Lwowie (art. II. ust. kr. z 23. kwietnia 1874, l. 37 d. u kr.).

Opłata ta należy się tylko od spadków, których czysta masa przewyższa 500 zł. wal. Wiedeńską (obecnie 210 złr. w. a.) i wynosi, uwidoczniając stósownie do rozp. min. spr. z 23. grudnia 1858, l. 24297 i § 5 pat. z 27. kwietnia 1858, l. 63 d. u. p. skalę i należytość, w walucie Wiedeńskiéj pierwotnie ustanowione, także w walucie austryjackiéj,

od więcéj niż 500 do 1000 w. Wied. (210—420 w. a.) wyłącznie 1 zł. w. W. (42 ct. w. a.);

od 1000 zł. w. W. (420 w. a.) do 5000 w. W. (2100 w. a.) od każdego 1000 w. W. (420 w. a.) 2 zł. w. W. (84 ct. w. a.);

od 5000 zł. w. W. (2100 w. a.) do 10.000 w. W. (4200 w. a.) od każdego 1000 w. W. (420 w. a.) 2 zł. 80 kr. w. W. (1 zł. 5 ct. w. a.);

od 10.000 zł. w. a. (4200 w. a.) do 25.000 w. W. (10.500 w. a.) od każdego 1000 w. W. (420 w. a.) 3 zł. w. W. (1 zł. 26 ct. w. a.);

od 25.000 zł. w. W. (10.500 w. a.) do 50.000 w. W. (21.000 w. a.) od każdego 1000 w. W. (420 w. a.) 3 zł. 30 ct. w. W. (1 zł. 47 w. a.);

od 50.000 zł. w. W. (21.000 w. a.) do 75.000 w. W. (31.500 w. a.) od każdego 1000 w. W. (420 w. a.) 4 zł. w. W. (1 zł. 68 ct. w. a.);

od 75.000 zł. w. W. (31.500 w. a.) wyżéj od każdego 1000 w. W. (420 w. a.) 4 zł 30 ct. w. W. (1 zł. 89 ct. w. a.).

ROZDZIAŁ DWUNASTY.

O ograniczeniu i zniesieniu rozporządzeń ostatniéj woli.

P. r. § 9—11 Inst. 2, 14; Inst. 2, 17; Dig. 34, tyt. 4, 6, 8; 35 tyt. 1; 28 tyt. 3, 4, 7; — P. p. I. 12, §§ 478—518, 563—610; K. N. art. 815, 900, 1035—1047; P. s. §§ 2117—2154; 2210—2222, 2412—2425.

Prawo spadkodawcy ograniczenia lub zniesienia ostatniéj woli swojéj.

§ 695. Spadkodawca może ograniczyć rozporządzenie swoje przez dodanie warunku; zakreślenie czasu; przez danie zlecenia lub przez oświadczenie zamiaru swego. Może także testament swój lub kodycyl zmienić, albo znieść. (§§ 696—703; 704—706; 709; 711; 552, 713—725.)

Rodzaje ograniczenia ostatniéj woli:

1. Warunek.*)

§ 696. Warunkiem jest wypadek, od którego prawo jakie jest zawisłém. Warunek jest albo twierdzący, albo przeczący, według tego, jak się odnosi do nastąpienia lub nienastąpienia wypadku. Jest daléj zawieszającym, kiedy zapisane prawo zawieszoném jest do wykonania warunku; lub rozwiązującym, kiedy zapisane prawo niknie za jego nadejściem. (§§ 704, 709, 897.)

Podział warunków według k. c. 1) twierdzące (bejahende) — przeczące (verneinende) (§ 696); 2) zawieszające (aufschiebende) — rozwiązujące (auflösende) (§§ 696, 699, 703, 707, 708, 709); 3) możliwe (podobne do wykonania, mögliche) — niemożliwe (do wykonania niepodobne, unmögliche) (§ 698, 699, 706); 4) dozwolone (erlaubte) — zabronione (unerlaubte) (§§ 698, 699, 700, 720); 5) zależne od woli raczéj możności, od trafu (przypadku) — mieszane (§ 699); 6) mogące być powtórzone — i nie mogące być powtórzone (§ 701); 7) zrozumiałe — i niezrozumiałe (§ 697).

*) Unger II. § 82, VI. § 16, § 144, 571-2, 58. Helm Dr. Joh.: Abhandlung über den Begriff und die Eintheilung der Bedingungen nach dem a. b. G. B. (Zeitschr. für österr. Rechtsgel. 1825, I. 1, XV.). — O różnych znaczeniach wyrazu „warunek“ w k. c. por. §§ 103, 105, 894, 983, 1077, 1336 (postanowienia umowne w ogóle); 800, 801, 815 (zastrzeżenie); 18, 29, 432, 627, 775, 795, 931 i t. d. (wymogi). — We właściwém znaczeniu mówi k. c. o warunkach w §§ 59, 696 n, 897—900, 1251.

Przepisy:

a) co do niezrozumiałych;

§ 697. Warunki zupełnie niezrozumiałe uważane być powinny, jak gdyby nigdy nie były dołożone. (§ 898.)

b) do wykonania niepodobnych lub zabronionych;

§ 698. Rozporządzenie ostatniéj woli jest nieważném, gdy przez nie nadaném było prawo zawisłe od warunku zawieszającego do wykonania niepodobnego; chociażby wykonanie warunku późniéj dopiero stało się niepodobném i to spadkodawcy było wiadomém. Warunek rozwiązujący, do wykonania niepodobny, uważa się, jak gdyby go nie było. Wszystko to stósuje się także do warunków zabronionych. (§§ 700, 706, 710, 712, 720, 744, 898.)

O. 203, 1425, 2200, 3626.

Harum: Ueber die Natur und Wirkung der unmöglichen und unerlaubten Bedingungen nach dem österr. bürg. Rechte. (Haimerls Mag. 6, 157.)

c) podobnych do wykonania i dozwolonych warunków;

§ 699. Jeżeli warunek jest do wykonania podobny i dozwolony, natenczas prawo od warunku tego zawisłe tylko przez zupełne dopełnienie onegoż nabytém być może; bez względu na to, czyli warunek zależy od trafu, od woli ustanowionego dziedzica, zapisobiercy lub trzeciego. (§§ 536, 545, 564, 684, 701, 703.)

O. 2049, 2666, 3254.

Przepis ten ma zastósowanie także w przypadku, gdyby warunek — zresztą dozwolony — był tak uciążliwym, że według wszelkiego prawdopodobieństwa dziedzic lub zapisobierca nie będzie go mógł dopełnić, lub prawdopodobnie się nie doczeka ziszczenia się warunku (d. k. n. z 16. listopada 1826 zb. pr. adm., tom 54, str. 128).

d) warunku niewchodzenia w związki małżeńskie;

§ 700. Warunek, ażeby dziedzic lub zapisobierca nie wchodził w związki małżeńskie, nawet po dojściu do pełnoletności, uważanym być powinien, jak gdyby go nie było. Jedynie osoba owdowiała, jedno lub więcéj dzieci mająca, powinna warunku takiego dopełniać. Warunek aby dziedzic lub zapisobierca nie wchodził w związki małżeńskie z pewną osobą, może być ważnie zastrzeżonym.

O. 327, 487, 1618.

Przepis § 700 k. c. nie ma zastósowania do rozporządzeń woli ostatniéj, mocą których spadkodawca żonie swéj użytkowanie z całego spadku, lub pewnéj części onego, lub też ze zapisu — z ograniczeniem na czas jéj wdowieństwa — przeznaczy, ani też do takich, mocą których w sposób podobny zaopatrza osobę inną aż do czasu jéj wejścia w związki małżeńskie (d. n. z 23. maja 1844, l. 807 z. p. s.).

Warunek, na osobę owdowiałą, któréj spadkodawca wyznaczył część spadku lub zapis, w myśl § 700 k. c. nałożony, ażeby nie wchodziła w związki małżeńskie — pozbawionym jest skutku, jeżeli ta osoba owdowiała dzieci, które istniały w czasie śmierci spadkodawcy, straciła. (O. s. n. z 23. grudnia 1862, l. 8251 k. o. l. 52.)

e) gdy warunek już za życia spadkodawcy dopełnionym został.

§ 701. Jeżeli zastrzeżony w oświadczeniu ostatniéj woli warunek nastąpił już za życia spadkodawcy; powtórne onego wykonanie po śmierci spadkodawcy wtenczas tylko nastąpić powinno, gdy warunek zależy na takiéj czynności dziedzica lub zapisobiercy, która przez niego powtórzoną być może. (§ 899.)

Czy warunek rozciąga się także do osób podstawionych.

§ 702. Warunek położony dla dziedzica lub zapisobiercy, nie może być rozciąganym do podstawionych dziedziców lub zapisobierców bez wyraźnego oświadczenia spadkodawcy. (§§ 563, 606.)

Skutek warunku do wykonania podobnego zawieszającego.

§ 703. Do nabycia spadku pod warunkiem zawieszającym zapisanego potrzeba, aby osoba mająca zapisany spadek przeżyła wykonanie warunku, i w czasie nadejścia onego zdatną była do dziedziczenia. (§§ 536, 545, 684, 900.)

O. 62, 3376, 3391.

2. Zakreślenie czasu.*)

§ 704. Jeżeli jest rzeczą niepewną, czy nadejdzie lub nienadejdzie czas, od nadejścia którego spadkodawca uczynił zawisłém zapisane przez siebie prawo, ograniczenie takie uważaném będzie za warunek. (§ 696.)

O. 2942.

*) Unger II. § 83, VI. § 17.

§ 705. Jeżeli czas zakreślony jest tego rodzaju, iż nadejść musi, prawo zapisane przechodzi także na dziedziców osoby zapis otrzymującéj, tak jak każde inne bezwarunkowe prawo, i tylko wydanie onego odłożoném zostaje do oznaczonego terminu. (§§ 536, 707.)

O. 2049.

§ 706. Jeżeli było rzeczą widoczną, że czas w rozporządzeniu ostatniéj woli naznaczony, nigdy przyjść nie może, oznaczenie takiego czasu uważa się tak, jak zastrzeżenie warunku do wykonania niepodobnego. W tym jedynie przypadku, gdyby spadkodawca prawdopodobnie pomylił się w obliczeniu czasu; takowy według prawdopodobnéj woli spadkodawcy ustanowionym być powinien. (§§ 6, 558, 655, 698.)

Stosunek prawny między osobą zapis otrzymującą, a jéj następcami w razie zastrzeżenia warunku, lub zakreślenia czasu.

§ 707. Dopóki prawo dziedzica lub zapisobiercy zostaje w zawieszeniu z powodu niedopełnionego jeszcze warunku, lub nienadejścia oznaczonego czasu; dopóty w przypadku pierwszym między ustawowymi a ustanowionymi dziedzicami; a w przypadku drugim między dziedzicem a zapisobiercą te same zachodzą prawa i obowiązki pod względem tymczasowego posiadania i używania spadku lub zapisu, jakie mają miejsce w podstawieniach powierzniczych. (§§ 613, 703, 705.)

§ 708. Kto bierze dziedzictwo lub zapis pod warunkiem przeczącym lub rozwiązującym, albo na pewny tylko czas, ten ma względem osoby, zyskującéj dziedzictwo lub zapis za nadejściem warunku lub oznaczonego czasu, te same prawa i obowiązki, jakie służą dziedzicowi lub zapisobiercy względem powierzników (§ 613).

Unger VI. § 16.

3. Zlecenie.*)

§ 709. Jeżeli spadkodawca przeznacza komu spadek pod warunkiem dopełnienia jakiego zlecenia, warunek taki uważa się za rozwiązujący, i niewypełnienie zlecenia pociąga za sobą utratę spadku (§ 696). (§§ 563, 606, 702, 712, 817.)

O. 2028, 2269, 2666, 2783.

Podstawienia i zarządzenia, według §§ 707—709 k. c. z temi zrównane, winny być wpisane w księgach publicznych na dobrach, takowym podlegających. Stanowią przedmiot zarządzeń takich lub podstawień kapitały lub inny majątek ruchomy, które mają być wydane ustanowionemu dziedzicowi lub zapisobiercy — natenczas majątek taki pupilarnie zabezpieczonym być winien, jeżeli spadkodawca sam od zabezpieczenia w ostatniéj woli rozporządzeniu nie uwolnił, lub interesowani ważnie onego się nie zrzekną. Przepisy te stósują się także do użytkowania całego spadku lub części spadkowéj (§ 158 pat. ces. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p.) — O. 1530.

*) Unger System II. § 84, VI. § 18, 58.

§ 710. Jeżeli zlecenie nie może być w zupełności wypełnioném, natenczas starać się przynajmniéj należy, zbliżyć się do niego jak najwięcéj. A jeżeli i to nastąpić nie może, ten, na kogo warunek taki jest nałożony, otrzymuje pomimo tego zapisany spadek, chybaby z woli spadkodawcy inaczéj się pokazywało. Kto sam uczynił się niezdatnym do wypełnienia zlecenia, ten traci prawo do przeznaczonego mu spadku. (§ 904.)

§ 711. Gdy spadkodawca objawił wprawdzie cel, na jaki przeznacza spadek, lecz celu tego nie położył za obowiązek, natenczas osoba zyskująca spadek nie może być zmuszoną do użycia go na tenże cel. (§§ 572, 901.)

§ 712. Jeżeli spadkodawca zleca swojemu dziedzicowi czynność jaką niepodobną do wykonania lub zabronioną z tém zastrzeżeniem, iż w razie niewypełnienia zlecenia, dziedzic obowiązanym będzie dać zapis trzeciemu, rozporządzenie takie jest nieważném.

Pr. Cod. 6, 41; § 36 Inst. 2, 20.

O zniesieniu rozporządzeń, mianowicie:*)

1) przez zrobienie innego rozporządzenia; testamentu,

§ 713. Późniejszy ważny testament znosi wcześniejszy nietylko pod względem ustanowionego dziedzica, ale nawet pod względem innych rozporządzeń, jeżeli spadkodawca nie dał wyraźnie do poznania w ostatnim

*) Unger VI. § 24 6[1]

testamencie, iż pierwszy ma być utrzymanym **w całości** lub części. Przepis ten wtenczas także znajduje zastósowanie, kiedy w późniejszym testamencie dziedzicowi tylko część jaka dziedzictwa przeznaczoną będzie. Pozostała część nie przypada osobom w poprzednim testamencie ustanowionym, lecz dziedzicom ustawowym. (§§ 578, 716.)

O. 183, 239, 335, 535, 2428.

lub kodycylu;

§ 714. Późniejszy kodycyl, których więcéj naraz być może, w tém tylko znosi wcześniejsze zapisy lub kodycyle, w czém takowe onemuż są przeciwne. (§§ 553, 660.)

§ 715. Jeżeli nie można rozpoznać, który testament lub kodycyl jest późniejszym, natenczas obydwa są ważne, o ile jeden przy drugim utrzymać się może, i przepisy w rozdziale o spółwłasności postanowione, zastósowanie znajdują. (§§ 558, 578, 690 n., 839.)

bez względu na uczynione wcześniéj zastrzeżenie nieodmieniania

§ 716. Zastrzeżenie w testamencie lub kodycylu dołożone, że każde późniejsze rozporządzenie w powszechności, lub w szczególności takie, któremu nie towarzyszą pewne oznaki, ma być uważaném za żadne i nieważne; nie stanowi wprawdzie przeszkody, aby spadkodawca nie mógł zmienić ostatniéj swojéj woli; atoli, jeżeli tego ogólnego lub szczególnego zastrzeżenia nie uchyli spadkodawca wyraźnie w późniejszém rozporządzeniu, natenczas nie późniejsza lecz wcześniéj oświadczona ostatnia wola za ważną miana będzie.

O. 72, 147, 161, 183, 239, 296, 2428.

2) przez odwołanie;

§ 717. Jeżeli spadkodawca chce znieść swoje rozporządzenie bez zrobienia nowego; powinien odwołać takowe wyraźnie, słownie lub na piśmie, albo też akt zniszczyć. (§§ 1248, 1249.)

O. 296.

§ 718. Odwołanie w takim tylko stanie może być ważnie uczynioném, w jakim można uczynić ostatniéj woli

rozporządzenie. Marnotrawca sądownie za takiego uznany, może ważnie swoję ostatnią wolę odwołać. (§§ 566—574.)

a) wyraźne;

§ 719. Do ważności słownego odwołania, sądowego lub zasądowego rozporządzenia ostatniéj woli potrzeba tylu i takich świadków, ilu i jakich potrzeba do ważności słownego testamentu; zaś do ważności odwołania na piśmie potrzeba, aby oświadczenie przez spadkodawcę własnoręcznie napisane i podpisane, albo przynajmniéj przez niego i przez świadków do pisemnego testamentu wymaganych, podpisanem było. (§§ 577—600.)

O odwołaniu rozporządzenia woli ostatniéj, przed notaryjuszem zrobionego, zob. § 75 ust. not. z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p. w przypisku do § 590 na str. 305.

§ 720. Rozporządzenie spadkodawcy, przez które zabrania dziedzicowi lub zapisobiercy zaskarżenia ostatniéj woli, pod zagrożeniem utraty korzyści, nie ma żadnego skutku w tym przypadku, jeżeli spór zachodzi tylko o prawdziwość lub znaczenie oświadczenia ostatniéj woli. (§§ 698, 712.)

Unger VI. § 187. O. 1347.

b) dorozumiane;

§ 721. Kto w swoim testamencie lub kodycylu podpis przecina, przekreśla, lub też całą osnowę wymazuje, ten niszczy testament lub kodycyl. Zniszczenie jednego tylko aktu z pomiędzy kilku równobrzmiących, nie może być uważaném za odwołanie. (§§ 718, 863.)

O. 1240.

§ 722. Jeżeli wzmiankowane uszkodzenia aktu są tylko przypadkowe, albo też akt zaginął; natenczas rozporządzenie ostatniéj woli nie traci swojéj mocy, byleby tylko przypadek w sposobie przez ustawę sądową przepisanym, a osnowa aktu w sposobie tym dowiedzionemi były, w jakim słowne rozporządzenie ostatniéj woli dowiedzioném być powinno. (§ 586.)

O. 44, 3327.

§ 723. Jeżeli spadkodawca zniszczył późniejsze rozporządzenie, a wcześniejsze pisemne rozporządzenie bez naruszenia zostawił, natenczas to wcześniejsze rozporządzenie odzyskuje moc swoję. Wcześniejsze słowne rozporządzenie nie odzyskuje przez to swojéj mocy.

lub c) domniemane;

§ 724. Zapis uważa się za odwołany, gdy spadkodawca zapisanéj wierzytelności dochodził i takową odebrał; gdy rzecz komu zapisaną pozbył i na powrót onéjże nie nabył; albo gdy ją w tym sposobie na inną przeistoczył, że rzecz straciła przez to poprzedni swój kształt i nazwisko. (§§ 660, 663, 664.)

O. 1856, 2422.

§ 725. Jeżeli zaś dłużnik zaspokoił dług dobrowolnie; jeżeli przedaż zapisu nastąpiła w skutek sądowego nakazu; jeżeli rzecz bez zezwolenia spadkodawcy przeistoczoną została; natenczas utrzymuje się zapis. (§ 365.)

Unger VI. § 67, 72.

3) przez zrzeczenie się ze strony dziedziców.

§ 726. Jeżeli ani ustanowiony, ani podstawiony dziedzic nie chce lub nie może przyjąć dziedzictwa; takowe spada na ustawowych dziedziców. Ci jednak dziedzice obowiązani są wykonać inne rozporządzenia spadkodawcy. Jeżeli ci także zrzekają się dziedzictwa, natenczas zapisobiercy w stosunku do ich zapisów za dziedziców uważani będą. (§§ 536, 545, 699, 703; 805; 604, 608; 560, 561; 727; 563, 606, 783; 760.)

Unger VI. § 25. O. 486.

W tym przypadku zapisobiercy także wnieść muszą zaopatrzone wymogami prawnemi (§§ 799, 800 k. c.) oświadczenie przyjęcia spadku (§ 121 ces. pat. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p.).

ROZDZIAŁ TRZYNASTY.

O ustawowym porządku dziedziczenia.

(Pr. J. 3, 1—12. — D. 38. 6—17 — Nov. 118. P. p. II. 2, §§ 271—661; II. 3, §§ 31—53; II. 16; II. 19; K. N. III. tyt. 1, dział 3 i 4; P. s. 2011—2060.)

Voglhuber Joseph. Vollständige und durch Stammtabellen vorgetragene Erklärung der in dem frei vererblichen Vermögen der k. k. Unterthanen eingeführten Erbrechtsordnung. Wien.

Hüttner Karl. Ausführliche Entwickelung der Lehre von der gesetzlichen Erbfolge. Wien 1819.

Przypadki dziedziczenia ustawowego.

§ 727. Ustawowy porządek dziedziczenia w całości lub części ma miejsce wtenczas, gdy zmarły niezostawił ważnego rozporządzenia ostatniéj woli; gdy w niem nie całym swoim majątkiem rozporządził; gdy nie miał należytego względu na osoby, którym stósownie do przepisów ustawy część dziedzictwa powinien był zostawić; lub gdy ustanowieni dziedzice nie chcą albo nie mogą przyjąć dziedzictwa. (§§ 554, 560—563, 568, 601, 707, 726, 778, 1253.)

§ 728. W braku ważnego rozporządzenia ostatniéj woli cały spadek przechodzi na dziedziców ustawowych. Jeżeli zaś znajduje się ważne rozporządzenie ostatniéj woli, natenczas należy im się ta część spadku, która nikomu nie jest zapisaną.

Przepis na przypadek naruszenia zachowku

§ 729. Jeżeli osoba, któréj spadkodawca stósownie do ustawy część spadku zostawić był powinien, pokrzywdzoną jest rozporządzeniem ostatniéj woli; natenczas może,

od wołując się do przepisu ustawy, żądać sądownie części dziedzictwa, jaka się jéj według następującego rozdziału należy. (§§ 765, 766, 775.)

Dziedzice ustawowy:

I. Krewni z pochodzenia małżeńskiego.

§ 730. Ustawowymi dziedzicami są naprzód ci, którzy, pochodząc z małżeństwa, w najbliższéj liniji spokrewnionymi są ze spadkodawcą. Linije pokrewieństwa oznaczają się następnie:

Linije krewnych do dziedziczenia zdatnych.

§ 731. Do pierwszéj liniji należą ci, którzy poniżéj spadkodawcy z nim jako z swym szczepem są połączeni, to jest: dzieci jego i ich potomkowie.

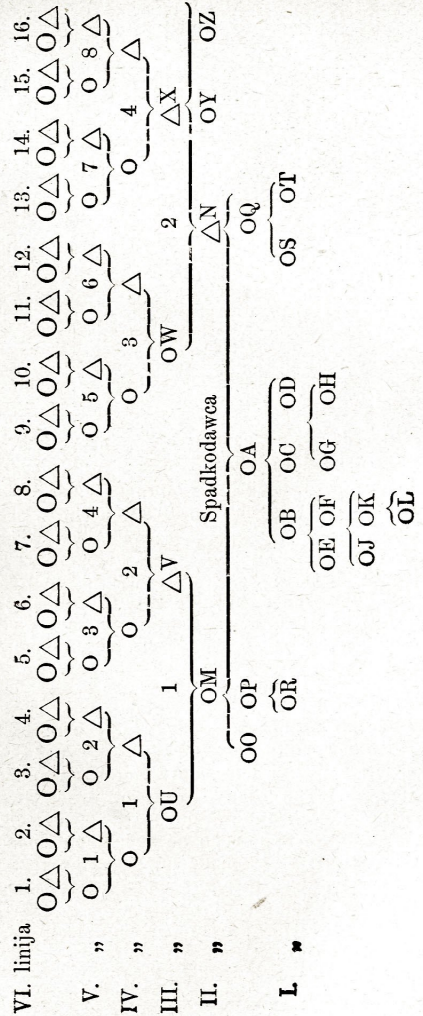
Do drugiéj liniji należą ojciec i matka spadkodawcy wraz z tymi, którzy z nim poniżéj ojca i matki są połączeni, to jest: jego rodzeństwo i potomkowie rodzeństwa.

Do trzeciéj liniji należą dziad i babka wraz z rodzeństwem rodziców i jego potomkami.

Do czwartéj liniji należą pierwsi pradziadowie i prababki spadkodawcy z ich potomkami.

Do piątéj liniji należą drudzy pradziadowie i prababki spadkodawcy, wraz z tymi, którzy od nich pochodzą.

Do szóstéj liniji należą trzeci pradziadowie i prababki spadkodawcy, wraz z tymi, którzy od nich pochodzą.

Pierwsza linija: dzieci.

§ 732. Gdy spadkodawca zostawił dzieci prawe w pierwszym stopniu, natenczas spada na nich całe dziedzictwo bez względu na to, czy są płci męzkiéj lub żeńskiéj, czyli się urodziły za życia spadkodawcy lub po jego śmierci. Jeżeli jest więcéj dzieci, spadek dzieli się na tyle równych części, ile ich jest. Wnuki żyjących jeszcze dzieci i prawnuki żyjących jeszcze wnuków nie przychodzą do spadku.

O. Córka, któréj w chwili zamężcia, według ustaw jéj ojczyzny, nie służyło prawo dziedziczenia do spadku po ojcu, lecz tylko prawo żądania stósownego posagu, nie traci w skutek odebrania posagu prawa dziedziczenia do spadku ojczystego służącego jéj według pow. ust. cyw., jeżeli ojciec umarł w czasie obowiązywania powszechnéj księgi ustaw cywilnych (u. s. n. z 14. maja 1858, l. 3197 k. o., N. 27. — 565).

§ 733. Jeżeli dziecię spadkodawcy umarło przed nim, zostawiwszy jednego lub więcéj wnuków, natenczas część, którąby przypadła była zmarłemu dziecięciu, spada albo w całości na pozostawionego wnuka, jeżeli sam tylko jest, albo na wszystkich w równych częściach, gdy ich jest więcéj. Jeżeli podobnie z pomiędzy tych wnuków jeden umarł, pozostawiwszy prawnuków; naówczas część zmarłego wnuka także podziela się równo między prawnuki. Według tego samego przepisu odbywa się stosunkowy podział, jeżeli dalsi jeszcze znajdują się potomkowie spadkodawcy.

§ 734. Tym samym sposobem podziela się dziedzictwo nietylko wtenczas, kiedy wnuki zmarłych dzieci przychodzą do spadku z żyjącemi jeszcze dziećmi, lub odleglejsi potomkowie z bliższymi potomkami spadkodawcy; lecz i wtenczas także, kiedy dziedzictwo ma być dzieloném tylko między wnuków po różnych dzieciach, lub między prawnuków po różnych wnukach pozostałych. Dla tego wnuki po każdém dziecięciu, jako też prawnuki po każdym wnuku pozostałe, nie mogą nigdy, bez względu na ich liczbę, ani mniéj ani więcéj otrzymać w spadku, tylko tyle, ileby otrzymało było zmarłe dziecię lub zmarły wnuk, gdyby byli żyli.

Druga linija: rodzice i ich potomkowie.

§ 735. Jeżeli spadkodawca nie zostawił żadnych potomków, naówczas dziedzictwo przechodzi na krewnych drugiéj liniji, to jest: na jego rodziców i ich potomków. Jeżeli obydwoje rodzice są przy życiu, na nich przypada całe dziedzictwo w równych częściach. Jeżeli jedno z nich umarło, natenczas pozostałe po nich dzieci lub potomkowie, wchodzą w jego prawa, i połowa na zmarłego przypadająca dzieli się między nich według tych zasad, jakie co do podziału dziedzictwa między dzieci i dalszych potomków spadkodawcy w §§ 732—734 są podane.

O. 160.

§ 736. Jeżeli oboje rodzice spadkodawcy umarli, natenczas połowa dziedzictwa, którąby przypadła na ojca, podziela się według §§ 732—734 między jego pozostałe dzieci i ich potomków; a druga połowa przypadająca na matkę, między jéj dzieci i ich potomków. Jeżeli rodzice pozostawiają same tylko spólnie spłodzone dzieci lub ich potomków, natenczas obiedwie połowy dzielą się między nie w równych częściach. Jeżeli jednak prócz takich dzieci są jeszcze inne, które tylko z ojca lub z matki, lub z ojca i matki lecz w różnych małżeństwach są zrodzone, natenczas dzieci z jednego ojca i matki, lub ich potomkowie otrzymują tak z ojczystéj jako też macierzystéj połowy część im należącą, równą z rodzeństwem z jednego ojca lub z jednéj matki pochodzącém.

O. 2884.

§ 737. Jeżeli jedno ze zmarłych rodziców spadkodawcy nie zostawiło ani dzieci ani potomków, naówczas całe dziedzictwo spada na drugie z rodziców przy życiu pozostałe. Jeżeli i drugie z rodziców także już nie żyje, całe dziedzictwo dzieli się między jego dzieci i potomków według podanych wyżéj zasad.

Trzecia linija: dziad i babka, tudzież ich potomkowie.

§ 738. Jeżeli rodzice spadkodawcy umarli bezpotomnie; natenczas dziedzictwo przechodzi na trzecią liniję, to jest: na dziada i babkę spadkodawcy i na ich potomstwo. W przypadku tym dziedzictwo dzieli się na dwie równe

części. Jedna połowa należy do rodziców ojca i ich potomków, druga do rodziców matki i ich potomków.

O. 160, 741.

§ 739. Każda z tych połów podziela się w równych częściach między żyjących dziada i babkę jednéj strony i między dziada i babkę drugiéj strony. Jeżeli jedno z pomiędzy dziadów lub babek, albo też oboje z jednéj lub drugiéj strony pomarli, natenczas połowa téj stronie przypadająca dzieli się między dzieci i potomków tegoż dziada i babki podług tych prawideł, podług których podzielone być winno całe dziedzictwo w drugiéj liniji, między dzieci i potomków rodziców spadkodawcy (§§ 735 do 737).

§ 740. Jeżeli dziad i babka ze strony ojczystéj lub macierzystéj umarli, nie zostawiwszy potomków, natenczas całe dziedzictwo przechodzi na żyjącego jeszcze z liniji ojczystéj lub macierzystéj dziada i babkę, lub po ich śmierci na pozostałe po nich dzieci i potomków.

Czwarta linija: pierwsi pradziadowie i prababki, tudzież ich potomkowie.

§ 741. Po zupełném wygaśnieniu trzeciéj liniji, kolej ustawowego dziedziczenia przechodzi na czwartą liniję. Do téj liniji należą rodzice ojczystego dziada i ich potomkowie; rodzice ojczystéj babki i ich potomkowie; rodzice macierzystego dziada z ich potomkami; i rodzice macierzystéj babki z ich potomkami.

§ 742. Jeżeli są krewni z tych wszystkich czterech szczepów, natenczas dziedzictwo podziela się między nich na cztery równe części, a znowu każda część między osoby do każdego szczepu należące, według tych prawideł, według których stósownie do ustawy ma miejsce podział całego dziedzictwa między rodziców spadkodawcy i ich potomków.

§ 743. Gdy który z pomiędzy czterech szczepów do téj liniji należących już wygasł, naówczas część jego nie spada na wszystkie trzy pozostałe szczepy, lecz jeżeli wygasły szczep jest ze strony ojczystéj, połowa dziedzictwa przechodzi na drugi szczep téjże strony; podobnie, jeżeli wygasły szczep jest ze strony macierzystéj, połowa dziedzictwa przechodzi na drugi szczep téj saméj strony. Jeżeli zaś obydwa szczepy ze strony ojczystéj lub macierzystéj wygasły, natenczas całe dziedzictwo spada na dwa szczepy z drugiéj strony lub na jeden z nich jeszcze pozostały, jeżeli już drugi pierwéj wygasł.

Piąta linija: drudzy pradziadowie i prababki, tudzież ich potomkowie.

§ 744. Gdy z pomiędzy krewnych czwartéj liniji, żaden już nie żyje, natenczas dziedzictwo przechodzi na piątą liniję, to jest: na drugich pradziadów i prababki spadkodawcy tudzież na ich potomków. Do téj liniji należą: szczep dziada i babki ojczystych dziada ojczystego; szczep dziada i babki macierzystych dziada ojczystego; szczep dziada i babki ojczystych babki ojczystéj; szczep dziada i babki macierzystych babki ojczystéj; szczep dziada i babki ojczystych dziada macierzystego; szczep dziada i babki macierzystych dziada macierzystego; szczep dziada i babki ojczystych babki macierzystéj; nakoniec szczep dziada i babki macierzystych, babki macierzystéj.

§ 745. Każdy z tych ośmiu szczepów ma równe prawo do dziedzictwa z innemi siedmioma szczepami, i jeżeli znajdują się krewni z każdego szczepu, wtenczas dziedzictwo podziela się między nich na ośm równych części, a każda część znowu podziela się między osoby do każdego ze szczepów należące, według porządku co do poprzednich linij przepisanego.

§ 746. Gdy jeden z pomiędzy tych ośmiu szczepów wygasł, natenczas to, coby było przypadło na dziada i babkę ojczystych dziada lub babki; przechodzi na szczep dziada i babki macierzystych tego samego dziada lub babki; a to, coby się było należało dziadowi i babce macierzystym dziada lub babki, przechodzi na szczep dziada i babki ojczystych tego samego dziada lub babki.

§ 747. Jeżeli obydwa szczepy dziada lub babki wygasły, natenczas części przypadające stronie ojczystéj spadkodawcy, zostają przy innych znajdujących się jeszcze

szczepach téjże strony ojczystéj; a części należące do strony macierzystéj spadkodawcy, zostają przy innych znajdujących się jeszcze szczepach strony macierzystéj. Jeżeli zaś ze wszystkich czterech szczepów ze strony ojczystéj, albo ze wszystkich czterech szczepów ze strony macierzystéj żaden nie znajduje się już krewny; natenczas całe dziedzictwo przechodzi na znajdujące się szczepy drugiéj strony.

Szósta linija: trzeci pradziadowie i prababy, tudzież ich potomstwo.

§ 748. Gdy nakoniec i piąta linija zupełnie wygasła, natenczas kolej ustawowego dziedziczenia przechodzi na szóstą linię, to jest: na trzecich pradziadów i prababy spadkodawcy, tudzież na ich potomków. Do téj liniji należy szesnaście szczepów, mianowicie: szczepy tych rodziców, z których przodkowie piątéj liniji pochodzą. Jeżeli w każdym z pomiędzy tych szczepów są krewni przy życiu, natenczas dziedzictwo dzieli się na szesnaście równych części; części każdego szczepu dzielą się znowu między krewnych do niego należących, podług prawideł poprzednio przepisanych.

§ 749. Jeżeli w którym z tych szczepów nie ma już żadnego krewnego przy życiu, części ich przechodzą na te szczepy, które z wygasłemi stósownie do przepisów §§ 743 i 746 najbliżéj są połączonemi. Jeżeli krewni pozostali w jednym tylko szczepie, na nich przypada całe dziedzictwo.

§ 750. Gdy kto spokrewnionym jest ze spadkodawcą więcéj aniżeli z jednéj strony, natenczas używa takiego prawa dziedziczenia z każdéj strony, jakie mu się należy jako krewnemu z téjże strony, w szczególności uważanemu (§ 736).

Wyłączenie odleglejszych krewnych.

§ 751. Do tych tylko sześciu linij pokrewieństwa z małżeństwa wynikającego, rozciąga się prawo dziedziczenia majątku wolno-dziedzicznego. Odleglejsi krewni spadkodawcy wyłączeni są od ustawowego dziedziczenia.

II. Prawo ustawowego dziedziczenia dzieci uprawnionych.

§ 752. Dzieci niezrodzone w małżeństwie a przez następne małżeństwo ich rodziców uprawnione; tudzież te, którym pomimo że zachodziła przeszkoda do małżeństwa ich rodziców, służy szczególne dobrodziejstwo § 160; używają także pod względem ustawowego dziedziczenia tych samych praw co dzieci prawe, z ograniczeniami w tym samym § 160 i w § 161 postanowionemi.

(Por. § 34 u. małż. z 8. października 1856 na str. 91 tego dzieła).

§ 753. Dziecię naturalne przez łaskę Monarchy uprawnione wtenczas tylko ma prawo dziedziczenia ustawowego do ojczystego spadku; jeżeli uprawnienie nastąpiło na żądanie ojca w tym celu, aby do majątku wolno dziedzicznego równych praw z dziećmi prawemi używać mogło. (§ 162.)

III. Dzieci naturalnych.

§ 754. Pod względem ustawowego dziedziczenia macierzystego majątku wolno-dziedzicznego, służą dzieciom naturalnym równe prawa z dziećmi prawemi. Do spadku po ojcu i krewnych ojczystych, tudzież po rodzicach, dziadach i babkach i innych krewnych matki, dzieci naturalne nie mają żadnego prawa przy ustawowém dziedziczeniu.

O. 1453, 2164, 2035, 3604.

IV. Dzieci przysposobionych.

§ 755. Dzieci przysposobione mają równe prawo z dziećmi prawemi do spadku przy ustawowém dziedziczeniu wolno-dziedzicznego majątku téj osoby, która je przysposobiła. Do spadku po krewnych téjże osoby lub po małżonku, który nie zezwolił na przysposobienie, nie mają żadnego prawa; lecz zachowują prawo do ustawowego dziedziczenia majątku ich naturalnych rodziców i krewnych (§ 183).

(Ob. d. n. z 21. kwietnia 1820, N. 1659 z. p. s. podany przy § 179).

V. Prawo dziedziczenia rodziców ze względu na dzieci w §§ 752—754 wzmiankowane.

§ 756. Rodzice mają nawzajem takie prawo do spadku po ich dzieciach przez nie lub przez łaskę Monarchy

uprawnionych, jakie służy tymże dzieciom do spadku po ich rodzicach (§§ 752—754). Do spadku po dziecięciu naturalném nieuprawnioném, matce tylko służy prawo dziedziczenia; ojciec, wszyscy dziadowie i babki, tudzież inni krewni dziecięcia są wyłączeni od dziedziczenia po nim. Rodzicom przysposobionym żadne także nie służy prawo dziedziczenia ustawowego po dziecięciu przysposobionym; spadek po niem przechodzi według ustawowego porządku dziedziczenia na jego krewnych.

O. 3604.

VI. Prawo ustawowego dziedziczenia przez małżonka.

§ 757. Małżonkowi spadkodawcy przy życiu pozostałemu, bez względu czyli swój własny majątek posiada lub przeciwnie, należy się równa część dziedzictwa z każdém dziecięciem, jeżeli jest ich troje lub więcéj; jeżeli zaś mniéj jest dzieci niż troje, natenczas należy mu się czwarta część spadku do dożywotniego używania, a własność téj części zostaje przy dzieciach.

O. 2445, 3575.

§ 758. Jeżeli nie ma dzieci, lecz znajduje się inny jaki krewny, któremu służy prawo ustawowego dziedziczenia; natenczas pozostały przy życiu małżonek otrzymuje czwartą część spadku na nieograniczoną własność. W tym jednak przypadku jak równie w przypadku poprzedniego § 757, policzoném być winno na część dziedzictwa to wszystko, co tylko albo z kontraktów małżeńskich, z umowy dziedziczenia lub z rozporządzenia ostatniéj woli zyskuje pozostały przy życiu małżonek z majątku drugiego małżonka.

O. 3504.

§ 759. Gdy zaś nie znajduje się ani żaden krewny spadkodawcy w sześciu linijach wyżéj wymienionych, ani inny z powołanych w §§ch 752—756 dziedziców, natenczas całe dziedzictwo należy do małżonka. Jednak małżonek z własnéj winy rozdzielony nie ma żadnego prawa do dziedzictwa, ani jego części po drugim małżonku. (§§ 1258, 1266.)

(Por. § 34 i 70 ust. małż. z 8. paźdz. 1856 podanéj na str. 87 tego dzieła.)

Spadek bezdziedziczny.

§ 760. Jeżeli już małżonek także nie żyje, natenczas biorą spadek, jako dobro bezdziedziczne, albo skarb, albo też te osoby, które stósownie do rozporządzeń politycznych do brania dóbr bezdziedzicznych mają prawo. (§§ 726, 1149.)

O. 2164, 2473, 3780.

I. §§ 128—132 ptu. z 9. sierpnia 1854, N. 208 d. u. p. Według tych przepisów sąd, jeżeli spadkobiercy są nieznani, lub mimo wezwania z prawa swego nie robią użytku, ustanowić ma kuratora masy i wezwać edyktami spadkobierców, by się w przeciągu roku do spadku zgłosili, gdyż inaczéj spadek zgłaszającym się przyznany, a część nieobjęta, lub gdyby się nikt nie zgłosił, spadek cały, wydany zostanie jako puścizna skarbowi.

Aż do upływu czasu do zadawnienia potrzebnego, spadkobiercom wolno jest dochodzić praw swoich spadkowych; skarb (fiskus) w takim razie uważany być ma pod względem pobierania pożytków i rozrządzania majątkiem, jako posiadacz w dobréj wierze (§ 128 ptu. z 9. sierpnia 1854, N. 208 d. u. p. — d. n. z 12. października 1835, N. 90 z. p. s. — d. kc. n. z 8. lipca 1835 z. u. pat. tom 63, str. 268).

Puściźny po osobach wojskowych oddawać należy do funduszu inwalidów (rp. m. wojny z 1. maja 1851, N. 120 d. u. p. — rp. m. s. z 27. paźdz. 1871, l. 12207).

II. Do osób w § 760 wspomnianych należy także: szpital ogólny we Lwowie. Według d. kc. n. z 21. kwietnia 1815 (Goutta tom 10, str. 242) służy mu prawo do wzięcia jako puściźny, tych rzeczy, które osoby tam zmarłe do szpitala z sobą przyniosły, jeżeli o takowe w przeciągu trzech miesięcy nikt się nie zgłasza.

Zakon niemiecki i maltański. Według § 13 ptu. z 28. czerwca 1840, N. 451 z. p. s. (z. u. pol. tom 68, str. 255) i d. kc. n. z 22. stycznia 1818, N. 1408 z. p. s. majątek zmarłych członków bez pozostawienia rozporządzenia ostatniéj woli, jeżeli nikomu niesłuży prawo do zachowku, staje się własnością zakonu.

Zakłady karne według d. kc. n. z 4. marca 1836 (z. u. pol. tom 64, str. 438) mają prawo wziąć jako puściznę pieniędzy, pochodzące z zarobku zmarłych więźniów.

III. Postępowanie przy wykonywaniu prawa kaduku względem depozytów sądowych. D. n. z 15. maja 1825 (obw. gub. z 12. maja 1826) N. 66 z. u. k. podaje w téj mierze przepisy następujące:

§ 1. Wszystkie sądy I. instancyji, mający depozyta złożone lub ze spadków pochodzące, do których od lat 30 właściciel się nie zgłosił (d. n. z 6. stycznia 1842, N. 19 z. u. k.) są obowiązane wezwać przez edykt właścicieli, aby prawa swoje do tych depozytów im służyć mogące, w przeciągu 1 roku, 6 tygodni i 3 dni wykazali.

§ 2. Zgłosi się kto w tym terminie edyktalnym z roszczeniami do jakiego depozytu, sąd wzywający, dokumenta odnośne udzieli

ma prokuratoryji skarbu, która je zwróci sądowi dając opinią względem prawności żądania.

Poczém sąd wydaje rezolucyją z zastrzeżeniem rekursu, i udziela ją prokuratoryji skarbu w tym celu, aby władza ta, prawa skarbu do brania dóbr bezdziedzicznych dochodzić mogła.

§ 3. Niezgłosi się nikt w terminie edyktalnym, albo odwołuje się sąd sam z jakichkolwiek powodów do prawa kaduku, w takim razie także o tém prokuratoryją skarbu uwiadomić należy.

§ 4. Jeżeli by sąd zamilczał o jakim majątku mającym być zajętym na skarb, wówczas ma zapłacić trzecią część takiego majątku tytułem kary na rzecz donosiciela.

§ 5. Zresztą rozumi się samo przez się, że rp. to niezmienia a) prawa kaduku służącego sądom karnym według § 519 części 1. k. k. z 1803 (§ 358 p. k. z 29. lipca 1853 — § 379 p. k. z 23. maja 1873); — b) praw służących właścicielowi głównemu dóbr wieczysto dzierżawnych lub wieczysto czynszowych z § 1149 k. c. i ptu. z 30. grudnia 1790, N. 97 z. p. s.; — c) praw służących innym osobom na mocy osobnych przywilejów; — d) praw służących dłużnikowi z instytucyji przedawnienia.

Prawo kaduku nie stósuje się do obligów prywatnych i innych w sprawach prywatnych sporządzonych dokumentów. Sądy mogą jednak także wezwać edyktem właścicieli takich od lat 30 złożonych dokumentów, aby je sobie odebrali, a jeżeli się nikt nie zgłosi, złożyć je celem dalszego przechowania do registratury (d. n. z 1. maja 1837, N. 199 z. p. s.).

IV. Rp. ces. z 12. września 1858, N. 150 d. u. p. zawiera osobne przepisy o postępowaniu z zapisami długu publicznego pożyczek przymusowych i wojennych (Zwangsanlehen und Kriegsprästations-Obligationen) z dodatkiem „pro rusticali", które zostały wystawione nie na rzecz powiatu lub gminy jako takich, lecz na rzecz tych, którzy z gminy lub powiatu uiszczali zapłatę. Kapitały i procenta, do których pierwotny wierzyciel lub jego spadkobiercy prawa swego nie wykażą, przypadają, po upływie czasu przedawnienia, gminie kontrybucyjnéj na powiększenie jéj majątku.

(K. N. mówi o spadkach wakujących w art. 811—814, do których w król. Polskiém postanowieniem rady adm. z 30. stycznia 1842 (d. p. tom 29, str. 23) ogłoszono niektóre modyfikacyje. (Zawadzki tom 1, str. 625.)

Wyjątki od ogólnych przepisów co do ustawowego dziedziczenia.

§ 761. Wyjątki od przepisów w rozdziale tym pod względem ustawowego dziedziczenia podanych, odnoszące się do gruntów chłopskich i spadków po osobach duchownych, obejmują ustawy polityczne.

O. 2890, 3210, 3264.

1. Ustawowe dziedziczenie co do gruntów chłopskich.

Na mocy ustawy z dnia 27. czerwca 1868, N. 79 d. u. p. § 1 ustawy krajowéj z dnia 1. listopada 1868, N. 25 d. u. k. wyjątki, o których § 761 wspomina, zostały w Galicyji zniesione, począwszy od dnia 23. lutego 1869. Dawniejsze przepisy w téj mierze, które rp. m. sp. wew. z 2. listopada 1855, N. 1 d. u. p. z 1856 i w W. Ks. Krakowskiém zaprowadzone zostały, są: pt. z 10. maja 1787, d. n. z 31. marca i 18. maja 1788, d. n. z 18. lutego 1790.

2. Ustawowe dziedziczenie co do spadków po osobach duchownych.

Przepisy wyjątkowe o ustawowém dziedziczeniu mają zastósowanie do spadków po księżach świeckich rzymsko katolickich, po wyższém duchowieństwie gr. kat., i po księżach gr. kat. bezżennych (rp. z 30. grudnia 1784, N. 8 zb. Pillera z 1785, — d. n. z 17. paźdz. 1799, N. 484 z. p. s.) — do spadków po innych księżach grecko katolickich zaś tylko wtenczas, jeżeli zmarły niepozostawił ani żonę ani dzieci (d. n. z 27. czerwca 1843, N. 101 z. u. k.).

Treść odnośnych przepisów a mianowicie d. n. z 18. lipca 1772 z. u. Ter. tom 6, str. 505 — d. kc. n. z 6. stycznia 1792, N. 259 z. p. s. — d. n. z 23. sierpnia 1799, N. 475 z. p. s. — d. n. z 27. listopada 1807, N. 828 z. p. s. — d. kc. n. z 16. września 1824, N. 2040 z. p. s. — d. kc. n. z 19. czerwca 1835, l. 14816 z. u. k. str. 594 — jest następująca:

Księża świeccy majątkiem swoim tak aktami między żyjącemi jak i na przypadek śmierci dowolnie rozrządzać mogą. Umrze zaś któren bez pozostawienia rozporządzenia ostatniéj woli, wówczas spadek jego dzieli się na 3 części.

Jedna trzecia część przypada kościołowi, przy którym zmarły był stale umieszczony, jedna trzecia część ubogim, a jedna trzecia część krewnym.

Do księży stale przy jakim kościele umieszczonych należą: biskupi, kanonicy, proboszczowie, kapelani miejscowi stale przy lokaliji ustanowieni, beneficiaci, wikaryusze choralni, fundowani kapelani, których patron na kapelanią prezentuje.

Część na kościół przypadająca w przypadku, jeżeli kościół, przy którym zmarły stale był ustanowiony, ma filije zostające pod różnemi patronami, dzieli się między kościół główny i kościoły filijalne według stosunku ilości dusz.

Część ubogich przypada zakładowi ubogich tego miejsca, w którym znajduje się kościół, a jeżeli w filijach jego istnieją osobne zakłady ubogich, i ta część w sposób wyżéj podany ma być podzieloną.

Po księżach, którzy przy żadnym kościele stale nie byli umieszczeni tj. po kooperatorach, prowizorach, administratorach, pomocnikach, wotywantach — przypada jedna trzecia część spadku ubogim tego miejsca, gdzie spadkodawca umarł, a 2 trzecie części krewnym.

Jeżeli krewni zmarłego księdza są ubogimi, prosić mogą, aby część ubogim przypadająca im przyznaną została. Jeżeli zaś obok krewnych ubogich są także krewni zamożni, część na ubogich przypadająca jedynie tylko krewnym w ubóstwie zostającym z wyłączeniem zamożnych krewnych przyznaną być może. Taki jednak krewny księdza bez pozostawienia testamentu zmarłego, z części

dla ubogich przeznaczonéj tylko tyle otrzymać może, ile by na niego, z téj jednéj trzeciéj części spadku przypadało według powszechnego porządku ustawowego dziedziczenia. Orzeczenie względem przyznania części ubogich krewnym, należy wyłącznie do władz administracyjnych.

Ze spadków beztestamentowych po biskupach, trzecia część spadku kościołowi katedralnemu przypadająca, przeznaczoną jest w ogóle na cele kościelne dyecezyji. Kapituła katedralna jest więc obowiązaną, w każdym pojedynczym przypadku, sede vacante, czynić wnioski uwzględniając przedewszystkiem seminaryjum dyecezyjalne, i względem użycia téj części oczekiwać zezwolenia Monarchy.

Do spadków po kapelanach wojskowych przepisy te wyjątkowe nie mają zastósowania. Spadki po kapelanach wojskowych, zmarłych ab intestato, wydać należy ustawowym dziedzicom, a w braku takowych, instytutowi inwalidów wojskowych.

Majątek mistrza lub członków zakonu niemieckiego, zmarłych bez pozostawienia testamentu, przypada zakonowi, a dziedzicom koniecznym wydać należy tylko zachowek (pt. z 28. czerwca 1840, N. 451 z. p. s.).

W b. rzeczypospolitéj Krakowskiéj obowiązywały w téj mierze: Ustawa z 24. stycznia 1821, N. 110 — u. z 23. września 1833, N. 6166 — u. z 15. marca 1838, N. 523 — zgodne w zasadzie z ustawami austryjackiemi.

ROZDZIAŁ CZTERNASTY.

O zachowku i policzeniu na zachowek lub część dziedzictwa.

Pr. Inst. II., 13, 18; Dig. 5, 2; 37, 6; 28, 2; Cod. 3, 28; Nov. 18, cap. 1; Nov. 115; P. p. II. 2. §§ 391 n., 501 n.; II. 1. §§ 631 n. — K. N. art. 913 n.; P. s. §§ 2564—2617.

Scheidlein: Miscellen, zeszyt 2, 1820. — Olschbauer: Kurze vergleichende Zusammenstellung der Anordnungen des a. b. G.-B. über den Pflichttheil mit jenen des römischen Rechtes. Wien 1825. — Nippel: Erläuterungen der gesetzlichen Bestimmungen über den Pflichttheil und die Anrechnung in denselben, 1828, tenże Beiträge zur Lehre vom Pflichttheile (Pratobevera: Materialien 6, l. 5). — Fierlinger: Das Recht auf den Pflichttheil nach dem a. b. G.-B. (Gerichtssaal 1853, l. 20). — Unger VI. Erbrecht str. 333—378 (§§ 78—87).

Którym osobom jako dziedzicom koniecznym należy się zachowek.

§ 762. Osobami, dla których spadkodawca w rozporządzeniu ostatniéj woli część spadku pozostawić jest obowiązanym, są jego dzieci; a w braku tychże, jego rodzice. (§§ 729, 774.)

§ 763. Do dzieci liczą się według ogólnego prawidła (§ 42) także wnuki i prawnuki, a do rodziców wszyscy dziadowie i babki. Płeć męzka lub żeńska, ród prawy lub nieprawy żadnéj pod tym względem nie stanowi różnicy, jeżeli tylko osobom tym służyłoby prawo i kolej ustawowego dziedziczenia. (§§ 183, 184, 730—750; 752 do 756.)

O. 1453, 1974.

Dzieci przysposobione liczą się także do tych dzieci, którym według § 763 k. cyw. należy się zachowek (d. n. z 10. maja 1838, l. 2610 z. p. s.).

§ 764. Część dziedzictwa, któréj osoby wzmiankowane domagać się mają prawo, nazywa się zachowkiem; a oni sami ze względu na takowy nazywają się dziedzicami koniecznymi.

Ilość zachowku

§ 765. Ustawa przeznacza każdemu dziecięciu jako zachowek połowę tego, coby mu według ustawowego dziedziczenia przypadało. (§§ 732—735, 752—755.)

O. 583, 2175.

§ 766. W liniji wstępnéj, należy się każdemu koniecznemu dziedzicowi jako zachowek trzecia część tego, coby według ustawowego dziedziczenia otrzymał. (§ 735 do 750, 756.)

i jakie co do niego zachodzą warunki.

§ 767. Kto zrzekł się prawa dziedziczenia; kto od niego stósownie do zawartych w rozdziale ósmym przepisów jest wyłączonym; albo przez spadkodawcę prawnie jest wydziedziczonym, ten nie ma prawa do zachowku i przy obliczeniu takowego uważa się tak, jak gdyby go nie było. (§§ 551; 538—544; 768—773, 782.)

O. 151, 2175.

Także osoby zakonne, które otrzymały uwolnienie od ślubów, lub które przez zniesienie zakonu stan swój odmieniły, mają prawo do zachowku — jednakże to odnosi się tylko do przypadków w przyszłości wydarzyć się mogących i niema miejsca, jeżeli spadkodawca umarł w czasie, gdy te osoby jeszcze ślubami zakonnemi były związane (rozp. z 28. grudnia 1786, l. 607 i d. n. z 17. sierpn. 1835, l. 76 z. p. s.).

Warunki prawnego wydziedziczenia.

§ 768. Dziecię może być wydziedziczoném:

1) gdy odpada od wiary chrześciańskiéj;

Przepis ten zniesionym został art. 7 ust. z 25. maja 1868, l. 49 d. u. p. (zob. str. 130).

2) gdy spadkodawcę w niedostatku znajdującego się zostawia bez pomocy;

3) gdy z powodu zbrodni skazanem jest na dożywotnie lub dwudziestoletnie więzienie;

Nie ulega wątpliwości że § 6 ust. z 15. listopada 1867, l. 131 d. u. p. o ustaniu wszystkich szkodliwych skutków ze skazaniem za zbrodnię z ustawy połączonych, po upływie pewnego tamże określonego czasu — nie uchylił, ani nie ograniczył téj przyczyny wydziedziczenia, albowiem wydziedziczenie jest wypływem woli spadkodawcy.

4) gdy ciągle prowadzi życie przeciwne publicznéj obyczajności. (§§ 771, 782.)

Pat. z 8. paźdz. 1856, l. 185 d. u. p. dodatek I. „ust. o małżeństwach katolików w cesarstwie austryjackiém“ § 32 (zobacz na str. 91) wprowadził jeszcze 5. przyczynę wydziedziczenia, jeżeli małoletni zawarł małżeństwo nieotrzymawszy prawem przepisanego zezwolenia ojca lub sądu. Prawo wydziedziczenia służy ojcu; zaś do połowy zachowku także matce, dziadkowi i babce, pod których opieką zostawał małoletni wówczas, gdy tenże bez pozwolenia sądowego zawarł małżeństwo, na które osoby te nie dały swego zezwolenia. — Przyczyna ta wydziedziczenia, o ile następnie uchyloną nie została (zob. przypisek do § 772) miałaby także obecnie skutek co do małżeństw zawartych w czasie działalności pat. z 8. paźdz. 1856.

O. 947.

K. N. nie zna wydziedziczenia, i przytacza tylko przyczyny niegodności dziedziczenia (art. 727).

Grassl (Dr. Ign.), zur Lehre von der Enterbung nach österr. Rechte (Haimerl's Vierteljahrsschrift I., str. 1).

§ 769. Z tych samych przyczyn mogą być także rodzice wyłączeni od zachowku, a prócz tego wtenczas jeszcze, kiedy zaniedbali zupełnie wychowania dziecięcia. (§§ 139, 166, 177, 782.)

§ 770. W ogólności może także być przez rozporządzenie ostatniéj woli odjęty zachowek dziedzicom koniecznym, z powodu takich czynów, dla których dziedzic stósownie do §§ 540—542 staje się niegodnym dziedziczenia. (§§ 772, 780.)

O. 155, 947.

§ 771. Przyczyna wydziedziczenia bez względu na to, czy jest wyrażoną lub niewyrażoną przez spadkodawcę powinna być zawsze przez dziedzica dowiedzioną i wynikać z wyrazów tudzież ducha ustawy. (§ 782.)

§ 772. Wydziedziczenie tylko przez wyraźne w sposobie przez ustawę przepisanym uczynione odwołanie, zniesioném być może. (§§ 717—721.)

Wydziedziczenie w przypisku do § 768 przytoczone i prawo do tego znosi się także przez później dane zezwolenie do zawarcia małżeństwa, jeżeli to zezwolenie daném było na piśmie, lub z zachowaniem formalności, przepisanych do ważności rozporządzeń woli ostatniéj (§§ 719, 722 k. c.). Proste pojednanie się nie może być uważaném za przyzwolenie do małżeństwa lub za odwołanie wydziedziczenia (§ 32 pat. z 8. października 1856, l. 185 d. u. p. dodatek I).

§ 773. Gdy z powodu, że dziedzic konieczny jest bardzo zadłużonym lub marnotrawnym, zachodzi obawa, że należący mu się zachowek nie dostanie się jego dzieciom zupełnie lub w części, natenczas może mu spadkodawca odebrać zachowek w tym tylko sposobie, iżby się dostał dzieciom tegoż dziedzica koniecznego. (§§ 273, 771.)

Jak ma być zostawiony zachówek?

§ 774. Zachowek zostawionym być może albo jako część spadku, albo jako zapis, a nawet bez wyraźnego nazwania, że to jest zachowek. Powinien być jednak zostawionym dziedzicowi koniecznemu zupełnie wolny. Jakikolwiek warunek ograniczający zachowek, lub obciążenie onego, jest nieważném. Jeżeli dziedzic konieczny ma zapisaną większą część dziedzictwa nad zachowek,

natenczas warunek lub obciążenie, jedynie do tego co przewyższa zachowek, odnosić się może. (§§ 609, 696, 698, 951, 952, 1254, 1487.)

O. 786, 1339, 1511, 2268, 2473, 3012, 3203.

Zobacz przypisek do § 784 k. c.

Środki prawne dla dziedzica koniecznego:

a) w razie bezprawnego wydziedziczenia lub ukrzywdzenia w zachowku:

§ 775. Dziedzic konieczny, który został wydziedziczonym, pomimo, że nie zachodzą warunki w §§ 768—773 przepisane; albo ten, który nie otrzymał czystego całkowitego zachowku, może domagać się w pierwszym razie całkowitego zachowku, w drugim uzupełnienia onegoż. (§§ 783, 784, 812, 1487.)

O. 3381.

Znosi się reskryptem z 15. lutego 1765 wydane polecenie, względem przynaglania żydowskich rodziców lub opiekunów, ażeby stósownie do majątku dzieciom swym, które przeszły na religiję chrześciańską, zachowek zabezpieczyli, jednakowoż władze, o ile tylko ustawy na to pozwalają, starać się winny, aby ochrzczone dzieci żydów przez rodziców swych z powodu przejścia na religiję chrześciańską nie były pokrzywdzone w prawach, im według k. c. służących (d. n. z 1. paźdz. 1821, l. 1804 z. p. s.).

b) w razie zupełnego pominięcia.*)

§ 776. Gdy spadkodawca z pomiędzy więcéj dzieci, o których miał wiadomość, pominął jedno zupełnie milczeniem, natenczas dziecię to także tylko zachowku domagać się może. (§§ 42, 763, 782.)

§ 777. Jeżeli jednak z zachodzących okoliczności dowiedzioném być może, że spadkodawca dla tego tylko pominął jedno z dzieci, ponieważ nie wiedział, że takowe istnieje; w takim przypadku dziecię pominięte nie jest obowiązaném poprzestawać na zachowku; lecz może żądać albo części spadku takiéj, jaka przypada dla dziedzica koniecznego najmniéj obdarzonego; albo téż równéj części z innymi, jeżeli jeden jeszcze tylko dziedzic konieczny

*) Stubenrauch: Von der Uebergehung der Notherben (Zeitschrift f. österr. Rechtsgel. 1839, I. l. 13, 1840 II. l. 32). Ellinger: Einige Bemerkungen über die Anwendung der §§ 776—782 (tamże 1840 I., l. 14).

ustanowiony jest dziedzicem, lub jeżeli jest ich więcéj i wszyscy równe mają wyznaczone części.

§ 778. Jeżeli spadkodawca zostawia jednego tylko dziedzica koniecznego i o nim z pomyłki wyżéj wzmiankowanéj nie wspomina; albo jeżeli przybywa bezdzietnemu spadkodawcy dziedzic konieczny już po zrobieniu rozporządzenia ostatniéj woli, dla którego żadne rozporządzenie nie jest uczynioném; natenczas tylko zapisy na rzecz publicznych zakładów, na wynagrodzenie świadczonych usług lub w celach pobożnych uczynione, w ilości czwartéj części czystego spadku nie przechodzącéj stosunkowo zaspokojonemi będą; wszystkie zaś inne rozporządzenia ostatniéj woli bez skutku pozostaną. Rozporządzenia te odzyskują napowrót moc swoją, gdy dziedzic konieczny umrze przed spadkodawcą. (§§ 160—162, 183, 763.)

O. 207, 1974.

§ 779. Gdy dziecię umiera przed spadkodawcą zostawując potomków, którzy są pominięci, natenczas ci potomkowie ze względu na prawo dziedziczenia, wchodzą w miejsce dziecięcia zmarłego.

U. sądu najw. z 27. grudnia 1861, l. 8091 (k. o. l. 44; O. 2075): Jeżeli dziecię, o którém spadkodawca w ostatniéj woli rozporządzeniu pamiętał, przed nim umrze, zostawując potomków, natenczas ci potomkowie, jakkolwiek w ostatniéj woli oświadczeniu nie są wymienieni, wchodzą co do prawa dziedziczenia w miejsce dziecięcia.

§ 780. Potomkowie dziecięcia w rozporządzeniu ostatniéj woli wyraźnie wydziedziczonego, lecz przed spadkodawcą zmarłego, mają jedynie prawo żądać zachowku. (§ 541.)

§ 781. Jeżeli dziedzic konieczny z liniji wstępnéj pominiętym zostanie, natenczas zawsze zachowku tylko żądać może. (§ 766.)

§ 782. Gdy dziedzic udowodnić potrafi, że pominięty dziedzic konieczny stał się winnym któréj z przyczyn wydziedziczenia w §§ 768—770 wyrażonych, natenczas pominięcie to uważaném będzie za domniemane prawne wydziedziczenie. (§§ 540, 542, 771, 772.)

Kto jest obowiązanym przykładać się do płacenia zachowku?

§ 783. We wszystkich przypadkach, gdy zachowek czyli część dziedzictwa należąca się dziedzicowi koniecznemu, albo wcale nie, albo niezupełnie jest oznaczoną; obowiązani są ustanowieni dziedzice tudzież zapisobiercy, przykładać się stosunkowo do zupełnego uiszczenia onegoż. (§§ 775—782; 692.)

O. 583, 1338, 1339.

Por. § 162 ces. pat. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p. co do wykazu zachowku.

Sposób oznaczenia i obliczenia zachowku.

§ 784. Aby zachowek dokładnie oznaczyć można, potrzeba dokładnie spisać i należycie oszacować wszystkie do spadku należące ruchomości i nieruchomości, wszystkie prawa i wierzytelności, które spadkodawca swoim następcom w spadku mógł przekazać, a nawet to wszystko, co dziedzic lub zapisobierca jest dłużnym do spadku. Dziedzicom koniecznym wolno jest znajdować się i czynić swoje uwagi przy oszacowaniu. Sprzedaży przez licytacyję rzeczy do spadku należących, w celu wykrycia prawdziwéj ich wartości, domagać się nie mogą. (§§ 223, 303—306, 804.)

O. 27, 1576.

Na zapytanie, czyli dziedzic konieczny schodę swoję w naturze z przedmiotów do spadku należących żądać może?, N. Pan najw. post. z 2. stycznia 1844 następujące wyjaśnienie raczył zatwierdzić: Dziedzic konieczny w myśl § 784 k. cyw. nie ma prawa do stosunkowego udziału w należących do spadku rzeczach pojedynczych, czy to ruchomych, czy nieruchomych, lecz ma prawo tylko do wartości swéj części spadkowéj, obliczonéj na podstawie sądowego oszacowania (d. n. z 31. stycznia 1844, l. 781 z. p. s.).

Przepis o wyznaczeniu zachowku dla dziedzica koniecznego. w post. najw. z 2. stycznia 1844 (l. 781 z. p. s.) zawarty, ma także zastósowanie wówczas, jeżeli spadkodawca dziedzicowi koniecznemu pozostawi zachowek, wprawdzie nie pod tą nazwą, lecz jako część spadku, zachowku nie przekraczającą, i jeżeli wyraźnie nie oświadczy lub w sposób niewątpliwy zamiaru nie objawi, aby dziedzicowi koniecznemu służyło prawo do wszystkich lub poszczególnych ruchomości albo nieruchomości, należących do spadku (u. s. n. z 30. kwietnia 1861, l. 2693 k. o. l. 39).

Dziedzic główny przeciwko pretensyji dziedzica koniecznego, aby mu zachowek, według wartości należących do spadku ruchomości i nieruchomości, na podstawie sądowego oszacowania tychże, w pieniądzach był wypłaconym, zasłaniać się nie może zarzutem, że jemu co do uiszczenia zachowku służy wybór, albo takowy wypłacić w pieniądzach na podstawie wspomnianéj wartości szacunkowéj, albo na zaspokojenie onego wyznaczyć stosunkowy udział w przedmiotach spadkowych. Wbrew woli dziedzica koniecznego nie może nastąpić takie wyznaczenie. (U. s. n. z 17. września 1861, l. 5209 k. o. l. 41.)

§ 785. Długi i inne ciężary, które się już za życia spadkodawcy na majątku znajdowały, powinny być ze spadku strącone. (§§ 548, 549, 694, 802, 818.)

O. 3265.

§ 786. Zachowek obliczonym będzie bez względu na zapisy i inne z rozporządzenia ostatniéj woli wynikające ciężary. Dopóki rzeczywisty podział (Zutheilung) nie nastąpi, spadek pod względem zysku i straty uważanym być ma między głównymi i koniecznymi dziedzicami, za dobro stosunkowo spólne. (§§ 810, 825 n., 1254.)

O. 583, 688.

N. P. w celu wyjaśnienia § 786 k. c. najw. post. z 30. stycznia 1847 raczył oznajmić, że dziedzic konieczny w myśl §§ 786, 830 i 837 k. c. może domagać się złożenia rachunków z należącego się jemu od śmierci spadkodawcy aż do rzeczywistego wydzielenia części obowiązkowéj udziału stosunkowego w zyskach i stratach, tudzież pożytkach spadku (d. n. z 27. marca 1847 z. p. s. l. 1051).

Policzenie*) na zachowek;

§ 787. Co tylko konieczni dziedzice otrzymują rzeczywiście ze spadku przez zapis lub inne rozporządzenie spadkodawcy, to wszystko przy oznaczeniu dla nich zachowku; policzoném być winno. (§§ 671, 774.)

O. 1994, 2986, 3200.

Härdtl: Ueber die verschiedenen Arten der Anrechnung zum Pflichttheile nach dem a. b. G.-B. Wien 1838.

§ 788. Co spadkodawca dał za życia córce swojéj lub wnuczce na posag, synowi lub wnukowi na wyprawę, albo wprost na objęcie urzędu lub rozpoczęcie jakiegokolwiek zatrudnienia; lub téż cokolwiek na zaspokojenie długów wieloletniego dziecięcia obrócił; to wszystko na zachowek policzoném być winno. (§§ 152, 244, 671, 1220, 1231.)

O. 292, 2986.

*) powrót (collatio). Pr. Dig. 37, 6, 7; Cod. 6, 20. Nov. 18 c. 6. P. p. II., 2, §§ 303 n.; 287 n.; K. N. art. 843—869; K. C. K. P. art. 234; P. s. 2354 n. — Unger VI. §§ 45, 46, 47, str. 201 do 213; § 81 str. 342, 344—347.

§ 789. Zaliczenie wstępnym uczynione, wtenczas tylko może być na zachowek onymże przypadający policzoném, kiedy nie było czynioném z saméj tylko szczodrobliwości, lub też jako wsparcie z przepisu ustawy należące się (§ 154).

lub na część dziedzictwa przy ustawowém dziedziczeniu.

§ 790. Jeżeli dzieci przychodzą do spadku z rozporządzenia ostatniéj woli, policzenie na część dziedzictwa wtenczas tylko ma miejsce, kiedy takowe spadkodawca wyraźnie rozporządził. Przeciwnie, przy dziedziczeniu ustawowém, powinno być dziecięciu policzoném to wszystko, co tylko od spadkodawcy za jego życia w celach wyżéj wzmiankowanych (§ 788) otrzymało. Wnukowi policza się na jego część dziedzictwa nietylko to, co sam bezpośrednio otrzymał, ale i to, co otrzymali jego rodzice, w których miejsce on wstępuje. (§ 671.)

O. 27, 292, 1058, 2986.

§ 791. To wszystko, cokolwiek rodzice oprócz wymienionych przypadków, dali dziecięciu, uważa się za darowiznę i nie wchodzi w policzenie, jeżeli rodzice nie zastrzegli sobie wyraźnie zwrotu. (§§ 951, 1231, 1232, 1242.)

O. 1352.

§ 792. Rodzice przy ustawowém dziedziczeniu także, mogą wyraźnie uwolnić dziecię od policzenia. Gdyby jednak potrzebne wychowanie i opatrzenie innych dzieci ani z ich własnego majątku, ani z majątku rodziców opędzoném być nie mogło; natenczas powinno być dziecięciu to, co w celach w § 788 wyrażonych naprzód otrzymało, o tyle na część jego policzone, ile potrzeba na wychowanie i utrzymanie rodzeństwa. (§§ 42, 141—143, 150, 221, 672, 691, 950, 952.)

§ 793. Policzenie tego na część dziedzictwa, co się naprzód otrzymało, tym sposobem następuje, że każde dziecię otrzymuje jeszcze przed działem taką samą kwotę. Jeżeli spadek nie wystarcza na to, natenczas dziecię wcześniéj obdarowane nie może wprawdzie upominać się o część dziedzictwa, lecz też do żadnego zwrotu nie jest obowiązaném.

O. 107.

§ 794. Jeżeli to co dziecię dostało, nie składało się z gotowych pieniędzy, lecz z ruchomości lub nieruchomości, natenczas przy każdém policzeniu, wartość nieruchomości oznacza się ze względem na czas ich odebrania; wartość zaś ruchomości, ze względem na czas otwarcia się spadku. (§ 536.)

Prawo dziedzica koniecznego do potrzebnego;

§ 795. Dla takiego dziedzica, który nawet od brania zachowku prawnie jest wyłączonym, potrzebne utrzymanie zawsze oznaczoném być winno. (§§ 139—143, 154, 672.)

a małżonka do przyzwoitego utrzymania.

§ 796. Małżonek nie ma wprawdzie żadnego prawa do zachowku; atoli jeżeli na przypadek przeżycia żadne zaopatrzenie umówioném nie było, i dopóki nie wnijdzie w powtórne związki małżeńskie, należy mu się przyzwoite utrzymanie, którego mu nie dostaje. Małżonek z własnéj winy rozdzielony, nie ma do tego utrzymania żadnego prawa. (§§ 91, 757, 758, 759, 1217.)

O. 889, 1910, 2606, 2646.

Dr. Hofmann: Der Unterhaltsanspruch des überlebenden Gatten nach § 796 a. b. G.-B. (Zeitschr. für Priv. und öffentl. Recht der Gegenwart. Wien 1874, str. 546 n).

ROZDZIAŁ PIĘTNASTY.

O objęciu dziedzictwa w posiadanie.

(Pr. J. 2, 19. — D. 1, 3—6; 10, 2; 29, 2. — P. p. I. 9, § 350 do 499. — K. N. III. tyt. 1, dział 5 i 6. — P. s. §§ 2246—2371).

Unger Joseph. Die Verlassenschaftsabhandlung in Oesterreich. Ein Votum für deren Aufhebung. Wien 1862.

Randa Anton. Der Erwerb der Erbschaft nach österr. Rechte. Wien 1867.

Warunki do prawnego objęcia dziedzictwa w posiadanie.

§ 797. Nikt nie może samowładnie brać w posiadanie dziedzictwa. Prawo dziedziczenia sądownie rozpo-

znaném i przyznanie spadku, to jest oddanie onegoż w prawne posiadanie, od sądu uzyskane być winno. (§ 320.)

O. 1236, 2987.

Według ustawy o właściwości sądów z 20. listopada 1852, N. 251 d. u. p. §§ 77—79 — ustawy z 20. maja 1869, N. 78 d. u. p. § 11 — ces. rp. z 8. maja 1870, N. 72 d. u. p. § 12 — do przeprowadzenia postępowania spadkowego właściwym jest sąd osobowy (powiatowy, lub delegowany miejsko-powiatowy) zmarłego.

Znajdują się w masie dobra tabularne, przeprowadza spadek trybunał I. instancyji, w którego okręgu zmarły miał stałe swoje zamieszkanie.

Właściwość sądu spadkowego dla osób należących do stanu wojskowego, oznacza się według ich gminy rodzinnéj. Nie jest ta gmina wiadomą, uważać należy za takową miejsce, w którém zmarły do służby wojskowéj wstąpił.

Osoby należące do obrony krajowéj podlegają powszechnym sądom cywilnym.

W państwie tureckiem wykonują sądownictwo cywilne nad obywatelami austryjackimi i osobami zostającemi pod opieką Austryji, konsulaty (rp. ces. z 29. stycznia 1855, N. 23 d. u. p.).

Zakon niemiecki jest właściwym do przeprowadzenia postępowania spadkowego względem majątku wolno dziedzicznego, pozostałego po mistrzu, członkach i księżach zakonu (ces. rp. z 25. czerwca 1853, N. 123 d. u. p.).

Sądy handlowe w Wiedniu i Tryeście przeprowadzają postępowanie spadkowe po kupcach i fabrykantach u nich zaprotokołowanych (rp. z 21. grudnia 1855, N. 2 d. u. p. z 1856).

§ 798. Przepisy osobne o sądowém postępowaniu wskazują, kiedy sąd po nastąpionéj śmierci jakiéj osoby z urzędu ma działać, i jakie termina i środki ostrożności w odbywaniu tych czynności zachowane być powinny. Niniejsza ustawa obejmuje tylko przepisy pod tym względem, co powinien czynić dziedzic, lub ten, który ma jakie prawo do spadku, aby otrzymał posiadanie tego, co mu się należy.

O. 1669.

Przepisy te zawiera pt. z 9. sierpnia 1854, N. 208 d. u. p.

Wykazanie tytułu prawnego; oświadczenie.

§ 799. Kto chce objąć dziedzictwo w posiadanie, ten powinien wykazać przed sądem tytuł prawny, to jest, czyli mu takowe należy się z rozporządzenia ostatniéj woli; z umowy dziedziczenia ważnie zawartéj, lub też z ustawy; tudzież oświadczyć, że przyjmuje dziedzictwo. (§§ 233, 805, 1008.)

O. 66, 115, 247, 1202, 1208, 1403, 1663, 1719, 1747, 1838, 1895, 2140, 2192, 2214, 2327, 2440, 2469, 3035, 3284, 3333, 3419, 3460, 3493, 3504, 3521, 3571, 3783, 3812, 3846, 3848, 3969.

§ 800. Przyjęcie dziedzictwa czyli oświadczenie się za dziedzica, powinno także obejmować w sobie wyrażenie, czyli takowe następuje bezwarunkowo, czyli też z warunkiem prawnego dobrodziejstwa inwentarza.

Skutek bezwarunkowego,

§ 801. Bezwarunkowe przyjęcie spadku ten ma skutek, że dziedzic odpowiedzialnym jest wszystkim wierzycielom spadkodawcy za ich wierzytelności, i wszystkim zapisobiercom za ich zapisy, chociażby spadek nie wystarczał na ich pokrycie. (§§ 807, 812.)

O. 1863, 2030.

i warunkowego oświadczenia.

§ 802. Jeżeli dziedzictwo przyjętem zostało z warunkiem prawnego dobrodziejstwa inwentarza; natenczas sąd obowiązanym jest kazać bezzwłocznie spisać inwentarz na koszt spadku. Dziedzic taki odpowiedzialnym jest wierzycielom i zapisobiercom o tyle tylko, o ile spadek wystarcza na zaspokojenie ich i jego własnych należytości, które mu się oprócz prawa dziedziczenia należą. (§§ 648, 815, 821, 1445.)

O. 146, 319, 907, 944, 957, 1114, 1115, 1442, 1625, 1998, 2064, 2121, 2224, 2310, 2642.

Dziedzic jednak taki nie może domagać się po przyznaniu spadku otwarcia upadłości co do spadku (d. n. z 7. kwietnia 1846, N. 948 z. p. s.).

Otwarcie upadłości co do spadku, w ciągu postępowania spadkowego, nastąpić może dla niemożności zapłacenia długów, jeżeli po śmierci dłużnika dziedzic lub kurator spadku tego się domaga (§§ 73, 74 ptu. z 9. sierpnia 1854, N. 208 d. u. p. — § 62, ustęp 2 ustawy o upadłościach z 25. grudnia 1868, N. 1 d. u. p. z 1869).

Uprawnienie do warunkowego lub bezwarunkowego przyjęcia, albo zrzeczenia się dziedzictwa.

§ 803. Spadkodawca nie może wzbraniać dziedzicowi ani zastrzeżenia tego prawnego dobrodziejstwa, ani też

spisania inwentarza. Zrzeczenie się tego dobrodziejstwa nawet w umowie dziedziczenia między małżonkami uczynione, nie ma żadnego skutku.

§ 804. Spisania inwentarza ten także żądać może, komu się należy zachowek. (§§ 762, 763, 784, 788, 812.)

§ 805. Kto sam może wykonywać swoje prawa, temu jest także wolno przyjąć dziedzictwo bezwarunkowo albo z wzmiankowaném wyżéj dobrodziejstwem prawa, albo też zrzec się onego. Opiekunowie i kuratorowie zachować powinni przepisy na właściwém miejscu podane (§ 233).

Ogół wierzycieli ma prawo w imieniu dłużnika obejmować spadki z dobrodziejstwem inwentarza, tudzież przyjmować zapisy (§ 4 u. o upadł. z 25. grudnia 1868, N. 1 d. u. p. z 1869).

§ 806. Dziedzic nie może odwołać uczynionego sądownie oświadczenia się za dziedzica, ani też zmieniać bezwarunkowego, i zastrzegać sobie prawne dobrodziejstwo inwentarza.

O. 2883, 3521.

§ 807. Jeżeli z pomiędzy kilku spółdziedziców, niektórzy oświadczyli się bezwarunkowo za dziedziców; inni zaś albo tylko jeden z pomiędzy nich z wzmiankowaném dobrodziejstwem prawa; natenczas inwentarz spisanym, a oświadczenie się za dziedzica z takiem zastrzeżeniem uczynione, za zasadę do postępowania spadkowego, wziętem być powinno. W tym przypadku, jako też we wszystkich innych, kiedy inwentarz spisanym być powinien, prawne dobrodziejstwo inwentarza służy nawet temu, który bezwarunkowe uczynił oświadczenie tak długo, dopóki mu dziedzictwo wydaném nie będzie. (§§ 222, 223, 550, 801, 802, 820, 821.)

Ob. § 92 ptu. z 9. sierpnia 1854, N. 208 d. u. p.

§ 808. Jeżeli kto taki za dziedzica ustanowionym będzie, komuby się dziedzictwo w całości lub części nawet bez rozporządzenia ostatniéj woli należało; natenczas takiemu dziedzicowi nie służy prawo odwoływać się do ustawowego dziedziczenia i udaremniać przez to rozporządzenie ostatniéj woli. Obowiązanym jest albo przyjąć

dziedzictwo z rozporządzenia ostatniéj woli, albo się go zrzec zupełnie. Osoby jednak, którym się należy zachowek, mogą, zastrzegając sobie takowy, zrzec się dziedzictwa. (§§ 560, 562.)

O. 350, 3012, 3702.

Przeniesienie prawa dziedziczenia.

§ 809. Gdy dziedzic umrze przed przyjęciem lub zrzeczeniem się otwartego spadku; natenczas dziedzice jego wchodzą w prawo przyjęcia lub zrzeczenia się dziedzictwa (§ 537), jeżeli spadkodawca onychże nie wyłączył, lub innych podstawionych dziedziców nie ustanowił. (§§ 545, 556, 703, 705.)

Rozporządzenia przed przyznaniem dziedzictwa:

a) zarząd;

§ 810. Gdy dziedzic przy przyjęciu dziedzictwa wykazuje dostatecznie prawo swoje dziedziczenia, natenczas zarząd i używanie spadku zostawioném mu być powinno. (§§ 797, 819.)

O. 816, 1367, 2500, 3648 i u. s. n. z 31. grudnia 1873, K. O. N. 85 pod. przy § 233.

b) zabezpieczenie lub zaspokojenie wierzycieli;

§ 811. Pod względem zabezpieczenia lub zaspokojenia wierzycieli spadkodawcy, sąd nie jest obowiązanym więcéj działać, jak tego oni sami żądają. Wierzyciele jednak nie są obowiązani czekać na przyjęcie dziedzictwa, lecz mogą pretensyje swoje wnosić przeciwko masie, tudzież żądać, ażeby do zastępowania takowéj kurator był wyznaczonym, z którymby o należytości swoje rozprawić się mogli. (§§ 276, 547, 813—815.)

O. 339, 432, 532, 667, 739, 1236, 1299, 1333, 1567, 1576, 1584, 1807, 1808, 1820, 1891, 1919, 2032, 2246, 2637, 2699, 2707, 3015, 3253, 3558, 3759, 3820, 3966.

c) oddzielenie spadku od majątku dziedzica;

§ 812. Jeżeli zachodzi obawa dla wierzyciela spadku, zapisobiercy lub dla dziedzica koniecznego, iż przez pomieszanie spadku z własnym majątkiem dziedzica, mogłoby jakie dla ich należytości wyniknąć niebezpieczeństwo; natenczas żądać mogą przed przyznaniem spadku, aby majątek spadkodawcy od majątku dziedzica był oddzielonym,

w sądzie zachowanym lub kuratorowi pod zarząd oddanym, prawa ich na nim zanotowane i z takowego zaspokojonemi były. W przypadku takim dziedzic nie jest już względem nich odpowiedzialnym z własnego majątku, chociażby nawet bezwarunkowo przyjął dziedzictwo. (§§ 276, 437, 804, 820, 821, 1445.)

O. 617, 1531, 1557, 1605, 1739, 1921, 1999, 2221, 2743, 3023, 3204, 3683; u. s. n. z 17. września 1861, N. 5209, K. O. N. 41 pod. przy § 784.

W celu użycia tego środka niepotrzeba wykazywać szczególnego niebezpieczeństwa, a mianowicie wtenczas, jeżeli zachodząca obawa według akt nieprzedstawia się jako oczywiście płonna albo tylko na udręczenie obliczona (u. plen. s. n. z 12. czerwca 1872, l. 5778).

d) zwołanie wierzycieli spadku;

§ 813. Dziedzicowi lub ustanowionemu kuratorowi spadku wolno jest, celem wykrycia stanu długów, żądać, aby wszyscy wierzyciele przez edykt z terminem do okoliczności zastósowanym rozpisany, do zgłoszenia się z swemi należytościami i do udowodnienia takowych wezwanymi byli, a wypłacenie wierzycieli aż do upłynienia rzeczonego terminu wstrzymać. (§ 685.)

O. 1625, 2798.

Prawo przyznane dziedzicowi i kuratorowi spadku w § 813, wstrzymać wypłatę wierzycieli aż do upłynienia terminu edyktu, nie przeszkadza wierzycielom poszukiwać swoich wierzytelności w drodze procesu i ściągać je przez egzekucyją (u. s. n. in plenissimo z 9. lipca 1872, l. 2279 K. O. N. 20).

Prawo to służy także fiskusowi względem oddanéj mu puścizny. Kurator spadku takiego nie jest obowiązany, w interesie fiskusa, zwoływać wierzycieli (rp. m. s. z 7. lipca 1851, l. 7628).

Skutek zwołania,

§ 814. Takie sądowe zwołanie wierzycieli ten ma skutek, iż ci, którzy się w zakreślonym przeciągu czasu nie zgłosili, nie mogą już upominać się o zaspokojenie ze spadku, jeżeli takowy przez wypłaty zgłoszonych należytości został wyczerpanym, i jeżeli nie służy im prawo zastawu.

O. 1472.

lub niezwołania wierzycieli.

§ 815. Jeżeli dziedzic nie używa dozwolonéj mu ostrożności, sądowego zwołania wierzycieli, lub jeżeli nie

mając względu na prawa innych wierzycieli, płaci zaraz tych, którzy się zgłosili, a z powodu, że spadek nie wystarcza, pozostają niektórzy wierzyciele bez zaspokojenia; natenczas bez względu na warunkowość przyjęcia spadku, jest im odpowiedzialnym z całego swego majątku o tyle, o ile wierzyciele ci byliby otrzymali zapłatę, gdyby spadek według porządku przez ustawę przepisanego, na zaspokojenie wierzycieli był użytym. (§§ 813, 821.)

Wypełnienie ostatniéj woli albo przez wykonawcę testamentu;

§ 816. Jeżeli spadkodawca wyznaczył wykonawcę swojéj ostatniéj woli; od woli wyznaczonego zależy przyjąć ten obowiązek. Jeżeli wyznaczony przyjął obowiązek wykonawcy; powinien albo jako pełnomocnik sam wykonać rozporządzenie spadkodawcy, albo też starać się o to, aby takowe opóźniający się dziedzic wykonał.

O. 879, 1156, 2076, 2965.

albo przez dziedzica.

§ 817. Jeżeli wykonawca testamentu nie jest wyznaczonym; albo też wyznaczony obowiązku tego nie przyjmuje; natenczas powinnością jest samego dziedzica wolę spadkodawcy ile możności wykonać, lub wykonanie onéjże zapewnić i wywieść się z tego przed sądem. Ze względu na zapisobierców wyraźnie oznaczonych udowodnić jedynie powinien, że ich o uczynionych dla nich zapisach uwiadomił (§ 688). (§ 1425.)

Wyraźnie oznaczonymi zapisobiercami są ci, którym pewne oznaczone przedmioty ze spadku zapisane zostały (d. kc. n. z 27. czerwca 1822, N. 1880 z. p. s.).

§ 818. Oddzielne polityczne rozporządzenia przepisują, jakie daniny dziedzic przed objęciem dziedzictwa w posiadanie, zapłacić i z czego się wywieść powinien, jeżeli spadkodawca zostawał w rachunkach ze skarbem publicznym.

Ob. §§ 149, 155, 157; 83, 160, 161 ptu. z 9. sierpnia 1854, N. 208 d. u. p. — uwagi przy § 694 — pt. z 9. lutego 1850, N. 50 d. u. p.

Kiedy dziedzictwo ma być przyznaném.

§ 819. Jak tylko sąd, w skutek uczynionego oświadczenia się za dziedzica, uzna zgłaszającego się za prawnego

dziedzica, i dziedzic ten dopełni obowiązków; dziedzictwo onemuż przyznaném i postępowanie spadkowe zakończoném będzie. Wreszcie dziedzic chcący uzyskać przeniesienie własności do nieruchomości, zastósować się powinien do przepisu § 436. (§ 823.)

O. 1859.

Odpowiedzialność spółdziedziców.

§ 820. Gdy kilku dziedziców przyjęło spólne dziedzictwo bez prawnego dobrodziejstwa inwentarza; natenczas nawet po przyznaniu dziedzictwa odpowiedzialnymi są wszyscy i jeden za drugiego względnie wszystkich wierzycieli spadku i zapisobierców; względnie zaś siebie w stosunku do części otrzymanego dziedzictwa. (§§ 550, 807, 825, 888, 896.)

§ 821. Jeżeli zaś spółdziedzice użyli dobrodziejstwa inwentarza; natenczas przed przyznaniem dziedzictwa odpowiedzialnymi są względnie wierzycieli spadku i zapisobierców stósownie do § 550. Po przyznaniu dziedzictwa każdy z nich odpowiada sam, nawet za ciężary majątek spadkowy nie przenoszące, tylko w stosunku odziedziczonéj przez siebie części. (§§ 807, 815.)

Środki zabezpieczenia się przez wierzycieli dziedzica.

§ 822. Wierzyciele dziedzica mogą wprawdzie nawet przed przyznaniem onemuż dziedzictwa rzecz na niego w spadku przypadłą zapowiedzieć, zająć lub zrobić na niéj ostrzeżenie. Zabezpieczenie jednak takie, nie może być inaczéj dozwoloném, tylko z tém wyraźném zastrzeżeniem, iż nie będzie w niczém szkodzić roszczeniom, jakie się w postępowaniu spadkowém okażą, i że dopiero od czasu przyznania dziedzictwa skutek swój weźmie.

O. 1695, 1791, 2191, 2578, 2590, 3127, 3365 i O. podane przy § 811. — Prawo to z § 822 służy także wierzycielom zapisobiercy względem zapisu jemu uczynionego, jakkolwiek jeszcze nieprzyjętego a względnie nie przyznanego lub wydanego (u. s. n. z 6. października 1863, l. 6731 K. O. N. 59).

Zabezpieczenie to wierzycielom dziedzica może być dozwoloném tylko względem pojedynczych rzeczy spadkowych, nie zaś względem prawa dziedziczenia jako całości (d. kc. n. z 27. czerwca 1846, N. 968 z. p. s.).

U. o księgach gruntowych z 25. lipca 1871, N. 95 d. u. p. w § 24 utrzymała w swéj mocy § 822 k. c.

Skargi o dziedzictwo.

§ 823. Obejmujący dziedzictwo w posiadanie, nawet po otrzymaném przyznaniu onegoż, może być pozwanym o odstąpienie lub podział dziedzictwa przez tego, który mniema mieć lepsze lub równe do niego prawo. Własność szczegółowych rzeczy ze spadku, dochodzoną być może nie przez skargę o dziedzictwo, lecz przez skargę wydobywczą. (§§ 366—378, 1487.)

Skutek takich skarg.

§ 824. Gdy pozwany zobowiązanym będzie do odstąpienia spadku w całości lub części, natenczas żądania o zwrot pożytków przez posiadacza powziętych, lub o zwrot kosztów przez niego na spadek wyłożonych, według tych zasad ocenianemi być winny, jakie w ogólności w rozdziale o posiadaniu, co do posiadacza w dobréj lub złéj wierze są postanowione. Trzeci posiadacz w dobréj wierze, który w tym przeciągu czasu nabył jakiéj rzeczy spadkowéj, nikomu z powodu tego nie jest odpowiedzialnym.

O. 118, 136, 274, 306, 334, 701, 793, 968, 979, 1327, 1920, 2214, 2954, 3327, 3895.

ROZDZIAŁ SZESNASTY.

O spółwłasności i spólności innych praw rzeczowych.

Pr. Dig. 10, tyt. 1, 2, 3, Cod. 3, tyt. 37, 38, 39; P. p. I., 17; K. N. art. 649 n., 815 n.; P. s. §§ 151, 325—344, 364—368.

Źródło spólności.

§ 825. Gdy własność téj saméj rzeczy lub toż samo prawo należy nierozdzielnie do więcéj aniżeli do jednéj osoby, natenczas jest spólność. Spólność wynika albo z przypadku; z ustawy; z rozporządzenia ostatniéj woli; albo z umowy. (§§ 361, 394, 415, 421, 503, 555 n., 689, 715, 786, 888, 1175 n., 1233, 1481, 1487.)

Unger I. 416, 610.

§ 10 ust. hip. z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p.: Spółwłasność nieruchomości, do jednego ciała hipotecznego należących, może być wniesiona tylko na części w stosunku do całości oznaczone n. p. na połowę, na jednę trzecię część, chybaby szczególne przepisy dozwalały wyjątku.

§ 826. Bliższe oznaczenie praw i obowiązków spólników zależy od rozmaitego źródła, z którego spólność wynika. Szczególne przepisy dotyczące spólności majątkowéj, z umowy wynikającéj, zawarte są w rozdziale dwudziestym siódmym.

§ 827. Kto się upomina o część spólnéj rzeczy, która mu przez innych spólników jest zaprzeczaną, ten prawa swego dowieść powinien. (§ 323.)

Unger II. 449[8]a, 563[22]a. — O. 2954.

Spólne prawa spólników.

§ 828. Dopóki spólnicy zostają z sobą w porozumieniu, dopóty wyobrażają jednę tylko osobę, i mają prawo, rozrządzać spólną rzeczą według upodobania. Jeżeli zaś zajdą między nimi spory, natenczas nie może żaden spólnik czynić takiéj odmiany w rzeczy spólnéj, któraby mieściła w sobie zarząd częścią drugiego spólnika. (§§ 833, 834.)

Unger I. 322[22], 410, 417[29]. — O. 866. 3023.

Prawa spólnika do swojéj części.

§ 829. Każdy spólnik jest zupełnym właścicielem swojéj części. Może takową albo pożytki z niéj zastawić, zapisać, lub zbyć innym sposobem, według upodobania i niezależnie, byleby przez to nie naruszył praw swoich spólników (§ 361). (§ 362.)

Unger I. 417[29], 611[18]. — O. 259, 363, 877, 2023, 3023.

§ 830. Każdy spólnik ma prawo domagać się złożenia rachunków i podziału dochodów. W powszechności może także żądać zniesienia spólności, byle tylko w właściwym czasie i nie na szkodę innych spólników. Dla tego poddać się winien zwłoce, jaka według okoliczności okaże się stósowną i konieczną. (§§ 837, 839, 840, 841—843, 904, 1212, 1481.)

O. 180, 363, 3210, 3264.

§ 831. Jeżeli spolnik zobowiązał się do pozostania w spólności, natenczas nie może wprawdzie występować z niéj przed upływem czasu; przecież obowiązek ten znosi się tak jak inne, i nie przechodzi na dziedziców, gdy ci na to nie zezwolili. (§§ 834, 918, 1208.)

§ 832. Nawet rozporządzenie trzeciego, przez które rzecz jaka przeznaczoną jest do spólności, tylko przez pierwszych spólnikow, a nie przez ich dziedziców, dopełnioném być winno. Zobowiązanie się do zostawania na zawsze w spólności jest nieważném. (§ 1208.)

O. 520.

Prawa spólników do rzeczy spólnéj:

a) co do głównego funduszu;

§ 833. Posiadanie i zarząd rzeczą spólną należy do wszystkich razem spólników. W czynnościach dotyczących zwykłego zarządu i użytkowania funduszu głównego, rozstrzyga większość głosów, która oblicza się nie według osób, lecz w stosunku części spólnikom przypadających. (§§ 835, 1188, 1190.)

O. 123, 749, 866, 877, 2502, 3023, 3105, 3243, 3446.

§ 834. Jeżeli zaś przedstawiane są ważne odmiany pod względem utrzymania lub korzystniejszego używania funduszu głównego, natenczas spólnicy w mniéjszości zostający, mogą żądać zabezpieczenia na przypadek wyniknąć mogących szkód; albo gdyby takowe odmówioném było, uwolnienia (Austritt) ze spólności. (§§ 1373, 1374.)

§ 835. Jeżeli nie chcą wystąpić ze spólności, albo też wystąpienie nie byłoby we właściwym czasie; natenczas los, albo rozjemca; lub jeżeli się na to jednomyślnie nie zgadzają, sędzia rozstrzygnie, czy przedstawiane odmiany bezwarunkowo lub za daniem zabezpieczenia miejsce mieć powinny lub przeciwnie. Te same sposoby rozstrzygnienia mają miejsce w razie równości głosów spólników. (§ 1391.)

O. 877, 2806.

§ 836. Jeżeli zachodzi potrzeba ustanowienia zarządcy rzeczy spólnéj; natenczas większość głosów, a w jéj braku sędzia, stanowi względem jego wyboru.

O. 749, 877, 923, 3105.

§ 837. Zarządca spólności uważanym jest za pełnomocnika. Obowiązanym jest składać porządne rachunki ma także prawo potrącić w rachunku wszystkie użyteczne wydatki. To samo także ma zastósowanie w przypadku, jeżeli spólnik bez zlecenia innych spólników zarządza spólnością. (§§ 1002 n., 1190.)

O. 2502, 2964.

§ 838. Jeżeli zarząd oddanym jest więcéj niż jednéj osobie; wtenczas także większość głosów między niemi rozstrzyga. (§§ 833, 1011.)

b) pożytków i ciężarów;

§ 839. Pożytki i ciężary spólne, dzielą się między spólników w stosunku ich części. W zachodzącéj wątpliwości wszystkie części uważane są za równe; kto przeciwnie utrzymuje, dowodzić tego powinien. (§§ 362, 443, 1184.)

O. 3023.

§ 840. Osiągnięte pożytki powinny być w powszechności dzielone w naturze. Jeżeli jednak podział w tym sposobie nie da się uskutecznić; natenczas każdemu służy prawo domagać się przedaży przez publiczną licytacyją. Otrzymana z przedaży wartość stosunkowo spólnikom wypłaconą być powinna.

c) działu;

§ 841. Przy dziale rzeczy spólnéj po ustaniu spólności większość głosów nie ma żadnego znaczenia. Dział powinien być uskutecznionym według porozumienia się wszystkich spólników. Jeżeli nie mogą się zgodzić; natenczas los lub rozjemca, a jeżeli nie zgadzają się jednomyślnie na jeden lub drugi sposób; sędzia rozstrzyga. (§§ 828, 833, 1391, 1413, 1414, 1487.)

O. 164, 3016, 3461. — Porównaj § 2, liczba 7 pat. ces. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p.

§ 842. Do rozjemcy lub sędziego należy także postanowienie, czy spólnik przy podziale gruntów lub budynków, potrzebuje do używania swojéj części służebności, i pod jakiemi warunkami takowa ma być onemuż dozwoloną. (§ 480.)

Unger II. str. 607[15]. — O. 2206.

Nabycie własności szczególnych części składowych pewnego ciała hipotecznego, może być wnoszone tylko według postanowień ustawy z 6. lutego 1869, l. 18 d. u. p. o dzieleniu części składowych ciała hipotecznego (§ 11 ust. hip. z 25. lipca 1871, l. 96 d. u. p.).

I. Ust. z 6. lutego 1869, l. 18 d. u. p. stanowi: § 1. Do oddzielania części realności, wpisanéj w księgi publiczne, nie potrzeba wstępnego zawiadomienia i zezwolenia osób, na rzecz których rzeczowe prawa na realności są wniesione, w tym przypadku, jeżeli dla oddzielonéj części nowa karta hipoteczna otworzoną bywa, do któréj wszystkie na realności wpisane prawa, mianowicie prawa zastawu, jako hipoteki łączne, wniesione będą. Wniesienia te nie ulegają opłacie. O uskutecznioném oddzieleniu i otworzeniu nowéj karty hipotecznéj zawiadomić należy wszystkich interesowanych. — § 2. Oprócz przypadku w § 1 określonego oddzielenie części realności, w publicznych księgach zapisanéj, jeżeli zezwolenie wyraźne osób, w § 1 oznaczonych, nie będzie wykazane, jedynie na podstawie rozprawy wywoławczéj przeprowadzonéj w myśl następujących paragrafów, dozwolone być może. — § 3. Celem wprowadzenia rzeczonéj rozprawy, winien posiadacz realności, który od téjże część oddzielić zamierza, osobom, na rzecz których prawa rzeczowe na realności są wniesione, wolę swoją przez zwierzchność hipoteczną z zawezwaniem oznajmić, ażeby opozycyję (Einspruch) przeciw oddzieleniu, gdyby jaka miała miejsce, tém pewniéj przed upływem terminu wedle okoliczności oznaczyć się mającego do zwierzchności hipotecznéj wnieśli, inaczéjby się przypuszczało, że zawezwany na oddzielenie zezwala, i swego prawa pod względem części oddzielić się mającéj z chwilą się zrzeka, w któréj odpisanie hipoteczne nastąpi. Zwierzchność hip. terminu do wniesienia opozycyji w żadnym przypadku na mniéj jak na 30 dni wyznaczyć nie może. Podanie o oddzielenie przy realności, od któréj oddzielenie nastąpić ma, w księdze publicznéj zapisać należy. Zapisanie to ten ma skutek, że późniejsze wniesienia praw rzeczowych oddzieleniu na przeszkodzie być nie mogą. — § 4. W podaniu, w skutek którego wezwanie następuje, część oddzielić się mająca dokładnie, a w razie potrzeby zapomocą planów czyli map oznaczoną być musi. Każdemu wezwanemu doręczyć należy prośbę w sposób, jaki przepisują ustawy o doręczeniu skarg. — § 5. Termin do opozycyji poczyna się z dniem po doręczeniu wezwania, płynie bez przerwy i bez potrącenia dni przesyłki pocztowéj, a nie może być przedłużony. Przywrócenie do dawnego stanu dla oznaczonego terminu miejsca nie ma. — § 6. Wezwany ma swoję opozycyję wnieść do zwierzchności hipotecznéj pisemnie lub ustnie; przytoczenia po-

wodów opozycyji nie trzeba. O opozycyji z urzędu tego zawiadomić należy, który wezwanie wyjednał. Jeżeli opozycyja w terminie na to przeznaczonym wniesioną nie będzie, natenczas zwierzchność hipoteczna tę okoliczność na żądanie poświadczy, wymieniając owych wezwanych, którzy opozycyji nie wnieśli. Poświadczenie to podlega jako świadectwo urzędowe opłacie przepisanéj w pozycyji taryfowéj 116. A. aa) ustawy z dnia 13. grudnia 1862 r. — § 7. W należytym czasie wniesiona opozycyja wstrzymuje zamierzone oddzielenie. Spłaceniem długu (§ 8) albo sądowym wyrokiem, pozbawiającym opozycyją skutku (§§ 9—12), powstrzymanie to usuniętém być może. — § 8. Wierzyciele, którzy wnieśli opozycyję, muszą, jeżeli należytość ich jako kapitał w pewnéj kwocie jest wpisaną, przyjąć zapłatę nawet wtedy, jeżeli termin wypłaty ich należytości jeszcze nie nadszedł; atoliż zastrzeżone zostaje im osobiste prawo do wynagrodzenia szkody, jeżeli jaka przez wypłatę przedwczesną im wyrządzoną była. — § 9. Wnosi wierzyciel jaki opozycyję przeciw przedsiębraniu zamiany gruntów do uprawy rolniczéj przeznaczonych, natenczas takowa orzeczeniem zwierzchności hipotecznéj uchyloną być może, jeżeli zamiana przydatną jest albo do przeprowadzenia zaokrąglenia, albo téż do ulepszenia gospodarskich posiadłości osób zamianę uskuteczniających, tudzież jeżeli w obydwóch przypadkach przez zamianę bezpieczeństwo należytości, dla któréj opozycyja była wniesioną według postanowień paragrafu 1374 k. c. nadwerężone nie będzie. Na właściwość zwierzchności hipotecznéj do tego orzeczenia nie ma wpływu, czy należytość pozostaje pod dozorem władzy publicznéj (władzy lennicéj, fideikommisowéj, powierzniczéj, funduszowéj, fundacyjnéj, opiekuńczéj, kuratelnéj lub innéj władzy czuwającéj), i czy należytość służy na pewny jaki cel, n. p. na kaucyję. — § 10. W podaniu o orzeczenie w § 9 określone, okoliczność, że przez zamianę gruntów zaokrąglenie nastąpi, udowodnioną być może albo zapomocą mapy katastralnéj, albo w braku téjże zapomocą urzędowego zaświadczenia naczelnika owéj gminy, w któréj obrębie grunta są położone, albo w inny podobny sposób wiarygodny. Drogi i strumyki łączności gruntów nie przerywają. Okoliczność, że wymiana gruntów służyć może do ulepszenia gospodarstwa, udowodnioną być może przez załączenie rozstrzygnienia owych organów, które do osądzenia i orzeczenia o podobnym fakcie na mocy ustaw krajowych są powołane. — § 11. Na podanie (§ 10) władza tabularna tych, którzy opozycyję wnieśli, zawezwać ma na audyjencyję z ostrzeżeniem, że także w razie ich niestawnictwa orzeczenie względem podania nastąpi. Każdemu zawezwanemu doręczoną będzie prośba w sposób, jaki przepisują ustawy o doręczeniu skarg. Zawezwanym wolno swe oświadczenia przysłać pisemnie na audyjencyję. — § 12. Po upływie audyjencyji winna zwierzchność hipoteczna załatwić podanie rezolucyją, a przytém z urzędu rozważyć, azali wymogi w § 9 określone, o ileby ocenienie takowych innym organom poruczone nie było (§ 10, ustęp 2) istnieją, i w tym celu, jeśli potrzeba, dochodzenia i oszacowanie zarządzić. Orzeczenie podlega téj saméj opłacie co orzeczenia na skutek skarg wywoławczych (poz. taryf 103, A. a) ustawy z dnia 13. grudnia 1862 r.). — § 13. O odpisanie części jakiéj od ciała hipotecznego i przypisanie téjże do innéj, lub o otworzenie dlań karty hipotecznéj nowéj, jedném i tém samém podaniem upraszać należy.*) Gdyby rezolucyje o tém w księgach dwojga zwierzchności hipotecznych wykonane być miały, natenczas podanie wnieść należy do owéj zwierzchności, w któréj odpisanie ma nastąpić. Nie ma rzeczona zwierzchność nic przeciw pozwoleniu, natenczas winna odpisanie w księdze zanotować, a podanie względem pozwolenia i wykonania przypisania lub otwarcia nowéj karty hipotecznéj przesłać drugiéj zwierzchności hipotecznéj z uwagą, że co do odpisania niezachodzi żadna przeszkoda. Zanotowanie tego odpisania ten ma skutek, że wszelkie wniesienia późniéj na realności uzyskane, co do części oddzielonéj, tylko w tym przypadku nabędą mocy, jeśli prośba o jéj wpisanie do innéj karty hipotecznéj będzie odrzuconą. — § 14. Druga zwierzchność hipoteczna winna, jeżeli i ona żadnéj trudności nie znachodzi, przypisanie lub otwarcie nowéj karty hipotecznéj przedsięwziąć, i o tém pierwszą zwierzchność hipoteczną uwiadomić, która bezzwłocznie odpisanie zanotowane z przytoczeniem księgi i karty hipotecznéj, do któréj odpisana część wpisaną została, wykona i interesowanych o tém zawiadomi. Gdyby zaś na przypisanie lub otwarcie nowéj karty hipotecznéj nie pozwolono, natenczas pierwszą zwierzchność hipoteczną z przytoczeniem powodów odmówienia uwiadomić należy. Rzeczona zwierzchność o tém podającego, przytaczając powód odmówienia, z tym dodatkiem zawiadomi, że zanotowane odpisanie po wejściu odmownéj rezolucyji w prawomocność wykreśloném będzie. Jeżeli odpisanie i przypisanie się uskuteczni, natenczas podanie z załączeniami w owéj zwierzchności hipotecznéj przechować należy, u któréj przypisanie lub otwarcie nowéj karty hipotecznéj nastąpiło. W sposób podobny postępywać należy przy odpisywaniu i przypisywaniu parceli w drodze zamiany. Interesowanym zostawia się przytém wolny wybór, do któréj z obojga zwierzchności hipotecznych podanie wnieść zechcą. — § 15. Z wykonaniem odpisania gaśnie, wyjąwszy przypadek § 1, co do odpisanéj parceli skuteczność wszystkich na realności istniejących wniesień. Przez przypisanie osiągną wszystkie na realności, do któréj takowe nastąpiło, istniejące wniesienia zupełną skuteczność także co do części przypisanéj. — § 16. Przepisów, gdzie takowe jeszcze istnieją, o potrzebie pozwolenia władzy administracyjnéj do dzielenia i zamiany gruntów, w szczególności ze względu na to, czy takowe są dominikalne (krajowo-lub lenniczo-tabularne), albo rustykalne (w księgach miejskich lub wiejskich) ustawa niniejsza nie narusza.**)

*) Odpisanie części składowéj ciała hipotecznego i przypisanie jéj do innego ciała hipotecznego lub otwarcie dla niéj nowéj karty jest dopuszczalném tylko wtedy, jeżeli część, oddzielić się mająca, jest dokładnie opisana, w razie potrzeby za pomocą planów i map, których kopiję w zbiorze dokumentów zachować należy i jeżeli dokumenty, na których opiera się żądanie, odpowiadają wymaganiom dla wpisu prawa własności postanowionym. Przy dokonaniu oddzielenia postąpić sobie należy podług §§ 13—15 ust. z 6. lutego 1869, l. 18 d. u. p. (§ 74 ust. hip. z 25. lipca 1871, l. 96 d. u. p.)

**) Zob. przypisek do § 843 k. c.

II. Ust. z 5. kwietnia 1870 dla Galicyji i W. Ks. Krakowskiego (l. 36 d. u. kr.) stanowi o władzach, powołanych w myśl ust. z 6. lutego 1869, l. 18 d. u. p. do rozstrzygnienia, czyli zamiana gruntów wpłynie na ulepszenie gospodarstwa, co następuje: Art. I. Ocenienie i rozstrzygnienie kwestyji, czy zamiana gruntów gospodarskich, do uprawy rolniczéj przeznaczonych, w myśl § 9 ust. z 6. lutego 1869 (l. 18 d. u. p.), wpłynie na ulepszenie posiadłości gospodarskich, należy do kompetencyji zwierzchności politycznéj tego powiatu, w obrębie którego posiadłość gospodarcza, mająca być ulepszoną, jest położoną (§ 10 powołanéj powyżéj ustawy). W obrębie zaś gmin, własny swój statut posiadających, rozstrzyga o tém zwierzchność gminna. Gdyby części składowe posiadłości w dwóch lub kilku powiatach leżały, władzą właściwą, o któréj zwyż mowa, sprawuje zwierzchność polityczna tego powiatu, gdzie jest obejście gospodarskie, a w braku jego, gdzie główna część składowa posiadłości leży. — Art. II. Rozstrzygnienia powyższego żądać może każda ze stron, o zamianę się układających. W podaniu należy dokładnie oznaczyć przedmiot zamierzonéj zamiany, z załączeniem lub przytoczeniem dowodów, ulepszenie gospodarstwa wykazać mających. Gdyby ze względu na położenie posiadłości, zamianie uledz mających, okazało się, że w tym przedmiocie dwie lub kilka władz politycznych powiatowych rozstrzygać mają, natenczas wolno jest wnieść podanie albo do każdéj z osobna, albo — wedle wyboru — tylko do jednéj z nich. W tym ostatnim razie władza, do któréj podanie wniesiono, winna jest swoje orzeczenie razem z wszystkimi aktami sprawy przesłać współkompetentnéj władzy do dalszego urzędowego postąpienia. — Art. III. Władza polityczna okoliczności i fakty, na ocenienie sprawy i na orzeczenie stanowczo wpływające, zbada z urzędu i zaciągnie w każdym razie opinii biegłych w gospodarstwie, w obecności stron. Przed wydaniem orzeczenia ma ona akty całego rokowania, udzielić wydziałowi powiatowemu do opinii, wyjąwszy, gdyby posiadłość ta leżała w gminie wyłączonéj ze związku powiatowego. — Art. IV. Rekurs do namiestnictwa w przeciągu dni 14 wnieść się mający, służy tylko stronom o zamianę się układającym. Namiestnictwo zaś wyda orzeczenie swoje za porozumieniem się z wydziałem krajowym. Jeżeli porozumienie się między namiestnictwem a wydziałem krajowym do skutku nie przyjdzie, rekurs odnownie załatwionym będzie. — Art. V. Gdyby zaś w powyższym przypadku wydział krajowy uznał, iż są widoki ulepszenia gospodarstwa, okoliczność ta winna być przytoczoną obok powodów decyzyji odmownéj, i w tym tylko razie wolno jest przeciw decyzyji drugiéj instancyji odnieść się do ministerstwa rolnictwa w przeciągu 4 tygodni.

§ 843. Jeżeli rzecz spólna albo wcale podzielić się nie da, albo tylko ze znacznem zmniejszeniem jéj wartości, natenczas rzecz ta chociażby tylko na żądanie jednego spólnika, sądownie przez licytacyją przedaną; a pieniądze ztąd otrzymane między spólników podzielonemi być winny.

O. 180, 363, 520, 649, 1640, 3016, 3457.

I. Dawniéj istniejące ograniczenia co do wolności obrotu własnością ziemską w ogóle, a w szczególności co do podzielności posiadłości ziemskich uchylone zostały w Galicyji z W. Ks. Krakowskiém ust. kr. z 1. listopada 1868, l. 25 d. u. p., która opiewa, jak następuje: § 1. Przepisy i ustawy polityczne ograniczające wolność obrotu własnością ziemską tracą moc obowiązującą. — § 2. Znosi się niepodzielność posiadłości ziemskich, jaka istnieje na mocy przepisów i ustaw politycznych.*) — § 3. Właściciel posiadłości ziemskiéj może rozrządzać jakąkolwiek jéj częścią bez zezwolenia władz politycznych. — § 4. Właściciel posiadłości włościańskiéj nie jest obowiązany sam na niéj gospodarować. Równoczesne posiadanie kilku posiadłości włościańskich, tudzież równoczesne posiadanie posiadłości włościańskiéj i własności ziemskiéj innego rodzaju nie ulega nadal żadnym prawnym ograniczeniom. — § 5. Ustawa niniejsza nie narusza ograniczeń prawa wolnego rozrządzania własnością ziemską, zasadzających się na prawie prywatném, ani ograniczeń prawa rozrządzania własnością gminną, zawartych w przepisach ustawy gminnéj ani nareszcie ograniczeń co do podzielności lasów gminnych (ustęp pierwszy § 21 ustawy lasowéj z dnia 3. grudnia 1852 r., dz. praw Państwa N. 250) i co do podzielności lasów, które tak jak lasy gminne mają być uważane (§ 31 ces. pat. z dnia 5. lipca 1853 r. dz. pr. państwa N. 130). Również pozostają nietknięte przepisy względem utrzymywania ewidencyji stanu posiadania w celu opodatkowania.

II. Obecnie istnieją jeszcze następujące ograniczenia co do podzielności a) niewolno w przyszłości dzielić domów fizycznie, a części takich, już istniejących, daléj rozdrabiać (rozp. min. z 8. lutego 1853, l. 25 d. u. p.). b) Lasy należące do gmin zwyczajnie nie mogą być dzielone. Gdyby w przypadkach szczególnych rozdzielenie ich było koniecznie potrzebném, lub obiecywało korzyści, nie będące w sprzeczności ze starannością ogólną o otrzymanie lasu, natenczas rząd krajowy w każdym takim przypadku udzielić może na to pozwolenie (§ 21 ust. 1. ust. leśnéj z 3. grudnia 1852, l. 250 d. u. p.). c) Celem wykupna ciężarów gruntowych według § 31 ces. pat. z 5. lipca 1853, l. 130 d. u. p. odstąpienie lasu nastąpić może zwyczajnie tylko według miejscowości lub gmin, albo na rzecz ogółu uprawnionych. Lasy te co do nadzoru leśnego tak jak lasy gminne mają być uważane.

*) Najważniejsze z tych przepisów były: a) co do dóbr t. z. tabularnych pat. z 1. września 1798, l. 432 z. p. s.; d. n. z 20. stycznia 1804, l. 648 z. p. s.; d. k. n. z 7. stycznia 1813, l. 1022 z. p. s.; rozp. min. z 30. czerwca 1858, l. 100 d. u. p.; b) co do posiadłości włościańskich d. n. z 14. kwietnia 1785, l. 739 (ogłoszony rozp. gub. z 6. maja 1785, l. 11405), pat. z 16. czerwca 1786, § 41 (zb. Pillera z r. 1786, str. 205), z 10. maja 1787, §§ 1 i 3 (tamże z r. 1787, str. 107), d. n. z 20. grudnia 1820, rozp. gub. z 26. stycznia 1821, l. 65 (zb. pr. kraj.), rozp. gub. z 13. października 1829, l. 60, O. 99, r. m. z 23. marca 1850, l. 120 d. u. p.

§ 844. Służebności, znaki graniczne i dokumenty do spólnego użycia potrzebne nie mogą być dzielonemi. Służebności gruntowe, służą wszystkim spólnikom. Dokumenty, jeżeli temu nic nie przeszkadza, złożone będą u najstarszego ze spólników. Inni spólnicy otrzymają na własny koszt wierzytelne odpisy. (§ 485.)

O. 337.

§ 845. Przy podziale gruntów obustronne granice według położenia, słupami, kamieniami albo palami, w sposobie widocznym i niezmiennym odznaczone być powinny. Rzeki, góry i gościńce są naturalnemi granicami. Dla zapobieżenia oszukaniu i omyłce, należy na kamieniach, słupach lub palach do odgraniczenia użytych, wyryć lub wyrąbać krzyże, herby, liczby lub inne znaki, albo też takowe pod niemi zakopać. (§§ 850, 851.)

§ 846. Dział na piśmie sporządzonym być powinien. Spólnik nieruchomości wtenczas także dopiero nabywa prawa rzeczowego do swojéj części, gdy zdziałany w przedmiocie działu dokument do ksiąg publicznych wpisanym zostanie (§ 436).

§ 847. Sam dział jakiéjkolwiek spólnéj rzeczy nie może szkodzić trzeciemu; wszystkie służące onemuż prawa zastawu, służebności i inne prawa rzeczowe, tak po dziale wykonywać może, jak przed działem wykonywał. Prawa osobiste także, które trzeciemu względnie spólności służą, zatrzymują swoję moc, pomimo wystąpienia ze spólności. (§§ 466, 485, 820, 821, 888—896, 1201—1204.)

§ 848. Podobnie nie może ten, kto jest dłużnikiem spólności, czynić zapłaty pojedynczym spólnikom. Zapłata takiego długu powinna być uczyniona albo całéj spólności, albo też tym, którzy ją zwyczajnie wyobrażają. (§§ 1008, 1424.)

Unger I. str. 323[23].

§ 849. Przepisy o spólności dotąd postanowione w ogólności, stósują się także do praw i rzeczy, służących familiji jako spólność uważanéj np. do fundacyj, powierznictw i t. p. (§§ 618 n., 646.)

Odnowienie granic.

§ 850. Gdy znaki graniczne z jakichkolwiek przyczyn tak są uszkodzonemi, iżby zupełnie zaginąć mogły, natenczas każdy spólnik (Theilhaber) ma prawo domagać się spólnego odnowienia granic. Do téj czynności sąsiedzi graniczący wezwani, granice dokładnie opisane, a koszta przez wszystkich, w miarę długości ich linij granicznych, zaspokojone być winny. (§§ 845, 1481.)

O. 1827, 2563, 3344.

§ 851. Gdy granice rzeczywiście zniszczały, lub gdy przy poprawieniu granic zajdzie spór; natenczas obowiązkiem jest sądu utrzymać przedewszystkiem ostatni stan posiadania. Kto mniema, iż jest przez to pokrzywdzonym, może w porządku właściwym wykazać dowody, jakie mu służą pod względem prawa posiadania, własności lub innego prawa (§ 347). (§§ 339, 346 n., 366, 372, 374.)

Zob. §§ 52 i 53 ust. o właściwości sądów z 20. listopada 1852, l. 261 d. u. p.

§ 852. Najważniéjszemi dowodami przy poprawieniu granic są: rozmiar i opisanie, lub też odrysowanie spornego gruntu; daléj odnoszące się do tego księgi publiczne i inne dokumenty; nakoniec zeznania rzeczy wiadomych świadków, i zdanie przez biegłych w sztuce po naocznem obejrzeniu objawione.

§ 853. Jeżeli żadna ze stron nie dowodzi wyłącznego prawa posiadania lub własności; natenczas sąd obowiązanym jest podzielić przestrzeń sporną podług dotychczasowego spokojnego posiadania. Jeżeli zaś i co do posiadania wątpliwość zachodzi; natenczas za przybraniem w sztuce biegłych, dzieli się przestrzeń sporna między strony, w stosunku posiadanego gruntu, od którego pochodzą roszczenia; a następnie podług tego podziału odgraniczenie uskutecznionem być powinno. (§§ 407, 410, 839, 841.)

Domniemana spólność.

§ 854. Miedze, płoty, ogrodzenia, parkany, mury, prywatne potoki, kanały, place i tym podobne ściany przedziałowe, które się między sąsiedniemi gruntami znajdują, uważane są za spólną własność; jeżeli przeciwność tego

nie wykazuje się z herbów, napisów, lub innych oznaków i dowodów. (§ 857.)

§ 855. Każdy spólnik ma prawo używać z swéj strony spólnego muru do połowy jego grubości, robić w nim drzwi fałszywe i szafy ścienne w tych miejscach, w których takowe z przeciwnéj strony jeszcze się nie znajdują. Jednak przez prowadzenie komina, ogniska lub przez inne urządzenia, ani budynek na jakiekolwiek niebezpieczeństwo wystawionym być, ani też sąsiad w używaniu swéj części, przeszkody doznawać nie może.

§ 856. Wszyscy spólnicy przykładają się stosunkowo do kosztów utrzymania takich spólnych ścian przedziałowych. Gdy ściany graniczne są podwójne, albo własność jest podzieloną, wtenczas każdy ze spólników ponosi koszta utrzymywania tego, co do niego wyłącznie należy.

§ 857. Jeżeli ściana przedziałowa tak jest postawioną, że cegły, łaty lub kamienie z jednéj tylko strony wystają lub wiszą; albo jeżeli filary, słupy, pale, podpory, po jednéj tylko stronie są wkopane, natenczas w zachodzącéj wątpliwości, niepodzielona własność ściany granicznéj należy na tę stronę, po któréj się znajdują; chybaby z ciężarów i framug po obu stronach znajdujących się, z innych oznaków lub dowodów przeciwnie się okazywało. Ten także poczytywanym jest za wyłącznego posiadacza muru, kto posiada spokojnie dalszy mur w tym samym kierunku ciągnący się równéj wysokości i grubości.

§ 858. W powszechności wyłączny posiadacz nie jest obowiązanym stawiać na nowo swego muru lub parkanu, który się zawalił; wtenczas tylko powinien utrzymywać takowe w dobrym stanie, gdyby z pozostawionego otworu szkoda dla graniczącego sąsiada wyniknąć mogła. Każdy właściciel obowiązanym jest atoli starać się, aby przestrzeń do niego należąca, po prawéj stronie od głównego wchodu, potrzebném zamknięciem opatrzoną i od cudzéj przestrzeni oddzieloną była.

CZĘŚĆ DRUGA.

Oddział drugi.

O prawach osobisto-rzeczowych.

ROZDZIAŁ SIEDMNASTY.

O umowach w ogólności.

Pr. J. 3, 13. — D. 2, 14; 44, 7. — C. 4, 10. — P. p. 1, 6. — K. N. 3, 3 (art. 1101—1369). — P. s. §§ 662—664, 689—720, 782—952.

Unger. System des österr. allg. Privatrechtes. Leipzig 1863, tom 2, str. 1—312.

Savigny. Das Obligationenrecht 1—2. Berlin 1851.

Por. także Holewińskiego Wład.: O zobowiązaniach podług Kodeksu Napoleona. Warszawa 1875.

Źródło praw osobisto-rzeczowych.

§ 859. Prawa osobisto-rzeczowe, na mocy których jedna osoba obowiązaną jest do świadczenia drugiéj, wynikają albo bezpośrednio z ustawy; albo z umowy; albo też z poniesionego uszkodzenia. (§§ 307, 861, 1034, 1295.)

§ 860. Przypadki, w których prawo osobisto-rzeczowe bezpośrednio z saméj ustawy wynika, wyrażone są w miejscach właściwych. Przepisy o prawie do wynagrodzenia szkody zawarte są w rozdziale trzydziestym. (§§ 331, 403, 1036, 1044.)

Przypadki takie podają §§ 91, 141, 154, 166, 391, 403, 796, 1036 do 1044, 1220, 1231 k. c.

§ 861. Kto oświadcza, iż chce przenieść na kogo swoje prawo, to jest: iż mu chce czego dozwolić, co dać, co dla niego uczynić, albo też czego dla niego zaniechać, ten obiecuje; jeżeli zaś drugi obietnicę taką ważnie przyjmuje, natenczas w skutek zgodnéj woli obydwóch stron następuje umowa. Dopóki między niemi trwają układy,

i obietnica albo wcale jeszcze nie jest uczynioną, albo też ani pierwéj, ani potém przyjętą nie została, dopóty nie ma umowy. (§§ 878, 885, 936.)

Unger II. 41, 169. — O. 497, 930.

O czynnościach handlowych mówi k. h. z 17. grudnia 1862, w. 1 d. u. p. z 1863 w art. 271—336.

§ 862. Gdy do przyjęcia obietnicy żaden zakres czasu nie był ułożonym; natenczas obietnica słowna bezzwłocznie przyjętą być powinna. Jeżeli zaś obietnica uczynioną była na piśmie, rozróżnić należy, czy obiedwie strony znajdują się na tém samém miejscu lub przeciwnie. W przypadku pierwszym obietnica w dwudziestu czterech godzinach; zaś w przypadku drugim w takim przeciągu czasu, jakiego potrzeba do dwurazowéj odpowiedzi, przyjętą i strona obiecująca o tém zawiadomioną być powinna; w przeciwnym razie obietnica gaśnie. Przed upływem ustanowionego zakresu czasu obietnica nie może być cofniętą. (§§ 865, 904, 918, 1290.)

O. 194, 533, 930, 1039, 1444, 1693, 2516.

O terminie do przyjęcia propozycyji przy zawieraniu czynności handlowych ob. art. 318—323 k. h.

Podział umów.

§ 863. Wola może być oświadczoną nietylko wyraźnie przez słowa lub przez powszechnie przyjęte znaki, ale też dorozumianie przez takie czynności, które o niéj po rozważeniu wszelkich okoliczności, żadnéj nie pozostawiają gruntownéj wątpliwości. (§§ 666, 713, 724, 923, 969, 993, 1004, 1029, 1030, 1035, 1113—1117, 1152, 1163, 1201, 1207, 1240, 1407, 1497.)

O. 401, 1035, 1371, 1403, 1475, 1940, 2061, 2584, 2674, 2840, 2976, 3233, 3256, 3727, 3975.

§ 864. Umowy są albo jednostronne, albo dwustronne, według tego, jak jedna tylko strona co obiecuje, a druga to przyjmuje; albo też obiedwie strony przenoszą prawa jedna na drugą i takowe przyjmują. Umowy zatém pierwszego rodzaju zawierane są pod tytułem darmym, drugie pod tytułem obciążającym. (§§ 921, 1004, 1267.)

Wymogi do ważności umowy:

1) Zdolność stron;

§ 865. Osoba pozbawiona używania rozumu, tudzież dzieci nie mające lat siedmiu, nie są zdatne do czynienia lub przyjmowania obietnicy. Inne osoby zostające pod władzą ojca, opiekuna lub kuratora, mogą wprawdzie przyjmować obietnicę uczynioną na ich korzyść; jeżeli jednak przyjmują zarazem połączone z nią ciężary, albo same co obiecują, natenczas ważność umowy zależy w ogólności od zezwolenia zastępcy lub zarazem sądu, jak jest postanowiono w trzecim i czwartym rozdziale pierwszéj części. Póki takie zezwolenie nie nastąpi, druga strona nie może się cofać, lecz może żądać zakreślenia stósownego czasu do dania oświadczenia. (§§ 21, 151, 152, 244 do 248, 269, 310, 1352.)

Unger II., str. 25 i n.

O. 10, 873, 1039, 1353, 1466, 2963, 3535, 3711.

Dalsze ograniczenia pod względem zdolności stron zawiera:

1. Urządzenie upadłości (obacz str. 30 téj książki przy § 18).

2. Stręczycielom handlowym (senzalom) nie wolno robić żadnych interesów handlowych na własny rachunek ani bezpośrednio ani pośrednio, ani też jako komisantom; nie powinni brać na siebie odpowiedzialności za wykonanie interesów, w których pośredniczą ani dawać zaręczenia, wszystko to atoli nie unieważnia czynności (art. 69, 1 k. h. według brzmienia ustawy z 4. kwietnia 1875, l. 68 d. u. p.).

3. Interesy giełdowe zawierać mogą tylko takie osoby, którym według u. z 1. kwietnia 1875, l. 67 d. u. p. służy prawo uczęszczania na giełdę.

4. Żołnierzom stopni niższych począwszy od sierżanta (feldwebla), niewolno bez pozwolenia komendanta zaciągać długów (rp. nacz. kom. wojsk. z 23. września 1857 — l. 1591 odz. 25).

Pożyczka zaciągnięta przez żołnierza wieloletniego, który posiadą własny majątek, jest ważną, i wpis obligu na realności dłużnika w zastaw danéj, nastąpić może (u. plenarna s. n. z 9. lipca 1861, l. 4136. (O. 1353.)

5. Nieprawni wychodzcy pod żadnym tytułem niemogą ani nabywać ani pozbywać własności (§ 10 ptu. z 24. marca 1832, l. 2557 z. p. s. — por. uwagi przy § 32 na str. 37 podane).

6. Zbiegi wojskowi od dnia zbiegostwa aż do stawienia się lub dostawienia, majątkiem swoim rozrządzać nie mogą; majątek ten aż do ich dostawienia lub śmierci ulega sekwestracyji (§ 208 lit. a) k. k. wojsk.).

7. Od zawierania umów ze skarbem wykluczeni są ci, którzy posądzeni o przekupstwo popełnione przy zawieraniu takich umów, nieuzyskali wyroku niewinności (d. kc. n. z 1. grudnia 1847, N. 1101 z. p. s.).

§ 866. Kto udaje podstępnym sposobem, iż jest zdatnym do zawierania umów i przez to oszukuje drugiego, który nie łatwo mógł się był o tém przekonać, ten obowiązany jest do zadosyć uczynienia. (§§ 248, 1323.)

O. 358, 810, 1386, 3713.

§ 867. Co potrzeba do ważności umowy z gminą, zostającą pod szczególną opieką rządu (§ 27), lub z pojedynczemi jéj członkami i zastępcami, wskazują jéj urządzenia i polityczne ustawy (§ 290). (§§ 27, 1201.)

I. Względem umów z gminami świeckiemi por. uwagi podane przy § 27 i 362.

Według statutu gminnego dla miasta Krakowa z 1. kwietnia 1866, N. 7 d. u. k. § 94, dokumenta, mocą których gmina zaciąga zobowiązania względem trzecich osób, będą przez prezydenta podpisywane a kontrasygnowane przez dwóch członków Rady miejskiéj, do tego przez nią wyznaczonych.

Według statutu miasta Lwowa z 14. października 1870, N. 79 d. u. k. § 55, dokumenta takie podpisuje prezydent i trzech członków Rady miejskiéj.

II. Względem umów z gminami duchownemi por. uwagi przy § 27 pod II. III. i § 362 I. 1. 2.

III. Kontrakty z rządem (ob. uwagi przy § 290), zawierane być mają zawsze w drodze publicznéj licytacyji (d. kc. n. z 29. sierpnia 1812 z u. pol. tom 39 — z 6. lipca 1820, N. 96 z. u. k. — z 7. grudnia 1840 z. u. pol. tom 68). Władze administracyjne wezwać mają do rozprawy urzędnika prokuratoryji skarbu, albo urzędnika sądowego, jeżeli w miejscu niema prokuratoryji skarbu, któren im ma być pomocnym przy zawieraniu kontraktu (d. n. z 10. listopada 1815, N. 1188 z. p. s.).

Nabywca jest obowiązany złożyć kaucyję, wynoszącą 10 od sta ceny wywołania, w pieniądzach gotowych, w zapisach długu publicznego albo w obligach prywatnych pupilarnie zabezpieczonych, która to kaucyja w razie niedotrzymania kontraktu przepada, chociażby skarb przez zawarcie nowéj umowy nie ponosił szkody (d. kc. n. z 6. września 1821, N. 123 z. u. k. — z 20. kwietn. 1820, N. 123 z. u. k. — 1755 z. p. s.).

Złożenie kaucyji pominąć można tylko wyjątkowo za zezwoleniem władzy, która kontrakt zatwierdza (rp. n. r. w. z 5. stycznia 1844 z. u. w. 85 z 1843).

W razie rozpisania nowéj licytacyji w skutek niedotrzymania kontraktu przez nabywcę, władze mogą nową cenę wywołania oznaczyć według swego uznania (d. k. n. z 24. lipca 1832, N. 122 z. u. k. — d. kc. n. z 23. sierpnia 1832, N. 133 z. u. k. — rp. gub. z 31. sierpnia 1832, N. 131 z. u. k.).

Osobne przepisy podają warunki jakie kontrakty takie zawierać muszą, aby skarb ile możności zabezpieczyć. I tak kontrakty te zawierać mają warunek: strony za obopólną zgodą stanowią, że we wszystkich sporach z tego kontraktu wynikać mogących, a w którychby fiskus jako powód występywał, jak niemniéj przy użyciu środków zabezpieczenia lub egzekucyji, prokuratoryji skarbu w . . . służy prawo udać się do sądów znajdujących się w miejscu jéj siedziby, które by były właściwemi do rozsądzenia takich sporów, albo do dozwolenia środków zabezpieczenia lub egzekucyji, gdyby pozwany w . . . mieszkał (rp. min. spraw wew. z 26. grudnia 1856, l. 11127, N. 1 odz. II. dz. rz. kr. dla okr. adm. Krak. z 1857).

Daléj warunek, że kontrakt staje się obowiązującym dla nabywcy od dnia podpisania przez niego protokołu licytacyji, zaś dla skarbu (funduszu publicznego) od dnia zatwierdzenia tegoż przez władzę przełożoną; gdyby nabywca wzbraniał się podpisać kontrakt na téj podstawie spisany, wówczas zatwierdzony protokół licytacyji zastąpi miejsce kontraktu na piśmie, a skarbowi służy prawo, albo zmusić nabywcę do wypełnienia zatwierdzonych warunków licytacyji, albo rozpisać na jego koszt i niebezpieczeństwo nową licytacyję; złożoną kaucyję zatrzymać, w pierwszym przypadku na pokrycie kosztów, w drugim na pokrycie wynikłego niedoboru, gdyby zaś takowego nie było, uznać ją za przepadłą (d. n. z 20. kwietnia 1820, N. 1755 z. p. s.).

Podpisy stron prywatnych na egzemplarzu skarbowym kontraktu, na ich koszt mają być legalizowane (rozp. m. sk. z 28. kwietnia 1860, l. 17500 — z 11. października 1860, l. 55464). (Czemerynski).

§ 868. Jak dalece zbrodniarz może ważnie zawierać umowy, stanowi ustawa karna. (§ 279.)

Żadne osądzenie karne na przyszłość pociągać nie będzie za sobą utraty lub ograniczenia cywilnéj zdolności do działań prawnych, zostaje przeto zniesiony przepis § 868 k. c. (u. z 15. listopada 1867, N. 131 d. u. p. § 5).

2) Prawdziwe zezwolenie.

§ 869. Zezwolenie na umowę powinno być uczynione własnowolnie, prawdziwie, dokładnie i zrozumiale. Jeżeli zezwolenie jest niezrozumiałem, całkiem niedokładném, albo jeżeli przyjęcie następuje pod innemi warunkami a nie pod temi, pod jakiemi obietnica uczynioną była; natenczas nie ma umowy. Kto w celu ukrzywdzenia

drugiego używa niejasnych wyrażeń, albo przedsiębierze czynność pozorną, ten obowiązanym jest do zadosyćuczynienia. (§§ 55, 565, 861, 914—916, 1323, 1324, 1487.)

Unger II. str. 44 i n.

O. 336, 1273, 1291, 1444, 1541, 3672, 3833, 3925.

§ 870. Kto przez stronę obietnicę przyjmującą, przymuszonym jest do zawarcia umowy przez wyrządzenie niesprawiedliwéj i gruntownéj bojaźni, ten nie jest obowiązanym dotrzymać takowéj. Czyli bojaźń była gruntowna, sędzia podług zachodzących okoliczności ocenić powinien. (§ 55).

O. 1499.

§ 871. Gdy jedna strona wprowadza drugą w błąd przez fałszywe udawanie, a błąd odnosi się do głównego przedmiotu lub istotnych jego własności, na które strony miały szczególniéj wzgląd i to oświadczyły; natenczas strona w błąd wprowadzona żadnego nie zaciąga obowiązku. (§ 1153.)

O. 585, 912, 1138, 1499, 2643.

§ 872. Jeżeli zaś błąd nie odnosi się do głównego przedmiotu lub istotnych jego własności, lecz tylko do jakiéj pobocznéj okoliczności; natenczas umowa jest ważną, o ile obiedwie strony zezwoliły na główny przedmiot i nie objawiły, iż poboczne okoliczności miały szczególnie na względzie; jednak stronie w błąd wprowadzonéj, strona onęż w błąd wprowadzająca, stósowne wynagrodzenie dać jest obowiązaną. (§§ 932, 935, 1323, 1324.)

§ 873. Te same zasady stósują się także do omyłki w osobie tego, komu obietnica uczyniona była; jeżeli umowa, albo wcale nie, albo przynajmniéj nie w ten sposób zostałaby była zawartą, gdyby była nie zaszła omyłka.

§ 874. W każdym przypadku ten, który podstępem lub wyrządzeniem niesprawiedliwéj bojaźni przywiódł do zawarcia umowy, obowiązanym jest do zadosyć uczynienia za wynikającą ztąd szkodę. (§§ 869, 1270, 1291, 1295, 1323, 1324, 1487.)

§ 875. Jeżeli strona przez trzeciego do zawarcia umowy albo przez wyrządzenie niesprawiedliwéj i gruntownéj bojaźni przymuszoną, albo przez fałszywe przedstawienie uwiedzioną była: natenczas umowa jest ważna. Tylko wtenczas, gdyby strona przyjmująca miała udział w bezprawnéj czynności trzeciego, lub oczywiście o niéj wiedzieć musiała, staje się odpowiedzialną stósownie do §§ 870—874 tak, jak gdyby sama drugą stronę w bojaźń lub w błąd wprawiła.

§ 876. Gdy osoba obiecująca sama wyłącznie jest powodem swojéj jakiéjkolwiek omyłki, umowa jest ważną; chybaby strona przyjmująca zachodzącą omyłkę oczywiście z okoliczności poznać była powinna. (§§ 1388, 1487.)

Według § 24 urządzenia upadłości z 25. grudnia 1868 N. 1 d. u. p. z 1869 zasady kodeksu (§ 869—876) rozstrzygają, jak dalece czynności upadłego przed otwarciem upadłości na szkodę wierzycieli zdziałane, można zaskarżać o nieważność z powodu podstępnego porozumienia się.

§ 877. Kto żąda zniesienia umowy dla braku zezwolenia, ten obowiązanym jest powrócić to wszystko, co w skutek takiéj umowy na korzyść swoją otrzymał. (§ 1447.)

3) Możność świadczenia.

§ 878. Przedmiotem umowy mogą być wszystkie rzeczy, które są w obiegu. Czego nie można uczynić; co wprost jest niepodobném do uskutecznienia lub zabronioném; to wszystko nie może być przedmiotem ważnéj umowy. Kto drugiego takiemi obietnicami uwodzi; kto mu przez niewiadomość z winy pochodzącą, szkodę wyrządza; lub z jego szkody korzyść odnosi, ten staje się za to odpowiedzialnym.

O. 51, 149, 392, 810, 832, 859, 882, 1060, 1103, 1455, 1477, 1585, 1718, 1928, 1979, 2398, 2480, 2667, 2855, 2915, 3066, 3171, 3225, 3577, 3811, 3877.

§ 879. W szczególności następujące umowy, oprócz wymienionych na właściwych miejscach, są nieważne:

1) gdy wynagrodzenie za pośredniczenie w zawarciu małżeństwa jest przyrzeczoném;

2) gdy chirurg lub jakikolwiek lekarz z chorym za podjęcie się leczenia; lub

3) adwokat ze stroną za przyjęcie procesu godzi się o pewne wynagrodzenie; lub rzecz sporną onemuż powierzoną dla siebie nabywa;

4) gdy kto spodziewane po trzeciéj osobie dziedzictwo lub zapis, jeszcze za życia téj osoby pozbywa. (§§ 45, 936, 993, 996, 998, 1174, 1178, 1195, 1196, 1208, 1259, 1270, 1291, 1371, 1372, 1382—1384, 1502.)

I. Ustęp 3. tego § zmieniony został § 16 u. z 6. lipca 1868, N. 96 d. u. p. w ten sposób, że adwokat może w każdym razie ugodzić się ze stroną o pewne wynagrodzenie za przyjęcie procesu, nie ma jednak prawa nabywać dla siebie sprawę sporną jemu powierzoną.

II. Oprócz tych umów i podanych w §§ 45, 936, 986, 993, 996, 998, 1056, 1174, 1178, 1195, 1196, 1208, 1259, 1270, 1273, 1291, 1371, 1372, 1382, 1383, 1384, 1502 — daléj umów wspomnionych w uwagach do §§ 356 i 448 są nieważne następujące umowy:

1. Umowy, przez które się kto zobowiązuje przy licytacyji publicznéj albo nielicytować wcale, albo licytować tylko do pewnéj wysokości, albo jedynie w pewnym stosunku (d. n. z 6. czerwca 1838, N. 277 z. p. s.).

2. Oddanie realności pewnéj osobie z zastrzeżeniem powrotu takowéj do oddawcy po jéj śmierci (d. n. z 15. marca 1833, N. 2603 z. p. s.).

3. Przedaż przedmiotów eksplodujących (rp. m. z 20. lutego 1852, N. 47 d. u. p.).

4. Umowa jawna lub niejawna, mocą któréj oficer w czynnéj służbie zostający stopień swój za wynagrodzeniem komu zapewnia, przez kwitowanie lub przeniesienie się w stan spoczynku (d. n. z 15. kwietnia 1848, N. 1135 z. p. s.).

5. Nabywanie przedmiotów dostarczanych przez skarb, kwitów i asygnacyj na nie, przez kupno, zamianę lub darowiznę z wyjątkiem nabywania ich przy licytacyji publicznéj (d. kc. n. z 24. listopada 1808 z. u. pol. tom 31).

6. Umowa z notaryjuszem o wyższe wynagrodzenie jak jest przepisane taryfą (§ 171 u. not. z 25. lipca 1871, N. 75 d. u. p.) — albo z stręczycielem na giełdzie pieniężnéj lub towarowéj (§ 45 pat. z 11. lipca 1854, N. 200 d. u. p. — § 40 ptu. z 26. lutego 1860, N. 58 d. u. p.).

7. Wymówienie sobie przez stręczyciela na giełdzie pieniężnéj lub towarowéj części zysku z interesów, w których pośredniczy (§ 41 i 24 powołanych patentów i art. 69 k. h. według brzmienia ust. z 4. kwietnia 1875, l. 68 d. u. p.).

8. Umowa między zastępcą i notaryjuszem w urzędowaniu zawieszonym, o udział w należytościach przez zastępcę pobieranych (§ 177 u. not. z 25. lipca 1871, N. 75 d. u. p.).

9. Interesy promesowe względem losów loteryj rządowych lub prywatnych, jeżeli nie zachowano przepisów u. z 7. listopada 1862, N. 85 d. u. p.

10. Puszczanie w obieg tymczasowych poświadczeń na akcyje, bez oznaczenia wpłaconéj kwoty (§ 12 lit. c) ptu. z 26. listopada 1852, N. 253 d. u. p.).

11. Umowy w celu zabezpieczenia się przeciw szkodom z przemytnictwa wyniknąć mogącym (traktat z Prusami z 19. grudnia 1853, N. 208 d. u. p. zał. III. § 7).

12. Kupowanie zadrukowanych lub zapisanych papierów od osób nieznajomych, szczególnie od żołnierzy (d. n. z 4. sierpnia 1803 z. u. pol. tom. 20 — rp. z 28. lipca 1830).

13. Warunek niewykupności przy ustanowieniu służebności paszy, pobieraniu drzewa i płodów leśnych (§ 43 ptu. z 5. lipca 1853, N. 130 d. u. p.).

14. Nabywanie od urzędników władz zaopatrywujących potrzeby wojska wszelkich rewersów, likwidacyj i recepisów na dostawy potrzeb wojska (rp. n. r. w. z 31. sierpnia 1803, N. 4549 A).

15. Objęcie przewozu naturaliów przez urzędników zaopatrzenia potrzeb wojska (rp. n. r. w. z 24. września 1798, N. 2002 P).

16. Rewers lub jakikolwiek bądź dokument, który się w tym celu wystawia, aby sobie przy czynności podlegającéj opłacie stęplowéj wymówić wyższą cenę od téj, jaka jest wyrażona w dokumencie, który służy za podstawę do wymiaru opłaty (§ 86 u. o należ. sk. z 9. lutego 1850, N. 50 d. u. p.).

17. Powoływanie pastorów ewangielickich na posady z oznaczeniem mniejszych dochodów, niż bezpośredni poprzednik pobierał (§ 38 rp. m. z 23. stycznia 1866, N. 16 d. u. p.).

18. W upadłości, wszelki układ poza obrębem ugody zawarty, który usuwa od właściwego przeznaczenia fundusz do massy ugodnéj należący, lub wierzycielowi, z należytościami swemi ugodą objętemu przyznaje większe korzyści, lub lepsze warunki niżeli dozwalają § 222 i 223 (ust. o upadł. z 25. grudnia 1868, N. 1 d. u. p. z 1869 § 226).

19. Zmowy pracodawców w celu osiągnięcia zmniejszenia zapłaty lub niekorzystniejszych warunków pracy, jak równie zmowy robotników w celu osiągnięcia wyższéj zapłaty lub korzystniejszych warunków pracy, nakoniec stowarzyszenia mające na celu wspieranie tych, którzy przy takich zmowach wytrwają, lub działanie na niekorzyść tych, którzy się od takich zmów usuwają (u. z 7. kwietnia 1870, N. 43 d. u. p. § 2).

20. Zmowy rzemieślników w celu podwyższenia ceny towarów na niekorzyść publiczności (u. z 7. kwietnia 1870, N. 43 d. u. p. § 4).

21. Zakładom kredytowym, bankom itp., zostającym pod nadzorem państwa, niewolno wymawiać sobie dla zapłaty przez nich uiścić się mającéj w złocie lub srebrze, stosunku oznaczonego, z góry do wartości srebra (pt. z 27. kwietnia 1858, N. 63 d. u. p. § 21).

22. Co do zarobku i dochodów ze stosunków służbowych — u. z 29. kwietnia 1873, N. 68 d. u. p. § 5 ob. na str. 245.

23. Wynagrodzenia wypłacone przez towarzystwa ubezpieczenia od pożarów, nie mogą być odstępywane (d. n. z 18. lipca 1828, l. 2354 z. p. s., ob. na str. 243). (Manz).

§ 880. Jeżeli przedmiot umowy jeszcze przed jego wydaniem z obiegu wycofanym będzie; natenczas umowa uważa się tak, jak gdyby zawartą nie była. (§ 1447.)

O. 1978.

§ 881. Oprócz przypadków w ustawie oznaczonych, nikt wprawdzie nie może czynić ani przyjmować obietnicy za drugiego. Jeżeli jednak kto przyrzekł czynić swoje starania u trzeciego, lub też wcale za skutek zaręczył; natenczas obowiązku swego, stósownie do przyrzeczenia dopełnić powinien. (§§ 91, 152, 244, 282, 1035—1040, 1238—1240, 1287.)

O. 404, 1193, 1227, 1477, 3451.

Unger. Verträge zu Gunsten Dritter. Jena 1869, str. 97.

§ 882. Jeżeli razem obiecane były rzeczy podobne i niepodobne do wykonania, natenczas to, co jest podobném do wykonania, dopełnioném być winno, chybaby strony umowę zawierające wyraźnie położyły warunek, że żaden punkt umowy od drugiego odłączonym być nie może.

O. 1233, 3396.

Sposób zawarcia umowy.

§ 883. Umowa zawartą być może słownie lub na piśmie; sądownie lub zasądownie; przy świadkach lub bez nich. Sposób zawarcia umowy, nie czyni żadnéj różnicy co do obowiązku, oprócz przypadków w ustawie wyrażonych.

Co do czynności handlowych podobny przepis zawiera art. 317 k. h.

Wyjątkowo w pewnych przypadkach ustawa przepisuje formalności i tak:

1. Potrzeba dokumentu na piśmie w przypadkach §§ 434, 943, 956, 1178, 1249, 1391 k. c. 359 gal. p. c.

2. Podpisu świadków wymagają §§ 75, 77, 88, 127, 434, 886, 1249 k. c. — 182 gal. p. c.

3. Według u. z 25. lipca 1871, N. 76 d. u. p. § 1 ważność następujących umów wymaga sporządzenia aktu notaryjalnego:

a) umowy przedślubne;

b) zawarte między małżonkami umowy o kupno zamianę, rentę dożywotnią i pożyczkę, tudzież zeznanie długu, czynione przez jednego małżonka na rzecz drugiego;

c) potwierdzenia odbioru posagu, chociażby wystawione być miały nie małżonce lecz innym osobom;

d) umowy o darowizny bez rzeczywistego oddania;

e) wszystkie dokumenty tyczące się czynności prawnych między żyjącymi, a wystawione przez ślepych, lub też przez głuchych nieumiejących czytać, albo przez niemych nieumiejących pisać, o ile osoby te czynność prawną osobiście zawierają.

Ustawa ta nie zmienia w niczém istniejących innych szczególnych postanowień, tyczących się potrzeby spisania na czynność prawną dokumentu w sądzie lub przed notaryjuszem.

O. Względem umów, do których ważności potrzeba obecnie aktu notaryjalnego, notaryjusz nie może odmawiać sporządzenia takiego aktu, jeżeli strony chociażby już po ogłoszeniu téj ustawy z 25. lipca 1871, N. 76 d. u. p. akt między sobą spisały, z powodu że akt ten nie on sporządzał, lecz ma postąpić według § 54 u. not. (u. s. w. z 24. grudnia 1872, l. 13084 senat II. r. n. N. 33).

4. W dowód zawiązania i osnowy kontraktu spółki komandytowéj na akcyje i spółki akcyjnéj ma być sporządzone pismo sądowe lub notaryjalne (art. 174, 208 k. h.).

5. Do zawiązania towarzystw zarobkowych i gospodarczych w myśl u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p. § 3 potrzeba ułożenia kontraktu na piśmie.

6. Interes promesowy przychodzi do skutku na podstawie pisemnego dokumentu t. j. karty promesowéj, wystawionéj na blankietach przez zarząd skarbowy wydawanych (ust. z 7. listop. 1862, l. 85 d. u. p.).

O sporządzaniu aktów notaryjalnych mówi ustawa notaryjalna z 25. lipca 1871, N. 75 d. u. p. w § 52—69.

O mocy wykonawczéj aktów notaryjalnych § 3 téj ustawy.

Por. co do dokumentów tabularnych uwagi do § 435 str. 230 i § 438 str. 232 tego dzieła.

§ 884. Jeżeli strony zobowiązały się wyraźnie do zawarcia umowy na piśmie; natenczas takowa przed podpisaniem przez strony, nie uważa się za zawartą. Przyłożenie pieczęci w tym także przypadku nie jest potrzebném.

O. 152, 219, 336, 3218.

Spisanie punktów do umowy.

§ 885. Jeżeli wprawdzie formalny dokument nie jest spisanym, przecież punkta główne spisane i przez strony podpisane zostały; natenczas samém takowém pismem utwierdzone zostają prawa i obowiązki w niem wyrażone. (§§ 438, 936.)

O. 152, 1073.

Ostrzeżenie (prenotacyja) innych praw rzeczowych, niżeli prawa zastawu, może nastąpić na zasadzie dokumentów prywatnych

zaopatrzonych wymogami § 26 i 27 ustawy hip. i nie potrzeba osobnego wykazywania zasady prawnéj — jak tego wymaga § 36 przy prawie zastawu (u. s. n. z 4. listop. 1873, l. 10690 r. w. N. 61).

§ 886. Kto nie umie pisać, lub dla wad ciała pisać nie może, ten dwóch świadków, z którychby jeden jego nazwisko podpisał, przybrać i zwykły znak swojéj ręki, położyć powinien. (§ 580.)

O. 2150, 3001.

Przepis taki zawiera także § 185 p. c.

Świadkowie tacy mają być niepodejrzanymi według ustawy o postępowaniu sądowém (d. kc. n. z 23. lipca 1789, N. 1038 z. p. s.) — niepotrzebują znać treści dokumentu (pt. z 30. stycznia 1785, N. 382 z. p. s.) muszą jednak mieć zapewnienie od wystawcy, że dokument zgadza się z jego wolą (d. n. z 14. czerwca 1784, N. 309 z. p. s. i z 11. września 1784, N. 335 z. p. s.).

§ 887. Gdy względnie zawartéj umowy zdziałanym jest dokument; natenczas na przytaczane słowne umawiania się, które jednocześnie miejsce mieć miały, a które przeciwne są dokumentowi, lub zawierają nowe dodatki, żaden wzgląd mianym nie będzie. (§§ 914, 915.)

O. 11, 1134, 1454, 1878, 2155, 2245, 2970.

Spólny obowiązek i prawo.

§ 888. Gdy dwie lub więcéj osób obiecują komu to samo prawo do rzeczy, lub takowe od niego przyjmują, natenczas tak wierzytelność jako téż dług dzielą się podług zasad co do spółwłasności postanowionych. (§§ 825, 839, 1359.)

O. 241, 479, 3849, 3992.

Por. k. h. art. 280.

§ 889. Dla tego, oprócz przypadków w ustawie wyrażonych, każdy z pomiędzy więcéj spółdłużników rzeczy podzielnéj ma prawo jedynie do części onemuż przypadającéj.

O. 241, 320.

Wyjątki od zasady § 889 zawiera ustawa w §§ 210, 280, 550, 820, 1302, 1352, 1357, 1359.

§ 890. Jeżeli przedmiotem umowy jest rzecz niepodzielna; natenczas może wierzyciel, gdy jest sam jeden, żądać takowéj od każdego ze spółdłużników. Jeżeli zaś więcéj jest wierzycieli a jeden tylko dłużnik; natenczas

dłużnik nie jest obowiązanym wydawać rzeczy jednemu z wierzycieli bez zabezpieczenia; i może nastawać, aby się wszyscy spółwierzyciele pomiędzy sobą porozumieli, lub téż żądać, aby rzecz do składu sądowego wziętą była. (§ 1425.)

Solidarność.

§ 891. Jeżeli wiele osób obiecują spólnie jednę i tę samą rzecz w tym sposobie, iż się wyraźnie jedna za wszystkie i wszystkie za jedną obowiązują; natenczas każda z tych osób odpowiada za całość. W przypadku takim może wierzyciel poszukiwać należytości swojéj albo na wszystkich albo na niektórych ze spółdłużników w całości, lub w częściach według swego oznaczenia, albo téż na jednym tylko w całości. To samo prawo służy mu także po wyniesieniu skargi, jeżeli od takowéj odstępuje; i jeżeli przez którego ze spółdłużników tylko w części zaspokojonym będzie, służy mu prawo poszukiwania reszty, na drugich spółdłużnikach. (§§ 210, 550, 820, 1203, 1302, 1352, 1357, 1359.)

O. 1086, 1405, 1863, 3301, 3798.

Przypadki solidarności ustawowéj są:

a) w §§ 210, 282, 550, 820, 1203, 1352, 1357, 1359 k. c.;
b) w art. 81 ustawy wekslowéj z 25. stycznia 1850, N. 51 d. u. p.;
c) w §§ 201 i 202 ustawy o cłach i monopoliach;
d) w §§ 71—75 ustawy o należytościach skarbowych z 9. lutego 1850, N. 50 d. u. p.;
e) w § 389 p. k. z 23. maja 1873, N. 119 d. u. p. względem kosztów postępowania karnego;
f) w § 175 ust. notaryjalnéj z 25. lipca 1871, N. 75 d. u. p. względem należytości notaryjalnych, jeżeli kilka osób żądały podjęcia sprawy lub wchodzą w interes;
g) w art. 280 i 281 k. h.;
h) jeżeli spółka umowę jaką ze skarbem zawarła (rp. n. r. w. z 26. września 1845, N. 55 z. u. w.).

§ 892. Jeżeli przeciwnie jedna osoba obiecała wielu jednę i tę samą rzecz i wszystkie wyraźnie mają sobie nadane prawo, iż każda z nich może żądać takowéj w całości; natenczas dłużnik obowiązanym jest dać całość temu z wierzycieli, który mu się najpierwéj upomni o to.

O. 479, 598.

§ 893. Jeżeli wierzyciel otrzymuje za spokojenie w całości od jednego z spółdłużników, nie może już niczego więcéj żądać od drugich spółdłużników; i jeżeli jeden ze spółwierzycieli otrzymał całkowite zaspokojenie od dłużnika, drugim spółwierzycielom nie służy już żadne prawo.

§ 894. Przyjęcie przez jednego ze spółdłużników uciążliwszych warunków, nie może szkodzić drugim spółdłużnikom, ani też zmniejszenie, lub zupełne darowanie długu przez jednego ze spółdłużników dla siebie otrzymane, nie służy drugim.

O. 1405.

§ 895. Jak dalece z pomiędzy kilku spółwierzycieli, którym jedna i ta sama rzecz spólnie obiecaną była, ten, który odebrał dla siebie całkowitą należytość, względem drugich spółwierzycieli jest odpowiedzialnym, podług zachodzących szczególnych między nimi prawnych stosunków oceniać należy. W braku takiego stosunku, żaden z nich nie jest odpowiedzialnym względem drugiego.

§ 896. Dłużnik solidarny, który cały dług ze swego zapłacił, ma prawo nawet bez otrzymania ustąpienia, żądać od drugich zwrotu w równych częściach, jeżeli między nimi nie zachodzi inny szczególny stosunek. Jeżeli jeden z pomiędzy nich był niezdatnym do zaciągania zobowiązania, lub jeżeli nie może takowemu zadosyć uczynić; część na niego przypadająca przechodzi równie na wszystkich spółobowiązanych. Otrzymane uwolnienie przez jednego ze spółobowiązanych, nic drugim pod względem żądania zwrotu szkodzić nie może (§ 894). (§§ 1352, 1359, 1363, 1375.)

O. 391, 593, 1754, 1866.

Urządzenie upadłości z 25. grudnia 1868, N. 1 d. u. p. z 1869 zawiera następujące przepisy o prawach spółdłużników i ręczycieli upadłego i o solidarnéj odpowiedzialności wielu upadłych:

§ 18. Spółdłużnicy solidarni i poręczyciele upadłego mogą żądać w upadłości wynagrodzenia zapłat, uiszczonych przez siebie przed lub po otwarciu upadłości na poczet roszczeń, ale tylko o tyle, o ile im służy powet przeciw upadłemu.

Co do zapłat, do którychby w skutku swojéj odpowiedzialności na przyszłość mogli być obowiązani, wolno im zgłosić swoje roszczenia do upadłości, na przypadek, gdyby wierzyciel roszczenia swego nie dochodził w upadłości.

§ 19. Jeżeli otwarcie upadłości następuje odrębnie co do majątku wielu osób, solidarnie za tęż samą należytość odpowiedzialnych, wierzyciel może poszukiwać całéj swojéj należytości w każdéj z tych upadłości i otrzymać przy rozdziałach z każdéj z tych mass upadkowych ilości, przypadające na całą ilość należytości aż do zupełnego zaspokojenia.

Tylko wtedy, gdy po zupełném jego zaspokojeniu okazała się przewyżka, i tylko do wysokości téj przewyżki ma miejsce powet mass upadłości między sobą, a to w tym stosunku, w jakim dłużnicy solidarni, gdy nie ma upadłości, mogą żądać jedni od drugich wynagrodzenia z powodu niestosunkowego przyłożenia się do zapłaty.

Poboczne postanowienia w umowach:

1. Warunki.

§ 897. Do warunków w umowach stosują się w ogólności te same przepisy, które co do warunków w rozporządzeniach ostatniéj woli, są postanowione. (§§ 696—708.)

§ 898. Umowy zawarte pod warunkami, które w rozporządzeniach ostatniéj woli uważane są za niedołożone, są nieważne. (§§ 697, 698, 700, 706, 712.)

§ 899. Jeżeli warunek w umowie zastrzeżony już przed nią był dopełnionym; warunek ten po umowie, wtenczas tylko ma być powtórzonym, gdy zależy od działania osoby mającéj nabyć prawo i gdy może być przez nią powtórzonym. (§§ 703, 707, 918.)

§ 900. Prawo pod warunkiem zawieszającym obiecane, przechodzi na dziedziców. (§ 703.)

O. do §§ 897—900. 193, 2200, 2296, 2759, 3194, 3234, 3563, 3574.

2. Pobudka do zawarcia umowy.

§ 901. Jeżeli strony pobudkę lub cel, z powodu których dały zezwolenie, położyły wyraźnie za warunek; natenczas pobudka lub cel uważane są tak jak każdy warunek. Oprócz tego przypadku, oświadczenia takie nie mają żadnego wpływu na ważność umowy pod tytułem obciążającym. Co do umów pod tytułem darmym, przepisy pod względem rozporządzeń ostatniéj woli postanowione, znajdują zastósowanie. (§§ 572, 707—711.)

O. 149.

3. Czas, miejsce i sposób wykonania umowy.

§ 902. Umowy powinny być wykonane w czasie, na miejscu i w sposobie przez strony umówionym. Podług ustawy, 24 godzin liczy się na jeden dzień, 30 dni na jeden miesiąc, a 365 dni na jeden rok.

O. 678, 924, 1461, 1491, 3263.

Względem wykonania czynności handlowych ob. art. 324—336 k. h.

O wykonaniu zobowiązań przed otworzeniem upadłości zaciągniętych, urządzenie upadłości z 25. grudnia 1868, N. 1 d. u. p. z 1869 następujące zawiera przepisy:

§ 22. Co do takich zobowiązań, które polegają na wzajemném świadczeniu, a w czasie otwarcia upadłości nie przez obie strony dopełnione zostały, służą w powszechności następujące zasady:

a) jeżeli tylko upadły w zupełności zobowiązania swego dopełnił, massa wstępuje w jego prawa i mocna jest domagać się, aby druga strona wzajemne zobowiązanie wykonała;

b) jeżeli tylko druga strona w zupełności zobowiązanie swoje wypełniła, powinna poszukiwać swych należytości na massie, a ta stósownie do przepisów niniejszego urządzenia. Wszakże jeźli niewykonane świadczenie wzajemne nie polega na zapłaceniu sumy pieniężnéj, a nie służy jéj prawo upominania się o zwrot rzeczy, nie może żądać dopełnienia zobowiązania, ale tylko odszkodzenia;

c) jeźli obie strony zobowiązań swych albo wcale nie wykonały, albo tylko niezupełnie, massa ma wolny wybór, albo wstąpić w prawa upadłego, albo nie, atoli powinna się w téj mierze oświadczyć najdaléj w okresie, przez sędziego upadłości na wniosek drugiéj strony wyznaczyć się mającym, inaczéj poczytuje się, że w prawa upadłego nie wchodzi.

Jeźli massa wstępuje w te prawa, natenczas obie strony powinny całkowicie dopełnić swych zobowiązań. Jeźli zaś massa nie wstępuje w te prawa, druga strona ma prawo żądać zwrotu tego, co uiściła, o ile to, co uiściła, istnieje jeszcze i da się rozpoznać w massie upadkowéj, w przeciwnym bowiem razie wolno jéj tylko żądać odszkodzenia.

Zresztą przepisy powyższe nie uwłaczają ani temu co powszechny kodeks cywilny, ani temu, co prawo handlowe stanowi o możności zerwania kontraktu w ogóle i o wpływie otwarcia upadłości na pojedyncze rodzaje zobowiązań i stosunków prawnych w szczególności.

§ 23. Jeźli upadły jest najmobiercą lub dzierżawcą, prawa z kontraktu najmu lub dzierżawy wypływające przechodzą na massę od chwili otwarcia upadłości. Wolno atoli obu stronom, z zachowaniem prawa do odszkodzenia służyć mogącego, wypowiedzieć kontrakt w ciągu okresów zwyczajnych, ustawą lub zwyczajem miejscowym oznaczonych, chociażby kontrakt na dłuższy czas obowiązywał.

Jeźli upadły jest wynajemcą lub wydzierżawicielem, masa wchodzi w jego prawa, ale czas trwania kontraktu nie ulega zmianie; wszelako nawet dobrowolne pozbycie przedmiotu najmu lub dzierżawy tak samo skutkuje w upadłości pod względem rozwiązania kontraktu, jak pozbycie poniemowolne. Nieuwłacza się przez to przepisom §§ 1117 i 1118 powszechnego kodeksu cywilnego.

§ 903. Prawo, którego nabycie przywiązaném jest do pewnego dnia, nabytém zostaje z początkiem tego dnia. Do wykonania zobowiązania cały oznaczony dzień pozostawia się zobowiązanemu. (§ 1334.)

Art. 332 k. h.

§ 904. Jeżeli do wykonania umowy żaden pewny czas nie jest oznaczonym, natenczas może być wykonanie zaraz, to jest bez dozwolenia niepotrzebnéj zwłoki żądaném. Jeżeli zobowiązany, czas do wykonania swéj woli zostawił; natenczas należy się albo czekać aż do jego śmierci i czynić poszukiwania na dziedzicach; albo, gdy rzecz idzie o zobowiązanie osobiste, nie przechodzące na dziedziców, żądać od sędziego oznaczenia czasu do wykonania onegoż według słuszności. Ten ostatni przepis wtenczas także ma zastósowanie, gdy kto zobowiązał się do wykonania podług możności i sposobności. Wreszcie przepisy co do zakreślenia czasu w rozporządzeniach ostatniéj woli w §§ 704—706 postanowione, także do umów stósowane być powinny. (§§ 963, 973, 1082, 1417.)

O. 166, 297, 861, 1469, 2227, 3056, 3317.

§ 905. Jeżeli miejsce wykonania umowy, ani z niéj, ani z natury lub celu czynności oznaczonym być nie może; natenczas nieruchomości w miejscu, w którém się znajdują; ruchomości zaś w miejscu, w którém obietnica uczyniona była, wydane będą. Co do miary, wagi lub gatunku pieniędzy, należy mieć wzgląd na miejsce, w ktorém wydanie ma nastąpić. (§§ 300, 986, 1420.)

O. 1320. — Por. k. h. art. 336.

§ 906. Jeżeli obietnica w rozmaity sposób dopełnioną być może; natenczas zobowiązanemu służy wybór; jednak od raz uczynionego wyboru sam przez się odstępować nie może. (§ 656.)

Por. k. h. art. 335.

§ 907. Jeżeli umowa zawartą jest wyraźnie z zastrzeżeniem wyboru, a wybór miejsca mieć nie może z powodu, iż jedna lub więcéj rzeczy do wyboru pozostawionych przypadkowo ginie; natenczas strona, któréj służył wybór, jest uwolnioną od wykonania umowy. Jeżeli jednak zachodzi w tém wina zobowiązanego, natenczas za udaremnienie wyboru staje się odpowiedzialnym. (§§ 1436, 1447.)

4. Zadatek.

§ 908. Co przy zawarciu umowy naprzód jest daném, to, wyjąwszy gdyby wyraźnie co innego umówioném było, uważanem jest tylko za znak zawartéj umowy lub jako zapewnienie wykonania onéjże, i nazywa się zadatkiem. Jeżeli umowa z winy jednéj ze stron wykonaną nie będzie, strona niewinna może zatrzymać powzięty zadatek, albo téż żądać zwrotu danego przez nię zadatku w podwójnéj ilości. Jeżeli zaś na tém przestać nie chce; wykonania umowy, lub gdyby to już nastąpić nie mogło, wynagrodzenia szkody domagać się może. (§§ 909, 911, 1336.)

O. 76, 276, 312, 840, 997, 1045, 1509, 1744, 2056, 2155, 2728, 3217, 3256, 3276, 3303, 3405, 3704.

Art. 285 k. h. nieuwłacza § 908 k. c., któren daje stronie niewinnéj prawo zatrzymać powzięty zadatek, albo żądać zwrotu danego przez nią zadatku w podwójnéj ilości (u. s. n. z 18. kwietnia 1873, l. 2678 senat V. r. w. N. 48)., ob. art. 285 k. h.

5. Kara.*)

§ 909. Jeżeli przy zawieraniu umowy, oznaczoną zostaje pewna kwota, którą jedna lub druga strona na przypadek odstąpienia od umowy przed jéj wykonaniem, ma zapłacić; natenczas umowa zawartą jest pod karą. W przypadku takim albo umowa wykonaną, albo karą pieniężną zapłaconą być winna. Kto, chociażby tylko w części wykonał umowę, lub to, co drugi w wykonaniu umowy, chociażby także tylko w części uczynił, przyjął, ten nawet za zapłatą kary pieniężnéj nie może więcéj od umowy odstąpić. (§ 1336.)

O. 984, 1065, 1539, 1825.

*) Może by niemieckie „Reugeld“ tłómaczyć należało przez wyraz „odstępne“ albo „odczepne“?

§ 910. Jeżeli zadatek był danym i zarazem umówioną była wolność odstąpienia od umowy, bez wyznaczenia oddzielnéj kary pieniężnéj; natenczas zadatek zastępuje miejsce kary. W razie odstąpienia zatém, dający zadatek, traci go; a ten kto wziął zadatek, zwraca go podwójnie.

§ 911. Ten także obowiązanym jest zapłacić karę, kto nie z samego tylko przypadku, lecz z winy, stawia się w niemożności wykonania umowy. (§ 1298.)

O. 288.

6. Poboczne należytości.

§ 912. Niekiedy wierzyciel oprócz głównego długu ma prawo żądać od swego dłużnika pobocznych należytości. Należytościami takiemi są: przybycie i pożytki z rzeczy głównéj; procent umowny, lub z powodu zwłoki należący się; wynagrodzenie zrządzonéj szkody, lub tego, co drugi przez to stracił, że obowiązek należycie wykonanym nie został; nakoniec zapłacenie kwoty pieniężnéj, jaką sobie strona na ten przypadek wymówiła. (§§ 405, 995, 1047, 1050, 1064, 1333, 1334, 1336.)

O. 76, 3791, 3955.

§ 913. Jak dalece z prawem rzeczowém połączone jest prawo do przybycia lub pożytków, w rozdziale pierwszym i czwartym drugiéj części jest postanowione. Samo osobiste prawo nie nadaje jeszcze uprawnionemu prawa do pobocznych należytości. Czyli i kiedy wierzycielowi służy do nich prawo, o tém już to według szczególnych rodzajów umów i postanowień w nich zawartych, już téż według przepisów rozdziału o prawie do wynagrodzenia szkody i zadosyć uczynienia stanowić potrzeba.

Prawidła tłómaczenia umów.

§ 914. Powszechne prawidła tłómaczenia ustaw, w pierwszéj części (§ 6) przywiedzione, stósują się także do umów. W szczególności umowa wątpliwa tak powinna być tłómaczoną, aby nic sprzecznego w sobie nie zawierała, i aby miała skutek. (§§ 558, 655, 706.)

Względem tłómaczenia czynności handlowych art. 278 k. h. podaje przepis, że sędzia wybadać ma wolę kontraktujących a nie trzymać się głoskowego znaczenia wyrazów.

§ 915. W umowach jednostronnych, w zachodzącéj wątpliwości domniemywać się należy, że zaciągający obowiązek raczéj mniéj aniżeli więcéj chciał się zobowiązać; w umowach obustronnych wyrażenie wątpliwe tłómaczoném będzie na szkodę tego, który go użył (§ 869).

O. do §§ 914—915. — 170, 530, 559, 655, 676, 813, 932, 934, 1060, 1091, 1096, 1194, 1231, 1246, 1264, 1265, 1301, 1352, 1408, 1693, 1823, 1864, 2020, 2025, 2200, 2227, 2262, 2296, 2319, 2369, 2388, 2390, 2537, 2717, 2759, 2855, 2924, 2966, 2984, 3141, 3194, 3225, 3233, 3246, 3256, 3257, 3267, 3281, 3305, 3336, 3338, 3374, 3378, 3492, 3565, 3574, 3580, 3596, 3676, 3678, 3715, 3727, 3781, 3811, 3833, 3839, 3878, 3925, 3940, 3957.

§ 916. Jeżeli czynność jaka na pozór tylko jest umówioną, natenczas należy ją według tych przepisów ustawy rozpoznawać, według których stósownie do tego, czém jest rzeczywiście, rozpoznawaną być winna. (§§ 869, 1071.)

O. 776, 827, 1416, 1507, 1878, 2185, 2992, 3216.

Czynności na pozór przed notaryjuszem zawierać nie wolno (§ 34 ust. not. z 25. lipca 1871, N. 75 d. u. p.).

O zniesieniu umów.

§ 917. Jakim sposobem znoszą się obowiązki z umów wynikające, postanowioném będzie przy każdéj umowie w szczególności, tudzież w rozdziale: o zniesieniu obowiązków w ogólności. (§§ 1411, 1450.)

§ 918. Wszystkie z umów wynikające prawa i obowiązki przechodzą na dziedziców stron umowę zawierających, wyjąwszy gdyby takowe polegały na osobistéj zdatności i stosunkach; lub gdyby dziedzice przez samą umowę lub przez ustawę wyłączonymi byli. Obietnica nie przyjęta, nie przechodzi na dziedziców, jeżeli chociaż jedna tylko strona umrze w przeciągu czasu namysłu (§ 862). (Wyjątki od ustępu 1. tego § podaje k. c. w §§ 529, 955, 1022, 1070, 1071, 1074, 1162, 1163, 1206—1209.)

O. 113, 294, 2702, 2703, 3162, 3708, 3741. Por. uwagę przy § 902 i § 1446.

§ 919. Gdy jedna strona albo wcale nie wykonywa umowy; albo nie we właściwym czasie; miejscu; lub umówionym sposobie; natenczas, oprócz przypadków w ustawie wyrażonych lub wyraźnego zastrzeżenia w umowie, druga strona nie ma prawa żądać zniesienia umowy, lecz tylko zupełnego jéj wykonania i wynagrodzenia szkody domagać się może. (§ 1048.)

O. 149, 276, 384, 394, 527, 550, 832, 984, 1176, 1357, 1381, 1619, 1902, 2876, 2946, 2983, 3430.

Zniesienia umowy z przyczyn § 919 żądać można w przypadkach §§ 978, 1117, 1118, 1158, 1154, 1166, 1210.

Co do czynności handlowych ob. art. 354 k. h.

§ 920. Po zupełném wykonaniu umowy, nie mogą już więcéj strony nawet za obustronném zezwoleniem, od niéj odstąpić; lecz muszą nową zawrzeć umowę, która uważa się za drugą czynność.

O. 3256

Ogólne postanowienia co do umów i czynności pod tytułem obciążającym.

§ 921. W umowie pod tytułem obciążającym daje się albo rzeczy za rzeczy, albo téż czyny, do których także opuszczenia należą, za czyny, albo nakoniec rzecz za czyn, a czyn za rzecz (§ 864).

O. 3577.

Ewikcyja.*)

§ 922. Gdy kto odstępuje drugiemu rzecz jaką pod tytułem obciążającym, natenczas winien jest ewikcyją za to, że rzecz ta ma własności jakie wyraźnie umówione były, lub jakie zwykle są w niéj dorozumiewane, i że stósownie do natury interesu lub zaszłéj umowy, użytą być może. (§§ 945, 1276, 1277, 1283.)

Przypadki, w których należy się ewikcyja.

§ 923. Kto zatém przydaje rzeczy własności, jakich nie ma, a które wyraźnie lub téż według natury interesu, dorozumianie umówionemi były; kto zataja nadzwyczajne jéj wady lub ciężary; kto pozbywa rzecz, która już nie istnieje lub do kogo innego należy; kto fałszywie udaje, że rzecz do oznaczonego użytku jest zdatną, lub że jest

*) Pr. D. 21, 1. — C. 4, 58. — P. p. 1, 5, § 317—348. — K. N. art. 883, 1379, 1440, 1513, 1547, 1625—1649, 1693, 1721, 1997, 2270. — P. s. § 899—952

wolną nawet od zwyczajnych wad albo ciężarów; ten, gdy się pokaże rzecz przeciwna, jest za to odpowiedzialnym. (§ 872.)

§ 924. Gdy bydlę zachoruje lub padnie we dwadzieścia cztery godzin po odebraniu onego; natenczas jest domniemanie, że już przed oddaniem było chore.

§ 925. Toż samo domniemanie ma miejsce:

1) gdy okaża się w ciągu dni ośmiu u świń węgry, a u owiec ospa lub parchy; lub u tych ostatnich w ciągu dwóch miesięcy robaki płucne, lub motylice;

2) gdy u bydła rogatego w ciągu trzydziestu dni po odebraniu, okaże się choroba gruczołów;

3) gdy okaże się u koni i zwierząt do noszenia ciężarów używanych, w przeciągu dni piętnastu po wydaniu, zołza podejrzana lub nosacizna, tudzież dychawica; albo w ciągu dni trzydziestu, zkołowacenie, tylczak, narowistość, jasna lub kurza ślepota.

§ 926. Jednak ten, kto takie bydlę odebrał, wtenczas tylko do wzmiankowanego prawnego domniemania (§§ 924—925) odwołać się może, gdy oddawcę czyli ewiktora natychmiast o dostrzeżonéj wadzie zawiadomi; lub w jego nieobecności sądowi miejscowemu albo w sztuce biegłym doniesie, i o naoczne obejrzenie postara się.

Oględziny takie w razach nagłych zarządzić może sąd powiatowy, w którego okręgu rzecz się znajduje (§ 35 u. o właściwości sądów z 20. listopada 1852, N. 251 d. u. p.).

§ 927. Jeżeli odbierający zaniedba téj ostrożności, natenczas do niego należy dowód, że bydlę już przed zawarciem umowy miało wadę. Zawsze jednak może oddawca dowodzić, iż zaskarżona wada dopiero po wydaniu powstała.

§ 928. Jeżeli wady rzeczy są widoczne; albo jeżeli o ciężarach do rzeczy przywiązanych można się było z ksiąg publicznych przekonać; natenczas żadna nie należy się ewikcyja, wyjąwszy, gdyby wyraźnie daném było zapewnienie, że rzecz jest wolną od wszelkich wad i ciężarów (§ 443). Za długi i zaległości rzecz obciążające, zawsze należy się ewikcyja.*)

§ 929. Kto wiadomie rzecz cudzą nabywa, nie może żądać ewikcyji, tak samo jak ten, kto się jéj zrzekł wyraźnie.

§ 930. Jeżeli rzeczy oddawane są na ogół, to jest tak, jak stoją lub leżą bez liczenia, mierzenia lub ważenia; natenczas oddawca nie odpowiada za wady w nich odkryte, chybaby rzecz nie miała jakiéj własności, którą albo oddawca fałszywie udawał, albo téż odbierający sobie wymówił. (§ 1049, 1064.)

Warunek do ewikcyji.

§ 931. Gdy posiadacz chce użyć ewikcyji z powodu, iż trzeci czyni roszczenia do rzeczy przez niego posiadanéj; powinien uwiadomić o tém swego poprzednika i według przepisów ustawy sądowéj żądać aby go bronił. Jeżeli takiego żądania nie czyni, nie traci wprawdzie przez to prawa do wynagrodzenia szkody; lecz poprzednik jego może przeciwko niemu użyć tych wszystkich obron, których on przeciwko trzeciemu nie użył, i tym sposobem uwolnić się od wynagrodzenia o tyle, o ile uznaném zostanie, że inny byłby wypadł wyrok przeciwko trzeciemu, gdyby te obrony przeciwko niemu należycie użyte były.

Ob. § 49 p. c.

Skutek.

§ 932. Jeżeli wada stanowiąca powód do ewikcyji jest taką, iż usunioną być nie może, a przeszkadza w zwyczajném użyciu rzeczy; natenczas pokrzywdzony może żądać zniesienia umowy; jeżeli zaś to, czego brakuje np. do wagi lub miary, da się uzupełnić; natenczas może tylko żądać tego uzupełnienia; a prócz tego w obydwóch przypadkach wynagrodzenia dalszéj szkody,

*) Wyraz vertreten nie znaczy tutaj gewährleisten, lecz tylko ersetzen. Ustęp więc ten wyraża, że długi zastawne i zaległości (np. podatki), które następca za swego poprzednika zapłacił, ten mu zawsze wynagrodzić musi, wyjąwszy że je następca przyjął jako osobisty dłużnik na rachunek ceny kupna

a nawet straconych korzyści, jeżeli druga strona w złéj wierze działała, żądać może. (§§ 919, 1323, 1324.)

Wygaśnienie prawa do ewikcyji.

§ 933. Kto chce użyć prawa ewikcyji, ten co do nieruchomości w przeciągu lat trzech, zaś co do ruchomości w przeciągu sześciu miesięcy prawa tego dochodzić powinien; w przeciwnym razie takowe gaśnie.

O. do §§ 922—933. — 171, 302, 431, 475, 558, 640, 707, 737, 810, 850, 1138, 1148, 1164, 1597, 1761, 2388, 2464, 3144, 3255, 3424, 3529, 3563.

Wynagrodzenie za pokrzywdzenie nad połowę.

§ 934. Gdy w interesach obustronnie obowiązujących, strona jedna ze względu na zwyczajną wartość rzeczy nie dostaje ani połowy tego od drugiéj, co jéj dała; natenczas dozwala ustawa stronie uszkodzonéj żądać zniesienia umowy i przywrócenia do dawnego stanu. Może jednak druga strona utrzymać w całości umowę ofiarując dołożyć tyle, ile do zwyczajnéj wartości brakuje. Niestosunkowość wartości, oznacza się według czasu, w którym umowa zawartą została. (§ 1048.)

O. 125, 302, 416, 1992, 1268, 2361, 3963.

§ 935. Wzmiankowany środek prawny nie ma zastósowania: gdy go się kto zrzekł wyraźnie, lub oświadczył, iż z szczególniejszego upodobania przyjmuje rzecz w nadzwyczajnéj wartości; gdy pomimo, że mu prawdziwa wartość wiadomą była, przystał na niestosunkową wartość; gdy ze stosunku osób domniemywać się należy, iż chciały zawrzeć umowę w części pod tytułem darmym, w części pod tytułem obciążającym; gdy prawdziwéj wartości już więcéj dojść nie można; nakoniec gdy rzecz sądownie sprzedaną była. (§§ 305, 1059, 1060, 1089, 1268.)

O. 1413, 2361.

Czynności handlowe z powodu pokrzywdzenia nad połowę zaskarżone być nie mogą (art. 286 k. h.).

Ugodzenie się stron na zawarcie umowy w czasie późniejszym.

§ 936. Ugodzenie się stron na zawarcie umowy w poźniejszym czasie, wtenczas tylko obowiązuje; gdy tak czas zawarcia, jako téż istotne punkta umowy wyrażonemi będą, i gdy tymczasem okoliczności nie zmienią się tak dalece, iż przez to wyraźnie oświadczony lub z okoliczności wykazujący się zamiar stron, udaremnionym zostanie, albo zobopólne zaufanie stron zniknie. Wykonanie takich umów w ogólności najdaléj w ciągu roku jednego po umówionym terminie, pod utratą prawa, żądaném być powinno. (§§ 885, 971, 983.)

O. 336, 783, 1908, 3079.

Wyjątek od téj reguły stanowią zaręczyny § 45 k. c.

O zrzeczeniu się czynienia o nieważność.

§ 937. Ogólne i nieoznaczone zrzeczenie się prawa czynienia o nieważność umowy żadnego nie ma skutku. (§§ 803, 1106, 1502.)

O. 1444, 2361.

ROZDZIAŁ OŚMNASTY.

O darowiznach.

Pr. Inst. II. 7; Dig. 39, tyt. 5, 6; Cod. 8, 54—57; P. p. I. 11; § 1037 n. ustawa z 9. maja 1855 (o prawie wzruszenia darowizny przez wierzycieli), ust. z 23. lutego 1870 (o darowiznach na rzecz korporacyj). — K. N. art. 894—906, 913 n.; 920 n.; 931—966; 1048 n.; 1081, 1100; K. C. K. P. art. 184 i 185, 440; P. s. §§ 999, 1049—1066, 1354, 1647—1649, 2500—2502, 2603—2613.

Unger II. §§ 95—100; str. 189—228.

Darowizna.

§ 938. Kontrakt, przez który rzecz jaka przenosi się na kogo darmo, nazywa się darowizną. (§§ 285, 292, 864, 1246, 1270.)

O. 1072, 1273, 1549, 1631, 2353, 2711, 3199, 3623, 3636.

Jak dalece zrzeczenie się jest darowizną

§ 939. Zrzeczenie się spodziewanego, albo rzeczywistego, albo wątpliwego prawa, bez należytego ustąpienia, lub bez darowania go zobowiązanemu z jego zezwoleniem nie stanowi darowizny. (§§ 861, 863, 1381, 1392, 1397, 1444.)

Darowizna wynagradzająca.

§ 940. Istota darowizny nie zmienia się przez to, że jest uczynioną z wdzięczności lub ze względu na zasługi obdarowanego; lub tytułem szczególnego onegoż wynagrodzenia; byle tylko już pierwéj nie służyło obdarowanemu prawo do rzeczy darowanéj. (§§ 572, 901.)

O. 3340.

§ 941. Jeżeli obdarowany miał prawo wynieść skargę o nagrodę, albo dla tego, że takowa między stronami umówioną była, albo dla tego, iż przez ustawę jest postanowioną; natenczas kontrakt przestaje być darowizną, i za kontrakt pod tytułem obciążającym ma być uważanym. (n. p. §§ 266, 267, 282; 391, 403, 1004, 1163.)

Wzajemne darowizny.

§ 942. Jeżeli darowizny naprzód tym sposobem umówione były, że darujący wzajemnie obdarowanym być powinien; natenczas rzeczywista darowizna jest tylko ze względu na przewyżkę, jaka między jedną a drugą darowizną zachodzi. (§ 916.)

O. 1497.

Forma kontraktu darowizny,

§ 943. Darowizna uczyniona słownie bez rzeczywistego wydania, nie nadaje obdarowanemu prawa wynoszenia skargi. Prawo to na dokumencie pisemnym polegać powinno. (§§ 426 n.; 883, 1432, 1444.)

O. 165, 445, 519, 763, 1362, 1539, 1631, 1812, 2066, 2353, 2711, 3061, 3199, 3340, 3577.

Według ustawy z 25. lipca 1871, l. 76 d. u. p. wymagane jest do ważności kontraktów darowizny bez rzeczywistego oddania sporządzenie aktu notaryjalnego.

U. s. n. z 8. sierpnia 1862, l. 7577 (r. w. l. 15): Bezpłatne darowanie długu (1444 k. cyw.) można ze skutkiem w sądzie przywodzić, chociaż takowe nie polega na dokumencie pisemnym.

i ile można darować.

§ 944. Właściciel nieograniczony może, przy zastósowaniu się do przepisów ustawy, cały swój teraźniejszy majątek rozdarować. Kontrakt, przez który rozdarowanym jest przyszły majątek, ważnym jest tylko co do połowy majątku. (§§ 915, 943, 950—954, 1253.)

Kawalerowie zakonu niemieckiego czynić mogą darowizny, przewyższające wartość 300 dukatów tylko za zezwoleniem wielkiego mistrza zakonu (§ 10 pat. z 28. czerwca 1840, l. 451 z. p. s.).

Jak dalece darujący odpowiedzialnym jest za rzecz darowaną.

§ 945. Kto wiadomie cudzą rzecz daruje i okoliczność tę przed obdarowanym zataja, ten odpowiedzialnym jest za szkodliwe skutki. (§§ 922, 923, 931, 1295.)

Nieodwołalność darowizn

§ 946. Darowizny nie mogą być w powszechności odwołanemi. (§ 1247.)

O. 423, 1671.

Jeżeli i o ile czynność prawna pod tytułem obciążającym mieści w sobie darowiznę, wzruszoną być może z przyczyn, w §§ 947 do 955 przywiedzionych (u. s. n. z 17. lipca 1872, l. 6405 r. w. 6).

Wyjątki:

1) z powodu nędzy;

§ 947. Jeżeli darujący przyjdzie po darowiźnie do takiéj nędzy, że mu zbywa na potrzebném utrzymaniu, natenczas ma prawo żądać od obdarowanego, aby mu od sumy darowanéj procent prawny corocznie płacił, jeżeli rzecz darowana i jéj wartość znajduje się jeszcze, i darującemu zbywa na potrzebném utrzymaniu, a obdarowany nie znajduje się sam w podobnym niedostatku. Z pomiędzy więcéj obdarowanych, wcześniéj obdarowany natenczas tylko do tego jest obowiązanym, gdy zasiłki przez późniéj obdarowanych czynione, nie wystarczają na utrzymanie. (§§ 950, 952, 954, 1418.)

Procent prawny wynosi obecnie po 6 od sta rocznie (§ 2 ust. z 14. czerwca 1868, l. 62 d. u. p.).

2) niewdzięczności;

§ 948. Gdy obdarowany stał się winnym wielkiéj niewdzięczności względem swego dobroczyńcy, natenczas darowizna odwołaną być może. Przez wielką niewdzięczność rozumie się takowe uszkodzenie na ciele, sławie, wolności, lub na majątku, dla którego przeciwko obrazicielowi z urzędu lub na żądanie obrażonego postępowanie na drodze karnéj może mieć miejsce. (§ 540.)

O. 1072.

§ 949. Niewdzięczność czyni niewdzięcznika co do swéj osoby posiadaczem w złéj wierze i nadaje prawo także dziedzicom obrażonego, do wyniesienia skargi nawet przeciwko dziedzicom obraziciela, o odwołanie darowizny, jeżeli obrażony nie przebaczył niewdzięczności i z rzeczy darowanéj znajduje się jeszcze co w naturze lub we wartości. (§§ 335, 336, 1487.)

3) naruszenia prawa do utrzymania;

§ 950. Kto winien jest dawać drugiemu utrzymanie, ten nie może naruszać praw jego przez darowiznę na rzecz trzeciego uczynioną. Ukrzywdzony tym sposobem ma prawo pozwać obdarowanego o uzupełnienie tego, czego mu darujący już więcéj świadczyć nie jest w stanie. Jeżeli jest więcéj obdarowanych, przepis powyższy (§ 947) znajduje zastósowanie. (§§ 91, 139, 141, 143, 154, 166, 167, 183, 792, 795, 796, 1242, 1264.)

O. 3265.

4) zachowku;

§ 951. Kto w czasie uczynionéj darowizny ma potomków, dla których zachowek zostawić jest obowiązanym; ten z ich szkodą nie może czynić darowizny, któraby połowę jego majątku przewyższała. Jeżeli darujący przestąpił ten przepis, a potomkowie ci udowodnią po jego śmierci, że czysty spadek nie dochodzi połowy majątku, jaki w czasie czynienia darowizny posiadał; natenczas mogą domagać się stosunkowo od obdarowanego zwrotu tego, co więcéj nad połowę nieprawnie otrzymał. (§ 762 n.).

Unger. Erbrecht § 86. — Stubenrauch, von dem Recht des Notherben eine Schenkung wegen Verkürzung des Pflichttheils zu widerrufen (Zeitschr. für österr. Rechtsgel. 1841, II. 1. 40). — Pachmann, ein Beitrag zum Verständniss des § 951 (Haimerl's Mag. 11, 2).

O. 282, 583, 799, 991, 1474, 1497, 1660, 2263.

Przepis § 1487 k. cyw., że prawa żądania zachowku lub dopełnienia onego dochodzić należy w ciągu lat 3, gdyż po upływie czasu tego ulega przedawnieniu — ma także zastósowanie w przypadku § 951 k. cyw. t. j., jeżeli dziedzić konieczny, tamże wymieniony, mieni się być pokrzywdzonym w zachowku przez darowiznę między żyjącymi (u. s. n. z 7. stycznia 1862, l. 6708 k. o. 45).

§ 952. Jeżeli obdarowany nie posiada już rzeczy darowanéj lub jéj wartości; natenczas o tyle tylko jest odpowiedzialnym, o ile w złéj wierze pozbył się jéj posiadania. (§ 378.)

5) wierzycieli;

§ 953. Pod temi samemi warunkami (§ 952) mogą być także odwołanemi te darowizny, przez które wierzyciele już w czasie ich czynienia znajdujący się, są pokrzywdzonymi. Wierzyciele, których należytości późniéjszemi są od darowizny, wtenczas tylko mogą użyć tego prawa, gdy obdarowany o podstępne porozumienie się z darującym może być przekonanym.

O. 1507. — Por. § 1467 k. cyw.

O ile czynności prawne, przez dłużnika upadłego przed otwarciem konkursu na szkodę wierzycieli przedsięwzięte, mogą być wzruszone jako nieważne z powodu, iż zachodzi podstępne porozumienie się — lub o ile darowizny dla pokrzywdzenia wierzycieli odwołanemi być mogą, oceniać należy według zasad powszechnego prawa cyw. (§ 24 ust. o upadł. z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869).

Anfechtung der Rechtsgeschäfte in fraudem creditorum (Juristische Blätter 1874, N. 17—25).

6) z powodu później urodzonych dzieci.

§ 954. Gdy bezdzietnemu darującemu urodzą się dzieci po zrobionéj darowiźnie, natenczas ani on, ani dzieci nie mają prawa odwołać darowizny. Przecież tak on, jako też później urodzone dziecię, może w razie niedostatku, użyć przeciwko obdarowanemu i jego dziedzicom wyżéj wzmiankowanego prawa, do prawnego procentu od darowanéj sumy (§ 947). (§§ 617, 628, 778.)

Które darowizny nie przechodzą na dziedziców.

§ 955. Jeżeli darujący zapewnił obdarowanemu jakie wsparcie w pewnych terminach; natenczas z darowizny takiéj żadne nie wynikają prawa ani obowiązki dla ich dziedziców; chybaby wyraźnie w akcie darowizny inaczéj było zastrzeżoném. (§§ 918, 1448.)

Darowizna na przypadek śmierci.

§ 956. Darowizna, któréj wykonanie nastąpić ma dopiero po śmierci darującego, waży tyle, co zapis, jeżeli przepisane formalności są zachowane. Wtenczas tylko

uważaną jest za kontrakt, gdy ją obdarowany przyjął, gdy darujący zrzekł się wyraźnie prawa odwołania onéjże i dokument pisemny obdarowanemu był doręczonym. (§§ 603, 647, 861, 883.)

Unger. Erbrecht § 77. O. 72, 165, 265, 335, 423, 583, 723, 753, 1671, 1699, 1931, 2406, 2428, 2987, 3062, 3162, 3200, 3375.

ROZDZIAŁ DZIEWIĘTNASTY.

O kontrakcie składu.

P. r. Inst. III., 15; Dig. XVI., 3; Cod. IV., 34; P. p. I., 14 §§ 9 n.; K. N. art. 1915—1963; P. s. §§ 1260—1290.

Kontrakt składu.

§ 957. Kontrakt składu jest wtenczas, gdy kto rzecz cudzą w swój dozór przyjmuje. Obietnica przyjęta, wzięcia w dozór cudzéj rzeczy jeszcze nieoddanéj, obowiązuje wprawdzie obiecującego, lecz nie stanowi jeszcze kontraktu składu. (§§ 936, 971, 983, 1368.)

O. 2800, 2926, 3576.

§ 958. Z kontraktu składu przyjmujący nie nabywa ani własności, ani posiadania, ani prawa używania; jest tylko dzierżycielem mającym obowiązek strzedz powierzonéj sobie rzeczy od szkody. (§§ 367, 456, 1440, 1462.)

O. 114.

Kiedy przemienia się na kontrakt pożyczki lub wygodzenia;

§ 959. Jeżeli zachowcy na jego żądanie lub za dobrowolném oświadczeniem się składającego dozwoloném jest używanie rzeczy złożonéj; natenczas w przypadku pierwszym, zaraz po zezwoleniu; w przypadku zaś drugim od chwili, w któréj oświadczenie przyjętém było, lub w któréj rzecz złożona rzeczywiście używaną być zaczęła, kontrakt przestaje być składem; przemienia się co do znikomych rzeczy w kontrakt pożyczki; co do niezni-

komych rzeczy, w kontrakt wygodzenia, i powstają prawa i obowiązki z tychże kontraktów wynikające. (§§ 301, 971 n.; 983 n.).

O. 1608, 2894.

albo w pełnomocnictwo.

§ 960. Rzeczy ruchome i nieruchome mogą być w dozór oddane. Jeżeli jednak zachowcy poruczony będzie zarazem inny interes do rzeczy poruczonéj odnoszący się; natenczas uważanym będzie za pełnomocnictwo. (§§ 293, 1002 n.).

O. 3337

Prawa i obowiązki zachowcy.

§ 961. Głównym obowiązkiem zachowcy jest: strzedz troskliwie powierzonéj mu rzeczy przez czas oznaczony, a po upływie takowego oddać ją składającemu, w tym samym stanie, w jakim ją odebrał i z wszelkiem przybyciem. (§§ 294 n.; 348, 375, 888 n., 905.)

§ 962. Zachowca obowiązanym jest, na żądanie składającego, oddać mu powierzoną sobie rzecz nawet przed upływem czasu i tylko domagać się może wynagrodzenia szkody, jeżeli jaką poniósł. Przeciwnie nie może wcześniéj oddawać powierzonéj sobie rzeczy, chybaby dla nieprzewidzianéj okoliczności nie był w stanie strzedz rzeczy bezpiecznie lub bez własnéj szkody. (§ 977.)

§ 963. Jeżeli czas trwania zachowania ani wyraźnie oznaczonym nie jest, ani z towarzyszących okoliczności nie da się oznaczyć; wtenczas skład w każdym czasie wypowiedzianym być może. (§§ 904, 1334, 1417.)

§ 964. Zachowca odpowiada składającemu za szkodę wynikłą z zaniedbania należytego starania, do którego był obowiązanym; nie odpowiada za przypadek wtenczas nawet, gdyby powierzoną sobie rzecz chociażby kosztowną, przez poświęcenie swojéj własnéj mógł był ocalić. (§§ 1295, 1298, 1311.)

O. 114, 1949, 2672, 2784, 2800, 2926, 3580.

§ 965. Jeżeli zaś zachowca używał rzeczy złożonéj; jeżeli ją bezpotrzebnie i bez zezwolenia składa-

jącego trzeciemu w skład oddał, lub z oddaniem onéjże opóźniał się, a rzecz uszkodzoną została, już zaś u składającego nie byłaby na to wystawioną; natenczas nie może się bronić przypadkiem i za winnego uszkodzenia uważanym będzie. (§§ 958, 959, 962, 978, 979.)

§ 966. Gdy rzeczy zamknięte lub opieczętowane złożone były, późniéj zaś zamek lub pieczęć naruszoną została; natenczas składający, jeżeli twierdzi, iż z rzeczy złożonych czego brakuje, powinien być stósownie do przepisów ustawy sądowéj do zaprzysiężenia szkody dopuszczonym, o ile ta według jego stanu, zatrudnienia, majątku i innych okoliczności, jest prawdopodobną; wyjąwszy, gdyby zachowca dowiódł, że naruszenie zamku lub pieczęci bez jego winy nastąpiło. Przepis ten wtenczas także ma zastósowanie, gdy zaginą wszystkie w ten sposób w skład oddane rzeczy.

Por. co do zaprzysiężenia § 288 n. gal. p. c.

i składającego.

§ 967. Składający obowiązanym jest wynagrodzić zachowcy szkodę, jaką z winy swojéj onemuż wyrządził, tudzież nakłady, które zachowca na zachowanie powierzonéj rzeczy lub na pomnożenie trwałych pożytków wyłożył. Jeżeli zachowca w nagłéj potrzebie poświęcił własną rzecz na zachowanie rzeczy złożonéj, natenczas żądać może stósownego wynagrodzenia. Atoli wzajemne należytości zachowcy i składającego rzecz ruchomą jedynie w ciągu dni trzydziestu od czasu oddania napowrót rzeczy, mogą być dochodzonemi. (§§ 331, 332, 964, 982, 1048, 1479, 1489.)

O. 215. Unger II. 276[78], 277[79], 287[8]a, 299[23], 396[31].

Sekwestrator.

§ 968. Jeżeli komu rzecz sporna przez strony spór wiodące lub przez sąd do zachowania oddaną będzie, natenczas zachowca nazywa się sekwestratorem. Prawa i obowiązki sekwestratora rozpoznawane być powinny podług podanych teraz przepisów. (§§ 347, 348, 390, 471, 812, 1135, 1136, 1425.)

O. 43, 819, 3397.

Por. o przypadkach sekwestracyji §§ 387, 388, 389, 422, 456 p. c. gal.; § 10 ces. rozp. z 27. października 1849, l. 12 d. u. p.; §§ 38—50 pat. z 15. sierpnia 1852, l. 184 d. u. p.; § 127 ces. pat. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p.; § 14 ces. rozp. z 16. listopada 1858, l. 213 d. u. p.; §§ 4, 12 r. m. spr. z 18. lipca 1859, l. 130 d. u. p. — Zob. także uwagę przy § 457 k. c.

I. Co do przechowania w składzie sądowym istnieją przepisy osobne (instrukcyje depozytowe) mianowicie: 1) dla innych krajów r. m. z 16. listopada 1850, l. 448 d. u. p.; r. min. sk. z 5. grudnia 1850 l. 461, d. u. p.; r. m. z 20. kwietnia 1854, l. 105 d. u. p.; r. m. z 13. kwietnia 1855, l. 73 d. u. p.; r. m. z 12. czerwca 1855, l. 99 d. u. p.; r. m. z 27. list. 1856, l. 222 d. u. p.; instr. z 21. marca 1358, l. 45 d. u. p.; r. m. z 5. maja 1858, l. 77 d. u. p.; r. m. z 31. stycznia 1867, l. 27 d. u. p.; 2) dla Galicyji, Krakowa i Bukowiny instr. z 28. lipca 1856, l. 137 d. u. p.; obw. krajowéj dyr. skarb. z 17. grudnia 1867, l. 1 d. u. kr. z r. 1868; 3) dla Dalmacyji r. m. z 26. lutego 1875 l. 18 d. u. p.; 4) dla urzędu depozytowego Wiedeńskiego instr. z 17. lipca 1859, l. 144 d. u. p.; r. m. z 7. czerwca 1874, l. 94 d. u. p.

Co do kas sierocińskich zob. przyp. do § 230 k. c. (str. 153).

II. O przyjmowaniu dokumentów w zachowanie, tudzież pieniędzy i papierów publicznych dla wydania ich osobom trzecim albo dla złożenia u władz przez notaryjuszów zob. ust. not. z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p. §§ 104—110.

Czyli zachowcy należy się nagroda.

§ 969. Nagroda wtenczas tylko może być żądaną za zachowanie, gdy albo wyraźnie, albo dorozumianie przez wzgląd na stan zachowcy, umówioną była. (§ 1152).

1. Względem należytości za przechowanie w składzie sądowym (taks depozytowych, depozytowego, odlicznego) obowiązuje pat. z 26. stycznia 1853 l. 18 d. u. p. Taksa depozytowa, która obecnie według r. ces. z 12. września 1858, l. 251 d. u. p. oblicza się w walucie austr., stósuje się do wartości przedmiotu przechowanego a oraz do czasu trwania przechowania, jeżeli złożone są pieniądze, kosztowności i papiery będące przedmiotem obiegu, u innych przedmiotów zaś tylko do czasu trwania przechowania. Należy się od wszystkich przedmiotów, w składzie sądowym na skutek nakazu sądowego będących, o ile takowe od potrącenia taksy depozytowéj według § 5. pt. nie są wolne. Uwolnione od depozytowego są: a) przedmioty, złożone w postępowaniu karném, jeżeli przechowanie tychże po ukończeniu postępowania karnego nie przechodzi na takie, które ma miejsce według prawa cywilnego; b) przedmioty, złożone w sprawie niespornéj na zabezpieczenie skarbu państwa lub funduszu ze skarbu państwa zasilanego; c) przedmioty, złożone celem zabezpieczenia lub zaspokojenia wynagrodzenia indemnizacyjnego; d) kupony, jeżeli z niemi złożone są zapisy długu lub akcyje, od których pochodzą, albo, gdyby tylko z talonem były złożone, tenże znajduje się w przechowaniu

e) przedmioty, które, na skutek działania sędziego z urzędu, przez omyłkę złożone zostały, jeżeli prośba o wydanie wniesioną będzie w ciągu 3 miesięcy, licząc od dnia, w którym strona o mylném złożeniu wiadomość otrzymała i jeżeli najpóźniéj w 14 dniach po zezwoleniu na wydanie, z tego użytek będzie zrobionym. — Również w przypadku, gdy w masie spadkowéj lub innéj rzeczy spólnéj mają udział małoletni i pełnoletni, a spuścizna albo rzecz spólna aż do oznaczenia części na każdego przypadającéj musi być złożoną, pełnoletnim część na każdego z nich przypadająca bez potrącenia taksy depozytowéj będzie wydaną, jeżeli wniosą podanie w ciągu miesięcy 3 licząc od otrzymanéj wiadomości o podziale rzeczy spólnéj, a najdaléj w ciągu powyższych dni 14, licząc od doręczenia przyzwolenia, z tegoż korzystają. Sąd w rezolucyji, na wydanie zezwalającéj, objawi zdanie swoje o istnieniu wymogów tego wyjątku; f) sumy lub inne przedmioty, wydane na utrzymanie, wychowanie lub naukę oddanego w pieczę, albo na zapłacenie długów tegoż; g) depozyty, wydane skarbowi państwa lub funduszowi ze skarbu państwa zasilanemu, o ile depozytowe miałby uiścić skarb państwa lub fundusz. — Por. zresztą r. m. sk. z 30. stycznia 1853, l. 20 d. u. p.; r. m. sk. z 31. maja 1856, l. 92 d. u. p.; r. m. sk. z 26. stycznia 1860, l. 26 d. u. p.; r. m. spr. z 4. paźdz. 1860, l. 217 d. u. p.; r. m. sk. z 13. lutego 1862, l. 13 d. u. p. — O depozytowém rozstrzygają władze skarbowe (§ 16. pat.; r. m. skr. z 9. lipca 1853, l. 23054).

2. Należytości notaryjuszów za przechowanie i połączone z niem czynności określa taryfa notaryjalna przy ustawie z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p.: Za przyjmowanie pieniędzy i papierów publicznych dla wydania osobom trzecim lub dla złożenia u władz, za zachowanie, jeżeli wartość wynosi do 1000 zł. w. a. $^1/_4$ od sta, ale nigdy mniéj niż 1 złr. w. a. Jeżeli wartość przewyższa 1000 zł. w. a. ma być uiszczone nadto $^1/_{20}$ od sta od kwoty tę wartość przenoszącéj. Nadto za sporządzenie protokołu razem z wygotowaniem poświadczenia odbioru 1 złr. w. a.; za wydanie oznaczonemu odbiorcy lub za odesłanie oddającemu 1 złr. w. a.; za złożenie u władz do sumy 1000 złr. w. a. 1 złr. w. a., od wyższych kwot wymierza się czesne za czas (§ 8.). — Za sporządzenie protokołu, tyczącego się złożenia na skład razem z wystawieniem poświadczenia odbioru i za zachowanie złożonych dokumentów razem 1 złr. 50 ct. w. a.; za wydanie złożonych dokumentów razem ze sporządzeniem protokołu wydania 1 złr.; za wydanie złożonych dokumentów bez spisania protokołu wydania 50 ct. w. a. (§ 9 h).

§ 970. Gospodarze domów zajezdnych, szyprowie lub przewoźnicy, odpowiedzialnymi są tak jak zachowca, za rzeczy, które im samym lub ich służącym przez podróżnych przez nich przyjętych, lub tylko jako ładunek oddanemi były (§ 1316). (§ 1313.)

P. r. Dig. IV. 9; P. p. II. 8, § 444 n.

O. 1949, 2531, 2672, 2800, 2926, 3580.

Schuster: Beitrag zur Erläuterung des § 970. (Haimerl: Magazin t. 9, str. 65.)

Por. postanowienia ustawy handlowéj o odpowiedzialności spedytorów (art. 380, 384—388 k. h.), przewoźników (art. 395—408 k. h.), kolei żelaznych (art. 422 n.).

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY.

O kontrakcie wygodzenia.

Pr. Inst. III. 15; Dig. XIII., 6; Cod. IV., 23; Pp. I., 21, §§ 229 do 257; K. N. art. 1875 do 1891: P. s. §§ 1173—1186.

c) Kontrakt wygodzenia.

§ 971. Gdy komu daną jest rzecz nieznikoma jedynie do darmego używania na czas oznaczony, natenczas jest kontrakt wygodzenia. Umowa, przez którą rzecz jaka komu do wygodzenia jest obiecaną bez jéj wydania, obowiązuje wprawdzie, lecz nie stanowi kontraktu wygodzenia. (§§ 301, 936, 973.)

O. 3476. — Unger I. 409[21].

Prawa i obowiązki biorącego w pożyczkę;

1) co do używania;

§ 972. Biorący w pożyczkę nabywa prawa do zwykłego lub bliżéj oznaczonego używania rzeczy. Po upływie czasu obowiązanym jest tę samą rzecz zwrócić. (§§ 1440, 1462.)

2) co do zwrotu rzeczy;

§ 973. Jeżeli czas do zwrotu rzeczy nie jest ustanowionym, lecz cel używania jest oznaczonym; natenczas biorący w pożyczkę obowiązanym jest nie ociągać się z używaniem i rzecz jak można najprędzéj zwrócić. (§§ 904, 915.)

§ 974. Jeżeli ani czas trwania ani cel używania nie jest oznaczonym, natenczas nie ma rzeczywistego kontraktu, ale tylko wygodzenie z łaski (precarium)

żadnego nie wkładające obowiązku, i dający w pożyczkę może odebrać napowrót rzecz wygodzoną według upodobania.

Pr. Dig. XLIII., 26; O. 935, 1193.

§ 975. W zachodzącym sporze o trwanie używania, biorący powinien dowieść, że ma prawo dłużéj używać.

§ 976. Wygadzający nie ma prawa bez wyraźnéj umowy odbierać rzeczy wygodzonéj przed upływem czasu lub przed ukończeniem używania; chociażby mu niezbędnie potrzebną była.

§ 977. Biorący ma wprawdzie prawo zwrócić rzecz wygodzoną nawet przed oznaczonym czasem; jeżeli jednak wcześniejsze powrócenie byłoby niedogodném dla wygadzającego; natenczas bez jego zezwolenia miejsca mieć nie może.

3) uszkodzenia;

§ 978. Gdy biorący używa wygodzonéj rzeczy inaczéj aniżeli umówioném było, lub samowolnie dozwala używania jéj osobie trzeciéj; natenczas staje się względem wygadzającego odpowiedzialnym, a wygadzającemu służy prawo, żądać bezzwłocznego oddania rzeczy.

§ 979. Jeżeli rzecz wygodzona jest uszkodzoną lub zniszczoną, natenczas biorący obowiązanym jest tak, jak zachowca (§ 965) wynagrodzić szkodę nietylko wprost z winy jego wynikającą, lecz nawet przypadkową, do któréj przez nieprawne postąpienie stał się przyczyną.

O. 3476.

§ 980. Biorący, który zapłacił wartość rzeczy wygodzonéj i zagubionéj, nie nabywa przez to prawa do zatrzymania dla siebie téj rzeczy po jéj wynalezieniu, jeżeli właściciel na to nie zezwala i chce zwrócić odebraną przez siebie wartość.

4) kosztów utrzymywania.

§ 981. Koszta zwyczajne z używaniem połączone, obowiązanym jest sam biorący ponosić. Nadzwyczajne zaś koszta utrzymywania, jeżeli nie może lub nie chce oddać rzeczy wygadzającemu, aby sam o niéj miał staranie, powinien wprawdzie tymczasowo zaspokoić; takowe jednak tak jak posiadaczowi w dobréj wierze, powrócone być mają. (§ 331).

Ograniczenie skarg wzajemnych.

§ 982. Jeżeli wygadzający po odebraniu rzeczy wygodzonéj, nie wytknął (nicht gerüget) w ciągu dni trzydziestu jéj nadużywania lub nadzwyczajnego zużycia; albo jeżeli biorący w takimże samym przeciągu czasu po oddaniu rzeczy, nie zgłasza się (keine Meldung gemacht) o koszta nadzwyczajne na rzecz wyłożone, natenczas skarga gaśnie. (§ 967.)

Zob. przytoczoną na str. 11. rozprawę Pfaffa str. 302.

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY PIERWSZY.

O kontrakcie pożyczki.

Pr. Inst. III., 15; Dig. XII., 1; XIV., 6; C. IV. 1, IV. 28; — Pp. I., 11 §§ 653—868; ust. z 14. listop. 1867; K. N. art. 1892 do 1914; P. s. §§ 1067—1081 por. §§ 673—684, ust. z 25. paźdz. 1864 i powyższą pierwotnie dla związku północnych Niemiec wydaną ustawę z 14. listop. 1867 (znoszącą przepisy o lichwie).

Pożyczka.

§ 983. Gdy komu dane będą rzeczy znikome pod warunkiem, iż wprawdzie może niemi podług upodobania rozrządzać, lecz po upływie pewnego czasu takowe w téjże saméj ilości i jakości zwrócić powinien; natenczas jest kontrakt pożyczki. Kontrakt ten nie może być branym za jedno z umową (§ 936) o danie na pożyczkę w późniejszym czasie, chociaż umowa taka jest równie obowiązującą. (§§ 301, 959.)

Unger I. 409[21]. — O. 104. 170, 1608, 1714, 2381, 3476.

I. Co do ograniczeń prawa zaciągania pożyczek zobacz uwagi do §§ 362, 865—868 u. cyw. — Dowódzcom pułkowym nie wolno dawać zaliczek na użytek prywatny z pieniędzy skarbowych

im powierzonych (r. nadw. rady woj. z 27. kwietnia 1826, l. 2071 zb. ust. wojsk. l. 55). — Niższe władze wojskowe administracyjne i rachunkowe nie mają prawa zaciągania pożyczek w pieniądzach lub ziemiopłodach u innych kas rządowych, urzędów państwa lub osób prywatnych na rzecz skarbu (d. k. n. z 23. paźdz. 1826). — Kapitanom lub rotmistrzom i oficerom stopni niższych wolno dawać pożyczki tylko do wysokości ich płacy miesięcznéj i to tylko za przyzwoleniem komendy pułkowéj (resk. nadw. z 23. września 1752). Pożyczki zaciągnięte wbrew temu zakazowi nie są jednak nieważne, rozp. naczeln. kom. wojsk. z 23. lutego 1859, l. 37 d. u. p. bowiem stanowi: Przepis § 55 regulaminu o należytościach, że płaca z ograniczeniem do kwoty tamże podanéj ulega zapowiedzeniu i egzekucyji na zaspokojenie wierzytelności skarbowych i prywatnych stósowany będzie także do wszystkich długów prywatnych, któreby kapitan lub rotmistrz i oficerowie niżsi zaciągnęli bez pozwolenia komendanta. — Według rozp. z 2. czerwca 1753 (zb. pr. Józef. tom 3, str. 14), kilkakrotnie ponowionego (23. czerwca 1782, 15. stycznia 1783, 25. lutego 1790, 14. stycznia 1791 i 1. lipca 1825), według regulaminu z r. 1769 i okólnika rady nadw. wojsk. z 20. kwietnia 1785, F. 353 nie wolno dawać pożyczek podoficerom i szeregowcom pod rygorem utraty kwoty zaliczonéj. Trybunał najwyższy jednak orzekł (9. lipca 1861, l. 4136, O. 1353) że pożyczka, przez szeregowca pełnoletniego, własny majątek posiadającego, zaciągnięta, jest ważną. — Por. ust. wojskową z 5. grudnia 1868, l. 151 d. u. p. § 53, ust. o obr. kraj. z dnia 13. maja 1869, l. 68 d. u. p. § 23.

II. Kapitały zakonu niemieckiego tylko za pozwoleniem zwierzchnika zakonu wypożyczane być mogą (§ 4 pat. z 28. czerwca 1840, l. 451 z. p. s.).

III. O pełnomocnictwie do dawania lub zaciągania pożyczek zob. § 1008 k. cyw.

IV. O pożyczkach między małżonkami, zob. uwagę przy § 1001 k. cyw.

V. Bank narodowy, jako bank hipoteczny dopiero po zapisaniu hipotecznem pożyczki — sumę wypożyczoną wypłacić jest obowiązany — a może wyliczenia pieniędzy odmówić: jeżeli od czasu pozwolenia na pożyczkę wartość realności się zmniejszyła; pieniądze w dniach 30 nie zostały podniesione; biorący pożyczkę umarł lub upadłość na jego majątek ogłoszoną została (§ 13 statutów w. r. m. z 20. marca 1856, l. 36 d. u. p).

Rodzaje pożyczki.

§ 984. Pożyczka daną być może albo w pieniądzach, albo w innych znikomych rzeczach; a to albo bez albo za opłaceniem procentów. W tym ostatnim przypadku nazywa się także kontraktem procentowym (pożyczką na procent). (§ 992.)

O. 295.

Pożyczka w pieniądzach:

§ 985. Przedmiotem pożyczki w pieniądzach może być albo moneta brzęcząca, albo papierowa lub publiczne obligacyje. (§§ 668, 680, 991.)

O. 1094, 1172.

a) w monecie brzęczącéj lub papierowéj;

§ 986. Jak dalece moneta brzęcząca w ogólności może być pożyczaną i w jakiéj wartości (walucie) oddanie pożyczonych w téj monecie lub w monecie papierowéj pieniędzy, ma nastąpić, stanowią osobne w przedmiocie tym wydane przepisy.

(Pat. ogł. IX.; §§ 990, 1413.)

Co do wypłat pieniężnych przytoczyć należy przedewszystkiem, że odnoszące się do takowych przepisy, szczególnie w bieżącém stuleciu licznym ulegały przeobrażeniom, wywierającym wpływ stanowczy także na stosunki prywatno-prawne, mianowicie z powodu kilkakrotnie zaprowadzonego kursu przymusowego znaków pieniężnych (rządowych i bankowych). Z powodu, że liczne zobowiązanie pieniężne pochodzą z czasów dawniejszych — znajomość także dawniejszych przepisów jeszcze dziś jest potrzebną. Z przebiegu historycznego, odnoszącego się do uregulowania stosunków pieniężnych państwa Austryjackiego — przytaczamy na wstępie następujące najważniejsze daty: 1) Instrukcyją menniczą z 7. listopada 1750 postanowiono wybijać w austryjackich krajach dziedzicznych z 1 grzywny Wiedeńskiéj czystego srebra 24 złotych — czyli, według wagi Kolońskiéj (6 grzywień równych 5 grzywnom Wiedeńskim) 20 złr. Ta stopa mennicza (20 złotych z 1 grzywny Kolońskiéj czystego srebra) od konwencyji menniczéj zawartéj 21. września 1753 z Bawaryją, tę stopę przyjmującą — nazwaną została walutą (moneta) konwencyjną*); 2) 1762 r. nastąpiła 1. emisyja pieniędzy papiero-

*) Konstytucyja polska z r. 1766 to samo prawidło co do monety przyjęła, postanawiając, aby z grzywny Kolońskiéj czystego srebra wybijano 80 złotych. Według téj stopy (80 złpl. = 20 złr. mon. konw. czyli 4 złpl. = 1 złr. m. konw.) — obliczył Tadeusz Czarski w dziele o litewskich i polskich prawach (wydanie Turowskiego 1861, 2 tomy) wartość dawnych monet polskich i litewskich (zob. I. str. 120—187 i tablicę ewaluacyji monet). Później (1786) wybijano 83⅓ złotych a 1794 r. 84½ złotych polskich z 1 grzywny Kolońskiéj. — Obecnie obliczają w praktyce złote dawne polskie (z czasów rzeczypospolitéj) na podstawie § 12 pat. z 20. lutego 1811 (pod I) i § 5 pat. z 27. kwietnia 1858, (pod VI. 3) najpierw na walutę Wiedeńską a następnie na austryjacką w stosunku 400 złpl. = 100 zł. wal. Wied. = 42 złr. wal. austr., tak że 10 złpl. dawnych znaczą 1 złr. 5 ct. w. a. — Monety złote, srebrne i miedziane, jakie w Galicyji, po zajęciu jéj przez Austryję w obiegu być mogły, wylicza pat. z 14. stycznia 1775 (N. 1. Zb. Pillera) i z 2. grudnia 1775 (N. XXVI. tamże.

wych ówczesnego Wiedeńskiego banku (Wiener Stadt-Bankozettel) bez kursu przymusowego. 3) Patentem z 7. kwietnia 1797 zaprowadzono po raz pierwszy kurs przymusowy bankocetli. Skutkiem tego i ogromnego pomnożenia bankocetli spadał począwszy od 1799 kurs tychże w obec monety brzęczącéj, coraz niżéj, a r. 1811 ustalił się w przecięciu na $^1/_5$ ich wartości imiennéj. 4) R. 1811 (pat. z 20. lutego pod I.) zniżono wartość bankocetli na $^1/_5$ wartości imiennéj — zaprowadzono bilety wymienne (Einlösungs-Scheine) z kursem przymusowym pod tytułem: waluty Wiedeńskiéj (Wiener Währung, Wiener Courant) — a w r. 1813 wydano (pt. z 16. kwietnia 1813) jeszcze nowy pieniądz papierowy pod nazwą biletów antycypacyjnych. Kurs tych papierów waluty Wiedeńskiéj spadał w obec monety brzęczącéj — i ustalił się w r. 1820 na 250 za 100 monety brzęczącéj. W téj wartości pozostała walutz Wiedeńska aż do zaprowadzenia waluty austryjackiéj i według niéj 100 złr. w. W. znaczy obecnie 42 złr. w. a. 5) R. 1816 zarządzono ściągnięcie dawnych pieniędzy papierowych — założono „uprzyw. austr. bank narodowy“, który wydawać miał bilety bankowe bez kursu przymusowego (zob. III., VII.). 6) R. 1820 bank narodowy na podstawie umowy z 3. marca 1820 przyjmuje na siebie wymianę pieniędzy papierowych po kursie 250 za 100 monetą brzęczącą (konwencyjną). 7) R. 1848 zaprowadzono kurs przymusowy biletów bankowych (pod IV). 8) R. 1856 uchylono kurs przymusowy co do niektórych pożyczek, po 13. lutego 1856 zaciągniętych (pod V.). 9) R. 1858 — począwszy od 1. listopada 1858 zaprowadzono walutę austryjacką (pod VI.) a rozp. z 30. sierpnia 1858, l. 131 d. u. p. (pod VII., 6) uchylono częściowo kurs przymusowy biletów bankowych. 10) R. 1859 zaprowadzono ponownie kurs przymusowy biletów bankowych (pod VII., 9). 11) R. 1866 zaprowadzono nowy pieniądz papierowy rządowy z kursem przymusowym (pod VIII.).

W szczególności przytoczyć należy przepisy następujące:

I. Patent skarbowy z 20. lutego 1811, l. 929 z. p. s. Wiedeńskie bilety bankowe (Stadt Wiener Bankozettel) pozostać mają w obiegu jedynie po dzień ostatni stycznia 1812 (§ 1). Aż do tego czasu będą wymieniane na bilety wymienne (Einlösungsscheine) w piątéj części swéj wartości imiennéj (§ 2). Począwszy od 15. marca 1811 r. oznacza się wartość bankocetlów w obec biletów wymiennych i monety konwencyjnéj na piątą część ich wartości imiennéj a w téj wartości mają być one bez oporu do końca stycznia 1812 przyjmowane od kas publicznych i osób prywatnych. (§ 3). Od dnia 1. lutego 1812 bilety wymienne w miejsce Wiedeńskich bankocetlów stanowią jako waluta Wiedeńska jedyny pieniądz papierowy w naszych krajach dziedzicznych i jedyną walutę dla kraju (§ 4). Od 15. marca 1811 r. począwszy wszystkie kontrakty między poddanymi austryjackiemi, o ile nie tyczą się zagranicy, — pod nieważnością miały być zamieniane w wymienionéj walucie Wiedeńskiéj (t. j. w biletach wymiennych); o ile jednak daną była pożyczka w jakim szczególnym gatunku monety, wolno było wymówić sobie zwrot w tym samym gatunku monety (§ 9). W umowach o zaciąganie pożyczki lub o sprowadzenie towarów z zagranicy, lub o przesłanie towarów za granicę, wolno było wymówić sobie zapłatę tak w pewnym gatunku monety, jak w ogóle

w monecie brzęczącéj, lub w walucie Wiedeńskiéj (Wiener Courant). Stósownie do téj umowy zapłata miała nastąpić (§ 10). Wszystkie długi prywatne, przed wydaniem patentu zaciągnięte, niemniéj wszystkie zapłaty, pochodzące z kontraktów lub innych zobowiązań, jeżeli zapisy długu, kontrakty i zobowiązania przed r. 1799 wystawione, sporządzone, przyjęte były, mają być uiszczone w pełnéj sumie walutą Wiedeńską t. j. biletami wymiennemi albo bankocetlami w pięciokrotnéj ilości. To odnosi się tak do kapitału jakotéż do odsetków. Tylko gdy zapisem długu lub kontraktem wymówionym był wyraźnie pewien gatunek monety, zapłata w tym oznaczonym gatunku ma nastąpić (§ 12). Wszystkie wypłaty kapitałów lub odsetków, pochodzące z prywatnych zapisów długów, i w ogóle wszystkie w § 12 wymienione zapłaty, o ile zasadzają się na zapisach długu, kontraktach, dokumentach lub innych umowach, zdziałanych w r. 1799 lub odtąd po dzień ostatni września 1810, obliczone będą według kursu, jaki istniał w czasie pierwotnéj pożyczki lub umowy a to według skali*) na podstawie kursu tego ułożonéj, a sumę według téj skali przypadającą wypłacić należy albo biletami wymiennemi, albo pięciokrotną jéj ilość bankocetlami (§ 13). Zasadzają się wypłaty na zapisach długu, kontraktach, dokumentach lub innych zobowiązaniach sporządzonych lub przyjętych w czasie od 1. października 1810 do 14. marca 1811, natenczas liczone będą po kursie 500 i uiszczone być mają w téj kwocie biletami wymiennemi lub bankocetlami w pięciokrotnéj ilości (§ 14). Co się tyczy zobowiązań, które wprawdzie w r. 1799 lub później zostały przyjęte, (niemniéj zdziałanych w tym czasie zapisów długu, kontraktów i dokumentów), w których jednak zapłata w zupełności lub częściowo wymówioną była w monecie brzęczącéj lub w oznaczonym gatunku

*) Skala kursu bankocetli, według którego uiszczane być mają zapłaty stósownie do §§ 13 i 14 pat. z 20. lutego 1811.

Miesiąc	Lata												
	1799	1800	1801	1802	1803	1804	1805	1806	1807	1808	1809	1810	1811
Styczeń . . .	103	113	116	119	130	134	133	147	190	204	221	469	500
Luty	103	113	115	119	129	135	132	148	203	209	234	398	500
Marzec . . .	105	114	114	118	127	134	129	149	206	210	248	331	500
Kwiecień . .	108	114	115	118	129	135	129	152	208	212	252	347	—
Maj	107	116	115	118	130	135	129	160	206	216	276	375	—
Czerwiec . .	107	115	115	119	131	134	130	163	203	238	333	395	—
Lipiec . . .	106	115	116	120	132	135	132	184	197	242	315	405	—
Sierpień . .	108	115	116	122	133	135	135	160	194	236	299	448	—
Wrzesień . .	110	115	116	125	132	134	136	170	201	233	310	490	—
Październik .	111	115	117	126	131	132	144	176	203	231	314	500	—
Listopad . .	113	115	117	128	132	131	145	175	202	220	346	500	—
Grudzień . .	113	118	117	128	133	132	149	184	203	222	405	500	—

monety, postanawiamy, aby zapłata w zupełności lub częściowo uiszczoną była według przyjętego zobowiązania, gdzie zatém istnieją dokumenty, według treści tychże — a to w przypadku pierwszym w walucie Wiedeńskiéj w pełnéj wartości imiennéj, w przypadku drugim zaś w umówionym gatunku monety. Była zatém w obligu z r. 1799 na 1000 zł. wymówioną zapłata w monecie brzęczącéj, natenczas zapłacić należy 1000 zł. w biletach wymiennych lub 5000 zł. bankocetlami. Jeżeli zaś wierzyciel w zapisu długu na 2000 zł., zdziałanym w r. 1799 lub późniéj zastrzegł sobie zwrot w cwancygierach lub dukatach cesarskich, natenczas zapłaty długu 2000 zł. uiścić należy w cwancygierach lub dukatach (§ 15). Co do przelewów (cesyj) rozstrzyga czas pierwotnego zapisu długu — a dłużnik stósownie do daty zapisów długu i treści tychże uiścić ma zapłatę przytoczonych w cesyji kwot według przepisów §§ 12, 13, 14, 15 (§ 16). Wypłaty, które były należne do 14. marca 1811, i wówczas odebrane być miały nie w monecie brzęczącéj, lecz bankocetlami w pełnéj tychże wartości imiennéj, także późniéj nie mogą być żądane jak tylko w bankocetlach, a bankocetle przyjęte być mają w pełnéj wartości imiennéj (§ 17). Dług państwa pozostaje co do kapitału nienaruszonym — lecz odsetki wszystkich obligacyj publicznych, zatém także długów stanowych erarjalnych i domestykalnych, niemniéj obligacyj erarjalnych i domestykalnych wyższéj izby skarbowéj (Oberkammeramt) miasta Wiednia — zniżają się do połowy począwszy od 15. marca 1811. Od tego czasu odsetki do połowy zniżone wypłacone będą w biletach wymiennych lub pięciokrotną ilością bankocetlów.*)

II. Przepisy objaśniające patent z 20. lutego 1811.

1) D. kanc. nadw. z 13. listopada 1811 wydany w skutek post. n. z 13. listopada 1811 (l. 962 z. p. s.): 1. Wierzyciel musi zapłatę długu, który był płatnym przed 15. marca 1811 i wówczas w bankocetlach miał być uiszczonym, jedynie wtenczas przyjąć stósownie do § 17 pat. z dnia 20. lutego 1811 r. w bankocetlach według pełnéj ich wartości imiennéj, jeżeli zapłaty, przed 15. marca 1811 sobie ofiarowanéj, niechciał przyjąć z powodów niewłaściwych lub gdy takowéj nie podniósł dla przeszkody z jego strony nastąpionéj. We wszystkich innych przypadkach uiścić należy zapłatę według przepisów §§ 12 i 13 pat.; w szczególności zaś wówczas, gdy dłużnik z niedbalstwa się nieuiścił, gdy zapłatę wcale nie, albo nie w czasie właściwym ofiarował, lub gdy odmówił takowéj z powodu sporu, który ostatecznie przeciwko niemu został rozstrzygniętym. — 2. Przedłużenie terminu zapłaty niema żadnego wpływu szkodliwego na prawa, wierzycielom według pat. skarbowego stósownie do zobowiązania pierwotnego służące, skoro przedłużenie takie nie mieści w sobie zarazem zmianę w tytule lub w głównym przedmiocie wierzytelności. — 3. Bieżące, od czasu do czasu powtarzające się zapłaty odsetek, rent, czynszów dzierżawczych, pensyj, alimentacyj,

*) Osobne przepisy wydano dla Podgórza (pat. z 7. grudnia 1815) — i obwodów Złoczowskiego, Brzeżańskiego, Tarnopolskiego i Czortkowskiego (pat. z 15. lutego 1816) — po ponownem przyłączeniu tychże do Galicyji.

zapisów rocznych, wykupna służebności, dziesięcin, robocizny i t. p. należy uiścić od ostatniego terminu płatności do dnia 14. marca 1811 r. bankocetlami w pełnéj ich wartości imiennéj; odtąd zaś według przepisu §§ 12, 13, 14, 15 pat. skarb.; raty z takich wypłat zaległe, które były płatnemi przed 15. marca 1811, uiścić należy według skali terminu płatności raty każdéj. — 4. Zapisy (legaty), bez względu na to, czy spadkodawca zmarł przed lub po 15. marca 1811, obliczyć należy według czasu (daty) sporządzenia ostatniéj woli rozp., jeżeli zaś data ta nigdzie nie jest zapisaną ani wiarogodnie wykazaną być nie może, zapisy obliczyć należy według dnia śmierci spadkodawcy. — 5. Zobowiązanie do zapłaty w monecie złotéj lub srebrnéj, jeżeli wyraźnie umówionym nie jest pewien gatunek monety — uważać należy według przepisu § 15 pat. skarb. tak, jak zobowiązanie do zapłaty w monecie brzęczącéj. — 6. Ugody sądowe i wyroki prawomocne, od czasu ogłoszenia patentu skarbowego zawarte, względnie zapadłe i już doręczone, chociażby się sprzeciwiały przepisom obecnie obowiązującym, pozostają w swéj mocy. Również nie ma miejsca żadne dodatkowe żądanie odnoszące się do wypłat bez zastrzeżenia uiszczonych i przyjętych. Odnosi się jednakże ugoda albo wyrok tylko do części kapitału, tylko do odsetków, lub do wypłat, które dotychczas były należnemi, natenczas ta okoliczność nie przeszkadza stósowaniu ustawy obecnéj, do reszty kapitału lub wypłat w przyszłości zapaść mających; również uiszczona zapłata ani dłużnikowi ani wierzycielowi szkodzić nie może, jeżeli idzie o niezaspokojoną resztę długu. 2) Dek. n. z 27. grudnia 1811 (l. 965 z. p. s.). Wyrok na zapłatę procentów opiewać ma bez względu na to, czy takowe przed pat. skarb. czyli też po nim stały się płatnemi, na ów, chociażby co do procentów wyraźnie nie wymówiony, gatunek monety, w którym dług główny według ustawy i umowy ma być zapłaconym. 3) D. kanc. nadw. z 27. marca 1813 (l. 1033 z. p. s.): Zobowiązanie opiewające na dukaty i talary, nie oznaczone bliżéj co do pewnego gatunku tych monet, uważać należy na równi ze zobowiązaniem na monetę brzęczącą. 4) D. kanc. nadw. z 28. grudnia 1820 (zb. adm. tom 48, str. 491): Jeden z urzędów fiskalnych utrzymywał, że moc obowiązująca §§ 9 i 12 pat. skarb. z 20. lutego 1811, odnoszących się do uregulowaniach stosunków pieniężnych w sprawach prywatnych, uchylona została § 3 późniejszego patentu skarbowego z 1. czerwca 1816 i wydanemi późniéj na skutek n. p. dek. nadw. z 28. lutego i 25. paźdz. 1817, że zatém kapitały w czasach dawniejszych w monecie brzęczącéj wypożyczone lub według skali obliczone, nie mogą być więcéj według przepisów pat. z r. 1811 płacone tylko w biletach wymiennych, lecz że zapłatę uiścić należy według ogólnych prawideł prawnych w monecie brzęczącéj. Gdy jednakże przepis § 3. pat. z dn. 1. czerwca 1816, jak niemniéj powyż wymienione dekr. nadw. według wyraźnego brzmienia tychże nabyły mocy obowiązującéj dopiero od dnia ogłoszenia, przeto do przypadków dawniejszych zawsze jeszcze stósowane być winny §§ 9 i 12 pat. skarb. z r. 1811.

III. Zmiany patentu skarbowego z r. 1811 (pod I.), zaprowadzone od r. 1816 do r. 1848. 1) Dekr. nadw. z 24. kwietnia 1816 (l. 1233 z. u. s.) dozwolono przy pożyczce w walucie Wiedeńskiéj danéj obliczyć ilość takowéj w pewnym gatunku monety i zastrzedz sobie jéj zapłatę w tym samym gatunku. 2) Patentem

z 1. czerwca 1816 (l. 1248 z. u. s.), dozwolono, utrzymując nadal w mocy inne przepisy pat. z 20. lutego 1811, od dnia ogłoszenia tego patentu zawierać umowy w dokumentach pisemnych na monetę konwencyjną i inne monety złote i srebrne, ustawą uznane (§ 3 tamże). 3) Według d. n. z 28. lutego 1817 (l. 1322 z. u. s.) umowy od czasu ogłoszenia patentu z 1. czerwca 1816 zawarte lub mające być zawartemi, muszą być wypełnione w monetach złotych i srebrnych, będących w obiegu, choćby w tychże nie był bliżéj oznaczonym gatunek monety i takowe opiewały tylko w ogólności na monetę konwencyjną, lub prawną monetę złotą lub srebrną. 4) D. n. z 25. paźdz. 1817, (l. 1382 z. u. s.) rozszerzono przepisy te także do umów i układów ustnych i postanowiono, że co do wypełnienia umów odtąd zawartych stósować się należy jedynie do przepisów k. cyw., jeżeli jednak umowa opiewa w ogóle tylko na sumy pieniężne bez oznaczenia bliższego waluty, jest domniemanie prawne za walutą Wiedeńską. 5) Że do wypadków wcześniejszych, przed 1. czerwca 1816 a względnie 25. października 1817 zaszłych — stósować należy jeszcze przepisy §§ 9 i 12 pat. z r. 1811 — stanowi d. z 28. grudnia 1820 (pod II. 4 przytoczony).

IV. Rozporządzenia r. 1848. 1) Rozp. min. sk. z 21. maja 1848 (l. 1152 z. u. s. — okóln. gub. z 29. maja 1848, l. 7071, N. 42 z. u. kr.) upoważniono austr. bank narodowy do tymczasowego ograniczenia wymiany biletów bankowych mianowicie: 1. ograniczono wymianę biletów bankowych na monetę brzęczącą w kasach bankowych do kwoty 25 złr. dla każdéj strony; 2. miało w krótce być zarządzone puszczenie w obieg biletów bankowych po 1 złr. i 2 złr. celem ułatwienia wymiany. Zarazem postanowiono, że każden jest obowiązanym, przyjmować noty austr. banku narodowego we wszelkich zapłatach w pełnéj ich wartości imiennéj. Należy się jednak zapłata stósownie do umowy w pewnym gatunku monety, natenczas dłużnik ma wybór płacenia albo w umówionym gatunku monety, albo notami bankowemi według wartości tych monet w czasie zapłaty. 2) Dodatkowo do rozp. tego postanowiła Rada ministrów według rozp. m. sk. z 22. maja 1848 (l. 1153 zb. u. s. — dk. gub. z 31. maja 1848, l. 44 z. u. kr.) że przepis powyższy, iż w razie, gdy zapłata należy się w oznaczonym gatunku monety, dłużnik według wyboru swego płacić może albo w tym gatunku monety, albo biletami bankowemi według wartości monet tych w czasie zapłaty, jedynie stósuje się do takich wypłat, które należą się w złocie lub zagranicznych monetach srebrnych. Co do innych wypłat obowiązuje zasada wyrażona, że bilety bankowe w pełnéj wartości imiennéj przyjmowane być muszą. 3) Rozporządzenia te ministeryjalne zatwierdzone zostały patentem z 2. czerwca 1848 (l. 1157 z. u. s.; l. 51 str. 214 zb. u. kr.).: Zważywszy okoliczności naglące, które spowodowały radę ministrów do wydania tymczasowych rozporządzeń w przedmiocie wymiany biletów austr. banku narod. i użycia tychże jako środka zapłaty, — rozporządzenia te dodatkowo zatwierdzamy. Skutkiem tego bank narodowy obok ograniczenia, zaszłego co do wymiany not bankowych*), upoważnionym jest puścić w obieg, bilety bankowe

*) Późniéj ograniczono obowiązek wymiany z 25 złr. do 5 złr., wreszcie wymianę biletów bankowych na srebro zupełnie zawieszono (Czörnig: Oesterreichs Neugestaltung 1858, str. 266).

po 1 zł. i po 2 zł. Daléj wszyscy są obowiązani, przyjmować przy wszelkich zapłatach bilety austryjackiego banku narodowego w pełnéj tychże wartości imiennéj. Należy się jednak zapłata w monecie złotéj, lub zagranicznéj monecie srebrnéj, wówczas dłużnikowi służy wybór uiszczenia zapłaty albo w tych monetach, albo, według wartości tychże w czasie zapłaty, w biletach bankowych. Przepisy co do ograniczenia wymiany na monetę srebrną i co do używania biletów bankowych do uiszczenia zapłat, mają obowiązywać tylko tymczasowo i to tak długo, jak długo trwają obecne nadzwyczajne stosunki.

V. Rozporządzenie z r. 1856. Rozp. ces. z 7. lutego 1856, l. 21 d. u. p. postanowiono, znosząc częściowo powyższe ograniczenia (pod IV.), że co do pożyczek po ogłoszeniu tego rozp. (t. j. po dniu 13. lutego 1856 r.) w monecie brzęczącéj danych, dłużnik, jeżeli wierzyciel wymówił sobie wypłatę procentów lub zwrot kapitału bądź w danéj monecie oznaczonéj, lub przynajmniéj w monecie brzęczącéj, obowiązanym jest wypłacać procent i kapitał w sposób umówiony i nie może zasłaniać się pat. z 2. czerwca 1848, zresztą w swéj mocy utrzymanym, iż wierzyciel obowiązanym jest do przyjęcia biletów bankowych.

VI. Przepisy, odnoszące się do waluty austryjackiéj. 1) Patentem z 24. stycznia 1857 (l. 101 d. u. p.) ogłoszono umowę monetarną zawartą między Austryją i państwami niemieckiemi związku celowego, powszechną konwencyją monetarną z 30. czerwca 1838 ze sobą połączonemi. Według téj umowy, trzymając się pojedyńczéj waluty srebrnéj i biorąc za podstawę funt celowy ważący 500 gramów, mennictwo w państwach związkowych w ten sposób ma być urządzone, że istnieć ma albo stopa 30-talarowa (w miejsce dotychczasowéj 14-talarowéj) licząc po 30 talarów z 1 funta szczérego srebra, albo stopa 45-guldenowa po 45 guld. z 1 funta czystego srebra, albo stopa 52½-guldenowa jako krajowa stopa mennicza. — Według umowy z 13. czerwca 1867, l. 122 d. u. p. Austryja odtąd z tego związku wystąpiła*). 2) Pat. ces. z 19. września 1857 (l. 196 d. u. p.) ustanowiono na podstawie téj umowy stopę czterdziesto-pięcio-reńskową jako prawną stopę menniczą krajową. Monety według téj stopy menniczéj wybijane nazywać się będą monetami waluty austryjackiéj (Art. IV.) 3) Pat. ces. z 27. kwietnia 1858 (l. 63, d. u. p.) ogłoszono zasady co do zastósowania téj nowéj waluty do stosunków prawnych: § 1. Zaprowadzona pat. z 19. września 1857, l. 169 d. u. p. krajowa stopa mennicza, według któréj wybijane będą 45 złotych z jednego funtu szczérego srebra pod nazwą austryjackiéj waluty, począwszy od 1. listopada 1858 ma stanowić jedyną prawną stopę mennicą i rachunkową, i podstawę wyłącznéj prawnéj waluty krajowéj całego cesarstwa. Od tego czasu ustać mają wszystkie inne waluty.**)

*) W Niemczech zaprowadzono ust. z 4. grudnia 1871 i z 9. lipca 1873 pojedyńczą walutę złotą. Por. także obwieszczenie m. sk. z 10. stycznia 1874, l. 2 d. u. p.

**) Według art. I. pat. z 19. września 1857, l. 196 d. u. p. złoto służyć będzie do wybijania monet handlowych, takowe jednak

§ 4. Jeżeli począwszy od 1. listopada 1858 w ustawach, rozporządzeniach, obwieszczeniach publicznych lub nakazach władz publicznych podane są sumy pieniężne bez oznaczenia pewnego gatunku monety lub waluty, rozumieć należy te sumy zawsze w walucie austryjackiéj. — To odnosi się także do orzeczeń sądowych, wydanych w sprawach cywilnych na skutek skarg lub próżb, do sądu począwszy od 1. listopada 1858 r. wniesionych. — W orzeczeniach zapaść mających na skutek skarg lub podań przed 1. listopadem 1858 r. wniesionych, trzymać się należy przepisów dotychczas obowiązujących. — Co do czynności prawnych, zdziałanych począwszy od 1. listopada 1858, jest, jeżeli waluta pewna nie jest wyraźoną, domniemanie prawne za walutę austryjacką, wyjąwszy, gdyby prawomocnemi dowodami zamiar używania innéj waluty, był wykazanym. — § 5. Zobowiązania wszystkie, polegające na prywatno-prawnym tytule, pochodzącym z czasu przed 1. listopada 1858 a opiewające na jednę z walut późniéj wyrażonych, które dopiero po tym terminie wypełnione być mają, powinny być uiszczane w nowéj walucie austryjackiéj w stosunku następnym:

za 100 zł. monety konwencyjnéj (stopa 20 reńskowa)	105	złr. w. a.
za 100 zł. t. z. waluty Wiedeńskiéj . .	42	złr. w. a.
za 100 zł. t. z. waluty państwa (Reichswährung, stopy 24 reńskowéj)	$87^{50}/_{100}$	złr. w. a.
za 100 Lire Austriache	35	złr. w. a.
za 100 złotych waluty polskiéj okręgu Krakowskiego	25	złr. w. a.

Zobowiązania w tych walutach dawniejszych, których stosunek do stopy 20 reńskowéj albo do Lira Austr. prawnie jest ustanowionym, mają być wypełniane według stosunku tego i według skali powyższéj w walucie austryjackiéj. Osobném obwieszczeniem podane będą do wiadomości tabele redukcyjne o stosunku walut dotychczasowych do nowéj waluty austryjackiéj, które mają służyć za skazówkę przy obliczaniu tych walut na walutę nową*). § 6. Do wszystkich zobowiązań, tyczących się długów państwa, zastósować należy od 1. listopada 1858 r. stosunek w § 5 oznaczony. Według tego samego stosunku mają być także od 1. listopada 1858 dopełnione wszystkie inne zobowiązania państwa i świadczenia na rzecz państwa, jak długo wysokość tych zobowiązań i świadczeń ustawami lub rozporządzeniami w walucie austryjackiéj oznaczoną nie będzie. Tak samo postąpić należy z wszelkiemi zapłatami, nie państwu, lecz funduszom publicznym lub zakładom, gminom albo innym osobom moralnym lub fizycznym się należącemi, lub od tychże uiścić się mającemi, jeżeli tytuł żądania, które po dniu 31. października dopełnione być ma, polega na ustawie lub rozporządzeniu. — § 7. Monety złote, dotychczas w kraju wybite, tracą począwszy od 1. lipca 1858 przymiot prawnéj monety krajowéj, a od tego terminu ustać ma także obieg prawny monet złotych zagranicznych, o ile tenże dotychczas był dozwolonym. — § 8. Wypłaty, które się należą z tytułu prawnego, przed dniem 1. listopada 1858 r. powstałego, w pewnéj liczbie wyraźnie wymówionych monet złotych, w tych monetach mają być uiszczone. Wypłaty, które z tytułu przed 1. lipca 1858 powstałego należą się „w złocie“, lub „w pewnym gatunku monet złotych“, uiszczane być winny według istniejących dotychczas przepisów prawnych. — § 9. Zapłaty, należące się w gatunku pewnym zagranicznych monet srebrnych, uiszczone być winny w tych monetach także po dniu 1. listopada 1858. Zapłaty, należące się z tytułu pożyczek, które na skutek rozp. ces. z 7. lutego 1856, l. 21 d. u. p. mają być oprocentowane i zwrócone w pewnym gatunku krajowych monet srebrnych lub w ogóle w monecie brzęczącéj, mają być obliczone według wartości ustawowéj, jaką miała wymówiona moneta w czasie zawarcia umowy, w stosunku oznaczonym w § 5 na walutę austryjacką i począwszy od 1. listopada 1858 mają być uiszczone albo w monetach srebrnych nowéj waluty austryjackiéj, albo w monetach dawniéj wybitych według oznaczonéj w patencie niniejszym wartości tychże. — § 10. Wszelkie wypłaty, opiewające na tak zwaną walutę bankową (Bankvaluta), niemniéj zapłaty wszelkie, w których według patentu z 2. czerwca 1848 i ces. rozp. z 7. lutego 1856, l. 21 d. u. p. noty uprzywilejowanego banku narodowego w pełnéj wartości imiennéj monety konwencyjnéj przyjęte być muszą, mogą aż do dalszego rozporządzenia i nadal w ten sam sposób być uiszczane. — § 11. Wszystkie obecnie prawne znaczenie mające krajowe monety srebrne i monety zdawkowe, które według innéj stopy menniczéj, niż patentem z 19. września 1857 zaprowadzonéj, są wybite, będą w miarę możności osobnemi rozporządzeniami ministra skarbu ściągnięte i z obiegu wywołane. — § 12. Począwszy od 1. listopada 1858 poniżéj wyszczególnione pieniądze aż do czasu, w którym każdy z nich z obiegu wywołanym będzie, mieć mają następującą ustawową wartość w walucie austryjackiéj, i w téj wartości od wszystkich przyjęte być muszą:

1. Pieniądz 2-reńskowy (Scudo)	2 złr.	10	ct. w. a.
2. „ 1 „ ($^1/_2$ Scudo)	1 „	5	„ „
3. „ $^1/_3$ „ czyli cwancygier nowy $^9/_{10}$ czystego srebra i Lira Austr. . .	— „	35	„ „
4. Pieniądz $^1/_3$-reńskowy czyli cwancygier dawniejszy $9^1/_3$ łuta czystego srebra . .	— „	34	„ „
5. Pieniądz $^1/_6$-reńskowy czyli 10-krajcarówki i $^1/_2$ Lira	— „	17	„ „
6. Pieniądz $^1/_{12}$-reńskowy czyli 5 krajcarów i $^1/_4$ Lira	— „	$8^5/_{10}$	„ „
7. Pieniądz $^1/_{20}$-reńskowy czyli 3 krajcary .	— „	5	„ „
8. Talar z koroną	2 „	30	„ „
9. $^1/_2$ talara z koroną	1 „	12	„ „
10. $^1/_4$ talara z koroną	— „	55	„ „
11. 6-krajcarówka z r. 1848, 1849	— „	10	„ „
12. 2-krajcarówka	— „	2	„ „
13. 1 krajcar i 5 centesimi	— „	$1^5/_{10}$	„ „

nie są środkami zapłaty, prawną walutę srebrną zastępującemi. O obecnie wybijanych monetach złotych po 8 zł. i 4 zł. w. a., których przyjmowanie zależy od swobodnego porozumienia się, zob. ust. z 9. marca 1870, l. 22 d. u. p.

*) To nastąpiło reskr. m. sk. z 21. maja 1858 r., l. 81 d. u. p.

14. 3 centesimi . . . . . — złr. 1 ct. w. a.
15. 1/2 krajcara i 1 centesimi . . . . . — „ 5/10 „ „ *)

§ 13. Bilety uprzywilejowanego banku narodowego, opiewające na monetę srebrną według stopy konwencyjnéj (20-reńskowéj), o ile według obowiązujących przepisów za gotówkę przyjmowane być muszą, będą aż do ściągnięcia**) mieć ważność co do kwoty, na którą opiewają, w stosunku 105 złr. wal. austr. za 100 złr. mon. konw. — § 14. Nikt nie może odmówić przyjęcia wybitych na skutek patentu naszego z 19. września 1857 monet związkowych (sztuk po 1 i 2 talarach związkowych) w pełnéj wartości tychże po 1 1/2 a względnie 3 złr. wal. austr. — a to w kasach rządowych, gminnych, funduszowych i innych kasach publicznych, niemniéj w obiegu prywatnym mianowicie także przy zapłatach wekslowych — nawet w tym przypadku, jeżeli obowiązek do zapłaty opiewa na pewien gatunek austryjackiéj monety krajowéj. Zobowiązania do zapłaty, opiewające na monetę związkową, muszą być wypełnione w monecie związkowéj. — § 15. Monety jedno- i dwutalarowe związkowe, stósownie do umowy monetarnéj z 24. stycznia 1857 od tych państw wybite, które w umowie brały udział lub późniéj do téjże przystąpiły — pod każdym względem zrównane są monetom związkowym jedno- i dwutalarowym, w kraju wybitym. — § 16. Monety od państw niemieckiego związku cłowego stósownie do konwencyji menniczéj z 30. lipca 1838 dotychczas jako monety związkowe wybite t. j. dwutalarowe (31/2-reńsk. stopy 241/2 reńskowéj) pod każdym względem zostają zrównane monecie związkowéj dwutalarowéj, w kraju wybitéj. — § 17. Talarom, wybitym według stopy cztérnastotalarowéj ze strony państw, udział biorących w umowie monetarnéj z 24. stycznia 1857, przyznaje się nieograniczoną ważność w wartości 1 1/2 zł. wal. austr., tak jak austryjackim monetom krajowym, w całym obszarze cesarstwa. — § 18. Nikt nie jest obowiązanym przyjąć w monecie zdawkowéj zapłaty sumy, mającéj wartość 1/4 zł. lub takową przewyższającéj. Nie można zaś odmówić przyjęcia krajowéj monety zdawkowéj, jeżeli wartość zapłaty wynosi mniéj niż 1/4 zł., lub jeżeli ma być wyrównaną mniejsza ilość niż 1/4 zł.***). — § 20. Korony i półkorony, wybite na zasadzie umowy menniczéj z 24. stycznia 1857 od

*) Wywołano z obiegu r. n. sk. z 12. stycznia 1859, l. 116 d. u. p. 2-krajcarówki — resk. m. z 6. marca 1863, l. 26 d. u. p. krajcary i półkrajcary m. konw.; ces. rozp. z 29. sierpnia 1870, l. 108 d. u. p. 6-krajcarówki z r. 1848, 1849.

**) Wywołane już z obiegu (c. rozp. z 26. grudnia 1858, l. 244, r. m. z 7. listopada 1859, l. 204).

***) Obecnie jest w obiegu moneta zdawkowa miedziana po 4 ct. (ces. rozp. z 21. paźdz. 1860, l. 230 d. u. p.) — po 1 ct. i 5/10 ct. w. a. i srebrna po 20, 10 i 5 ct. w. a. Ustawy z 1. lipca 1868, l. 84 d. u. p. zarządzono wybicie nowéj zdawkowéj monety srebrnéj po 20, 10 i 5 ct. a art. X. téj ustawy stanowi: Rządy obu połów monarchiji (austr. i węg.) obowiązują się przyjmować tę monetę zdawkową według wartości imiennéj we wszystkich kasach publicznych za zapłatę do sumy 5 złr., zaś bez ograniczenia w drodze wymiany w głównych kasach krajowych, będących kasami wymiennemi: Co

państw, które w takowéj udział brały lub do niéj przystąpiły, stoją pod każdym względem na równi z krajowemi monetami złotemi związkowemi, i to w kasach publicznych, jakoteż w obrocie ogólnym, tak że nie wolno czynić różnicy między niemi a złotemi związkowemi monetami krajowemi. — § 21. Zakładom publicznym, pod szczególnym nadzorem państwa zostającym, mianowicie zakładom pieniężnym, lub kredytowym i bankom nie wolno wymawiać sobie dla zapłat, od nich się należących, wolności wyboru uiszczenia takowych w srebrze lub złocie według oznaczonego z góry stosunku wartości złota do srebra. Zastrzeżenie wyboru między złotem i srebrem, wbrew zakazowi temu uczynione, jest nieważne a zapłata uiszczoną być ma w ustawowéj walucie krajowéj. — § 22. Minister skarbu jest upoważnionym, oznaczyć w porozumieniu z ministrem handlu: 1. wartość, nad którą zagraniczne monety złote lub srebrne, w Austryji obiegające, przy wypłatach ani dane ani téż przyjęte być nie mogą; 2. te zakłady handlowe i przemysłowe pod zarządem państwa będące, w których na przyszłość złote monety krajowe i zagraniczne wyjątkowo jako środek zapłaty mają być dopuszczane, niemniéj wartość, w któréj takowe w miejsce monety srebrnéj przy zapłatach mogą być przyjęte. — 4) Ust. z 24. grudnia 1867, l. 4 d. u. p. z r. 1868 (odnoszące się do zawarcia traktatu handlowego i cłowego z krajami korony węgierskiéj). Art. XII. stanowi: Waluta austryjacka aż do zmiany prawnéj pozostanie wspólną walutą krajową; obustronnym wszakże reprezentacyjom będą niebawem przedłożone jednakowe projekty względem zaprowadzenia waluty złotéj, przyczém zasady paryskiéj konferencyji monetarnéj ile możności mają być przestrzegane.

VII. Bilety austryjackiego banku narodowego. 1) Noty c. k. uprzywilejowanego banku narodowego (bilety bankowe), założonego w r. 1816 celem ściągnięcia wówczas w obiegu będących rządowych pieniędzy papierowych, i uregulowania waluty, już w pat. z 1. czerwca 1816, l. 1248 z. p. s. i w pierwotnym przywileju z 15. lipca 1817 § 18 i 19 ogłoszone zostały za uznany ustawami i uprzywilejowany środek zapłaty i miały być od wszystkich kas publicznych według swéj wartości imiennéj za monetę srebrną przyjmowane. Natomiast był bank obowiązanym, wymieniać bilet bankowy za okazaniem każdemu posiadaczowi według wartości imiennéj na monetę srebrną w walucie konwencyjnéj. W obiegu prywatnym nie istniał przymus do przyjmowania biletów bankowych. 2) Odnowiony przywilej bankowy z 1. lipca 1841 (zb. p. adm. tom 69, str. 16) § 15 te same prawa co do biletów bankowych potwierdził. 3) W r. 1848 zaprowadzony został kurs przymusowy biletów

do obiegu prywatnego stanowi się, że nikt nie jest obowiązanym w monecie zdawkowéj srebrnéj przyjmować więcéj jak 2 złr., w miedzianéj zaś więcéj jak 50 ct. Obowiązek wzajemnego przyjęcia nie odnosi się do monet przedziurawionych, tudzież w inny sposób, jak w skutek obiegu, co do wagi zmniejszonych, i sfałszowanych. Min. r. z 16. lipca 1868, l. 105 podano do wiadomości, że tak w Austryji jak w Węgrzech wybitą będzie moneta srebrna zdawkowa po 20 i 10 ct. w. a. w myśl powyższéj ustawy, i ponowiono powyższy przepis co do obowiązku przyjmowania takowéj.

bankowych a bank uwolnionym od obowiązku wymiany biletów na monetę brzęczącą (zob. przepisy odnośne pod IV.). 5) Według umowy z bankiem narodowym i r. m. sk. z 28. lutego 1854, l. 45 d. u. p. przeniesiono cały rządowy pieniądz papierowy, z kursem przymusowym w obiegu będący, na bank narodowy i zarządzono wymianę tych pieniędzy w miarę żądania na bilety bankowe. 6) Ces. rozp. z 30. sierpnia 1858 (l. 131 d. u. p.) wydanym w przedmiocie przeprowadzenia konwencyji menniczéj z dnia 24. stycznia 1857 r. odnośnie do uprzywilejowanego banku narodowego, postanowiono: że bank narodowy począwszy od 1. listopada 1858 wydawać ma tylko bilety bankowe na 1000, 100 i 10 złr. waluty austryjackiéj opiewające, z obowiązkiem wymiany takowych na żądanie okaziciela, w swéj kasie głównéj w Wiedniu każdego czasu na pełną monetę srebrną (§ 2). Natomiast przyznano biletom bankowym oprócz dawniejszego przywileju z § 15 pat. z 1. lipca 1841 (że miały być przyjmowane we wszystkich kasach publicznych w wartości imiennéj za gotówkę) także ten przywilej, że każden jest obowiązanym przyjmować takowe przy wszystkich zapłatach, w walucie austryjackiéj się należących, w pełnéj wartości imiennéj (§ 4). 7) Ces. rozp. z 26. grudnia 1858 (l. 244 d. u. p.) naznaczono do ściągnięcia i wywołania z obiegu dawniejszych biletów bankowych po 5, 2 i 1 złr., na mon. konw. opiewających, termin do 31. grudnia 1859 (§ 1). Upoważniono bank narodowy do wydawania w miarę, jak ściągane będę jéj na monetę konw. opiewające bilety po 5, 2, 1 złr., biletów bankowych na 1 złr. w. a. opiewających aż do wysokości 100 milionów złotych (§ 2). Te bilety po 1 złr. w. a. pod każdym względem stoją na równi z biletami bankowemi na 1000, 100 i 10 złr. w. a. i służyć mają przemijająco do ułatwienia wyrównań i obrotu drobnego, dopóki moneta srebrna w obieg puszczona, tym potrzebom zadość nie uczyni (§ 3). 8) Pod temi samemi warunkami upoważniono bank narodowy ces. rozp. z 29. kwietnia 1859, l. 68 d. u. p. także do wydawania biletów bankowych na 5 złr. w. a. 9) Ces. rozp. z 29. kwietnia 1859, (l. 69 d. u. p.) uwolniono bank narodowy tymczasowo od obowiązku wymiany not bankowych wal. austr. na żądanie okaziciela na monetę srebrną. 10) Według nowéj, na podstawie ustawy z 27. grudnia 1862, l. 2 d. u. p. z r. 1863 z rządem zawartéj umowy z 3. stycznia 1863, i statutów bankowych nowych — bank narodowy na czas trwania przywileju (do ostatniego grudnia 1876) wyłącznie ma prawo wydawania i puszczania w obieg asygnacyj na siebie (biletów bankowych), nieoprocentowanych, na okaz płatnych. Bilety te nie powinny opiewać na niższą kwotę jak 10 złr. a bank jest obowiązanym, wydane bilety na żądanie okazicieli w swéj kasie głównéj w Wiedniu i w innych kasach miejsc, które oznaczyć ma zarząd skarbowy w porozumieniu z dyrekcyją, każdego czasu według pełnéj wartości imiennéj tychże wymieniać na monetę srebrną. Niedopełnienie tego obowiązku, jeżeliby zaszło w kasie głównéj Wiedeńskiéj, pociąga za sobą utratę przywileju, wyjąwszy gdyby w drodze ustawodawczéj zarządzone zostało tymczasowe zawieszenie zamiany biletów (§ 12 i 13 stat.). Noty te, nieuwłaczając przepisom zawartym w ces. rozp. z 7. lutego 1856 l. 21. d. u. p. i w pat. z 27. kwietnia 1858, l. 63 d. u. p. wyłącznie mają przywilej, że przy wszystkich zapłatach, należących się w walucie austr. każden, niemniéj wszystkie kasy publiczne takowe przyjmować

muszą w pełnéj wartości imiennéj (§ 16). Wypłaty w srebrze miał jednakowoż bank narodowy podjąć się dopiero w r. 1867, według ustawy, która w r. 1866 wydaną być miała (§ 11). — Gdy zaś taka ustawa dotychczas nie wyszła — zawieszenie wypłat w srebrze i kurs przymusowy biletów bankowych w całéj pełni trwa dotychczas. Aż do wydania ustaw dalszych upoważnionym został bank narodowy także do wydawania dalszego biletów na 1 i 5 złr.

VIII. Przepisy o pieniądzach papierowych rządowych (Staatspapiergeld). 1) Ustawą z 5. maja 1866, l. 51 d. u. p. uznano wydane na skutek powyższych przepisów (pod VII., 7, 8, 9,) przez bank narodowy bilety bankowe po 1 i 5 złr. w. a. za noty rządowe (Staatsnoten), uwolniono bank od obowiązku ściągania takowych, i postanowiono, że wszystkie rządowe kasy i urzędy przy wszystkich zapłatach, które na skutek osobnych przepisów nie mają być uiszczone w monecie brzęczącéj, przyjmować mają te bilety w wartości imiennéj w miejsce zapłaty, i wypłacać niemi według wartości imiennéj tychże wszystkie zapłaty, od skarbu państwa nie w monecie brzęczącéj się należące. 2) Na skutek ustawy z 25. sierpnia 1866, l. 101 d. u. p. puszczono w obieg formalne noty rządowe po 1 złr. i 5 złr. w. a. i postanowiono, że do takowych nietylko stósować się mają powyższe przepisy (pod 1) odnoszące się do wypłat skarbu państwa i na rzecz skarbu, lecz że także nieuwłaczając przepisom zawartym w ces. rozp. z 7. lutego 1856 i w patencie z 27. kwietnia 1858 każden bez wyjątku jest obowiązanym, noty rządowe w pełnéj tychże wartości przyjmować w miejsce zapłaty a względnie od banku narodowego przy wymianie jego biletów lub przy ściąganiu pojedynczych gatunków takowych. Kurs przymusowy biletów bankowych po 1 i 5 złr. trwać ma do 31. grudnia 1868. 3) Rozp. min. skarbu z 9. lutego 1867, l. 32 d. u. p. zarządzono wydawanie not rządowych po 50 złr. w. a.*).

Zobacz Stubenrauch I., 18—26; Czemeryński II. 56 n. Nagl Dr. Alfred: Ueber die Rechtswirkungen der Veränderungen des österreichischen Geldwesens, insbes. das kais. Pat. vom 20. Februar 1811 auf Privatforderungen (Juristische Blätter 1875, N. 19, 20).

O. 697, 945, 1079, 1320, 1323, 1377, 1432, 1492, 1590, 1592, 1632, 1647, 2061, 2149, 2359, 2769, 3202, 3302, 3367, 3509; wreszcie

*) Obecnie mają zatém z papierów, monetę zastępujących, kurs przymusowy: a) bilety bankowe po 1000, 100 i 10 złr. w. a.; b) noty rządowe po 1, 5 i 50 złr. w. a. Takowe, jako dług nieustalony (administracyjny) zostają pod solidarną gwarancyją obu połów monarchiji austryjacko-węgierskiéj, i łącznie z wydawanemi t. z. obligacyjami hipotecznemi (Hypothekarscheine) nie mogą wynosić więcéj jak 400 milionów (ust. z 24. grudnia 1867 l. 3 d. u. p. z r. 1868 § 5). Nad tém czuwają komisyje, wybrane przez obustronne reprezentacyje (radę państwa i sejm węgierski) do kontroli długów państwa (ust. z 16. czerwca r. 1868, l. 54 d. u. p.). — Wydane na skutek rozp. ces. z 17. listopada 1860, l. 256 d. u. p. znaki pieniężne (Münzscheine) po 10 ct. w. a. zostały z obiegu wywołane (c. r. z 29. sierpnia 1870, l. 108 d. u. p.).

uchwała sądu najwyższego z 8. stycznia 1875, l. 10353 (Gerichtszeitung 1875, N. 19, 20, str. 78; Jur. Blätter 1875, N. 5 str. 65).

§ 987. Jeżeli dający w pożyczkę wymówił sobie zapłatę w szczególnym przez niego danym gatunku pieniędzy; natenczas zapłata w takiéjże monecie uskutecznioną być winna.

§ 988. Prawnie nastąpiona odmiana monety bez zmienienia wewnętrznéj jéj wartości idzie na rachunek wierzyciela. Odbiera zapłatę w oznaczonym, dłużnikowi danym gatunku, n. p. 1000 sztuk dukatów cesarskich lub 300 sztuk dwudziesto-grajcarówek bez względu na to, czyli wartość ich zewnętrzna zniżyła się tymczasem lub podwyższyła. Jeżeli jednak wewnętrzna wartość zmianie uległa, natenczas zapłata uskutecznioną być winna w stosunku do wewnętrznéj wartości, jaką miał gatunek monety w czasie pożyczki.

§ 989. Jeżeli w czasie zapłaty nie ma w obiegu w kraju takiego gatunku monety; natenczas dłużnik powinien zapłacić wierzycielowi w gatunku pieniędzy do tamtego najpodobniejszym, w takiéj ilości i w takim sposobie, ażeby wierzyciel otrzymał taką wewnętrzną wartość tego, co pożyczył, jaka była w czasie pożyczki.

b) w obligacyjach;

§ 990. Pożyczki w obligacyjach publicznych mogą być ważnie w tym tylko sposobie czynione, iż zapłata długu uczynioną będzie albo podobnemi zupełnie obligacyjami jak dług był zaciągnięty; albo téż, że zapłaconą będzie suma według wartości, jaką miała obligacyja w czasie pożyczki.

D. n. z 20. maja 1808, l. 842 z. u. s. stanowi: 1. Przy pożyczkach, czynionych w obligacyjach publicznych, przynoszących procent, wolno stronom za wzajemném porozumieniem się zastrzedz sobie zwrot albo według giełdowéj wartości pieniężnéj, jaką obligacyje w czasie pożyczki miały — albo znowu w równych publicznych obligacyjach, procent przynoszących. 2. Nie oznaczą strony wyraźnie, jak pożyczka zwróconą być ma, natenczas dłużnik pożyczkę, w obligacyjach publicznych, procent przynoszących, otrzymaną — tylko w jednakich obligacyjach publicznych procent przynoszących, jakie otrzymał, zwrócić jest obowiązanym. 3. Obligacyje publiczne, odsetków nie przynoszące, nie mogą być używane do pożyczek procentowych.

D. n. z 23. kwietnia 1813 (l. 1039 z. p. s.): Ponieważ § 24. patentu skarbowego z 20. lutego 1811 (zob. przypisek do § 986, I.) wyraźnie oświadczył, że obligacyje publiczne co do kapitału pozostają nienaruszone, może być także pożyczka zwróconą w podobnych obligacyjach publicznych.

§ 991. Gdy zamiast pieniędzy pożyczonym jest prywatny oblig lub towar; natenczas dłużnik obowiązanym jest tylko oddać napowrót albo oblig, albo powzięty nieuszkodzony towar, albo téż wynagrodzić wierzycielowi szkodę, jaką tenże udowodni.

O. 104, 295, 1094.

c) pożyczki w innych znikomych rzeczach;

§ 992. Jeżeli pożyczka nie jest uczynioną w pieniądzach lecz w innych rzeczach znikomych; natenczas spadnięcie lub podwyższenie się wartości tych rzeczy do czasu ich oddania, żadnéj nie stanowi różnicy, byleby tylko w tym samym gatunku, jakości i ilości oddanemi były.

Zob. § 5 ust. z 14. czerwca 1868, i. 62 d. u. p. w uwadze do § 993.

Procenta.

§ 993. Gdy w jakiéjkolwiek pożyczce wierzyciel ze względu na gatunek, jakość lub ilość więcéj sobie do oddania zastrzegł wyraźnie lub dorozumianie, aniżeli dał; natenczas kontrakt o tyle tylko jest ważnym, o ile prawna stopa procentowa nie jest przestąpioną.

I. W Austryji istniały prawne ograniczenia stopy procentowéj aż do 1. stycznia 1867. — Przekroczenie tych przepisów karane było jako lichwa według pat. z 2. grudnia 1803, l. 640 z. p. s., (a w okręgu byłego wolnego miasta Krakowa według uchwały b. Senatu Rządowego z d. 16. lipca 1844 r., l. 3343 w dz. pr. rzeczyp. Krak. l 22 z r. 1844). Przepisy o lichwie, tyczące się jedynie procentowych pożyczek pieniężnych (§ 1 pat. z r. 1803) — nie miały zastósowania do czynności handlowych kupców i fabrykantów między sobą (§ 2 tamże), do cesyj (d. n. z 18. sierpnia 1804, l. 679 z. p. s.), do interesów prawnych, przez poddanych austryjackich w Turcyji zawartych i tamże wypełnić się mających (§ 15 m. r. z 31. marca 1855, l. 58 d. u. p.), wreszcie do niektórych, osobno w téj mierze uprzywilejowanych lub ogólnie uprawnionych (art. V. rozp. m. z 28. paźdz. 1865, l. 110 d. u. p.) zakładów kredytowych jak austr. banku narodowego, zakładu kredytowego dla handlu i przemysłu, banków zastawniczych, kas oszczędności i t. d. Co do czynności handlowych, pożyczek i długów kupca, wynikających z czynności handlowych — obowiązywały począwszy od 1. lipca 1863 przepisy k. h. mianowicie art. 287—293. — Ustawą z dnia

14. grudnia 1856, l. 160 d. u. p., obowiązującą od 1. stycznia 1867 postanowiono — pomijając tutaj nowe przepisy karne o lichwie — pod względem prawa cywilnego: Znoszą się ustawowe ograniczenia co do miary umówionych przy pożyczkach pieniężnych odsetek i innych świadczeń — również uchyla się zakaz pobierania procentu od procentów. Inne przepisy ustawy cywilnej o kontrakcie pożyczki pozostają w swej mocy (§. 1) Umówiono się o odsetki bez oznaczenia ich wysokości, lub należą się odsetki z ustawy — natenczas rozumieć się ma procent po 6 od sta rocznie, bez względu na to, czy zastaw był danym lub nie. Przepis ten nie odnosi się do nabytych już praw rzeczowych osób trzecich, ani do rozpraw konkursowych i ugodnych, w toku będących (§. 2).

II. Obecnie obowiązuje ustawa z 14. czerwca 1868, l. 62 d. u. p. znosząca ustawy przeciwko lichwie: § 1. Istniejące dotychczas ograniczenie prawne umownéj stopy procentowéj i wysokości kary konwencyjonalnéj przy pożyczkach i należytościach kredytowych, tracą moc obowiązującą. — § 2. Jeżeli umówione zostały odsetki bez oznaczenia wysokości, lub jeżeli należą się z przepisu ustaw, natenczas wynoszą sześć od sta rocznie. — § 3. Odsetek od odsetków wolno żądać: a) jeżeli to wyraźnie umówiono; b) jeżeli o odsetki zapadłe wyniesiono skargę, od dnia doręczenia skargi. — Co do wysokości odsetek od odsetków rozstrzyga przedewszystkiem umowa. Jeżeli zaś w tym względzie nic nie umówiono, natenczas należą się odsetki ustawowe (§ 2). — § 4. O terminie spłaty odsetek stanowi umowa. Jeżeli zaś nic nie umówiono, natenczas odsetki winny być płacone przy zwrocie kapitału, lub corocznie, jeżeli umowa jest zawarta na lat kilka. Odsetki wolno potrącać lub takowych żądać z góry bez wszelkiego ograniczenia. — § 5. Przy pożyczkach wolno sobie wymówić, iż zwróconą być ma większa suma lub ilość, lub że zwrócone być mają rzeczy lepszéj jakości, niżeli były dane; wszakże to, co ma być oddane, musi być tego samego gatunku, jak to, co było daném. — § 6. Wszystkie postanowienia prawa cywilnego i karnego, sprzeczne z powyższemi przepisami, tracą moc obowiązującą; i tak w szczególności patent z dnia 2. grudnia 1803 r. (l. 640. Zbiór ustaw sądowych), rozporządzenie z dnia 14. grudnia 1866, r. (N. 160 d. u. p.), § 485 kodeksu karnego, tudzież §§ 993—998, 1000 i 1196 powszechnéj księgi ustaw cywilnych. Ustawa niniejsza nie narusza statutami uzasadnionych praw zakładów kredytowych i kas oszczędności, przepisów kodeksu handlowego, tudzież patentu z dnia 2. czerwca 1848 r. (zbiór ustaw sądowych N. 1157) i rozporządzenia cesarskiego z dnia 7. lutego 1856 r. (d. u. p. N. 21) o przymusowym kursie pieniędzy papierowych. — § 7. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem 1. lipca 1868 r.; jednakowoż od dnia jéj ogłoszenia nie wolno wytaczać ani prowadzić daléj śledztw o lichwę, ani też wymierzonéj już kary wykonać. Natomiast ustawa ta nie ma żadnego wpływu na czynności prawne, zawarte przedtém, nim weszła w życie, ani na nabyte prawa osób trzecich, ani na sprawy konkursowe i ugodne, w owym czasie rozpoczęte.

III. Inne przepisy o odsetkach: 1) Z ustawy należą się odsetki w przypadkach §§ 514, 947, 954, 1333 k. cyw. art. 220, 287, 288, 290, 291 k. handl.; od zaległych podatków bezpośrednich (ust. z 9. marca 1870, l. 23 d. u. p.) i należytości prawnych (r. m. sk. z 6. kwietnia 1856, l. 50 d. u. p.). 2) Odsetki, które należałyby się wierzycielom od dłużnika upadłego, gdyby nie było upadłości, należą im się także w upadłości (§ 17 ust. o urządzaniu upadł. z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869). Por. §§ 33, 35, 38, 46, 47 ust. o upadł. 3) Trzechletnie zaległości odsetków, należące się z umowy lub ustawy mają równe z kapitałem pierwszeństwo (§ 17 ust. hip. z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p.). 4) W zapisach długu co do kapitałów małoletnich zawsze zastrzedz należy, że wierzycielowi wolno żądać zwrotu całego dłużnego kapitału razem z odsetkami, gdyby odsetki lub w razie umówienia spłaty kapitału w ratach, którakolwiek rata najpóźniéj w ciągu 6 tygodni po terminie płatności nie została uiszczoną (§ 195 pat. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p.).

§ 994. Kontraktem może sobie każdy zastrzedz procent po pięć od sta rocznie, jeżeli jest danym zastaw, po sześć zaś od sta, jeżeli nie ma zastawu. Ta stopa umownego procentu wtenczas także zachowaną być powinna, gdy procent umówionym był bez oznaczenia jego ilości.

Zniesiony § 1, 2, 6 ust. z 14. czerwca 1868, l. 62 d. u. p. przy § 993.

§ 995. Gdy komu należy się procent bez wyraźnéj umowy, lecz z przepisu ustawy; natenczas procent po cztery od sta, a między handlownikami i fabrykantami od władzy upoważnionymi, co do długu z właściwych czynności handlowych wynikłego, po sześć od sta rocznie płaconym być powinien.

Zniesiony § 2 i 6 ust. z 14. czerwca 1868, l. 62 d. u. p. przy § 993.

§ 996. Gdy w umówie oprócz oznaczenia miejsca i czasu do zapłaty wierzycielowi kapitału razem z procentem, inne jeszcze poboczne obowiązki pod jakąkolwiek postacią lub nazwiskiem włożone są na dłużnika; albo też wierzyciel zrobił inne jeszcze zastrzeżenia na rzecz swoję lub drugich; natenczas zastrzeżenia takie i obowiązki są nieważne, jeżeli razem wzięte przechodzą stopę prawnego umownego procentu.

Zniesione §§ 5 i 6 ust. z 14. czerwca 1868, l. 62 d. u. p. przy § 993.

§ 997. Procent płaconym być powinien w powszechności przy oddaniu kapitału; albo rocznie, jeżeli kontrakt na dłużéj aniżeli na rok jest zawartym, a co do terminów płacenia procentu, nic w nim niepostanowiono. Procent z góry najwięcéj za pół roku może być potrącanym. Procent w ilości większéj nad tę z góry po-

trącony powinien być od dnia nastąpionego potrącenia na kapitał **policzonym.**

Zniesione §§ 4, 6 ust. z 14. czerwca 1868, **l. 62 d. u. p.** przy § 993.

§ 998. Procent od procentu nigdy branym być nie może; dwuletnie jednak lub dawniejsze jeszcze procenta, mogą być w skutek umowy na kapitał zamienione.

Zniesiony §§ 3, 6 ust. z **14. czerwca** 1868, l. 62 d. u. p. przy § 993.

§ 999. Procenta od pożyczonych pieniędzy płacone być winny w téjże saméj wartości monety (walucie), co i kapitał.

Przepis ten został ponowionym d. n. z 27. grudnia 1811, l. 965 i d. n. z 24. grudnia 1816, l. 1305 z. p. s.

§ 1000. Jak z powodu lichwy, popełnionéj co do kapitału lub ze względu na przepisaną stopę procentową, postępować należy; o tém ustawa o lichwie stanowi.

Zniesiony § 6 ust. z 14. czerwca 1868, l. 62 d. u. p. przy § 993.

Forma obligu.

§ 1001. Aby oblig stanowił zupełny dowód zawartego kontraktu pożyczki, potrzeba wyrazić w nim rzetelnie i jasno tak właściwego wierzyciela, czyli dającego w pożyczkę, jako też biorącego w pożyczkę czyli dłużnika; przedmiot i sumę pożyczoną; a jeżeli pożyczka jest w pieniądzach, ich gatunek; tudzież wszystkie warunki ściągające się do zapłaty głównego długu i należeć się mogącego procentu. Ustawa sadowa przepisuje jaką zewnętrzną formę oblig mieć powinien, aby dowód stanowił. (§ 887.)

O. 53, 630, 1966, 1971, 2461, 2733, 3283, 3544.

I. Zawarte między małżonkami umowy pożyczkowe, tudzież zeznanie długu czynione przez jednego małżonka na rzecz drugiego wymagają do ważności sporządzenia aktu notaryjalnego (ust. z 25. lipca 1871, l. 76 d. u. p. przy § 883 k. c.).

II. Forma zewnętrzna obligu. Obligom wtedy jedynie zupełna wiara daną będzie, jeżeli je wystawiciel własnoręcznie pisał i podpisał, lub, jeżeli takowe obok podpisu wystawiciela podpisane są jeszcze przez 2 świadków, wedle ustawy niniejszéj wiarogodnych

(§ 182 p. c. gal., § 114 p. c. powsz.). Osobne przepisy istnieją co do obligów banku hipotecznego (§ 11 stat. z 20. marca 1856, l. 36 d. u. p.), galicyjskiego towarzystwa kredytowego ziemskiego (§ 12 stat.); austryj. zakładu kredytowego (§ 11 stat. z 6. listop. 1855, l. 186 d. u. p.) i banku hipotecznego dla Czech (§ 29 stat. z 26. grudnia 1864, l. 99 d. u. p.).

III. Moc dowodowa obligów. Oblig wedle tych wymogów (pod II.) wydany, dowodzi zawsze przeciw onego wystawicielowi; zarzut przeto niewyliczonych pieniędzy nie pociąga za sobą téj następności, aby posiadacz obligu obowiązanym był do stawiania innego jeszcze dowodu, lecz wystawiciel, jeżeli mniema, że na téj zasadzie treść obligu zaprzeczyć może, winien dowodzić, iż pieniędzy nie wyliczono (§ 183 p. c. gal. — pat. z 1. marca 1787 l. 636 z. p. s.).

IV. Obligacyje udziałowe (Partialobligationen) pożyczek prywatnych nie powinny opiewać na niższą kwotę niż 100 złr., i wystawione być muszą na oznaczone nazwiska (rozp. prezyd. izby nadw. z 17. grudnia 1847, l. 1105 z. p. s.).

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY DRUGI.

O pełnomocnictwie i innych rodzajach sprawowania cudzych interesów.

Pr. Inst. III. 27, 28, Dig. XVII. 1; III. 5; XV. 3; Cod. IV. 35; **II. 19.** — Pp. I. 13; — K. N. art. 1370—1381 (III. tyt. 4); **1984—2010 (III. tyt. 13);** — P. s. §§ 1295—1358.

Kontrakt pełnomocnictwa.

§ 1002. Kontrakt, przez który przyjmuje kto na siebie sprawowanie powierzonego mu interesu w imieniu drugiego, nazywa się kontraktem pełnomocnictwa. (§§ 878, 957, 960, 1151, 1300.)

Unger II. 139[40].

§ 1003. Osoby, które do sprawowania pewnych interesów publicznie są ustanowionemi, obowiązane są w skutek danego im w przedmiocie takim zlecenia, oświadczyć zlecającemu bezzwłocznie i wyraźnie, czyli takowe przyjmują lub przeciwnie; inaczéj stają się odpowiedzialnemi względem zlecającego za zrządzoną tym sposobem szkodę. (§ 904.)

1. Adwokat nie jest obowiązanym przyjmować zastępstwa strony i może takowego odmówić nie podając powodów; obowiązanym zaś jest odmówić zastępstwa lub nawet udzielania rady, jeżeli stronę przeciwną zastępował w sprawie téj saméj, lub innéj, z takową w związku będącéj, lub w takich sprawach przedtém był czynnym jako sędzia lub prokurator rządowy. Również nie wolno mu służyć lub udzielać rady obu stronom w téj saméj sprawie spornéj (§ 10 ust. o adw. z 6. lipca 1868, l. 96 d. u. p.).

2. Notaryjusz nie może odmawiać czynności urzędowéj, gdy jest o takową proszony, wyjąwszy przypadków przewidzianych w § 33 i 34 ust. not. — Ust. not. z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p. § 33: Notaryjusz nie może sporządzić dokumentu notaryjalnego w sprawach, w których sam jest interesowanym, jakoteż w sprawach swojéj żony i osób, które są z nim w linii prostéj spokrewnione, spowinowacone lub połączone przez przysposobienie, albo z któremi w linii pobocznéj jest spokrewnionym aż do czwartego, lub spowinowaconym do drugiego stopnia. Toż samo rozumie się, gdy w dokumencie ma być zrobioném rozrządzenie na korzyść jego własną lub jednéj z osób powyższych. Dokument notaryjalny, sporządzony bez względu na to postanowienie, nie ma mocy dokumentu publicznego. — § 34. Notaryjusz nie może przedsiębrać czynności urzędowéj w sprawach zakazanych, lub takich, względnie których można powziąć słuszne podejrzenie, że strony wchodzą w nie tylko dla pozoru, dla obejścia ustawy, albo na szkodę trzeciego, przeciwko prawu. — Podobnież zabronioném jest notaryjuszowi przedsiębrać czynność urzędową z takiemi osobami, o których wié, lub słusznie domyślać się może, iż z powodu małoletności lub z innéj przyczyny są niezdolnemi do czynności prawnéj, przedsięwziąć się mającéj.

3. Co do stręczycieli handlowych czyli senzalów, zob. ust. z 4. kwietnia 1875, l. 68 d. u. p.

4. Jeśli kupiec, który otrzymuje zlecenie, zostaje w stosunkach handlowych z dającym takowe, albo sam się mu nastręczył do załatwienia takowych zleceń, obowiązany jest dać bezzwłocznie odpowiedź, inaczéj bowiem milczenie jego znaczyć będzie tyle, co podjęcie się zlecenia (art. 323 k. h.).

Podział pełnomocnictwa:*)

na darme i za wynagrodzenia;

§ 1004. Jeżeli za sprawowanie cudzego interesu umówioną jest nagroda wyraźnie albo dorozumianie przez wzgląd na stan pełnomocnika; natenczas kontrakt jest pod tytułem obciążającym, w przeciwnym razie pod tytułem darmym. (§§ 863, 940, 969, 1013, 1152, 1163.)

O. 1919, 2040, 3397. — Unger II. 221.

*) Oprócz wyliczonych przy §§ 1004, 1005, 1006 i 1007 podziałów — różni ustawa pełnomocnictwa jawne i tajemne (§ 1017); rzeczywiście udzielone i prawnie domniemane (§§ 1029—1033, 1238).

Por. co do adwokatów § 16 ust. o adw. z 6. lipca 1868, l. 96 d. u. p., co do notaryjuszów §§ 5 i 171 ust. not. z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p., — co do kupców art. 290 k. h., — co do stręczycieli handlowych art. 82 k. h. w osnowie ust. z 4. kwietnia 1875, l. 68 d. u. p.

na ustne i pisemne;

§ 1005. Kontrakt pełnomocnictwa zawartym być może ustnie albo na piśmie. Dokument w przedmiocie tym przez pełnomocdawcę pełnomocnikowi wydany, nazywa się pełnomocnictwem. (§§ 76, 81, 883, 1029.)

1. Adwokat przyjąwszy sprawę, winien zażądać od strony udzielenia sobie natychmiast pełnomocnictwa na piśmie. Takowe przez każdą stronę w szczególności ma być podpisane; mieścić w sobie upoważnienie adwokata do podstawienia innego w swe miejsce i rozciągać się także do spadkobierców pełnomocdawcy (§ 548 p. c. gal. Por. §§ 14, 15 ust. o adwokatach z 6. lipca 1868, l. 96 d. u. p.).

2. Pełnomocnik, do zastępstwa strony w sporze sumarycznym, zaopatrzonym być musi pełnomocnictwem pisemném (§ 9 d. n. z 18. października 1845, l. 906 z. p. s.). — To samo stanowi § 9 ust. z 27. kwietnia 1873, l. 66 d. u. p. o pełnomocnikach w sprawach drobiazgowych.

3. Ust. hip. z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p. § 31: Wpis może nastąpić tylko na podstawie dokumentów publicznych, lub takich dokumentów prywatnych, na których podpisy są sądownie lub notaryjalnie uwierzytelnione. Oprócz tego, wpis na podstawie dokumentów pełnomocnika przeciwko mocodawcy, tylko wtedy pozwolonym być może, gdy pełnomocnictwo przez tegoż wystawione, albo na oznaczony interes opiewa, albo przynajmniéj nie wcześniéj, jak w przeciągu roku, przed podaniem o wpis wystawioném było. — Por. także § 77 ust. hip.

4. Ust. notar. z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p. § 3. Pełnomocnictwa, na podstawie których akt notaryjalny ma być sporządzonym, jeżeli nie są już dokumentami publicznymi, powinny być sądownie lub notaryjalnie uwierzytelnione, a wtedy dopiero mogą aktowi zapewnić wykonalność. Por. § 69 ust. notar. — § 2 ces. rozp. z 21. maja 1855, l. 95 d. u. p.

5. O pełnomocnictwach do oświadczeń wekslowych zob. ust. z 19. czerwca 1872, l. 88 d. u. p.

ogólne lub szczególne;

§ 1006. Pełnomocnictwo jest albo ogólne albo szczególne, według tego, jak komu sprawowanie wszystkich albo niektórych tylko interesów jest powierzoném. Pełnomocnictwa szczególne mogą mieć za przedmiot: albo wyłącznie interesa sądowe, albo wyłącznie interesa za-

sądowe, albo też pojedyncze tylko interesa jednego lub drugiego gatunku. (§ 1008.)

O. 1882.

nieograniczone lub ograniczone;

§ 1007. Pełnomocnictwo danem bywa albo z nieograniczoną, albo z ograniczoną władzą działania. Pełnomocnik nieograniczony ma prawo prowadzić interes podług swego przekonania i sumienia; pełnomocnik ograniczony ma wskazane granice, w których i sposób, w jakim poruczony mu interes ma prowadzić. (§§ 1009, 1017, 1027, 1034.)

§ 1008. Pełnomocnictwo szczególne z wyrażeniem gatunku interesu, do którego się odnosi, potrzebném jest: do pozbywania rzeczy w imieniu drugiego lub do nabywania onychże pod tytułem obciążającym; do zaciągania lub dawania pożyczek; do odbierania pieniędzy lub wartości pieniężnéj; do wyniesienia sporu; do wskazywania, przyjmowania i odkazywania przysiąg, lub do zawierania ugód. Do bezwarunkowego przyjęcia lub zrzeczenia się dziedzictwa; do zawierania kontraktu spółki; do darowizny; do wybrania rozjemcy; lub do darmego zrzeczenia się prawa; potrzeba aby pełnomocnictwo szczegółowo na pojedynczy taki interes udzieloném było. Pełnomocnictwa ogólne chociaż nieograniczone, wtenczas tylko w przypadkach tych są dostatecznemi, jeżeli gatunek interesu jest w nich wyrażonym. (§ 1380.)

O. 145, 221, 655, 789, 848, 853, 1350, 1549, 1593, 1596, 1706, 1779, 1882, 2437, 2691, 2846, 3267, 3492.

1. Upoważnienie do wskazywania, przyjmowania i odkazywania przysiąg, do zawierania ugód, do odbierania pieniędzy lub wartości pieniężnéj musi, przynajmniéj z wyraźném wymienieniem gatunku interesu, być zawarte także w pełnomocnictwach dla adwokatów (d. n. z 28. maja 1789, l. 1012 z. p. s.)

2. Prokuratoryja skarbu (zob. przyp. do § 290 k. c. str. 180) potrzebuje do wskazywania przyjmowania lub odkazywania przysiąg, daléj do zawarcia ugody osobnego zezwolenia właściwéj władzy administracyjnéj (r. m. spr. z 25. kwietnia 1856, l. 8911).

3. Prokura uprawnia do wszelkich kroków sądowych i zasądowych, oraz czynności prawnych, jakie się z handlu wywiązują; zastępuje wszelkie pełnomocnictwa szczególne, jakich ustawy krajowe wymagają, upoważnia do przyjmowania i odprawiania pomocników handlowych i pełnomocników. Prokurant

wtedy tylko mocen jest pozbywać lub obciążać nieruchomości, gdy ma do tego osobne umocowanie (art. 43 k. h.). Pełnomocnictwo handlowego pełnomocnika rozciąga się do wszelkich czynności i działań prawnych, jakie z takiego przedsiębiorstwa handlowego, lub z takich czynności zwykle się wywiązują. Wszelako pełnomocnik handlowy wtedy tylko jest mocen zaciągać zobowiązania wekslowe i pożyczki i spory prowadzić, kiedy ma na to szczególne upoważnienie. Zresztą do czynności, na które się jego pełnomocnictwo rozciąga, nie potrzebuje szczególnego, ustawami krajowemi przepisanego umocowania (art. 47 k. h.). — Por. art. 298 k. h.

4. Samo poruczenie pośrednictwa w czynności nie ma być jeszcze uważane za umocowanie strączyciela handlowego do odbioru zapłaty lub innego umówionego świadczenia. Strączyciel jednak także bez osobnego pełnomocnictwa uprawnionym jest do odbioru zapłaty za przedmioty obrotu, względem których pośredniczył, jeżeli on takowe wydaje (art. 67 k. h. według brzmienia ustawy z 4. kwietnia 1875, l. 68 d. u. p.).

5. W upadłości zawiadowca masy w stosunku do osób trzecich na zasadzie swojéj nominacyji może przedsiębrać wszelkie czynności i kroki prawne, jakie się wywiązują z dopełnienia obowiązków jego urzędu. Upoważnienie to rozciąga się do wszystkich czynności, do których podług powszechnego kodeksu cywilnego wymagane jest szczegółowe, według swego brzmienia do pewnego rodzaju czynności odnoszące się pełnomocnictwo, mianowicie zaś do przyjmowania i kwitowania z odbioru pieniędzy i wartości pieniężnych, o ile te zostają w związku ze sprawowaniem zarządu. Gdy chodzi o podniesienie pieniędzy, kosztowności lub wartości w papierach z kas publicznych od władz lub urzędów, w każdym takim razie komisarz upadłości wygotuje mu stósowny dowód legitymacyjny. Paragrafy 147 i 148 przepisują, w których przypadkach ma miejsce ograniczenie upoważnienia, jakie jemu w moc zamianowania służy (§ 78 ust. o upadł. z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869). Por. § 140 tamże.

6. O upoważnieniu zastępców spółki handlowéj jawnéj zob. art. 114 k. h. — likwidatorów téjże zob. art. 137 k. h., — spółki komandytowéj zob. art. 167 k. h., — spółki komandytowéj na akcyje zob. art. 196 k. h. — spółki akcyjnéj zob. art. 230, 231, 234, 244 k. h.

7. Prawo dyrekcyji towarzystw zarobkowych i gospodarczych do zastępowania towarzystwa rozciąga się także na wszystkie czynności, do których według powszechnego prawa cywilnego potrzeba szczególnego upoważnienia, na gatunek interesów opiewającego (§ 18 ust. z 9. kwietnia 1873, l. 70 d. u. p.).

8. O pełnomocnictwie do zawarcia małżeństwa por. § 76 k. cyw.

9. O uprawnieniu opiekuna por. § 233 k. cyw. (str. 154).

Prawa i obowiązki pełnomocnika.

§ 1009. Pełnomocnik obowiązanym jest stósownie do zobowiązania i danego mu pełnomocnictwa sprawować

interes pilnie i rzetelnie, tudzież wszelkie pożytki z interesu wynikające pełnomocdawcy oddać. Służy mu prawo, chociażby tylko ograniczone miał pełnomocnictwo, używać wszelkich środków, które z naturą interesu w konieczném zostają związku, albo odpowiadają zamiarowi pełnomocdawcy. Jeżeli zaś przestępuje granice pełnomocnictwa, natenczas odpowiedzialnym jest za skutki ztąd wynikłe. (§§ 1007, 1016, 1017, 1029, 1304, 1323, 1324.)

O. 124, 145, 538, 655, 784, 1384, 1596, 1645, 1728, 2108, 2238, 2978.

§ 1010. Jeżeli pełnomocnik sprawowanie interesu powierza trzeciemu bez potrzeby; natenczas sam tylko za skutek odpowiada. Jeżeli zaś ustanowienie zastępcy jest mu wyraźnie w pełnomocnictwie dozwoloném, albo téż dla zachodzących okoliczności koniecznem; natenczas odpowiada jedynie za winę w wyborze osoby popełnioną. (§ 1315.)

O. 2108, 3292, 3715.

Prokurant lub pełnomocnik handlowy nie może bez zezwolenia pryncypała swojéj prokury lub pełnomocnictwa handlowego na kogo innego przenosić (art. 53 k. h.).

Adwokat może w razie przeszkody innego adwokata ustanowić zastępcą pod odpowiedzialnością prawną; w przypadkach przeszkody trwającéj lub dłuższéj nieobecności donieść należy o zastępstwie izbie adwokackiéj (§ 15). W sprawach, nie wymagających wyraźnie przybrania adwokata, może adwokat poruczyć zastępstwo — pod własną jednak odpowiedzialnością, — kandydatowi adwokackiemu, u niego obowiązki pełniącemu, który ma się wykazać upoważnieniem wydziału izby adwokackiéj (§ 16 ust. z 6. lipca 1868, l. 98 d. u. p.).

§ 1011. Jeżeli sprawowanie interesu poruczone jest kilku razem pełnomocnikom; natenczas, aby interes był ważnym i pełnomocdawcę obowiązującym, wszyscy spólnie działać powinni, chybaby w pełnomocnictwie jednemu lub więcéj z nich zupełna władza wyraźnie nadaną była. (§§ 838, 889, 1302, 1303.)

O. 647.

§ 1012. Pełnomocnik obowiązanym jest wynagrodzić pełnomocdawcy szkodę przez siebie zrządzoną, tudzież na każde jego żądanie złożyć mu rachunki, jeżeli tego natura interesu wymaga. (§§ 837, 1295—1298, 1299, 1300, 1311.)

O. 784, 1301.

§ 1013. Oprócz przypadku w § 1004 wyrażonego, nie służy pełnomocnikom prawo żądać wynagrodzenia za starania przez nich łożone. Nie jest im wolno, bez zezwolenia pełnomocdawcy, przyjmować podarunków od trzeciego z powodu sprawowania interesu. Wzięte tym sposobem, ściągnione będą na rzecz ubogich.

O. 1273, 3512.

pełnomocdawcy;

§ 1014. Pełnomocdawca obowiązanym jest zwrócić pełnomocnikowi wszystkie z powodu sprawowania interesu wyłożone potrzebne lub pożyteczne wydatki, chociażby takowe pomyślnego skutku nie miały, a nawet na żądanie pełnomocnika, dać mu odpowiednią zaliczkę na opędzenie wydatków w gotowiźnie czynionemi być mających; obowiązanym jest także wynagrodzić mu wszelką szkodę z jego winy wynikłą, lub z wykonaniem zlecenia połączoną. (§ 837.)

§ 1015. Jeżeli pełnomocnik przez sprawowanie interesu ponosi szkodę jedynie przypadkowym sposobem, a pełnomocnictwo jest darme; natenczas takiego tylko wynagrodzenia domagać się może, jakieby mu się za sprawowanie interesu w najwyższéj ilości należeć mogło, gdyby kontrakt był pod tytułem obciążającym. (§ 1311.)

§ 1016. Jeżeli pełnomocnik przestępuje granice swego pełnomocnictwa, natenczas pełnomocdawca o tyle tylko jest obowiązanym, o ile interes potwierdził, albo z niego korzystał. (§ 1009).

O. 145, 358, 784, 809, 1351, 2109, 3705.

Zob. Dr. Fr. Fischer w czasopiśmie prawniczém Wagnera (1826 II. str. 119).

ze względu na trzeciego.

§ 1017. Pełnomocnik, stósownie do osnowy pełnomocnictwa, wyobrażając pełnomocdawcę, może nabywać dla niego prawa i zaciągać na niego obowiązki. Jeżeli zatém w granicach jawnego pełnomocnictwa zawarł kontrakt z trzecim; prawa i obowiązki z kontraktu tego wynikające służą pełnomocdawcy i trzeciemu, nie zaś pełno-

mocnikowi. Pełnomocnictwo tajemne nie ma wpływu na prawa trzeciego.

O. 81, 381, 538, 784, 1108, 1351, 1645, 1821, 2010, 2238, 2730, 3468.

O odpowiedzialności osobistéj działającego imieniem trzeciego bez pełnomocnictwa tegoż por. O. 1295, zob. także k. h. art. 55, 298.

1. Ust. wekslowe z 25. stycznia 1850, l. 51 d. u. p. art. 95: Kto nie mając do tego pełnomocnictwa, podpisuje się na oświadczeniu wekslowém jako pełnomocnik drugiego, odpowiada osobiście, tak samo jakby odpowiadał mniemany mocodawca, gdyby pełnomocnictwo był udzielił. To samo stosuje się do opiekunów i innych zastępców, wystawiających oświadczenia wekslowe z przekroczeniem swéj władzy.

2. Spółki komandytowe nabywają prawa i obowiązki za pośrednictwem spólników osobiście odpowiedzialnych (art. 167, 196 k. h.), zaś spółki akcyjne i towarzystwa zarobkowe i gospodarcze za pośrednictwem dyrekcyji (art. 230 k. h. § 18 ust. z 9. kwietnia 1873, l. 70 d. u. p.).

3. O zastępstwie gmin świeckich i duchownych por. uwagi przy §§ 27, 362 i 867. Co do zakonów i korporacyj duchownych stanowi rozp. min. z 18. czerwca 1858, l. 95 dz. u. p. że takowe w czynnościach prawnych zastępują miejscowi przełożeni zakonni, którzy jednak, jeżeli według reguły zakonu podlegają prowincyjałowi, tegoż zezwoleniem wykazać się winni. Przepisy zakonne, któreby przełożonych miejscowych przy zawieraniu czynności prawnych innym ograniczeniom poddawały, mają być przedłożone ministerstwu wyznań i oświecenia i podane do wiadomości publicznéj. Tylko przeciw ważności czynności, po obwieszczeniu statutów zawartych, można na podstawie tychże wnosić zarzuty. Przy rozprawach, w sprawach cywilnych przed władzami publicznemi odbywanych, złożyć mają przełożeni zakonów potwierdzenie biskupa, że są przełożonymi, a jeżeli idzie o nabycie własności, biskup zarazem potwierdzi, że zakon według swéj reguły może własność nabywać.

§ 1018. Interesa w granicach pełnomocnictwa przez pełnomocnika zawarte, obowiązują pełnomocdawcę i trzeciego w tym nawet przypadku, gdy ustanowiony pełnomocnik nie jest zdatnym do zobowiązania siebie samego.

§ 1019. Gdy pełnomocnik otrzymał zlecenie, aby co na korzyść trzeciego uczynił i zlecenie to przyjął; natenczas trzeci, skoro o tém przez pełnomocdawcę lub pełnomocnika uwiadomionym będzie, może wynieść skargę przeciwko jednemu lub drugiemu. (§§ 881, 1403, 1405.)

O. 163, 423, 747, 1523.

Rozwiązanie kontraktu:

przez odwołanie;

§ 1020. Wolno jest pełnomocdawcy odwołać pełnomocnictwo według upodobania; jednak obowiązanym jest nietylko wynagrodzić pełnomocnikowi poniesione przez ten czas koszta i szkodę, jeżeli jaką poniósł, ale nawet zapłacić część nagrody łożonym staraniom odpowiedniéj. Przepis ten wtenczas także ma zastósowanie, gdy interes dla jakiego przypadku ukończonym nie został. (§§ 1014, 1026, 1160.)

O. 423, 604, 1176.

§ 13 ust. z 6. lipca 1868, l. 96 d. u. p.: Adwokat nie jest obowiązanym, zwrócić stronie pełnomocnictwo; strona jednak ma prawo uwidocznić na pełnomocnictwie tegoż odwołanie.

złożenie:

§ 1021. Pełnomocnik może także złożyć przyjęte pełnomocnictwo przed ukończeniem interesu onemuż szczegółowo zleconego, lub na zasadzie ogólnego pełnomocnictwa rozpoczętego; natenczas obowiązanym jest wynagrodzić wszelką ztąd wynikającą szkodę; chybaby w dokończeniu zachodziła nieprzewidziana i nieuchronna przeszkoda. (§ 1006.)

Ust. z 6. lipca 1868, l. 96 d. u. p. § 11: Adwokat winien popierać powierzoną sobie sprawę, jak długo istnieje pełnomocnictwo i odpowiada za niewypełnienie. Adwokat jednak ma prawo stronie zastępstwo wypowiedzieć, a w tym przypadku jak, również, jeżeli wypowiedzenie od strony wychodzi, — obowiązanym jest stronę zastępować jeszcze przez dni 14, licząc od dnia doręczenia wypowiedzenia, o tyle, ile to jest potrzebném, by ochronić stronę od uszczerbku w prawach. — Obowiązek ten ustaje, jeżeli strona odwołała pełnomocnictwo adwokatowi udzielone.

śmierć·

§ 1022. Przez śmierć pełnomocdawcy lub pełnomocnika rozwiązuje się w powszechności kontrakt pełnomocnictwa. Jeżeli jednak rozpoczęty interes nie może być bez oczywistéj szkody dla dziedziców przerwanym, albo też pełnomocnictwo nawet po śmierci pełnomocdawcy trwać ma; natenczas pełnomocnik ma prawo i jest obowiązanym dokończyć interesu. (§ 1025.)

O. 747, 2318, 3170, 3988.

Wyjątki zawiera k. h. w art. 54 i 297. Prokura lub pełnomocnictwo handlowe są w każdéj chwili odwołalne, ale bez ujmy

praw, wynikających ze służby jeszcze trwającéj. Śmierć pryncypała nie gasi prokury ani umocowania handlowego (art. 54). Propozycyja, zlecenie lub pełnomocnictwo, które wyszły od kupca w interesie handlu nie gasną z jego śmiercią, chyba że przeciwna wola z jego oświadczenia lub z okoliczności wypływa (art. 297).

§ 1023. Pełnomocnictwo udzielone lub przyjęte przez korporacyją ustaje z zupełnem jéj wygaśnieniem. (§ 1214.)

lub przez ogłoszenie kredy.

§ 1024. Jeżeli do majątku pełnomocdawcy ogłoszona jest kreda, natenczas to wszystko, co pełnomocnik po tém ogłoszeniu w imieniu tego pełnomocdawcy uczynił, nie ma żadnego skutku. Podobnie ustaje samo przez się pełnomocnictwo przez ogłoszenie kredy do majątku pełnomocnika.

O. 410, 785, 1533.

Skutki prawne otwarcia upadłości następują z początkiem dnia, w ciągu którego w sądzie upadłości obwieszczenie o takowéj na domu sądowym wywieszone zostało (§ 2 ust. z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869).

Kiedy obowiązek z pełnomocnictwa wynikający, utrzymuje się pomimo ustania pełnomocnictwa.

§ 1025. Jeżeli pełnomocnictwo ustaje przez odwołanie, złożenie, albo przez śmierć pełnomocdawcy lub pełnomocnika; natenczas interesy, niecierpiące zwłoki dopóty sprawowanemi być powinny, dopóki pełnomocdawca lub jego dziedzice nie poczynią innych rozporządzeń lub nie będą mieć sposobności do poczynienia takowych. (§ 1022.)

§ 1026. Umowy po ustaniu pełnomocnictwa zawarte z trzecim, który o tém bez własnéj winy nie wiedział; zachowują także moc obowiązującą, a pełnomocdawca może poszukiwać szkody swojéj jedynie na pełnomocniku, który ustanie pełnomocnictwa zataił. (§§ 76, 1017.)

O. 400.

Dorozumiane pełnomocnictwo dla osób w służbie zostających.

§ 1027. Przepisy, w rozdziale tym zawarte, stósują się także do właścicieli handlów, okrętu, sklepu handlowego lub do innych przemysłowców, którzy oddają zarząd faktorowi, szyprowi, kupczykowi lub innemu zawiadowcy. (§§ 970, 1031, 1033, 1430.)

O. 124, 381, 853, 2846.

1. Osobne przepisy o pełnomocnictwach handlowych zawiera k. h. w art. 41—56 (o prokurantach i pełnomocnikach handlowych) art. 58, 59 (o pomocnikach handlowych). §§ 23—25. ust. wprow. k. h. z 17. grudnia 1862, l. 1 d. u. p. z r. 1863; art. 297, 298 (o pełnomocnictwach w czynnościach handlowych).

2. Według art. 272 k. h. są czynnościami handlowemi, jeżeli kto trudni się niemi w sposobie zarobkowania: 4. pośrednictwo w czynnościach handlowych, lub zawieranie tychże dla osób innych; wszakże czynności urzędowe strzeczycieli handlowych nie są tu objęte. — O przedsiębiorstwie komisowém (t. j. zawieraniu czynności handlowych w sposobie zarobkowania we własném imieniu lecz na rachunek dającego zlecenia) zob. k. h. art. 360—378.

§ 1028. Prawa zawiadowców takich rozpoznawanemi być powinny podług dokumentu, którym są ustanowieni i który między handlownikami zależy na władzy podpisywania, należycie ogłoszonéj (firma). (§ 1201.)

Por. uwagi do § 1027 pod 1.

§ 1029. Rozciągłość pełnomocnictwa, które nie jest udzieloném na piśmie, ocenia się podług przedmiotu i natury interesu. Kto drugiemu oddał zarząd, ten także domniemanie dał mu władzę czynienia tego wszystkiego, czego sam zarząd wymaga i co zwykle jest z nim połączone (§ 1009).

O. 124, 381, 805, 853, 2108, 2238, 3233.

§ 1030. Jeżeli właściciel handlu lub przemysłowiec dozwolił kupczykowi lub uczniowi sprzedawać towary w sklepie lub za sklepem; natenczas jest domniemanie, że wzmiankowane osoby umocowane są także do odbierania zapłaty, i do kwitowania z niéj.

O. 400, 853, 2846.

K. h. art. 50: Kto jest umieszczonym w sklepie lub otwartym magazynie lub składzie towarów, poczytuje się za umocowanego do takich sprzedaży i odbiorów tamże, jakie w podobnych sklepach, magazynach lub składach towarów zwykle się odbywają. — Art. 51.: Kto przynosi towar z rachunkiem niezakwitowanym, nie uważa się jeszcze za umocowanego tém samém do odbioru zapłaty. — Art. 296. Oddawca kwitu poczytuje się za umocowanego do odbioru zapłaty, byleby wiadome płacącemu okoliczności nie sprzeciwiały się takiemu domniemaniu.

§ 1031. Pełnomocnictwo do sprzedaży towarów w imieniu właściciela nie nadaje prawa zakupywania towarów w jego imieniu; przywoźnicy także nie mogą ani odbierać wartości za powierzone im towary, ani zaciągać na nich pożyczki; jeżeli do tego w liście przywozowym nie są wyraźnie upoważnieni. (§§ 970, 1017, 1027.)

Por. przepisy o przewoźnictwie w art. 390—421 k. h.

§ 1032. Służbodawcy i głowy familij nie są obowiązani płacić to, co ich służący lub inni domownicy na bórg wzięli. Dający na bórg w przypadku takim dowieść powinien, iż mieli do tego zlecenie.

O. 1351.

§ 1033. Jeżeli jednak między dającym i biorącym na bórg zaprowadzoną jest książka, w któréj zapisywane są rzeczy na bórg dane; natenczas jest domniemanie, że przychodzący z nią ma upoważnienie do brania towarów na bórg. (§ 1430.)

Pełnomocnictwo sądowe i ustawnicze.

§ 1034. Prawo opiekunów i kuratorów do sprawowania interesów osób ich pieczy poruczonych polega na rozporządzeniu sądu, przez który są ustanowionymi. Ojcu i mężowi ustawa nadaje władzę do zastępowania dziecięcia i żony. Przepisy pod tym względem zamieszczone są na właściwych miejscach.

O. 2053, 3243.

Por. o opiekunach §§ 233—236, kuratorach § 282, o ojcu w stosunku do dzieci §§ 150—152, o mężu w stosunku do żony §§ 91, 1238—1241 k. cyw. i uwagi do § 1008 k. c.

Sprawowanie interesu bez zlecenia;

§ 1035. Nikt bez wyraźnéj lub dorozumianéj umowy, albo bez udzielonéj sobie przez sąd lub przez ustawę władzy, nie może w ogólności mięszać się do spraw cudzych; w przeciwnym razie odpowiedzialnym jest za wszystkie skutki. (§§ 336, 418, 419, 517, 1038, 1040, 1097, 1299, 1301, 1311.)

O. 2116, 3263, 3267.

w przypadku potrzeby;

§ 1036. Kto, chociaż bez żądania, zajmuje się cudzym interesem dla odwrócenia zagrażającéj szkody, temu osoba, któréj interes był sprawowanym, obowiązaną jest zwrócić potrzebne i stósowne wydatki w tym nawet przypadku, gdyby staranie sprawującego interes bez jego winy bez skutku pozostało (§ 403). (§ 1312.)

O. 3930.

lub na korzyść drugiego.

§ 1037. Kto jedynie dla korzyści drugiego cudze interesa chce sprawować, ten powinien otrzymać na to jego zezwolenie. Jeżeli sprawujący interesa nie ma wprawdzie zezwolenia, przecież sprawował interes własnym kosztem z widoczną i przeważającą korzyścią dla drugiego; natenczas ten ostatni wyłożone przez niego koszta zwrócić mu powinien. (§ 837.)

O. 2852.

§ 1038. Jeżeli zaś przeważająca korzyść nie jest widoczną, albo téż sprawujący interesa samowolnie tak ważne poczynił zmiany w cudzéj rzeczy, iż takowa nie może służyć drugiemu do użytku, do jakiego jéj dotąd używał; natenczas właściciel nie jest obowiązanym do wynagrodzenia; owszem żądać może, aby sprawujący interesa swoim kosztem rzecz do pierwszego przyprowadził stanu, lub gdyby to nastąpić nie mogło, aby mu dał zupełne zadosyć uczynienie. (§ 1323.)

§ 1039. Kto bez zlecenia podjął się cudzego interesu, ten obowiązanym jest doprowadzić go do końca i tak jak pełnomocnik, dokładny z tego złożyć rachunek. (§ 837, 1009—1012.)

przeciwko woli drugiego;

§ 1040. Gdy kto przeciwko ważnie oświadczonéj woli właściciela wdziera się w sprawowanie cudzego interesu; albo przez takie wmięszanie się przeszkadza prawnemu pełnomocnikowi w sprawowaniu interesu; natenczas odpowiedzialnym jest nietylko za wynikłą tym sposobem szkodę i utracone zyski, ale nadto traci po-

czynione nakłady, jeżeli w naturze odebranemi być nie mogą. (§ 1324.)

O. 1210, 3930.

Użycie rzeczy na korzyść drugiego.

§ 1041. Gdy bez sprawowania interesu, rzecz na korzyść drugiego jest użytą, natenczas chociażby później korzyść ta ustała, może właściciel żądać albo zwrotu jéj w naturze, lub gdyby to nastąpić nie mogło, zwrotu wartości, jaką miała w czasie jéj użycia. (§§ 414, 415; 403, 1036.)

O. 330, 542, 552, 1773, 3048, 3739.)

§ 1042. Kto ponosi za drugiego taki wydatek, któryby on sam podług ustawy ponieśćby musiał, ten ma prawo domagać się wynagrodzenia. (§ 1358.)

O. 71, 226, 330, 338, 646, 733, 822, 851, 1089, 1214, 1375, 1393, 1580, 1712, 1775, 1887, 1889, 1961, 2003, 2054, 2110, 2265, 2373, 2395, 2537, 2636, 2735, 2747, 2756, 2976, 2852, 3085, 3304, 3426, 3443, 3541, 3591, 3629, 3677, 3739, 3898, 3923, 3974.

Koszta konieczne oszacowania i sprzedaży nieruchomości, wynikłe z powodu popierania egzekucyji do nieruchomości, tudzież koszta konieczne rozdziału ceny licytacyjnéj, mają być przedewszystkiem zaspokojone z ceny kupna przed rozdziałem téjże między wierzycieli (u. s. n. z 19. sierpnia 1863, l. 5636 k. o. l. 57). Por. § 31 ust. o upadł. z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869 — i orzeczenia tryb. najw. podane w uwadze przy § 167 k. c. (str. 137).

§ 1043. Jeżeli kto w razie potrzeby poświęcił własność swoję dla odwrócenia od siebie i drugich większéj szkody; natenczas wszyscy, którzy przez to korzyść odnieśli, obowiązani są stosunkowo onegoż wynagrodzić. Bliższe zastósowanie tego przepisu do przypadków na morzu, jest przedmiotem ustawy morskiéj.

O. 330, 542, 3930. — P. r. Dig. 14, 2.

Według obowiązujących porządków pożarowych (w Galicyji dla miast z 28. lipca 1786 a dla gmin wiejskich z 18. lipca 1786) właściciele tych domów, z których dla ugaszenia ognia dachy pozrywano, lub które rozerwane zostały, mają udział we wszelkich prawach i uwzględnieniach, służących rzeczywistym pogorzelcom.

§ 1044. Podział szkód przez wojnę zrządzonych stanowią władze polityczne, według oddzielnych przepisów.

1. Co do szkód, przez wojnę zrządzonych, zawierają Najw. postan. z 5. kwietnia 1816 i z 2. kwietnia 1821 (d. k. n. z 16. kwietnia 1821 z. u. adm. tom 49, str. 138) następujące zasady: a) Za przypadkowe lub swawolne uszkodzenia, przez wojsko nieprzyjacielskie zrządzone, nie udziela się wynagrodzenia. b) Za szkody wyrządzone przez wybryki wojska austryjackiego wprawdzie skarb państwa nie udziela wynagrodzenia, jednakże dowódzcy wojska w razie, jeżeli uszkodzenia powstały z ich rozkazu lub dopuszczenia, lub jeżeli zaniedbali utrzymać porządek, będą do odpowiedzialności pociągnięci, i gdy okażą się winnymi, znagleni do zwrotu szkód należycie obliczonych. Zgłosić się z pretensyjami i takowe wykazać należy przed władzami administracyjnemi. c) Szkody, których sprawcy nie są wiadomi, nie będą uwzględnione. d) Szkody powstałe we własności gruntowéj w skutek nakazu dowódzcy w celach operacyj wojennych będą ze skarbu państwa według najściślejszéj sprawiedliwości wynagrodzone. (Stubenrauch II., str. 208.)

2. Co do wynagrodzenia szkód, wynikłych z corocznych ćwiczeń wojskowych zob. d. k. n. z 2. listopada 1837 (N. 229, str. 812 zb. u. kr. gal.) d. n. rady wojsk. z 13. listopada 1837, N. 3681 (l. 75 zb. ust. wojsk.). Powstanie wyjątkowo, mimo nakazu największéj ostrożności szkoda z powodu ćwiczeń wojskowych, natenczas uprawnione żądania wynagrodzenia ze strony właścicieli gruntowych zawsze będą zaspokojone. Podanie o zwrot szkody, uzasadnione szczegółowymi faktami, z przytoczeniem daty i z wymienieniem odnośnego oddziału wojskowego, i świadków, jeżeli są, wniesione być ma do urzędu politycznego I. instancyji celem sprawdzenia istoty czynu i zarządzenia dalszych kroków (R. m. wojny z 9. czerwca 1872, l. 495 oddział 5 i m. obrony kraj. z 16. czerwca 1872, l. 6990/2001 II.).

3. O stosunkach w obrębie miejsc ufortyfikowanych (twierdz) stanowi Najw. rozp. z 29. sierpnia 1859 (r. m. z 21. grudnia 1859, l. 10 d. u. p. z r. 1860) § XIII.: Ograniczenia, które wynikają z oznaczenia obrębu fortyfikacyjnego i wyrażonego zakazu budowania dla osób prywatnych, nie uzasadniają dla interesowanych prawa do wynagrodzenia ze skarbu państwa. Inne prenatencze, jakiby strony prywatne z powodu postanowień innych téj pieczeństrości sobie mogły, zgłosić należy do władzy administracyjnéj miedzktóra takowe rozpozna w porozumieniu z władzą wojskową czasu, w ktoryją skarbową. Gdyby władza administracyjna uczyniła wynagrodzenie — natenczas decyzyja służy odnośnym O centralnym. Stronom, z decyzyji niezadowolonym, służy droga prawa, jeżeli nie idzie o wynagrodzenie szkód, przez wojnę zrządzonych (§ 1044 k. cyw.).

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY TRZECI.

O kontrakcie zamiany.

Pr. Dig. 19, 4; Cod. 4, 64; — Pp. I., 11, §§ 365—375; — K. N. art. 1702—1707; — P. s. § 1138.

Zamiana.

§ 1045. Zamiana jest kontraktem, przez który rzecz jedna za drugą daną bywa. Rzeczywiste wydanie rzeczy potrzebném jest nie do zawarcia lecz do wykonania kontraktu zamiany i do nabycia prawa własności. (§§ 425, 431, 433, 434, 957, 971, 983, 1053, 1090.)

O. 7, 934.

1. Zawarte między małżonkami umowy o zamianę wymagają do ważności sporządzenia aktu notaryjalnego (§ 1 lit. b) ust. z 25. lipca 1871, l. 76 d. u. p., przy § 883).

2. O zamianie gruntów do uprawy rolniczéj przeznaczonych, jeżeli zamiana przydatną jest do przeprowadzenia zaokrąglenia albo do ulepszenia posiadłości gospodarskich zob. § 9, 10 ust. z 6. lutego 1869, l. 18 d. u. p. przy § 842 k. c. (str. 378) i ust. kraj. z 5. kwietnia 1870, l. 36 d. u. kr. (str. 380). O należytościach prawnych w tym przypadku zob. ust. z 3. marca 1868, l. 17 d. u. p. i r. m. sk. z 7. marca 1868, l. 18 d. u. p.

3. Zamiana pojedynczych części przyległych obszarów polowania zawisłą jest od potwierdzenia władzy administracyjnéj (rozp. m. z 15. grudnia 1852, l. 257 d. u. p.)

§ 1046. Pieniądze nie mogą być przedmiotem zamiany; jednak złoto i srebro jako towar, a nawet pieniądz moneta może być danem w zamianę za inną monetę, jest moneta złota za srebrną, gatunek monety większéj wartości za gatunek mniejszéj wartości. (§ 985.) Wypadków na wynagrodzić.

Prawa i powinności z zamiany wynikające.

§ 1047. Kontrakt zamiany obowiązuje zamieniaczy do oddania i przyjęcia w wolne posiadanie rzeczy zamienionych, stósownie do umowy, z ich częściami składowemi i przynależytościami; w czasie i miejscu właściwém, i w takim stanie, w jakim się przy zawieraniu umowy znajdowały. Kto nie dopełnia swego obowiązku, ten staje się odpowiedzialnym drugiemu za szkody i utracone korzyści. (§§ 294—297, 457, 902, 904, 905, 919, 921, 1061, 1066.)

O. 527, 559, 1060, 1322, 2056, 3013, 3191, 3883.

w szczególności ze względu na niebezpieczeństwo;

§ 1048. Jeżeli umówionym był czas, w którym wydanie nastąpić miało, a przed nadejściem terminu rzecz zamieniona i w kontrakcie oznaczona, z obiegu, z powodu wydanego zakazu wycofaną została; albo téż przypadkiem w całości lub w większéj połowie wartości zniszczała; natenczas zamiana uważaną być ma, jak gdyby nie była zawartą. (§§ 878, 880, 919, 934, 1064, 1112, 1447.)

O. 1322, 1683.

§ 1049. Inne uszkodzenia rzeczy w ciągu tego czasu przypadkowo nastąpione i ciężary idą na szkodę posiadacza. Jeżeli zaś rzeczy stargowane były na ogół; natenczas odbierający ponosi przypadkową stratę pojedynczych rzeczy, jeżeli tylko przez to wartość wszystkich przedmiotem zamiany będących rzeczy nie zmniejszyła się o więcéj aniżeli o połowę. (§§ 930, 1311.)

i pożytki przed wydaniem.

§ 1050. Pożytki z rzeczy zamienionéj należą do posiadacza aż do czasu, w którym według umowy wydanie ma nastąpić. Od tego czasu należą pożytki wraz z przybyciem do odbierającego, chociaż rzecz nie jest jeszcze wydaną.

O. 559.

§ 1051. Jeżeli termin do wydania oznaczonéj rzeczy nie był umówionym i wina z żadnéj nie zachodzi strony; natenczas podane wyżéj (§§ 1048—1050) co do niebezpieczeństwa i pożytków przepisy stósowane być winny do czasu, w którym wydanie następuje, chybaby strony inaczéj między sobą ułożyły. (§ 1064.)

O. 559.

§ 1052. Kto żąda wydania, ten powinien z swéj strony dopełnić obowiązku, albo do dopełnienia być gotowym. (§§ 936, 1062, 1425.)

O. 380, 421, 689, 824, 920, 1036, 1291, 1541, 1661, 1893, 2979, 3214, 3529, 3599, 3383.

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY CZWARTY.

O kontrakcie kupna.

Pr. Inst. III., 24; Dig. XVIII., 1, 2, 3, 4, 5, 6; XIX., 1; Cod. IV., 38, 48, 49; — P. p. I. 11 (§§ 1—362); — K. N. III., 6 (art. 1582—1701). — P. s. §§ 1082—1137, 899—952, 959.

Scheidlein (Dr. G.): Abhandlung über den Kaufvertrag nach dem a. b. G. B. Wien 1818, 2 Bde.

Kontrakt kupna.

§ 1053. Przez kontrakt kupna rzecz odstąpioną zostaje drugiemu za oznaczoną sumę pieniędzy. Kontrakt ten, równie jak zamiana, jest tytułem nabycia własności. Nabycie następuje dopiero przez wydanie przedmiotu kupionego. Do czasu wydania przedawca zatrzymuje prawo własności. (§§ 425, 426—431, 1045, 1158.)

O. 7, 68, 82, 651, 824*), 859, 1060, 1106, 1575, 1908, 3079, 3672.

Ważność zawartych między małżonkami umów o kupno wymaga sporządzenia aktu notaryjalnego (ust. z 25. lipca 1871, l. 76, d. u. p. lit. b) przy § 883).

Wymogi kontraktu kupna.

§ 1054. Ocenienie tego, jakiem powinno być zezwolenie kupującego i przedającego, i które rzeczy mogą być przedmiotem kupna i przedaży; następować winno podług prawideł dla umów w ogólności postanowionych. Cena kupna ustanowioną być powinna w gotowych pieniądzach; nie może być nieoznaczoną ani ustawie przeciwną.

O. 1060, 1291, 2143, 2667.

*) Orzeczenie to odnosi się do przypadku, w którym przedawcy wbrew przepisowi d. n. z 26. lutego 1819, l. 1548 z. p. s. żądali wniesienia hip. prawa własności kupującego i wpisania resztującéj ceny kupna. Obecnie obowiązuje § 78 ust. hip. z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p: Jeżeli ten, na którego nieruchomość lub prawo hipoteczne przeszło niehipotecznie, nadał na tychże innéj osobie jakie prawo, przedmiotem ksiąg publicznych będące, ten ostatni może domagać się wniesienia praw swego poprzednika.

Por. 1) o zdolności stron §§ 865, 866, 867; 2) o zezwoleniu prawdziwém §§ 869—877; 3) o możności świadczenia §§ 878—882; 4) które rzeczy mogą być przedmiotem kupna i przedaży §§ 355, 878—880 a) o przedaży spodziewanego dziedzictwa lub zapisu § 879, b) rzeczy nieistniejącéj § 923, c) rzeczy na ogół §§ 930, 1049, d) rzeczy ogółowych (universitas rerum) §§ 302, 427; e) o kupnie nadziei §§ 1275—1277, f) dziedzictwa §§ 531, 1267, 1278—1283, 1445, g) wierzytelności 427, 1392—1399, h) o przynależności rzeczy kupionéj §§ 294—297; 5) o wydaniu i odebraniu rzeczy kupionych uwagi przy § 1061; 6) o ewikcyji §§ 922—933; 7) o cenie kupna §§ 680, 1055—1060.

Cena kupna powinna być:

a) ustanowioną w pieniądzach gotowych;

§ 1055. Jeżeli rzecz pozbytą jest częścią za pieniądze, częścią za inną rzecz; natenczas według tego, jak wartość w pieniądzach jest większą lub mniejszą od zwyczajnéj wartości danéj rzeczy; kontrakt jest albo kupnem albo zamianą; przy równéj wartości jest kupnem. (§ 1045.)

O. 3565.

b) oznaczoną;

§ 1056. Kupujący i przedawca mogą ustanowienie ceny pozostawić trzeciéj wymienionéj przez siebie osobie. Jeżeli ta osoba w terminie umówionym nie ustanowi ceny; albo jeżeli która z stron w przypadku tym, gdy termin nie był oznaczonym, cofa się od kontraktu przed ustanowieniem ceny; natenczas kontrakt uważanym jest, jak gdyby nie był zawartym. (§ 936.)

O. 1872.

§ 1057. Jeżeli ustanowienie ceny pozostawioném jest więcéj niż jednéj osobie; natenczas większość głosów stanowi. Jeżeli zdania tak są odmienne, że cena nie może być ustanowiona rzeczywistą większością głosów; natenczas kupno za niedoszłe ma być uważaném. (§§ 1011, 1060.)

§ 1058. Wartość przy wcześniejszém pozbywaniu umówiona, może być także wziętą do ustanowienia ceny. Jeżeli do tego wzięto za zasadę zwyczajną cenę targową, natenczas bierze się średnia cena targowa tego miejsca i z tego czasu, w których kontrakt wykonanym być powinien.

U. h. art. 353: Jeżeli kontrakt stanowi, że cena kupna będzie cena targowa lub giełdowa, w wątpliwości rozumieć należy przez to cenę bieżącą, ustanowioną w czasie i na miejscu wykonania umowy, albo na miejscu handlowém, które dla tamtego jest skazówką, a to gwoli istniejącym w téj mierze urządzeniom miejscowym, w braku zaś takowego ustanowienia ceny, lub w razie wykazania nieprawdziwości takowéj, cenę średnią jaka wypada z porównania kontraktów kupna, zawartych w czasie i w miejscu wykonania.

Przepisy o wykazach cen targowych zob. Kasparek: Zbiór ustaw administracyjnych str. 1047.

c) nieprzeciwną ustawie.

§ 1059. Jeżeli na jaki towar ustanowioną jest taksa, wtenczas cena wyższa nad taksę jest przeciwną ustawie, i jakkolwiek małem byłoby ukrzywdzenie, kupujący żądać może u politycznéj władzy wynagrodzenia szkody.

O. 2667.

I. Według § 55 ustawy przemysłowéj z 20. grudnia 1859, l. 227 d. u. p. taksy mogą tylko istnieć przy drobnéj sprzedaży artykułów należących do pierwszych potrzeb życia codziennego, tudzież od wycierania kominów, jakotéż od przewozu osób i użycia posługaczy, mających miejsca wskazane. Ministerstwo spraw wewnętrznych upoważnione jest stanowić względem zaprowadzenia lub zniesienia taks na podobne artykuły, jakotéż zarobki, a to w miarę okoliczności miejscowych. Por. §§ 55, 56 ustawy przemysłowéj a co do istniejącéj jeszcze w niektórych miejscowościach taksy na pieczywo i mięso Kasparek: Zbiór ustaw admin. str. 926, 1023, 1032 i § 477 ust. karn.

II. O taksie za lekarstwa zob. rozp. m. spr. wewn. z 3. grudnia 1872, l. 172 d. u. p. i rozp. z 29. listopada 1874, l. 12 dz. u. kraj. z r. 1875.

III. Zatrudnienia przemysłowe, będące na sprzedaż (verkäufliche Gewerbe) nie mogą być sprzedawane powyżéj ceny normalnéj (d. n. z 1. lipca 1803, l. 615 i z 5. listopada 1831, l. 2534 z. p. s.).

§ 1060. Oprócz tego przypadku, jedynie dla pokrzywdzenia więcéj niż o połowę (§§ 934 i 935) kupno przez kupującego lub przedawcę zaskarżoném być może. Skarga ta wtenczas także ma miejsce, gdy oznaczenie ceny kupna pozostawioném jest trzeciemu. (§§ 1056, 1057.)

O. 2143, 2361.

Obowiązki przedawcy;

§ 1061. Przedawca obowiązanym jest zachować starannie rzecz aż do czasu na jéj wydanie oznaczonego,

i w wydaniu onéjże kupującemu zastósować się do przepisów wyżéj co do zamiany (§ 1047) postanowionych.

O. 559, 1060, 1381, 1390, 1575, 1629, 2056, 3013, 3457, 3791.

Por. a) o czasie wydania §§ 902—904, 1048, 1049, 1050; b) o miejscu wydania §§ 429, 905; c) o stanie rzeczy oddanéj §§ 1050, 1051; d) o sposobie oddania §§ 426—428, 906, 907, 1047.

i kupującego.

§ 1062. Kupujący wzajemnie jest obowiązanym, odebrać rzecz zaraz lub w umówionym czasie, a zarazem cenę kupna w gotowiźnie zapłacić; w przeciwnym razie przedawca ma prawo odmówić mu wydania. (§§ 905, 1052, 1413—1420, 1425.)

O. 170, 380, 421, 676, 920, 1291, 1541, 2630, 2712, 2966, 2979, 3256.

§ 1063. Jeżeli przedawca wydaje kupującemu rzecz bez otrzymania ceny kupna; natenczas rzecz jest przedaną na bórg, i własność jéj przechodzi zaraz na kupującego. (§ 1080.)

O. 1106, 2630.

Pr. fr. 19, 53 D. de contrah. emt. (18, 1).

Niebezpieczeństwo i pożytki ze względu na przedmiot kupna.

§ 1064. Pod względem niebezpieczeństwa i pożytków z rzeczy kupionéj, lecz jeszcze nie wydanéj, mają zastósowanie przepisy o kontrakcie zamiany postanowione (§§ 1048—1051).

O. 559, 1496, 1683.

Hofmann F.: Ueber das Periculum beim Kaufe. Wien, Manz 1870.

Pr. § 3 Inst. de emt. III., 23, l. 8 pr. D. de pe ic. XVIII. 6, l. 21 pr. D. de evict. XXI. 2; — P. p. I., 11 § 100. — K. N. art. 711, 1138; — P. s. § 866.

Kupno spodziewanéj rzeczy.

§ 1065. Jeżeli przedmiotem kupna są rzeczy dopiero spodziewane; natenczas przepisy w rozdziale o kontraktach losowych postanowione, stósowane być powinny. (§§ 1275—1288).

Ogólny przepis.

§ 1066. We wszystkich przy kontrakcie kupna zachodzących przypadkach, względnie których ustawa nic wyraźnie nie stanowi, przepisy, w rozdziale o umowach w ogólności a o kontrakcie zamiany w szczególności zawarte, stósowanemi być winny.

O. 475, 529, 559, 1060, 1322, 1661, 3529, 3599.

Jeżeli kupno jest czynnością handlową (art. 271, 273 k. h.) zastósowane być winny przepisy art. 337—359 a względnie art. 324—336 k. h.

Szczególne rodzaje kupna czyli umowy poboczne przy tymże.

§ 1067. Szczególne rodzaje kontraktu kupna czyli poboczne umowy przy tymże, są: zastrzeżenie odkupu, odprzedaży, pierwokupna; przedaż na próbę; przedaż z zastrzeżeniem odstąpienia od niéj, jeżeliby się lepszy trafił kupiec; i zlecenie sprzedaży.

Por. art. 339—341 k. h.

Przedaż z zastrzeżeniem odkupu.*)

§ 1068. Prawo odkupienia rzeczy przedanéj, nazywa się prawem odkupu. Jeżeli to prawo nadaném jest przedawcy w ogóle i bez bliższego oznaczenia; natenczas oddaje się z jednéj strony rzecz kupiona w niepogorszonym stanie, z drugiéj strony zapłacona cena kupna, pożytki zaś, przez obie strony w tym przeciągu czasu z pieniędzy i rzeczy odniesione, znoszą się nawzajem. (§ 1070.)

O. 2438. — Ung. I. 469[39], II. 1607[7], 3801[11], 3811[11], 4083[3], 4991[7].

§ 1069. Jeżeli kupujący ulepszył rzecz kupioną z własnego majątku, lub na jéj utrzymywanie nadzwyczajne koszta łożył; natenczas tak jak posiadaczowi w dobréj wierze, należy mu się zwrot tychże; ale téż wzajemnie odpowiedzialnym jest za to, gdy z jego winy zmniejszyła się wartość, lub oddanie rzeczy nastąpić nie może. (§§ 331, 332, 468, 527.)

§ 1070. Zastrzeżenie odkupu tylko co do nieruchomości ma miejsce i służy przedawcy tylko dopóki

*) pactum de retro vendendo (Wiederkauf).

żyje. Nie może tego prawa przenosić na dziedziców lub na inne osoby, a ze szkodą trzeciego wtenczas tylko używać go może, gdy jest wpisaném do ksiąg publicznych. (§ 1071.)

O. 988, 1223, 1694, 2384, 2438.

1. Ust. hip. z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p. § 9: Do księgi gruntowéj mogą być wniesione jedynie prawa i ciężary rzeczowe, daléj prawo odkupu i pierwokupna (§§ 1070 i 1073 k. c.) tudzież prawo dzierżawy (§ 1095 k. c.) — § 37. Ostrzeżenie prawa odkupu, pierwokupna i dzierżawy tylko wtedy ma miejsce, gdy tak istnienie prawa, jak i pozwolenie do wniesienia dostatecznie są wykazane.

2. Ust. o wewn. urządzeniu ks. hipot. w Galicyji z 20. marca 1874, l. 29. d. u. kr. § 10: Karta ciężarów wyszczególnić ma wszelkie na posiadłości ciężące prawa rzeczowe, tudzież prawa na tych prawach nabyte, daléj prawa odkupu, pierwokupna, najmu i dzierżawy, a oprócz tego wszelkie takie ograniczenia w rozrządzeniu całem ciałem hipotecznem lub częścią onegoż, którym podlega każdy właściciel téj obciążonéj posiadłości. — Por. § 9 tamże.

3. Uch. sądu najw. z 4. marca 1858, l. 9832 (k. o. l. 25) Prawo odkupu nawet w kontrakcie kupna, w którém zostało zastrzeżone, nie może być umówione na rzecz osób trzecich, którzy nie są spółwłaścicielami nieruchomości sprzedanéj (O. 988).

Kupno z zastrzeżeniem odprzedaży.*)

§ 1071. Tym samym ograniczeniom ulega zastrzeżone przez kupującego prawo odprzedania rzeczy przedającemu; i przepisy co do odkupu postanowione, znajdują tu zastósowanie. Jeżeli zaś warunek odprzedaży lub odkupu jest udanym i właściwie dla pokrycia zastawu lub pożyczki użytym, natenczas ma zastósowanie przepis **§ 916.** (§ 1372.)

Zastrzeżenie prawa pierwokupna.**)

§ 1072. Kto rzecz pod tym warunkiem przedaje, iż mu kupujący, gdyby chciał ją znowu przedać, do kupienia ofiarować powinien, ten ma prawo pierwokupna. (§§ 1140, 1141, 1257.)

§ 1073. Prawo pierwokupna jest w powszechności prawem osobistém. Co do nieruchomości, stać się może rzeczowém, przez wpisanie do ksiąg publicznych. (§ 443, 1070 i zacytowane tamże §§ ust. hip.; 1079.)

*) pactum de retrœmendo (Rückverkauf).

**) jus protimiseos (Vorkaufsrecht).

Prawo pierwokupna, do ksiąg publicznych wpisane, (rzeczowe), sąd hipoteczny z urzędu uwzględnić winien (u. s. n. z 7. października 1870, l. 9320 — k. o. l. 68). W powodach do téj uchwały czytamy: Przez wpisanie do ksiąg publicznych prawo pierwokupna — będąc zwyczajnie tylko prawem osobistém (§§ 1073 i 859 k. cyw.) — staje się prawem rzeczowym, którego dochodzić można przeciw każdemu trzeciemu posiadaczowi rzeczy (§§ 1079, 443 k. c.), niewątpliwie tedy ogranicza ono prawo rozrządzenia właściciela w tym kierunku, że właściciel odnośną rzecz nieruchomą nie może dowolnie sprzedać trzeciemu, tylko dopiero wtedy, gdy mający prawo pierwokupna nie korzystał z ofiarowanego mu wykupna, albo gdy to prawo przez upływ czasu, do wykupna zakreślonego, zgasło (§ 1075 k. cyw.). Z tego powodu sąd hipoteczny odmówi prośbie o hipoteczne przeniesienie własności nieruchomości, prawem pierwokupna obciążonéj, jeżeli nie ma dowodu, że mający to prawo zezwolił i że mu wykupno było ofiarowane.

§ 1074. Prawo pierwokupna nie może także być ani trzeciemu ustąpioném, ani na dziedziców mającego to prawo przenoszoném. (§ 1070.)

§ 1075. Mający prawo pierwokupna powinien co do ruchomości w dwudziestu czterech godzinach; co do nieruchomości w ciągu dni trzydziestu, po oświadczoném mu ofiarowaniu, rzeczywiście kupić. Po upływie tego czasu prawo pierwokupna gaśnie. (§§ 276, 903, 1070, 1334.)

Unger II. 112[26]a, 248, 276[78], 287[8]a, 293[5], 296[17], 381[11].

§ 1076. Prawo pierwokupna w razie sądowéj przedaży rzeczy, prawem tém obciążonéj, ten tylko ma skutek, iż mający to prawo w księgi publiczne wpisane, powinien być w szczególności do licytacyji powołanym.

Por. § 438 p. c. Gal. (str. 263); d. n. z 22. grudnia 1815, l. 1197 z. u. s. i § 277 c. pat. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p.

P. c. gal. § 450: Jeżeli komu z umów szczególnych na nieruchomości, na licytacyją wystawionéj, intabulowanych, służy prawo wykupna téjże nieruchomości za pewną cenę; wówczas winien z niém wystąpić i byt jego udowodnić przed licytacyją. — W chwili zaś licytacyji, lub po odbyciu téjże już więcéj w tym względzie słuchanym być nie może.

§ 1077. Mający prawo pierwokupna powinien, w braku innéj umowy, zapłacić całkowitą cenę, jaką daje trzeci. Jeżeli oprócz zwyczajnéj ceny kupna, nie może dopełnić innych ofiarowanych pobocznych warunków, i takowe zapłaceniem wartości z oszacowania wynikającéj zastąpione być nie mogą; natenczas prawo pierwokupna nie może mieć skutku. (§ 1055.)

§ 1078. Prawo pierwokupna nie ma miejsca przy innych rodzajach pozbycia, jeżeli szczególnie umówioném nie było.

§ 1079. Jeżeli posiadacz nie ofiarował przedaży mającemu prawo pierwokupna; natenczas staje się odpowiedzialnym względem niego za wszelkie szkody. Jeżeli prawo pierwokupna jest rzeczowem, natenczas rzecz pozbyta, może być wydobytą od trzeciego, i z nim według tego, jak jest posiadaczem w dobréj lub złéj wierze, postąpiono będzie.

Do §§ 1072—1079. O. 1366, 3887, 3896, 3943.

Ung. I. 513, 519[33], 549, II. 281, 381[11], 549[30].

W prawie niemieckiém częstokroć sprzedaż dóbr nieruchomych ograniczone było przez prawo wykupna (prawo bliższości, jus retractus, Retractrecht, Näherrecht, Zug-, Einstandsrecht, Losung). Mający to prawo mógł kontrakt kupna, zawarty z właścicielem gruntu a osobą trzecią, na siebie przejąć — a nawet po oddaniu gruntu trzeciemu, takowy od niego i każdego późniejszego nabywcy odzyskać za zwrotem ceny kupna, którą pierwszy nabywca zapłacił. Prawo to z ustawy (retractus legalis) szczególnie służyło krewnym co do dóbr rodzinnych, osobom trzecim sprzedanych (prawo bliższości z krwi, Erblosung, retractus gentilitius seu ex jure consenguinitatis)*) — później rozszerzono je do sąsiadów (retractus viciniae), jeżeli grunt był sprzedanym osobom do gminy nie należącym (Marklosung), albo obcym (Landlosung) i t. p. W prawie lennem miał je lennodawca co do dóbr lennych; — a jus retractus służyło także dziedzicowi co do gruntów chłopskich poddańczych, mieszczanom, w razie sprzedaży realności miejskiéj osobie nie będącéj obywatelem miasta — szlachcie co do dóbr szlacheckich, stanom krajowym (retractus statuum) co do dóbr tabularnych. — Wszystkie te prawa uchylone zostały najpierw pat. z 22. lipca 1784, l. 318 z. u. s. i d. n. z 23. września 1785, l. 469 z. u. s. przy sprzedażach sądowych, daléj d. n. z 23. października 1786, l. 588 przy licytacyjach dobrowolnych, wreszcie zupełnie kodeksem Józefińskim z 1. listopada 1786 (II. rozdz. § 4, 6). Według d. n. z 8. marca 1787, l. 649 z. u. s. we wszystkich krajach nietylko chłopskie i mieszczańskie prawo wykupna, lecz wszelkie rodzaje prawa wykupna, w różnych ustawach krajowych lub zwyczajach uzasadnione — jakiéjkolwiek bądź nazwy — zupełnie są zniesione; zaś według d. n. z 27. kwietnia 1787, l. 673 z. u. s. prawo pierwokupna i odkupna, z umów wynikające, ma być nienaruszone. Z tych przepisów oka-

*) Ślady tego prawa napotykamy jeszcze w K. N. art. 841

zuje się, że w czasie zaprowadzenia k. c. jus retractus tylko o tyle miało znaczenie, o ile nie polegało na ustawach lub prawie zwyczajowém t. j. tylko wtedy, jeżeli jego zasadą prawną wyłączną były rozrządzenia prywatne. — Ponieważ k. c. tych jeszcze znaczenie mieć mogących praw wykupna wyraźnie nie określa, wydaną została o skuteczności tego rodzaju praw, a mianowicie prawa bliższości z krwi ustawa z 28. marca 1875, l. 37 d. u. p., która stanowi co następuje:

By usunąć zdarzające się wątpliwości, czy prawa bliższości z krwi, do ksiąg publicznych wpisane, są skuteczne, jakotéż, aby uregulować postępowanie w celu wykreślenia bezskutecznych wpisów tego rodzaju, postanowiłem i stanowię za zgodą obu Izb Rady państwa co następuje:

§ 1. Skuteczność prawną takich rozporządzeń, któremi członkom pewnéj rodziny zawarowane zostało prawo odkupu nieruchomości, gdyby takowa miała przejść do osoby nie należącéj do rodziny uprzywilejowanéj (prawo bliższości z krwi), oceniać należy od dnia, od którego powszechna ustawa cywilna z dnia 11. czerwca 1811 nabyła mocy prawa, podług §§ 1072 aż do 1079 téjże ustawy, które zawierają przepisy, ograniczające prawo pierwokupna. Od rzeczonego przeto dnia nie można już uzasadnić prawa bliższości z krwi i to, które dawniéj uzasadniono, ustaje, jeżeli nie żyje żadna z osób, które w danym przypadku mogły były wykonywać takie prawo bliższości, gdy powszechna ustawa cywilna nabyła mocy obowiązującéj. — § 2. Na prośbę właściciela nieruchomości, na któréj ciąży prawo bliższości z krwi, wezwać ma sąd hipoteczny edyktem, wywieszonym w domu sądowym i ogłoszonym trzy razy w gazetach, przeznaczonych na obwieszczenia sądowe, wszystkich tych, którzy sądzą, że z prawa bliższości z krwi, hipotecznie wpisanego, mogą wywodzić uprawnienie, na mocy § 1. jeszcze skuteczne, aby tego prawa dowiedli w przeciągu roku drogą skargi do sądu hipotecznego podanéj, gdyż w przeciwnym razie wpis hipoteczny będzie wykreślony. Jeżeli skarga nie będzie wniesiona w terminie edyktalnym, dozwolić należy wykreślenia na ponowne żądanie właściciela. — § 3. Ustawa niniejsza nabywa mocy obowiązującéj z dniem ogłoszenia. Wykonanie onéjże poruca się ministrowi sprawiedliwości.

Zobacz: Erläuternde Bemerkungen zu dem Entwurfe eines Gesetzes über die Wirksamkeit der in die öffentlichen Bücher eingetragenen Einstandsrechte und über das Verfahren zur Löschung unwirksamer Eintragungen dieser Art (allg. österr. Ger.-Ztg 1875, l. 10, 11).

Kupno na próbę.*)

§ 1080. Przez kupno na próbę własność rzeczy kupionéj nie przechodzi na kupującego przed zapłaceniem ceny. Przez ciąg czasu na próbę oznaczonego uważanym jest kupujący za biorącego rzecz sposobem wygodzenia;

*) Emtio ad gustum (auf Besicht, auf Probe).

a po upływie tego czasu, kupno uważa się za bezwarunkowe i kupujący za właściciela rzeczy kupionéj. (§§ 972 do 981, 1063.)

§ 1081. Jeżeli kupujący zapłacił cenę za rzecz powziętą, staje się zaraz jéj właścicielem; może jednak przed upływem czasu na próbę przeznaczonego, zrzucić się z kupna.

§ 1082. Jeżeli czas próby nie jest w umowie oznaczony, takowy ustanawia się co do ruchomości na dni trzy; co do nieruchomości na jeden rok.

Ung. II. 110[19], 287[8]a, 296[17], 306, 444[20], 596[45].

I. U. h. art. 339: Kupno za obejrzeniem lub wypróbowaniem (na próbę) zawiera się pod warunkiem, od woli kupującego zawisłym, iż kupujący towar obejrzy lub wypróbuje, i za dobry uzna. W wątpliwości warunek ten jest zawieszającym. Dopóki kupujący nie uznał dobroci, nie jest obowiązany do kupna. Sprzedawca przestaje być obowiązanym, jeśli kupujący nie uznał dobroci aż do upływu czasokresu umówionego, lub zwyczajem miejscowym ustalonego. W braku umówionego, lub zwyczajem miejscowym ustalonego czasokresu, przedawca może wezwać kupującego po upływie stósownego do okoliczności czasu, aby się oświadczył; przestaje być obowiązanym, jeśli kupujący nie zaraz po wezwaniu się oświadcza. Jeśli towar sprzedany za obejrzeniem lub wypróbowaniem został już oddany dla obejrzenia lub wypróbowania, natenczas milczenie kupującego po upływie czasokresu lub po wezwaniu znaczy tyle, co uznanie dobroci.

II. Od kupna na próbę różni się kupno według próby lub wzoru, które jest kupnem bezwarunkowém, ale z obowiązkiem ze strony sprzedawcy, aby towar odpowiadał próbie lub wzorowi (Art. 340 k. h.) — i kupno dla próby (zur Probe), które jest kupnem bezwarunkowém z dodaniem pobudki (Art. 341 k. h.). Por. art. 347 k. h.

Przedaż pod warunkiem lepszego kupca.*)

§ 1083. Jeżeli kupno nastąpiło pod warunkiem, iż przedawcy służy prawo dać pierwszeństwo lepszemu kupującemu, który się w oznaczonym czasie zgłosi; natenczas w przypadku tym, gdy rzecz kupiona wydaną nie była, skuteczność umowy o kupno zawieszoną jest aż do nadejścia warunku.

§ 1084. Jeżeli rzecz kupiona była wydaną, kontrakt kupna jest zupełnym; rozwiązuje się jednak za nadejściem

*) Emtio cum pacto addicionis in diem.

warunku. Jeżeli termin wyraźnie nie był oznaczonym; natenczas domniemanym jest termin, co do kupna na próbę przepisany. (§ 1082.)

Ung. II. 77^{74}, 119^{19}, $287^{8}a$, 596^{45}.

§ 1085. Ocenienie, czyli nowy kupiec jest lepszym, należy do przedawcy. Może dać pierwszeństwo drugiemu kupcowi, chociażby pierwszy więcéj chciał płacić. Za rozwiązaniem kontraktu znoszą się wzajemnie pożytki z rzeczy i pieniędzy otrzymane. Pod względem ulepszeń lub pogorszeń uważanym jest kupujący za posiadacza w dobréj wierze. (§§ 331, 332, 1068.)

Ung. I. 494^{20}, II 77^{74}, 787^{7}, 1512^{2}, 490^{27}, 499^{17}.

Zlecenie przedaży.*)

§ 1086. Gdy kto oddaje drugiemu swoją rzecz ruchomą do przedania za cenę oznaczoną, z warunkiem, aby mu odbierający w oznaczonym czasie albo ustanowioną cenę kupna zapłacił, albo rzecz zwrócił; natenczas oddający rzecz nie ma prawa żądać jéj zwrotu przed upływem zakreślonego czasu; odbierający zaś powinien po upływie tego czasu, ustanowioną cenę kupna zapłacić.

O właściwém przedsiębiorstwie **komisowém** zob. art. 360 do 378 k. h.

§ 1087. Przez przeciąg zakreślonego czasu oddający pozostaje właścicielem. Przyjmujący jest mu odpowiedzialnym za zrządzoną z winy swojej szkodę, i przy zwracaniu rzeczy te tylko koszta będą mu wynagrodzone, które przynoszą korzyść dla oddającego. (§§ 1037, 1038, 1295, 1311.)

§ 1088. Jeżeli rzecz jest nieruchomą; albo jeżeli cena lub termin zapłaty nie jest oznaczonym; natenczas odbierający uważanym jest za pełnomocnika. W żadnym przypadku rzecz powierzona nie może być wydobywaną od trzeciego, który ją w dobréj wierze nabył od odbierającego (§ 367). (§§ 1002, 1009, 1020.)

*) Contractus aestimatorius (Trödelvertrag) Pr. D. XIX. 3; P. p. I., 11 §§ 511—526; P. s. §§ 1291—1294.

§ 1089. Przepisy co do umów i kontraktów zamiany i kupna w szczególności postanowione, mają także w ogólności zastósowanie do przedaży sądowych, o ile w ustawie téj lub w ustawie sądowéj nie znajdują się odmienne postanowienia.

O. 51, 228, 471, 1585, 1812, 2203, 2388, 3171.

Zatorski: O kontrakcie kupna, zawartym w drodze licytacyji według zasad prawa rzymskiego i austryjackiego (osobne odbicie z „Czasopisma prawniczo-politycznego") Kraków 1868. — Por. także artykuły Eck'a: „Auction" i „Subhastation" w leksykonie prawniczym Holtzendorfa 2. wyd. 1874, I. 123 i II. 669.

Przepisy o licytacyji zawarte są w §§ 367, 935, 1076, 1121 k. cyw., w §§ 440—448 i 460 p. c. Gal., § 267—280 ces. pat. z 9. sierpnia 1854, l. 208 d. u. p. — Ogólne postanowienia o przedsięwzięciu licytacyji zawiera d. n. z 15. lipca 1786, l. 565 z. u. s. (Kasparek: Zbiór ustaw administracyjnych str. 1347—1356).

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY PIĄTY.

O kontraktach dzierżawnych, wieczysto-dzierżawnych i wieczysto-czynszowych.

Pr. J. III. 24. — D. XIX. 2. — C. IV. 65.

P. p. I. 18. oddział 2, 21.

K. N. III. 8.

K. c. k. p. 1) Co do majątków rządowych — postanowienie z 15. lutego i 3. kwietnia 1812 (d. p. k. w. t. IV., str. 274 i 277); — 2) co do majątków miejskich, post. z 5. lipca 1810 (tamże str. 391); — 3) co do majątków instytutów dobroczynnych ukaz z 18. lutego 1842 (d. p. t. XXX., str. 5 i 19); — 4) co do majątków kościołów ewang. ukaz z 8./20. lutego 1849 (d. p. t. XLII., § 166; — 5) co do funduszów kościołów katolickich post. z 6./18. marca 1817 (Zawadzki I., str. 27).

P. s. §§ 1187—1228.

Scheidlein: Abhandlung über den Mieth- und Pachtvertrag. Wien, 1819.

Borutzky: Versuch über den Nachlass des Pachtzinses. Wien, 1816.

Der Mieth- und Pachtvertrag. Wien, 1859.

Holain: Die Gesetze und Verordnungen über Vermiethungen und Verpachtungen. Wien, 1874.

Kontrakt dzierżawy.

§ 1090. Kontrakt, przez który dozwoloném jest komu używanie nieznikomój rzeczy, na czas oznaczony i za oznaczoną cenę, nazywa się w ogólności kontraktem dzierżawy. (§§ 301, 504, 978.)

O. 386, 1344, 1420, 1444, 1504, 2628, 2671, 3263, 3833.

1. Kontrakt najmu i dzierżawy.

§ 1091. Kontrakt dzierżawy nazywa się najmem, jeżeli przedmiotem jego jest rzecz, która bez dalszego jéj obrobiania może być używaną; jeżeli zaś tylko przez pracę i staranie rzecz użytą być może, natenczas nazywa się właściwie kontraktem dzierżawy. Jeżeli w jednym kontrakcie dane są w dzierżawę rzeczy jednego i drugiego rodzaju; kontrakt otrzymuje nazwisko od własności rzeczy głównéj. (§§ 1099, 1101.)

O. 316, 1616, 2790, 2805.

Wymogi.

§ 1092. Kontrakty najmu i dzierżawy zawierane być mogą o te same przedmioty i w tym samym sposobie jak kontrakt kupna. Czynsz z najmu i dzierżawy płaconym być winien tak jak cena kupna, jeżeli nie ma innéj umowy. (§§ 233, 1053, 1060, 1103.)

O. 316.

Kontrakt dzierżawy o polowanie zawierany być może tylko z osobami niepodejrzanemi, za zezwoleniem władzy administracyjnéj. Gminy jako takie dzierżawcami polowania być nie mogą (rp. m. z 15. grudnia 1852, N. 257 d. u. p. § 3). Urzędnikom miejskim niewolno brać w dzierżawę realności miejskich — (d. n. z 29. marca 1792) — urzędnikom skarbowym i funduszowym nie wolno brać w dzierżawę gruntów skarbowych lub funduszowych — (d. ke. n. z 21. marca 1844, N. 5373 i rp. m. sk. z 20. stycznia 1860, l. 57508). Leśniczym nie wolno w ich dzielnicach brać w dzierżawę uprawionych gruntów leśnych — d. n. z 22. lutego 1799).

Por. uw. przy § 356 i 362.

§ 1093. Właściciel może swoje tak ruchome i nieruchome rzeczy, jako też prawa mu służące wynająć lub wydzierżawić; może nawet znajdować się w takim przypadku, iż używanie własnéj rzeczy, która do trzeciego należy, sam weźmie w najem lub dzierżawę. (§§ 293 do 298, 504 i. n.)

O. 361, 1257, 1271.

Urządzenie upadłości z 25. grudnia 1868, N. 1 d. u. p. z 1869, § 23. Jeśli upadły jest najemcą lub dzierżawcą, prawa z kontraktu najmu lub dzierżawy wypływające przechodzą na massę od chwili otwarcia upadłości. Wolno atoli obu stronom, z zachowaniem prawa do odszkodzenia służyć mogącego, wypowiedzieć kontrakt w ciągu okresów zwyczajnych, ustawą lub zwyczajem miejscowym oznaczonych, chociażby kontrakt na dłuższy czas obowiązywał.

Jeżeli upadły jest wynajemcą lub wydzierżawicielem, massa wchodzi w jego prawa, ale czas trwania kontraktu nieulega zmianie; wszelako nawet dobrowolne pozbycie przedmiotu najmu lub dzierżawy tak samo skutkuje w upadłości pod względem rozwiązania kontraktu, jak pozbycie poniewolne.

Nieuwłacza się przez to przepisom §§ 1117 i 1118 pow. kod. cyw.

Skutki.

§ 1094. Jeżeli strony kontrakt zawierające zgodziły się na istotę dzierżawy, to jest: na rzecz i cenę; natenczas kontrakt jest zupełnym, a używanie rzeczy za kupione ma być uważaném. (§§ 883, 1045, 1053.)

O. 2078.

§ 1095. Jeżeli kontrakt dzierżawy wpisanym jest do ksiąg publicznych; natenczas prawo dzierżawcy uważaném być ma za rzeczowe, które przyszły także posiadacz przez pozostający jeszcze czas znosić jest obowiązanym. (§§ 321, 1120, 1121.)

O. 1116, 1579, 2320.

Wzajemne prawa:

1) ze względu na oddanie, utrzymywanie, używanie;

§ 1096. Puszczający w najem i dzierżawę obowiązani są rzecz wynajętą własnym kosztem w stanie zdatnym do użycia oddać i utrzymywać, i biorącemu w najem lub dzierżawę w używaniu lub użytkowaniu, jakie było umówioném, nie przeszkadzać. Zwykłe naprawy budynków gospodarskich sam dzierżawca, o ile takowe użyciem materyjałów w dobrach znajdujących się i usług, których według własności dóbr żądać ma prawo, opędzić się dadzą, uskuteczniać, o potrzebie zaś innych napraw, puszczającego w dzierżawę dla uskutecznienia takowych zawiadomiać powinien.

O. 956, 1843, 2903, 3893.

Najmujący będący w faktycznym posiadaniu przedmiotu najętego, pozwać może o naruszenie posiadania wynajmującego, jeżeli go tenże w posiadaniu niepokoi (u. s. n. z 7. stycznia 1853, l. 12991 z 1852 k. o. N. 3).

§ 1097. Jeżeli najemca lub dzierżawca poczynił za puszczającego w najem lub dzierżawę koszta potrzebne lub pożyteczne na rzecz wydzierżawioną lub najętą; natenczas uważanym jest za sprawującego interesa bez zlecenia (§ 1036); powinien jednak w ciągu sześciu miesięcy po oddaniu rzeczy najętéj lub zadzierżawionéj, żądać sądownie zwrotu wyłożonych kosztów; w przeciwnym razie utraca prawo wynoszenia skargi.

§ 1098. Najemca i dzierżawca mają prawo stósownie do kontraktu, przez czas oznaczony używać i użytkować z rzeczy najętéj lub zadzierżawionéj, lub też takową podnająć albo poddzierżawić, jeżeli to bez szkody dla właściciela może mieć miejsce, lub też wyraźnie w kontrakcie nie jest wzbronioném. (§§ 1101, 1111).

O. 643, 1036, 1157, 1201, 1306, 3459. Poddzierżawianie polowania tylko za zezwoleniem władzy administracyjnéj może mieć miejsce (rp. m. z 15. grudnia 1852, N. 257 d. u. p. § 12).

2) ciężary;

§ 1099. W najmach, puszczający w najem ponosi wszystkie ciężary i podatki. W dzierżawach właściwych, które wzięte są na ogół, dzierżawca przejmuje wszystkie ciężary z wyjątkiem hipotecznych; jeżeli jednak dzierżawa zawartą jest na zasadzie wykazu dochodów i ciężarów; natenczas do dzierżawcy należą te ciężary, które z przychodu są potrącone, albo które nie z gruntu, lecz tylko z dochodów opłacane być powinny.

O. 1264, 3393, 3591, 3923.

3) czynsz;

§ 1100. Jeżeli strony nie umówiły się pod względem czasu płacenia czynszu, takowy w najmach lub dzierżawach na jeden rok lub na dłużéj zawartych, co pół roku; w zawartych na krótszy czas, po upływie tego czasu płaconym być winien.

O. 364, 983, 1789, 2135.

§ 1101. Na zabezpieczenie czynszu z najmu lub dzierżawy, puszczający w najem mieszkanie ma prawo zastawu na sprzętach i ruchomościach do mieszkania wniesionych najemcy lub podnajemcy własnych lub przez trzeciego im powierzonych (§ 367), a w czasie wyniesienia skargi tamże znajdujących się. Podnajemca jednak jest odpowiedzialnym tylko w stosunku przypadającego od niego czynszu; lecz nie może zasłaniać się tém, że czynsz swój zapłacił z góry głównemu najemcy. Puszczającemu w dzierżawę przeciwnie służy prawo zastawu na bydle, sprzętach gospodarskich, jak równie na płodach znajdujących się na dobrach wydzierżawionych.

O. 4, 23, 37, 236, 285, 413, 498, 541, 732, 936, 1046, 1125, 1151, 1153, 1737, 1788, 2079, 2331, 2387, 2679, 2755, 2787, 2805, 2909, 2925, 2985, 3045, 3198, 3448, 3576, 3617, 3621, 3825, 3913, 3932, 3970, 3976.

Podwynajemca i podwydzierżawiający ma względem podnajemcy i poddzierżawy prawo zastawu określone w § 1101 k. c. (u. s. n. z 15. grudnia 1857, l. 9955 k. o. N. 23). —

Przepis pierwszego ustępu § 1101, że wynajmującemu służy ustawowe prawo zastawu na sprzętach i ruchomościach przez trzeciego najemcy powierzonych, stósowanym być może także do bydła i sprzętów gospodarskich, na których wydzierżawiającemu według ostatniego ustępu tego § służy prawo zastawu. — Ustawowe prawo zastawu wynajemcy lub wydzierżawiającego, na rzeczach wyżéj podanego rodzaju, przez trzeciego, najemcy lub dzierżawcy powierzonych, tylko wtenczas jest wykluczoném, jeżeli przedmioty te według przepisów §§ 367, 368, 456 k. c. najemca lub dzierżawca ważnie ani sprzedać ani zastawić nie miał prawa (u. s. n. z 7. stycznia 1858, N. 12304 k. o. N. 24).

Wynajemca lub wydzierżawiający, któren dla zabezpieczenia zaskarżonego czynszu z najmu lub dzierżawy, żąda sekwestracyji sprzętów lub płodów przedmiotem zastawu według § 1101 będących, nie jest obowiązany wykazywać warunków § 293 pow. ustawy sądowéj — (§ 388 galic. p. c. — (u. s. n. z 25. września 1872, l. 9473 k. o. N. 77). —

Z §§ 453—455 p. c. wynika, że sądowe opisanie z nabyciem rzeczywistego prawa zastawu na rzeczach w ścisłym zostaje związku. Gdy zaś §§ 1101 k. c. udziela wynajemcy lub wydzierżawiającemu prawo zastawu na ruchomościach, które w czasie wyniesienia skargi znajdują się w najętém mieszkaniu lub na dzierżawionym gruncie, przyznaje mu tém samém prawo żądania sądowego opisania tych przedmiotów zaraz po wyniesieniu skargi, i wyjąwszy jakich szczególnych wątpliwości, niepotrzeba w tym celu wyznaczać audyjencyji sądowéj (d. n. z 3. listopada 1819, N. 1621 z. p. s.).

Ustawowe prawo zastawu wynajemcy staje się skutecznem od tego czasu, w którym ruchomości wniesione zostały do najętego

mieszkania, i dla tego też prawa tego dochodzić można przeciw wszystkim wierzycielom, którzy uzyskali na ruchomościach tych później, chociażby nawet przed wyniesieniem skargi o czynsz, prawo zastawu (d. n. z 10. kwietnia 1837, N. 189 z. p. s.).

§ 1102. Puszczający w najem lub w dzierżawę może wprawdzie zastrzedz sobie opłacanie czynszu z góry. Jeżeli jednak najemca lub dzierżawca zapłacił z góry więcéj niż jednę ratę; natenczas zapłatą taką przeciwko wierzycielom późniéj zahipotekowanym wtedy tylko zasłaniać się może, gdy jest w księgi publiczne zapisaną. (§ 1095.)

O. 364, 587, 983, 1128, 2299.

Czynsz w płodach.

§ 1103. Gdy właściciel wypuszcza dobra swoje pod tym warunkiem, iż biorący ma prowadzić gospodarstwo, a puszczającemu pewną część w stosunku do wszystkich użytków oznaczoną np. trzecią część lub połowę płodów oddawać; natenczas nie ma kontraktu dzierżawy, lecz jest kontrakt spółki, który podług przepisów w tym względzie postanowionych rozpoznawanym być powinien.

O. 2427.

Ces. rp. z 16. listopada 1858, N. 213 d. u. p. o postępowaniu w sporach z kontraktu dzierżawy § 23: Postanowienia niniejszéj ustawy stósują się do kontraktów w § 1103 k. c. określonych, w których dobra wypuszczane bywają, celem prowadzenia gospodarstwa, za pewną stosunkowo oznaczoną część płodów, przez co jednak dzierżawca nie nabywa ani prawa emfiteutycznego, ani praw z czynszu ziemnego. Kontrakty takie uważać należy w tym względzie jako kontrakty dzierżawy.

Przypadki i warunki do uwolnienia od płacenia czynszu.

§ 1104. Gdy rzecz najęta lub wydzierżawiona, z powodu nadzwyczajnych przypadków, jako to; z powodu ognia, wojny lub zarazy, z powodu wielkiéj powodzi, gradobicia, lub zupełnego nieurodzaju, wcale użytą być nie może; natenczas czynsz z najmu lub dzierżawy wcale nie powinien być płaconym. (§ 1112.)

O. 176, 714, 2242, 3923.

§ 1105. Jeżeli najemca w części tylko pozbawionym jest używania rzeczy najętéj, wtenczas także w odpowiedniéj tylko części wolnym jest od płacenia czynszu. Dzierżawcy służy prawo żądać opuszczenia czynszu dzierżawnego, gdy przez nadzwyczajne przypadki, dochody z wydzierżawionych na rok jeden dóbr zmniejszyły się więcéj niż o połowę. Puszczający w dzierżawę obowiązanym jest opuścić tyle, ile przez ten ubytek nie dostaje do wyrównania czynszu dzierżawnego

§ 1106. Jeżeli biorący w najem lub dzierżawę przyjął na siebie ogólnie wszystkie przypadki; natenczas zastrzeżenie takie odnosi się jedynie do przypadków ognia, uszkodzeń przez wodę i gradobicia. Inne nadzwyczajne przypadki nie idą na jego szkodę. Jeżeli zaś obowiązuje się wyraźnie do ponoszenia innych także wszystkich nadzwyczajnych klęsk; natenczas nie można się pomimo tego domniemywać, żeby przyjął odpowiedzialność za przypadkową całkowitą stratę rzeczy wydzierżawionéj. (§§ 915, 935, 937, 1133.)

§ 1107. Jeżeli nieużywanie lub nieużytkowanie z rzeczy najętéj albo wydzierżawionéj nie pochodzi z powodu jéj uszkodzenia lub z tego, iż innym jakim sposobem stała się nieużyteczną, lecz z powodu przeszkody lub nieszczęścia jakiego, które się samemu najemcy lub dzierżawcy przydarzyło; albo jeżeli płody w czasie uszkodzenia były już od gruntu oddzielonemi, natenczas niepomyślny wypadek dotyka wyłącznie najemcę lub dzierżawcę, który obowiązanym jest pomimo tego czynsz zapłacić. (§ 1311.)

§ 1108. Jeżeli dzierżawca żąda uwolnienia od płacenia czynszu dzierżawnego w całości lub części albo na mocy kontraktu albo na mocy ustawy; powinien bezzwłocznie zawiadomić puszczającego w dzierżawę o nastąpionéj klęsce, i jeżeli zdarzenie to nie jest powszechnie wiadomém, postarać się, aby sądownie albo przynajmniéj przez dwóch w sztuce biegłych mężów sprawdzoném było. Bez dopełnienia tego przepisu żądanie jego przyjętém nie będzie.

Ob. uwagę przy § 926.

a) Oddanie rzeczy najętéj lub wydzierżawionéj.

§ 1109. Po ukończeniu kontraktu najmu lub dzierżawy obowiązanym jest najemca lub dzierżawca rzecz najętą lub wydzierżawioną zwrócić podług inwentarza, jeżeli był spisanym, albo przynajmniéj w takim stanie, w jakim ją odebrał; grunta zaś wydzierżawione, uprawione według zwyczaju gospodarskiego z zachowaniem względu na porę roku, w któréj się dzierżawa ukończyła. Oddanie nie może być wstrzymywaném ani z powodu wnoszonego prawa do potrącania (kompensacyji), ani nawet z powodu pierwéj służącego prawa własności. (§§ 471, 1438—1443.)

O. 722, 1288, 2686.

§ 1110. Gdy przy kontrakcie najmu lub dzierżawy nie był spisanym inwentarz, natenczas ma miejsce domniemanie, jak przy użytkowaniu (§ 518).

§ 1111. Jeżeli rzecz najęta lub wydzierżawiona jest uszkodzoną, lub przez nadużycie zupełnie zniszczoną; natenczas tak najemca jako téż dzierżawca odpowiadają za swoję i podnajemcy lub poddzierżawcy winę, bynajmniéj zaś za przypadek. Puszczający w najem lub dzierżawę obowiązanym jest atoli pod utratą prawa, poszukiwać sądownie téj odpowiedzialności najpóźniéj w rok po oddaniu rzeczy najętéj lub wydzierżawionéj. (§§ 1098, 1311, 1313.)

Rozwiązanie kontraktu najmu lub dzierżawy:

a) przez zniszczenie rzeczy;

§ 1112. Kontrakt najmu lub dzierżawy rozwiązuje się sam przez się przez zniszczenie rzeczy. Jeżeli zniszczenie pochodzi z winy jednéj ze stron, natenczas drugiéj stronie należy się wynagrodzenie; jeżeli zaś pochodzi z przypadku, natenczas żadna strona nie jest odpowiedzialną względem drugiéj. (§§ 1104, 1311.)

O. 1501, 2369.

b) przez wyjście czasu;

§ 1113. Kontrakt najmu lub dzierżawy kończy się także przez wyjście czasu, który albo umówionym był wyraźnie, albo dorozumianie przez ustanowienie czynszu

podług pewnego przeciągu czasu, jak to ma miejsce przy najmach mieszkań na dni, tygodnie, miesiące, albo téż przez oświadczony lub z okoliczności wynikający zamiar najmującego lub dzierżawcy.

O. 386, 1344, 1457, 1501, 1504, 1753, 3333.

gdy niema odnowienia kontraktu.

§ 1114. Kontrakt najmu lub dzierżawy może być nietylko wyraźnie ale także dorozumianie odnowionym. Jeżeli w kontrakcie zastrzeżoném było poprzednio wypowiedzenie; natenczas, gdy należyte wypowiedzenie nie nastąpiło, kontrakt odnowionym jest dorozumianie. Jeżeli wypowiedzenie nie było zastrzeżoném; dorozumiane odnowienie wtenczas ma miejsce, gdy najemca lub dzierżawca po wyjściu czasu najmu lub dzierżawy używa rzeczy wydzierżawionéj lub z niéj użytkuje, a puszczający w najem lub dzierżawę na to pozwala.

O. 323, 783, 1457, 1501, 1587, 1753, 1953, 3134, 3530, 3856.

Ces. rp. z 16. listopada 1858, N. 213 d. u. p. § 29:

Kontrakty najmu lub dzierżawy, które się kończą przez wyjście czasu i bez wypowiedzenia (§ 1114 k. c.), tylko wtenczas w skutek tego, że najemca lub dzierżawca daléj używa rzeczy wydzierżawionéj lub z niéj użytkuje, a puszczający w najem lub dzierżawę na to pozwala; uważać należy za odnowione w sposób dorozumiany, jeżeli w 14 dniach po wyjściu czasu najmu lub dzierżawy, albo gdyby kontrakt taki pierwotnie na czas krótszy jak miesiąc jeden zawarty został, w terminie, równającym się połowie pierwotnie umówionego czasu po wyjściu kontraktu, ani wynajemca ani najemca niewyniesie skargę o zwrot a względnie odebranie przedmiotu najmu lub dzierżawy.

§ 1115. Dorozumiane odnowienie kontraktu najmu lub dzierżawy następuje pod temi samemi warunkami, pod jakiemi poprzednio był zawartym. Jednak w dzierżawach odnowienie rozciąga się tylko do jednego roku; gdy zaś zwyczajne używanie w późniejszym dopiero czasie nastąpić może, natenczas rozciąga się na tak długo, jak potrzeba, aby dochody raz powziąć można. Najmy, za które czynsz za rok lub za pół roku opłaconym bywa, odnawiają się dorozumianie na pół roku; zaś wszystkie inne na krótszy czas zawarte, na taki przeciąg czasu, na jaki pierwiastkowo kontrakt był zawartym. Pod względem dalszych odnowień, mają zastósowanie te same przepisy, które co do pierwszego odnowienia są postanowione.

b) wypowiedzenie;

§ 1116. Jeżeli czas trwania kontraktu najmu lub dzierżawy ani wyraźnie lub dorozumianie, ani też przez szczególne przepisy nie jest oznaczonym; natenczas ten, kto chce, aby kontrakt ustał, powinien wypowiedzieć drugiemu dzierżawę na sześć miesięcy; najem nieruchomości na dni czternaście, zaś najem ruchomości na dwadzieścia cztery godzin przed nastąpić mającem ustąpieniem z najmu lub dzierżawy.

Ces. rp. z 16. listopada 1858, N. 213 d. u. p. zawiera w § 25 następujące postanowienie:

Dni i terminy ustanowione dotąd w niektórych miejscach dla wypowiedzenia najmów i wyprowadzania się, obowiązują i nadal.

Gdyby tu i owdzie nie było dotąd odpowiednego w téj mierze postanowienia, administracyjne władze krajowe w porozumieniu z wyższym sądem krajowym mają wydać i ogłosić stósowne rozporządzenie.

Zresztą tracą moc obowiązującą dotychczasowe przepisy o wypowiadaniu mieszkań wraz z późniejszemi rozporządzeniami.

Przepisy odnośne dla różnych krajów koronnych wydane, podaje Dr. Holain w dziele wyżéj powołaném.

W Galicyji z W. K. Krakowskiem obowiązują przepisy następujące:

1. Dla miasta Lwowa z przedmieściami d. n. z 16. stycznia 1813, N. 1024 z. p. s.

2. Dla miasta Krakowa z przedmieściami d. kc. n. z 28. stycznia 1803, N. 14 z. u. pol. tom 19, str. 25, ogłoszony rp. gubernium Galicyji zachodniéj z 8. lutego 1803.

3. Dla miasta Tarnowa rp. nam. z 11. września 1871, N. 26 d. u. k.

4. Dla miasta Rzeszowa rozp. nam. z 14. maja 1872, N. 54 dz. u. k.

5. Dla miasta Łańcuta rp. nam. z 24. czerwca 1872, N. 58 dz. u. k.

6. Dla miasta Jarosławia rp. nam. z 26. maja 1873, N. 43 d. u. k. z 1875.

Z przepisów dla Lwowa i Krakowa wydanych, obowiązują dotąd (§ 25 c. rp. z 16. listopada 1858, N. 213 d. u. p.) następujące ustępy:

Dla Lwowa.

1. Od woli najemcy i wynajemcy zależy, ugodzić się na zawarcie kontraktu słownego lub na piśmie względem wprowadzenia się do mieszkań wszelkiego rodzaju, sklepów itd. jak równie względem ich używania.

Od ich woli zależy zawrzeć kontrakt na dnie, tygodnie, miesiące, kwartał, półroku lub rok cały, i zarazem oznaczyć terminy, w których czynsz płacony być winien.

Niezostał kontrakt zawarty na piśmie, najemca obowiązany jest przy najmach rocznych, płacić czynsz umówiony, w ratach kwartalnych z góry.

2. Jeżeli w kontrakcie niezastrzeżono wyraźnie pewnego czasu do wypowiedzenia, wówczas wypowiedzenie nastąpić musi, w najmach ćwierćrocznych na sześć tygodni przed upływem kwartału, w najmach pół- lub całorocznych na trzy miesiące przed wyjściem tego czasu.

3. Kontrakty najmu, które nie zostały zawarte na piśmie, nie mogą obowiązywać dłużéj jak kwartał.

9. Nastąpiło wypowiedzenie w sposób właściwy, albo jeżeli względem wniesionych zarzutów stósownie do przepisów wydaném zostało rozstrzygnienie, natenczas najemca jest obowiązany, na 8 dni przed wyjściem czasu najmu lub ustaniem kontraktu, opróżnić część swego mieszkania i naznaczyć nowemu najemcy stósowne i dostateczne miejsce w celu wniesienia niektórych sprzętów.

Ostatniego dnia, w którym czas najmu wychodzi, mieszkanie musi być całkiem wypróżnione i oddane.

Niechciał by obowiązany do wyprowadzenia najemca tego uczynić, sąd natychmiast na wezwanie udzieli pomocy, jak tylko przełożoném mu zostanie świadectwo według przepisów wystawione, że wypowiedzenie w sposób właściwy nastąpiło.

W takim przypadku za pomocą straży, wprowadzającemu się nie tylko miejsce na jego sprzęty wyznaczyć, lecz także zupełne oddanie mieszkania zaraz po wyjściu czasu najmu, zarządzić należy (por. §§ 8, 9, 19, 20 ces. rp. z 16. listopada 1858, N. 213 d. u. p.)

Dla Krakowa.

1. Od woli najemcy i wynajemcy zależy ugodzić się na zawarcie kontraktu słownego lub na piśmie względem wprowadzenia się do mieszkań wszelkiego rodzaju, sklepów itd. jak równie względem ich używania.

Od ich woli zależy zawrzeć kontrakt na dnie, tygodnie, miesiące, kwartał, pół roku lub rok cały, i zarazem oznaczyć terminy, w których czynsz płacony być winien.

Jeżeli zaś nie ma kontraktu na piśmie lub słownéj umowy, albo jeżeli w kontrakcie lub umowie nie ma czasu wyraźnie oznaczonego, w którym czynsz ma być płacony lub nastąpić wypowiedzenie, natenczas

2. czynsz umówiony od najmów tygodniowych i miesięcznych, tygodniowo i miesięcznie, od najmów zaś ćwierć-, pół- lub całorocznych, kwartalnie zgóry najemca opłacać winien.

3. Kontrakty najmu na dzień, tydzień lub miesiąc zawarte, kończą się oczywiście z upływem tego czasu.

Został zaś kontrakt zawarty na dwa lub więcéj miesięcy bez oznaczenia ich liczby, i niezastrzeżono wyraźnie czasu wypowiedzenia, natenczas wypowiedzenie nastąpić powinno na dni 14 przed wyjściem miesiąca, zaś w najmach ćwierćrocznych na 6 tygodni

przed wyjściem kwartału, a w najmach pół- lub całorocznych na 3 miesiące przed wyjściem tego czasu.

9. Zgadza się dosłownie z 9. ustępem ustawy dla Lwowa.

Dla **Tarnowa, Łańcuta** i **Rzeszowa** termin do wyprowadzenia się z najętych lokalności oznaczony jest na dzień 1. lipca każdego roku, pod warunkiem należytego wypowiedzenia przed 1. kwietnia, jeżeli przeciwnéj nie ma umowy; dla **Jarosławia** na dzień 1. lipca i 1. stycznia każdego roku, pod warunkiem wypowiedzenia przed 1. kwietnia a względnie 1. października.

§ 1117. Najemcy lub dzierżawcy służy prawo odstąpić od kontraktu nawet przed wyjściem czasu wyraźnie lub domniemanie ustanowionego, gdy rzecz najęta lub wydzierżawiona z powodu wad do zwyczajnego użycia nie jest zdatną; gdy znacznéj części rzeczy najętéj lub wydzierżawionéj na dłuższy czas przypadkiem został pozbawiony, lub rzecz stała się nieużyteczną; albo gdy puszczający w najem lub dzierżawę nie utrzymuje onéjże w stanie zdatnym do użycia. (§§ 919, 922, 1205.)

O. 1, 1535, 2303, 2504.

§ 1118. Puszczający w najem lub dzierżawę może z swéj strony żądać wcześniejszego rozwiązania kontraktu; gdy najemca lub dzierżawca używa rzeczy z znacznem jéj uszkodzeniem; gdy pomimo upomnienia tak się opóźnia z zapłatą czynszu, iż z upływem terminu nie zapłacił w zupełności zalegającego czynszu najmu lub dzierżawy; albo gdy budynek wynajęty na nowo stawianym być musi. Najemca nie jest obowiązanym dozwalać ze swoją szkodą przedsiębrania budowy dla większéj korzyści wynajemcy, lecz naprawy konieczne znosić powinien. (§§ 919, 1100, 1102.)

O. 137, 410, 868, 1148, 1535, 1591, 1902, 1909, 2525, 3008, 3526, 3528.

W najmach lub dzierżawach rzeczy zostających pod nadzorem rządu, władze administracyjne w przypadkach tego § działać mają, aby skarb uchronić od szkody, i gdyby dzierżawca odnośnych poleceń w dniach 14 niewykonał, usunąć go i rzecz daléj wydzierżawić. Mniema dzierżawca, że się wytłómaczyć potrafi, służy mu do tego termin 45 dni (pt. z 31. grudnia 1800, N. 514 z. p. s.). Został dzierżawca usunięty z powodu opóźnienia z zapłatą czynszu, nie może mu rzecz być wydzierżawioną na nowo (d. n. z 12 maja 1814 z. u. pol. tom 42).

Obacz § 23 urządzenia upadłości — podany przy § 1093.

§ 1119. Gdy puszczającemu w najem już w czasie zawierania kontraktu potrzeba przedsiębrania nowéj budowy wiadomą być była powinna; albo gdy potrzeba przedsiębrania napraw dłużéj trwać mających powstała z zaniedbania mniejszych napraw; natenczas najemcy stósowne wynagrodzenie za używanie, którego został pozbawionym, daném być powinno.

d) pozbycie rzeczy,

§ 1120. Jeżeli właściciel pozbył drugiemu rzecz najętą lub wydzierżawioną i takową mu już wydał; natenczas najemca lub dzierżawca, którego prawo do ksiąg publicznych nie jest wpisaném (§ 1095), nowemu posiadaczowi, po należytém wypowiedzeniu ustąpić powinien. Służy mu jednak prawo żądać od puszczającego w najem lub dzierżawę zupełnego wynagrodzenia poniesionéj szkody i utraconych korzyści. (§§ 1116, 1323, 1324.)

O. 323, 345, 384, 774, 1168, 1258, 1429, 1579, 2936, 3246, 3328.

Przepisy ces. rozp. z 16. listopada 1858, N. 213 d. u. p. stósować należy i wtenczas, jeżeli nowy posiadacz rzeczy najętéj lub wydzierżawionéj występuje przeciw najemcy lub dzierżawcy na mocy § 1120 (u. s. n. z 11. lutego 1873, l. 12463 II. senat r. w. N. 40.)

§ 1121. W razie koniecznéj sądowéj sprzedaży najemca lub dzierżawca wtenczas nawet nowemu nabywcy ustąpić powinien, gdy prawo jego przez wpisanie stało się rzeczowém, i tylko co do wynagrodzenia szkody służy mu pierwszeństwo przez zapisanie nabyte. (§§ 1089, 1095, 1323, 1324.)

O. 111, 720, 756, 774, 983, 1241, 1344, 1575, 3246, 3328.

Przepis ten ma zastósowanie także przy najmach lub wydzierżawieniach w celu ściągnięcia zaległości podatkowych (d. kc. n. z 16. sierpnia 1835, N. 73 z. p. s.). — Ob. § 23 urząd. upadł. przy § 1093.

II. Dzierżawa wieczysta.

§ 1122. Umowa, przez którą przeniesioną zostaje dziedzicznie na drugiego własność użytkowa jakiéj rzeczy nieruchomej pod warunkiem, aby za roczne użytki płacił roczną dochodowi odpowiednią daninę w pieniądzach, płodach lub odpowiednich usługach, nazywa się kontraktem wieczystéj dzierżawy.

O. 137. — Por. uwagi przy §§ 360 i 524.

III. Kontrakt wieczysto-czynszowy.

§ 1123. Jeżeli posiadacz płaci małą daninę jedynie dla uznania właściciela gruntu; natenczas grunt i kontrakt w przedmiocie tym zawarty, nazywa się wieczysto-czynszowym.

§ 1124. W zachodzącéj wątpliwości, czy własność użytkowa jest wieczystą dzierżawą czy wieczysto-czynszową, należy mieć wzgląd na ilość rocznego czynszu i inne powinności. Jeżeli ilość ta zupełnie nie jest do czystych przychodów zastósowaną; natenczas jest własność wieczysto-czynszową; jeżeli zaś ilość ta przynajmniéj przez wzgląd na dawniejsze czasy i na objęcie gruntów zupełnie nieuprawnych, może być uważaną za stósowną; natenczas jest wieczystą dzierżawą (§ 359).

IV. Czynsz ziemny.

§ 1125. Jeżeli własność w tym sposobie jest podzieloną, że do jednego grunt wraz z pobieraniem użytków z wnętrza ziemi, zaś do drugiego tylko użytkowanie z powierzchni dziedzicznie należy; natenczas roczna danina, przez tego ostatniego posiadacza opłacać się mająca, nazywa się czynszem ziemnym. (§ 360.)

Sposób nabycia własności użytkowéj.

§ 1126. Własność podzielona rzeczy nieruchoméj, tak jak własność zupełna, nie może być inaczéj nabytą tylko przez wpisanie do ksiąg lub regestrów publicznych. Tytuł ważny nadaje tylko prawo osobiste przeciwko zobowiązanemu, lecz nie nadaje prawa rzeczowego przeciwko trzeciemu (§ 431).

O. 1661.

Spólne prawa i obowiązki głównego i użytkowego właściciela.

§ 1127. Prawa właściciela głównego i użytkowego w tém są podobne, że każdy z nich własnością swoją o tyle tylko rozrządzać może, aby przez to prawa drugiego naruszonemi nie były (§ 363).

§ 1128. Każdy z nich ma prawo dochodzić sądownie swojéj własności, takową w zastaw dawać i onę przez akt między żyjącymi lub ostatniéj woli pozbywać.

Kto twierdzi, iż prawo takie jest ograniczoném, twierdzenie to właściwemi dokumentami tak zwanemi listami nadawczemi czyli erekcyją dowieść powinien.

O. 2490.

Szczególne prawa i obowiązki głównego właściciela:

§ 1129. W szczególności właściciel główny ma prawo wzbronić właścicielowi użytkowemu nietylko zmniejszenia ale nawet wszelkiego zmieniania rzeczy użytkowéj; przez coby wykonywanie jego praw udaremnioném lub utrudnioném było.

1) ze względu na utrzymanie, uprawę i zmiany rzeczy;

§ 1130. Może zatém żądać, aby właściciel użytkowy starał się o utrzymanie i uprawę gruntów. Jeżeli pomimo odebranego upomnienia obowiązku tego nie dopełnia; albo jeżeli nie jest w stanie ponosić ciężarów do gruntu przywiązanych; natenczas właściciel główny ma prawo żądać, aby rzecz komu innemu w dzierżawę wieczystą lub wieczysto-czynszową oddaną była.

2) na czynsz;

§ 1131. Najcelniejsze prawo właściciela gruntu, w dzierżawę wieczystą lub wieczysto-czynszową wypuszczonego, zależy na pobieraniu rocznego czynszu i innych umówionych należytości. Świadczenia te nie mogą być nigdy podwyższanemi, od sprzętów zaś do gruntu nie należących i od innych ruchomości wcale pobieranemi być nie mogą. (§§ 1122, 1123.)

Ob. uwagę przy § 360.

Kiedy czynsz ma być płaconym.

§ 1132. Czynsz roczny opłacanym być powinien w pierwszéj połowie miesiąca listopada, jeżeli inaczéj umówioném nie było, lub przez ustawy krajowe inaczéj nie jest postanowioném.

Kiedy ma miejsce opuszczenie z czynszu.

§ 1133. W ogólności właściciel niezupełny nie odpowiada drugiemu za przypadek; jeżeli jednak wieczysty dzierżawca nie może używać wydzierżawionéj rzeczy w skutek powodzi, wojny lub zarazy; natenczas w sto-

sunku czasu, przez który pozbawionym był używania, opuszczenie z czynszu udzieloném mu być powinno. (§§ 1104, 1107, 1311.)

O. 624.

§ 1134. Podobnego opuszczenia nie może żądać wieczysty czynszownik; lecz dopóki znajduje się jakakolwiek część rzeczy w dzierżawę wieczysto-czynszową danéj, ustanowiony czynsz wieczysty w zupełności płacić jest obowiązanym.

Prawo na przypadek nie zapłacenia czynszu.

§ 1135. Jeżeli wieczysty czynszownik nie zapłacił czynszu w umówionym czasie, właściciel zajęcia dochodów i zaspokojenia siebie z takowych żądać może. (§ 968.)

O. 805.

§ 1136. Jeżeli czynsz z dzierżawy wieczystéj zalega więcéj niż za rok; natenczas może właściciel rzeczy wydzierżawionéj dla otrzymania zapłaty czynszu, albo żądać zajęcia dochodów, albo też sądowéj przedaży rzeczy wydzierżawionéj. (§§ 457, 461, 1132.)

3) ze względu na ciężary i ulepszenia.

§ 1137. Właściciel główny obowiązanym jest do ewikcyji względem właściciela użytkowego co do własności użytkowéj, którą tenże od niego bezpośrednio otrzymał; a gdy prawo użytkowania zjednoczy się z prawem do istoty rzeczy; onemuż tak, jak innemu posiadaczowi w dobréj wierze, wynagrodzić poczynione ulepszenia; tudzież być odpowiedzialnym za rzetelność ksiąg publicznych i regestrów, które co do swoich dóbr czynszowych prowadzi. (§§ 331, 332, 922, 931.)

O. 137.

§ 1138. Za inne przez właściciela użytkowego zaciągnione i do ksiąg publicznych nie wpisane ciężary właściciel główny nie jest odpowiedzialnym. Właściciel użytkowy w ogólności nie może przenieść na drugiego więcéj praw niżeli sam posiada; a zatém prawo jednego gaśnie z wygaśnieniem prawa, drugiemu służącego. (§ 442.)

Prawa i obowiązki właściciela użytkowego w ogólności.

§ 1139. Prawa i obowiązki właściciela użytkowego, zostają w powszechności w związku z prawami i obowiązkami właściciela głównego powyżéj postanowionemi. (§ 442.)

W szczególności:

1) co do pozbycia;

§ 1140. Właściciel użytkowy może pozbyć rzecz bez zezwolenia właściciela głównego; obowiązanym jest jednak dać mu poznać następcę, aby mógł przekonać się czy tenże jest w stanie zarządzać rzeczą i ponosić ciężary do niéj przywiązane. Do pierwokupna lub odkupu właściciel główny nie ma żadnego prawa.

O. 2490.

Obowiązek ten zniósło rp. m. z 2. października 1849, N. 1 d. u. p. z 1850.

§ 1141. Jeżeli jednak właściciel główny zastrzegł sobie wyraźnie danie zezwolenia lub wyżéj wzmiankowane prawa; natenczas w dni trzydzieści po zrobioném mu należytém doniesieniu oświadczenie swoje dać powinien. Po upływie tego terminu jest domniemanie, że zezwala. Jeżeli nie wykonywa prawa pierwokupna lub odkupu, natenczas nie może odmawiać zezwolenia na pozbycie, chyba tylko z powodu rzeczywistego niebezpieczeństwa ze względu na istotę rzeczy i połączonych z nią praw. (§§ 1072—1079.)

§ 1142. Danina, któréj właściciel główny ma prawo niekiedy żądać od nowego właściciela użytkowego, nazywa się daniną lenniczą (laudemium), jeżeli zmiana następuje między żyjącemi; a pośmiertną, jeżeli zmiana następuje po śmierci; obydwie zaś nazywają się także daninami od zmiany właściciela. Czyli i jak dalece służy właścicielowi głównemu prawo do wzmiankowanych danin; rozpoznaném być winno podług właściwego każdemu krajowi urządzenia, podług ksiąg publicznych i dokumentów, albo podług trzydziesto-letniego spokojnego posiadania.

2) co do skarbu i zmniejszenia istoty rzeczy;

§ 1143. Właściciel użytkowy ma także prawo do odpowiedniéj części znalezionego skarbu (§ 399). Służy

mu nawet prawo istotę rzeczy zmniejszyć, jeżeli właścicielowi głównemu dowiedzie, że inaczéj użytkowanie z gruntu nie mogło mieć miejsca (§ 1129).

3) co do ciężarów;

§ 1144. Właściciel użytkowy ponosi wszystkie ciężary zwyczajne i nadzwyczajne do rzeczy przywiązane; do niego należy płacenie podatków, dziesięcin i innych szczegółowo wpisanych danin. Za ciężary, tyczące się czynszu, odpowiedzialnym jest właściciel główny.

4) co do listu nadawczego.

§ 1145. Każdy nowy użytkowy właściciel obowiązanym jest w powszechności, uzyskać od właściciela głównego dowód wierzytelny czyli dokument na odnowienie własności użytkowéj.

Szczególne stosunki między posiadaczami włości a poddanymi.

§ 1146. Urządzenie każdéj prowincyji i ustawy polityczne wskazują, jak dalece inne jeszcze stosunki między właścicielem użytkowym i właścicielem głównym zachodzić mogą, a w szczególności jakie są wzajemne prawa i obowiązki między posiadaczami włości i poddanymi.

Ob. uwagi przy § 360 i 524.

Prawa z opłacania czynszu ziemnego.

§ 1147. Kto nic więcéj nie opłaca, jak tylko czynsz ziemny, ten ma tylko prawo używać powierzchni ziemi, to jest: drzew, roślin i budynków, tudzież prawo do części skarbu na téj powierzchni znalezionego. Skarby zakopane i inne podziemne użytki należą wyłącznie do właściciela głównego. (§ 399.)

Wygaśnienie własności użytkowéj.

§ 1148. Co względem wygaśnienia zupełnéj własności jest postanowioném (§ 444); to w powszechności stósuje się także do własności podzielonéj.

§ 1149. Rzeczy trzymane w dzierżawie wieczystéj lub wieczysto-czynszowéj, przechodzą na wszystkich dziedziców, którzy wyraźnie wyłączonymi nie zostali. Jeżeli właściciel użytkowy nie zostawił żadnego prawnego następcy, natenczas własność użytkowa jednoczy się z własnością główną. Jeżeli atoli właściciel główny chce użyć tego prawa, obowiązanym jest zapłacić wszystkie długi właściciela użytkowego, które z innego jego majątku zaspokojonemi być nie mogą. Kiedy właściciel główny obowiązanym jest pozostawić innym rzeczy w spadku otrzymane, przepisują ustawy polityczne.

§ 1150. Własność użytkowa z powierzchni nie gaśnie przez zniszczenie roślin, drzew i budynków. Dopóki chociaż tylko cząstka gruntu pozostaje, może na niéj posiadacz zasadzać rośliny, drzewa i budynki stawiać; byleby tylko czynsz należny płacił.

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY SZÓSTY.

O kontraktach pod tytułem obciążającym w przedmiocie świadczenia usług.

P. r. J. III. 24 (25). D. XIX. 2. — P. p. I. 11. 8. — K. N. III. 8. dział 3. — K. c. k. p. Rp. z 24. grudnia 1823 (D. P. t. 8, str. 250. — Zawadzki I. 894). — P. s. 1229—1259.

1) Kontrakt najmu usług.

§ 1151. Gdy kto obowiązuje się do świadczenia usług lub uskutecznienia jakiego dzieła za pewną nagrodę pieniężną; natenczas jest kontrakt najmu usług. (§ 1173.)

O. 767, 996, 1838.

Dorozumiany kontrakt najmu usług.

§ 1152. Kto zamawia robotę lub jakie dzieło, o tym jest domniemanie, że także zezwolił na stósowną nagrodę. Jeżeli nagroda nie jest ustanowioną ani przez umowę ani przez ustawę, natenczas sędzia ją ustanawia.

O. 52, 122, 492, 607, 809, 1408, 1815, 2040, 3426, 3590, 3727, 3772.

W ustawach jest nagroda ustanowiona:

1. Dla notaryjuszów w taryfie dodanéj do ustawy notaryjalnéj z dnia 25. lipca 1875, N. 75 d. u. p.

2. Dla służby zdrowia użytéj jako znawcy przez sądy rp. z 17. lutego 1855, N. 33 d. u. p. (Bojarski ustawa o postępowaniu karném str. 237—246).

3. Dla stręczycieli na giełdach pieniężnych i towarowych — u. z 11. lipca 1854, N. 200 d. u. p. — i z 26. lutego 1860, N. 58 d. u. p.

4. Dla stręczycieli handlowych w ogólności — art. 82 k. h.

5. Dla tłómaczy i znawców w postępowaniu karném §§ 384 i 385 p. k. z 23. maja 1873, N. 119 d. u. p.

Prawa z kontraktu najmu usług wynikające.

§ 1153. Gdy zamówione dzieło ma istotne wady, które go czynią niezdatném do użycia, albo które przeciwne są wyraźnéj umowie, natenczas zamawiający ma prawo odstąpić od umowy. Jeżeli nie chce odstąpić od umowy, albo jeżeli wady nie są istotne lub nie sprzeciwiają się wyraźnym warunkom; natenczas zamawiający może żądać albo poprawienia, albo téż stósownego wynagrodzenia szkody, i w tym celu zatrzymać odpowiednią część nagrody. (§§ 932, 1315.)

O. 2170.

§ 1154. Gdy ten, u którego nastąpiło zamówienie, z winy swojéj nie dopełnia obietnicy w czasie za warunek postawionym; natenczas zamawiający nie jest już obowiązanym przyjmować rzeczy zamówionéj; może także żądać wynagrodzenia szkody przez to poniesionéj. Jeżeli zaś zamawiający opóźnia się z zapłatą nagrody; natenczas on także obowiązanym jest do zupełnego wynagrodzenia tego, u kogo zamówił. (§§ 919, 1324, 1333.)

Wynagrodzenie to polega na tém, że ten, u którego nastąpiło zamówienie, żądać może tylko procentów zwłoki (d. kc. n. z 18. stycznia 1842, N. 592 z. p. s.).

§ 1155. Osobie, u któréj zamówienie uczynione, należy się stósowne wynagrodzenie nawet za usługi i roboty, które wykonanemi nie były; jeżeli była gotową do uskutecznienia takowych, i w tém, ze strony zamawiającego z jego winy lub przypadku jemu samemu wyda-

rzonego, doznała przeszkody; albo jeżeli w ogólności przez stratę czasu na szkodę narażoną została. (§ 1160.)

O. 604, 898, 1329, 2819.

§ 1156. W ogólności należy się nagroda po ukończonéj robocie. Jeżeli zaś robota wykonywaną jest w pewnych przedziałach czasu lub częściowo; lub jeżeli z jéj wykonywaniem połączone są wydatki, których robotnik nie wziął na siebie; natenczas robotnik ma prawo, przed skończeniem dzieła lub zupełném uskutecznieniem roboty, żądać części nagrody, odpowiedniéj świadczonym usługom lub wykonanemu dziełu, tudzież zwrotu poczynionych wydatków.

§ 1157. Gdy materyjał do dzieła jakiego przygotowany, albo samo dzieło ginie w całości lub części jedynie tylko przez przypadek; natenczas właściciel materyjalu lub dzieła ponosi szkodę. Jeżeli zaś zamawiający dostarczył materyjału widocznie niezdatnego do wyrobienia na cel przeznaczony, natenczas robotnik odpowiedzialnym jest za szkody, jeżeli nie ostrzegł zamawiającego i robota z téj przyczyny jest niedokładną. (§§ 1299, 1300.)

Przy budowlach rządowych przedsiębiorca odpowiada za dobroć materyjałów przez trzeciego dostawionych, bo jego jest rzeczą odrzucić materyjały, które nie mają warunków w kontrakcie zastrzeżonych (d. kc. n. z 20. kwietnia 1820 z. u. pol. tom 48).

Kiedy zamówienie jest kontraktem kupna.

§ 1158. W wątpliwości, czyli zamówienie roboty ma być za kontrakt kupna lub za najem usług uważaném, domniemanie jest, że kto do roboty dostarczył materyjalu, ten zamówił robotnika. Jeżeli zaś robotnik dostarczył materyjalu; domniemanie jest, że kontrakt kupna zawartym został. (§§ 1048—1052, 1064.)

O. 2946.

§ 1159. Gdy z kontraktem najmu usług połączone są jeszcze inne poboczne kontrakty; natenczas zachowane być powinny przepisy ustawy każdemu z nich właściwe. (§§ 908—911.)

Wygaśnienie kontraktu najmu usług.

§ 1160. Robotnicy na czas oznaczony lub aż do ukończenia dzieła jakiego zamówieni, nie mogą bez pra-

wnéj przyczyny, ani porzucać roboty, ani być oddalonymi przed wyjściem czasu, lub przed ukończeniem dzieła. Jeżeli robota zostanie przerwaną; każda strona odpowiada za swoję winę, a żadna za przypadek.

O. 1176.

§ 1161. W nagłych tylko okolicznościach wolno jest zamówionemu robotnikowi lub dozorcy dzieła (werkmistrzowi), powierzyć komu innemu zleconą sobie czynność; a w tym nawet przypadku odpowiedzialnym jest za winę w wyborze osoby. (§§ 902, 1311, 1447.)

§ 1162. Kontrakt najmu usług o roboty, w których ma się wzgląd na szczególną zręczność osoby, rozwiązuje się przez śmierć robotnika, i dziedzice mogą tylko żądać ceny przygotowanego, do użycia zdatnego materyjału, tudzież części wynagrodzenia, do wartości uskutecznionéj roboty zastósowanéj. Jeżeli zamawiający robotę umiera, natenczas dziedzice jego obowiązani są dotrzymać kontraktu lub robotnikowi szkodę wynagrodzić. (§§ 919, 1447.)

Zastósowanie tych przepisów do adwokatów, lekarzy, i tym podobnych.

§ 1163. Przepisy dotąd postanowione, o ile nie znajdują się pod tym względem inne szczególne, stósują się także do adwokatów, lekarzy i chirurgów; strzeczycieli, prowizorów, artystów, dostarczycieli, i do innych osób, które sobie za swoje starania umówiły wyraźnie lub dorozumianie płacę, kapitulacyję, lub inne jakie wynagrodzenie.

Względem adwokatów ob. § 17 u. z 6. lipca 1868, N. 96 d. u. p. — względem notaryjuszów u. z 25. lipca 1871, N. 75 d. u. p. § 5 „wynagrodzenie za układanie podań dla stron, obliczać należy według przepisów o kontrakcie najmu usług". — Stosunki między przemysłowcami i fabrykantami z jednéj, a ich pomocnikami z drugiéj strony, określa ustawa przemysłowa z 20. grudnia 1859, N. 227 d. u. p. §§ 72—105, — stosunki między kupcami i pomocnikami handlowymi art. 57—65 k. h.

Czynności komisanta, spedytora, przewoźnika i zakładów do przewożenia osób przeznaczonych — określa art. 360—431 k. h.

Względem wynagrodzenia pastorów ewang. ob. rp. m. z 23. stycznia 1866, N. 15 d. u. p. § 23, 38.

Przeciw lekarzom, którzy — wyjąwszy udowodnionego niepodobieństwa — wzbraniają się udzielać swojéj pomocy choremu, zarządzić mają śledztwo władze administracyjne (d. kc. n. z 24. stycznia 1832, l. 5981, Kasparek str. 1069).

2) Kontrakt o nakład na wydanie dzieła.

§ 1164.*) Przez kontrakt o nakład na wydanie pisma, autor nadaje komu prawo do powielenia pisma tego za pomocą druku i do sprzedaży onegoż; sam zaś zrzeka się przez to prawa oddania tego samego dzieła w nakład komu innemu.

Czynności nakładowe, tudzież inne czynności handlu księgarskiego i utworów sztuki; następnie czynności drukarń, o ile przechodzą zakres prostego rzemiosła — są czynnościami handlowemi. Art. 272, ustęp 5 k. h.

Prawa i obowiązki między autorem a nakładcą.

§ 1165. Autor obowiązanym jest dostarczyć dzieło według umowy, a nakładca zaraz po jego dostarczeniu umówione wynagrodzenie zapłacić. (§ 902.)

§ 1166. Jeżeli autor nie dostarcza dzieła w oznaczonym czasie lub sposobie; natenczas nakładca może odstąpić od umowy, a jeżeli dostarczenie dzieła z winy autora nie nastąpiło, żądać wynagrodzenia szkody. (§§ 919, 1323, 1324.)

§ 1167. Gdy liczba egzemplarzy jest oznaczoną; natenczas nakładca do każdego nowego wydania zezwolenie autora otrzymać i z nim nowy układ co do warunków zrobić powinien.

§ 1168. Jeżeli autor chce zrobić nowe wydanie ze zmianami w osnowie dzieła; natenczas także nowa umowa w tym przedmiocie zawartą być powinna. Autor wtenczas tylko ma prawo zrobić nowe wydanie przed rozprzedaniem dawniejszego; gdy ze względu na nierozprzedane egzemplarze gotów jest dać nakładcy stósowne wynagrodzenie. (§§ 1323, 1324.)

---

*) P. p. 1, 11, §§ 996—1036. — P. s. 1139—1149. Dr. Peter Harum. Die gegenwärtige öst. Pressgesetzgebung. Wien 1857. — Allg. österr. Gerichtszeitung 1856, N. 24—28. — 1861, N. 15, 132. — 1864, N. 75. — Haimerl's Vierteljahresschrift IX. 195, — X. 252. — XI. 269. — XII. 91. — XIV. 200. — Vesque — Püttlingen. Das musikalische Autorrecht. Wien 1864. Dalszą literaturę w téj materyji ob. w Gerichtszeitung 1859, N. 94 i n.

§ 1169. Prawa autora pod względem nowego nakładu lub wydania nie przechodzą do jego dziedziców. (§ 918.)

§ ten został uchylony §§ 2, 4 c. 13—24 ptu. z 19. paźdz. 1846, N. 992 z. p. s.

§ 1170. Gdy autor podejmuje się wypracować dzieło podług planu danego onemuż przez nakładcę; natenczas ma prawo tylko do umówionego wynagrodzenia. Nakładcy służy prawo robienia według woli dalszego nakładu. (§§ 1151—1162.)

§ 1171. Przepisy te stósowane być powinny także do kart jeograficznych, rysunków topograficznych i utworów muzycznych. Ograniczenia co do przedruku zawarte są w ustawach politycznych.

Przepisy te zawiera pt. ces. z 19. października 1846, N. 992 z. p. s. (ogłoszony w Krakowie rp. m. z 3. września 1855, N. 154 d. u. p.), któren opiewa: Aby obronę własności literackiéj i artystycznéj przeciw bezprawnemu ogłoszeniu, przedrukowi i naśladowaniu ile możności rozszerzyć, postanowiliśmy wprowadzić przepisy ustawy niżéj podanéj, i rozkazujemy niniejszém, aby ustawa ta we wszystkich tych krajach naszego cesarstwa, w których obowiązuje pow. ust. cyw. z 1. czerwca 1811 i prawo karne o zbrodniach i ciężkich przekroczeniach policyjnych z 3. września 1803, bez zwłoki obwieszczoną i stósowaną była. — Ma ona obowiązywać także w pograniczu wojskowem jak równie i osoby należące pod jurysdykcyją sądów wojskowych z analogicznem stósowaniem wojskowego kodeksu karnego, względem czego dalsze polecenia późniéj ogłoszonemi zostaną — (dla c. k. wojska pt. ten przyjętym został rp. m. wojny z 18. sierpnia 1849, N. 44 z. u. wojsk.).

ODDZIAŁ I.

O prawach autorów odnośnie do ich dzieł literackich i artystycznych.

§ 1. Płody literackie i dzieła sztuki są własnością ich twórcy (autora), t. j. tego, który je pierwiastkowo ułożył lub wygotował.

Pod względem obrony niniejszą ustawą udzielonéj, uważani będą, o ile osobne układy nie stoją na przeszkodzie, na równi z autorem: a) zamawiacz dzieła, który wypracowanie i dokonanie jego podług danego planu i na swój koszt zdał na drugiego; — b) wydawca lub przedsiębiorca dzieła, które tworzy się z artykułów samoistnych, przez więcéj współpracowników dostarczanych; — c) wydawca dzieła autora bezimiennego lub pod przybraném imieniem się ukrywającego (anonima lub pseudonima § 14 a. b.).

§ 2. Twórcy dzieła literackiego albo dzieła sztuki, służy pod warunkami niniejszą ustawą zastrzeżonemi wyłączne prawo, zarządzić utworem swoim podług własnéj woli, takowy rozmnożyć w kształcie, jaki się mu spodoba i rozpowszechnić. Może też to prawo zlać całkiem lub częściowo na drugiego.

§ 3. Każde, bez zezwolenia twórcy lub jego prawonabywcy na drodze mechanicznéj przedsięwzięte rozmnożenie dzieła literackiego, które z zachowaniem warunków i formalności prawem przepisanych wydaném zostało, uznaje się jako przedruk zakazany i to bez różnicy, czyli do tego użyto tego samego lub innego postępowania, jak przy utworze dzieła pierwiastkowego. Zakaz ten rozmnożenia na drodze mechanicznéj służy także dla dzieł sztuki. Jako dzieło pierwiastkowe uważa się oprócz pierwotnego utworu w dziedzinie umiejętności albo sztuki, każdy także odcisk i każde naśladowanie urządzone przez twórcę lub jego prawonabywcę, na mocy prawa autora jemu (§ 1) służącego. Wyjątki z pod powyższych przepisów paragrafu niniejszego zawierają §§ 5—9.

§ 4. Na równi z przedrukiem zakazanym uważać należy: a) odcisk rękopisów wszelkiego rodzaju, zdziałany bez pozwolenia twórcy lub jego prawonabywcy; jak równie b) mianych mów (wykładów), mających za cel zbudowanie naukę lub zabawę; w obu tych razach (a) i b) należy i wtenczas udowodnić pozwolenie, gdyby przedsiębiorca był prawnym posiadaczem pierwiastkowego rękopisu, odpisu albo dopisku; zresztą to co wyżéj pod a) o rękopisach powiedziano, stósuje się także do map jeograficznych i topograficznych, do rysunków obrazów itd. fizykalnych, architektonicznych i tym podobnych, które według ich celu nie jako dzieła sztuki samoistne uważać wypada, lecz przeznaczone są do uzmysłowienia przedmiotów umniczych; — c) wyimki z dzieła innego autora, z odmianami lub bez nich, gdy wychodzą jako pisma osobne z tytułem dzieła pierwiastkowego, lub też bez niego; — d) odmiany w dodatkach do dzieła, mianowicie przypiski, opuszczenia albo odmiany w uwagach, obrazach, mapach, spisach rzeczy i t. d. nie wyjmują odbicia dzieła lub wyciągu z tegoż, z pod zakazu przedruku; — e) z dwóch dzieł wydanych pod jednymże tytułem, albo też i pod różnemi, które prawią o tym samym przedmiocie, w tym samym porządku i podług jednakiego podziału, późniéj wydane wtenczas uważać należy za przedruk zakazany, jeżeli widoczne w niém pomnożenie treści lub inna jaka odmiana w téjże, nie będzie uznana tak istotną i przeważną, że je uważać należy za utwór nowy i samoistny.

§ 5. Przeciwnie zaś nie należy poczytywać za przedruk, a zatém jest dozwolone: a) dosłowne przywodzenie poszczególnych ustępów z dzieł na widok publiczny już wyszłych; b) użycie poszczególnych artykułów, poezyj i t. d. wziętych z dzieła większego, z czasopisma lub innego jakiego pisma periodycznego do dzieła podług głównéj treści swojéj nowego, samoistnego, w szczególności krytycznego, literacko-historycznego, lub też do zbioru wyimków z dzieł różnych pisarzy uskutecznionego w celu właściwie literackim, jako to dla użytku kościelnego, szkolnego i naukowego, albo też nakoniec do czasopism i pism periodycznych; musi tylko źródło pierwiastkowe, z którego są wyjęte, wyraźnie być wskazaném, a artykuł wzięty, nie może przewyższać arkusza druku w dziele, z którego był wyjęty, jak równie nie wolno go wydawać jako samoistne pismo ulotne; tak też podobnie w czasopismach i innych pismach periodycznych artykuł taki w ciągu całego roku

razem wzięty, więcéj jak dwa arkusze druku uczynić nie powinien; właściwe gazety polityczne ten tylko mają warunek, aby zawsze wymieniały źródło, z którego artykuł brany; — c) przekład wyszłego już dzieła literackiego, bez różnicy języka, wyjąwszy, gdyby uprawniony (§ 1) wyraźnie zastrzegł sobie w tytule albo w przedmowie pierwotworu wygotowanie przekładu w ogólności, albo w pewnym jakim języku, w którymto razie każdy przekład w ciągu roku od wyjścia dzieła oryginalnego licząc, bez pozwolenia autora lub jego prawnabywcy wydany, jako przedruk zabroniony ma być uważanym; jeżeli autor dzieło wydał naraz w kilku językach, każde wydanie za pierwopis uważać należy; każde prawnie wydane tłumaczenie doznawać będzie opieki przeciwko przedrukowi, a z kilku przekładów będzie później wyszły wtenczas jako przedruk uważanym, jeżeli się od wcześniejszych, albo wcale niczém nie różni, albo tylko przez mało znaczące odmiany; — d) tytuł dzieła wcześniéj na widok publiczny wyszłego i przez innego pisarza wydanego, do późniejszego dzieła bez odmiany użyty. Wszakże wybor tego samego tytułu nadać może poszkodowanemu prawo do wynagrodzenia w tym razie, gdy dla oznaczenia przedmiotu opracowanego tytuł ten niekoniecznie jest potrzebnym, a nadto mógłby wprowadzić publiczność w błąd pod względem tożsamości dzieła. Jeżeli w tém nie zachodził zamiar prawu przeciwny, rozstrzygać ma rzecz sędzia cywilny.

§ 6. **Co do utworów** muzycznych, odcisk rękopisu bez zezwolenia kompozytora lub jego prawonabywcy uskuteczniony, poczytany będzie równie za przedruk zabroniony. Przeciwnie zaś jako przedruk lub przerytowanie uważać nie należy, a więc dozwolone: a) wzięcie poszczególnych tematów z utworów muzycznych do dzieła periodycznie wychodzącego; b) użycie kompozycyji jakiéj do waryacyji, fantazyji, ćwiczeń muzycznych, pot-pourris i t. d., które uważa się jako płody umysłu samoistne; c) ułożenie jakiego utworu muzycznego na inne instrumenta lub na mniéj instrumentów, jak pierwiastkowo był ułożonym; jeżeli zaś kompozytor zastrzegł sobie wyraźnie na tytule swego dzieła pierwszeństwo w wydaniu ułożenia na różne w ogólności, albo téż przynajmniéj na pewne instrumenta, wtedy każde przed upływem roku po roku wyjścia kompozycyji oryginalnéj bez pozwolenia autora lub jego prawonabywcy publicznie wydane ułożenie poczytywać należy za przedruk zakazany; — d) jeżeli do dzieła muzycznego albo dramatycznego późniejszego, użytym będzie niezmieniony tytuł dzieła tego samego rodzaju pierwéj wydanego, wtenczas ma być zastósowanym przepis §u 5 d).

§ 7. **Tekst śpiewu do dzieła muzycznego** należący, uważa się jako dodatek do kompozycyji, przeto kompozytor, jeżeli w skutek układu co innego nie postanowiono, może dać go odcisnąć wraz z kompozycyją. Do wytłoczenia tekstu bez muzyki, potrzebném jest zezwolenie poety; jeżeli zaś dzieło muzyczne do publicznego przedstawienia jest przeznaczone, natenczas rozumie się to zezwolenie w tym sposobie, że ten, który otrzymał uprawnienie do przedstawienia, może także kazać drukować tekst w celu użycia go przy przedstawieniu kompozycyji ze wskazaniem na toż jego przeznaczenie.

§ 8. Do wyłącznego prawa twórcy dzieła muzycznego albo dramatycznego (§ 2) należy także prawo publicznego ich przedstawiania, które przed upływem czasu ustawą zakreślonego (§§ 23 i 24) tak w całości jako i w skróceniu lub nieistotnych odmianach, bez pozwolenia autora lub jego prawonabywcy dopóty jest zabronioném, póki samo dzieło, drukiem albo rytowane, nie wyjdzie na widok publiczny. Nie jest zaś takiem publiczném rozpowszechnieniem, gdy autor pojedyncze drukowane egzemplarze jako rękopis wyda, i to na egzemplarzach wyraźnie jest uwidocznioném. Pozwolenie od autora do przedstawienia sztuki uzyskane, nadaje także prawo do powtarzania takowéj podług upodobania, jeżeli jakowe ograniczenie nie było zastrzeżoném. Z kilku spólnych pisarzy dzieła dramatycznego, w razie wątpliwości, mocen jest każdy pozwolić na przedstawienie.

§ 9. W rysunkach, malowidłach, rycinach na miedzi, stali lub na kamieniu, tudzież w drzeworytach i innych dziełach sztuki rysowniczéj, równie jak w dziełach sztuki plastycznéj nie należy uważać za przedruk: a) gdy naśladowanie jakiegokolwiek rodzaju różni się od oryginału nie tylko w materyjale, w kształcie lub wielkości, ale przez tak istotne odmiany w przedstawieniu przedmiotu, że w skutek nich za samoistne dzieło sztuki może być uważaném; b) gdy jakie dzieło sztuki za wzór dla płodów rękodzielni, fabryk i rzemiosł do rzeczywistego materyjalnego użytku służących, użytém zostało; c) gdy utwór sztuki rysunkowéj w odcisku na widok publiczny wyszły, we formie plastycznéj będzie przedstawionym; d) gdy utwór plastyczny nie tylko do widzenia, ale razem i do istotnie materyjalnego użytku przeznaczony, lub téż tylko do ozdoby jakiego wyrobu przemysłowego służący, sztuką rysunku, farbami lub bez nich, będzie naśladowanym.

§ 10. Aby jednak w tych razach, w których przepisy paragrafu poprzedzającego nie stoją na przeszkodzie, zrobić użytek z wyłącznego prawa naśladowania i rozmnażania pierwotworu, twórca ukończonego dzieła sztuki lub jego prawonabywca powinien, wydając takowe na świat, prawo rozmnożenia go, wyraźnie sobie zastrzedz, i to zastrzeżenie w przeciągu dwóch lat po upływie roku wydania pierwotworu do skutku przyprowadzić, inaczéj wszelkie naśladowanie jego dzieła sztuki będzie wolném bez ograniczenia.

§ 11. Przez odstąpienie prawa rozmnażania dzieła sztuki rysowniczéj lub plastycznéj, nie traci wprawdzie twórca lub jego prawonabywca prawa własności do pierwotworu, lecz gdy pierwotwór dzieła sztuki stanie się własnością drugiego, wtedy, jeżeli przeciwnie nie zastrzeżono, przechodzi zarazem na nabywcę prawo wyłączne rozmnażania lub zezwolenia na takowe.

§ 12. Handel płodami przedruku i każdego innego z przedrukiem zarówno uważanego rozmnożenia niniejszą ustawą zabronionego, zdziałanego w kraju lub za granicą, jest także zakazanym, bez względu czy go prowadzą handlujący książkami, dziełami sztuki albo muzyki, czy téż drukarze, nakładcy lub téż czy ktokolwiek bądź inny trudni się tém dla zarobku.

ODDZIAŁ II.

O terminach obronnych własności literackiéj i artystycznéj.

§ 13. Prawo rozpowszechniania, naśladowania i rozmnażania dzieła literackiego lub artystycznego (prawo nakładu) niniejszą ustawą twórcy wyłącznie przyznane, rozciąga się w powszechności nie tylko na cały przeciąg jego życia, ale przechodzi także na tego, na którego takowe przelał, lub gdyby w tém inaczéj nie rozporządził, na jego spadkobierców i ich prawonabywców, na czas jeszcze lat trzydziestu po jego śmierci. Rok śmierci autora nie ma być wliczany. Prawo kaduka fiskusa lub innych osób nie ma miejsca.

§ 14. Taż sama opieka przez lat 30, a to licząc po upływie roku, w którym dzieło pierwszy raz wyszło, przyznaje się: a) dziełom, w których na karcie tytułowéj albo w przypisaniu (dedykacyji), lub téż na końcu przedmowy nie ma umieszczonego nazwiska twórcy (dziełom bezimiennem); — b) dziełom wyszłym pod inném a nie prawdziwém nazwiskiem (pseudonimem) autora: wszakże tak tu, jakotéż i w ustępie poprzedzającym, pod warunkiem, że na karcie tytułowéj, w dedykacyji lub przy końcu przedmowy nie ma wymienionego wydawcy, przedsiębiorcy lub zamawiacza (§ 1), którzy w zupełne prawo twórcy wstępują; wreszcie należy przestrzeganie praw autora bezimiennego lub pseudonima do nakładcy dzieła, jako tegoż zastępcy; — c) dziełu, przez kilku autorów napisanemu, jeżeli nie umieszczony na niem wydawca w sposób w poprzednim ustępie paragrafu oznaczony; — d) dziełom dopiero po śmierci autora wydanym (pogrobowym); wreszcie e) dalszemu ciągowi dzieła, które autor wydawać rozpoczął, a spadkobiercy lub inni jego prawonabywcy dokonywują.

§ 15. Dla dzieł wydanych przez akademie, uniwersytety i inne pod szczególną opieką rządową zostające instytuty i towarzystwa naukowe lub artystyczne, opieka prawa przeciwko przedrukowi i rozmnażaniu rozciąga się na przedłużony czas lat 50. Dla dzieł pochodzących od innych towarzystw i zakładów, służy termin opieki paragrafem poprzednim oznaczony. Jeżeli autor artykułu do takiego dzieła dostarczonego, uskutecznia samoistne, pomnożone, lub poprawione wydanie téj swojéj pracy, wówczas służy dla niego termin ochrony podług § 13.

§ 16. Co do dzieł złożonych z więcéj tomów, lub takich, które wychodzą zeszytami albo innemi częściami, termin opieki prawa podług §§ 13, 14 i 15 oznaczony liczy się dla całego dzieła, od wyjścia ostatniego tomu lub części, o ile te różne oddziały razem jako całość mogą być uważane. Tylko wtenczas, gdyby pomiędzy wydaniem pojedynczych oddziałów przynajmniéj lat trzy upłynęło, uważać należy wyszłe pierwéj tomy, zeszyty i t. d. jako dzieło samoistne, i podobnież dalszy ciąg onych po upływie lat trzech wydany, jako nowe dzieło. Przy wychodzących ciągle zbiorach dzieł, rozpraw i t. d. w rozmaitych przedmiotach, uważaném będzie każde pojedyncze dzieło, czy ono składa się z jednego czy téż z więcéj tomów, zeszytów i t. d. jako całość samoistna.

§ 17. W wypadkach godnych szczególnego uwzględnienia, niemniéj na korzyść twórców, wydawców lub nakładców większych dzieł sztuki i umiejętności, ze znacznemi wkładami połączonych, mogą termina ochrony ustawą niniejszą twórcy, jego spadkobiercom i innym prawonabywcom przyznane, przez rząd w formie przywileju także nad czas prawnie ustanowiony, na pewną dalszą liczbę lat być rozciągnięte. Taki jednak przywilej potrzeba jeszcze przed zupełném wydaniem dzieła wyjednać i czas trwania jego na karcie tytułowéj wskazać, lub gdy to z natury przedmiotu uczynić się nie da, ogłosić przez gazety publiczne prowincyji, w któréj dzieło wychodzi.

§ 18. Akta, które wyszły wprost od rządu, doznają po ich rozpowszechnieniu opieki prawa przedruk zakazującego tak długo, póki ten zakaz przez rząd uchyloném nie zostanie. Podobnież trwać ma dalsza opieka nad termin prawem ustanowiony i dla tych dzieł także, z których treści okazuje się, że na rozkaz rządu i z zastrzeżeniem takiego dalszego trwania opieki prawa, wydane zostały.

§ 19. Po upływie prawnych i przedłużonych terminów opieki, lub téż i wcześniéj, gdyby ani spadkobiercy, ani innego prawonabywcy autora już więcéj nie było, wolno dzieła literatury i sztuki w kształcie dowolnym przedrukować i naśladować; wszelako zabrania się przed nadejściem téj chwili wszelkie wcześniejsze, ku temu zmierzające obwieszczenie.

§ 20. Drugi nakład, czyli drugie wydanie dzieła (§ 116S powszech. ustawy cywil.) doznaje równéj opieki prawa przeciw przedrukowi, jak i pierwszy, wszakże bez naruszenia prawa przedruku pierwszego nakładu, jeżeli od czasu jego wyjścia, czas prawem określony upłynął. Toż samo tyczy się wszystkich dalszych wydań w stosunku do poprzedniego.

§ 21. Pozwolenie cenzury do drukowania lub rozmnożenia innym sposobem dzieła uzyskane, nie służy na usprawiedliwienie, gdyby się okazało, że zaszedł niedozwolony przedruk lub niedozwolone naśladowanie.

§ 22. Prawo wyłączne do przedstawienia dzieła muzycznego albo dramatycznego (§ 8), rozciąga się nietylko na całe życie twórcy, ale służy także temu, na którego on przelał takowe, lub gdyby w téj mierze nic innego nie rozporządził, jego spadkobiercom albo prawonabywcom, aż do upływu lat dziesięciu po roku śmierci jego.

§ 23. Równą opiekę przez lat dziesięć, wszakże od dnia pierwszego publicznego przedstawienia licząc, przyznaje się: a) jeżeli dzieło ma więcéj wymienionych autorów; b) dla dzieł bezimiennie albo pod przybraném imieniem wyszłych, bez różnicy, czy rzeczywiste nazwisko pisarza albo kompozytora po publiczném chociażby tylko jednorazowém przedstawieniu dzieła było oznajmioném czy téż przeciwnie; c) dla dzieł pogrobowych t. j. takich, któreby dopiero po śmierci autora, jego spadkobierców albo innych prawonabywców pierwszy raz były przedstawione.

§ 24. Przepis §fu 21 ma także zastósowanie w razie otrzymanego od cenzury pozwolenia na przedstawienie dzieła muzycznego albo dramatycznego.

ODDZIAŁ III.

Przepisy względem wymierzenia kary i względem prawa do wynagrodzenia.

§ 25. Za przedruk bezprawny i każde zarówno z nim uważane rozmnożenie albo naśladowanie dzieł, ten, który takowe uskutecznia albo do wykonania tychże świadomie się przyczynia, ukaranym będzie oprócz przepadku (konfiskaty) znalezionych egzemplarzy, odcisków, odlewów i t. d., rozłożenia składu czcionek, a przy dziełach sztuki, jak dalece uszkodzony w myśl §§ 29 i 30 takowych nie przyjmie, prócz zniszczenia płyt, kamieni, form i innych przedmiotów, które wyłącznie do ich rozmnożenia służyły, — także karą pieniężną od 25 do 1000 złr., która, gdyby się niemożność zapłacenia jéj wykazała, w stosunkową karę aresztu (§ 26) zamienioną zostanie, a po uprzedniem, przynajmniéj dwukrotném ukaraniu takiego przekroczenia, można także podług okoliczności orzec utratę profesyji.*)

§ 26. Co do zachować się mającego stosunku kary pieniężnéj do kary aresztu, służyć ma za prawidło: że ilość kary pieniężnéj od 25 do 100 złr. stawia się na równi z karą aresztu od jednego tygodnia do jednego miesiąca, ilość większą od 100 do 400 złr., z aresztem od jednego do trzech miesięcy, a ilość 400 złr. przenoszącą do 1000 złr., z aresztem od trzech do sześciu miesięcy.

§ 27. Twórcy dzieła, przez zabronione rozmnożenie uszkodzonemu, jak równie jego spadkobiercom i innym prawonabywcom, służy nadto prawo do wynagrodzenia i jako takie ma im być przysądzoną wartość egzemplarzy do całkowitego bezprawnie zdziałanego rozmnożenia niedostających, a to podług ceny sprzedaży, nie wyłączając przez to prawa, poszukiwania dalszego wynagrodzenia. Gdyby się dojść nie dało, jak liczném było bezprawne rozmnożenie, oznaczy władza liczbę egzemplarzy do znalezionych niedostającą, w miarę okoliczności i z uwzględnieniem zdania znawców, na 25 do 1000 egzemplarzy. Ten sam sposób oznaczenia szkody do wynagrodzenia przyznanéj, użyć należy w ogóle i wtenczas, gdy prawny pierwiastkowy nakład dzieła jeszcze nie został sporządzonym (§ 4 a), b), a dobrowolne porozumienie się w drugim ustępie §u 29 zastrzeżone, do skutku nie przyszło.

§ 28. Nakładcy dzieła należy się wynagrodzenie podług przepisów paragrafu poprzedniego tylko o tyle, o ile liczba egzemplarzy zakazaném rozmnożeniem utworzonych, a brakujących, nie przewyższa liczby egzemplarzy dzieła pierwotnego na przedaż w zapasie będących. Wynagrodzenie za przewyżkę należy się twórcy i jego prawonabywcom. W każdym razie winien nakładca tyle egzemplarzy pierwotworu zostawić autorowi bezpłatnie, ile jemu samemu wynagrodzonych zostało, lub się z nim o to w inny sposób ułożyć. Wreszcie prawa wzajemne autora i nakładcy określa umowa względem nakładu.

§ 29. Zabrane egzemplarze lub inne przedmioty (§ 25) mają być po prawomocności wyroku zniszczone, jeżeli ich nie przyjmie

*) p. także § 467 u. karn.

poszkodowany na rachunek należącego mu się wynagrodzenia, za zwrotem kosztów przez przedrukującego na ich przysposobienie koniecznie i dowodnie wyłożonych. Wolno też poszkodowanemu zgodzić się z przedrukującym na honorarium w tym przypadku, jeżeli przedruk rękopisu lub dopisku (§ 4 a), b) uskutecznionym został przed wyjściem wydania oryginalnego; przezto jednak zawiązuje się umowę o nakład, która wprawdzie uchyla konfiskatę, ale nie znosi dalszego ciągu rozpoczętego śledztwa i prawnego ukarania.

§ 30. Ten, co dziełami przedruku lub powielenia zarówno z przedrukiem uważanego, świadomie handel prowadzi (§ 12), ma być skazanym na przepadek schwytanych egzemplarzy i jeszcze na karę pieniężną od 25 do 1000 złr., lub w razie zbadanéj niemożności zapłacenia, na stosunkową karę aresztu (§ 26), a w razie kilkakrotnego powtórzenia podług okoliczności nawet na utratę profesyji. Do wynagrodzenia jest on obowiązany (solidarnie) z tym, który rozmnożenie zabronione urządził. Zagrabione egzemplarze mają być zniszczone, jeżeli ich nie zechce przyjąć poszkodowany na rachunek swojéj pretensyji.

§ 31. Wbrew wyłącznemu prawu autora lub jego prawonabywcy zdziałane publiczne przedstawienie dzieła dramatycznego albo muzycznego, w całości lub w skróceniu, albo też z nieistotnemi odmianami, ma być karaném, oprócz zabrania nieprawnie użytych rękopisów (książek tekstowych, partytur, ról i t. p.), karą pieniężną od 10 do 200 złr., albo w razie wykazanéj niemożności zapłacenia kary pieniężnéj, stosunkową karą aresztu.*)

§ 32. Poszkodowanemu bezprawném przedstawieniem autorowi lub jego prawonabywcom, służy prawo do zupełnego wynagrodzenia; jako takie przysądzić mu należy całą skonfiskowaną, lub następnie wyśledzoną ilość przychodu każdego przedstawienia, bez potrącenia łożonych na to kosztów, i bez różniczy, czyli to dzieło samo lub w połączeniu z drugiemi było przedstawione, z zastrzeżeniem prawa poszukiwania dalszych jeszcze roszczeń do wynagrodzenia.

ODDZIAŁ IV.

O władzy śledczéj i postępowaniu urzędowém.

§ 33. Przekroczenia ustawy niniejszéj, opiekę nad własnością literacką i artystyczną na celu mającéj, mają być karane i dochodzone jako czyny przestępstwa policyjne przez władze polityczne; a co do sposobu postępowania, przedawnienia, i innych, do śledztwa, przekonania, kary i wynagrodzenia odnoszących się postanowień, przepisy części II. ustawy karnéj z dn. 3. września 1803, mają mieć zastósowanie, o ile w ustawie niniejszéj innego nie ma rozporządzenia.**) Jeżeli okaże się potrzebną opinia znawców, należy tych dla dzieł literackich wybierać z pisarzy, uczonych i księgarzy; dla dzieł sztuki z artystów, znawców sztuki i handlujących dziełami sztuki lub muzykaliami.

*) p. także § 467 u. karn.

**) Obecnie stósować tutaj należy przepisy ustawy o postępowaniu karno-sądowém z dn. 23. maja 1873, N. 119 d. u. p.

§ 34. Władza śledcza nie działa z urzędu, lecz tylko na żądanie autora poszkodowanego lub jego prawnych następców. Cofnienie skargi po wytoczeniu śledztwa, działa przeciwnie, tylko na prawa skarżącego do odszkodowania, lecz nie na mocy śledztwa prawem oznaczoną karę.

§ 35. Zajęcie przedmiotów konfiskacie podpadających powinno być na żądanie skarżącego bezzwłocznie nakazane, jeżeli utrzymiot autora (zamawiacza, przedsiębiorcy, wydawcy) dzieła, w myśl §fu 1., a w razie potrzeby, czas wyjścia dzieła pierwotnego, wykazane zostaną. Dla udowodnienia tego dozwolonym jest każdy prawny środek dowodzenia. W szczególności służyć ma także ku temu co do dzieł literackich poświadczenie urzędowe — k. urzędu rewizyji ksiąg w prowincyji, gdzie dzieło wydane zostało, a co do dzieł sztuki, wierzytelnie wykazane ogłoszenie dokończonego dzieła sztuki przez gazety prowincyji, lub przez potwierdzenie jakiego, pod nadzorem rządu zostającego instytutu sztuk w formie wierzytelnéj wydane. Gdyby kto chciał na dowód, że jakie dzieło dramatyczne lub muzyczne pierwszy raz było przedstawione, użyć zwyczajnego drukowanego uwiadomienia, wtedy do takowego potrzebném będzie urzędowe poświadczenie ze strony władzy politycznéj lub policyjnéj, że przedstawienie istotnie miało miejsce.

ODDZIAŁ V.

O wejściu w wykonanie i zakresie działalności téj ustawy.

§ 36. Ustawa niniejsza wchodzi w wykonanie od dnia jéj ogłoszenia dla wszystkich dzieł bez różnicy narodowości ich autora, wydanych z zachowaniem warunków przepisanych. Wszystkie zatém przepisy dawniejsze niniejszéj ustawie przeciwne, lub od niéj różne, tracą przez nią swą moc obowiązującą.

§ 37. Taż sama ustawa ma być stósowaną także na korzyść wszystkich już istniejących i prawnie ogłoszonych dzieł oryginalnych o tyle, że przez nią własność literacka i artystyczna tych dzieł jeszcze przez dziesięć lat od dnia obwieszczenia ustawy będzie broniona, jeżeli ochrona ta już podług dotychczasowych przepisów na dłuższy czas się nie rozciąga. Tylko przedruk lub powielenie dzieła z przedrukiem zarówno uważane jeszcze przed ogłoszeniem téj ustawy, na mocy pozwolenia rozpoczęte, albo przynajmniéj za przedpłatą zapowiedziane, nie podlegają przepisom niniejszéj ustawy.

§ 38. Opieka przeciwko przedrukowi i każdemu innemu nieuprawnionemu powieleniu drogą mechaniczną, mocą niniejszéj ustawy udzielona, rozciąga się także na wszystkie literackie dzieła w zakresie Związku Niemieckiego wychodzące; aby jednak téj opieki domagać się można, wykazać należy, że w tym kraju Związku Niemieckiego, gdzie oryginał wydano, warunki i formalności prawnie przepisane, zostały dopełnione.

§ 39. Opieka ustawą niniejszą wyrzeczona, udzieloną będzie dziełom wychodzącym za granicą, oprócz Państw Związku Niemieckiego*) o tyle, o ile prawa w tym względzie dla dzieł w c. k. austryjackiem Państwie wychodzących, ustawami Państwa obcego podobnież są zabezpieczone.**)

3) Kontrakt między służbodawcą a czeladzią.

§ 1172. Prawa i obowiązki między służbodawcami i czeladzią, określone są oddzielnemi w tym przedmiocie wydanemi przepisami.

O. 495.

O pomocnikach przemysłowców por. § 72 — 105 ust. przemysłowéj z 20. grudnia 1859, N. 227 d. u. p. — o pomocnikach handlowych art. 57—65 k. h. — o książkach roboczych, dodatek do ustawy przemysłowéj.

O wyrobnikach przy gospodarstwie rolnem i leśnem rp. m. z 7. grudnia 1856, N. 224 d. u. p. — o wyrobnikach górniczych rp. m. z 25. maja 1866, N. 72 d. u. p.

Ustawy o czeladzi służebnéj: I. dla Galicyji a) okręg Lwowski, rp. gub. z 1. lipca 1857, l. 37321 d. u. k. oddział II., N. 12 — b) okr. Krakowski, rp. prez. kraj. z 11. marca 1855 d. u. k. okr. Krak. oddział II., N. 14 — dla miasta Krakowa rp. prez. kraj. z 4. lipca 1857 d. u. k. N. 8 (Kasparek, zbiór ustaw admin. str. 1139—1166).

II. Dla Bukowiny: rp. prez. kraj. z 25. listopada 1857, N. 48 d. u. k. — dla miasta „Czerniowce“, rp. prez. kraj. z 7. stycznia 1858, N. 1 d. u. k.

Inne kontrakty najmu usług pod tytułem obciążającym.

§ 1173. Kontrakty, przez które obiecaną jest rzecz jaka lub czynność, za inną podjętą czynność, rozpoznawane być powinny podług prawideł, w ogólności dla kontraktów pod tytułem obciążającym, a w szczególności w rozdziale tym postanowionych. (§ 921.)

§ 1174. Kto wiadomie dał co na wykonanie jakiéj niepodobnéj lub zabronionéj czynności, o zwrot tego, co dał, upominać się nie może. Jak dalece datki takie na skarb ściąganemi być powinny, przepisują ustawy poli-

*) Względem państwa niemieckiego ogłoszono a) d. kc. n. z 26. listopada 1840, N. 483 z. p. s. — z 15. maja 1841, N. 537 z. p. s. — z 25. lipca 1845, N. 897 z. p. s. — rp. m. z 27. grudnia 1858, N. 6 d. u. p. z 1859.

**) Traktaty także istnieją a) z królestwem Włoskiem z 22. maja 1840, N. 441 z. p. s. — b) z Francyją z 11. grudnia 1866. N. 169 d. u. p., do którego rp. m. z 9. stycznia 1867, N. 11 d. u. p. podaje przepisy wykonawcze.

tyczne. Wszelako można upomnieć się o zwrot tego, co daném było komu dla przeszkodzenia zabronionéj czynności, którą tenże chciał popełnić. (§§ 878, 1013, 1431, 1432.)

Ob. d. n. z 6. czerwca 1838, N. 277 z. p. s. przy § 879. — § 105 k. k. — § 384 k. k. wojsk.

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY SIÓDMY.

O kontrakcie co do spólności dóbr.

P. r. J. III. 25, (26). — D. XVII. 2. — C. IV. 37. — P. p. I. 17, 3, — ust. z 27. marca 1867 i 4. lipca 1868. — K. N. III. 9 i ust. z 24. lipca 1867. — P. s. § 1359—1392. — Dr. Leonard Piętak. O towarzystwach zarobkowych i gospodarczych. — We Lwowie 1874.

Źródło spółki zarobkowéj.

Pojęcie.

§ 1175. Spółka do spólnego zarobku ustanawia się przez umowę, na mocy któréj dwie lub więcéj osób zezwalają na połączenie albo saméj tylko ich pracy, albo téż i rzeczy, dla spólnego zysku. (§§ 825, 826.)

Podział.

§ 1176. Rodzaje spółki są rozmaite i prawa spólników mniéj lub więcéj rozciągłe według tego, jak spólnicy wkładają do wspólki albo szczegółowe rzeczy lub summy; albo cały gatunek rzeczy, np. wszystkie towary, wszystkie płody, wszystkie nieruchomości, albo nakoniec cały bez wyjątku swój majątek.

Por. u. o stowarzyszeniach z 26. listopada 1852, N. 253 i 15. listopada 1867, N. 134 d. u. p. — u. o towarzystwach zarobkowych i gospodarczych z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.

§ 1177. Gdy przedmiotem kontraktu spółki jest cały majątek; natenczas rozumie się tylko teraźniejszy majątek. Jeżeli zaś objęty nim jest także majątek przyszły; przez majątek taki rozumie się tylko majątek nabyty, nie zaś odziedziczony; chybaby obydwa wyraźnie w umowie objęte były.

Forma kontraktu.

§ 1178. Kontrakt spółki odnoszący się albo tylko do teraźniejszego, albo tylko do przyszłego majątku, jest nieważnym; jeżeli rzeczy przez jednę lub drugą stronę wniesione nie są należycie opisane i spisane. (§ 883.)

Ob. § 5 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.

§ 1179. Jak kontrakt spółki między handlownikami ma być zdziałanym, do właściwych regestrów wniesionym i do wiadomości publicznéj podanym; o tém stanowią osobne ustawy handlowe i polityczne. Jeżeli tylko niektóre interesa są spólnie prowadzone, natenczas dostateczną jest rzeczą, gdy zdziałany w tym przedmiocie kontrakt zapisanym jest w książkach handlowych.

Przepisy obecnie w téj mierze obowiązujące zawiera k. h. w §§ 30—37 ustawy wprowadczéj — art. 85—270 k. h. i rp. m. z 9. marca 1863, N. 27 d. u. p. względem założenia i utrzymywania rejestru handlowego — § 3, 4, 7 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.

§ 1180. Kontrakt spółki co do całego tak teraźniejszego jako téż przyszłego majątku, który zwykle jedynie między małżonkami zawieranym bywa, podług przepisów w téj mierze w rozdziale o kontraktach małżeńskich postanowionych, rozpoznawanym być winien. Obecne przepisy stósują się do innych rodzajów spólności dóbr przez kontrakt ustanowionych. (§§ 1233—1236.)

Skutki kontraktu i rzeczywistéj składki.

§ 1181. Kontrakt spółki należy wprawdzie do tytułów nabycia własności; samo atoli nabycie i spólność dóbr lub rzeczy następuje dopiero przez ich oddanie. (§§ 424, 425.)

Fundusz zakładowy.

§ 1182. Wszystko, co wyraźnie do prowadzenia spólnego interesu jest przeznaczoném, stanowi kapitał spółki czyli fundusz jéj zakładowy. Reszta, co każdy spólnik posiada, uważaném jest za dobro nie należące do spółki.

§ 1183. Gdy do spółki wniesione są pieniądze, znikome albo nieznikome lecz na pieniądze ocenione rzeczy; natenczas nietylko korzyści ztąd wynikłe, ale nawet fundusz

zakładowy mają być uważane za spólną własność co do spólników, którzy się na niego składali. Kto jedynie obiecuje pracę swoję dla spólnéj korzyści, ma wprawdzie prawo do zysku, lecz nie do funduszu zakładowego (§ 1192). (§§ 301, 839.)

Prawa i obowiązki spólników.
Składka na fundusz zakładowy.

§ 1184. Każdy spólnik, jeżeli nie jest inaczéj umówioném, obowiązanym jest przyłożyć się w równéj części do funduszu zakładowego.

Spółdziałalność.

§ 1185. W ogólności wszyscy spólnicy, bez względu na ich większy lub mniejszy udział, obowiązani są zarówno przyczyniać się do spólnéj korzyści.

§ 1186. Żaden spólnik nie ma prawa powierzać spółdziałania trzeciemu; lub przyjmować kogo do spółki, albo przedsiębrać interes poboczny spółce szkodliwy.

Wyjątek zachodzi przy spółkach akcyjnych, bo akcyje wolno bez ograniczenia przenosić na kogo innego, a każden posiadacz akcyji jest tém samem członkiem spółki. (§ 1 ptu. z 26. listopada 1852, N. 263 d. u. p. — art. 97, 182, 183, 223 k. h.).

§ 1187. Obowiązki spólników dokładniéj oznacza kontrakt. Kto jedynie ofiarował pracę swoję do spółki, ten do żadnéj składki nie jest obowiązanym. Kto tylko obiecał składkę w pieniądzach lub inną jaką, ten ani jest obowiązanym, ani też nie ma prawa w innym sposobie przyczyniać się do spólnego zarobku.

§ 1188. Pod względem sposobu naradzania się i rozstrzygania w przedmiotach spółki, przepisy w rozdziale o spółwłasności postanowione (§§ 833—842), jeżeli nie ma odmiennéj umowy, stósowane być winny.

Dopłata do funduszu zakładowego.

§ 1189. Spólnicy nie mogą być zniewalani do większéj składki nad tę, do jakiéj się obowiązali. Jeżeliby jednak z powodu zmiany okoliczności, spólny cel bez powiększenia składki wcale nie mógł być osiągnionym; natenczas spólnik odmawiający dopłaty, wystąpić ze spółki, lub do wystąpienia z niéj zniewolonym być może.

O. I. Prawo wyniesienia skargi nie jest zawisłem od poprzedniego naruszenia prawa, i już przy zagrażającym tylko sporze można żądać, aby dany stosunek prawny wyrokiem ustalony został.

II. Jeżeli członkowie spółki zaopatrzenia, nie poddali się według statutów, przyszłym uchwałom, większości względem podwyższenia wkładek zapaść mogącem, wówczas tylko ci członkowie do większych wkładek zniewalani być mogą, którzy przystąpili do spółki po zaszłéj zmianie statutów (u. s. n. z 3. kwietnia 1873, l. 3030, II. senat r. w. N. 46).

Prowadzenie powierzonych interesów.

§ 1190. Jeżeli jednemu lub niektórym spólnikom powierzoném jest prowadzenie interesów, natenczas uważani być mają za pełnomocników. Do ich narad i orzeczeń w interesach spółki stósowane być winny także wzmiankowane wyżéj przepisy (§§ 833—842).

Co do spółek akcyjnych por. pt. z 26. listopada 1852, N. 263 d. u. p. — art. 227 — 241 k. h. — co do towarzystw zarobkowych i gospodarczych §§ 15—35 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.

Odpowiedzialność za szkody.

§ 1191. Każdy spólnik odpowiedzialnym jest za szkodę spółce z winy swojéj zrządzoną. Szkoda ta nie może być zniesioną przez korzyści, jakie dla spółki sprawił. Jeżeli zaś z powodu tego, że spólnik samowolnie przedsiębrał nowy interes, wynikła dla spółki z jednéj strony szkoda, z drugiéj strony korzyść, natenczas stósowne potrącenie nastąpić powinno. (§§ 1335—1042, 1295, 1296.)

Podział zysku.

§ 1192. Majątek, który po odtrąceniu wszystkich kosztów i poniesionych strat, pozostaje nad fundusz zakładowy, jest zyskiem. Sam fundusz zakładowy pozostaje własnością tych, którzy się na niego składali; wyjąwszy, gdyby praca na kapitał obliczoną i wszystko za spólne dobro uznane było. (§ 1182.)

§ 1193. Zysk dzieli się w stosunku włożonych kapitałów, a prace przez wszystkich spólników łożone, znoszą się wzajemnie. Gdy jeden lub więcéj spólników wkładają jedynie pracę albo obok pracy kapitały; natenczas ilość wynagrodzenia za pracę, jeżeli nie ma w tym przedmiocie umowy i spólnicy między sobą zgodzić się nie mogą, sąd

oznaczy, przy zachowaniu względu na ważność interesu, na łożone starania i na wynikłą korzyść.

O. 3705. — § 27 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.

§ 1194. Jeżeli zysk nie jest w gotowych pieniądzach, lecz w innego rodzaju korzyściach; natenczas dział odbywa się według przepisów w rozdziale o spółwłasności zawartych (§§ 840—843).

§ 1195. Spółka może któremu ze spólników przez wzgląd na jego szczególne przymioty lub prace przez niego łożone, przyznać większy zysk, aniżeliby mu się podług jego udziału należał; lecz podobne wyjątki nie powinny być skutkiem układów prawu przeciwnych, lub narażać spółki na szkodę.

§ 1196. Takim układem prawu przeciwnym jest umowa, przez którą kto wniosłszy kapital do spółki, z jednéj strony zabezpiecza się od ponoszenia wszelkiéj straty co do kapitału, jako też co do procentów, i uwalnia się od wszelkiego spółdziałania; z drugiéj zaś strony, wymawia sobie zysk wyższy nad procent prawny umowny. (§§ 916, 994.)

§ ten został zniesiony u. z 14. czerwca 1868, N. 62 d. u. p. § 6, podaną przy § 993.

Podział straty.

§ 1197. Jeżeli spółka fundusz swój w całości lub części straciła, natenczas strata podziela się w tym stosunku, w jakim w razie przeciwnym zysk byłby dzielonym. Kto żadnego nie włożył kapitału, ten ponosi szkodę w swojéj pracy. (§ 1193.)

Składanie rachunków.

§ 1198. Spólnicy, którym zarząd jest powierzony, obowiązani są prowadzić i składać porządne rachunki co do spólnego funduszu zakładowego i co do odnoszących się do niego przychodów i wydatków. (§ 1012.)

O. 2421. Ob. §§ 22, 24 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.

§ 1199. Nie można przed ukończeniem interesu żądać złożenia ostatecznego rachunku i uskutecznienia działu. Jeżeli jednak przedsiębrane są interesa, które przez więcéj lat trwać i corocznie pożytki przynosić mają;

natenczas mogą spólnicy, jeżeliby tylko przez to główny interes na szkodę narażonym nie był, żądać corocznie tak złożenia rachunku jakotéż podziału zysku. Wreszcie każdy spólnik może w każdym czasie własnym kosztem przejrzeć rachunki.

§ 1200. Kto poprzestał na złożeniu mu samego tylko bilansu, lub zrzekł się prawa żądać rachunków, ten, gdy dowiedzie oszustwa chociażby w jednéj tylko części zarządu; może domagać się złożenia zupełnych rachunków tak za przeszły przypadek, jakotéż za wszystkie następne.

Stosunek spółki do trzecich osób.

§ 1201. Bez wyraźnego lub dorozumianego prawnego zezwolenia spólników lub ich pełnomocników, spółka względnie trzeciego zobowiązywaną być nie może. Między handlownikami udzielone jednemu lub więcéj spólnikom i ogłoszone prawo, do prowadzenia firmy, to jest, prawo do podpisywania w imieniu spółki wszystkich dokumentów i pism, zawiera w sobie wszechstronne pełnomocnictwo (§ 1028).

Ob. art. 114 k. h. — § 15 i 18 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.

§ 1202. Spólnik, który z częścią tylko majątku swego należy do spółki, może posiadać majątek niezależnie od spółki i ma prawo majątkiem tym według upodobania zarządzać. Dla tego prawa i obowiązki, które ma trzeci względnie spółki, odróżnić należy od praw i obowiązków onemuż służących, względnie szczególnych spólników.

§ 1203. Kto zatém od szczególnego spólnika, nie zaś od spółki ma prawo żądać czego, lub jest mu obowiązanym co płacić; ten nie może także ani żądać od spółki, ani jéj płacić, tylko samemu spólnikowi. Podobnie każdy spólnik, co do spólnych wierzytelności i długów jedynie tylko w stosunku swego udziału ma prawo lub obowiązek do zapłaty, wyjąwszy między handlującymi, względem których jest domniemanie, iż wszyscy za jednego i jeden za wszystkich obiecał co lub przyjął.

Por. §§ 30, 31 u. wprowadczéj k. h. z 17. grudnia 1862, N. 1 d. u. p. z 1863.

§ 1204. Tajni spólnicy jakiéj handlowéj spółki, to jest tacy, którzy pożyczyli spółce część funduszu na zysk lub stratę, lecz nie zostali za spólników ogłoszeni; odpowiadają w każdym razie jedynie z pożyczonego kapitału. Spólnicy za takich ogłoszeni odpowiadają z całego swego majątku.

Art. 255 i 112 k. h. — §§ 53, 76, 78 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.

Rozwiązanie spółki i wystąpienie z niéj.

§ 1205. Spółka ustaje sama przez się, gdy przedsiębiorstwo jest ukończoném; lub nie może być daléj prowadzoném; gdy cały fundusz zakładowy spółki zaginął; albo gdy czas trwania spółki wyszedł. (§§ 1182, 1197.)

Ob. §§ 36—40 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.

§ 1206. W ogólności spólne prawa i obowiązki nie przechodzą na dziedziców spólnika. Jednak służy im prawo żądać złożenia i zaspokojenia rachunków za czas aż do śmierci spadkodawcy, jeżeli do spółki daléj nie należą. Wzajemnie obowiązani są do złożenia i zaspokojenia rachunków za spadkodawcę. (§§ 831, 832, 919.)

O. 2964.

§ 1207. Jeżeli spółka składa się tylko z dwóch osób; natenczas rozwiązuje się przez śmierć jednéj z nich. Jeżeli składa się z więcéj osób, natenczas jest domniemanie, że pozostali spólnicy utrzymują daléj spółkę między sobą. Domniemanie to stósuje się także ogólnie do dziedziców po handlownikach.

Domniemanie to co do kupców, uchyla art. 123 ustęp 2 k. h. Przy spółce niejawnéj śmierć spólnika niejawnego, niepociąga za sobą rozwiązania spółki (art. 264 k. h.).

§ 1208. Jeżeli kontrakt spólki między osobami nie handlującemi zawarty, obejmuje wyraźnie ich dziedziców; natenczas dziedzice ci w razie przyjęcia dziedzictwa, obowiązani są stósować się do woli spadkodawcy; jednak ostatnia wola nie rozciąga się do dziedziców po dziedzicach, a tém więcéj nie może tworzyć spółki na zawsze trwającéj (§ 832).

§ 55 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.

§ 1209. Gdy dziedzic nie jest w stanie pełnić usług przez spadkodawcę za spółkę przyjętych; natenczas stosunkowe potrącenie z oznaczonego udziału przyjąć powinien. (§ 1193.)

§ 1210. Spólnik może być przed wyjściem czasu wyłączonym ze spółki: gdy nie dopełnia istotnych warunków kontraktu; gdy podpadnie kredzie; gdy uznanym zostanie sądownie za marnotrawcę, lub w ogólności pod kuratelę oddanym; gdy straci zaufanie przez popełnienie zbrodni. (§§ 269, 273.)

Por. §§ 30, 31 u. wprowadczéj k. h.

§ 1211. Można przed wyjściem czasu wypowiedzieć należenie do spółki, gdy spólnik, który głównie prowadził przedsiębiorstwo, umarł lub ze spółki wystąpił.

§ 1212. Jeżeli czas trwania spółki ani wyraźnie nie był oznaczonym, ani podług natury przedsiębiorstwa oznaczonym być nie może; natenczas każdy spólnik może według upodobania uczynić wypowiedzenie, byle tylko w czasie właściwym i byle niezachodził podstęp (§ 830).

§§ 54, 77 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.

§ 1213. Skutki wyłączenia lub wystąpienia, które wprawdzie zaskarżoném było, później jednak za prawnie nastąpione uznaném zostało; cofają się do dnia, w którym wyłączenie lub wystąpienie nastąpiło. (§§ 1023, 1026.)

§ 1214. Rozwiązanie spółki handlowéj, przyjęcie i wyłączenie jéj jawnych spólników, powinno być do publicznéj wiadomości podane tak, jak ustanowienie spółki. Według tego ogłoszenia ocenia się władza i trwanie pełnomocnictw.

Art. 123—132, 170, 200, 242—248, 261—265 k. h. — § 40 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.

Dział spólnego majątku.

§ 1215. W razie nastąpić mającego po rozwiązaniu spółki działu spólnego majątku, zachowane być powinny obok powyższych przepisów te, które w ogólności w rozdziale o spółwłasności, co do działu spólnéj rzeczy, są postanowione. (§§ 841—844.)

O. 32, 126, 2194.

§ 1216. Przepisy w rozdziale tym zawarte, stósują się także do spółek handlowych, jeżeli co do nich nie znajdują się szczególne rozporządzenia.

Ob. uwagę przy § 1179.

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY ÓSMY.

O kontraktach małżeńskich.*)

P. r. Dig. XXIII., tyt. 3–5; XXIV.; XXV., tyt. 1; Cod. V., tyt. 11, 12, 17, 21; Nov. 2, 22, 39, 61, 91, 97, 109, 119 c. 1; 127 c. 2; — P. p. II., tyt. 1, oddział 5 i 6, §§ 205—433; — K. N. ks. III., tyt. 5 (art. 1387—1581). — W królestwie Polskiém obowiązuje K. C. K. P. art. 191—245, 260—270. — P. s. §§ 1655 do 1706.

Winiwarter: Ueber die rechtlichen Verhältnisse der Ehegatten in Ansehung ihres Vermögens (Rosbiersky's Annalen 1812, str. 16). — Scheidlein: Miscellen, Wien 1821, 3. Heft. — Nippel: Darstellung der Rechte der Ehegatten in Beziehung auf ihr Vermögen. Linz 1824.

Kontrakty małżeńskie (pacta nuptiatia, Ehepacte).

§ 1217. Kontraktami małżeńskiemi nazywają się te, które z powodu związku małżeńskiego w przedmiocie majątku są zawierane i odnoszą się szczególniéj: do posagu, oprawy, wiana, spólności majątkowéj, zarządu i użytkowania własnego majątku, dziedziczenia lub ustanowionego na przypadek śmierci dożywocia i do dochodu wdowiego.

1. Małżeństwo z ustawy pociąga za sobą co do stosunków majątkowych małżonków tylko skutki w §§ 91, 757—759 i 796 k. c. wyrażone. Por. także §§ 1233, 1237, 1238 k. c.

2. O wpływie zmiany miejsca zamieszkania na prawo majątkowe małżeńskie zob. O. 2701.

3. Według ust. z 25. lipca 1871, l. 76 d. u. p. (przy § 883) ważność umów przedślubnych wymaga sporządzenia aktu notaryjalnego. Co do postępowania notaryjusza orzekł tryb. najw. 24. grudnia 1872, l. 13084 (r. w. 33): Co do tych umów i czynności prawnych, których ważność według § 1 ust. z 25. lipca 1871, l. 76

*) Przypisek. Stosunki majątkowe między małżonkami rozmaicie urządzają prawodawstwa dawne i spółczesne — według trafnego jednak zdania Holewińskiego (O stosunkach majątkowych między małżonkami .... podług K. C. P. Petersburg 1861), dadzą się wszystkie niemal rodzaje i odcienia prawa majątkowego małżeńskiego sprowadzić do dwóch głównych systematów rządu posagowego i wspólności majątkowéj małżonków. One „stanowią 2 odrębne typy małżeńsko-majątkowego stosunku, koło których grupują się rozmaite ich odcienia.“ Prawnicy niemieccy różnią 3 główne systematy prawa majątkowego małżeńskiego. 1. Rząd posagowy, — 2. połączenie dóbr (Gütereinheit, Gerber) i 3. wspólność majątkowa. — **Do 1.** Rząd posagowy polega na tém, że prócz posagu (dos), danego mężowi dla ulżenia ciężarów ze społecznością małżeńską połączonych, (ad sustentanda onera matrimonii) i darowizny męża na rzecz żony (donatio propter dawniéj ante nuptias) — zresztą skutkiem małżeństwa prawa majątkowe małżonków żadnéj nie ulegają zmianie. Jestto system późniejszego prawa rzymskiego — a z pewną modyfikacyją co do zarządu majątkiem żony (por. §§ 1233, 1237—1241) także k. cyw. austr. W król. Polskiém był on zaprowadzonym ust. hip. z r. 1818 (art. 75). **Do 2.** Majątek małżonków nie staje się wprawdzie wspólnym — istnieje, tak jak w rządzie posagowym, „wyłączność własności majątków każdego z małżonków“, lecz mąż przez ciąg trwającego małżeństwa zarządza majątkiem żony i jemu służy użytkowanie majątku żony z rozleglejszemi prawami, aniżeli je posiada inny użytkujący (usus fructus maritalis), majątki tedy łączą się w ręku męża, jako właściciela swego a użytkującego i zarządcy majątku żony. System ten z ustawy obowiązuje w Prusiech (P. p. II. tyt. 1, § 205 nast.) — obecnie w Królestwie Polskiém (K. C. K. P. z r. 1825, art. 192 nast.), i w Saksonii (K. S. §§ 1655 n.). **Do 3.** Małżeństwo sprowadza wspólność prawa własności majątków małżonków i to albo a) wspólność ogólną całego majątku (chełmińską), tak wniesionego przez obudwóch małżonków w czasie zawarcia małżeństwa jakotéż późniéj któremukolwiek z małżonków przybyłego, b) albo częściową dóbr niektórych, bądź ruchomości bądź dorobku (Errungenschaft) jakiegokolwiek bądź w czasie małżeństwa, albo tylko nabytego przez wspólną pracę i oszczędność (Collaboration). Na wspólności cząstkowéj ruchomości i dorobku polega prawo majątkowe małżonków według K. N. (art. 1400 do 1496), wyjąwszy nieruchomości wniesione w czasie zawarcia małżeństwa i późniéj przez darowiznę lub spadek jednemu z małżonków przybyłe. — Wspólność ogólna z ustawy tylko istnieje w niektórych dzielnicach Niemieckich (n. p. w Fuldzie, Augsburgu) — zresztą tylko umową osobną może być wprowadzoną (§§ 1233 n.; P. p. II., 1, §§ 345 n.; K. N. 1526, K. C. K. P. art. 226; P. s. § 1695 n.). Trafne zestawienie i ocenienie główniejszych systematów prawa majątkowego małżeńskiego zawierają Powody urzędowe do księgi pierwszéj K. C. K. P. z r. 1825, wydane bardzo starannie przez Mścisława Godlewskiego w Bibliotece umiejętności prawnych, Warszawa 1875, str. 229—247. Por. także Juljusza Walewskiego: O stosunku prawnym wyłączności majątkowéj między małżonkami według K. C. K. P. Warszawa 1871.

d. u. p. zależy od sporządzenia aktu notaryjalnego, notaryjusz, jeżeli strony względem tychże, chociaż po prawomocności ustawy notaryjalnéj z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p. już dokument między sobą spisały, nie może odmówić sporządzenia aktu notaryjalnego z powodu, że dokument przez niego nie był ułożonym, — lecz w takim przypadku postąpić sobie winien według przepisu § 54 ust. notar.

4. Ponieważ jeszcze zawsze zdarzają się przypadki, z których się okazuje, że niektóre sądy miejscowe utrzymują t. z. protokoły kontraktów małżeńskich (Ehepacten-Protokolle) nie jako księgi dokumentów należące do księgi hipotecznéj (gruntowéj) — tylko li w tym celu, aby treść umów małżeńskich na przypadek zaronienia pierwopisu, utrzymać w pamięci — strony zaś, nie oświecone o téj różnicy ważnéj, przez to w błąd wprowadzone bywają, sądząc, że, jeżeli swe kontrakty małżeńskie zwierzchności do wpisania oddadzą, a następnie z zezwoleniem urzędowém i z potwierdzeniem wniesienia do protokołu kontraktów małżeńskich napowrót otrzymują, tém samém już ich prawa odnoszące się do dóbr nieruchomych względem osób trzecich są zabezpieczone, a dopiero późniéj o błędzie się dowiadują, gdy osoba trzecia rzeczywistém wniesieniem swych pretensyj do księgi gruntowéj je już wyprzedziła — przeto stanowimy: że te sądy miejscowe, które jeszcze utrzymują osobne, od księgi gruntowéj oddzielne protokoły kontraktów małżeńskich, o téj różnicy swych poddanych pod odpowiedzialnością najsurowszą natychmiast mają zawiadomić w tym celu, ażeby strony, których umowy przedślubne dotychczas tylko w protokołach kontraktów małżeńskich są wpisane, z nieświadomości nie zaniechały postarać się o zabezpieczenie swych praw przez księgi gruntowe; stanowimy daléj, że każdy z tych sądów, któryby począwszy od ogłoszenia niniejszego rozporządzenia kontrakt małżeński, jemu celem wniesienia do ksiąg publicznych oddany, jakkolwiek tenże mieści rozporządzenie co do dóbr nieruchomych, mimo to wpisał tylko do różniącego się od ksiąg gruntowych protokołu kontraktów małżeńskich, odpowiedzialnym jest za wszelką ztąd dla stron wynikłą szkodę, chybaby udowodnił sposobem na wiarę zupełną zasługującym, że strony, jakkolwiek je oświecono, że prawa rzeczowe na nieruchomościach tylko przez wpisanie do księgi gruntowéj zostają nabyte, wyraźnie li tylko wniesienia do protokołów kontraktów małżeńskich żądały (d. n. z 19. września 1818, l. 1498 z. u. s.).

5. Celem zabezpieczenia skarbu państwa, żony urzędników, którzy składają kaucyję i którzy w ogólności są w służbie rachunkowéj, tylko wtedy mają prawo do pensyji wdowiéj, jeżeli złożą rewers zrzeczenia się (Frauen-Verzichtsurkunde) wszelkich pretensyj do majątku męża (a zatém także z tytułu kontraktów małżeńskich), dopóki pretensyje skarbu, ze służby męża wyniknąć mogące, w zupełności nie będą zaspokojone (d. i. n. z 10. stycznia 1812, l. 296). Formularz nowy rewersów takich, których podpis ma być sądownie legalizowany, ogłoszony został r. m. skarbu z 26. lipca 1873, l. 18881 (n. 32 d. r. m. sk.).

6. O umowach małżeńskich kupców ust. wprowadzająca k. h. z 17. grudnia 1862, l. 1 d. u. p. z r. 1863 następujące zawiera przepisy: Gdy firma kupca jest wpisana w rejestr handlowy, prawa żonie jego przez umowy małżeńskie zapewnione nie mogą skutkować względem wierzycieli handlowych, jeśli nie zostały również wpisane w rejestr handlowy, bez względu, czy umowy małżeńskie przed, czy też dopiero po wpisaniu firmy zawarte były. Prawa te nie skutkują względem rzeczonych wierzycieli aż dopiero od dnia, kiedy nastąpiło wpisanie umów małżeńskich w rejestr handlowy sądu handlowego, w którego obrębie zakład handlowy ma siedzibę. Wpis takowy skutkuje przeciw osobom trzecim bez względu na to, czy o wpisie wiedziały lub nie. W razie konkursu, roszczenia wierzycieli handlowych męża, jeszcze przed dniem wpisu powstałe, mają pierwszeństwo do całego jego majątku przed pomienionemi prawami żony. Przepisy tego paragrafu stósują się także do wszelkiéj zmiany umów małżeńskich, czy ta zgodnie, czy w skutek orzeczenia sędziego nastąpiła. Co tu jest przepisane, stósuje się i do spólników osobiście odpowiedzialnych spółki handlowéj wpisanéj w rejestr handlowy (§ 16). W dowód osnowy, jako też zmiany umów małżeńskich przedstawić należy albo dokument notaryjalnie lub sądownie poświadczony (obecnie zobacz pod 3), albo wyrok prawomocny. Dokumenty stósowne winny być zachowane w sądzie handlowym w odpisach wierzytelnych. W rejestr handlowy zaciągnie się tylko datę umów małżeńskich, imię i nazwisko, stan, mieszkanie małżonków i dzień wpisania. Na tych szczegółach ograniczy się także i osnowa ogłoszenia. Żona ma prawo żądać wpisania umów małżeńskich i w tym celu zniewolić męża, aby je uwierzytelnił notaryjalnie lub sądownie, jeśli to jeszcze nie nastąpiło (§ 17). Por. także § 50 ust. o upadłości z 23. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869.

7. Mężatka handlująca.... odpowiada za długi handlowe całym swoim majątkiem, bez względu na prawa zarządu i użytkowanie lub inne, na tym majątku mężowi w skutek małżeństwa służące prawa. Odpowiedzialność ciąży także na majątku spólnym, jeśli istnieje spólność majątkowa; czy i mąż zarazem ma odpowiadać z majątku osobistego, rozpozna się według ustaw krajowych (art. 8 k. h.). — Por. § 52 u. wpr. k. h.

1. Posag (dos, Heirathsgut).

§ 1218. Przez posag rozumie się ten majątek, który żona albo trzeci za nię daje lub zabezpiecza mężowi dla ulżenia ciężarów z małżeńską społecznością połączonych. (§§ 669—671, 788, 790, 1227, 1228, 1435.)

O. 370, 943, 992, 1352, 1583, 2077, 2353, 3636, 3807.

Ustanowienie posagu.

§ 1219. Gdy oblubienica posiada własny majątek i jest pełnoletnią, od niéj i od oblubieńca woli zależy, taki między sobą względnie posagu i innych wzajemnych darów zrobić układ, jaki im się podoba. Jeżeli jednak oblubienica jest jeszcze małoletnią; natenczas powinien

być zawartym kontrakt przez ojca lub opiekuna, za zezwoleniem sądu opiekuńczego. (§§ 149, 152, 172, 233, 244, 251, 269, 282, 865.)

O. 77, 1664, 3807.

§ 1220. Jeżeli oblubienica nie posiada własnego na stósowny posag wystarczającego majątku; natenczas rodzice lub dziadowie i babki, w téj saméj kolei, jak są obowiązani do żywienia i utrzymywania dzieci, powinni także córkom lub wnuczkom, gdy idą za mąż, dać posag stanowi i majątkowi swemu odpowiedni, lub téż stosunkowo się do niego przyłożyć (§§ 141, 143). Córka z nieprawego rodu jedynie od matki swojéj żądać może posagu. (§§ 160—162, 183, 754, 763, 1224.)

O. 107, 1743, 2077, 2619, 2636, 3027, 3807. — O prawnéj istocie kaucyji małżeńskiéj wojskowéj zob. O. 2270, 3374.

§ 1221. Jeżeli rodzice, dziadowie i babki wymawiają się niemożnością ustanowienia stósownego posagu, natenczas sąd na żądanie oblubieńców, nie wdając się w ścisłe roztrząsanie stanu majątkowego, okoliczności zbadać i według tego, albo stósowny posag oznaczyć, albo téż rodziców, dziadów lub babki od ustanowienia posagu uwolnić powinien.

O. 307, 3027, 3244.

§ 1222. Gdy córka poszła za mąż, bez wiedzy albo przeciwko woli swoich rodziców, a sąd przyczynę do odmówienia zezwolenia za gruntowną uzna; natenczas rodzice, chociażby późniéj potwierdzili małżeństwo, nie są obowiązani dać onéjże posagu. (§§ 49, 53.)

Por. pat. z 8. października 1856, l. 185 d. u. p. dodatek I. „ust. o małżeństwach katolików w cesarstwie austryjackiém“ § 32 (na str. 91) i uwagę przy § 768, 4 (str. 358).

§ 1223. Jeżeli córka odebrała już swój posag i takowy, chociaż bez winy swojéj, utraciła; nie może już więcéj żądać takowego nawet w tym przypadku, gdyby powtórnie szła za mąż. (§§ 671, 700, 778, 790, 922, 1444.)

§ 1224. W wątpliwości czyli posag wyznaczonym był z majątku rodziców czyli téż z majątku oblubienicy, domniemanie jest, że wyznaczonym był z majątku téj ostatniéj. Jeżeli zaś rodzice wypłacili swojéj małoletniéj córce posag, bez zezwolenia sądu opiekuńczego; natenczas jest domniemanie, że to uczynili z własnego majątku. (§§ 915, 1219, 1220.)

Wydanie posagu,

§ 1225. Jeżeli małżonek nie wymówił sobie posagu przed zawarciem małżeństwa; natenczas nie ma téż prawa żądać takowego. Wydanie umówionego posagu może być zaraz po zawarciu małżeństwa żądaném, jeżeli inny termin do tego oznaczonym nie był. (§§ 1333, 1334.)

O. 370.

i dowód na to.

§ 1226. Jeżeli do majątku męża ogłoszoną jest kreda; natenczas przyznanie przez niego na piśmie lub ustnie przed otwarciem kredy uczynione, iż posag odebrał, stanowi dowód przeciwko każdemu. Jeżeli zaś przyznanie takie następuje dopiero po otwarciu kredy; natenczas żadnego nie stanowi przeciwko wierzycielom dowodu. (§§ 665, 669, 1260.)

O. 67, 132.

1. Według ust. z 25. lipca 1871, l. 76 d. u. p. § 1, lit. c) przy § 883) ważność potwierdzenia odbioru posagu, chociażby wystawione być miało nie małżonce, lecz osobom innym, wymaga sporządzenia aktu notaryjalnego.

2. Ust. o upadłości z 23. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869, § 49: Jeżeli oświadczenie męża, pisemnie lub ustnie przed otwarciem upadłości uczynione, że posag odebrał, ma stanowić dowód przeciw masie na korzyść żony (§ 1226 k. c.) lub jéj prawonabywców, powinno było nastąpić albo przy odbiorze posagu, albo najpóźniéj na rok przed otwarciem upadłości i powinno być względem masy udowodnioném, kiedy takie oświadczenie uczynioném zostało. Data dokumentu sama przez się nie stanowi takiego dowodu. — § 50. Prawo handlowe stanowi, o ile roszczenia żony kupca, wynikające z układów małżeńskich, powinny być wciągnięte w rejestr handlowy, ażeby przeciw wierzycielom handlowym męża skutkować mogły. Małżonka kupca, któréj układy małżeńskie wciągnione są w rejestr handlowy (§ 16 u. w. k. k.) obowiązaną jest wynagrodzić wierzycielom handlowym, to wciągnięcie poprzedzającym, z zapłaty, jaka jéj dostaje się na podstawie układów małżeńskich, przewyżkę, jakaby się im była dostała, z masy upadkowéj męża, na zapłacenie ich należytości, bez względu na układy małżeńskie. — Por. uwagę do § 1217.

Przedmiot posagu, i prawa męża tudzież żony do niego.

§ 1227. Wszystko, co może być pozbytém i użytém, może być daném na posag. Dopóki trwa społeczność

małżeńska, użytkowanie dobra posagowego i tego, co do niego przybywa, należy do męża. Jeżeli posag danym jest w pieniądzach, w ustąpionych wierzytelnościach lub w rzeczach znikomych; natenczas mąż staje się zupełnym ich właścicielem. (§§ 301, 509—520, 1392, 1393.)

Unger I. 226^{41}, 388^{24}, 4037, 409^{21}.

O. 59, 67, 992, 1151, 1395, 1540, 1583, 1631, 1664, 2077, 3378.

§ 1228. Jeżeli posag ustanowionym jest w dobrach nieruchomych, w prawach lub w takich ruchomościach, które z zachowaniem istoty, używane być mogą; natenczas żona za właścicielkę tychże, a mąż za użytkującego dopóty uważanemi będą, dopóki dowiedzioném nie będzie, iż mąż przyjął posag za oznaczoną cenę i tylko tę cenę zobowiązał się powrócić.

Ung. I. 388^{24}, II. 563^{22}a, 596^{44}a, ^{45}.

O. 59, 120, 1631, 3378.

§ 1229. Podług przepisów ustawy posag po śmierci męża spada na jego żonę, a jeżeli ta przed nim umarła, na jéj dziedziców. Ażeby żona lub jéj dziedzice od brania posagu wyłączonymi być mogli, potrzeba, iżby wyłączenie to wyraźnie zastrzeżoném było. Kto dobrowolnie ustanawia posag, ten może sobie zastrzedz, iżby po śmierci męża wrócił do niego. (§§ 665, 669.)

O. 107, 293, 992, 1145, 1540, 1631, 2216, 2500, 2919, 3378.

2. Oprawa.*)

§ 1230. Co oblubieniec lub trzeci wyznacza oblubienicy dla pomnożenia posagu, to nazywa się oprawą. Użytkowanie oprawy nie należy wprawdzie do żony w czasie małżeństwa; jednak gdy przeżyje męża, natenczas nawet bez osobnéj umowy należy do niéj także zupełna własność, chociażby posag na przypadek przeżycia żony, nie był zapisany mężowi.

O. 67, 265, 1145, 2020, 2104.

*) Widerlage (contrados) odpowiadająca rzymskiéj donatio propter nuptias (J. 2, 7, § 3; Cod. 5, 3). — Oprawę w dawném prawie polskiém określa Ostrowski (Pr. cyw. I. 207) w sposób następujący: Biorący mąż z żoną posag, czyni zapis w pobliższych aktach posagu żoninego, w równéj onemu sumie. Warunek ten posagu, nazywa prawo nasze oprawą, reformacyją posagu.

§ 1231. Ani oblubieniec ani rodzice jego nie są obowiązani ustanawiać oprawy. Jednak tym samym sposobem, jak rodzice oblubienicy obowiązani są wyznaczyć dla niéj posag, tak też do rodziców oblubieńca należy dać mu odpowiednią ich majątkowi wyprawę (§§ 1220—1223). (§§ 788, 790.)

O. 661, 1743, 2619.

3. Wiano.*)

§ 1232. Podarunek, który mąż obiecuje dać żonie swojéj pierwszego poranku, nazywa się wianem. Jeżeli było obiecaném, natenczas w wątpliwości jest domniemanie, że takowe w ciągu pierwszych trzech lat małżeństwa oddaném już było. (§ 943.)

4. Spólność majątkowa.

§ 1233. Sam związek małżeński nie sprawia spólności majątkowéj między małżonkami. Potrzeba do tego osobnéj umowy, a przepisy w §§ 1177 i 1178 poprzedniego rozdziału postanowione, służyć mają za prawidło do ocenienia jéj rozciągłości, tudzież formy, w jakiéj prawnie zawartą być może. (§ 1180.)

O. 694, 764, 3233, 3495.

Por. art. 8 ust. h. w przypisku 7) do § 1217.

§ 1234. W ogólności spólność majątkowa między małżonkami rozumie się tylko na przypadek śmierci. Spólność majątkowa nadaje małżonkowi prawo do połowy tego, co z dóbr spólności wzajemnie poddanych, pozostaje jeszcze po śmierci drugiego małżonka. (§§ 1236, 1262, 1266.)

O. 67, 1175, 1540, 1635, 2138, 3222, 3234.

§ 1235. Jeżeli spólność odnosi się do całego majątku, natenczas wszystkie bez wyjątku długi przed działem potrącone być winny; jeżeli zaś przedmiotem spólności jest sam tylko teraźniejszy, lub sam tylko przyszły

*) Morgengabe — pochodzi z prawa niemieckiego, i znane w pr. dawném polskiém: „Gdyby żona ani dożywocia, ani zapisu nie miała; ustąpić ma z dóbr mężowskich, odebrawszy podług praw dawnych za wieniec albo Wiano, pro crinili 30 grzywien, którą to sumę dziś przyjaciele podług substancyji mężowskiéj miarkują“ (Ostrowski Pr. cyw. I., 209).

majątek, te tylko długi straceniu ulegają, które na korzyść spólnego dobra użytemi były.

O. 67, 2770.

Dierl: Civilrechtliche Untersuchung über die Vereinbarkeit des Heirathsgutes und der Widerlage mit der allgemeinen Gütergemeinschaft (Jurist Bd. 5, 296).

§ 1236. Jeżeli jeden małżonek posiada nieruchomość, a prawo drugiego małżonka do spólności wpisaném jest do ksiąg publicznych; natenczas ten drugi małżonek przez wpisanie do ksiąg nabywa prawa rzeczowego do połowy istoty nieruchomości, lecz nie ma żadnego prawa do pożytków w czasie małżeństwa. W skutek prawa rzeczowego, jakiego małżonek drugi przez wpisanie do ksiąg publicznych nabył do połowy nieruchomości, małżonek będący jéj właścicielem, połową tą rozporządzać nie może. Po śmierci małżonka, pozostały drugi staje się zaraz zupełnym właścicielem swojéj połowy. Wpisanie do ksiąg publicznych nie może jednak szkodzić wierzycielom wcześniéj zahipotekowanym. (§§ 307, 321.)

O. 1175, 2335, 2362, 3929.

5. Zarząd i użytkowanie pierwiastkowego i dorobkowego majątku.

§ 1237. Jeżeli małżonkowie nie zrobili między sobą osobnego układu co do używania majątku; natenczas każde z nich zatrzymuje dawniejsze swoje prawo własności, i do tego, co jedno z nich w czasie małżeństwa nabywa lub jakimkolwiek sposobem dostaje, drugie nie ma żadnego prawa. W wątpliwości jest domniemanie, że dorobek pochodzi od męża. (§ 1233.)

O. 1076, 2122, 2254, 2522, 3757.

Por. art. 7, 8 k. h. i § 6 u. wpr. k. h.

§ 1238. Póki żona nie zaprzecza, prawne domniemanie jest za tém, że mężowi, jako swemu prawnemu zastępcy, oddała zarząd swego wolnego majątku. (§§ 91, 175, 260, 1008, 1024, 1260, 1261.)

O. 692, 992, 1151, 1477, 1779, 3243, 3267, 3564.

§ 1239. Ze względu na taki zarząd uważanym jest mąż w powszechności tak, jak każdy inny zawiadowca mający pełnomocnictwo; jednak tylko za fundusz zakładowy czyli kapitał jest odpowiedzialnym. Z dochodów w czasie zarządu pobieranych nie jest obowiązanym składać rachunków, jeżeli inaczéj wyraźnie umówioném nie było; owszem rachunki aż po dzień ustania zarządu uważane są za zaspokojone. (§§ 519, 1008, 1012.)

O. 390, 1779, 2362, 3564.

§ 1240. Żona także nie jest obowiązaną rachować się z powodu użytkowania, którego swemu mężowi odstąpiła, a które sama w czasie małżeństwa wykonywała; wolno jest jednak małżonkom wstrzymać taki dorozumianie dozwolony zarząd.

O. 390.

§ 1241. W przypadkach nagłych, lub gdy zachodzi obawa poniesienia szkody, może być odebranym mężowi zarząd majątku, chociażby mu takowy wyraźnie i na zawsze był dozwolonym. Wzajemnie mąż ma prawo wzbronić żonie nieporządnego prowadzenia gospodarstwa, a nawet obok zachowania postanowionych przepisów żądać, aby za marnotrawczynią ogłoszoną była. (§§ 91, 273, 520.)

6. Dochód wdowi.*)

§ 1242. To, co żonie na przypadek owdowienia na utrzymanie jest przeznaczoném, nazywa się dochodem wdowim. Dochód ten należy się wdowie zaraz po śmierci męża, i powinien być zawsze za trzy miesiące naprzód wypłaconym. (§§ 519, 687, 1260, 1418.)

O. 1931.

§ 1243. Należy się jeszcze wdowie ze spadku mężowskiego utrzymanie przez sześć tygodni po śmierci męża, a jeżeli jest w ciąży, aż do upływu sześciu tygodni po jéj rozwiązaniu. Dopóki atoli ma to utrzymanie, nie może pobierać dochodu wdowiego. (§ 531.)

O. 1639.

§ 1244. Gdy wdowa idzie za mąż, utraca prawo do wdowiego dochodu.

---

*) Witwengehalt (vidualitium).

Zabezpieczenie posagu, oprawy i dochodu wdowiego.

§ 1245. Kto daje posag, ten ma prawo zaraz przy oddaniu, lub późniéj gdy zachodzi niebezpieczeństwo, żądać stósownego zabezpieczenia od tego, kto odbiera posag. Opiekunowie i kuratorowie oblubienicy ich pieczy poruczonéj nie mogą, bez pozwolenia sądu opiekuńczego, uwalniać od zabezpieczenia posagu, jak równie oprawy i dochodu wdowiego. (§§ 152, 230, 233, 1373, 1374.)

O. 2216, 3425.

7. Darowizny między małżonkami*) i zaręczonemi.

§ 1246. Ważność lub nieważność darowizn między małżonkami oceniać należy podług przepisów, w ogólności względem darowizn w ustawie postanowionych. (§§ 943, 944, 956.)

Ung. II. 204.

§ 1247. Wszystko, co mąż dał żonie swojéj do stroju, w ubiorze, w drogich kamieniach i innych kosztownościach, nie uważa się w razie wątpliwości za wygodzone; lecz za darowane. Jeżeli jednak jedno z zaręczonych drugiemu, albo kto trzeci któremu z zaręczonych, ze względu na przyszłe małżeństwo, co zabezpiecza lub daruje; natenczas darowizna, jeżeli małżeństwo nie z winy darującego nie przychodzi do skutku, odwołaną być może. (§§ 45, 46, 678, 915, 938, 946, 947, 954, 971.)

Ung. II. 109^{16}, 110^{18}, 213^{6}.

O. 692, 1704.

8. Wzajemne testamenty.

§ 1248. Wolno jest małżonkom w jednym i tym samym testamencie ustanowić za dziedziców siebie samych nawzajem, lub inne osoby. Taki testament może być także odwołanym; z tego jednak, że go jedna strona odwołała, nie można wnioskować o odwołaniu przez drugą stronę (§ 583). (§§ 552, 553, 1265.)

Ung. VI. § 21. — O. 311, 1662, 2627, 3651.

*) zabronione były w pr. rzymskiem (D. de donat. int. virum et uxorem) — za którém poszedł kod. saski §§ 1647—1649, 1668. Według K. N. art. 1096 wszelkie darowizny między małżonkami w czasie małżeństwa, będą zawsze odwołalne (Por. art. 1091 n., 1097). W praw. austryjackiém były dozwolone już ust. Jozefińską (§ 82, III. rozdz.) — niemniéj w pr. pruskiem (II., tyt. 1, § 310).

9. Kontrakt dziedziczenia.*)

Formalności wymagane do ważności tego kontraktu.

§ 1249. Może także być między małżonkami zawarty kontrakt dziedziczenia, przez który obiecuje się przyszły spadek lub jego część, i obietnica przyjętą zostaje (§ 602). Do ważności takiego kontraktu potrzeba atoli, aby był zdziałanym na piśmie z zachowaniem wszystkich formalności do testamentu pisemnego wymaganych. (§§ 533, 534, 578—581, 799, 803, 956, 1487.)

Ung. II. 114^{6}, 115, 147^{82}, 171.

Do §§ 1249—1254. O. 311, 1037, 1058, 1084, 1199, 1208, 1662, 1931, 2428, 2500, 2627, 3200, 3451, 3651, 3686, 3812.

1. D. n. z 25. czerwca 1817, l. 1340 z. u. s.: Kontrakt dziedziczenia, przez który obiecuje się przyszły spadek lub jego część i obietnica przyjętą zostaje, może być zawarty między małżonkami — zatém także między oblubieńcami, byleby tylko nastąpiło zawarcie małżeństwa.

2. Ułatwienia, jakie służą uprzywilejowanym testamentom wojskowym — nie mogą być stósowane do kontraktu dziedziczenia (d. n. rady wojsk. z 8. marca 1818. H. 132).

§ 1250. Małżonek pod opieką zostający może wprawdzie przyjąć przyobiecany mu i nieszkodliwy dla niego spadek; lecz rozporządzenie w przedmiocie jego własnego spadku, bez zezwolenia sądu uczynione, o tyle tylko będzie ważném, o ile jest takiem, jako testament. (§§ 568, 569, 865.)

Ung. II. 158^{73}, 695.

Przepis co do warunków kontraktu.

§ 1251. Co się powiedziało w ogólności o warunkach przy kontraktach, to także znajduje zastósowanie do kontraktu dziedziczenia między małżonkami. (§§ 897—900.)

Skutki kontraktu dziedziczenia.

§ 1252. Kontrakt dziedziczenia, chociaż do ksiąg publicznych wpisany, nie przeszkadza małżonkowi rozporządzać za życia majątkiem swoim według upodobania. Prawo z kontraktu wynikające zawisłem jest od śmierci

*) Unger VI., § 26; Arndts: Zur Lehre von den Erbverträgen nach gem. u. österr. Rechte (österr. Vierteljahrsschr. 7, N. 10); Winiwarter: Von dem Erbvertrag und dem Advitalitätsrecht (Zeitschrift f. österr. Rechtsgelehrs. 1825 I., N. 22).

spadkodawcy; dziedzic kontraktowy, jeżeli nie przeżyje spadkodawcy, nie może prawa tego przenosić na drugiego, ani też żądać zabezpieczenia, z powodu spodziewanego dziedzictwa. (§§ 278, 533, 536, 537, 602, 879, 918, 1254, 1266.)

§ 1253. Małżonek nie może przez kontrakt dziedziczenia zrzec się zupełnie prawa robienia testamentu. Czysta czwarta część, która ani zachowkiem ani innym długiem nie może być obciążoną, zawsze na mocy ustawy winna być do wolnego ostatniéj woli rozporządzenia pozostawioną. Jeżeli spadkodawca częścią tą nie rozporządził; natenczas takowa nie przechodzi do kontraktowego, lecz do ustawniczego dziedzica, chociażby całe dziedzictwo obiecaném było. (§§ 534, 568, 727, 765, 766.)

Wygaśnienie kontraktu.

§ 1254. Kontrakt dziedziczenia nie może być odwołanym ze szkodą drugiego małżonka, z którym był zawartym; lecz tylko może być według przepisu ustawy, unieważnionym. Dziedzicom koniecznym służą ze względu na taki kontrakt, te same prawa, jakie im służą ze względu na inne rozporządzenia ostatniéj woli. (§§ 551, 552, 783, 786, 799, 805, 1264—1266.)

10. Użytkowanie na przypadek śmierci.
(Prawo dożywocia.) *)

§ 1255. Małżonek, który dozwala drugiemu użytkowania swego majątku na przypadek przeżycia; nie jest przez to ograniczonym w wolności rozporządzenia nim między żyjącemi; prawo użytkowania odnosi się tylko (§§ 509—520) do spadku z wolno-dziedzicznego majątku.

§ 1256. Jeżeli jednak prawo użytkowania z nieruchomości za zezwoleniem nadawcy do ksiąg publicznych jest wpisaném; natenczas takowe co do téj nieruchomości, nie może być już więcéj uszczuplaném. (§ 1252.)

*) Fruchtniessung auf den Todesfall (Advitalitätsrecht) jus advitalitium, advitalitas. Unger VI. § 61[4] uważa takowe za instytucyją pr. niemieckiego (Leibzucht); — Winiwarter za przyjęte z prawa polskiego (w rozp. zacyt. w uwadze do § 1249) słuszném jest, że w obu tych prawach dożywocie małżonki było znane. — Por. co do tego prawa także rozprawę Dollinera (Zeitschr. f. österr. Rechtsgel. 1833 I., str. 147).

§ 1257. Jeżeli małżonek przy życiu pozostały, wchodzi w nowe związki małżeńskie lub użytkowanie komu innemu chce odstąpić; natenczas dzieci zmarłego małżonka mają prawo żądać, żeby im takowe za opłatą rocznéj stósownéj summy, pozostawioném było.

O. 3378.

§ 1258. Małżonek, który domaga się użytkowania całego spadku po drugim małżonku lub części onegoż, nie ma prawa żądać części dziedzictwa, która mu na przypadek beztestamentowego dziedziczenia przez ustawę jest wyznaczoną (§§ 757—759).

Porównanie dzieci pod względem dziedziczenia.*)

§ 1259. Porównanie dzieci, to jest kontrakt, przez który dzieci z rozmaitych małżeństw, za równe sobie pod względem dziedziczenia są uważane, jest nieważném.

Oddzielenie majątku w przypadku:
1) kredy;

§ 1260. Gdy co do majątku męża otwartą została za jego życia kreda; natenczas żona nie może wprawdzie żądać od wierzycieli zwrócenia posagu lub wydania oprawy, lecz tylko zabezpieczenia takowych na przypadek rozwiązania małżeństwa. Oprócz tego ma prawo od czasu otwarcia kredy, żądać dochodu wdowiego lub używania posagu, jeżeli dochód wdowi nie był umówionym. Gdy jednak udowodnioném będzie, że z przyczyny żony mąż podupadł na majątku; natenczas żadnego nie ma prawa ani do jednego, ani do drugiego używania. (§§ 1226, 1229, 1230, 1242—1244, 1373, 1374.)

O. 1834, 2216. — Por. uwagę przy § 1226 k. c. — Według § 129 p. c. gal. należała żona z posagiem i oprawą z pierwszeństwem przed prostymi wierzycielami w upadłości męża do klasy 3., (inne jéj pretensyje do klasy 6.; § 133) — obecnie żadne prawa pierwszeństwa nie są jéj przyznane, przeto należy ze swemi pretensyjami, jeżeli nie jest wierzycielką rzeczową — razem z prostymi wierzycielami upadłości do klasy 3., (§ 45 u. o upadł.), a gdyby jéj należytość z darowizny pochodziła, do klasy 5., (§ 48 tamże).

§ 1261. Jeżeli żona co do swego majątku podpada kredzie; natenczas kontrakty małżeńskie pozostają niewzruszone. (§§ 1024, 1238.)

*) Einkindschaft.

§ 1262. Jeżeli między małżonkami umówioną była spólność majątkowa; takowa rozwiązuje się przez popadnienie w kredą jednego lub drugiego małżonka, i spólny majątek dzieli się między niemi tak, jak po śmierci jednego z nich. (§§ 1234, 1235.)

O. 410, 2770, 2771.

2) dobrowolnego;

§ 1263. Jeżeli małżonkowie zgadzają sie na to, aby w rozdzieleniu żyli, natenczas od ich spólnego porozumienia się, które zawsze nastąpić powinno (§§ 103—105), zależy także, czyli kontrakty małżeńskie mają być nadal utrzymywane, czyli i jak zmienione.

O. 8, 1454, 3860.

albo 3) sądownie orzeczonego rozdziału co do osób;

§ 1264. Jeżeli atoli rozdział co do osób, bez winy żadnéj ze stron, lub z winy obudwóch, sądownie orzeczonym został; natenczas jeden lub drugi małżonek żądać może rozwiązania kontraktów małżeńskich, przyczém sąd powinien zawsze starać się rzecz na drodze zgody załatwić (§ 108). Jeżeli jedna strona jest niewinną, ta może żądać albo utrzymania w swéj mocy lub rozwiązania kontraktów małżeńskich, albo też stósownego według okoliczności utrzymania dla siebie. (§§ 91, 759, 796.)

O. 845, 867, 889, 1145, 1383, 1842, 1910, 1987, 2138, 2148, 2397, 2646, 2677, 2947, 3715, 3860.

1. D. n. z 4. maja 1841, l. 531 z. u. s.: N. Pan postanowieniem najwyższém z 12. września 1840 raczył zarządzić, że małżonce rozdzielonéj od stołu i łoża, z winy obopólnéj zwyczajnie nie służy prawo do przyzwoitego utrzymania, lecz sędziemu ma być pozostawione ocenienie w każdym przypadku z osobna, azali na żądanie żony z uwzględnieniem wszystkich stosunków i przemawiających za nią okoliczności łagodzących wyjątkowo nie należy zniewolić męża do udzielenia żonie utrzymania przyzwoitego.

2. Wdowa po urzędniku rządowym, ponosząca winę rozdziału, nie ma prawa do pensyji wdowiéj lub prowizyji (d. n. z 5. października 1830, l. 2485 z. m. s.). To samo stósuje się do wdów po oficerach lub urzędnikach wojskowych (d. n. r. w. z 31. maja 1844, l. 1995, l. 28 zob. ust. wojsk.).

3. Obowiązek jednemu małżonkowi wyrokiem lub ugodą z powodu rozdziału od stołu i łoża nałożony, dać drugiemu przez czas trwania rozdziału utrzymanie, ustaje w skutek śmierci jednego lub drugiego małżonka; zkąd też małżonek pozostały pretensyj swych dalszych do utrzymania osobno dochodzić musi przeciwko masie spadkowéj (N. post. z 26. czerwca, okólnik n. r. wojsk. z 7. lipca 1847, F. 906, l. 32 zb. u. wojsk.).

4) nieważności małżeństwa;

§ 1265. Jeżeli małżeństwo za nieważne uznaném będzie; natenczas rozwiązują się także kontrakty małżeńskie; majątek, jeżeli się jeszcze znajduje, wraca do dawnego stanu. Strona ponosząca winę, obowiązaną jest jednak do wynagrodzenia stronie niewinnéj (§ 102). (§ 142.)

O. 1145.

5) rozwodu.

§ 1266. Jeżeli rozwód dozwolonym jest na żądanie obydwojga małżonków, z powodu nieprzezwyciężonego wstrętu (§§ 115 i 133); natenczas, jeżeli strony nie ugodziły się w tym względzie, kontrakty małżeńskie rozwiązują się co do obydwóch stron. Jeżeli rozwód orzeczonym jest przez wyrok, natenczas małżonek niewinny ma prawo nietylko do zupełnego wynagrodzenia, ale nawet od czasu orzeczonego rozwodu, prawo do tego wszystkiego, co na korzyść jego na przypadek przeżycia, w kontraktach małżeńskich umówioném było. Majątek spólności poddany dzieli się tak, jak po śmierci, a prawo z kontraktu dziedziczenia na przypadek śmierci zastrzeżone, utrzymuje się dla strony niewinnéj. Małżonek chociaż nie z winy swojéj rozwiedziony, nie ma prawa do ustawniczego dziedziczenia (§§ 757—759). (§§ 1230, 1234, 1235, 1242, 1249—1254, 1323.)

O. 845, 1145.

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY DZIEWIĄTY.

O kontraktach losowych.

P. r. Dig. XI., 5; — P. p. I. część 11, rozdz. 4, §§ 445—510 (o kupnie dziedzictwa) i rozdz. 6, §§ 527—652 (o kontraktach losowych i nadziejach niepewnych); — K. N. art. 1964—1983 (ks. III., tyt. 12); — P. s. §§ 1480—1482; 2372—2381 (kupno dziedzictwa), 1083 (emtio spei i emtio rei speratae) § 1150—1172 (dochody dożywotnie).

Kontrakty losowe.

§ 1267. Kontrakt, przez który nadzieja niepewnéj jeszcze korzyści jest obiecaną i przyjętą, jest kontraktem losowym. Kontrakt ten według tego, jak za spodziewaną korzyść jest co lub nic nie jest obiecaném, jest kontraktem darmym lub pod tytułem obciążającym.

O. 68, 799, 2855.

§ 1268. W kontraktach losowych nie ma miejsca skarga z powodu pokrzywdzenia nad połowę wartości. (§§ 922, 934, 935.)

O. 1.

Rodzaje kontraktów losowych:

§ 1269. Do kontraktów losowych należą; zakład; gra i los; wszystkie kontrakty kupna, tudzież inne o spodziewane prawa lub o przyszłe i niepewne rzeczy; niemniéj dożywotnie wypłaty; zakłady spólnego zaopatrzenia; nakoniec kontrakty zabezpieczenia od szkód i zabezpieczenia okrętów (Bodmereiverträge).

1) Zakład;*)

§ 1270. Gdy z powodu zdarzenia dla obudwóch stron jeszcze niewiadomego, umówioną jest między niemi pewna cena na korzyść tego, z którego twierdzeniem skutek okaże się być zgodnym; natenczas jest zakład. Jeżeli strona wygrywająca miała pewność o wypadku i takowy przed stroną drugą utaiła; natenczas staje się winną podstępu i zakład jest nieważnym. Strona przegrywająca, która o wypadku naprzód wiedziała, ma być uważaną za darującą. (§§ 871—877, 938.)

O. 68, 82, 328, 1060, 1212.

*) Prawie wszystkie ustawodawstwo — **począwszy** od najdawniejszych, do najświeższych nie sprzyjają grom i zakładom. I tak czytamy już w księgach Indyjskich Manu (IX. 221, 222): „Gra i zakład nie powinny być cierpiane, gdyż nie są niczém inném, jak kradzieżą oczywistą.“ Por. pr. Dig. XI., 5; C. III., 44 de aleatoribus; Nov. 123 c. 10; P. p. I., 11, § 577, 578, 581; K. N. 1965—1967. — Wyjątki istnieją co do czynności giełdowych (zob. przypisek do § 1271). — Zob. Dr. J. A. Menzel: Einige Worte über die Wette nach den Best. d. a. b. G.-B. (Jurist IV., str. 20). Arndts: Die Wette (Ger.-Ztg. 1860, N. 101, 102).

1. Nowszy olbrzymi obrót papierami obiegowemi państwa i przedsiębiorstw akcyjnych, niemniéj towarów, wywołał wielką ilość czynności, szczególnie giełdowych, które jakkolwiek mają poniekąd cechę zakładu i gry, mimo to według przepisów o zakładach i grach nie zawsze prawnie mogą być oceniane. Takiemi są: umowa o różnicę kursu (Differenzgeschäft), za premią (Prämiengeschäft), o przedłużenie (Prolongationsgeschäft), i inne, które może poznaliśmy już po ich owocach, dla których jednakże jeszcze nazwy w języku polskim nie mamy. O ich istocie prawnéj — pomijając komentarze do prawa handlowego — zob. Bender: Verkehr mit Staatspapieren, 2. Aufl. Göttingen 1830, Thöl: Verkehr mit Staatspapieren, Göttingen 1835. Ladenburg: Die Börsengeschäfte (w Goldschmidt'a: Zeitschrift f. d. ges. Handelsrecht III. str 416 n.), Gareis: (w Siebenhaur'a Archiv f. Wechsel- & Handelsrecht, tom XVIII., N. 5, p. 123—170. Grünhut: Das Börsen- und Mäklerrecht und seine Neugestaltung in Oesterreich (Zeitschrift für Privat- und öffentliches Recht der Gegenwart. Wien 1875, str. 535—613).

2. Ust. o organizacyji giełd z 1. kwietnia 1875, l. 67 d. u. p. stanowi w téj mierze co następuje: § 12: Jako interesy giełdowe uważać należy czynności, zawierane w publicznym lokalu giełdowym i w oznaczonym czasie giełdowym (§ 3) względem tych przedmiotów obiegowych, które mogą być sprzedawane i notowane na odnośnéj giełdzie*). § 13. Rozstrzygając spory prawne z czynności giełdowych (§ 12) nie można uwzględnić zarzutu iż pretensyja polega na interesie o różnicę kursu (Differenzgeschäft), który ocenić by należało jako zakład lub grę. § 14. Interesy giełdowe uważane będą za czynności handlowe.

§ 1271. Zakład rzetelny i dozwolony wtenczas tylko obowiązuje, gdy umówiona cena nietylko obiecaną, ale rzeczywiście zapłaconą lub złożoną została. O cenę nie można upominać się sądownie.

Ung. II. 115, 255[16]. O. 68, 94, 262, 328, 1078, 1212, 1301, 1871, 2738, 2759, 2973, 3115, 3624, 3995.

2) gra;

§ 1272. Każda gra jest rodzajem zakładu. Przepisy postanowione względem zakładu, stósują się także do gier. Które gry w ogólności, lub tylko dla pewnych klas są zabronione; jak mają być karane osoby, które grają w gry zakazane, tudzież ci, którzy im to ułatwiają, w ustawach politycznych jest postanowiono. (§ 1174.)

Ung. II. 115; — O. 1078, 2738, 2973, 3995.

*) O tém stanowi po wysłuchaniu zarządu giełdowego minister skarbu (§ 9).

O grach zabronionych por. § 522 k. k. W ogólności zabronione są gry, w których wygrana i przegrana nie zależą od zręczności grającego, tylko od przypadku. Gry zabronione są wyliczone w d. n. z 16. października 1840, l. 469 z. p. s., z 26. sierpnia 1841, l. 558 z. p. s., w min. rozp. z 27. września 1854, l. 254 i z 27. lipca 1857, l. 123 d. u. p. Zob. Stubenrauch: Handbuch der österr. Verwaltungsgesetzkunde, 2 wyd. II. str. 361 i Freudenreich: über Spielschulden (Jurist tom 17, str. 202).

3) los;

§ 1273. Los odnoszący się do zakładu lub gry między osobami prywatnemi, ocenianym być powinien podług przepisów, co do zakładu i gier postanowionych. Jeżeli zaś dział, wybór lub spór ma być przez los rozstrzygniętym; natenczas powinny być także stósowane prawidła, dla kontraktów tych przepisane. (§§ 835, 841.)

§ 1274. Loteryje krajowe nie powinny być oceniane tak, jak zakład lub gra; lecz podług ogłoszonego za każdą razą planu.

O. 3705.

1. Loteryja liczbowa rządowa urządzona jest według pat. z 13. marca 1813 (zb. u. adm. tom 40, str. 41) zaprowadzonego w Krakowie r. m. sk. z 6. marca 1854, l. 60 d. u. p.

2. Pożyczki loteryjne państwa i osób prywatnych (n. p. Esterhazy'ego, Keglewich'a) bywają urządzane według wydawanych a względnie przez rząd zatwierdzonych planów loteryjnych.

3. Losy pożyczek loteryjnych publicznych i prywatnych stały się przedmiotem osobnego interesu t. z. interesu promessowego (Promessengeschäft, Heuergeschäft), mocą którego jedna strona (Verheuerer) obowiązuje się wypłacić drugiéj (Heuerer) za pewném wynagrodzeniem (Prämie, Heuergeld) wygraną, na pewien los loteryjny przypaść mogącą. Warunki tego interesu określa obecnie ust. z 7. listopada 1862, l. 85 d. u. p. § 1: Interes promessowy t. j. sprzedaż nadzieji wygranéj losu dozwolonym jest pod następującymi warunkami: a) nadzieję wygranéj sprzedawać może właściciel losu lub inny przez właściciela wyraźnie i pisemnie do tego umocowany a obaj stałe miejsce zamieszkania mieć muszą w obrębie państwa austryjackiego; b) nadzieja wygranéj odnosić się musi do losu pewnego, t. j. znamionami wylosowania oznaczonego, krajowéj pożyczki (loteryjnéj) i do pewnego ciągnięcia; c) sprzedaż téj nadzieji wygranéj nastąpić musi zupełnie t. j. nie w udziałach i z obowiązkiem, że w razie urzeczywistnienia nadzieji wygranéj sprzedający za umówioném wynagrodzeniem odda nabywcy na własność los lub, gdyby tenże w terminie oznaczonym losu nie żądał, złoży wygraną na rzecz uprawnionego w sądzie po potrąceniu umówionego wynagrodzenia i kosztów; d) interes musi być zawartym na piśmie, a mianowicie na blankiecie przez zarząd skarbowy wydanym i należycie ostęplowanym (karta promessowa, Promessenschein). Wszystkie powyż wymienione istotne wymogi interesu muszą być w blankiecie wypełnione. — § 2. Każda inna sprzedaż nadzieji wygranéj losów, sprzeciwiająca się postanowieniu § 1 jest zabroniona a wypełnienia takowéj nie można domagać się w sądzie. Kto jednakoż innych w téj mierze w błąd wprowadził lub z nieświadomości winowatéj albo niedbalstwa uszkodził, albo z jego szkody korzystał, odpowiedzialnym jest według przepisów istniejących. § 4. Właściciel losu nie może, jak długo trwa przyjęte zobowiązanie, pozbyć się własności losu i jest obowiązanym, w ciągu tego czasu wykazać się na żądanie władz skarbowych, że los posiada.

4) kupno nadziei;

§ 1275. Kto za pewną ilość przyszłego jakiego dochodu obiecuje stósowną cenę; ten zawiera zwykły kontrakt kupna. (§ 1065.)

O. 68.

§ 1276. Kto za pewną cenę kupuje na ogół przyszłe pożytki z rzeczy; lub téż nadzieję tychże pożytków, ten zawiera kontrakt losowy; zupełne zawiedzenie nadziei dotyka kupującego; lecz téż wszystkie zwykle otrzymywane pożytki do niego należą. (§§ 511, 930, 1049.)

w szczególności kuksu

§ 1277. Udział w kopalni, nazywa się kuksem. Kupno kuksu należy do kontraktów losowych. Przedawca odpowiedzialnym jest jedynie za byt kuksu, a kupujący stósować się powinien do ustaw kopalnianych. (§ 511.)

Kuks jest udziałem w gwarectwie (Gewerkschaft). Gwarectwo nie może być podzielone na więcéj jak 128 udziałów (kuksów), a udział każdy na więcéj jak 100 części. Por. § 134, 137, 138, 139, 140—142 u. górniczéj z 23. maja 1854, l. 146 d. u. p.

lub dziedzictwa.*)

§ 1278. Kupujący dziedzictwo przez przedającego przyjęte, albo przynajmniéj na niego spadłe, wchodzi nietylko w prawa ale nawet i w obowiązki przedawcy jako dziedzica, o ile takowe nie są osobistemi. Jeżeli zatém kupno nie nastąpiło na podstawie inwentarza, natenczas kupno dziedzictwa jest także kontraktem losowym. (§§ 531, 536, 537, 799, 800, 802, 809, 820, 844, 879.)

O. 1236; 1734, 2121, 2855.

*) Unger VI., § 49.

§ 1279. Kupujący nie ma żadnego prawa do rzeczy, które do przedawcy nie jako do dziedzica, lecz z innego tytułu należą, jak np. z tytułu zapisu naddziałowego, powierznictwa, podstawienia, wierzytelności do spadku, i któreby do niego należały, gdyby nawet nie miał prawa dziedziczenia. Zaś kupujący dziedzictwo bierze to wszystko, co przyrasta do dziedzictwa, czy to z powodu, że ubył który zapisobierca lub spółdziedzic, czyli też z jakiegokolwiek innego powodu, jeżeli tylko przedawca miał do tego prawo. (§§ 560—563, 604, 608, 618, 648, 689, 802, 1445.)

§ 1280. Co dziedzic na zasadzie prawa dziedzictwa powziął, jak np. otrzymane dochody i wierzytelności; to wszystko liczy się do masy. Odtrąca się z masy przeciwnie to wszystko, co dziedzic wyłożył ze swego majątku na objęcie dziedzictwa lub na rzecz spadku. Do tego należą: zapłacone długi, zaspokojone zapisy, podatki i opłaty sądowe; a nawet koszta pogrzebowe, jeżeli odmiennéj co do nich nie było umowy. (§§ 549, 1014, 1050, 1051, 1064.)

§ 1281. Jeżeli przedawca zarządzał spadkiem przed wydaniem, odpowiedzialnym jest z tego powodu kupującemu, tak jak każdy inny sprawujący interesa. (§§ 427, 1009, 1283.)

§ 1282. Wierzyciele spadku i zapisobiercy mogą domagać się zaspokojenia tak od kupującego dziedzictwo jako też od przedawcy. Prawa ich, tudzież prawa dłużników spadku, nie zmieniają się bynajmniéj przez przedaż dziedzictwa, a przyjęcie dziedzictwa przez jednego, ważném jest także co do drugiego. (§§ 649, 799, 811, 812, 881, 1392, 1396, 1400, 1402.)

O. 1236, 1734.

§ 1283. Jeżeli przedaż dziedzictwa nastąpiła na podstawie inwentarza; za takowy odpowiedzialnym jest przedawca. Jeżeli kupno nastąpiło bez inwentarza; natenczas przedawca odpowiada tylko za byt swego prawa dziedziczenia tak, jak go podał, i za wszystkie szkody, z jego winy kupującemu zrządzone. (§§ 922, 932, 1281, 1293, 1297.)

5) Wypłata dożywotnia (Leibrente).

§ 1284. Jeżeli komu za pieniądze, lub za rzecz na pieniądze ocenioną, obiecaną będzie coroczna wypłata na cały przeciąg życia pewnéj jakiéj osoby; natenczas jest kontrakt wypłaty dożywotniéj (dożywotnich dochodów). (§ 919.)

O. 1, 128, 799, 1033, 1497, 3225.

Ważność zawartych między małżonkami umów o rentę dożywotnią wymaga sporządzenia aktu notaryjalnego (u. z 25. lipca 1871, l. 76 d. u. p. przy § 883).

§ 1285. Trwanie wypłaty może być zawisłém od życia jednéj lub drugiéj strony, albo też od życia osoby trzeciéj. W wątpliwości powinna być czynioną wypłata ćwierćrocznie naprzód i kończy się zawsze z życiem tego, na czyją głowę ustanowioną była. (§§ 889, 1242, 1327, 1418, 1480.)

O. 959.

Według uchwały s. n. z 31. marca 1853, l. 2407 (k. o. 15) ma § 1480 k. c. zastósowanie do wypłat dożywotnich.

§ 1286. Ani wierzyciele ani dzieci tego, który nabył wypłaty dożywotniéj, nie mają prawa obalać kontraktu. Wierzyciele jednak mogą poszukiwać swego zaspokojenia na wypłacie dożywotniéj; zaś dzieci żądać złożenia téj części wypłaty, bez któréj się dożywotnik obejść może, aby na niéj utrzymanie, które im się z ustawy należy, zabezpieczyć. (§§ 141, 143, 167, 916, 950, 953, 954.)

O. 799, 3110.

Do wypłaty dożywotniéj podobną jest — chociaż ma także częstokroć cechę ciężaru gruntowego (Reallast) — wymowa (Ausgedinge, Ausnahme, Altentheil, Leibzucht) t. j. umowa, mocą któréj właściciel nieruchomości (najczęściéj posiadłości włościańskiéj) odstępując takową innemu, zastrzega dla siebie (a najczęściéj także dla żony) pewne świadczenia lub prawa, bądź na cały przeciąg życia lub na pewien czas (n. p. utrzymanie, pomieszkanie, bydło i t. p.). Takie wymowy, jakkolwiek przypisują im początek wyłącznie germański (zob. n. p. Stubenrauch II., str. 415), i u naszych włościan są częste. Zob. O. 177, 341, 479, 550, 1035, 1090, 1241, 1388, 1449, 1460, 2020, 2161, 2256, 2592, 2669, 2683, 2695, 2809, 2865, 2945, 3100, 3110, 3348, 3430, 3466, 3623, 3720, 3746, 3781, 3868, 3957.

Na wymowy egzekucyja tylko przez sekwestracyję (§ 320 p. c. powszechnego) prowadzoną być może (u. s. n. z 19. lutego 1873, l. 1367 r. w. l. 41). Por. o téj instytucyji: Rössler Emil:

Inaug.-Dissert. über d. Ausgedinge auf Bauerngütern, nach den bestehenden Vorschriften in Oesterreich, mit besonderer Rücksicht auf d. Königreich Böhmen. Prag 1842.

6) Zakłady spólnego zaopatrzenia.

§ 1287. Kontrakt w celu utworzenia za pomocą składek spólnego funduszu zaopatrzenia, dla składających, ich żon lub sierot, ocenianym być winien podług natury i celu takiego zakładu i podług warunków, przy kontrakcie postanowionych.

1. Według pat. z 26. listopada 1852, l. 253 d. u. p. § 2, i) wymagane jest pozwolenie rządowe dla zakładów powszechnych zaopatrzenia i rent.

2. Jeżeli członkowie zakładów zaopatrzenia nie poddali się już według statutów przyszłym uchwałom większości co do podwyższenia wkładki, natenczas tylko ci członkowie, którzy po zmianie statutów do zakładu przystąpili, mogą do zapłacenia wkładek podwyższonych być zniewoleni (u. s. n. z 3. kwietnia 1873, l. 3030 r. w. 46). — Por. Hohler (C. Th.): Civilrechtliche Erörterungen des § 1287 des a. b. G.-B. über gesellschaftliche Versorgungs-Anstalten (österr. Zeitschrift f. Rechtsgel. 1828, II., str. 97).

7) Kontrakt zabezpieczenia.

§ 1288. Gdy kto bierze na siebie szkodę, która drugiemu bez jego winy wydarzyćby się mogła, i obowiązuje się za pewną cenę dać mu umówione wynagrodzenie; natenczas jest kontrakt zabezpieczenia. W skutek kontraktu zabezpieczający odpowiedzialnym jest za przypadkową szkodę, a zabezpieczony za przyrzeczoną cenę.

O. 94.

Podejmowanie się ubezpieczenia za premię jest (bezwzględną) czynnością handlową (art. 271, 3 k. h.). — Dla zakładów assekuracyjnych jest wymagane pozwolenie rządowe (p. z 26. listopada 1852, l. 253 d. u. p. § 2 h). — Co do kontraktów zabezpieczenia, z istniejącemi towarzystwami zabezpieczenia zawieranych, statuty, przez rząd zatwierdzone, zawierają bliższe określenia.

§ 1289. Zwykłym przedmiotem takiego kontraktu są towary lądem lub wodą prowadzone. Można jednak inne także przedmioty np. domy i grunta zabezpieczać od ognia, wody lub innych przypadków.

§ 1290. Jeżeli następuje przypadkowa szkoda, od której zabezpieczenie przyrzeczoném było; natenczas, gdy nie zachodzi przeszkoda nieprzezwyciężona, lub gdy nie było innéj umowy, zabezpieczony powinien w dniach trzech donieść o niéj zabezpieczającemu, jeżeli tenże znajduje się w tém samém miejscu; w przeciągu zaś takiego czasu, jaki jest przepisany do przyjęcia obietnicy przez nieobecnego uczynionéj (§ 862), jeżeli zabezpieczający nie znajduje się w tém samém miejscu. Jeżeli zabezpieczony nie uczyni doniesienia; jeżeli nieszczęśliwego przypadku dowieść nie jest w stanie; lub jeżeli zabezpieczający dowieść może, że szkoda nastąpiła z winy zabezpieczonego; natenczas tenże zabezpieczony nie ma żadnego prawa do umówionego wynagrodzenia. (§§ 926, 1108, 1294, 1311, 1479.)

§ 1291. Gdy w czasie zawierania kontraktu zaginienie rzeczy zabezpieczonemu, albo bezpieczny ich stan zabezpieczającemu był wiadomym; natenczas kontrakt jest nieważnym. (§§ 869, 874, 916, 1270.)

8) Zabezpieczenia na morzu i okrętów.

§ 1292. Przepisy odnoszące się do zabezpieczeń na morzu, tudzież do kontraktu zabezpieczenia okrętów, należą do prawa morskiego.

1. Podejmowanie się przewozu towarów lub podróżnych morzem i wypożyczka bodmeryjna są (bezwzględnemi) czynnościami handlowemi (art. 271, 4 k. h.).

2. Bodmeryja (pożyczka losowa morska) w rozumieniu k. h. jest to kontrakt pożyczki przez kapitana okrętu jako takiego za przyrzeczeniem premiji i za zastawem okrętu i ładunku lub jednego lub więcéj przedmiotów tychże w ten sposób zawarty, że wierzyciel z powodu swoich roszczeń czepiać się może tylko przedmiotów zastawionych, jeśli takowe dojdą do miejsca, w którém kończyć się ma podróż, z powodu któréj umowa zawartą została (art. 680 k. h.).

3. Gdy jednakże księga V. k. h. o handlu morskim w Austryji nie została ogłoszona, obowiązują odnośne ustawy morskie austryjackie, mianowicie Editto politico di navigazione mercantile z 25. kwietnia 1774 i Codice di Commercio art. 332 do 436. Por. Locella: Das österreichische Privat-Seerecht (allg. österr. Ger.-Ztg. tl. 4—8, 22—24).

ROZDZIAŁ TRZYDZIESTY.

O prawie nagrodzenia szkody i zadosyć uczynieniu.*)

P. r. Inst. IV., 1—5; Dig. IX. tyt. 1—4; P. p. I., 3, §§ 1—25, 35—39; 5, §§ 277—316; 6, §§ 1—138; K. N. III., tyt. 3, art. 1146 do 1155, 1139; tyt. 4, art. 1382—1386; P. s. §§ 116, 124—126, 687, 688, 733—755, 773—781; 1428—1435; 1483—1508; 1680, 1826.

Scheidlein: Ueber das 30. Hauptstück des a. b. G.-B. von dem Rechte des Schadenersatzes (Miscellen Heft 4, Wien 1852). — Zugschwert (Dr. J.) Das Recht des Schadens und der Genugthuung nach den österr. Gesetzen versuchsweise dargestellt, Wien 1837. — Unger System II., 228—247 (§§ 100—102) — i rozprawa w Haimerl'a: Oesterr. Vierteljahresschrift XIV. (1864) 110 nast.

Szkoda.

§ 1293. Szkodą nazywa się każdy uszczerbek wyrządzony drugiemu na jego majątku, prawach lub osobie. Od szkody, różni się stracony zysk, którego w zwykłym toku rzeczy można się było spodziewać. (§§ 335, 859.)

O. 226, 384, 1386, 2054, 2448, 3074, 3677.

---

*) Prawo austryjackie w nauce o wynagrodzeniu szkody różni się w kilku ważnych okolicznościach od prawa rzymskiego 1) Prawo rzymskie uważa za szkodę tylko uszczerbek na majątku — w pr. austr. jest szkodą także uszczerbek na prawach lub osobie. W ogóle w ustawodawstwach nowszych (pruskiém, francuskiém, austr. i saskiém) łączy się w pojęciu szkody znaczenie ekonomiczne, jaki ma uszczerbek na majątku albo osobie dla uszkodzonego, lub w razie jego śmierci, dla rodziny jego. 2) W prawie austryjackiém (§ 1295) odpowiada każdy we wszelkich stosunkach, czy z umowy czy z innych tytułów wynikających, za wszelką winę (dolus, culpa lata, culpa levis) — w prawie rzymskiém i francuskiém (K. N. art. 1137; 450, 601, 627, 1374, 1624, 1707, 1728, 1880, 1962, 2080; 1927, 804), pruskiém (I. 5, §§ 277 n.) i saskiém (§§ 728—730) odpowiada dłużnik w niektórych przypadkach tylko za dolus i culpa lata a w innych także za culpa levis, w każdym poszczególnym przypadku trzeba tedy znać stopień staranności, jakiéj dołożyć winien dłużnik według ustawy — aby ocenić, o ile za winę odpowiada. 3) Obowiązany do wynagrodzenia szkody w pr. rzymskiém, francuskiém (art. 1149 n.; 1382) i saskiém (§§ 124, 125, 685—688) odpowiada za całą szkodę (Interesse) t. j. tak za rzeczywisty ubytek (damnum emergeus le dommage) jakoteż za zysk stracony (lucrum cessans, entgangener Gewinn l'interet) — w prawie austryjackiém zaś — podobnie jak w prawie pruskiém (I., 5, §§ 287—291) pomieszano zupełnie niewłaściwie pojęcie o odpowiedzialności karnéj z odpowiedzialnością cywilną tak — że zupełnego zadosyćuczynienia uzyskać tylko można w razie złego zamiaru lub oczywistego niedbalstwa; we wszystkich innych przypadkach zaś żądać tylko można bezszkodności (§§ 1324, 1331, 1332). K. c. jednakże sam odstąpił od téj zasady przy uszkodzeniach na ciele (§§ 1325 do 1327) i przy zobowiązaniach obustronnych (§§ 1047, 1061, 1066, 1094, 1120, 1154, 1173, 1283) i w przypadku § 932. — O pr. francuskiém zobacz cenne dzieło Holewińskiego: O zobowiązaniach podług kod. Napoleona. Warszawa Nakł. Red. biblioteki umiejętności prawnych 1875, str. 112 n., 285 n.

Źródła szkody.

§ 1294. Szkoda pochodzi albo z bezprawnéj czynności lub opuszczenia drugiego, albo z samego przypadku. Bezprawne uszkodzenie może być wyrządzoném własnowolnie, albo pomimo woli. Własnowolne uszkodzenie pochodzi znowu albo ze złego zamiaru, gdy wyrządza się szkoda z wolą i wiadomością; albo z nieuwagi, gdy jest wyrządzoną przez niewiadomość z winy pochodzącą, przez niezwrócenie należytéj uwagi, lub niedołożenie należytéj pilności. Tak jedno jak drugie nazywa się winą.*) (§§ 1295—1304, 1305, 1306, 1311.)

O. 25, 784, 798, 833, 1133, 1944, 2105, 2820, 2855, 2933, 2947, 3043, 3245, 3592.

---

*) Wyraz „wina“ w obszerniejszém znaczeniu obejmuje zły zamiar (dolus) i właściwą winę (nieuwagę, Fahrlässigkeit, Versehen, culpa). Culpa (ma w prawie austryjackiém, podobnie jak w pr. rzymskiém (por. Hasse: Die Culpa des röm. Rechts, 2. wyd. przez Bethmanna-Hollwega 1838), w K. N. (art. 1137, 1374, 1880, 1927, 1928, 1992, 2080) i w pr. Sask. (§§ 122, 728 do 730) tylko 2 stopnie a) niedbalstwo oczywiste (auffallende Sorglosigkeit § 1324 culpa lata) i b) nieuwagą mniejszą (culpa levis), któréj pojęcie określa § 1297, w związku z §§ 228, 513 k. c. Różnica ta w prawie austr. ma jedynie znaczenie co do miary wynagrodzenia szkody (§ 1324 k. c.). — P. pr. w myśl dawniejszéj, szczególnie od czasów Hassego powszechnie za błędną uznanéj teoryji prawa rzymskiego, rozróżnia 3 stopnie przewinienia: wielkie (grobes Versehen, c. lata); przew. mierne (mässiges V., c. levis) i p. małe (geringes V., c. levissima). (I., 3, §§ 18, 20, 22). Prócz winy, do wszystkich czynności prawnych stósować się dającéj (c. in abstracta) nie zna pr. austryjackie innéj miary winy, do poszczególnych tylko czynności (n. p. opieki) się odnoszącéj — jak p. rz. (c. in concreto) i saskie (§§ 336, 1371, 1655, 1817, 1949).

O obowiązku wynagrodzenia szkody:

1) o szkodzie pochodzącéj z winy;

§ 1295. Każdemu służy prawo żądać od uszkodziciela, wynagrodzenia szkody, którą mu z winy swojéj zrządził; bez względu na to, czyli szkoda nastąpiła z niedopełnienia obowiązku z umowy wynikającego, czyli téż z obowiązku bez umowy istniejącego. (§ 1489.)

O. 163, 381, 550, 832, 833, 912, 920, 1133, 1269, 1378, 1384, 1386, 1389, 1619, 1744, 2106, 2374, 2606, 2669, 2820, 2855, 3043, 3292, 3304, 3580, 3592, 3713, 3931.

1. Każdy minister może być przed sądy zwykłe pozwany o zwrot téj szkody, którą urzędowaniem swojém, przez trybunał stanu za bezprawne uznaném, wyrządził państwu, lub osobie prywatnéj. Skarga ta zatém o tyle i tak długo nie ma miejsca, o ile z powodu czynu, szkodę sprowadzającego, wytoczony został proces przeciwko ministrowi i daléj się prowadzi (§ 6 ustawy o odpowiedzialności min. z 25. lipca 1867, l. 101 dz. u. p.). Sąd stanu ma zawyrokować także obowiązek oskarżonego do zwrotu szkody, jeżeli tak wysokość téjże, jakoteż osobę, któréj się zwrot należy, z pewnością oznaczyć można. Jeżeli to nie jest możliwém, natenczas w wyroku może być orzeczony obowiązek zwrotu, a oznaczenie wysokości tegoż przekazane zwykłéj drodze sądowéj (§ 24 téj ustawy).

2. Wszyscy słudzy państwa są w obrębie swego urzędowego zakresu działania za przestrzeganie zasadniczych ustaw państwa, tudzież za zgodność urzędowania z ustawami państwa i kraju odpowiedzialni. Do dochodzenia téj odpowiedzialności są obowiązane te organa władzy wykonawczéj, których władzy dyscyplinarnéj odnośni słudzy państwa podlegają. Prywatno-prawną odpowiedzialność tychże za naruszenie praw, powstałe w skutek rozporządzeń, sprzecznych z obowiązkiem, określa osobna ustawa, (która jednakże dotychczas jeszcze wydaną nie została) [art. 12 ust. z 21. grudnia 1867, l. 145 dz. u. p.].

3. Państwo lub jego urzędnicy sądowi mogą za naruszenie prawa, wywołane przez ostatnich w sprawowaniu ich urzędu, nie naruszając środków prawnych w postępowaniu sądowém zastrzeżonych, być w drodze skargi zapozwanymi. Prawo wnoszenia skargi określa osobna ustawa (art. 9 ust. z 21. grudnia 1867, l. 143 dz. u. p.).

Wspomniana ustawa o prawie powództwa stron, z tytułu nadwerężenia prawa przez urzędników sądowych w wykonaniu czynności urzędowych, wydaną została 12. lipca 1873 r., dz. u. p. l. 112, zob. przy § 1341 k. cyw.

4. We wszystkich przypadkach, w których władza administracyjna wedle istniejących lub na przyszłość wydać się mających ustaw, ma rozstrzygać o sprzecznych roszczeniach osób prywatnych, wolno każdemu, takiém orzeczeniem w swych prawach prywatnych pokrzywdzonemu, szukać pomocy w zwykłéj drodze prawa przeciw drugiéj stronie. — Jeżeli prócz tego ktoś utrzymuje, że jest pokrzywdzonym w swych prawach przez orzeczenie lub rozporządzenie władzy administracyjnéj, natenczas wolno mu wystąpić z pretensyjami swemi przed trybunałem administracyjnym w postępowaniu jawném i ustném przeciw zastępcy władzy administracyjnéj (art. 15. ust. z 21. grudnia 1867, l. 144 dz. u. p.).

Ustawa o urządzeniu trybunału administracyjnego jednakże jeszcze nie została ogłoszoną, jakkolwiek po uchwaleniu w Radzie państwa uzyskała już sankcyję monarszą.

5. O odpowiedzialności gminy stanowi § 34 ust. gmin. galicyjskiéj:*) Gdy kto poniósł szkodę z powodu zaniedbania przez gminę obowiązków, względem policyji miejscowéj na niéj ciążących, winna gmina poniesioną szkodę wynagrodzić. W szczególności obowiązaną jest gmina wynagrodzić szkodę, wyrządzoną w jéj obrębie przez gwałt publiczny przy zbiegowisku dokonany, jeżeliby ani jeden ze sprawców nie był schwytanym, a na gminie ciążyła wina niedbałości w zapobieżeniu temu gwałtowi. Orzeczenie względem obowiązku wynagrodzenia szkody, wyda polityczna władza powiatowa, za poprzedniém wysłuchaniem wydziału powiatowego. Jeżeli co do wysokości wynagrodzenia porozumienie się między gminą i poszkodowanym nie nastąpi, wynagrodzenie to ma być poszukiwaném zwykłą drogą prawa.

§ 1296. W wątpliwości jest domniemanie, że szkoda nastąpiła bez winy drugiego. (§ 1298.)

O. 542, 798, 948, 1269, 2189, 2784, 3304.

Ustawa zaś z 5. marca 1869, l. 27 dz. u. p. o odpowiedzialności przedsiębiorstw kolejowych za skaleczenia i śmierć osób skutkiem przypadków na kolejach, stanowi: § 1. Jeżeli spowodowane zostanie skutkiem przypadku w ruchu siłą pary poruszanéj kolei żelaznéj cielesne uszkodzenie lub zabicie człowieka, przypuszcza się zawsze, że przypadek zdarzył się z winy przedsiębiorstwa albo tych osób, których ono do służby ruchu używa. Za przewinienie tych osób przedsiębiorstwo, w miarę przepisów zawartych w §§ 1325 do 1327 kod. c., tak samo jest do wynagrodzenia obowiązaném, jak za własne przewinienie. §. 2. Od tego obowiązku wynagrodzenia jest przedsiębiorstwo tylko wtedy i o tyle wolne, o ile dowiedzie, że przypadek nastąpił w skutek nieuchronnego przypadku (siły wyższéj vis major), albo nieprzewidzianego czynu osoby trzeciéj, za którą ono odpowiedzialném być nie może, albo z winy poszkodowanego. Ogłoszone z góry ze strony przedsiębiorstwa albo ugodzone z niém odrzucenie lub ograniczenie obowiązku tego wynagrodzenia, nie ma prawnego znaczenia.

W Niemczech według ust. z 7. czerwca 1871 odpowiedzialność za skaleczenie i śmierć odnosi się nietylko do koleji w tym samym rozmiarze jak według ust. austr. z 5. marca 1869, l. 27 d. u. p.; ale także do kopalń, fabryk, kamieniołomów, wykopalisk, za uszkodzenia, z winy nadzorców tych zakładów wynikłe.

*) Z ustaw gminnych innych krajów koronnych tylko jeszcze Czeska w § 37 zawiera podobny przepis.

Zob. Randa: Ueber die Haftung der Eisenbahn-Unternehmungen für die durch Eisenbahnunfälle herbeigeführten Verletzungen oder Tödtungen von Menschen nach dem Gesetze vom 5. März 1869, Z. 27 R.-G.-Bl. (odbitku z G.-Ztg.) Wien 1869. Manz.

§ 1297. Lecz wzajemnie także domniemywać się należy, że każdy posiadający używanie rozumu jest w stanie dołożyć takiéj pilności i uwagi, jaka przy zwykłych zdolnościach użytą być może. Kto w czynnościach przynoszących drugiemu uszkodzenie w jego prawach, nie używa takiéj pilności lub uwagi, ten dopuszcza się uchybienia (Versehen). (§§ 1323, 1324.)

O. 315, 613, 798, 1269, 1384, 2116, 2672, 2746, 3130, 3580.

1. O staranności w czynnościach handlowych zob. k. h. art. **282**: Kto z powodu czynności, która z jego strony jest handlową, ma obowiązek staranności względem drugiego, powinien dokładać staranności porządnemu kupcowi właściwéj. — Art. **94**: W spółce handlowéj każdy spólnik winien dokładać takiéj pilności i staranności w interesach spółki, jakiéj zwykle dokłada w swoich własnych.

2. § 107 ust. hipot. z 25. lipca 1871, l. 95 d. u. p.: Gdy wierzyciel prosi o rozciągnienie prawa zastawu jego wierzytelność zabezpieczającego, obowiązany jest oznajmić hipotekę, dla téjże wierzytelność już istniejącą, aby odpowiedzialność łączna zapisaną być mogła. Szkody powstałe ze zamilczenia hipoteki już istniejącéj ponosi wierzyciel.

§ 1298. Kto twierdzi, że w wypełnieniu obowiązku z umowy lub ustawy wynikającego, doznał przeszkody bez swojéj winy, ten twierdzenia tego dowodzić powinien. (§ 1296.)

O. 1, 163, 288, 381, 920, 997, 1045, 1084, 1114, 1115, 1201, 1619, 1744, 2056, 2116, 2672, 2712, 2784, 2800, 3130, 3580.

w szczególności:

a) w sztuce biegłych;

§ 1299. Kto publicznie wykonywa jaki urząd, sztukę, przemysł lub rzemiosło; lub kto bez potrzeby przyjmuje na siebie dobrowolnie interes, którego uskutecznienie wymaga właściwéj znajomości sztuki albo niezwykłéj pilności, ten daje tém samém do poznania, iż przyznaje sobie potrzebną pilność i wymagane niezwykłe wiadomości; a tém samém staje się odpowiedzialnym za brak takowych. Jeżeli jednak ten, który mu powierza interes, wiedział o jego niedoświadczeniu, lub przez zwrócenie zwykłéj uwagi mógłby był o tém wiedzieć; natenczas na niego także wina spada. (§§ 1035, 1157, 1304.)

O. 306, 358, 863, 1792, 2034, 2116, 3292.

1. Do téj kategoryji osób należą notaryjusze (§ 39 ust. not. z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p.; — technicy prywatni, przez rząd upoważnieni (r. m. stanu z 8. grudnia 1860, l. 268 d. u. p. § 19) — strzeczyciele handlowi (art. 81 u. h.) — urzędownie upoważnieni miernicy górnicy (ust. z 21. lipca 1871, l. 77 d. u. p.), lekarze, adwokaci i t. d.

2. Do wynagrodzenia szkody są także obowiązani ci, którzy ponoszą winę nieprawnego poboru do wojska, marynarki wojennéj lub obrony krajowéj, niemniéj poboru osoby do wojska niezdatnéj. Wynagrodzenie w kwocie 20 złr. w. a. uiścić należy na rzecz budżetu wojskowego (§ 159, l. 6 i 160, l. 4 min. r. do ustawy wojskowéj z 4. lipca 1869, l. 3591). — W podobny sposób odpowiadają członkowie komisyji asenterunkowéj za pobór koni do służby wojskowéj niezdatnych (r. n. rad. w. z 10. września 1814, K. 3637).

3. Przewinienia znawców mogą także stanowić czyny karogodne n. p. co do lekarzy §§ 356, 357, 358 k. k.; budowniczych §§ 383—385 k. k.; co do aptékarzy §§ 349—353 k. k.; kominiarzy §§ 444 k. k. i t. d. — Por. § 343 k. k.

§ 1300. Biegły w sztuce, wtenczas także jest odpowiedzialnym, gdy będąc wynagrodzonym, w rzeczach swojéj sztuki lub nauki przez nieuwagę udziela szkodliwą radę. Oprócz tego przypadku, dający rady*) odpowiedzialnym jest tylko za szkodę, którą wiadomie przez udzielenie rady drugiemu wyrządził. (§§ 1294, 1299.)

O. 1792.

lub b) z winy więcéj osób (spólników).

§ 1301. Za szkodę bezprawnie wyrządzoną może być więcéj osób odpowiedzialnych, gdy do niéj przyczyniają się spólnie, bezpośrednio, lub pośrednio, przez namowę, groźbę, rozkaz, pomoc, ukrywanie itp.; albo nawet przez samo tylko nie uczynienie zadość szczególnemu obowiązkowi do przeszkodzenia złemu.

§ 1302. W takim przypadku, każdy odpowiada tylko za szkodę przez swoją nieuwagę zrządzoną, jeżeli uszkodzenie pochodzi z nieuwagi, i udział w niem każdego

*) o odpowiedzialności za radę zob. P. r. § 6, J. III. 26; Dig. XVIII., 1; l. 7, § 10, Dig. IV., 3; l. 2 Dig. L. 14; P. p. II., tyt. 8, § 701 n. n. — P. s. §§ 1301, 1504, 1505.

może być oznaczonym. Jeżeli zaś szkoda umyślnie wyrządzona była, lub też udział każdego ze spólników w uszkodzeniu nie da się oznaczyć; natenczas odpowiadają wszyscy za jednego i jeden za wszystkich; jednakże ten, który wynagrodził szkodę, ma prawo żądania zwrotu od reszty spólników. (§§ 889, 896.)

O. 1616, 3428, 3627, 3798, 3992.

Za szkody polowe; zrządzone przez kilka osób, odpowiada każda z tychże solidarnie za całą szkodę. Jeżeli w uszkodzeniach, zrządzonych przez spólne stado, nie można dojść, czyje bydło szkodę zrządziło i kto jest jego właścicielem, tedy właściciele wszystkich bydląt, znajdujących się w stadzie, obowiązani są solidarnie wynagrodzić poszkodowanego, pomiędzy sobą zaś przyczyniają się do tego według rodzaju i ilości bydła, jakie każdy z nich miał w spólném stadzie podczas zrządzonéj szkody (§§ 26, 27, rozp. z dnia 30. stycznia 1860, l. 28 dz. u. p.).

§ 1303. Jak dalece odpowiedzialnymi są spółdłużnicy z powodu samego tylko niedopełnienia swojego obowiązku, podług natury kontraktu oceniać należy. (§§ 889—891, 919, 1336.)

§ 1304. Gdy przy jakiem uszkodzeniu zachodzi także wina ze strony uszkodzonego; natenczas on także stosunkowo z uszkodzicielem ponosi szkodę; lub w równéj z nim części, jeżeli stosunek oznaczonym być nie może. (§§ 1294, 1299, 1308, 1320.)

O. 358, 863, 1384, 1389, 2116, 2820.

2) z używania prawa;

§ 1305. Kto prawa swego w granicach prawnych używa, ten nie odpowiada za szkodę dla drugiego ztąd wynikającą. (§§ 19, 344, 364, 460, 513.)

O. 235, 345, 573, 948, 1245, 1412, 1421, 2057, 2541, 2629, 2933, 3570.

3) z bezwinnego lub niewłasnowolnego czynu;

§ 1306. Kto drugiemu wyrządził szkodę bezwinnie lub przez czyn niewłasnowolny, ten w ogólności nie jest za nię odpowiedzialnym. (§§ 459, 513, 631, 686, 966, 1026, 1036, 1112, 1160, 1223, 1247, 1294, 1296, 1298, 1310, 1320.)

O. 542, 948, 2933.

§ 1307. Jeżeli zaś kto z własnéj winy popadł przemijającemu pomieszaniu zmysłów; natenczas szkoda

w stanie takim zrządzona za pochodzącą z jego winy ma być uważaną. To samo stósuje się do trzeciego, który uszkodziciela w taki stan wprawił. (§ 1301.)

§ 1308. Gdy obłąkani, głupowaci lub dzieci zrządzają komu szkodę, który sam w jakikolwiek sposób dał powód do tego; natenczas uszkodzony nie ma żadnego prawa do wynagrodzenia. (§§ 21, 278, 1304.)

§ 1309. W innych przypadkach należy mu się wynagrodzenie od tych osób, którym szkoda, z powodu zaniedbania powierzonego onymże nad wzmiankowanemi osobami dozoru, przypisaną być może. (§§ 139, 216, 218, 273.)

§ 1310. Jeżeli uszkodzony nie może tym sposobem otrzymać wynagrodzenia, natenczas sędzia, mając wzgląd na to: czy uszkodzicielowi pomimo, że czasem nie jest przy użyciu rozumu, w tym szczególnym przypadku wina przypisaną być może; lub czy uszkodzony oszczędzając uszkodziciela, sam się nie bronił; nakoniec, mając wzgląd na stan majątkowy uszkodzonego i uszkodziciela, albo całe wynagrodzenie, albo odpowiednią część jego, uszkodzonemu przyznać powinien. (§ 1306.)

Przepis ten wydany został za przykładem p. pr. (I., 2, §§ 39—41).

4) z przypadku;*)

§ 1311. Prosty przypadek dotyczy tego, w którego majątku lub osobie się wydarzył. Jeżeli jednak kto sprowadził przypadek przez swoję winę; jeżeli przestąpił ustawę mającą na celu zapobieżenie przypadkowym uszkodzeniom; albo też bez potrzeby wdał się w cudze interesa; ten odpowiada za wszelką szkodę, któraby inaczéj nie była nastąpiła. (§§ 338, 460, 686, 907, 911, 964, 965, 979, 1015, 1020, 1035, 1048, 1049, 1064, 1111, 1112, 1138, 1155, 1157, 1160, 1223, 1288, 1290, 1306, 1307, 1320, 1398, 1402.)

O. 542, 1269, 1580, 2189, 2876, 2946.

*) Casus, Zufall. — P. r. D. de periculo et commodo 18, 6; C. 4, 48; — P. p. I., 5, §§ 364 n.; I. 11, § 100; I. 21, §§ 299 n.; — K. N. art. 1138, 1148, 1624, 1722; — P. s. § 126, §§ 866 n.; k. h. art. 395 n.; 423 n.; ust. niemiecka z 7. czerwca 1871 d. u. p. niem. str. 207.

Za uszkodzenie okien w budynkach eraryjalnych, powstałe z wydarzeń elementarnych, wyjąwszy trzęsienie ziemi i uderzenie piorunu — odpowiada strona mieszkająca w budynku (r. rady wojsk. nadw. z 20. listopada 1829, l. 124 zb. u. wojsk.).

Por. §§ 373, 374, 380—386, 422—426, 430, 434—439, 470 k. k.

O odpowiedzialności koleji za przypadki zob. ust. z 5. marca 1869, l. 27 d. u. p. przy § 1296.

§ 1312. Kto w przygodzie wyświadczył drugiemu usługi, temu nie może być przypisywaną szkoda, któréj nie zapobiegł; wyjąwszy, gdyby drugiemu, któryby więcéj jeszcze mógł był wyświadczyć, przeszkodził w tém przez swoją winę. Lecz i w tym przypadku wolno mu jest niewątpliwą korzyść przez niego przysporzoną strącić od wyrządzonéj szkody. (§§ 333, 403, 1036, 1040, 1042, 1043, 1191.)

5) z cudzych czynności.

§ 1313. Za cudze bezprawne czynności w ogólności, nikt nie odpowiada, kto się do nich nie przyłożył. W tych nawet przypadkach, w których ustawa przeciwnie stanowi, obowiązany do wynagrodzenia ma prawo żądać od ponoszącego winę zwrotu danego wynagrodzenia. (§§ 264, 965, 1010, 1111, 1161, 1186, 1301, 1309.)

O. 2541.

Wyjątki.

§ 1314. Kto przyjmuje służącego bez świadectwa; albo osobę ze względu na usposobienie ciała lub umysłu niebezpieczną wiedząc o tém, w służbie zatrzymuje; albo kto wiadomemu zbrodniarzowi przytułek daje; ten odpowiedzialnym jest do wynagrodzenia właścicielowi domu i domownikom szkody, zrządzonéj przez niebezpieczny przymiot wzmiankowanéj osoby.

1. Według rozporządzeń o **klasy służących** (dla Krakowa z 7. lipca 1857 — dla okręgu Lwowskiego z 1. lipca 1857 a dla okręgu Krakowskiego z 11. marca 1855) § 35 żadnemu służbodawcy nie wolno pod karą przyjąć w służbę służącego, nie posiadającego książki służbowéj. Przy wstąpieniu do służby powinien służbodawca odebrać tę książkę do schowania.

2. Według § 321 k. k. przemysłowiec staje się winnym przekroczenia, jeżeli przyjmuje do roboty czeladnika nie posiadającego należytéj księgi podróżnéj. — Według dodatku do ustawy przemysłowéj z 20. grudnia 1859 istnieją obecnie książki robotnicze (Arbeitsbücher), zastępujące miejsce dokumentów podróżnych, dla czeladzi rzemieślniczéj wyjąwszy pomocników handlowych — niemniéj wedle rozp. min. stanu z 25. maja 1866, l. 72 d. u. p. dla robotników górniczych i dozorców przy kopalniach. Do wydawania książek robotniczych uprawnionemi są jedynie władze polityczne t. j. c. k. starostowie a we Lwowie i Krakowie prezydent miasta (rozp. min. z 10. września 1872, l. 64 d. u. kr.).

§ 1315. Podobnie ten, kto takową niebezpieczną, albo do jakiego interesu wcale niezdatną osobę zamówił, odpowiada za szkodę, którą trzeci z tego powodu poniósł. (§§ 264, 1010, 1161.)

O. 519, 863, 2746, 3292.

§ 1316. Właściciele oberż, szyprowie i przywoźnicy odpowiadają za szkodę, którą ich właśni lub przez nich dodani służący wyrządzają podróżnemu w rzeczach przyjętych do swego domu, na swój okręt, albo do przywozu (§ 970). (§§ 1027, 1031.)

O. 215, 381, 2531, 2672, 2800, 2926, 3292, 3337, 3580.

Podobna odpowiedzialność ciąży na pocztmistrzach i sługach tychże w obec podróżnych jadących osobną (extra-) pocztą; z roszczeniami o wynagrodzenie udać się należy do władz administracyjnych (§ 36 ust. poczt. z 1. grudnia 1838, l. 312 z. u. s.).

O odpowiedzialności przewoźników i ludzi do przewozu używanych por. art. 395, 396, 397, 400, 401, 408 k. h.

§ 1317. Jak dalece publiczne przedsiębiorstwa przesyłek, podlegają odpowiedzialności za szkodę, o tém stanowią osobne przepisy.

1. O **odpowiedzialności koleji żelaznych** za dobra do przewozu oddane zob. k. h. art. 423 i nast. — Kolej odpowiada za swoich ludzi i za inne osoby, których używa do uskutecznienia przyjętego przewozu (§ 63 rozp. m. handlu z 10. czerwca 1874, l. 75 zawierającego regulaminu ruchu dla koleji żelaznych). Zobacz tamże §§ 21, 29, 30, 31, 38, 39, 44, 45, 62—70.

2. **Poczta wozowa** przyjmuje odpowiedzialność za rzeczy jéj do przewozu oddane, nie wymagając od stron osobnéj za to należytości (premiji assekuracyjnéj) — w téj objętości, że obowiązuje się dać zupełne wynagrodzenie według wartości przy oddaniu oznaczonéj, za zguby, ubytki lub uszkodzenia, którym przesyłki w czasie od oddania do wydania uledz mogą bez względu na to, czy zgubna, ubytek lub uszkodzenie powstały z winy lub pomyłki służby pocztowéj, skutkiem przemocy lub jakiegokolwiek bądź przypadku prostego (§ 32 regul. poczty wozowéj z 12. czerwca 1838, l. 280 z. u. s. por. §§ 33—46 tamże).

3. **Poczta listowa** wynagradza tylko zgubę listów rekomendowanych (poleconych) i sztafet — jeżeli takowa z winy sługi poczty krajowéj nastąpiła — i płaci za list polecony, jeżeli oddawca

wniesie reklamacyję w ciągu 3 miesięcy, licząc od dnia oddania listu 20 złr. m. k. — za sztafetę 25 złr m. k. (§ 2, 20, 69 regulaminu poczty listowéj z 6. listopada 1838, l. 302 z. p. s.). — Według art. 5 umowy międzyn. z 9. października 1874, l. 88 d. u. p. z r. 1875, zawierającéj powszechny związek pocztowy — w przypadku, jeżeli zginie przesyłka polecona, wyjąwszy skutkiem siły wyższéj, wypłaci oddawcy lub na jego żądanie adresatowi wynagrodzenie w kwocie 50 funtów to państwo, w którego obrębie zguba nastąpiła t. j. ślad przesyłki zaginął, pod tém zastrzeżeniem, jeżeli to państwo także w obrocie wewnętrznem według swoich ustaw za przesyłki polecone odpowiada. — Wypłata tego wynagrodzenia ma jak najśpieszniéj, a najpóźniéj w ciągu roku po reklamacyji nastąpić. Prawo do wynagrodzenia gaśnie, jeżeli nie zostanie zgłoszone na poczcie w ciągu roku, licząc od oddania przesyłki.

§ 1318. Jeżeli kto przez spadnienie jakiéj niebezpiecznie wywieszonéj lub wystawionéj rzeczy; albo przez wyrzucanie lub wylewanie z mieszkania uszkodzonym zostanie; natenczas odpowiedzialnym jest za szkodę ten, z czyjego mieszkania wyrzucenie lub wylanie nastąpiło, lub téż rzecz spadła.

§ 1319. Z powodu prawdopodobnego niebezpieczeństwa ze spadnienia znaku, naczynia, albo jakiéj innéj rzeczy, nad miejscem przechodném zawieszonéj lub wystawionéj, i z powodu prawdopodobnego uszkodzenia przechodzących, nie służy jeszcze nikomu prawo wynoszenia skargi sądownie; jednak ze względu na publiczne bezpieczeństwo, służy każdemu prawo donieść politycznéj władzy o zagrażającém niebezpieczeństwie.

6) Przez zwierzę.

§ 1320. Jeżeli kto uszkodzonym zostanie przez zwierzę; natenczas odpowiada za takowe ten, kto zwierzę do tego napędzał, drażnił albo je pilnować zaniedbał. Jeżeli nikt o taką winę nie może być przekonanym; natenczas uszkodzenie uważaném jest za przypadkowe. (§§ 1304, 1309, 1311.)

O. 2189.

Szkodę zrządzoną przez psa wściekłego zwrócić ma właściciel psa, jeżeli ma ku temu środki, w innych przypadkach koszta kuracyji osób uszkodzonych ponosi w $^1/_3$ części gmina miejscowa, a w $^2/_3$ częściach skarb państwa (d. kc. n. z 11. stycznia 1816 z. u. adm. tom 44, str. 2). Szkodę wynikłą z pokąsania bydła przez psa wściekłego — jeżeli właściciel psa jest ubogi, lub niewiadomy — właściciel bydła, jako przypadek prosty, sam ponosi (d. kc. n. z 21. maja 1821). Szkodę, powstałą ze zniszczenia ruchomości człowieka na wściekliznę zmarłego, zwrócić musi gmina, do któréj należy właściciel psa, a jeżeli właściciel jest niewiadomy, ta gmina, w któréj leczono słabego (d. kc. n. z 7. stycznia 1841, l. 491 z. u. s.). — Szkody, zrządzone w przechodzie koni wojskowych przez takowe, zwraca skarb wojskowy; roszczenie o zwrot szkody zgłosić należy u władzy politycznéj, która z urzędu wysokość szkody dochodzić i sprawdzić winna (d. kc. n. z 28. czerwca 1843, l. 726 z. u. s.).

§ 1321. Kto napotka na swym gruncie i ziemi cudze bydło, nie ma dla tego prawa zabijać takowe. Może je przez użycie stósownego gwałtu spędzić, albo jeżeli przez to poniósł szkodę, zająć prywatnie tyle sztuk bydła, ile potrzeba do wynagrodzenia szkody. Powinien jednak w ciągu dni ośmiu ugodzić się z właścicielem, lub wynieść do sądu skargę; w przeciwnym zaś razie zwrócić zajęte bydło. (§§ 19, 449, 450, 458, 459, 471.)

O. 3991.

§ 1322. Zajęte bydło wtenczas także zwróconém być winno, gdy właściciel daje inne stósowne zabezpieczenie. (§§ 1373, 1374.)

1. Ust. lasowa z 3. grudnia 1852, l. 250 d. u. p. § 63: Jeżeli bydło do obcych lasów nieprawnie wpędzone lub tamże puszczone będzie, — natenczas właściciel lasu lub jego zastępca (straż leśna) nie ma zwyczajnie (§ 65) prawa je zabijać. Może je tylko przez użycie siły odpowiedniéj wypędzić, lub, jeżeli poniósł szkodę, zająć prywatnie tyle sztuk bydła, ile potrzeba do wynagrodzenia szkody. Pastuch, dodany bydłu, może być zmuszonym, aby takowe natychmiast odpędził. — § 64. Właściciel lasu lub jego zastępca, winien pogodzić się z właścicielem bydła zajętego w przeciągu dni 8, albo czyniąc doniesienie do władzy właściwéj (§ 68) o ukaranie czynu, jaki przez wpędzenie bydła ze strony pastucha został popełnionym, równocześnie wnieść może do niéj żądanie o wynagrodzenie szkody; w przeciwnym bowiem razie zwrócić winien bydło zajęte. Do szkody, która ma bydź wynagrodzoną, policzyć należy także wydatki, poniesione przez zajęcie i zaopatrywanie bydła zajętego (w szczególności zapłatę ludziom użytym i potrzebnym do zapędzenia bydła). — Zajęte bydło wtenczas także zwróconém być winno, gdy właściciel daje inne stósowne zabezpieczenie. Jeżeli właściciel bydła zajętego jest niewiadomym, albo nie było popełnione przestępstwo karogodne — wówczas poszkodowany do sądu cywilnego wnieść ma żądanie o wynagrodzenie szkody. — § 65. Jeżeli nie można zająć kóz, owiec, świń i drobiu, natenczas wolno takowe zastrzelić, a tę okoliczność przy ukaraniu winowajców uwzględnić należy. Bydło zabite zostawić należy właścicielowi onegoż na miejscu. — § 66. Jeżeli będzie udowodnioném, iż bydło tylko przez ukrycie w lesie sąsiednim schronioném być mogło przed grożącém niebezpieczeństwem (przed zaspami

śnieżnemi, gwałtowną burzą, gradobiciem i t. p.), natenczas wpędzenie bydła nie ulega karze. Uszkodzenie przez to wyrządzone, należy jednakże wynagrodzić. —

2. Min. rozp. z 30. stycznia 1860, l. 28 d. u. p. o straży polowéj i postępowaniu w razie szkód polnych: § 18. Jeżeli zwierzęta uszkodzą własność rolniczą, przysięgła straż polowa zajmie takowe prywatnie na rzecz poszkodowanego (§ 1321 k. cyw.). Zajęcie ze strony straży polowéj, przez gminę postanowionéj, nie ma miejsca, jeżeli szkoda zrządzoną została przez trzodę, będącą własnością gminy, a powierzoną dozorowi pasterza przez gminę ustanowionego. — Straż polowa gminna odda natychmiast zajęte bydło naczelnikowi gminy, który dalsze dochodzenie o wynagrodzenie szkody zarządzi (§ 19 i nast.).

Sposoby wynagrodzenia szkody*).

§ 1323. Wynagrodzenie zrządzonéj szkody zależy na przywróceniu wszystkiego do dawnego stanu; albo jeżeli to nie może już być uskutecznioném, na zapłaceniu wartości z oszacowania wynikającéj. Jeżeli wynagrodzenie odnosi się do saméj tylko poniesionéj szkody, natenczas właściwie nazywa się bezszkodnością, jeżeli zaś obowiązek wynagrodzenia rozściąga się także do utraconego zysku i do zagładzenia sprawionego obrażenia; natenczas nazywa się zupełném zadosyć uczynieniem. (§§ 1331, 1332.)

O. 84, 309, 384, 668, 912, 1378, 1386, 1389, 1619, 2086, 2278, 2374, 2669, 2876, 3430, 3713, 3931.

§ 1324. Zupełne zadosyć uczynienie należy się uszkodzonemu wtenczas, gdy szkoda ze złego zamiaru, albo przez oczywiste niedbalstwo jest zrządzoną; zaś we wszystkich innych przypadkach służy mu jedynie prawo do żądania bezszkodności. Według téj zasady oceniać należy w tych przypadkach, w których ustawa używa wyrazu: „wynagrodzenie“, jaki rodzaj wynagrodzenia się należy. (§§ 248; 202, 203, 210, 264, 265, 282; 46, 102; 335; 377, 378, 384; 932, 1047, 1061, 1066, 1094, 1120, 1154, 1173, 1283; 1294, 1297.)

O. 315, 680, 1619, 2855, 2933, 3990.

Zob. Randa: w Ger.-Ztg. 1869, N. 49; 1870, N. 7; 8.

*) Przedmiotem wynagrodzenia szkody jest wartość szkody zrządzonéj id quod interest (creditoris, actoris) sc. hoc esse vel non esse factum (Interesse). — Zob. P. r. C. VII., 47; D. XII., 3; C. V., 53; — P. p. I., 5, §§ 285 n.; 11, § 664; 12, § 313; — K. N. art. 1146, 1149, 1155, 1846, 2028; — P. s. §§ 124, 125, 637, 688.

W czynnościach handlowych według art. 283 k. h., ten komu się należy wynagrodzenie szkody, może żądać zwrotu szkody rzeczywistéj i utraconych korzyści.

W szczególności:

1) przy uszkodzeniach na ciele;

§ 1325. Kto kogo uszkodzi na ciele, ten koszta leczenia ponosić; stracony już a nawet i przyszły zarobek, jeżeliby uszkodzony stał się niezdatnym nadal do zarabiania, onemuż wynagrodzić i prócz tego na żądanie uszkodzonego, stósowną nawiązkę zapłacić mu powinien.

O. 84, 680, 2471, 2568, 2653, 2719, 2901, 2935, 3638, 3804.

§ 1326. Jeżeli osoba skrzywdzona przez złe z nią obejście oszpeconą została, natenczas, jeżeli do tego jeszcze jest płci żeńskiéj, na okoliczność tę wzgląd mianym być powinien o tyle, o ile oszpecenie może być przeszkodą do dalszego jéj powodzenia.

§ 1327. Jeżeli z uszkodzenia na ciele następuje śmierć; natenczas nietylko wszystkie koszta, ale prócz tego pozostałéj żonie i dzieciom zmarłego to wszystko wynagrodzoném być powinno, co przez śmierć uszkodzonego utraciły. (§§ 91, 141—143, 154, 166, 183, 955, 1285.)

O odpowiedzialności przedsiębiorstw kolejowych za skaleczenie i śmierć osób skutkiem przypadków na kolejach zob. ust. z 5. marca 1869, l. 27 d. u. p. przy § 1296.

§ 1328.*) Kto uwiódłszy niewiastę, dziecię z nią spłodził, ten zapłacić powinien koszta porodzenia i połogu, tudzież dopełnić wszystkich innych obowiązków ojca, w rozdziale trzecim w części pierwszéj wyrażonych. W których przypadkach uwiedzenie ma być jako zbrodnia lub ciężkie policyjne przestępstwo karaném, stanowi ustawa karna. (§§ 166, 167.)

Unger: Ueber d. exceptio plurium concumbentium im heutigen österr. Recht (allg. österr. Ger.-Ztg. 1857, N. 135).

O. 25, 56, 652, 680, 773, 846, 875, 1836, 2065, 2471, 2716, 2927, 3199, 3697.

*) P. r. Nov. 89 c. 12, 13; P. p. z 24. kwietnia 1854; K. N. art. 336 n. 340, 762; P. s. §§ 1551 n., § 1858 n.

Por. §§ 129, 504—506 k. k.; §§ 408, 411, 777—779 k. k. wojsk. Niewiasta uwiedziona, która stała się matką, niema z § 1328 prawo do wynagrodzenia z tytułu utraconéj czci lub mniejszych widoków wyjścia za mąż (uchw. sądu n. z 13. maja 1857, l. 4499 k. o. l. 32).

2) w osobistéj wolności;

§ 1329. Kto kogo pozbawia wolności przez gwałtowne uprowadzenie, przez prywatne pojmanie lub przez nieprawne z umysłu aresztowanie, ten jest obowiązanym powrócić uszkodzonemu dawną wolność i dać zupełne zadosyć uczynienie. Jeżeli mu nie może już przywrócić dawnéj wolności; natenczas tak, jak w przypadku śmierci, obowiązanym jest dać wynagrodzenie jego dzieciom i żonie. (§§ 1323, 1325, 1327.)

Por. §§ 90, 91, 93, 94, 96, 331, k. k.; §§ 368, 369, 371, 372, 589 k. k. wojsk.

3) na honorze;

§ 1330. Gdy komu przez obelgę zrządzoną jest rzeczywista szkoda, lub ubytek w zysku; natenczas obrażony żądać może bezszkodności, lub zupełnego zadosyć uczynienia. (§§ 1339, 1490.)

O. 25, 56, 652, 680, 2471.

Por. XII. rozdział i § 209 k. k.

4) na majątku.

§ 1331. Jeżeli kto przez drugiego z umysłu lub przez widoczne jego niedbalstwo na majątku uszkodzonym zostaje; natenczas służy mu prawo żądać także straconego zysku, a zwrotu wartości nadzwyczajnéj wtenczas, gdy szkoda wynikła z czynności ustawą karną zabronionéj, albo ze swawoli i uciechy w wyrządzaniu szkody. (§§ 305, 1323, 1324.)

Unger. I. 374—378. — O. 25, 3389, 3931.

§ 1332. Szkoda będąca skutkiem winy lekkiéj, lub opieszałości, wynagrodzoną być winna podług zwyczajnéj wartości, jaką rzecz w czasie uszkodzenia miała. (§§ 305, 306, 1324.)

O. 663, 3931.

W szczególności przez zwłokę zapłaty.*)

Procenta za opóźnienie.

§ 1333. Szkoda, którą zrządza dłużnik wierzycielowi przez zwłokę umówionéj zapłaty należnego kapitału, wynagradza się procentami przez ustawę oznaczonemi (§ 995).

O. 1, 117, 170, 284, 293, 358, 378, 514, 653, 920, 1190, 1191, 1286, 1318, 1337, 2324, 2567, 2842, 2948, 3104, 3975.

1. Na zapytanie, czyli § 1333 nie ma być rozciągniętym do świadczeń spóźnionych przedmiotów, które mają niewątpliwą wartość pieniężną, N. Pan post. z 11. grudnia 1841 następujące objaśnienie raczył udzielić: § 1333 stósuje się do wszystkich świadczeń pieniężnych, czy one pochodzą z pożyczki lub innego tytułu prawnego, nie zaś do takich pretensyj, których przedmiotem nie jest suma pieniężna, tylko inna rzecz lub świadczenie, choćby nawet takowe należały się z tytułu pożyczki (d. n. z 18. stycznia 1842, l. 592 z. u. s.).

2. Wysokość odsetek zwłoki wynosi obecnie 6% (§ 2 ust. z 24. czerwca 1868, l. 62 d. u. p. przy § 993).

3. O zwłoce wierzyciela (mora accipiendi) k. cyw. zawiera tylko przepisy w §§ 1050, 1052, 1062, 1064, 1154, 1419 i 1425 k. c. — zob. Unger: Fragmente aus einem System des österr. Obligationenrechts. (Haimerl: österr. Vierteljahresschrift XIV. (1864) str. 125 n.). — W k. h. istnieją przepisy osobne co do zwłoki kontrahentów w kontrakcie kupna art. 343, 354—358.

§ 1334. Dłużnik staje się w ogólności winnym zwłoki, gdy się nie uiszcza na dniu przez ustawę lub umowę do zapłaty przeznaczonym; albo gdy w przypadku tym, kiedy dzień zapłaty nie był oznaczonym, w dzień po uczynioném sądowém lub zasądowém wezwaniu, nie ułożył się z wierzycielem. (§§ 685, 687, 705, 902—904, 1062, 1100, 1132, 1156, 1165, 1417, 1418.)

O. 653, 920, 1190, 1191, 1443, 1481, 2357, 2567, 2704, 2742, 2933, 2988. — Unger II. 332.

1. Odsetki, które należałyby się wierzycielom, gdy nie ma upadłości, należą się i w upadłości. Odsetki zwłoki, których bieg nie zaczął się jeszcze przed otwarciem upadłości, liczyć się będą od dnia zgłoszenia, byleby przypadność należytości na inny czas nie była wyznaczoną (ust. o urządz. upadłości z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869, § 17).

*) Ustawa mówi tutaj tylko o zwłoce dłużnika (mora solvendi). Zob. o skutkach zwłoki w ogólności P. r. Dig. XXII., 1 (de usuris et fructibus); — P. p. I., 11, §§ 95 n.; 16, §§ 15—26, 64—71; — K. N. 1138, 1139, 1146, 1147, 1153, 1257, 1258, 1264 i t. d.; — P. s. §§ 733—755. — Kniep: Die Mora des Schuldners nach römischem und heutigem Recht, Bd. I. (Rostock 1871).

2. Od zaległych **podatków bezpośrednich** należą się odsetki zwłoki według **ust. z 9. marca 1870, l. 23 d. u. p.**

3. Od **należytości prawnych**, jeżeli w dniu płatności nie będą uiszczone, należą się odsetki zwłoki po 5% (**r. m. sk. z 6. kwietnia 1856, l. 50 d. u. p.**); jeżeli jednak należytość za karę została podwyższoną, od nadwyżki odsetki zwłoki uiszczone nie będą (**r. m. sk. z 24. listopada 1856, l. 3109, l. 52 dz. rozp. m. sk.**).

4. Co do odsetek zwłoki w **czynnościach handlowych** stanowi **k. h. art. 288**: Kto ma należytość płatną, pochodzącą z czynności, która jest handlową, z jego strony, może żądać od niéj odsetek, a to od dnia upomnienia się, chyba że według prawa cywilnego, odsetki należą mu się jeszcze od wcześniejszéj pory czasu. Samo przesłanie rachunku nie będzie uważane za upomnienie się. **Art. 289**: Kupcom między sobą w obustronnych czynnościach handlowych należą się odsetki od wszelkiéj należytości nawet bez umowy i upominania się, a to od dnia, kiedy takowa należytość była płatną. **Art. 291**: Jeśli kupiec ma z innym kupcem rachunek bieżący (conto corrente), ten, któremu przy zamknięciu rachunku należy się przewyżka, ma prawo żądać stowego od całéj sumy przewyżki, choćby w nią wchodziły i odsetki, a to od dnia zamknięcia. Zamknięcie rachunku robi się raz w rok, jeśli między stronami niema innego układu.

5. Zwłoka, obowiązanego do uiszczenia zapisu, rozpoczyna się w dniu ustawowym zapłaty (§ 685 k. c.), i nie potrzeba wezwania do zapłaty ze strony wierzyciela (**u. s. n. z 24. października 1872, l. 6531 r. w. l. 28**).

§ 1335. Jeżeli wierzyciel nie upominając się sądownie, dopuścił, iż procenta zrównały się z kapitałem, natenczas utraca prawo do dalszych procentów od kapitału. Jednak od dnia wyniesionéj skargi, mogą być procenta na nowo żądane. (§§ 998, 1480.)

O. 389, 1443. — **Ellinger: Ueber den Sinn des § 1335** (Jurist, Bd. 14, S. 143).

1. Przepis ten nie został uchylonym ustawą z dnia 14. czerwca 1868, l. 62 d. u. p. (przy § 993) — nie ma jednakże zastósowania w czynnościach handlowych. **K. h. art. 293**: W czynnościach handlowych odsetki razem wzięte mogą kapitał przewyższać.

2. Zrównanie odsetków z kapitałem mimo to, że odsetki w myśl § 1480 k. cyw. ulegają zwyczajnie przedawnieniu w 3 latach — nastąpić może i to nietylko w przypadkach, w których przedawnienie w ogóle w myśl §§ 1494 i 1496 jest wstrzymane, lecz także w tym przypadku, jeżeli wierzyciel, przynajmniéj od 3 do 3 lat pozasądownie o zapłatę procentów się upominał a dłużnik przez wymówki, prośbę o zwłokę lub przedłużenie długu i t. p. prawa wierzyciela do żądania odsetków wyraźnie lub dorozumianie uznał, gdyż tym sposobem w myśl § 1497 k. cyw. przedawnienie odsetków się przerywa (**d. n. z 21. listopada 1812, l. 1016 z. p. s.**).

3. Według d. n. z 20. sierpnia 1817, l. 1364 z. p. s. ma przepis § 1335 także zastósowanie do **obligów długu państwa**, na imię pewnego wierzyciela opiewających, co do ogólnéj sumy zaległych procentów, z tym jednakże dodatkiem, że prawo żądania nowych odsetków zawsze pozostaje nienaruszone, choćby zaległe odsetki już zrównały się z kapitałem; zaś według d. n. z 29. maja 1845, l. 890 z. p. s. niema przepis § 1335 zastósowanie do odsetków płatnych za kuponami. — W jaki sposób zrównanie odsetków z kapitałem obliczone być ma względem tego długu państwa, którego odsetki zostały zredukowane patentem z 20. lutego 1811 i napowrót do dawnéj wysokości przez wylosowanie przywrócone skutkiem pat. z 21. marca 1818 — w téj mierze obecnie zawierają przepisy d. n. z 20. sierpnia 1817, l. 1364, z 19. kwietnia 1842, l. 607, z 14. marca 1844, l. 793 i z 27. września 1844, l. 833 z. u. s. — Wszystkie te przepisy obecnie nie mają znaczenia praktycznego, ponieważ według r. m. z 16. stycznia 1860, l. 21 d. u. p. odsetki od długów państwa ulegają przedawnieniu w ciągu lat 6.

Warunek wynagrodzenia w kontrakcie zamieszczony (kary umownéj.) *)

§ 1336. Strony kontraktujące mogą umówić się szczegółowo, iż w przypadku gdyby obietnica albo wcale nie, albo nie w należytym sposobie, albo za późno dopełnioną była; zamiast wynagrodzić się mającéj szkody, pewna suma w pieniądzach lub w czém inném zapłaconą będzie (§ 912). Jednak w pożyczkach sędzia z powodu zwłoki w zapłaceniu, może tylko przysądzić ilość wyrównywającą prawnemu procentowi. W innych przypadkach, jeżeli dłużnik dowodzi, iż kara umowna jest wygórowaną, sędzia po wysłuchaniu w sztuce biegłych, takową zmniejszyć powinien. Zapłacenie kary umównéj, nie uwalnia bez osobnéj o to umowy, od obowiązku wykonania kontraktu. (§§ 909, 919, 1152, 1311, 1447.)

O. 1, 76, 128, 137, 523, 534, 1374, 1539, 2081, 2173, 2651, 3405, 3975.

1. Przepis tego §fu od słów „Jednak“ do „procentowi“ zniesionym został **ust. z 14. czerwca 1868, l. 62 d. u. p. § 1 (przy § 993).**

---

*) Conventionalstrafe (stipulatio poenae, clausula poenalis) **P. r. D. XLV. tit. 1 (de verborum obligationibus) passim.**; P. p. I., 4, §§ 292—316; K. N. art. 1226—1233; **P. s. §§ 1423—1435, 1580.** — **Por. Randa: Zur Lehre von den Zinsen und der Conventionalstrafe. Mit Rücksicht auf das österr. Gesetz vom 14. Juni 1868 und das norddeutsche Bundesgesetz vom 14. November 1867. Wien, Manz 1869 i tenże: Zur Kritik d. Gesetz-Entwurfes, betreffend d. Aufhebung d. Wuchergesetze. Wien 1868.**

2. W czynnościach handlowych według § 284 k. h. kara umowna nie ulega żadnemu ograniczeniu co do ilości; może przenosić dwójnasobną stratę przez niewykonanie umowy zrządzoną. W razie wątpliwym dłużnik nie może się uwolnić od dotrzymania umowy przez złożenie kary umownéj. Jestli wątpliwość, układ o karę umowną nie wyłącza prawa do wynagrodzenia szkód ilość kary przechodzących.

Obowiązek dziedziców uszkodziciela.

§ 1337. Obowiązek wynagrodzenia szkody i straconych korzyści, lub też zapłacenia kary umownéj, ciąży na majątku i przechodzi na dziedziców uszkodziciela. (§§ 548, 919, 1336.)

Środki dochodzenia wynagrodzenia.

§ 1338. Prawo do wynagrodzenia szkody w ogólności tak, jak każde inne prawo w zwyczajnym sądzie dochodzoném być winno. Jeżeli uszkodziciel przestąpił zarazem ustawę karną, natenczas także karę przepisaną ponosić winien. W tym także przypadku, rozprawienie się względem wynagrodzenia szkody w sądzie cywilnym ma następować; chyba że stósownie do przepisów ustawy karnéj, takowe w sądzie karnym lub u władzy politycznéj odbywać się powinno. (§§ 1380, 1384, 1489.)

O. 25, 3592.

1. U. o post. kar z 23. maja 1873, l. 119 d. u. p. § 4: Roszczenia cywilne z czynów karogodnych razem załatwiane być mają na wniosek poszkodowanego w postępowaniu karném, chybaby konieczność dalszego wywodu nieodzownie wymagała odesłania takowych przed sądy cywilne. — O orzeczeniach i rozporządzeniach sądu karnego co do roszczeń z prawa prywatnego (Adhäsionsverfahren, postępowanie połączone) zobacz rozdział XXI. pat. kar. §§ 365—379.)

2. W drodze administracyjnéj poszukiwać należy a) pretensyj państwa do urzędników, wypływających ze stosunków służbowych (d. n. z 16. sierpnia 1841, l. 555 z. p. s.; d. kc. n. z 17. lutego 1843 zb. u. adm. tom 71; d. k. n. z 1. grudnia 1834, l. 2775 i z 3. stycznia 1842, l. 583 z. u. s.); b) dotychczas jeszcze, mimo uznanéj w zasadzie odpowiedzialności w obec sądów w art. 12 ust. z 21. grudnia 1867, l. 145 d. u. p. (przy § 1295) — pretensyj do urzędników administracyjnych za roszczenia praw w urzędowaniu (d. n. z 14. marca 1806, l. 754 z. p. s.); c) pretensyj o wynagrodzenie szkód polowych (§ 25, 26 r. m. z 30. stycznia 1860, l. 28 d. u. p.) — wyjąwszy jeżeli szkodnik w 3 miesiącach od dnia zrządzonéj szkody do odpowiedzialności nie był pociąganym (§ 36 tamże); — d) szkód lasowych (§§ 72—76 ust. 1. z 3. grudnia 1852, l. 172 d. u. p. §§ 72—76); e) szkód wojennych (d. k. n. z 16. kwietnia 1821 przy § 1044) i przy ćwiczeniach wojennych, tudzież przez konie wojskowe w przechodzie (zob. przy § 1320) zrządzonych; f) pretensyj o wynagrodzenie szkód z powodu zarządzonych środków przy zarazach na bydło (d. k. n. z 28. grudnia 1814, l. 41335 i §§ 32 i 33 ust. z 29. czerwca 1868, l. 118 d. u. p. — i z powodu zamknięcia granic przez kordony sanitarne (d. n. z 13. maja 1832, l. 2563); g) o wynagrodzenie szkód zrządzonych przez zwierzynę (r. m. z 14. lipca 1859, l. 128 d. u. p.). — Por. jednak ust. 1. art. 15 ust. z 21. grudnia 1867, l. 144 d. u. p. przy § 1295.

3. O roszczeniach do przedsiębiorstw kolejowych z tytułu wynagrodzenia szkody, jaką wyrządziły przez budowę koleji na dobrach publicznych lub prywatnych i za które według § 10, lit. b) rozp. min. handlu z 14. września 1854, l. 238 d. u. p. są odpowiedzialne — rozstrzygają właściwe sądy cywilne (u. s. n. z 28. października 1862, l. 6190 k. o. l. 49).

§ 1339. Uszkodzenia na ciele, bezprawne ograniczenie wolności i obrazy honoru, według zachodzących okoliczności, albo jako zbrodnie przez sąd kryminalny, albo jako ciężkie policyjne przestępstwa, lub jeżeli do żadnéj z tych klas nie należą, jako przewinienia, przez polityczną zwierzchność dochodzonemi i karanemi będą. (§§ 1325, 1329, 1330.)

Bliższe przepisy zawiera k. k. i c. r. z 20. kwietnia 1854, l. 96 d. u. p.

§ 1340. Władze te, jeżeli wynagrodzenie może być wprost oznaczoném, powinny względnie niego orzec stósownie do przepisów w tym rozdziale podanych. Jeżeli jednak wynagrodzenie szkody nie może być wprost oznaczoném, natenczas w wyroku wyraźnie dołożoném być powinno, że zostawia się uszkodzonemu wolność dochodzenia wynagrodzenia na drodze prawa. Ta droga służy uszkodzonemu nawet w sprawach kryminalnych a w innych obydwom stronom, jeżeli na oznaczeniu wynagrodzenia przez władzę karną nie chcą poprzestać.

O. 25, 1162, 1726, 3804.

Por. przytoczone przy § 1338 pod 1 przepisy ustawy o postępowaniu karném — daléj § 283 post. karn.: Przeciw osnowie orzeczenia zapadłego co do roszczeń prywatnych, mogą się odwołać tylko oskarżony, tudzież jego prawni zastępcy i spadkobiercy (zob. § 346 p. k.) i § 372: Stronie interesowanéj prywatnéj wolno

udać się na drogę prawa cywilnego, jeżeli nie chce poprzestać na wynagrodzeniu, przyznaném jéj przez sąd karny; § 374: Skazany i jego prawonabywcy, wyjąwszy przypadek znowienia postępowania karnego, następującego z przyczyn innych, tylko od sędziego cywilnego*) żądać mogą zmiany prawomocnego orzeczenia sądu karnego o roszczeniach prywatno-prawnych z powodu nowo znalezionych środków dowodowych, jakoteż zniesienia wykonania tego orzeczenia z powodu okoliczności jakiejś, które później nastąpiła.

§ 1341. Przeciwko zawinieniu sędziego udawać się należy do wyższéj władzy, która z urzędu skargę sprawdzić i stósowne do tego orzeczenie wydać powinna.

O. 1824, 3666.

Ustawa z 12. lipca 1872, l. 112 d. u. p. — wydana w myśl art. 9 ust. zasadniczéj z 21. grudnia 1867, l. 143 d. u. p. (zob. przy § 1295) o prawie powództwa stron z tytułu nadwerężenia prawa przez urzędników sędziowskich w wykonywaniu czynności urzędowych, stanowi: § 1. Jeżeli urzędnik wykonywując czynność urzędową przekroczył swój obowiązek urzędowy, nadwerężył prawo strony i przez to wyrządził jéj szkodę, któréj środki prawne w postępowaniu sądowém przepisane nie zaradzają; natenczas na zasadzie ustawy niniejszéj strona poszkodowana ma prawo poszukiwać wynagrodzenia szkody w drodze skargi albo tylko przeciw urzędnikowi sądowemu, na którym wina cięży, albo tylko przeciw państwu, lub przeciw obojgu. Urzędnik sądowy, na którym cięży wina, jest odpowiedzialny jako dłużnik główny, państwo zaś, na mocy ustawy niniejszéj, jako poręczyciel i płatnik. — § 2. Jeżeli skarga jest wymierzoną przeciw poszczególnym urzędnikom sądowym, na których wina cięży, natenczas do uzasadnienia téjże przeciw każdemu oskarżonemu potrzebny jest dowód, że nadwerężenie prawa zasadza się na przekroczeniu obowiązku urzędowego przez poszczególnych oskarżonych. Jeżeli skarga wymierzona jest tylko przeciw państwu, wystarcza dowód, że nadwerężenie prawa nastąpić mogło tylko w skutek przekroczenia obowiązku urzędowego ze strony urzędników sądowych tego sądu, od którego czynność urzędowa wyszła. — § 3. Jeżeli kto wywodzi roszczenie do wynagrodzenia z uchwały sądu kolegialnego nadwerężającéj prawo strony, natenczas przeciwko samym urzędnikom sądowym, na których wina cięży lub przeciwko takowym i państwu można wynieść skargę tylko wtedy, gdy się o nich powód w drodze postępowania sądowo-karnego dowié. — § 4. W duchu ustawy niniejszéj urzędnikami sądowymi są urzędnicy rządowi ustanowieni przy trybunałach i sądach powiatowych do sprawowania urzędu sędziowskiego lub do innych czynności urzędowych sądowych, jakoteż komisarze sądowi (notaryjusze) wydelegowani do przedsiębrania czynności urzędowych sądowych. Na równi z nimi pod względem stósowania ustawy niniejszéj uważani będą asesorowie sądów handlowych, morskich i górniczych ustanowieni do wykonywania urzędu sędziowskiego jako biegli w zawodzie, tudzież słudzy przy

*) t. j. nie od sędziego karnego.

sądach ustanowieni do uskutecznienia czynności urzędowych sądowych, jak niemniéj urzędnicy rządowi i słudzy przy urzędach podatkowych rządowych pod względem czynności urzędowych z sądowemi depozytami i pieniądzmi sierocińskiemi. Urzędnicy prokuratoryji rządowéj nie będą uważani za urzędników sądowych. Co się tyczy przełożonych hipotecznych w Dalmacyji istniejące ustawy pozostają w mocy obowiązującéj. — § 5. Podług jakiéj miary, a jeżeli skarżono kilka osób, w jakim stosunku wynagrodzenie od tychże może być żądaném, o ile regres ma miejsce i kiedy gaśnie obowiązek wynagrodzenia i regresu, należy oceniać podług przepisów prawa powszechnego cywilnego, jeżeli w niniejszéj ustawie co innego nie jest postanowionego. — § 6. Za orzeczenie lub rozporządzenie zapadłe na posiedzeniu są odpowiedzialnymi wszyscy głos mający, którzy za takowem głosowali. Ale jeżeli uchwała opiera się na niedokładném lub błędném przedstawieniu rzeczy przez sprawodawcę, głosujący są wolni od wszelkiéj odpowiedzialności, o ile na nich nie cięży zaniedbanie staranności prawem przepisanéj. — § 7. Odpowiedzialność urzędnika sądowego za szkodę rozciąga się na jego przełożonego tylko wtedy, jeżeli i ten jest winnym przekroczenia obowiązku urzędowego, albo jeżeli osobne przepisy prawne też odpowiedzialność na niego wkładają. — § 8. Dla skargi mającéj na celu poszukiwanie wynagrodzenia szkody, jest właściwym ten trybunał drugiéj instancyji, w którego okręgu ma siedzibę ów sąd, który, lub którego urzędnik nadwerężył prawo. Jeżeli kto wywodzi roszczenie do wynagrodzenia szkody z rozporządzenia prezesa lub z uchwały kolegialnéj tego samego sądu krajowego wyższego, który na zasadzie powyższego ustępu jest dla skargi właściwym, natenczas najwyższy trybunał wydeleguje na żądanie powodu lub pozwanego inny sąd krajowy wyższy do przeprowadzenia i rozstrzygnięcia. Zresztą pod względem stronności sędziów i sądów będą stósowane powszechne przepisy prawne. — § 9. Jeżeli pozwaném jest państwo, prokuratoryja skarbowa w siedzibie sądu, w którym się spór toczy, jest powołaną do zastępowania onegoż. Jeżeli skarga jest wyniesiona równocześnie przeciwko państwu i przeciwko urzędnikom sądowym, na których cięży wina, lub przeciw kilku urzędnikom sądowym, zastósowane będą przepisy procedury cywilnéj o uczestnictwie w sporze. — § 10. W skardze winna strona przytoczyć fakta, z których wywodzi swoje roszczenia do pozwanego, jakoteż przedmiot i rozciągłość szkody a pod względem roszczonego wynagrodzenia winna postawić wyraźne żądanie. O środki dowodowe winna się strona ile możności postarać lub ma takowe wskazać. —

§ 27. Według przepisów ustawy niniejszéj należy postąpić i wtedy, jeżeli roszczenie do wynagrodzenia opiera się na artykule 8 ustawy zasadniczéj z dnia 21. grudnia 1867 (dz. u. p. N. 142) mianowicie, że urzędnik sądowy zrządził lub przedłużył bezprawnie areszt. — § 28. Rozporządzenie cesarskie z dnia 12. marca 1859 (dz. u. p. N. 46) zostaje zniesione. Ustawa niniejsza nie narusza przepisów patentów cesarskich z dnia 10. lutego 1853 (dz. u. p. N. 26) i z dnia 22. września 1857 (dz. u. p. N. 179) tyczących się roszczeń do wynagrodzenia z tytułu zarządu sądowego dominiów, jakoteż przepisów § 10 ustawy z dnia 17. grudnia 1862 (dz. u. p. N. 7 z roku 1863) o postępowaniu karném w sprawach drukowych. — § 29. Roszczenie do wynagrodzenia podniesione na podstawie

nadwerężenia prawa, które miało miejsce przed wejściem ustawy niniejszéj w moc obowiązującą, oceniać należy podług tych przepisów prawnych, które obowiązywały w czasie wydarzonego nadwerężenia prawa. W przypadkach takich należy stósować się w postępowaniu do przepisów ustawy niniejszéj; procesy atoli przy wejściu onéjże w moc obowiązującą już się toczące, będą dokończone podług przepisów rozporządzenia cesarskiego z dnia 12 marca 1859.

Reszta paragrafów téj ustawy należy do prawa procesowego. —

CZĘŚĆ TRZECIA
USTAWY CYWILNÉJ.

O przepisach spólnych prawom osobowym i rzeczowym.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.
O utwierdzeniu praw i obowiązków.

P. r. J. III., 20 (21), D. XIII. 5, 7. XVI. 1. XLVI. 3. C. IV. 18, 29. VIII. 40. — P. p. I., 14, 20. — K. N. III., 14, 17. — P. s. §§ 1441—1479.

Michel Th.: Ein Beitrag zur Lehre von der Bürgschaft. Ger.-Ztg. 1855, N. 29.

Tomaschek i Arndts w Haimerl's Vierteljahresschrift IV. 173. VI. 145.

Spólne przepisy co do praw.

§ 1342. Prawa tak osobowe jako téż rzeczowe i wynikające z nich obowiązki, jednakim sposobem mogą być utwierdzane, przemieniane i znoszone.

Sposoby utwierdzenia prawa:

§ 1343. Prawnemi sposobami zabezpieczenia wykonania obowiązku i utwierdzenia prawa, przez które nadaje się uprawnionemu nowe prawo, są: zobowiązanie się trzeciego za dłużnika i zastaw.

1) przez zobowiązanie się trzeciego;

§ 1344. Trzeci trojakim sposobem może się zobowiązać wierzycielowi za dłużnika; naprzód, gdy z zezwoleniem wierzyciela przejmuje dług do zapłacenia przez siebie samego; powtóre, gdy przejmuje obowiązek jako spółdłużnik; nakoniec, gdy się zobowiązuje zaspokoić wierzyciela na ten przypadek, jeżeliby pierwszy dłużnik nie dopełnił obowiązku.

§ 1345. Gdy kto z zezwoleniem wierzyciela przejmuje cały dług drugiego; natenczas nie jest to utwierdzenie obowiązku, lecz zmiana zobowiązania, o czém postanowioném będzie w następującym rozdziale. (§§ 1400—1410.)

O. 1101.

Przejęcie długu cudzego — expromissyja (§ 1345 k. c.) jest kontraktem przenowienia (nowacyją) i dłużnik nowy nie może wnosić zarzutów, które służyły długowi dawniejszemu (u. s. n. z 25. lipca 1872, l. 6985, 1 senat r. w. N. 9).

a) w przymiocie ręczyciela;*)

§ 1346. Kto obowiązuje się zaspokoić wierzyciela na przypadek, gdyby pierwszy dłużnik niedopełnił obowiązku, ten jest ręczycielem; a umowa między nim a wierzycielem zawarta, nazywa się kontraktem rękojmi. W przypadku tym, pierwszy dłużnik zostaje zawsze głównym dłużnikiem, zaś ręczyciel jest tylko podstawionym dłużnikiem. (§§ 861, 1348—1367.)

O. 143, 1866, 3925.

b) spółdłużnika;

§ 1347. Gdy kto, bez zastrzeżenia sobie warunku ręczycielowi służącego, przejmuje obowiązek jako spółdłużnik; natenczas powstaje spółka między wielu spółdłużnikami, któréj prawne skutki podług przepisów w rozdziale o umowach w ogólności postanowionych (§§ 888—896), rozpoznawanemi być winny.

O. 143, 3849.

*) Girtanner: Die Bürgschaft nach gem. Civ.-R. 1850, 1851; — Bruns: das constitutum debiti. Zeitschr. für Rechtsgesch. 1861, str. 28—130; — Hasenbalg: Die Bürgschaft des gem. Rechts. Düsseldorf, 1870.

Ręczyciel wynagrodzenia.

§ 1348. Kto przyrzeka wynagrodzenie ręczycielowi na ten przypadek, gdyby tenże z powodu rękojmi poniósł szkodę, ten nazywa się ręczycielem wynagrodzenia.

Kto może ręczyć.

§ 1349. Każdy bez różnicy płci, komu służy wolny zarząd swoim majątkiem, może przejąć na siebie cudze obowiązki.

O. 3736.

Członkom zakonu niemieckiego, niewolno ręczyć bez pozwolenia mistrza wielkiego (pt. z 28. czerwca 1840, N. 1 z. p. s.).

Streczyciele handlowi w ogólności nie mogą dawać zaręczenia ani brać na siebie odpowiedzialności za wykonania interesów, w których pośredniczą — (art. 69 ustęp 1 k. h. statuta giełdy pieniężnéj i towarowéj we Lwowie z 26. października 1866 — we Wiedniu z 11. lipca 1854 i 26. lutego 1860).

Za jakie obowiązki.

§ 1350. Rękojmia może być daną nietylko za sumy i rzeczy, ale także za dozwolone czynności i opuszczenia, ze względu na korzyść lub szkodę wynikającą z nich dla osoby, któréj jest daną rękojmia.

§ 1351. Obowiązki, które nigdy prawnie nie istniały lub już są zniesionemi, nie mogą być przejmowanemi ani utwierdzonemi.

§ 1352. Kto ręczy za osobę, która, ze względu na jéj przymioty osobiste, zobowiązywać się nie mo..., ten, chociażby mu przymiot ten nie był wiadomym, zostaje zobowiązanym jako spółdłużnik solidarny (§ 896).

O. 1866.

Rozciągłość rękojmi.

§ 1353. Rękojmia nie może daléj być rozciąganą, tylko do tego, do czego się ręczyciel wyraźnie obowiązał. Kto ręczy za kapitał procenta przynoszący, ten odpowiedzialnym jest za te tylko zaległe procenta, których wierzyciel nie miał jeszcze prawa odbierać.

O. 446, 751, 1866, 3925.

§ 1354. Ręczyciel nie może się zasłaniać prawem, na mocy którego dłużnik może, stósownie do przepisów

ustawy, zatrzymać dla siebie część swego majątku na swoje utrzymanie.

Skutek.

§ 1355. W ogólności ręczyciel wtenczas dopiero może być pozwanym, gdy główny dłużnik, pomimo upominania się wierzyciela na drodze sądowéj lub zasądowéj, nie dopełnił swego obowiązku. (§§ 903, 1334, 1346, 1356, 1364.)

O. 1313, 3843. — Art. 281 k. h. Ręczyciel za dług, pochodzący z czynności, która jest handlową ze strony dłużnika głównego, albo gdy samo zaręczenie stanowi czynność handlową, niemoże się zasłaniać tém, że kto inny pierwéj pozwanym być winien.

Art. 81 u. wekslowéj z 25. stycznia 1850, N. 51 d. u. p. Obowiązek wekslowy ciąży wystawcę, przyjmującego i indosanta wekslu, jak niemniéj każdego, który wespół z drugimi na wekslu, przyjęciu lub indosie podpisał się, chociażby nawet nazwał się tylko poręczycielem (per aval). Obowiązek tych osób rozciąga się do wszystkiego, czego okaziciel ma prawo żądać z powodu niewypełnienia zobowiązania wekslowego. Okaziciel może co do całego swego żądania trzymać się każdego z nich pojedynczo; od jego wyboru zależy, na kim z obowiązanych do wekslu zechce naprzód praw swoich poszukiwać.

§ 1356. Ręczyciel, który wyraźnie na ten tylko przypadek ręczył, jeżeli dłużnik główny nie będzie w stanie zapłacić, może pomimo tego być pozwanym pierwszy, gdy główny dłużnik upadł, (popadł w krydę), lub gdy w czasie, kiedy zapłata powinna była nastąpić, miejsce jego pobytu jest niewiadomém, a ze strony wierzyciela nie zachodzi zwłoka.

O. 1313, 1866, 2009, 3843.

§ 1357. Kto się obowiązał jako ręczyciel i wypłatca, ten jako solidarny spółdłużnik odpowiada za cały dług; od woli wierzyciela należy, zapozwać naprzód głównego dłużnika albo ręczyciela, albo obudwóch razem (§ 891).

O. 1209, 1246, 3849. — Według u. z 12. lipca 1872, N. 112 d. u. p. § 1 odpowiada państwo jako ręczyciel i wypłatca za szkody, które sędzia, w wykonywaniu swego urzędu, przez przekroczenie swéj powinności urzędowéj stronom wyrządził.

§ 1358. Kto płaci dług za drugiego, ten wchodzi w prawa wierzyciela i może żądać od dłużnika zwrotu zapłaconego długu. Dla tego wierzyciel, który otrzymał

zapłatę, obowiązanym jest oddać wypłatcy wszystkie, jakie się znajdują, dowody prawne i akta zabezpieczenia. (§§ 1422, 1423, 1426.)

O. 1102, 1117, 1866.

§ 1359. Jeżeli za tę samą należytość więcéj osób ręczyło; natenczas każdy odpowiedzialnym jest za całość. Jeżeli zaś jedna z nich cały dług zapłaciła; natenczas służy jéj tak, jak spółdłużnikowi, prawo żądać zwrotu od drugich (896).

§ 1360. Gdy wierzycielowi oprócz rękojmi danym był jeszcze zastaw przez głównego dłużnika lub przez trzeciego, wprzód lub w czasie dania rękojmi; natenczas służy mu wprawdzie prawo pozwać ręczyciela według przepisanego porządku (§ 1355), lecz nie ma prawa pozbyć się zastawu z jego szkodą.

§ 1361. Jeżeli ręczyciel lub wypłatca zaspokoił wierzyciela bez zniesienia się z głównym dłużnikiem; natenczas dłużnik główny może przeciwko nim wnosić te wszystkie obrony, którychby przeciwko wierzycielowi mógł był użyć.

§ 1362. Ręczyciel wtenczas tylko żądać może wynagrodzenia od ręczącego za nie, gdy nie z własnéj winy poniósł szkodę. (§§ 1294, 1348, 1399.)

Sposoby ustania rękojmi.

§ 1363. Obowiązek ręczyciela ustaje w tym samym stosunku jak obowiązek dłużnika. Jeżeli ręczyciel obowiązał się tylko na pewny czas; natenczas odpowiedzialnym jest przez ten jedynie przeciąg czasu. Uwolnienie jednego spółręczyciela jest mu przydatném tylko względnie wierzyciela, nie zaś względnie innych współręczycieli (§ 896).

O. 751, 1313, 1866, 2009, 3843.

§ 1364. Przez upływ czasu, w przeciągu którego dłużnik zapłacić był powinien, nie jest jeszcze ręczyciel uwolnionym od rękojmi, chociażby wierzyciel nie był domagał się swego zaspokojenia; lecz może od dłużnika żądać zabezpieczenia, jeżeli ręczył z jego zezwoleniem. Wierzyciel także, o tyle jest odpowiedzialnym względem

ręczyciela, o ile tenże z powodu opóźnienia się wierzyciela z ściągnieniem długu, ponosi szkodę w tém, iż nie może otrzymać zwrotu uskutecznionéj za dłużnika zapłaty. (§§ 1373, 1374, 1399, 1449.)

§ 1365. Gdy zachodzi uzasadniona obawa, że dłużnik stanie się nie wypłacalnym, lub że się wydali z krajów dziedzicznych, dla których ustawa obecna jest wydaną; natenczas służy ręczycielowi prawo, żądać od dłużnika zabezpieczenia zaręczonego długu. (§§ 1373, 1374.)

O. 2457. — Ob. § 18 urządzenia upadłości podany, przy § 896.

§ 1366. Gdy interes, z powodu którego daną była rękojmia, jest już ukończonym, natenczas można żądać obrachunku i uznania rękojmi za wygasłą. (§§ 1378, 1379, 1390.)

§ 1367. Jeżeli kontrakt rękojmi nie jest utwierdzonym ani przez hipotekę ani przez danie zastawu; natenczas gaśnie w trzy lata po śmierci ręczyciela, jeżeli wierzyciel w ciągu tego czasu zaniechał upominać się dziedzicom sądownie lub zasądownie o dług już płatny. (§ 1483.)

Według d. n. z 19. września 1837, N. 229 z. p. s. przepis § 1367 niema zastósowania do dziedziców tego, któren się zobowiązał jako ręczyciel i wypłatca, albo jako spółdłużnik solidarny.

II. Przez zastaw.

§ 1368. Kontraktem zastawu jest ten, przez który dłużnik lub kto inny za niego daje wierzycielowi istotnie prawo zastawu na rzeczy jakiéj, a następnie, jeżeli rzecz jest ruchomą, takową mu oddaje, jeżeli zaś nieruchomą, prawo zastawu w księgach publicznych wpisuje. Umową, mocą któréj obiecuje kto dać zastaw, nie jest jeszcze kontraktem zastawu. (§§ 447, 450, 451, 936.)

O. 3736.

Skutki kontraktu zastawu.

§ 1369. Co w ogólności o umowach jest postanowiono, to samo stósuje się także do kontraktu zastawu; kontrakt ten jest obustronnym. Zastawnik obowiązanym jest zastaw ruchomy należycie przechowywać i takowy zastawcy zaraz po uskutecznionéj zapłacie oddać. Jeżeli zastaw jest hipotecznym; natenczas wierzyciel w należytości zaspokojony, obowiązanym jest postawić zastawcę w możności wykreślenia obowiązku z ksiąg hipotecznych. Prawa i obowiązki zastawnika i zastawcy, z posiadaniem zastawu połączone, wymienione są w rozdziale szóstym części drugiéj. (§§ 459, 469, 864.)

O. 1186, 2822, 3214, 3394, 3736, 3905.

§ 1370. Zastawnik obowiązanym jest dać zastawcy rewers na odebrany zastaw ruchomy, i w nim istotne jego znaki opisać. W rewersie na zastaw mogą być także zamieszczone istotne warunki kontraktu zastawnego.

Zabronione warunki.

§ 1371. Wszelkie warunki i umowy poboczne naturze kontraktu zastawu i pożyczki przeciwne, są nieważne. Takiemi są umowy: że po upływie terminu zapłaty długu, zastaw stanie się własnością wierzyciela; że wierzyciel może podług upodobania, lub za cenę już naprzód oznaczoną zastaw przedać, albo go dla siebie zatrzymać; że dłużnik nie może nigdy wykupić zastawu lub rzeczy nieruchomej nikomu innemu zapisać; lub że wierzyciel po terminie zapłaty, przedaży zastawu żądać nie będzie miał prawa. (§§ 461, 916, 1071, 1483.)

O. 1094. — Ob. uwagi do § 461 (str. 260—263).

§ 1372. Umowa poboczna, w skutek któréj wierzyciel ma dozwolone użytkowanie z rzeczy zastawionéj, nie ma prawnego skutku. Jeżeli wierzyciel miał sobie dozwoloném samo tylko używanie ruchomego zastawu (§ 459); natenczas używanie to, w sposobie dla dłużnika nieszkodliwym, wykonywane być powinno.

Jakim sposobem ma być w ogólności daném zabezpieczenie.

§ 1373. Kto jest obowiązanym dać zabezpieczenie, obowiązku tego dopełnić powinien przez danie zastawu ruchomego lub hipoteki. Ręczyciele zdatni wtenczas tylko przyjętymi będą, gdy obowiązany do zabezpieczenia, nie jest w stanie dać zastawu. (§§ 237, 341, 343, 520, 692, 822, 834, 885, 890, 1245, 1252, 1260, 1322, 1364, 1365, 1428.)

§ 1374. Nikt nie jest obowiązanym, rzeczy danéj na zabezpieczenie przyjmować na zastaw w wyższéj cenie,

jak co do domów w połowie, co do gruntów zaś i ruchomości w dwóch trzecich częściach wartości z oszacowania wynikającéj. Kto posiada odpowiedni majątek i w prowincyji pozywanym być może, ten jest zdatnym ręczycielem.

Przy kontraktach zawieranych z rządem, zabezpieczenie dać należy albo w gotówce albo w zapisach długu publicznego (d. kc. n. z 2. listopada 1820, N. 1713 z. p. s. — u. z 2. lipca 1868, N. 93 d. u. p.), które przyjmują się według kursu w dniu ich złożenia — (d. n. z 16. marca 1821, N. 1747 z. p. s. — rp. m. sk. z 21. kwietnia 1849, N. 221 d. u. p.). — Na realnościach zabezpieczenie takie daném być może tylko pod warunkiem pupilarnego bezpieczeństwa (§. 230) — d. n. z 18. grudnia 1843 z. u. pol. tom. 71. — Domy, na których ciążą rewersa na zburzenie, nie dają prawnego bezpieczeństwa (d. kc. n. z 30. marca 1840, N. 418 z. p. s.). — Sposób, w jaki egzekucyą o zabezpieczenie w ciągu procesu prowadzić należy, wskazuje rp. m. sp. z 18. lipca 1859. N. 130 dz. u. p. w §§ 4—12.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O przemianie praw i obowiązków.

P. r. J. III., 29, (30). — D. XLVI. 2. C. VIII., 41. — D. II., 15. C. II., 4. — D. XVIII., 4. C. IV., 39. — P. p. I., tytuł 16, oddział 9, 8, — tytuł 11, oddz. 3, — tytuł 16, oddz. 5. — K. N. Ks. III., tyt. 3, dział 5, oddział 2, art. 1271 n. — tyt. 15 — tyt. 6, dział 8, art. 1689 n. — P. s. § 1001—1005; 1409—1427; 953—975; 1328—1338.

Wessely. Das schiedsrichterliche Institut nach den Grundsätzen des österr. Rechtes. Oesterr. Zeitschr. für Rechtsgelehrs. 1842, str. 129, 206, 276 i 334.

Schuster. Grundlehre der Cessionen — tamże 1829, II., str. 1.

Przemiana praw i obowiązków:

§ 1375. Wierzyciel i dłużnik wzajemne swoje prawa i obowiązki, któremi rozporządzać mogą, mogą także według upodobania przemienić. Przemiana nastąpić może albo bez przybycia, albo za przybyciem trzeciéj osoby, to jest, albo nowego wierzyciela albo nowego dłużnika. (§§ 1392, 1400.)

1) Przez przenowę.*)

§ 1376. Przemiana bez przybycia trzeciéj osoby ma miejsce, gdy się zmienia tytuł prawny lub główny przedmiot wierzytelności, a następnie nowy obowiązek wchodzi w miejsce dawnego.

O. 497. (Uchwalona na pełném posiedzeniu sądu najw. dnia 7. stycznia 1858, N. 10799). Uznanie zaległych procentów i przyrzeczenie ich zapłaty w pewnym oznaczonym czasie, stanowi kontrakt przenowienia, bo gaśnie dawny dług odsetkowy a powstaje nowy dług kapitału.

§ 1377. Przemiana taka nazywa się kontraktem przenowienia (nowacyją). Na mocy tego kontraktu ustaje dawny główny obowiązek, a nowy zaraz bierze swój początek.

§ 1378. Prawa rękojmi, zastawu lub inne z dawnym głównym obowiązkiem połączone prawa znoszą się przez kontrakt przenowienia; jeżeli co do tego strony kontraktujące inaczéj się nie umówiły.

§ 1379. Bliższe oznaczenia pod tym względem, gdzie, kiedy, i jak ma być dopełnionym obowiązek już istniejący, tudzież inne dodatkowe określenia, nie pociągające za sobą zmiany tytułu prawnego lub głównego przedmiotu, nie mogą być uważane za kontrakt przenowienia. Podobnie nie stanowi kontraktu przenowienia wystawienie nowego obligu lub innego do długu odnoszącego się dokumentu. Nie można też przez takie zmiany w dodatkowych określeniach, wkładać nowych obowiązków na trzeciego, który do nich nie wpływał. W wątpliwości, obowiązek dawny nie będzie uważanym za zniesiony, dopóki obok nowego utrzymać się może.

O. do §§ 1376—1379: 909, 1209, 1311, 1866, 2608, 2634, 2839. 2919, 2932, 2973, 3146, 3238, 3239, 3241, 3621.

---

*) Sulpius Novation und Delegation nach röm. R. 1864. — Salkowski. Zur Lehre von der Novation 1866. — Kniep. Einfluss der bedingten Novation auf die urspr. Obligg. 1860. Römer. Die bedingte Novation. 1863. — Windscheid w krit. Vierteljahresschr. II., 242—51. VI. 463—66. — P. r. J. 3, 29. D. 46, 2. C. 8, 41. — P. p. I., 16, § 450—75. — K. N. s. 1271—81. — P. s. § 1001—5.

2) Ugodę.*)

§ 1380. Kontrakt przenowienia, przez który spór lub wątpliwość co do praw tym sposobem rozstrzygnioną zostaje, iż każda ze stron obowiązuje się wzajemnie co dać, uczynić lub czego zaniechać, nazywa się ugodą. Ugoda należy do kontraktów obustronnych, i według przepisów dla tychże postanowionych, rozpoznawaną być winna. (§§ 233, 861, 864, 921, 1008.)

§ 1381. Kto z zezwoleniem obowiązanego, uwalnia go darmo od prawa niespornego lub wątpliwego, ten czyni darowiznę (§ 939).

Nieważność ugody ze względu na przedmiot,

§ 1382. Niektóre spory nie mogą być przez ugodę załatwianemi. Do tych należy spór między małżonkami o ważność małżeństwa, który jedynie przez właściwy sąd w ustawie oznaczony, rozstrzygniętym być może.

§ 1383. O osnowę rozporządzenia ostatniéj woli, przed ogłoszeniem onegoż, ugoda miejsca mieć nie może. Zakład w przedmiocie tym uczyniony podług prawideł o kontraktach losowych ma być rozpoznawanym.

§ 1384. Ugody w przedmiotach przestępstw tylko co do prywatnego zadosyć uczynienia są ważne; od dochodzenia i ukarania stósownie do przepisów ustawy, wtenczas tylko dla nastąpionéj ugody odstąpić można, jeżeli przestępstwo jest tego rodzaju, iż władza, jedynie na żądanie stron urząd swój pełnić jest obowiązaną.

Por. §§ 187, 463, 466, 467, 487—497, 503, 504, 505, 524, 525, k. k. z 27. maja 1852, N. 117 d. u. p.

lub na inne wady.

§ 1385. Omyłka natenczas tylko może być powodem unieważnienia ugody, gdy zachodzi co do osoby lub co do przedmiotu.

*) Risch. Die Lehre vom Vergleich. 1855.

P. r. D. 2, 15. C. 2, 4. — P. p. I., 16, §§ 405—449; I., 5, § 437; I., 13, § 102; I., 12, § 300; II., 18, § 521. — K. N. a. 2044—2058, 467, 1988. — P. s. §§ 1409—1416, 1029, 1306, 1917, 2325.

§ 1386. Ugoda w dobréj wierze zawarta nie może być wzruszoną na zasadzie pokrzywdzenia nad połowę.

§ 1387. Równie nie może być wzruszaną ugoda w dobréj wierze zawarta, z powodu nowo wynalezionych dokumentów, chociażby okazywało się z nich, iż jednéj stronie żadne nie służyło prawo.

§ 1388. Oczywisty usterk w rachunku, lub omyłka, przy zawieraniu ugody w dodawaniu lub odejmowaniu popełniona, nie szkodzi żadnéj z kontraktujących stron.

Rozciągłość ugody.

§ 1389. Ugoda zawarta w przedmiocie szczegółowego jakiego sporu, nie rozciąga się do innych. Takie nawet ugody, które względnie wszystkich sporów w ogólności są zawarte, nie mają wpływu na prawa, które umyślnie zamilczanemi były, lub o których strony godzące się nie mogły myśleć.

Skutek ze względu na poboczne obowiązki.

§ 1390. Rękojmie i zastawy, które na zabezpieczenie całego w sporze jeszcze zostającego prawa były dane, pozostają funduszem odpowiedzialności i za część tego prawa, przez ugodę przyznaną. Jednak ręczycielowi i trzeciemu zastawcy, którzy do ugody nie przystąpili, służą te wszystkie obrony przeciwko wierzycielowi, któreby, gdyby ugoda nie była zawartą, na odparcie żądania wnoszone być mogły. (§§ 1378, 1379.)

O. do §§ 1380—1390: 1499, 1549, 2286, 3676, 3850, 3940.

§ 1391. Przepisy względnie umowy, przez którą ustanawiają strony sędziego polubownego dla rozsądzenia praw spornych, zawarte są w ustawie sądowéj. (§§ 835, 841, 842, 1008.)

O. 36, 691, 700, 757, 1007, 1611, 2063, 2693, 3257, 3933.

Pactum de compromittendo czyli umowa, aby spory przyszłe z kontraktu jakiego powstać mogące, sędzia polubowny rozsądzał jest ważną, i strona pozwana wbrew téj umowie, przed sędziego zwyczajnego wnieść może zarzut niewłaściwości sądu (u. s. n. z 4. marca 1858, l. 10913 k. o. N. 26).

3) Przelew.*)

§ 1392. Gdy jedna osoba przenosi wierzytelność na drugą, która takową przyjmuje; natenczas ma miejsce przemiana prawa za przybyciem nowego wierzyciela. Czynność taka nazywa się przelewem (cessio) i może nastąpić pod tytułem darmym lub obciążającym. (§§ 864, 921, 1375.)

O. 349, 529.

Przedmiot przelewu.

§ 1393. Wszystkie prawa, które mogą być pozbywanemi, mogą także być przedmiotem przelewu. Prawa przywiązane do osoby, a następnie z nią razem gasnące, nie mogą być przedmiotem przelewu. Przelew obligów na okaziciela brzmiących, następuje przez samo ich oddanie, i obok posiadania takowych, żadnego innego na to nie potrzeba dowodu.**)

O. 938, 3803.

Prawa wekslowe mogą być ustąpione komu innemu nie tylko przez indos, lecz także przez przelew (cesyją), przyznanie spadku i w ogóle inny do nabycia własności wystarczający sposób. Na podstawie tak nabytego wekslu może być wydany nakaz płacenia, jeżeli niezachodzą przeszkody w myśl § 5 postępowania w sprawach wekslowych. Cedent jednak względem cesyjonaryjusza wolnym jest od odpowiedzialności wekslowéj (u. s. n. z 1. października 1861, l. 6314 k. o. N. 42).

Względem zakazu cesyji dochodów służbowych urzędników i sług państwa ob. na str. 239, ustęp 6 — względem wynagrodzenia za szkody przez pożar zrządzone, str. 243, ustęp 12 — względem zaliczek celem ulżenia nędzy z funduszów publicznych udzielonych str. 244, ustęp 16.

Przelew płacy oficerów sztabowych i oficerów wyższych, uczyniony na pewien czas lub na całe życie, jest nieważny (rp. n. r. w. z 8. maja 1844, H. 521). Przelew praw z kontraktów dostawy natenczas tylko może być dozwolony, jeżeli obydwie strony względem skarbu pozostaną odpowiedzialnemi (rp. nacz. komendy z 16. kwietnia 1855, sekcyja III., oddz. 7, L. 1711). —

Pretensyja przez wierzyciela opuszczona, chociażby nawet zrzeczenie się było nastąpiło w formie aktu darowizny, niemoże być przedmiotem cesyji (d. n. z 22. kwietnia 1825, N. 2090 z. p. s.)

Weksel w przypadkach art. 7, 9, 15, 16 u. weksl. z 25. stycznia 1850, N. 51 d. u. p. może być przedmiotem cesyji według prawa cywilnego.

Względem odstąpienia należytości wynikłéj z czynności handlowéj ob. art. 299 k. h.

Por. także uwagi przy § 879.

*) Mühlenbruch. Die Lehre von der Cession der Forderungsrechte. 1836. — Puchta w Weiske Rechtslexikon II., str. 636. — Kuntze. Die Obligation und Singularsuccession des röm. und heut. Rechtes. Leipzig 1856. — Schmidt. Die Grundlehren der Cession recens. von Bechmann (krit. Vierteljahresschrift tom 10, zesz. 2). — P. r. D. 18, 4. C. 4, 39. — P. p. I., 11 88 376—444; — K. N. a. 1689—1701, 841; — P. s. §§ 953 do 975.

**) O różnych teoryjach względem istoty prawnéj papierów na okaziciela brzmiących por. Kirchstetter Commentar 2. wyd., str. 649—657, gdzie jest podana i literatura tego przedmiotu.

Skutek.

§ 1394. Prawa przelewobiercy ze względu na ustąpioną wierzytelność są te same, jakie miał przelewca.

O. 529, 618, 938, 1395, 1782, 2955, 3288, 3307, 3803.

§ 1395. Przez kontrakt przelewu powstaje nowe zobowiązanie tylko między przelewcą (cedent) i przelewobiercą (cessionar) wierzytelności, a nie między tym ostatnim i dłużnikiem (cessus). Dla tego dłużnik, dopóki o przelewobiercy nie ma wiadomości, ma prawo czynić zapłatę pierwszemu wierzycielowi, lub téż ułożyć się z nim. (§§ 454, 455, 881, 1442.)

O. 421, 938, 1109, 1237, 1395, 1782, 1995, 2955, 3307, 3803.

§ 1396. Dłużnik po otrzymanéj wiadomości o przelewobiercy, nie może już płacić pierwszemu wierzycielowi lub układać się z nim; służy mu jednak prawo wnosić zarzuty przeciwko wierzytelności. Jeżeli dłużnik przyznał względnie przelewobiercy w dobréj wierze będącemu rzetelność należytości; natenczas powinien go jako swego wierzyciela zaspokoić.

O. 421, 529, 614, 618, 857, 1118, 1782, 1995, 2021, 2202, 2384, 2955, 3148, 3307, 3803.

Odpowiedzialność przelewcy.

§ 1397. Kto przelewa na drugiego wierzytelność pod tytułem darmym, a zatém onę daruje, nie jest więcéj za nią odpowiedzialnym. Jeżeli jednak przelew następuje pod tytułem obciążającym; natenczas przelewca odpowiedzialnym jest przelewobiercy tak za rzetelność jak równie i za wypłacalność wierzytelności, nigdy jednak za więcéj tylko za tyle, ile od przelewobiercy odebrał.

W razie ustąpienia należytości wynikłéj z czynności handlowéj, wolno żądać zapłacenia całkowitéj sumy, nawet wtenczas, kiedy ta suma przechodzi ilość umówionéj ceny ustępstwa (art. 299 k. h.).

§ 1398. Jeżeli przelewobierca mógł się był przekonać z ksiąg publicznych o możności lub niemożności odebrania wierzytelności; natenczas z powodu nieodebrania nie służy mu prawo do wynagrodzenia. Przelewca nie jest także odpowiedzialnym za wierzytelność, która w czasie przelewu była uiszczalną, a późniéj dopiero, przez przypadek, lub z winy przelewobiercy stała się nie uiszczalną.

O. 19, 175, 189, 320, 510, 1196, 1413, 1482, 1668, 1968, 2431, 2993, 3309, 3401, 3728, 3843.

§ 1399. Winy takiéj dopuszcza się przelewobierca natenczas, gdy nie wypowiada wierzytelności w czasie, w którym wypowiedzianą być powinna, albo gdy po upływie terminu zapłaty, nie upomina się o nią; gdy dłużnikowi pobłaża; gdy mogąc jeszcze zabezpieczyć wierzytelność, nie stara się o to w stósownym czasie, lub egzekucyji sądowéj nie popiera.

4) Przekaz (Assignation).

§ 1400. Przez przybycie nowego dłużnika, może nastąpić przemiana obowiązku, gdy dłużnik w miejsce swoje daje trzeciego jako wypłatcę, i do niego wierzyciela przekazuje. (§§ 1345, 1375.)

Przekaz zupełny,*)

§ 1401. Gdy wierzyciel do trzeciego przekazany (assygnataryjusz) przyjmuje przekazanego mu za wypłatcę trzeciego (assygnata), w miejsce przekazującego dłużnika (assygnanta), i przekazany (assygnat) na to zezwala; natenczas przekaz jest zupełnym; wierzyciel przekazany nie może już w ogólności (§§ 1406 i 1407) przeciwko przekazującemu wnosić skargi o wierzytelność.

O. 1703, 2176, 3599.

*) P. r. J. 3, 26. D. 17, 1; C. 4, 35; — P. p. I., 16, §§ 251 do 299; — K. N. nie zawiera przepisów o przekazie, por. cod. com. 1, 8; — P. s. 1328—1338.

niezupełny;

§ 1402. Dopóki to potrójne zezwolenie nie nastąpi; przekaz jest niezupełnym, i tylko te strony obowiązuje, które się między sobą umówiły.

O. 2176, 2953, 2966, 3418, 3741.

§ 1403. Jeżeli przekazujący przekazał zapłatę do trzeciego, który mu nie jest dłużnym; ten trzeci może przyjąć lub nie przyjąć przekazu. Jeżeli nie przyjmuje przekazu, natenczas nie ma nowego zobowiązania; jeżeli zaś przyjmuje, natenczas między nim a przekazującym następuje kontrakt pełnomocnictwa, lecz nie ma jeszcze kontraktu z wierzycielem przekazanym.

O. 2953, 3741.

§ 1404. Przekazujący może odwołać przekaz, który przez jego wierzyciela nie został jeszcze przyjętym. W przypadku tym przekazany (assygnat) nie ma prawa, na zasadzie pełnomocnictwa, płacić wierzycielowi przekazanemu.

O. 2953, 3537, 3741.

§ 1405. Jeżeli wierzyciel przekazany przekazu przyjąć niechce, albo jeżeli przekazany nie przyjmuje przekazu, lub też przekaz dla jego nieobecności nie może mu być przedstawionym; natenczas wierzyciel przekazany powinien bezzwłocznie zawiadomić o tém przekazującego; w przeciwnym razie odpowiedzialnym jest względem niego za złe skutki.

§ 1406. Jeżeli wierzyciel przekazany (assygnataryjusz) i przekazany (assygnat) przyjęli przekaz, lecz ten ostatni nie płaci w czasie właściwym, natenczas przekazujący odpowiedzialnym jest za to wierzycielowi przekazanemu (assygnataryjuszowi) pod temi samemi warunkami, pod jakiemi przelewca odpowiedzialnym jest przelewobiercy, za rzetelność i możność odebrania wierzytelności (§§ 1397 i 1399).*)

O. 60.

*) Zob. Harrasowsky: Die Entstehung der §§ 983—999, 1071, 1196, 1333—1336, 1371, 1372, 1397, 1406 d. a. b. G.-B. (G.-Ztg. 1868, N. 22—24).

§ 1407. Jeżeli jednak wierzyciel przekazany (assygnataryusz) przyjął przekazanego (assygnata) za wyłącznego wypłatcę wyraźnie lub dorozumianie przez to, że dotychczasowego dłużnika pokwitował, lub mu oblig zwrócił; natenczas przekazujący wolnym jest względem niego od wszelkiéj odpowiedzialności.

O. 2460, 3599.

§ 1408. Gdy przekazujący swemu dłużnikowi jako przekazanemu (assygnatowi) zleca zapłatę tylko w takiéj ilości, w jakiéj tenże jemu onę uskutecznić był obowiązanym, i po jéj odebranie swego wierzyciela do niego przekazuje; natenczas przekaz taki waży dla wierzyciela przekazanego (assygnataryjusza) tyle, co akt przelewu, i taki między nim a przekazanym (assygnatem) wprowadza stosunek; jaki zachodzi między przelewobiercą wierzytelności, a ustąpionym dłużnikiem, który o przelewobiercy otrzymał wiadomość.

O. 2548.

§ 1409. Gdy przekazany (assygnat) na skutek takiego przekazu, mieszczącego zarazem w sobie przelew odmawia zapłaty bez przyczyny; lub gdy przekazany (assygnat) w ogólności, przyrzekłszy zapłatę wierzycielowi przekazanemu (assygnataryjuszowi), takową odwłóczy; natenczas odpowiedzialnym jest za skutki. Jeżeli przeciwnie zapłatę na siebie przyjętą uskutecznił w właściwym sposobie i większéj ilości, aniżeli sam był dłużnym przekazującemu; natenczas ma prawo żądać od niego zwrotu (§ 1014).

O. 2953.

§ 1410. Kupcy co do przekazów, trzymają się oddzielnych dla nich wydanych przepisów.

Art. 300—305 k. h.

ROZDZIAŁ TRZECI.

O zniesieniu praw i obowiązków.

P. r. Inst. III., 30; **Dig. XII., 6** (de condictione indebiti); XVI., 2 (de compensationibus); Dig. XLVI., 3 (de solutionibus et liberationibus), 4 (de acceptitatione); Cod. VIII., 43 (de sol. et lib.); — P. p. I., 16 (§§ 1—250; 300—377; 378—404; 476—512); K. N. ks. III., tytuł 3, dział 5 (o ustaniu zobowiązań art. 1234 do 1271; 1282—1303); — **P. s.** §§ 976—1015. — Zob. co do Kod. Nap. Holewiński: **O** zobowiązaniach podług **Kod.** Nap. Warszawa 1875.

Zniesienie praw i obowiązków.

§ 1411. Między prawami i obowiązkami taki zachodzi związek, iż z wygaśnieniem prawa, gaśnie obowiązek, i przeciwnie z wygaśnieniem obowiązku, gaśnie także prawo. (§ 917.)

1. Przepisy rozdziału tego odnoszą się przeważnie do praw osobisto-rzeczowych. O zniesieniu praw osobowych i ściśle rzeczowych por. §§ 32, 111, 115, 133—135, 172—178, 249—261, 283, 349—352, 384, 392, 397, 412, 444, 467—469, 525—529, 551, 615, 726, 802.

2. Oprócz sposobów umorzenia praw w rozdziale niniejszém przytoczonych, gasną jeszcze prawa a) na skutek ostatniéj woli rozporządzenia (legatum liberationis §§ 663, 666), b) umowy rozwiązującéj (mutuus dissensus); c) jednostronnego odwołania (§§ 919, 948, 978, 1020, 1117, 1118, 1153, 1154, 1166, 1210) a względnie wypowiedzenia (§§ 1020, 1021, 1116—1119); d) skutkiem ustania prawa tego, który na rzeczy obcéj przyznał trzeciemu uprawnienie (§§ 468, 527, 1120); e) przez odnowienie (novatio) i poddziały tegoż §§ 1376 n., 1380 n.; 1396; 1401 i 1407; f) zobowiązania uboczne gasną z ustania obowiązku głównego (§§ 469, 1363). — Znane w rzymskiém prawie umorzenia stosunku obowiązkowego w skutek kary (zob. Zielonacki: Pandekta § 234) i zbiegu dwóch tytułów darmych (concursus plurium causarum lucrativarum L. 17, Dig. 44, 7) nie mają zastósowanie w prawie austryjackiém. — Por. co do zapisów §§ 660, 669, 724, 725 k. cyw.

1) Przez zapłatę.

§ 1412. Obowiązek znosi się szczególniéj przez zapłatę, to jest przez uiszczenie tego, do uiszczenia czego kto był obowiązanym (§ 469).

Do §§ 1412—1430. O. 1593; 193, 2250; 1402; 2560, 3830; 2109, 1137; 2978; 2400; 1514, 3728; 3326, 3423; 1664; 3079, 3097: 822.

1102, 2211, 2747, 2793, 3167, 3304; 444; 1667, 1738, 1760, 1762, 1853, 1971, 3595, 3644; 3250; 3394; 2159, 2381, 2708, 3080, 3450, 3595; 3149, 3844; 2584.

1. O wykonaniu czynności handlowych zob. art. 324 do 336 k. h.

2. O wykonaniu zobowiązań przed otwarciem upadłości zaciągniętych, w czasie postępowania konkursowego zob. § 22 ust. o urządzeniu upadłości z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869 przy § 902 k. cyw.

Jak ma być czynioną zapłata.

§ 1413. Ani wierzyciel przeciw woli swojéj nie może być zniewalanym do przyjmowania czego innego nad to, co mu się należy; ani dłużnik do uiszczenia tego, do czego nie jest obowiązanym. To samo stósuje się do czasu, miejsca i sposobu dopełnienia obowiązku.

1. O wypłatach pieniężnych zob. uwagi przy § 986 k. c. i porównaj art. 37 u. weksl. i art. 336 u. h.

2. Niektóre zakłady kredytowe według statutów swych wcześniejszą przyjąć muszą zapłatę, mianowicie a) bank narodowy jako bank hipoteczny. Temu zapłaty uiszczać można przed terminem oznaczonym, jeżeli kwota jest podzielną przez 100, i wypowiedzianą została na 6 miesięcy przed zapłatą, lub przynajmniéj odsetki za brakujący do 6-miesięcznego terminu czas będą zapłacano (§ 16 stat. z 20. marca 1856, l. 36 d. u. p.). b) To samo stósuje się do pożyczek powszechn. austr. zakładu kredytowego ziemskiego (§ 106 ogłoszonych r. min. z 1. czerwca 1864, l. 49 d. u. p. statutów). c) Także pożyczki banku hipotecznego dla królestwa czeskiego może dłużnik wypowiedzieć na pół lub ćwierć roku, wypowiedzana atoli kwota obejmować musi najmniéj 10 rat półrocznych lub 5 rocznych, odpowiadać sumie kilku półrocznych rat kapitalnych i co do terminu płatności przypadać razem z terminem płatności rat rocznych (§ 35 obwieszczonych m. r. z 26. grudnia 1864, l. 99 d. u. p. statutów).

3. O wcześniejszéj wypłacie w razie oddzielenia części ciała tabularnego zob. § 8 ust. z 6. lutego 1869, l. 18 d. u. p. przy § 842 na str. 378.

4. O płatności wierzytelności, od upadłego dłużnych, stanowi ustawa o urządzeniu upadłości z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869, co następuje. § 14. Z chwilą otwarcia upadłości wszystkie wierzytelności od upadłego dłużne, z wyjątkiem prawa do pobierania rocznego przychodu, płacy na utrzymanie i innych powrotnych wypłat, poczytują się do tyla za przypadne, że massa ma prawo zaraz uiścić wypłatę bez względu na czas ku temu wyznaczony, a wierzyciel ma obowiązek przyjęcia. Co do téj ilości roszczeń na dobrach nieruchomych zabezpieczonych, którą pokrywa cena kupna nieruchomości, umówione poprzednio z wierzycielem kresy wypłaty pozostają niezmienne. § 15. Kto ma prawo do pobierania rocznych przychodów, płacy na utrzymanie lub innych wypłat powrotnych, może się domagać w upadłości zabezpieczenia,

że uiszczenie nastąpi w właściwych kresach przypadności (§ 182). § 16. Kto ma należytość warunkową, temu wolno żądać, gdy warunek jest zawieszający, zabezpieczenia zapłaty na przypadek, jeśli warunek nastąpi, a gdy warunek jest rozwiązujący, uiszczenia zaraz wypłaty, byleby dał zabezpieczenie na przypadek nastąpienia warunku.

§ 1414. Jeżeli zamiast zapłaty daném jest co innego; a to albo dla tego, że się tak wierzyciel i dłużnik między sobą umówili; albo dla tego, że uskutecznienie zapłaty jest niepodobném; natenczas czynność ta uważaną jest za interes pod tytułem obciążającym. (§§ 662, 921, 922—935, 989, 1447.)

§ 1415. Wierzyciel nie jest obowiązanym przyjmować zapłaty częściami czyli na rachunek. Jeżeli jednak rozmaite długi płacone być mają; natenczas ten z nich za zapłacony uważanym będzie, względem którego dłużnik za zezwoleniem wierzyciela oświadcza wyraźnie, iż go chce mieć zapłaconym.

Wyjątek od wypowiedzianéj w § 1415 zasady: partialia solutio pro nulla habetur, zawiera ustawa wekslowa art. 38: Posiadacz weksla nie może odmawiać ofiarowanéj mu upłaty częściowéj, chociażby nawet przyjęcie nastąpiło na sumę całą wekslem objętą. Art. 39: Dłużnik wekslowy tylko za wydaniem mu zakwitowanego weksla płacić jest obowiązany. W razie upłaty częściowéj może tylko żądać jéj odpisania na wekslu i wydanie mu kwita na kopiji.

K. h. art. 359: Jeśli w przypadkach art. 354, 355 i 357 okazuje się z okoliczności, mianowicie zaś z natury kontraktu, z zamiaru stron kontraktujących, lub z jakości przedmiotu świadczenia, że wykonanie kontraktu z obu stron jest podzielne, odstąpienie jednego kontraktującego od kontraktu może tylko nastąpić co do téj części kontraktu, któréj drugi kontraktujący nie wykonał.

§ 1416. Gdy co do woli dłużnika zachodzi wątpliwość lub sprzeciwianie się wierzyciela; natenczas zapłata policzoną być winna naprzód na procenta, potém na kapitał, a z pomiędzy więcéj kapitałów na ten, który jest już żądanym lub przynajmniéj wymagalnym; po nim zaś na ten, który byłby dla dłużnika najuciążliwszym, gdyby go pozostał dłużnym. (§ 1427.)

Kiedy,

§ 1417. Gdy termin zapłaty wcale nie jest oznaczonym, natenczas obowiązek zapłaty poczyna się z dniem, w którym upomnienie się nastąpiło (§ 904). (§ 1334.)

J. Turnes: Kann d. Schuldner d. Erfüllung seiner Verbindlichkeit dem Gläubiger aufkündigen, oder d. Zahlung vor erfolgter Einmahnung mit rechtlicher Wirksamkeit anbieten? (Jurist tom IV., str. 52). Pachmann: Ueber das Interusurium (Haimerl's Vierteljahresschrift I. 193).

1. Por. uwagi przy § 1413.

2. K. h. art. 334: We wszystkich przypadkach kiedy dział przypadności jest oznaczony, rozpoznać należy podług natury czynności i zamiaru stron kontraktujących, azali takowy tylko na korzyść jednéj z obu domieszczony został. I wtenczas, kiedy dłużnik stósownie do tego mocen jest zapłacić przed dniem przypadności, nie wolno mu odciągać dyskonta bez zezwolenia wierzyciela, jeśli go do tego nie upoważnia umowa lub zwyczaj handlowy.

§ 1418. Niekiedy termin zapłaty z natury rzeczy wynika. Alimenty wypłacają się najmniéj na jeden miesiąc naprzód. Jeżeli pobierający takowe umrze w ciągu tego czasu; natenczas jego dziedzice nie są obowiązani zwracać cokolwiekbądź z tego, co naprzód zapłaconém było. (§§ 91, 141, 143, 154, 166, 672, 687, 795, 796; 239, 685, 687, 704, 706, 904, 1052, 1062, 1100, 1132, 1156, 1225, 1242, 1252, 1285.)

§ 1419. Jeżeli wierzyciel odmawiał przyjęcia zapłaty, sam złe skutki ponosić winien (§§ 1047, 1052, 1062, 1064, 1155, 1425.)

Dr. Swoboda: Zur Lehre von dem Verzuge des Gläubigers (allg. österr. Ger.-Ztg. 1864, N. 77).

U. weksl. art. 31 co do weksli wystawionych z terminem za okazaniem stanowi: Przedstawienie do wypłaty wekslu takiego nastąpić powinno stósownie do zawartego w nim szczególnego zastrzeżenia, a jeżeli go niema, w ciągu 2 lat od daty wystawienia, pod utratą poszukiwania wekslowego na indosantach i wystawcy. Obowiązek wekslowy indosanta wekslu tego rodzaju, który w indosie zakreślił czas na przedstawienie, ustaje, jeżeli w ciągu tego czasu weksel przedstawionym nie był. — Por. art. 19 u. weksl.

§ 1420. Jeżeli miejsce i sposób uiszczenia nie jest oznaczonym; natenczas przepisy wyżéj podane (§ 905), stósowane być powinny. Zapłaty, które bez kontraktu czynione być mają, obowiązanym jest dłużnik uskutecznić tylko w miejscu swego zamieszkania.

przez kogo,

§ 1421. Taka nawet osoba, która nie jest zdatną do zarządu swoim majątkiem, może prawnie zapłacić dług rzetelny i już wymagalny, i tym sposobem uwolnić się

od obowiązku. Jeżeli jednak zapłaciła dług jeszcze nie wyrzetelniony, lub przed terminem zapłaty; natenczas jéj opiekun lub kurator ma prawo żądać zwrotu tego, co zapłaconém było. (§§ 21, 152, 244, 865, 1433.)

Co do ograniczeń krydataryjusza w zdolności uiszczenia zapłat zob. uwagę przy § 18 (str. 30).

§ 1422. Jeżeli trzeci może i chce za porozumieniem się z dłużnikiem zapłacić za niego dług stósownie do zaciągnionego przez niego obowiązku; natenczas obowiązanym jest wierzyciel przyjąć zapłatę i prawo swoje płacącemu odstąpić; jednak w przypadku takim wierzyciel nie jest odpowiedzialnym ani za rzetelność, ani za możność odebrania wierzytelności, wyjąwszy gdyby zachodził podstęp. (§§ 1358, 1397—1399.)

§ 1423. Bez zezwolenia dłużnika nie może być w ogólności narzucana wierzycielowi zapłata przez trzeciego (§ 462). Jeżeli jednak wierzyciel przyjmuję zapłatę; natenczas płacący może nawet po uskutecznionéj już zapłacie żądać, aby mu prawo, jakie służyło wierzycielowi, ustąpionem było. (§§ 1361, 1397—1399.)

U. w. art. 62. Posiadacz weksla, odnawiający przyjęcia wypłaty ofiarowanéj mu przez innego wyręczyciela, traci zwrotne poszukiwanie na następcach wyręczonego.

komu.

§ 1424. Zapłata długu uczyniona być winna wierzycielowi lub jego pełnomocnikowi do odebrania upoważnionemu, lub temu, kto przez sąd za właściciela wierzytelności jest uznanym. Kto zapłacił osobie, która swym majątkiem zarządzać nie może, ten obowiązanym jest do powtórnéj zapłaty wtenczas, gdy to, co zapłacił, już nie istnieje, lub na korzyść odbierającego obróconém nie było. (§§ 233, 244, 848, 849, 865, 867, 1008, 1017, 1426, 1030, 1031, 1395.)

Unger I., 380[39], 513[8], 525, II. 29[26], 170[5], 495[8], 496[10], 503[25], 505[26], 516[10], 517[12], 549[46].

1. Zapłaty, należące się osobom prawniczym, ważnie uiszczone być mogą tylko do rąk uprawnionych do zastępstwa tychże osób (por. uwagi przy §§ 26, 27, 288, 290, 362 i 867).

2. Zapłaty w kasach publicznych mogą być ważnie uiszczane tylko do rąk tych urzędników, którzy tamże przez obwieszczenie przybite codziennie wskazani są jako uprawnieni do podpisywania kwitów (r. min. z 18. marca 1860, l. 75 d. u. p.).

3. Dłużnicy kapitałów kościelnych i innych zostających pod zarządem publicznym, mają być zawiadomieni, komu służy prawo wypowiadania i przyjmowania zapłat (d. k. n. z 17. maja 1827, l. 1870 z. p. s.).

4. Co do kapitałów, będących pod zarządem władz wojskowych, tylko przełożeni téj władzy wojskowéj lub oddziału téjże, która ma sobie polecone zarząd lub prowadzenie rachunku co do kapitału, są uprawnieni do wypowiadania i przyjmowania zapłaty, a każda zapłata, uiszczona do rąk urzędnika niższego bez wyraźnego polecenia władzy jest nieważną (d. n. rady wojsk. z 7. czerwca 1822, l. 1744).

5. O ograniczeniu krydataryjusza w przyjmowaniu wypłat zob. uwagę przy § 18 (str. 30).

Sądowe złożenie długu.

§ 1425. Jeżeli zapłata długu nastąpić nie może dla tego, że wierzyciel jest nieznanym, nieobecnym, albo że nie przestaje na tém, co mu jest płaconém, albo dla innych ważnych przyczyn; natenczas może dłużnik rzecz zapłacić się mającą złożyć w sądzie, lub żądać sądowego rozporządzenia względem jéj zachowania, jeżeli w sądzie złożoną być nie może. Każdy z tych sposobów zapłacenia, jeżeli nastąpił prawnie i wierzyciel był o nim zawiadomiony, czyni wolnym dłużnika od jego obowiązku, a rzecz zapłacona na niebezpieczeństwo wierzyciela pozostaje. (§§ 234, 276, 348, 390, 455, 471, 817, 890, 968, 1260, 1428.)

1. K. h. art. 343. Jeśli kupujący jest w opóźnieniu co do odebrania towaru, przedawca może złożyć towar w publicznym składzie, albo u trzeciego na koszt i niebezpieczeństwo kupującego. — Por. art. 407 k. h.

2. Art. 40 u. weksl.: Jeżeli wypłata wekslu nie jest na terminie żądaną, przyjmujący ma prawo po upływie czasu zakreślonego na założenie protestu niewypłaty, sumę wekslem objętą na koszt i niebezpieczeństwo (ryzyko) posiadacza wekslu złożyć w sądzie. Niepotrzeba przytém zapozywać okaziciela.

Kwity.

§ 1426. Płacący ma zawsze prawo od tego, komu zapłacił, żądać kwitu, to jest świadectwa na piśmie, iż dopełnił obowiązku. W kwicie wyrażone być powinno nazwisko dłużnika i wierzyciela, tudzież miejsce, czas i przedmiot zapłaty, zaś kwit sam podpisanym być powinien przez wierzyciela lub jego pełnomocnika.

1. Zob. uwagę przy § 1424.

2. Według zacytowanego tam pod 2. rozp. m. sk. z 18. marca 1860, l. 76 d. u. p. kwit kasy rządowéj, mający stanowić dowód uiszczonéj zapłaty, musi być zwyczajnie podpisanym własnoręcznie przez 2 urzędników kasy i ile możności być zaopatrzonym pieczęcią urzędową. Co do opłat, bezpośrednich, należących się według ustaw z 9. lutego i 2. sierpnia 1850 na dowód zapłaty oprócz tego potrzebną jest kontrasygnata trzeciego urzędnika. Przepis ten nie ma zastósowania co do opłat od przedmiotów, które w miastach zamkniętych ulegają podatkowi konsumcyjnemu.

3. Kwit, jako dokument, musi być wystawiony według formalności w ogólności dla dokumentów przepisanych (§§ 181, 182, 185 p. cyw. gal. § 886 k. cyw.).

4. Poświadczenia odbioru posagu, chociażby wystawione być miały nie małżonce lecz osobom innym — wymagają do ważności sporządzenia aktu notaryjalnego (ust. z 25. lipca 1871, l. 76 d. u. p. lit. c) przy § 883).

5. Kwit, na zasadzie którego nastąpić ma wykreślenie hipoteczne długu, musi posiadać wymogi dokumentu hipotecznego (§ 26, 27, 32 u. hip. przy § 435 na str. 230).

6. Według k. c. kwit ma niezwłocznie moc dowodową — nie tak jak w pr. rzymskiém, w którém jeszcze przez dni 30 można było się zasłaniać przez exceptio non numeratae pecuniae (l. 14, § 2, C. 4, 30). Toż samo stanowi k. h. art. 295: Dowodność obligu lub kwitu nie jest przywiązana do pewnego przeciągu czasu.

7. U. weksl. art. 39: Dłużnik wekslowy tylko za wydaniem mu zakwitowanego wekslu płacić jest obowiązany. — Por. art. 54.

§ 1427. Pokwitowanie z kapitału sprawia domniemanie, że także procenta od niego zapłaconemi zostały. (§ 1416.)

§ 1428. Jeżeli wierzyciel posiada oblig dłużnika; natenczas obok wystawienia kwitu, powinien także zwrócić oblig, lub gdy tylko zapłata częściowo uskuteczniona została, dozwolić, aby na nim takowa zapisaną była. Oblig dłużnikowi bez pokwitowania zwrócony sprawia prawne domniemanie na jego korzyść, że zapłata kapitału nastąpiła; nie wyłącza jednak przeciwnego dowodu. Jeżeli oblig mający być zwróconym zaginął, natenczas płacący ma prawo żądać zabezpieczenia, lub też złożyć dług sądownie, a zarazem żądać, aby wierzyciel stósownie do przepisów ustawy sądowéj, uzyskał umorzenie obligu. (§§ 1001, 1393, 1425.)

Mages: Ueber die Beweislast bei der Rechtsvermutung des § 1428 (G.-Ztg. 1860, N. 49).

Co do umorzenia dokumentów istnieją następujące przepisy:

I. O właściwości sądu zob. §§ 32 i 60 ust. o właśc. sądu z 20. listopada 1352, l. 251 d. u. p.

II. Przedmiotem umorzenia są dokumenty (§ 201 p. c. gal.; d. n. z 4. marca 1784, l. 254 z. p. s. i § 1428 k. cyw.) mianowicie

takie weksle (art. 73 u. w.) i papiery handlowe, na zlecenie brzmiące a przez indosacyję przenoszalne (art. 301, 302, 305 k. h.) — dowody składowe (Warrants), wydawane od zakładu do przyjmowania towarów przez rząd upoważnionego (§ 17 r. m z 19. czerwca 1866, l. 86 d. u. p.); dokumenty notaryjalne, mianowicie wygotowanie aktów notaryjalnych (ust. not. z 25. lipca 1871, l. 75 d. u. p.); dokumenty na przywilej (§§ 22 i 31 rozp. do wykon. ust. o przywilejach); potwierdzenie kas z odbioru kaucyj za pisma drukowe (r. m. sk. z 16. lipca 1863, l. 67 d. u. p.); karty składowe administracyji powszechnéj wojskowéj o obligacyjach tytułem kaucyji wojskowéj złożonych (r. m. sk. z 8. czerwca 1873, l. 125 d. u. p. § 11). — Nie mogą być umorzone 1) karty wkładkowe loteryji liczbowéj i losy loteryj na cele dobroczynne (d. dyrekc. n. lot. z 14. grudnia 1858, l. 63245; 2) kupony obligacyj pożyczki narodowéj z r. 1854, opiewających na złr. 20 (r. m. sp. z 26. stycznia 1855, l. 22 d. u. p.); 3) talony czyli assygnacyje na kupony wydać się mające (§ 1 ust. z 2. lipca 1868, l. 88 d. u. p.).

III. Postępowanie a) prawidła ogólne: P. c. gal. z 19. grudnia 1796, § 201: Jeżeli komu dokument zaginął; wówczas służy mu prawo przy dokładném opisaniu tego dokumentu żądać od sądu, polecenia każdemu, posiadać go mogącemu, aby o tém doniósł, tém pewniéj, że w razie nie zadosyć uczynienia temu poleceniu, dokument uznanym będzie za pozbawiony wszelkiego skutku. — § 202: Sąd odebrawszy takowe podanie, winien wysłuchać stronę za zobowiązanie z tego dokumentu odpowiedzialną, a jeżeliby taż strona nie przedstawiała żadnych gruntownych przeciw temu zarzutów, winien wezwać wszystkich, w których ręku ten dokument znajdować się może i tymże polecić, aby go w przeciągu roku okazali, ileże w razie przeciwnym takowy za pozbawiony wszelkiéj mocy uważanym, a wydawca onego do żadnego wcale wywodu i odpowiedzi w tym przedmiocie obowiązanym nie będzie. — § 203. Wezwanie takowe tak samo, jak każde inne wezwanie publiczne obwieszczone być ma, a po bezskutecznym upływie terminu oznaczonego, dokument za umorzony uznanym być winien. — Według d. n. z 26. września 1844, l. 832 z. p. s. § 17 u książek kasy oszczędności wynosi termin edyktalny 6 miesięcy — u weksli i innych papierów kupieckich (art. 73 u. w. i 305 u. h.) 45 dni. Termin rozpoczyna się od daty edyktu — u weksli niepłatnych od 1. dnia po dniu zapłaty. — Zobacz co do obwieszczenia edyktu d. n. z 3. sierpnia 1822, l. 1885 i z 7. grudnia 1835, l. 101 z. p. s. i d. n. z 13. lutego 1795, l. 217 z. p. s. lit. c). b) co do papierów rządowych zob. pat. z 28. marca 1803, l. 599 z. p. s.; pat. z 15. sierpnia 1817, l. 1361 z. p. s.; pat. z 23. lipca 1819, l. 1582; d. n. z 10. lutego 1838, l. 18188. O zawiadomieniu dyrekcyji długów państwa i kasy długów państwa zob. r. m. spr. z 9. grudnia 1854, l. 23929, r. m. sk. z 28. maja 1850, l. 10679; nota dyr. dł. państwa z 8. czerwca 1867, l. 2216; r. m. sk. z 26. lutego 1860, l. 53 d. u. p.; r. m. sk. z 11. sierpnia 1871, l. 1414. — Te same przepisy odnoszą się do obligacyj stanowych — obligacyj wiedeńskiego urzędu stanowego kameralnego, obligacyj indemnizacyjnych (r. m. sk. z 20. października 1856, l. 48619 i ust. z 3. maja 1868, l. 35); c) co do papierów wartościowych wydanych przez prywatnych ust. z 3. maja 1868, l. 36 d. u. p.

§ 1429. Kwit dany dłużnikowi przez wierzyciela na zapłacenie świeższego długu, wprawdzie nie stanowi jeszcze dowodu, że dawniejsze długi zapłaconemi także zostały; gdy jednak odnosi się do zapłaty pewnych dochodów, rent lub takich wypłat, które wynikają z jednego tytułu i w jednakowym pewnym czasie płacone być mają, np. procenta od pieniędzy, czynsze z gruntów i domów, lub procenta od kapitałów; natenczas jest domniemanie, że mający kwit na zapłatę z ostatniego terminu, uskutecznił także wcześniéj należące się zapłaty. (§§ 514, 530, 687, 954, 984, 1100, 1131, 1282, 1285, 1333.)

Dolliner: Sind die im § 1429 besonders genannten Geldzinsen und Capitalszinsen von einander verschieden oder nicht? (öst. Zeitsch. f. Rechtsg. 1836 II. str. 20.)

1430. Podobnie co do handlowników i rzemieślników, którzy w pewnych terminach zwykli czynić obrachunki z osobami, biorącemi od nich towary, lub używającemi ich usług, jest domniemanie, że kiedy kwitują z rachunku późniéjszego terminu, tém samém już co do rachunków wcześniejszych są zaspokojonymi.

Ponieważ k. h. w rozdziale o wypełnieniu czynności h. (art. 324—336) wyraźnie o tém domniemaniu nie wspomina, czyli wobec § 1. ust. wpr. h. h. z 17. grudnia 1862, l. 1 d. u. p. z r. 1863 jeszcze obecnie istnieje (Stubenrauch II. str. 543). — Ung. I. 313, II. 585[20].

Zapłacenie tego, co się nie należało.*)

§ 1431. Gdy komu przez omyłkę, chociażby nawet przez omyłkę co do prawa, dana była rzecz jaka lub wyświadczony czyn, do czego tenże względnie dającego żadnego nie miał prawa; natenczas można w ogólności w pierwszym razie żądać zwrotu rzeczy, zaś w drugim wynagrodzenia, przyniesionemu pożytkowi odpowiedniego. (§§ 2, 304—306, 572, 901, 915, 1413, 1447.)

Unger. I., 88[19], II., 12, 36[19], 159, 165[14], 456[12], 505[26], 598[17], 693.

Pfaff: Zur Lehre von der condictio indebiti nach gem. u. österr. Recht (G.-Ztg. N. 30—35 ex 1868). Swoboda: Uiber den Beweis des Irrtums bei rückforderung realer Leistungen (G.-Ztg. 1868, N. 4, 5).

Do §§ 1431—1437. O. 127, 141, 328, 414, 720, 794, 1129, 1141, 1251, 1273, 1282, 1518, 2106, 2241, 2242, 2667, 3065, 3303, 3570, 3704, 3900, 3940.

§ 1432. Jednak gdy kto płaci dług zadawniony lub taki, który tylko dla braku formalności jest nieważnym,

*) Pr. D. 12, 4—7; 13, 1, 15, 3; C. 4, 5—9; Pp. I. 13 §§ 262 n.; I., 16 § 166 n.; K. N. art. 1376 n.; P. s. §§ 1519 n.; 1534 n.; 1540, 1557 n.; Pr. weksl. Art. 83.

lub o który ustawa nie dozwala wnosić skargi; natenczas nie można się upominać o zwrot zapłaty. Podobnie nie można się upominać o zwrot tego, co kto płaci, wiedząc, że do tego nie jest obowiązanym. (§§ 883, 943, 967, 982, 1097, 1111, 1271, 1272, 1478, 1479.)

Unger II., 37^{24}, 114^{7}, 159^{78}, 190^{5}, 205^{13}, 274^{75}, 351^{6}, 439, 440^{10}.

§ 1433. Przepis § 1432 nie ma zastósowania do zapłaty uczynionéj przez osobę pieczy poruczoną lub przez inną, która sama majątkiem wolno rozporządzać nie może. (§§ 152, 244, 282, 1421.)

§ 1434. Zwrot tego, co było zapłaconém, wtenczas także żądanym być może, gdy dług z jakiegokolwiek powodu jest jeszcze niepewnym, lub gdy zależy jeszcze od dopełnienia zastrzeżonego warunku. O zwrot zapłaty długu prawnego i bezwarunkowego dla tego tylko, że termin zapłaty jeszcze nie nadszedł, upominać się nie można. (§§ 696 n.; 704, 874, 897—906.)

§ 1435. Można także żądać zwrotu rzeczy, które były dane drugiemu jako rzeczywisty dług, gdy ustał prawny powód do ich zatrzymania. (§§ 469, 919, 965, 979, 980, 1174, 1229, 1247, 1265, 1266, 1428.)

§ 1436. Jeżeli kto był obowiązanym z dwóch rzeczy dać jednę tylko według upodobania, a przez omyłkę dał obiedwie, natenczas wolno mu jest żądać zwrotu albo jednéj albo drugiéj. (§§ 656, 906, 907, 1431.)

§ 1437. Odbierający zapłatę nienależnego długu uważanym jest za posiadacza w dobréj lub złéj wierze podług tego, jak wiedział o omyłce płacącego albo takowéj z okoliczności mógł się domyślać, lub przeciwnie. (§§ 329—332, 335, 336.)

2) Potrącenie.*)

§ 1438. Gdy schodzą się wzajemne długi, które są prawne, jednakie i takie, że rzecz, która się jednemu

*) P. r. D. 16, 2; C. 4, 31 de compens.; Pp. I. 16 §§ 300—377; K. N. art. 1289—1299; P. s. 988—997. — Dernburg: Die Compensation nach röm. Recht mit Rücksicht auf die neueren Gesetzgebungen Heidelberg I. 1854, II. wyd. 1868. — Wagner: Ueber d. C. im österr. Civ.-Pr. Wien 1817; Habietinek: Beiträge zur Theorie d. C. nach österr. Rechte mit Rücksicht auf d. gem. Recht (Haimerls Magazin 16 str. 185) tenże: Ueber d. Erforderniss d. Gegenseitigkeit d. Forderungen im Sinne d. § 1438 C.-G.-B. (Haimerls Viertelj. II. 59. — Strehl: Ueber d. C. (Zeitschrift d. jur. Ges. in Laibach Hft. 2—13 S. 64). — Pratobevera: (Mater. 7 str. 383.)

jako wierzycielowi należy, może być przez niego jako dłużnika, drugiemu zapłaconą; natenczas ma miejsce wzajemne potrącenie długów, aż do wyrównania ich względnéj wielkości, a potrącenie to, samo przez się sprawuje wzajemną zapłatę.

Do §§ 1438—1443. O. 264, 291, 393, 699, 765, 770, 828, 857, 1087, 1262, 1297, 1525, 1826, 1939, 1973, 2168, 2236, 2264, 2378, 3608, 3844,

§ 1439. Potrącenie nie ma miejsca między prawnemi i nieprawnemi długami, tudzież między takiemi, których termin zapłaty już nadszedł, a temi, które nie są jeszcze płatne. Jak dalece może być wykonywaném potrącanie przeciwko masie kredalnéj, ustawa sądowa przepisuje.

O potrąceniu przeciw masie konkursowéj stanowi ust. konk. z 25. grudnia 1868, l. 1 d. u. p. z r. 1869 co następuje: § 20. Niepotrzeba zgłaszać do upadłości roszczeń, które gwoli ustawy poczytują się za wygasłe w skutek zrównoważenia (potrącenia) się przed otwarciem upadłości zaszłego. Nie przeszkadza to potrąceniu, że należytość wierzyciela lub upadłego w czasie otwarcia upadłości nie była jeszcze przypadłą. Należy jednak wytrącić wierzycielowi odsetki ustawne za zaspokojenie przedwczesne jego należytości, gdy ta nie jest jeszcze przypadną i nie przynosi procentu. § 21. Jeśli kto przed otwarciem upadłości był co winien upadłemu, wierzytelność ta nie może być zrównoważoną z wzajemném roszczeniem do upadłego, jeżeli to roszczenie powstało dopiero po otwarciu upadłości, albo nabytém zostało dopiero po otwarciu w drodze ustąpienia przez trzeciego.

§ 1440. Podobnie nie mogą być potrącanemi między sobą długi, których przedmiotem są rzeczy nie jednego rodzaju, albo oznaczone i nieoznaczone. Rzeczy samowolnie zabrane, wygodzone lub w skład oddane nie mogą być w ogólności przedmiotem potrącenia. (§§ 345, 379, 961, 973, 974, 1109.)

§ 1441. Dłużnik nie może wierzycielowi swemu potrącać tego co tenże trzeciemu, a trzeci dłużnikowi zapłacić jest obowiązanym. To nawet co kto z kasy publicznéj żądać ma prawo, nie może być potrącane z tém,

co tenże do innéj kasy publicznéj zapłacić powinien. (§§ 547, 889, 891, 892.)

1. K. h. art. 121: Podczas trwania spółki ani całkowite ani częściowe potrącenie należytości spółki z osobistemi należytościami dłużnika spółki niema miejsca przeciw pojedynczemu spólnikowi; po rozwiązaniu spółki jest dozwolone, jeżeli i o ile należytość spółki przy obliczeniu się została mu przekazana.

2. Tożsamo stanowi § 58 ustawy o towarzystwach zarobkowych i gospodarczych z 9. kwietnia 1873, l. 70 d. u. p.: Podczas trwania towarzystwa potrącenie wierzytelności towarzystwa z prywatnemi wierzytelnościami dłużnika towarzystwa do pojedynczego członka ani w całości ani częściowo nie ma miejsca. Po rozwiązaniu towarzystwa musi to nastąpić, gdy i o ile przy obliczeniu się wierzytelność towarzystwa przekazaną została temu członkowi.

3. Według d. izby n. z 23. marca 1838, l. 22081 nie tylko na rzecz państwa, ale i na rzecz prywatnych niema miejsca potrącenie wierzytelności do jednéj kasy publicznéj z drugiemi do innéj kasy rządowéj.

§ 1442. Gdy wierzytelność przechodzi kolejno do wielu przez ustąpienie, natenczas dłużnik może wprawdzie potrącić wierzytelność, którą miał w czasie ustąpienia u pierwszego jéj posiadacza, jak równie tę, która mu się od ostatniego posiadacza należy, lecz nie może potrącać téj, którą miał u jednego z pośrednich posiadaczy. (§ 1394.)

§ 1443. Przeciwko przelewobiercy wierzytelności, do ksiąg publicznych wpisanéj, potrącenie wtenczas tylko stawianém być może, gdy wzajemna wierzytelność podobnie i to obok pierwszéj jest wpisaną, lub gdy o niéj przelewobierca przy przejmowaniu ustąpionéj wierzytelności, miał sobie udzieloną wiadomość. (§ 469.)

3. Zrzeczenie się.

§ 1444. We wszystkich przypadkach, w których wierzyciel może pozbyć swoje prawo, może także zrzec się go na korzyść swego dłużnika, a przez to znieść jego obowiązek. (§§ 233, 362, 386, 444, 445, 467, 469, 524, 663, 666, 805, 938, 939, 1008, 1381.)

O. 411, 445, 1161, 1362, 2976, 3061, 3336, 3695.

Unger II., § 94, II., str. 179.

Bezpłatne zrzeczenie się długu nie wymaga, by ze skutkiem w sądzie nań się powołać, uzasadnienia przez dokumenty (o. s. n. z 8. sierpnia 1872, l. 7577 r. w. l. 15).

4. Przez zjednonie.

§ 1445. Gdy prawo z obowiązkiem schodzą się w jednéj osobie jakimkolwiek sposobem, natenczas znoszą się obydwa; wyjąwszy, gdyby wolno jeszcze było wierzycielowi żądać odłączenia praw swoich (§§ 802 i 812); lub gdyby wcale różne zachodziły stósunki. Dla tego żadna przez to nie następuje zmiana w prawach wierzyciela spadkowego, spółdziedziców, lub zapisobierców, iż dłużnik przychodzi do spadku po swoim wierzycielu, i żadna zmiana w prawach wierzyciela przez to, że dłużnik i ręczyciel po sobie dziedziczą. (§§ 469, 526, 784, 1279, 1363.)

O. 146, 3830.

§ 1446. Prawa i obowiązki do ksiąg publicznych wpisane, nie znoszą się przez zjednoczenie w jednéj osobie, dopóki wymazanie z ksiąg publicznych uskutecznioném nie zostanie (§§ 469 i 526.)

O. 1051, 2837, 3070, 3557, 3842.

5. Przez zaginienie rzeczy.

§ 1447. Zupełne przypadkowe zaginienie rzeczy oznaczonéj znosi wszelki obowiązek, nawet obowiązek wynagrodzenia jéj wartości. To prawidło wtenczas także ma zastosowanie, gdy dopełnienie obowiązku lub zapłacenie długu z powodu innego jakiego przypadkowego zdarzenia nastąpić nie może. W każdym jednak razie dłużnik tak jak posiadacz w dobréj wierze obowiązanym jest, to co dla wykonania obowiązku otrzymał, zwrócić lub wynagrodzić w tym sposobie, aby ze szkody drugiego żadnéj nie odniósł korzyści. (§ 349, 444, 467, 525, 686, 724, 725, 877, 878, 907, 964, 967, 979, 989, 1048—1051, 1061, 1064, 1066, 1112, 1150, 1157, 1205, 1223, 1276, 1295, 1311, 1431, 1437.)

O. 504, 1386, 2829, 3332, 3713.

6. Przez śmierć.

§ 1448. Przez śmierć nikną te tylko prawa i obowiązki, które do osoby są przywiązane, lub odnoszą się jedynie do osobistych czynności zmarłego. (§§ 15, 529, 531, 547, 831, 832, 918, 955, 1022, 1070, 1071, 1074, 1162, 1206, 1367.)

7. Przelew upływ czasu.

§ 1449. Prawa i obowiązki nikną także przez upływ czasu, do którego przez rozporządzenie ostatniéj woli,

umowę, wyrok sądowy lub przez ustawę są ograniczone. Jakim sposobem znoszą się prawa i obowiązki przez zadawnienie w ustawie zakreślone, postanowioném będzie w następującym rozdziale. (§§ 141, 468, 527, 608, 609, 705, 904, 1243, 1367.)

1. Rozróżnić od tego przypadku należy wyznaczenie przez ustawę terminu, w którym prawo wykonane być musi, gdyż inaczéj gaśnie jak w §§ 155—159, 201, 259, 412, 862, 936, 924—933, 967, 982, 1075, 1082, 1084, 1097, 1111, 1141 k. c.

2. W skutek ugody pomimowolnéj w razie upadłości kupieckiéj gasną także zobowiązania. W téj mierze stanowi ust. z 21. grudnia 1868. l. 1 d. u. p. z r. 1869: Ugoda sądownie zatwierdzona uwalnia upadłego od obowiązku wynagrodzenia późniéj wierzycielom ich niedoboru, bez różnicy czy należytości swoje zgłosili i czy do ugody przystąpili lub nie. — Zastrzeżenie w ugodzie zawarte, któreby ścieśniało ten skutek prawny, o tyle tylko jest ważne, o ile się nie sprzeciwia zasadom, pod względem jednakiego postąpienia z wierzycielami w §§ 222 i 223 postanowionym (§ 233). — Uwolnienie, w poprzedzającym paragrafie wspomniane, służy dłużnikowi względem każdego z pomiędzy jego wierzycieli, byleby dłużnik nie dopuścił się zbrodni oszustwa z § 199, lit. f), albo występku z § 486, lit. g) kod. k. — O ile w takim razie ugoda nie została uznana za nieważną w myśl §§ 241 i 242, każdy pojedynczy wierzyciel może bez ograniczenia dochodzić praw, jakie wynikły z ugody dla wierzycieli między sobą, jakoteż względem dłużnika i trzecich osób, któreby do ugody jako ręczyciele i płatnicy i t. d. przystąpiły (§ 234). — Zob. Unger II., str. 247 n. (§ 103 n.).

O powróceniu do dawnego stanu.

§ 1450. Ustawy cywilne, według których bezprawne czyny i interesa, jeżeli tylko zadawnienie nie zachodzi, wprost zaskarżanemi być mogą, nie dozwalają powrócenia do dawnego stanu. Przypadki powrócenia do dawnego stanu w postępowaniu sądowém oznaczone są w ustawie sądowéj.

W niektórych przypadkach ustawy dopuszczają ocenienie sędziowskie według słuszności (§§ 520. 904, 1221, 1310, 1336); — w niektórych pośrednio ma miejsce restytucyja (§§ 877, 932, 934, 913, 1431 k. c.)

O. 1, 2577.

Zob. Pratobevera: Versuch einer Erläuterung des § 1450 über Restitutionen im allgemeinen und die processualischen insbesondere (Mater. VI., 117). — Unger: II. Anhang § 134 (str. 692).

ROZDZIAŁ CZWARTY.

O zadawnieniu i zasiedzeniu.

P. r. J. II. 6. D. XLI. 3. XLIV. 3; C. VII. 30, 31, 33, 34, 35, 38, 39. — Pp. I. 9 § 500—669. — K. N. III., 20, art. 2219—2281. — P. s. § 150—170; 260—275; 1016—1018; 133, 596, 655, 659.

Scheidlein: Ueber Verjährung und Ersitzung. Wien 1822. — Winiwarter: Die Verjährung nach dem b. G.-B. (Mat. 8, 1.) — Pachmann: Die Verjährung nach dem a. b. G.-B. Wien 1833. — Perthaler: Zur Theorie der Verjährung. (Zeitschrift f. R. u. St. 1842, tom 2 str. 29.) — Unger: System des öst. allg. Privatrechts. Leipzig 1863. II. 249 n.

Zadawnienie.

§ 1451. Zadawnienie jest utrata prawa dla tego, iż przez przeciąg czasu w ustawie oznaczony, wykonywaném nie było. (§§ 392, 412, 1467.

O. 843, 1805.

P. p. I., 9, § 500; K. N. 2219.

Zasiedzenie.*)

§ 1452. Jeżeli prawo zadawnione zarazem na zasadzie prawnego posiadania przeniesioném zostaje na drugiego; natenczas nazywa się prawém zasiedzianém, a ten sposób nabycia, zasiedzeniem. (§§ 392, 424, 449, 480.)

O. 91.

Kto może nabywać przez zadawnienie i zasiedzenie.

§ 1453. Każdy do nabywania zdatny, może także nabyć przez zasiedzenie własność lub inne prawa.

Przeciw komu.

§ 1454. Zadawnienie i zasiedzenie może mieć miejsce przeciwko wszystkim osobom prywatnym, które prawa swoje same wykonywać mogą. Przeciw małoletnim;

*) Savigny: System V. — Unterholzner: Ausführliche Entwickelung der gesammten Verjährungslehre 2 Aufl. von Schirmer. Leipzig 1858.
P. r. J. II. 6; D. 41, 3; C. 7, 30—39; — P. p. I. 9, § 579—628; — K. N. 2219—2281; — P. s. § 260—275.

pod opieką lub kuratelą zostającym; przeciw kościołom, gminom i innym moralnym osobom; przeciw zarządzcom publicznego majątku i przeciw tym, którzy bezwłocznie są nieobecnemi; zadawnienie i zasiedzenie jedynie pod ograniczeniami poniżéj (§§ 1494, 1472 i 1475) zamieszczonemi, miejsce mieć może.

Przedmiot.

§ 1455. Co może być nabytem, może także być przedmiotem zasiedzenia. Przeciwnie rzeczy, które albo ze względu na swoje istotne własności, albo ze względu na ustawę, nie mogą być posiadanemi; tudzież rzeczy i prawa, które bezwzględnie pozbywanemi być nie mogą, nie mogą także być przedmiotem zasiedzenia. (§§ 311, 356.)

O. 331, 1641, 1769.

§ 1456. Dla tego prawa, Monarsze jako takiemu wyłącznie służące, np. prawo nakładania cła, bicia monety, stanowienia podatków i inne prawa majestatu (regalija), nie mogą być przez zasiedzenie nabytemi, ani też odpowiadające prawom tym obowiązki zadawnionemi. (§ 287.)

O. 488.

Opłaty od czynności prawnych, dokumentów, pism i czynności urzędowych (§ 9 u. o opłatach z 9. lutego 1850, N. 50 d. u. p.) tudzież prawo państwa do żądania taks (§ 237 ptu z 27. stycznia 1840, N. 404 z p. s.) nie zadawniają.

§ 1457. Inne prawa Monarsze służące, lecz nie wyłącznie dla Niego zastrzeżone, np. co do lasów, polowania, rybołówstwa itp., mogą być wprawdzie przez innych obywateli przez zasiedzenie nabytemi; jednak do tego potrzebnym jest dłuższy, aniżeli zwykły przeciąg czasu (§ 1472). (§ 290.)

O. 91, 488.

§ 1458. Prawa małżonka, ojca, dziecięcia i inne prawa osobowe, nie mogą być przedmiotem zasiedzenia. Ci jednak, którzy prawa te w dobréj wierze wykonywują, mogą tymczasowo na zasadzie bezwinnéj niewiadomości bronić i wykonywać prawa swoje mniemane. (§ 15, 326, 339, 344, 1481.)

§ 1459. Prawa człowiekowi co do jego czynów i własności służące np. towary tu lub gdzieindziéj kupować, łąki swojéj lub wody używać, nie podlegają zadawnieniu, wyjąwszy, gdy ustawa do niewykonywania prawa przez pewien przeciąg czasu, przywięzuje wyraźnie utratę onego. Jeżeli zaś jedna osoba zabroniła drugiéj wykonywania takiego prawa, lub jéj w tém przeszkodziła; natenczas posiadanie prawa wzbronienia ze strony jednéj osoby przeciw wolności drugiéj poczyna się od chwili, w któréj ta druga osoba poddała się zakazowi lub przeszkodzeniu, a następnie, jeżeli tylko wszystkie inne wymogi zachodzą, ma miejsce zadawnienie lub zasiedzenie (§§ 313 i 351).

O. 208, 795, 2478.

P. p. I., 9, §§ 504—545; K. N. art. 288, 1663, 2226, 2227, 2252, 2253, 2254, 2271.

Wymogi do zasiedzenia:

1) posiadanie;

§ 1460. Do zasiedzenia obok zdatności osoby i przedmiotu, potrzeba jeszcze: żeby ten, kto tym sposobem chce nabyć rzecz lub prawo, takowe rzeczywiście posiadał; żeby posiadanie jego było prawne, w dobréj wierze, nie wadliwe i przez cały przeciąg czasu w ustawie oznaczony nieprzerywane (§§ 309, 316, 326 i 345).

O. 1821, 3732.

§ ten wyraża regułę prawną: **Tantum praescriptum quantum possessum.**

i to:

a) prawne;

§ 1461. Każde posiadanie, polegające na tytule, któryby był dostatecznym do nabycia własności, gdyby takowa oddawcy służyła, jest prawném, i do zasiedzenia dostateczném. Takiemi tytułami są: np. zapis, darowizna, pożyczka, kupno i przedaż, zamiana, zapłata itd. (§§ 316, 317, 424, 449, 480, 535, 938, 983, 1045, 1053, 1183, 1193, 1215, 1227, 1271, 1377, 1380, 1392, 1412.)

§ 1462. Zastawione, wygodzone, do składu lub użytkowania oddane rzeczy, nie mogą być dla braku tytułu prawnego nigdy przez wierzycieli, pożyczających, zachowców

lub użytkujących, przez zasiedzenie nabytemi. Dziedzice ich, wyobrażając spadkodawców, nie mają lepszego od nich tytułu. Czas zasiedzenia, tylko trzeciemu prawnemu posiadaczowi, przydatnym być może.

b) w dobréj wierze;

§ 1463. Posiadanie powinno być w dobréj wierze. Jednak zła wiara przeszłego posiadacza nie przeszkadza następcy w dobréj wierze, lub dziedzicowi do zaczęcia zasiedzenia od dnia swego posiadania (§ 1493.)

c) niewadliwe.

§ 1464. Posiadanie powinno być także niewadliwe. Kto owłada rzecz gwałtem lub podstępem, lub potajemnie wdziera się w posiadanie, lub rzecz jakową tylko z dozwolenia przez drugiego posiada, ten, ani jego dziedzice, rzeczy takiéj przez zasiedzenie nabyć nie mogą. (§§ 345—347.)

2. Upływ czasu.

§ 1465. Do zasiedzenia i zadawnienia potrzeba jeszcze, aby upłynął czas w ustawie oznaczony. Oprócz przeciągu czasu w szczególnych przypadkach przez ustawy przepisanego, postanowionym jest w rozdziale tym w powszechności przeciąg czasu do zasiedzenia lub zadawnienia, potrzebny we wszystkich innych przypadkach ze względu na rozmaite prawa, rzeczy i osoby. (§§ 156, 158, 159, 201, 259, 384, 392, 412, 862, 933, 936, 967, 982, 1075, 1082, 1084, 1097, 1111, 1290, 1367, 1405.)

Co do zasiedzenia:

zwyczajny;

§ 1466. Prawo własności do rzeczy ruchoméj, nabywa się zasiedzeniem przez trzechletnie prawne posiadanie. (§§ 293, 298.)

O. 1995.

§ 1467. Podobnie co do nieruchomości ten, na czyje imię takowe w księgach publicznych są zapisane, po upływie lat trzech, przeciw wszelkiemu od kogokolwiek zaprzeczeniu, nabywa zasiedzeniem zupełnego prawa. Rozciągłość nabytego zasiedzeniem prawa, rozpoznawaną być powinna według posiadania do ksiąg publicznych wpisanego.

O. 184, 994, 1821, 2383, 3339. (Unger II., 285.)

Czas zasiedzenia liczy się od dnia w którym dokument do ksiąg publicznych — mianowicie do księgi głównéj wpisany został, (d. n. z 24. paźdz. 1816, N. 1291 z p. s.)

P. p. I. 9 § 50. — K. N. 2154, 2219 u. hyp. z 1818 art. 123.

§ 1468. Gdzie nie są jeszcze zaprowodzone publiczne księgi i nabycie nieruchomości aktami sądowemi i innemi dokumentami dowodzoném być musi; albo gdy nieruchomości nie są wpisane na imię tego, który wykonywa na nich prawa posiadania, zasiedzenie dopiero po upływie lat trzydziestu staje się zupełném.

O. 484. 3464.

P. p. I., 9, § 579 n. — K. N. art. 553, 2260, 2261, 2262—2264.

§ 1469. Służebności, tudzież inne szczegółowe prawa na cudzym gruncie wykonywane, nabywają się zasiedzeniem tak, jak prawo własności, w ciągu lat trzech przez tego, na czyje imię w księgach publicznych są zapisane. (§§ 313, 360, 530.)

O. 184, 883, 3464.

Prawa wrębu i poboru drzewa lub innych produktów leśnych w cudzym lesie albo z cudzego lasu, prawo passy na cudzym gruncie i inne służebności w których grunt służebny jest lasem lub gruntem do uprawy leśnéj przeznaczonym nie mogą być nabyte przez zasiedzenie, (§ 43, 6, 2. 1 ptu z 3. lipca 1853, N. 130 d. u. p.)

§ 1470. Gdzie nie są jeszcze zaprowadzone księgi publiczne, lub gdy prawo takie nie jest w nich wpisaném, posiadacz w dobréj wierze, może je dopiero po trzydziestu latach nabyć zasiedzeniem. (§ 1463.)

O. 196, 1779, 2969, 3169.

§ 1471. Co do praw, które rzadko wykonywanemi być mogą np. co do prawa nadania beneficyum, zobowiązania kogo do przyłożenia się do naprawy mostu; ten, kto twierdzi, iż zasiedzenie nastąpiło, powinien obok upływu lat trzydziestu dowieść zarazem, iż w przeciągu tego czasu trzy razy przynajmniéj zaszedł przypadek wykonywania podobnego prawa, i że za każdym razem prawo to wykonywał. (§§ 494, 1484.)

O. 1098, 1779, 3710.

nadzwyczajny.

§ 1472. Przeciwko fiskusowi t. j. przeciwko zarządzcom dóbr publicznych i majątku publicznego, o ile co do nich zadawnienie może mieć miejsce (§§ 287, 289, 1456 i 1457), tudzież przeciwko zarządzcom dóbr kościelnych, gminnych i do innych dozwolonych korporacyj należących; zwyczajny czas zasiedzenia nie jest dostatecznym. Posiadanie ruchomości i nieruchomości lub wykonywanych na nich służebności i innych praw, jeżeli na imię posiadacza wpisane są do ksiąg publicznych, przez sześć lat trwać powinno. Prawa takie, jeżeli w księgach publicznych na imię posiadacza nie są wpisane, tudzież wszelkie inne prawa, tylko przez czterdziesto-letnie posiadanie przeciwko fiskusowi i wymienionym tu osobom uprzywilejowanym, nabytemi być mogą.

O. 91, 885, 962, 1415, 1759.

Trzechletni czas przedawnienia ustanowiony w §§ 1480, 1487, 1489 k. c. jest dostatecznym także przeciwko fiskusowi i innym w § 1472 wymienionym korporacyjom uprzywilejowanym, (u. s. n. z 20. marca 1858, l. 1075 k. o. N. 18.)

Przeciw następcy osoby w § 1472 uprzywilejowanéj, niemającemu tego przywileju, chcący nabyć prawo dawnością (przez zasiedzenie), czas swego posiadania któren upłynął przeciw tegoż poprzednikowi tylko w takim ilorazie wliczać może, jaki odpowiada proporcyji między czasem potrzebnym do zasiedzenia przeciw osobom uprzywilejowanym, i takimże czasem przeciw osobom nieuprzywilejowanym, (u. s. n. z 31. lipca 1872, N. 7792, IV. senat. r. w N. 12.)

Przywiléj ten służy: a) państwu t. j. fiskusowi jako zastępcy majątku publicznego i funduszów publicznych (rp. m. sk. z 19. września 1853, l. 14421) nie zaś jako zarządcy massy bezdziedzicznéj (d. n. z 12. paźdz. 1835, N. 90 z ps.); — b) kościołom; — c) gminom tak politycznym jak duchownym; — d) innym dozwolonym społecznościom jako to cechom, bractwom, kongregacyjom. Czy tutaj takie spółki i stowarzyszenia należą jest spórném. Według ustawy austr. (§ 26) należy pytanie to rozwiązać twierdząco z wyjątkiem spółek z formalną jednością osób. (Por. Stubenraucha komentarz II. 585 i Ungera I. 313 u.)

P. p. I. 9, § 629 u. — K. N. art. 2227.

§ 1473. Kto zostaje w spólności z osobą, przez wzgląd na czas do zadawnienia potrzebny przez ustawę uprzywilejowaną, temu ten sam przywiléj służy. Dozwolenie dłuższego czasu do zadawnienia ma także skutek przeciwko innym osobom, podobne dozwolenie pod tym względem mającym.

§ 1474. Natura powierznictwa familijnego, dóbr wieczysto-dzierżawnych i wieczysto-czynszowych, nie ginie inaczéj jak tylko przez posiadanie wykonywane pod tytułem właściciela wolnego przez lat czterdzieści.

Por. art. 7 u. zasadniczéj z 21. grudnia 1867, N. 142 d. u. p pod. przy § 360.

§ 1475. Pobyt właściciela za granicą prowincyji, w któréj rzecz się znajduje, o tyle nie dopuszcza zwyczajnego zasiedzenia i zadawnienia; że czas nieobecności dobrowolnéj i bezwinnéj tylko w połowie, to jest, jeden rok za sześć miesięcy jest liczonym. Jednak krótsze przeciągi czasu nieobecności, to jest, takie, które nie trwały przez cały rok ciągle, na wzgląd brane być nie powinny; a w powszechności wszystek czas nigdy nad lat trzydzieści przedłużanym być nie może. Nieobecność z winy pochodząca, nie nadaje prawa do wyjątku od zwyczajnego czasu zadawnienia.

O. 3084.

§ 1476. Ten także, kto nabył rzeczy ruchome bezpośrednio od wadliwego lub w złéj wierze będącego posiadacza, albo kto nie jest w stanie wskazać swego poprzednika, powinien przeczekać, aby czas zwyczajnego zasiedzenia podwójnie upłynął. (§§ 326, 345, 372, 1466.)

§ 1477. Kto zasiedzenie opiera na upływie lat trzydziestu lub czterdziestu, ten nie jest obowiązanym do okazywania prawnego tytułu. Jeżeli zła wiara w posiadaniu będzie mu dowiedzioną, natenczas nawet wzmiankowany teraz upływ czasu nie stanowi dla niego zasiedzenia. (§§ 323, 328, 1460—1463, 1493.)

O. 196. 257, 1546, 2383, 2587.

Czas do zadawnienia:

zwyczajny;

§ 1478. Gdy każde zasiedzenie mieści zarazem w sobie zadawnienie; dla tego też tak jedno jak drugie stają się zupełnemi w jednakim przeciągu czasu, jeżeli tylko zachodzą warunki ustawą przepisane. Jednak do właściwego zadawnienia dostatecznem jest samo nieuży-

wanie przez lat trzydzieści prawa, które używaném być mogło.

O. 565, 640, 818, 904, 1085, 1491, 3014, 3026, 3616.

Termin trzydziestoletni w ciągu którego wyniesioną być musi skarga o dziedzictwo, jeżeli nie ma zgasnąć przez zadawnienie w myśl § 1478, liczy się od dnia otwarcia spadku (§ 536), i zadawnienie to tylko z przyczyn §§ 1494—1497 może być wstrzymaném lub przerwaném, (u. s. n. z 14. maja 1858, l. 3197 k. o. 28).

§ 1479. Dla tego wszystkie prawa przeciwko trzeciemu, bez względu czyli są lub nie są w księgi publiczne wpisane, gasną w ogólności przez trzydziestoletnie nieużywanie, lub przez tyloletnie milczenie.

O. 383, 843, 1013, 2054, 2110, 2994, 3100, 3616, por. k. o. N. 81 przy § 167. O umorzeniu dawnych wierzytelności hipotecznych mówi oddział 6 § 118—122 u. o księgach gruntowych z 25. lipca 1871, N. 95 d. u. p.)

§ 1480. Zaległe roczne daniny, czynsze, roczne wypłaty lub usługi, zadawniają się w trzech latach. Samo prawo do pobierania onych zadawnia się przez trzydziestoletnie nieużywanie. (§§ 360, 530, 997, 1100, 1102, 1132, 1242, 1284, 1418, 1429.)

O. 79, 142, 341, 497, 688, 733, 767, 954, 959, 962, 966, 1184, 1192, 1831, 2026, 2098, 2205, 2720, 3192.

Przepis § 1480 k. c. stósuje się także do zaległych, rocznie lub w krótszych terminach uiszczać się mających świadczeń ciągłych lub dożywotnich rent, w szczególności pensyji dożywotnich i kwot na utrzymanie (u. s. n. z 31. marca 1853, l. 2407 k. o. N. 15).

Trzechletnie zadawnienie z § 1480 k. c. stósuje się także i do zapisanych rocznych składek na założenie duchownego beneficium, czytanie mszy św., utrzymywanie kościołów, szkół i innych użytecznych dla ogółu zakładów (u. s. n. z 25. września 1852, l. 8877 k. o., N. 16). Ustanowiony w §§ 1480, 1487 i 1489 k. c. trzechletni czas zadawnienia stósuje się także do fiskusa i innych według § 1472 uprzywilejowanych korporacyj (u. s. n. z 20. marca 1838, l. 1075 k. o., N. 18). Ob. także u. s. n. k. o., N. 81 pod. przy § 167.

Daniny. Wyraz ten oznacza świadczenia z tytułu prawa prywatnego jak n. p. z wieczystéj dzierżawy, czynszu wieczystego i czynszu ziemnego (§§ 1122, 1123, 1125) daléj świadczenia na cele gminne, szkolne i kościelne.

Czynsze wyraz ten oznacza w ogóle świadczenia za dozwolone używanie jakiéj rzeczy nieznikomój lub jéj wartości a więc czynsz z najmu i dzierżawy (d. kc. n. z 1. września 1836 N. 151 z. p. s.) jak równie procenta od kapitałów, i procenta zwłoki, (d. n. z 21. listop.

1812 N. 1016 z. p. s. Dekret ten wyjaśnia także pozorną sprzeczność między § 1480 i 1335, mówiąc że obok wstrzymania zadawnienia w myśl § 1494 i 1496, procenta zaległe do wysokości kapitału dojść mogą, jeżeli wierzyciel co 3 lata o nie się zasadownie upomina a dłużnik prosząc o zwłokę wyraźnie lub dorozumianie uznaje prawo wierzyciela, i przezto przedawnienie w myśl § 1497 przerywa.

Procenta od rządowych zapisów długu wszelkiego rodzaju przedawniają w sześciu latach od czasu ich płatności (rp. w. z 16. stycznia 1860, N. 21 d. u. p., u. z 28. marca 1875, N. 49 d. u. p.).

Procenta od wkładek do kas oszczędności nie podlegają zadawnieniu § 1480. Wkładki same zadawniają się w latach 40 od czasu wkładki ostatniéj, każda jednak nowa wkładka przerywa zadawnienie (§ 18 u. o. k. o. z 26. września 1844, N. 832 z. p. s.).

Procenta od listów zastawnych galicyjskiego towarzystwa kredytowego ziemskiego we Lwowie zadawniają się w latach 30 (§ 11 statutów z 5. listopada 1868, l. 60021.)

Roczne wypłaty t. j. renty § 1284, 530.

Usługi. Według d. n. z 10. kwietnia 1839, N. 355 z. p. s. czas zadawnienia w § 1480 zakreślony nie stosuje się do zasług czeladzi. Po upływie jednak 3 lat po płatności takich zasług jest domniemanie prawne, że zasługi zostały zapłacone.

Procenta wyrokiem przyznane.

Rp. m. z 21. lipca 1858, N. 105 d. u. p. Pretensyje, które według § 1480 k. c. zadawniają się w krótszym niżeli zwyczajnym czasie zakreślonym w § 1478, 1485 i 1486, podlegają zwyczajnemu zadawnieniu, jeżeli zostały przyznane prawomocnym wyrokiem, ugodą sądową lub umową. Jeżeli jednak wyrok orzekał nie tylko o już zapadłych lecz także i o w przyszłości zapaść mających pretensyjach tego rodzaju, natenczas świadczenia zapadłe po prawomocności wyroku podlegają zadawnieniu według § 1480.

Odpowiedzialność komendantów wojskowych za złożone rachunki trwa w czasie pokoju lat 2, w czasie wojny lat 3 od złożenia ostatniego rachunku (cyrk. nacz. komendy z 4. maja 1855, N. 85 d. u. p.)

Taksa nienależnie zapłacona może być odebraną w 2 latach (§ 236 ptu z 27. stycznia 1840, N. 404 z. p. s.), zaś opłata od czynności prawnych niewłaściwie wymierzona w 3 latach (§ 77 u. o. n. sk. z 9. lutego 1850, N. 50 d. u. p.) — (P. p. I., 11 § 849, u. z 31. marca 1838. — K. N. u. 2277.

Wyjątki.

§ 1481. Obowiązki wynikające z praw familijnych i w ogólności z praw osobowych, n. p. obowiązek dostarczania dzieciom koniecznego utrzymania, tudzież takie obowiązki, które odpowiadają wzmiankowanemu wyżéj (§ 1459) prawu wolnego zarządzania swoją własnością n. p. obowiązek dozwolenia podziału rzeczy spólnéj lub oznaczenia granic, zadawnionemi być nie mogą. (§§ 841, 1458, 1482.)

O. 157, 441, 517, 1234, 2110.

§ 1482. Podobnie kto mógł wykonywać prawa jakie na całym gruncie lub w rozmaitym według upodobania sposobie, ten nie może być w niém ograniczony dla tego tylko, że je chociażby nawet przez jak najdłuższy przeciąg czasu wykonywał jedynie na pewnéj części gruntu, lub w pewnym tylko sposobie; lecz ograniczenie wynikać powinno z nabycia albo z zasiedzenia prawa do zakazu lub przeszkodzenia (§ 351). Przepis ten stósuje się także wtenczas, gdy kto służące sobie prawa przeciwko wszystkim członkom gminy, dotąd przeciwko niektórym tylko wykonywał. (§§ 313, 1459.)

§ 1483. Dopóki wierzyciel dzierży zastaw, nie można mu zarzucać niewykonywania prawa zastawu, i takowe zadawnioném być nie może. Równie prawo dłużnika do wykupienia zastawu nie ulega zadawnieniu. Jednak wierzytelność może wygasnąć przez zadawnienie o tyle, o ile wyższą jest nad wartość zastawu.

O. 1013.

§ 1484. Do zadawnienia praw, które rzadko tylko wykonywanemi być mogą, potrzeba, aby prawa te w ciągu lat trzydziestu na zadawnienie przepisanych ani razu użytemi nie były, pomimo tego, że trzy razy wykonánemi być mogły (§ 1471).

§ 1485. Co do osób w § 1472 wymienionych, potrzeba do zadawnienia tak jak do zasiedzenia upływu lat czterdziestu.

O. 962, 3616.

nadzwyczajny, krótszy czas na zadawnienie.

§ 1486. Ogólne prawidło, że prawo jakie gaśnie dopiero przez trzydziesto- lub czterdziestoletnie nieużywanie, ma zastósowanie wtenczas tylko, gdy ustawa w szczególnych przypadkach krótszego terminu nie zakreśla (§ 1465).

§ 1487. Prawo zwalenia rozporządzenia ostatniéj woli; żądania zachowku lub dopełnienia onego; odwołania darowizny dla niewdzięczności ze strony obdarowanego; rozwiązania umowy pod tytułem obciążającym z powodu pokrzywdzenia nad połowę, lub zaskarżenia działu rzeczy

spólnéj; tudzież skarga z powodu zaszłéj przy kontrakcie bojaźni lub omyłki, gdy druga kontraktująca strona nie dopuściła się podstępu; w ciągu trzech lat użytém być powinno. Po upływie tego czasu, ulega zadawnieniu. (§§ 720, 775—782, 841, 869—877, 934, 935, 948, 949.)

O. 130, 563, 1037, 1268, 1355, 1883, 2371, 3012, 3084, 3124, 3375, 3381.

Ustanowiony w §§ 1480, 1487, 1489 kc. trzechletni czas zadawnienia stosuje się także do fiskusa i innych według § 1472 uprzywilejowanych korporacyji. (U. s. n. z 20. marca 1838, l. 1075, k. o. N. 18.)

Przepis § 1487 kc., według którego prawo zwalenia rozporządzenia ostatniéj woli, w ciągu trzech lat użytém być powinno, bo po upływie tego czasu ulega zadawnieniu, stosuje się także do kontraktów dziedziczenia i do darowizn na przypadek śmierci, (u. s. n. z 30. września 1857, l. 8363 k. o. N. 29.)

Prawa z obowiązań, do których zaskarżenia ustawa zakreśla termin pod zagrożeniem ich zgaśnięcia, po upływie tego terminu nawet w drodze ekscepcyji dochodzonemi być niemogą, (u. s. n. z 30. stycznia 1861, l. 11876 k. o. N. 36.)

Przepis § 1487 k. c. według którego prawo żądania zachowku lub dopełnienia onego, w ciągu trzech lat użytém być powinno, bo po upływie tego czasu ulega zadawnieniu, stosuje się także do przypadku § 951 k. c., jeżeli, wspomniany tam dziedzic konieczny mniema że przez darowiznę między żyjącemi pod względem zachowku ukrzywdzonym został, (u. s. u. z 7. stycznia 1862, l. 6708 k. o. N. 45.)

Przepisu § 1487 k. c., że prawo zwalenia rozporządzenia ostatniéj woli w trzech latach użytém być powinno, bo po upływie tego czasu ulega zadawnieniu, nie można stosować w takim przypadku, jeżeli kto twierdzi że rozporządzenie ostatniéj woli zostało podsunięte lub zfałszowane, (u. s. n. z 28. lipca 1868, l. 4731 k. o. N. 67.)

(Pp. I. 4 § 45. K. N. ma przedawnienie 30-letnie art. 2262—2264 10-letnie art. 2265—2270; pięcioletnie art. 2273, 2276, 2277; 3-letnie art. 880; 2-letnie art. 2273; jednoroczne art. 2272; sześciomiesięczne art. 2271.)

§ 1488. Prawo służebności zadawnia się przez nieużywanie, gdy obowiązany do niéj wzbrania wykonywania służebności, a mający prawo, takowego przez trzy następujące po sobie lata nie wykonywa. (§§ 313, 351, 1482.)

O. 1009, 1471, 3100, 3464.

§ 1489. Każda skarga o wynagrodzenie gaśnie po upływie trzech lat od czasu, w którym uszkodzony dowiedział się o szkodzie. Jeżeli uszkodzony nie wiedział o szkodzie, lub takowa wynikła ze zbrodni; natenczas

prawo wyniesienia skargi dopiero po trzydziestu latach staje się zadawnioném. (§§ 933, 1323, 1324.)

O. 215, 226, 287, 733, 809, 961, 1539, 1668, 1726, 1968, 2448, 3255, 3677, 3843, 3927, 3931.

Skarga o obliczenie szkody przyznanéj poszkodowanemu w ogólności wyrokiem karnym (nie względem zbrodni wydanym), podlega trzechletniemu zadawnieniu z § 1489, które się liczy od dnia doręczenia wyroku karnego poszkodowanemu. Wyjątku w ustępie drugiém § 1489 zawartego, do innych czynności karygodnych prócz zbrodni rozciągać nie można, (u. s. n. z 14. kwietnia 1853, l. 3412 k. o. N. 17.)

Ustanawiany w §§ 1480, 1487, 1489 kc. trzechletni czas zadawnienia stosuje się także do fiskusa i innych według § 1472 uprzywilejowanych korporacyji, (u. s. n. z 20. marca 1838, l. 1075 k. o. N. 18.)

Uchwała s. n. z 17. grudnia 1873, l. 66 k. o. N. 81 podana przy § 167 na str. 137.

Skarga użytkowcy przeciw właścicielowi o wydanie lub wynagrodzanie płodów przez niego dawniéj jak przed trzema laty zebranych, niepodlega zadawnieniu z § 1489, kc. (u. s. n. z 25. lipca 1872, l. 7564 IV. senat. r. w. N. 11.)

Czas zadawnienia określony w § 1489 kc. stosuje się także i do skarg o zapłacenie kary umownéj, (u. s. u. z 29. stycznia 1873, l. 607 V. senat. r. w. N. 38.)

Pretensyje powszechnych zakładów dla chorych do funduszów krajowych o zwrot kosztów za pielęgnowanie chorych gasną w trzech latach (u. z 1. maja 1869 N. 58. d. u. p.)

Prawo wyniesienia skargi przeciw ministrowi o zwrot szkody przez swoje urzędowanie zrządzonéj gaśnie w trzech latach. (§ 28 u. z 25. lipca 1867, N. 101 d. u. p.) por. § 1295.

§ 1490. Skargi z powodu obelg wyrządzonych przez znieważenie słowami, pismem lub gestami, nie mogą być już po upływie roku wynoszonemi. Jeżeli jednak obelga czynem wyrządzoną została; natenczas prawo wyniesienia skargi o zadosyć uczynienie trwa przez trzy lata. (§§ 1330, 1489.)

Por. § 530 k. k.

§ 1491. Trwanie niektórych praw do krótszego jeszcze czasu jest ograniczoném. Przepisy pod tym względem podane są w miejscach, gdzie o prawach tych jest mowa.

Ob. §§ cytowane przy § 1465. (Według Ungera II. 275, 277 uwaga 79 rozróżnić należy termin zawity i czas zadawnienia. Taki termin podają np. §§ 201, 259, 862, 1075, 1082, 1084, 1141, 1290, 1321, podczas gdy czas w §§ 156—159, 933, 936, 967, 982, 1097, 1111, 1367 określony jest czasem zadawnienia.)

Por. ostatnią uwagę przy § 1480.

Według kodeksu handlowego przedawniają:

1. Skargi przeciw spólnikowi wynikłe z roszczeń do spółki w 5 latach, (art. 146, 149, 172).

2. Skargi o wady przeciw przedawcy w 6 miesiącach po dostawieniu towaru kupującemu (art. 349).

3. Skargi przeciw spedytorowi o utratę ubytek uszkodzenie lub spóźnioną dostawę towaru zadawniają się po roku (art. 386).

4. Ten sam przepis stosuje się także do przewoźnika (art. 408).

W towarzystwach zarobkowych i gospodarczych skargi przeciw członkowi, wynikłe z roszczeń do towarzystwa, przedawniają w 2 latach po rozwiązaniu towarzystwa lub po jego ustąpieniu z tegoż, (§ 73—75 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.)

§ 1492. Jak długo do wekslu przywiązane są prawa wekslowe, w ustawie wekslowéj jest postanowioném.

Ob. art. 77—80 ustawy wekslowéj z 25. stycznia 1850, N. 51 d. u. p.

Wliczenie czasu zadawnienia przez poprzednika.

§ 1493. Kto bierze rzecz od prawnego i w dobréj wierze będącego posiadacza, ten jako następca ma prawo czas zasiedzenia przez swego poprzednika wliczyć do swego posiadania (§ 1463). Ten sam przepis stósuje się do zadawnienia. To wliczenie co do trzydziesto- lub czterdziestoletniego zasiedzenia, ma miejsce nawet bez prawnego tytułu, a co do właściwego zadawnienia, nawet bez dobréj wiary lub bezwinnéj niewiadomości. (§ 1477.)

O. 244, 670, 1725, 1759, 2587, 3249, 3464, 3732.

Wstrzymanie zadawnienia.

§ 1494. Przeciwko osobom, które dla wad władz umysłowych nie są zdatne do zarządzania swemi prawami, jako to przeciwko osobom pod opieką zostającym, obłąkanym lub niedołężnym, dopóki nie mają ustanowionych prawnych zastępców, czas zasiedzenia lub zadawnienia nie może być zaczętym. Czas zasiedzenia lub zadawnienia raz rozpoczęty, wprawdzie biegnie daléj, jednak nigdy wcześniéj jak dopiero w dwóch latach po zniesieniu przeszkody stać się może zupełnym.

O. 46, 565, 818, 1684, 1813, 2167, 2994, por. u. s. n. pod przy § 1478.

Według art. 149 k. h. i § 75 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p. zadawnienie płynie także przeciw małoletnim i osobom pod opieką zostającym oraz przeciw osobom prawniczym (moralnym).

Pp. I. 9 § 524—526, 535. — K. N. 2254—2256. — P. s. § 154 do 156.

§ 1495. Także między małżonkami, dziećmi lub osobami pod opieką zostającemi a ich rodzicami lub opiekunami, dopóki pierwsi w związku małżeńskim, drugie pod władzą rodzicielską lub opiekuńczą zostają, zasiedzenie lub zadawnienie ani zacząć się ani daléj biegnąć nie może. (§ 271.)

Pp. I. 9 § 524. — K. N. 2253. — Ps. § 156.

§ 1496. Przez nieobecność dla służby cywilnéj lub wojskowéj, lub przez zupełne zawieszenie wymiaru sprawiedliwości n. p. w czasie zarazy lub wojen, nietylko zaczęcie, ale nawet dopóki trwa przeszkoda, dalszy bieg zasiedzenia lub zadawnienia jest wstrzymanym. (§ 1475.)

Pp. I. 9 § 518—530. — Ps. § 157.

Przerwanie zadawnienia.

§ 1497. Zasiedzenie i zadawnienie przerwaném zostaje, gdy odwołujący się do takowego, przed upływem czasu na zadawnienie potrzebnego, uznał wyraźnie lub dorozumianie prawo drugiego; albo go ten, komu służy prawo, pozwał i skarga należycie jest popieraną. Jeżeli jednak skarga wyrokiem prawomocnym za niegruntowną uznaną będzie, natenczas zadawnienie za przerwane uważaném być nie powinno. (§ 352.)

O. 46, 169, 240, 673, 759, 843, 894, 905, 911, 1037, 1471, 1614, 1726, 1805, 2126, 2205, 2685, 2904, 3616, por. u. s. n. pod przy § 1478.

Według d. n. z 30. stycznia 1819, N. 154 z. p. s. tylko rzeczywiste wyniesienie skargi przerywa zadawnienie, nie zaś podanie o odroczenie terminu do jéj wyniesienia:

Według u. z 27. kwietnia 1873, N. 67 d. u. p. (nie obowiązującéj w Galicyi i W. Ks. Krakowskiém) w postępowaniu upominalném prośba o wydanie nakazu zapłaty pod względem przerwaniu zadawnienia zastępuje miejsce skargi. Straci nakaz zapłaty swoją moc wskutek wniesionych zarzutów, natenczas zadawnienie aż do czasu wniesienia zarzutów uważać należy za wstrzymane. (§ 13, 14.) Jeżeli wierzyciel przed upływem 6 miesięcy po doręczeniu nakazu zapłaty nieprowadzi egzekucyji, nakaz traci względem dłużnika swą moc, nieuwłaczając przerwaniu zadawnienia nastąpionemu w myśl § 13, (§ 16).

Według prawa wekslowego przerwaném zostaje przedawnienie tylko przez doręczenie skargi (art. 80 u. w.)

W towarzystwach zarobkowych i gospodarczych przerywają przedawnienie skarg przeciw członkowi, tylko kroki prawne przeciw towarzystwu przedsiębrane (§ 74 u. z 9. kwietnia 1873, N. 70 d. u. p.)

Zgłoszenie do upadłości przerywa bieg przedawnienia tak samo jak skarga do sądu wniesiona, (§ 1497 kc.)

Mianowicie zaś zgłoszenie należytości wekslowych tak samo skutkuje jak wręczenie skargi w ślad art. 80 u. w. z 25. stycznia 1850 N. 51 d. u. p.

Jeżeli rzetelność zgłoszonéj należytości w rozprawie upadkowéj zaprzeczoną, a w celu wyrzetelnienia takowéj osobny proces wytoczonym, albo postępowanie przed otwarciem upadłości wytoczone wznowioném zostaje, przedawnienie poczytuje się tylko za wstrzymane, a czas od dnia wniesionego zgłoszenia, aż do dnia, w którym wierzycielowi do wytoczenia lub wznowienia sprawy potrzebne dokumenty wydano nie wlicza się do okresu przedawnienia. (§ 8 urz. upadł z 25. grudnia 1868 N 1 d. u. p. z 1869.) Względem przerwania przedawnienia prawa żądania procentów od takich zapisów długu państwa, z których wierzycielowi zwrotu kapitału żądać nie wolno ob. u. z 28. marca 1875, N. 49 d. u. p. § 3.

Pp. I. 9 § 552, 553, 562. — K. N. 2244, 2248. — Ps. § 162, 163.

Skutek zasiedzenia lub zadawnienia.

§ 1498. Kto nabył rzeczy lub prawa przez zasiedzenie, może przeciwko dotychczasowemu właścicielowi wnieść żądanie do sądu, aby mu własność przyznaną była, i jeżeli przyznane prawo może być do ksiąg publicznych wpisaném, wpisanie to dla siebie wyjednać. (§§ 320, 321.)

O. 244, 2085, 2587, 2962. 3169.

Pp. I. 9 § 568 n. K. N. art. 553, 641, 642, 816.

§ 1499. Podobnie po upływie czasu na zadawnienie przepisanego, może obowiązany żądać wymazania obowiązku swego z ksiąg publicznych, lub uznania za nieważne tak prawa które dotąd uprawnionemu służyło, jako też odnoszących się do niego dokumentów. (§§ 350, 444, 445.)

O. 169, 759.

§ 1500. Prawo jednak przez zasiedzenie lub zadawnienie nabyte nie może szkodzić temu, kto polegając na księgach publicznych, przed uskutecznieniem wpisu rzeczonego prawa, nabył rzecz lub prawo.

O. 174, 196, 213, 224, 618, 971, 1486, 1725, 1779, 1995, 2904, 2962, 3169, 3908.

Według d. n. z 27. marca 1846, N. 951 z. p. s. przepis ten stosuje się także do wierzytelności i praw w księgach publicznych zapisanych, (por. § 61—72 u. o. księgach gruntowych z 25. lipca 1871, N. 95 d. u. p.)

§ 1501. Zadawnienie, nie może być z urzędu uwzględnianém, jeżeli się strony do niego nie odwołują.

O. 2178.

Wyjątek od téj reguły czyni rp. m. sp. z 18. lipca 1859, N. 130 d. u. p. o procesie nakazowym w § 2, nakaz bowiemz apłaty względem kapitału i procentów którym by zadawnienie zarzucić można, wtenczas tylko wydać należy, jeżeli przerwanie lub wstrzymanie zadawnienia udowodnioném zostanie.

Pp. I. 9 § 11. — K. N. 2223. — Ps. 153.

Zrzeczenie się lub przedłużenie zadawnienia.

§ 1502. Nie można naprzód zrzekać się zadawnienia, ani też umawiać się o dłuższy czas na zadawnienie, aniżeli w ustawie jest oznaczonym. (§ 937.)

O. 3145.

Według art. 349 k. h. odpowiedzialność przedawcy do krótszego lub dłuższego czasu umownie ograniczyć można.

Pp. I. 9 § 565—567. — K. N. 2220. — Ps. 152.

Rejestr alfabetyczny

treści trzech części

Powszechnego Prawa Cywilnego.

Z odwołaniem się do liczby paragrafów.

A.

Absolutorium p. *Dokument.*
Accessio p. *Przybycie.*
Accessorium p. *Przynależność, Przybycie.*
Activa p. *Pretensya.*
Actus merae facultatis, p. *Jura.*
Adcrescendi jus, p. *Prawo przybycia.*
Addictio in diem p. *Kupiec lepszy.*
Adjunctio p. *Przybycie (przyrostek).*
Adopcya p. *Przysposobienie dziecięcia.*
Adwokat p. *Patron, Pełnomocnictwo.*
Aestimatorius contractus, p. *Polecenie przedania.*
Affekt p. *Pomieszanie zmysłów.*
Agenci p. *Sprawujący interesa. Pełnomocnictwo.*
Akatolicy p. *Niekatolicy,* religię chrześciańską wyznający.
Akatolik p. *Niekatolik.*
Akceptacyja p. *Przyjęcie.*
Aleatorii contractus, p. *Losowe kontrakty.*
Alimenta p. *Utrzymywanie (Sustentacya).*
Alluvio p. *Odsypisko.*
Alveus derelictus p. *Koryto rzeki.*
Amortyzacya (umorzenie). 1428.
Analogia p. *Podobieństwo.*
Anatocismus p. *Prowizyje (Procenty).*
Antichreticus contractus, 459 i 1372.
Antycypacya (zaliczenie naprzód) 908—910.
Appertinens p. *Przynależność.*
Arbiter, Sędzia polubowny. 835, 841, 842, 1008, 1391.

Arendowny kontrakt **p.** *Dzierżawy kontrakt.*
Arendy 233.
Areszt bezprawny **p.** *Uszkodzenie.*
Arrha **p.** *Zadatek.*
Artykuł **p.** *Dłużny artykuł, Przesyłań urządzenia.*
Artyści 1163.
Ascendentes i Descendentes, 65, 735, i następ., p. *Rodzice, dziady i baby, dzieci.*
Asekuracyja **p.** *Kontrakt zabezpieczenia.*
Asygnacyja **p.** *Przekaz.*
Attynencyje p. *Przynależność.*
Aukcyja p. *Licytacyja.*
Austernicy (oberżyści) **970** i 1316.
Autor dzieła, **p.** *Usługi.*

B.

Babka 198, 211, p. *Współopiekun Dziadowie i Baby.*
Bankructwo p. *Konkurs.*
Belki prawo p. *Służebnictwa.*
Beneficium cedendarum actionum, p. *Ręczyciel,* competentiae, p. *Kompetencyja, utrzymywanie,* (sustentacyja) divisionis, p. *Ręczyciel, dział,* inventarii. p. *Posesyji, objęcie dziedzictwa,* ordinis. p. *Ręczyciel.*
Bezpieczeństwo prawne, 230.
Bezpłatne kontrakty. 864, p. *Jednostronnie obowiązujące.*
Bezrozumni 21, 48, 176, 191, 281, 270, 283, 310, 566, 567, 591, 865, **1494, 616,** 1308—1310.
Bezżenność 700.
Bielizna 679.
Bilans 239, 1200.
Biorący rzecz wygodzoną, p. *Wygodzenia kontrakt.*
Blondyny p. *Koronki.*
Bojaźń 55, 95, 870, 874, 875, 1487.
Borg 1063, 1032, 1033.
Borgowanie p. *Pożyczki kontrakt.*
Bożnica (Synagoga). 126.
Brak p. *Wady.*
Brat 259, **p.** *Rodzeństwo.*
Brzeg 407—412, **413.**
Brzemienność (Ciężarność). 58, 94, 121, 120, 121, 1243, 1328.
Budowla **340**—342, 343, **417,** 418, 419, **p.** *Budowanie, reperacyje.*
Budowanie 514—516, 1096, 1118, 1119, p. także *Budowla.*
Budynki 297, p. *Budowla, Budowanie, Dom.*
Bydlna zaraza p. *Zaraza.*
Bydlnego wygonu prawo, **p.** *Służebnictwo.*
Bydło 296, 499, 500, 924 do 928, 1101, **1321,** 1322, **p.** *Zwierz.*
Byt 923.

C.

Causa **p.** *Należytości poboczne.*
Cedens, Cesyja **p.** *Ustąpienie*

Cel **p.** *Zamiar.*
Cena 304, 305, **306,** 335, 378, 1331, 333, cena kupna, **p.** *Kupno* 1058, **p.** *Skrzywdzenie.*
Cessyja 1392—1399.
Chłopskie grunta, 433—434, 761.
Chłopski stan, 284, 761.
Chrześcijanin 593, 64, 768 do 769.
Chrztów księga, **p.** *Urodzin* księga *(Metryka).*
Choroba zaraźliwa, 53, 924 do 927.
Ciała ułomności, p. *Ułomności.*
Ciało **p.** *Towarzystwa, Gromady, Ukrzywdzenie* **na** ciele.
Cielesność **p.** *Obcowanie.*
Cierpienia opłacenie, **p.** *Uszkodzenie* na ciele.
Ciężaru oparcia prawo, **p.** *Służebnictwa.*
Ciężary intabulowane, 443, 563—606, 512—631, 923.
Ciotka 65.
Cła **p.** *Podatki.*
Cofnienie się od zapowiedzi, 45, 46, 862, 865, 918, 919, 920.
Collatio **p.** *Wrachowanie.*
Commixtio **p.** *Zjednoczenie.*
Commodatum, commodans, commodatarius, p. *Wygodzenia* kontrakt.
Condictio causa data, causa non secuta, 1048, ex turpi, vel injusta causa, 1174, indebiti; p. *Zapłata,* sine causa, 1435; ex lege, **p.** *Ustawa.*
Confusio **p.** *Zjednoczenie.*
Constitutum debiti alieni, 1349; p. *Cudzoziemcy, Obowiązki.*
Constitutum possessorium, **p.** *Odmiana prawa posiadania.*
Córka, **142, 175,** 1220 do 1224.
Cudze czynności, 1313 i następ.
Cudze rzeczy, 662, 456, 366 do 368, 923, 945, 403, 1036—1044.
Cudze obowiązki, 1349.
Cudzołostwo, 543, 770, 67, 94, 119; 109, 115—116, 135—136, 158.
Cudzoziemcy **p.** *Obcy.*
Culpa **p.** *Pomyłka, Niedbalstwo.*
Cultura p. *Gospodarstwa* prowadzenie.
Cyrkularny urząd, **79, 85** do 86, 124.
Cyrulik (Chirurg), 100, 879, 1163, p. *Usługi.*
Cytacyja). *Edykta.*
Cywilna ustawa **p.** *Ustawa.*
Cywilne prawo, **1,** p. *Prawo, Ustaw* księga *(Kodeks).*
Czynsz, 360, 633, 634, 1092, 1100, 1102. 1132, 1101, 1102, 1103, 1104, 1108, 1133, 1118, 1135, 1136.
Czas, 902—904; 29, 72, 75, 82, 96, 101, 115, 120—121; 24, 113—114, 277, 134, 138, 155—159, 163, 176,

194, 201, 239, 262, 258 do 259, 384, 389, 391, 392, 412, 439, 498, 599, 685, 862, 936, 924, 933, 967, 982, 1075, 1141, 1082, 1084, 1097, 1115, 1111, 1116, 1141, 1142, 1290, 1232, 1290, 1321, 1363, 1367, p. *Przewadnienie.*
Czasu upłynienie (Upływ), 527, 528, 1364, 1449, 468.
Cząstkowe upłaty, p. *Zaliczenia.*
Czeladź służebna, 1172, p. *Służące osoby.*
Część dziedzictwa, 532, 535, p. *Dziedziczna część (Porcyja).*
Członków uszkodzenie, p. *Ukrzywdzenia na ciele.*
Czwarta część falcydyjna, czyli trebeliana, 690, 608 i następ., 1253.
Czynności 1173, 1174, 1306 do 1310, 1313—1319, 1340.

D.

Danie zamiast zapłaty, 1413, 1414.
Daniny p. *Podatki publiczne, Podatki* także *Opłaty.*
Data (Datowanie) 578.
Datek za wiano, 1232.
Datio in solutum, p. *Danie* w zapłacie.
Darowizny 938, 939, 1381, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 1397, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 791, 1008, 1247, 1246, 1247, 1487.
Dekreta p. *Wyroki sądowe.*
Depozyt p. *Zachowania kontrakt.*
Deszczowéj wody prawo, p. *Służebnictwo.*
Descendentes i Ascendentes 65, 732, 734, 752—755, p. *Rodzice, Dziadowie i Baby; Dzieci.*
Deteryoracyje p. *Szkoda.*
Dezerter p. *Zbieg.*
Dezolacyje (Pogorszenia) p. *Szkoda.*
Dług (debitum) p. *Pretensyja, Zapłata, kompenzacyja (wzajemne potrącenie), Uchylenie* 173, 230, 788, 790.
Dłużna karta, p. *Dłużny rewers.*
Dłużna pretensyja, p. *Pretensyja.*
Dłużne rewersa. (Skrypta, obligi.) 1001, 229, 371, 1393, 677, 985, 991, 990, 1379, 1428.
Dłużny artykuł, 1415, 1416, 1429, 1430.
Dłużny zapis, p. *Dłużne rewersa publiczne*, p. *Kredytowe papiery.*
Dobra wola. 904, 1306, 1459.
Dobro powszechne, 365.
Dobroczynne kontrakty, p. *Jednostronnie obowiązujące.*
Dobroczynność p. *Darowizny.*

Dobro nieruchome, ruchome, p. te słowa: *Krajowe-Prywatne-Publiczne, Gminne dobro*, 287, 288, 290, *Ziemskie dobro. Grunta.*
Dóbr spólność p. *Spólnictwo* własności, 1233, 1234, 1235, 1236.
Dóbr panowie p. *Gruntowi panowie.*
Dóbr poddani p. *Gruntowi panowie.*
Dokumenta p. *Instrumenta.*
Dolus malus p. *Zamiar złośliwy: zdrada.*
Dochód p. *Majątek.*
Dochody (Renty) roczne, 530.
Dom, 31, 297, p. *Budowla.*
Domowe gospodarstwo, 91 do 92, 174.
Domowe sprzęty, 674, 231.
Domowe służebnictwa p. *Służebnictwa.*
Domownicy, 594, 1318.
Domniemane zezwolenie, 863, 1115.
Domniemanie prawne, 17, 23, 24, 25, 99, 138, 155, 156, 163, 209, 378, 323, 328, 356, 360, 372, 518, 529, 724, 725, 854, 857, 924—927, 908, 1110, 1203, 1232, 1237, 1290, 1297, 1029, 1030, 1033, 1106, 1158, 1415, 1416, 1427, 1428, 1429, 1430.
Doniesienie, 70, 82, 110, 189, 178, 217, 389, 398, 1108, 926.
Domanialne dobra, 1472.
Dopomnienie się, 1417, 1334, 1355, 1497
Dopełnienie kontraktu, 920, 903, 1379, 1413, p. *Zapłata, Czas, Miejsce, Sposób dopełnienia, Niedopełnienie.*
Dorobkowe towarzystwo p. *Wspólnictwo dóbr.*
Dorobek (nabycie), 1237, 18, 92, 903, 380, p. *Przyswojenie* sobie, *Przybycie, Oddanie, (Doręczenie) Intabulacyja, Dziedziczenia* prawo, *Przedawnienie.*
Dorosły p. *Małoletni.*
Dorosłość, 21, 148, 151, 246.
Dos p. *Posag.*
Dotalitia pacta p. *Małżeńskie kontrakty.*
Dozór p. *Staranie.*
Dożywocia prawo, p. *Małżeńskie kontrakty, Intercyzy.*
Dozwolone społeczeństwa, p. *Społeczeństwa.*
Dożywocie, p. *Małżeński kontrakt.*
Dożywotni dochód, 1284, 1285, 1286.
Drogie stroje, p. *Ozdoby kosztowne i Strój.*
Droga czyli jezdnéj drogi prawo, p. *Służebnictwa.*
Drzewo, 421, p. *Gałęzie.*
Drzwi ślepe, 855.
Dwustronnie obowiązujące kontrakty, 864, 915.
Duchowni, 63, 94, 195, 281, 761, 539, p. także *Zakonne* osoby.

Dymnik p. *Służebnictwa.*
Dyspensa, 83—87, 88, 120, 252.
Dyspensa p. *Uwolnienie, Przywileje.*
Dziad, 198, p. *Dziadowie i Baby.*
Dziadowie i Babki, 42, 143, 1220, 1231, 738—740.
Dziad (Podział) p. *Odpowiedzi powinność wspólna,* (Correalitas), 1359, 554 do 563, p. także *Następstwo ustawowe,* 839—849, 1192 do 1197, 1215, 1481.
Dzieci, 21, 22, 274, 22, 23, 310, 865, 1308—1310, p. *Niedorośli, Małoletni.*
Dzieci (liberi), 42, 681, 28, 762, 138, 160—161, p. *Rodzice, Ojciec, Ojcowska władza,* 146, 1220—1224, 1231, 1257, 140, 148, 149, 151, 152, 154, 105—108, 112, 121, 195, 281, 732 do 734, 951, p. *Legitymacyja,* 160, 161, 162, 752, 753, 779, 780, 954, p. *Wychowańcy,* 155—158, 165 do 171, 156, 159, 157—158, 165, 166, 166—171, 162, 163, 164, 754, p. *Legitymacyja,* 160, 752, 753, 755, 1286, 1495, 594.
Dziecinne prawa, 1458, 1481, 1495, p. *Dzieci.*
Dziedzic, 532, 547—550, 564, 594, 602, 534, 727—728, 1253, p. *Małżeński kontrakt,* 822, 918, 955, 1022, 1070, 1071, 1073, 1162, 1169, 1207—1209, 1211, 159, 171, 1418, 1463, 529, 1337, 822.
Dziedzic podstawiony, p. *Kolejni dziedzice.*
Dziedzica oświadczenie (Deklaracyja), 799, 800, 801 do802, 803—805, 806, 807, 808, 809, 810, 1008.
Dziedzictwa spadek, 536, 703.
Dziedzictwa objęcie p. *Dziedzica oświadczenie (Deklaracyja).*
Dziedziczenia zdolność, 538, 545, 546, 540—544.
Dziedziczenia prawo, cz. II. rozdz. 8. 531, 532, 533 do 534, 535, 536—537, 539 do546, 540—544, 545, 546, 547—550, 551, 809.
Dziedzictwo (Sukcesyja), 532, 536—537, 547, 554—559, 797, 879, 197, 233, 1008.
Dziedzica przystąpienie do dziedzictwa, p. *Posesyji wzięcie sukcesyji.*
Dziedzictwa użytkowanie, p. *Dziedzica oświadczenie (Deklaracyja).*
Dziedzictwa przyznanie, p. *Posesyji wzięcie sukcesyji.*
Dziedzictwa (masy sukcesyjonalnéj) wierzyciele, 811, 812, 1445, 1282.
Dziedzictwa kupno, 1268, 1278—1283.
Dziedzictwa skargi (pozwy o sukcesyja), 823—824.
Dziedzictwa dłużnicy, 1282.
Dziedziczna część (Porcyja), 532, 554—556, p. także

Następstwo (Sukcesyja) prawne.
Dziedzictwa wydanie, p. *Posesyji wzięcie sukcesyji.*
Dzień spadku prawa dziedzictwa i zapisu (legatu), 545, 684, 703.
Dzień, 80, 684—687, p. *Moment,* 902, 903, p. *Śmierci dzień.*
Dzierżawca, 1120—1121.
Dzierżawne, wieczysto-dzierżawne i wieczysto-czynszowe kontrakty, część II., rozdział 25, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1096—1098, 1100—1102, 1103, 1104—1108, 1109 do 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 233, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1129, 1130, 1131, 1132, 1133, 1134, 1135, 1136, 1137, 1138, 1139, 1140—1142, 1143, 1144, 1145, 1147, 1148—1150.
Dzieło (robota), p. *Budynki,* p. *Usługi.*
Dzierżyciel, 309, 318, 319, 384, 375, p. *Posiadanie.*

E.

Edykta (przywołanie, ogłoszenie), 115, 172, 251, 273, 113, 277, 390, 397, 813, 814, 815.
Ekwipaż (zaprzęg), 679.
Emancypacyja, p. *Wypuszczenie.*
Erekcyja p. *Nadawcze listy.*
Ewikcyji dopełnienie, p. *Rękojmia (ewikcyja).*
Eksekutor p. *Wykonawca.*
Expromissio p. *Zapłaciciel, Przekazanie (asygnacyja).*
Ekstabulacyja p. *Wymazanie.*

F.

Fabryka, 31, 233.
Fabrykanci, 995.
Faktorstwa kontrakt, p. *Przedania rozkaz.*
Faktor, p. *Usługi.*
Fallimentum p. *Konkurs.*
Fałszywe udawanie, p. *Udawanie.*
Familija, 40, 529.
Familijny fideikomis p. *Fideikomis.*
Familijne imię, 70, p. *Imiona.*
Familijne prawa, rozdział 2 i 3 części I., 43, 146, 165, 182, 183, 160, 162, 1458, 1481.
Familijne fundacyje, 849.
Familijne stósunki, 15, 44.
Fant, 448, p. *Zastaw.*
Fides bona, p. *Rzetelność.*
Fideikomis (powierzchnictwo familijne), 618, 619, 620, 621—626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640—642, 643, 644, 645, 646, 1477.
Fideikomisowa substytucyja, p. *Kolejni dziedzice.*

Finansowe przedmioty, p. *Przedmioty.*
Firma 1028, 1201.
Fiscus, 97, 115, 1472, 1485.
Forma, 883—887, 1432, 1433, p. *Uroczystości.*
Fundacyje, 646.
Fundator fideikomisu, 619, do 628.
Fundusz p. *Główny fundusz.*
Fungibilis res, p. *Znikomy.*
Furmani, 970, 1316, 1031.

G.

Gałęzie, 422.
Gaszące ogień narzędzia, 297.
Gatunek p. *Zapis (Legatum).*
Gazety p. *Edykta.*
Genus p. *Gatunek.*
Geograficznych kart rozprzedawanie, p. *Usługi.*
Główna rzecz p. *Przynależność, Przybycie, (Przyrostek).*
Główny fundusz towarzystwa, 1182, 1183, 1192, 1184, 1189, 1197, 1215, p. *Wspólnictwo dóbr.*
Główna własność, p. *Własność, Dzierżawny kontrakt,* 629.
Główny majątek, p. *Główny fundusz.*
Głusi, 591.
Głosów większość, 833—842, 1118.
Głuchoniemi, 275.
Głupcy p. *Bezrozumni.*
Gotowizna, 680, 230, p. *Pieniądze.*
Gospodarze p. *Austernicy.*
Gospodarstwo, 296.
Gospodarskie sprzęty, 1101.
Granice, 845, 850, 851—853, 854—858.
Gromady, (zgromadzenia), 21, 27, 337, 529, 867, 529, 1023, 1472, 1485, 1482, p. *Towarzystwa, Statuta.*
Gromadzkie dobro, i *Gromadzki* majątek, 288, 1472, 1485, p. *Dobro.*
Groźba p. *Bojaźń.*
Grunta, 295, 296, 31.
Gruntowe księgi, p. *Księgi publiczne.*
Gruntowe służebnictwa, p. *Służebnictwo.*
Gruntowe prawa, 298.
Gruntowi panowie, 1146.
Gruntowy zastaw, 448, p. *Zastawu prawo i Zastawu kontrakt.*
Gry, 1272, 1432, 1433, 1274.
Grzeczność p. *Prożba, Wygodzenie na prożbę (Praecarium).*
Gwałt, 19, 344.

H.

Handel, 31, 233, 239, 252.
Handlarz p. *Kupcy.*
Handlowe i wekslowe interesa, p. *Patent obwieszczający.*
Handlowe towarzystwo, p. *Wspólnictwo dóbr,* 1179, 1203, 1204, 1207, 1214 do 1216.
Handlowi słudzy, 1027-1033.

Herby, 92, 146, 854.
Holographum p. *Własnoręczny.*
Honorarium p. *Nagroda.*
Honoru skrzywdzenia, p. *Skrzywdzenie.*
Hurtem, 930, 1049, 1064, 1099, p. *Dziedzictwa kupno.*
Hypoteka, 448, p. *Zastawu prawo.*
Hypotekowane pretensyje, 1398, 512.
Hypoteczne księgi, p. *Księgi publiczne.*

I.

Illata et invecta, p. *Wniesione rzeczy.*
Instancyja p. *Zwierzchność, Sędzia, Sąd, Cyrkularny Urząd, Krajowe rządy (Gubernijum).*
Instrument (Dokument, Dekret), 206, 212, 262, 229, 434, 844—849, 1387.
Instrumenta p. *Dokumenta, Prawne dowody.*
Intabulacyja, 431, 439, 445, 446, 1498—1500, 440, 441 do 443, 446, 1443, 1446, 1467—1477.
Intercyza p. *Małżeństwo, Małżeński kontrakt.*
Interesa polecone, 1003, 1008, 233, 1027, 1033, p. *Losowe kontrakty,* p. także *Pełnomocnictwo, Usługi.*
Interesami kierujący, 1003, 1299, 1312.
Interesami kierowanie bez zlecenia, 1035—1040, p. *Pełnomocnictwa kontrakt.*
Interesa sprawujący, p. *Posłowie.*
Indebitum, p. *Zapłata.*
Intercessio p. *Zobowiązanie się.*
Interesse 912, 913.
Interpretatio p. *Tłumaczenie.*
Intrat pobieranie, p. *Użytków pobieranie.*
Intencyja, złośliwa, 1294, 1323, 1324, p. *Szkody wynagrodzenie.*
Inwentarz (Inwentacyja), 223, 223—226, 518, 627, 802, 803, 804, 1178, 1109, 1110, 802, 820, 821.

J.

Jeden za wszystkich i wszyscy za jednego, p. *Correalitas (Wspólnictwo obowiązku).*
Jednostronnie obowiązujące kontrakty, 864, 915.
Jedyny zapłaciciel, p. *Zapłaciciel.*
Jezdnéj drogi prawo, p. *Służebnictwa.*
Język, 951.
Jura merae facultatis, 1459, 1481, 1482.

K.

Kaduk p. *Sukcesyja bez dziedzicc.*
Kameralne przedmioty, p. *Przedmioty.*

Kameralne dobra, 1472.
Kapitał, 233, 234, 235, 236, 227, 510, 1338, p. także *Pretensyja, Główny fundusz.*
Kara, 1338, p. *Wynagrodzenia kontrakt, (Kara konwencyjonalna, Vadium).*
Kara za niedotrzymanie, 909—911.
Karmienie p. *Utrzymywanie.*
Kasy p. *Krajowe kasy.*
Katolicy, 111, p. *Niekatolicy.*
Kaucyja p. *Zabezpieczenie.*
Kazirodztwo, 543.
Klęski p. *Przypadki.*
Klasztorne duchowieństwo, p. *Zakonne osoby.*
Kobiece potomstwo, 626.
Kobietu, 192—281, 591, 597, 1349.
Kodycyl, 553, p. *Oświadczenie ostatniéj woli.*
Kompensacyja (wzajemne potrącenie), 1438—1440, 1443, 1441—1442, 1109.
Kompetencyja, 1354, 947.
Kompozycyje muzyczne, p. *Usługi.*
Kolejni (podstawieni) dziedzice, rozdział 10, cz. II. Substytucyja pospolita, 604—607, fideikomisowa, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615—617, 702, p. *Fideikomis.*
Kolejny dłużnik, 1346.
Konieczna obrona, 19.
Konsens na intabulacyją, 433—435.
Konkurs, 1024, 1210, 1226, 1262, 1260, 1261, 1356, 470, 1439.
Kontrakt p. *Umowa.*
Konwencyjonalna kara, p. *Vadium (Warunek kontraktu wynagrodzenia).*
Konieczni dziedzice, 762 do 764, p. *Obowiązkowa część*, 1254.
Konie, 925.
Korporacyje p. *Gromady.*
Klejnoty, 229, 678, p. *Ozdoby kosztowne.*
Koronki, 679.
Korzenie, 420, 422.
Kościelne dobra, 1472, 1485.
Kosztowne rzeczy, 229.
Koszta p. *Nakład*, także *Pogrzebowe koszta, Wychowanie.*
Krajowy p. *Krajowy obywatel, Krajowe obywatelstwo.*
Krajowe daniny, p. *Daniny.*
Krajowe ustawy, p. *Statuta.*
Krajowe rządy, 76, 79, 83 do 87, 181, 398.
Krajowe urządzenie, 1142, 1146.
Krajowe podatki, 694.
Krajowi obywatele, 4.
Krajowe obywatelstwo, 28, 30, 32.
Krajowe kasy, **1441.**
Kraj, 4.
Krajowe Loteryje, 1247.
Kraju Najwyższa Głowa, p. *Najwyższa Głowa kraju* (Monarcha).

Krajowe papiery, p. *Kredytowe papiery.*
Krajowy majątek, 287, 290, 1472.
Krewniactwo p. *Pokrewieństwo.*
Krewni, 178, 217, 189, 198, 211, 259, 221, 251, 252, 682, 730—751.
Kredytowanie, 1031—1033, p. *Pożyczki kontrakt.*
Kredytowe papiery publiczne, 680, p. *Obligacyje publiczne, Papierowe pieniądze.*
Kreda p. *Konkurs.*
Książka, 1033.
Książek rozprzedawanie, p. *Usługi.*
Książek przedrukowanie, 1171.
Księgi publiczne, 321, 322, 431—443, 445, 444, p. *Intabulacyja i Prenotacyja*, także *Urodzin, ślubów księgi.*
Księgi miejskie p. *Księgi publiczne.*
Kupcy, 995, 1430, 1410, 1027 do 1033, p. *Rzemieślnik.*
Kupno, 1008, 1120—1121, 1158, p. *Spodziewanéj rzeczy kupno, Dziedzictwa* kupno, *Kupna kontrakt.*
Kupiec lepszy, 1083, 1084, 1085.
Kupna cena (pretium), p. *Cena.*
Kupna kontrakt, rozdział 24 części II., 1053, 1054, 1055, 1056—1058, 1059—1060, 1061, 1062—1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1070, 1071, 1072, 1079, 1080—1082, 1083—1085, 1086—1088, 1089, 1158, p. *Losowe kontrakty.*
Kupczyki, p. *Handlowi słudzy.*
Kunszt, 1299.
Kunsztu świadomi, p. *Kunszt, Rzeczy świadomi.*
Kuratela p. *Kurator.*
Kurator, 188, 269, 188, 113, 121, 270—279, 690, 811, 280, 281, 282, 283, 630, 1210, p. *Sieroty.*
Kux, 1277.
Kwit, 1426, 1407, 1428, 1427, 1429, 1430.

L.

Laesio enormis, p. *Skrzywdzenie.*
Las, 511, 503.
Laudemium p. *Opłaty dla odmiany.*
Legatum, Legataryjusz, Legowanie, p. *Zapis.*
Legataryjusz, 535, 594, p. *Zapis*, 812, 1282, 1445.
Legityma p. *Obowiązkowa część.*
Legitymacyja, 160, 161, 162, 752, 753, 756, p. *Dzieci.*
Lekarz, 879, 100, 157, 273, 283, 567, 1163, p. *Usługi, Biegli w rzeczy.*
Lenność, 559.
Lenna opłata p. *Opłaty dla odmiany.*
Lichwa, 1000.

Licytacyja, 231, 367, 1076, 461—463, 935, 840, 843, 1215.
Liquidum p. *Należny*.
Linie pokrewieństwa i powinowactwa, 41, 730, p. *Fideikomis*.
Litis denuntiatio p. *Rękojmia, (Ewikcyja)*.
Liwerauci, 1163, p. *Usługi*.
Locatio, condutio operarum, vel operis, p. *Usługi*.
Locatio, conductio rei, p. *Dzierżawny kontrakt*.
Los, 835—840, 1273.
Losowe kontrakty, część II., rozdział 29, 1267, 1268, 1269, 1270, 1271, 1272, 1273, 1274, 1275, 1276, 1277, 1278—1283, 1284 do 1287, 1288—1291, 1292.
Loteryja p. *Krajowe Loteryje*.
Lucrum cessans p. *Ubytek*.

Ł.

Ładunki, 426, 970, 1316.

M.

Majątek p. *Rzecz*, 287, 288, 944.
Majątku oddział, p. *Oddział*.
Majorat, 620, 919.
Majorennitas p. *Pełnoletność*.
Meklerzy (stręczyciele), 996, 1000.
Małoletni, 21, 49—53, 95, 96, 106, 151, 175, 187, p. *Opieka*, 191, 231, 243, 244, 246—248, 252, 251, 271, 272, 569, 591, 597, 865—866, 1494, 1495, p. *Sieroty, Opieka*.
Małżeństwo, rozdział 2, części I., 44, 45, 46, 47, 48 do 53, 54, 55—59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69—74, 75—82, 83—88, 89, 90, 91, 92, 93, 94—102, 103—110, 111—122, 123, 124—125, 126, 127—131, 132, 133—136, 1222, 1382, p. *Małżeński kontrakt*.
Małżeństwa zapowiedzi, p. *Zapowiedzi*.
Małżeński węzeł, 111, 62, 94.
Małżeńskie układy, p. *Małżeński kontrakt*.
Małżeństwa dyspensa, p. *Uwolnienie*.
Małżeńskie oświadczenie, 75 do 79, 80—82, 88, p. także *Żydostwo*.
Małżonkowie, 89, 90—92, 118—121, p. *Małżeński kontrakt*, 757—759, 796, 1237, 1238, 1239, 1240, 1241, 1260—1262, 1495, 594, p. *Małżeński kontrakt, Małżeństwa rozłączenie (Seperacyja), Małżeństwa rozwód, Małżeństwa nieważność*.
Małżeństwa przeszkody, 48 do 54, 55—59, 60—68, 69—82, 119, p. *Żydostwo*, p. *Dyspensa*, 99, 160.
Małżeński kontrakt (Intercyza), rozdz. 28, części II., 1217, 1218, 1219, 1220, 1221, 1222—1223, 1224, 1225—1236, 1227—1229, 1245, 1230, 1231, 1245, 1232, 1233, 1234—1235, 1236, 1237—1241, 1242 do 1244, 1245, 1246, 1247, 1248, 1249—1250, 1251, 1252—1253, 1254, 1255 do 1258, 1259, 1260—1262, 1263, 1264, 1265, 1266.
Małżeńskie prawa, p. *Małżeństwo, Małżeński kontrakt*.
Małżeństwa rozłączenie (separacyja), 93, 103—106, 107, 199, 110, 108, 142, p. *Małżeński kontrakt*.
Małżeński ślub, p. *Ślub*.
Małżeństwa rozwód, 62—93, 111, 112—114, 115—116, p. także *Żydostwo*, 117, 118, 119—120, 122, 142, p. *Małżeński kontrakt*.
Małżeństwa nieważność, 94, 95—96, 97—102, 122, 160, p. *Małżeński kontrakt*, 1382, p. także *Małżeństwa przeszkody, Małżeństwa rozwód*.
Małżeństwa ogłoszenie, p. *Zapowiedzi*.
Małżeństwa przyrzeczenie, p. *Zaręczyny*.
Małżeńska umowa, 879, p. *Małżeństwo, Małżeński kontrakt*.
Małżeństwo drugie, p. *Ponowienie małżeństwa*.
Małżonko-bójstwo, p. *Zabójstwo*.
Mąż, 91, 260, 1247, 1260 do 1262, p. także *Małżonkowie*.
Marnotrawcy, 21, 273, 283, 173, 251, 176, 568, 718, 773, 865, 866, 1210, 1241.
Materyjały, 416, 1157, do budowli, p. *Budowla*.
Mandatum p. *Pełnomocnictwo*.
Matka, 141, 142, 143, p. także *Rodzice i Dzieci*, 158, 197, 198, 205, 206, 211, p. *Spółopiekun*, 255, 259, 181, 164, 165, 167—171, p. także *Rodzice, Dzieci i Przysposabiająca matka*.
Meble (Mobilija), p. *Ruchomości*.
Melioracyje, p. *Nakład użyteczny*.
Mianowanie dziedzica, 564.
Miedze p. *Płoty*.
Miara, 905, p. *Oddanie*, 944, 947, 950—954.
Miesiąc, 902.
Miejsce, 578, 902, 905, 919, 1420, p. *Zapłata*.
Miejscowa zwierzchność, 86, 126, 389—394.
Miejskie księgi, p. *Księgi publiczne, Intabulacyja, Prenotacyja*.
Mieszkania, miejsce oblubieńców, 70, 80, 1420, 71, 82.
Mieszkanie, 29, 34, 92.
Mieszkanie, 521, 522, p. *Służebnictwa*.
Milczenie, 776, 780—782.
Młyny, 419.
Mnich p. *Zakonne osoby*.
Modus p. *Rozkaz*.

Moneta, 986.
Monet gatunki, 905, p. *Oddanie, Pożyczka.*
Moment (punkt czasu), (termin), 3, 261, 545, 546, 578, 704—708, 1135.
Morskich szkód nagrodzenie (Bodmerey), 1292.
Morskie niebezpieczeństwa, 1292; p. także *Okręt, Żegluga.*
Monarchiczne prawa, 1456, 1457, 1472, 1485.
Monarcha p. *Najwyższa głowa kraju, Legitymacyja, Przybranie* zamiast dziecięcia; *Fideikomis*, 289.
Możność, 904.
Mora p. *Uchybienie, (Opóźnienie).*
Moco-dawca (pryncypał), p. *Pełnomocnictwo.*
Możność odebrania pretensyji, 1397—1399.
Mury sąsiadów, 854—858.
Mutuum p. *Pożyczki kontrakt.*

N.

Nadbrzeżnictwa prawo, 388.
Nadawcze listy, 1128.
Nadużycie ojcowskiéj lub opiekuńczéj władzy, 178, 217.
Nagły przypadek, p. *Interesami kierowanie.*
Nagroda, 266, 267, 879, 391 do 393, 403, 690, 940 do 941, 696, 1004, 1013, p. także *Datek.*
Nagrodzenie szkody, p. *Szkoda*
Najem p. *Dzierżawny kontrakt.*
Najęcie p. *Usługi.*
Nakład, 331—336, 391—396, 403, 483, 487, 641, 690, 824, 837, p. *Obrócenie, Pocesyja*, p. *Wychowanie*, p. *Pogrzebowe koszta.*
Należność pretensyji, 1397.
Należny, 1438, 1429.
Namyślenia się czas, 918.
Naprawy p. *Reparacyje.*
Naprawy p. *Nakład użyteczny.*
Naprzód zapłacenie, 997, 1102, 1242, 1285, 1418.
Naprzód zapis (nadzapis) dla dziedzica, 648.
Następstwo na dziedzictwo prawne, rozd. 13, cz. II., 727, 728, 729, 730, 731, 732—732, 735—737, 738 do 740, 742—743, 744 do 747, 748—750, 751, 752 do 753, 754, 755, 756, 757 do 759, 1258, 1266, 760, 761, 619—626, 790—794.
Następca, 1463, 1467, 1493, p. *Dziedzic.*
Naturalne ziemiopłody, 405.
Najmowanie p. *Usługi.*
Najmu pieniądze, p. *Czynsz.*
Najmu i arendy cena, p. *Czynsz.*
Najwyższa głowa kraju (Monarcha), 20, 1456, 1457, 1472, 1485.
Nazwanie lub opisanie niedokładne, 571, p. także *Mianowanie.*

Nazwisko, 92, 146, 165, 182, 580, 886.
Negotiorum gestio, p. *Interesami kierowanie.*
Nędza, 947.
Niebezpieczeństwo, 1048, 1049, 1064, 1425, p. *Zabezpieczenia kontrakt, (Asekuracyji) zabezpieczenie (kaucyje).*
Niechrześcianie, 64, 94, 593.
Niedołężni na umyśle (głupowaci), 21, 48, 270, p. *Bezrozumni, Sieroty.*
Niedbalstwo p. *Pomyłka.*
Niedopełnienie kontraktu, 919.
Niedokładny, 869.
Niedostatek, 768.
Niedozwolony, 878, p. także *Warunek, (Kondycyja) Towarzystwa, Obyczaje, Umowy, (Kontrakty).*
Niedorośli, 21, 48, 310, 569.
Nieformalne ostatniéj woli rozporządzenia, 601.
Niekatolik, 71, 71, 77, 115 do 122, p. *Religija, Żydowstwo.*
Niezdolni i niezdolni prawa dziedzictwa, 540—546.
Niemi 591, p. *Głuchoniemi.*
Niemożność dopełnienia powinności małżeńskiéj, 60, 94, 99—101, p. *Niezdatność.*
Nienarodzeni p. *Dzieci, Potomstwo.*
Nieostrożność, 1324.
Nieoszacowane rzeczy, 303.
Nieodwołalny, 946, 947—956.
Nieobecni, 21, 24, 176, 194, 281, 276, 249, 862, 1425.
Nieobecność posiadacza, 352, 1425, 1475, 1496, 1356, 1365.
Nieprzyjaźń, 193, 281, p. *Wstręt.*
Niepodzielne prawo i *niepodzielny* obowiązek wielu p. *Odpowiedzi powinność wspólna (Correalitas).*
Niepodolne lub niedozwolone warunki 689, 878, 882, 897, 898.
Niepodobieństwo dopełnienia, 1447.
Niepodzielna rzecz, 888 do 890, p. także *Odpowiedzi powinność spólna (Correalitas).*
Nieruchome rzeczy, 293, 294 do 297, 388, 225—227, 132, 300, 312, 321, 321, 322, 431—445, 612, 933, 1467, 1468, p. *Intabulacyja.*
Nierozważne interesa, p. *Losowe kontrakty.*
Nieślubny p. *Dzieci.*
Nieszczęsne wypadki, p. *Przypadki.*
Nieurodzaj, 1104, 1108.
Nieużywanie jakowego prawa, 351.
Niewola osobista, 16.
Niewdzięczność, 948, 949.
Niewyraźne oświadczenie, 915.
Nieważność małżeństwa, p. *Małżeństwa nieważność,*

Oświadczenia ostatniéj woli, p. *Oświadczenie ostatniéj woli*, kontraktów, p. *Umowy (Kontrakty)*.
Niewiadomość praw, 2.
Niewiasty p. *Kobiety*.
Nieżywo narodzeni, p. *Dzieci*.
Nieznajomy, 1425.
Niezdatność do zawarcia ważnego małżeństwa, p. *Małżeństwa przeszkody, Niemożność* do opieki i kurateli, 191—194, 281, 187, 192, 181, 191, 865, p. *Zdolność*, 1365.
Niezmysłowe rzeczy, 292.
Nieznikome rzeczy, 301.
Niezrozumiałe warunki, 697, 869.
Novatio p. *odnowienia kontrakt*.
Novi operis nuntiatio, p. *Budowla*.
Nullitas p. *Nieważność*.

O.

Obchodzenie się przystojne, 90.
Obcowanie nieślubne, 163.
Obcy, 29—31, 33, 34—37, 51, 192, 281.
Obelga p. *Ukrzywdzenie*.
Objęcie sukcesyji, p. *Wzięcie w posiadanie sukcesyji*, 29.
Obietnica, 861, 862, 865 do 868, 881, 882, 886—896, p. także *Umowa (kontrakt), Przyjęcie obietnicy*.
Oblatio debiti, p. *Złożenie*.
Obligacyje publiczne, 985, 990, p. *Dłużne zapisy*.
Oblubieńców podarunki, 1247.
Oblubieńcy, 71, 72, 74, 78, 79, 84, p. także *Żydowstwo*.
Obowiązujące kontrakty, p. *Dwustronnie obowiązujące*.
Obowiązkowa część (zachowek), rozdz. 14, części II., 762—764, 765—766, 767, 768—783, p. *Wydziedziczenie*, 774, 775, 776—782, 783, 784—786, 787—789, 790—794, 795, 796, 804, 812, 951, 952, 1487.
Obowiązkowi przeciwna darowizna, lub oświadczenie ostatniéj woli, p. *Obowiązkowa część*.
Obowiązki, 1298, 1343, 1350 do 1352, p. *Wspólny*, także *Dopełnienie, Zobowiązanie się*.
Obrona konieczna, 19.
Obrona małżeństwa, 97, 114 do 115.
Obrócenie jakowéj rzeczy na pożytek drugiego, 1041 do 1044, p. *Nakład*.
Obstalowanie jakiéj roboty, p. *Usługi, Pełnomocnictwo*.
Obwieszczenie, 2—3, p. *Edykt*.
Obwieszczone członki towarzystwa handlowego, 1204, 1214.
Obwieszczenie małżeństwa, p. *Zapowiedzi*.
Obyczaje, 26, p. *Życie złe*.
Obywatel p. *Krajowy obywatel*.

Obywatelstwa prawo, p. *Krajowe obywatelstwo*.
Oczekiwacze fideikomisów, p. *Fideikomis*.
Odbyt, 503, 311, 355, 448, 653, 878, 880.
Odciągnienie, 690—693, 694.
Oddalenie się, 1365.
Oddanie, rozd. 5 cz. II., 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 905, 1420, 322, 348, p. *Posiadanie wzięcie sukcesyji*.
Oddziału prawo w sukcesyji, 812.
Odkupu prawo, 1068, 1069, 1070.
Odmiana p. *Przemiana, Zerwanie*.
Odmiana ostatniéj woli, p. *Uchylenie, (Zerwanie)*.
Odmiana prawa posiadania, 319, 936, p. *Przemiana*.
Odnowienie dzierżawy, 1114 do 1115.
Odnowienia kontrakt, 1377, 1378, 1379, 894.
Odpłata, 1184, p. *Nagroda*.
Odpłatne kontrakty, 864, p. *Dwustronnie obowiązujące*, 921, 923—935, 1008.
Odpowiedzialność, 550, 820, 821, 891, 892, 893—896, 1203, 1302.
Odprzedania prawo, 1071.
Odpowiedzialność opiekuna, kuratora, lub opiekuńczéj zwierzchności, 264, 265.
Odpuszczenie p. *Przebaczenie*.
Odrachowanie p. *Kompensacyja*.
Odstanowienie, 406.
Odsypisko, 411.
Odwołanie, 76, 724, 725, 806, 628, 862, 946—956, 1020, 1404.
Ofiarowanie zapłaty, p. *Złożenie długu sądowe*.
Ogniowa szkoda, 1104 do 1108.
Ogół rzeczy, 302, 427.
Ograniczenie ostatniéj woli, rozdział 12 części II., 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704—706, 707—708, 709—712, p. *Uchylenie*.
Ojciec, 138, 156—158, 141, 142, 146, 147, p. *Ojcowska władza*, 196, 211, 193, 156—159, 163, 164, 166 do 167, 168, 169, 166, 1458, 1481.
Ojcowska władza, 147, 59 do 63, 148, 149—151, 152, 166, 172—177, 174, 176, 177, 178, 183, 185.
Ojcowstwo dziecięcia nieślubnego, 163, 164.
Ojczymowie, 66.
Okapu prawo, p. *Służebnictwa*.
Okna prawo, p. *Służebnictwo*.
Okręt, 24.
Okrętu pan, 1027—1031.
Opanowanie (Occupatio), p. *Przyswojenie sobie*.
Opatrzenie p. *Utrzymanie*.
Opieka praw, 21, 22, p. *Opieka, Kuratela, Przedawnienie*.

Opatrzenia zakłady, 1287.
Opieka p. *Opieka, Spółopiekun.*
Opieka rozdział 4 części I., 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212—215, 216, 217, 218, 219—221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 1219, 1250, 233, 234, 235, 236, 1245, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 106, 181, 246—248, 249, 250, 251, 252, 253, 254—256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 268, 265, 266, 267, 268; *o kurateli*, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 267—278, 279, 280, 281, 282, 283, 284.
Opiekuńcza zwierzchność, p. *Opiekuńczy sąd.*
Opiekuńcza księga, 207, 208.
Opiekuńczy sąd, 189, 189, 190, 209, 191—195, 201, 203, 200, 202, 204, 205, 206, 210, 219—221, 222—227, 216, 231—235, 238—241, 262, 247, 252—260, 251, 252, 265, 266, 267, 217, 268, 207, 208, p. także *Opieka.*
Opuszczenie p. *Zrzeczenie się, Czynsz.*
Opuszczenie, 362, 388, p. *Małżeński kontrakt.*
Opóźnienie p. *Uchybienie.*
Oprawa, 1230, p. *Małżeński kontrakt.*
Opłaty, 1142.
Osierocieli p. *Sieroty.*
Osiadłość p. *Zamieszkanie.*
Osądzenie przypadku głównego, p. *Rozsądzenie.*
Osobie przynależąca bielizna, p. *Bielizna.*
Osoba, 16, 57, 570—561, 873—875, 529, p. *Osób prawa, Towarzystwo, Gromady.*
Osób prawa, 307, rozdz. 1 części I., 15, 16, 17, 19 do 20, 21—23, 24—25, 26—27, 28, 29—31, 32, 33—38, p. *Cudzoziemcy (Obcy)*, 39, 40—43, p. *Familijne prawa, Osób prawa*, 1458, 1401, 1342.
Osobiste służebnictwa, p. *Służebnictwa.*
Osobiste prawa, 442, 531.
Osoby uprzywilejowane, p. *Uprzywilejowane.*
Ostatnia wola, p. *Oświadczenie ostatniéj woli.*
Ostateczny rachunek, 262.
Oświadczenie woli, 863, 869 do 876, 69, 94, 75—79, 8, p. *Wieloletność*, 428.
Oświadczenie ostatniéj woli, rozdział 9 części II., 552, 553, 554—558, p. *Dziedzictwo, (Sukcesyja)*, 559, 560—563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570—572, 573, 574, 577, 578—584, 585—586, 587—590, 591 do 596, 597—600, 601, 602, 542, 1383, 1487, p. *Ograniczenie, Uchylenie ostatniéj woli, Testament.*
Oszacowanie, 222—226, 303 do 306, 784.
Oszpecenie p. *Ukrzywdzenie.*
Owce, 925 i następ.
Ozdoby kosztowne, 678, 1247.
Oznaczona wyraźnie rzecz, 660, 661, 685, 686.

P.

Pan, 1027—1033, 1172.
Pana nie mające rzeczy, p. *Wolne.*
Państwo p. *Pan.*
Papierowe pieniądze, 986, p. także *Kredytowe papiery.*
Parafija, 71—82.
Parkany p. *Płoty.*.
Pasterz (Proboszcz), 70—78, 80—82, 86, 87—88, 104, 107, p. *Małżeństwo, Rabiny, ślubów księgi.*
Pastwiska bydlnego czas, p. *Służebnictwa.*
Pastwiska prawo, p. *Służebnictwa.*
Patron p. *Pełnomocnictwo.*
Pauliana actio p. *Wierzyciel.*
Pełnomocnictwo, rozdział 22 cz. II., 1002, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1008, 1009—1013, 1014—1016, 1017—1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027—1033, 1034, 1035, 1036, 1037—1039, 1041—1044, 76, 960.
Pełnomocnik p. *Pełnomocnictwo.*
Pełnoletność p. *Wieloletność.*
Perły p. *Klejnoty.*
Pertynencyje p. *Przynależność.*
Pierworodztwo p. *Primogenitura.*
Pieniądze gotowe, 230, 371, 510, 986, 1008, 1046, 1055, 1092, 638.
Pieniężna pożyczka, 986.
Pieniężne kary, 548, 131, p. *Wynagrodzenia suma, (kara konwencyjonalna), (Vadium).*
Pieniędzy sztuki p. *Monet gatunki.*
Pieniężne wypłaty p. *Patent obwieszczający.*
Pielęgnowanie ciała dzieci, 141.
Pieczęć, 966.
Pieczętowanie, 578, 579, 884.
Pień, 421.
Pierwszeństwa do kupna prawo, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077—1079, 1140—1141.
Pierwszeństwa prawo wierzycieli, 470.
Pijaństwo, 566, p. *Zmysłów pomieszanie.*
Pilność, 151, 246, 228, 1297 do 1298, 1299.
Pismo pierwotne, 581—383, 885.
Pisarz ostatniéj woli, 581, 595.
Pisarz (Autor), p. *Usługi.*

Pismo, 883, 884, 943, 1001, 580, 886.
Pisany, 883, 943, 884, 885, 886, 887, 578—584.
Plenipotent p. *Pełnomocnictwo.*
Pleban p. *Pasterz.*
Plenipotencyja (pełnomocnictwo), 1005, 1006, 1007, 1008, 76, 1017, 1017 do 1019, 1020, 1026, 1027 do 1033, 1034, p. *Pełnomocnictwo.*
Płatnik, 1345, 1107, 1357, 1358, 1361.
Płeć nie ma pływu na rękojmię.
Płoty, 854.
Płynny, 677.
Poboczne warunki w kontraktach, 897—913.
Poboczne należytości, 912 do 913.
Poboczne rzeczy, 294, p. *Poboczne należytości.*
Poboczne należytości z kontraktu, p. *Poboczne należytości.*
Poboczne umowy w kontrakcie, 1067, 1371, 1322.
Poboczny interes, 1186.
Poboczni krewni, 41, 65, 125.
Pobranie się (Ożenienie, zamęzcie), 32, 175, 260, 161, 700, p. także *Małżeństwo.*
Pobranie się małżonków na nowo, 62, 119, 121, 1257.
Pobudka, 572, 901, p. *Zamiar.*
Początek, 3, 1494—1496.
Podanie nieślubnego ojca do ksiąg urodzin (Metryki), 164, tył. *posiadania,* 323 do 325.
Podatki, 1456.
Podarunki, 1013, p. *Darowizna.*
Poddaństwo osobiste, 16.
Poddany p. *Obywatel.*
Poddawanie p. *Licytacyja.*
Podnajem p. *Suborendowanie.*
Podobieństwo (Analogija), 7.
Podstęp, 542, 770, p. *Zdrada, Pomyłka, Szkoda.*
Podróżni, 970, 1316.
Podzielna, 888, 889, p. także *Odpowiedzi powinność wspólna.*
Podpisanie p. *Podpis, Pieczętowanie.*
Podpis, 578, 587, 884, 580, 885.
Poduszczanie do rozwodu, 119.
Pogrzebowe koszta, 549, 1280.
Pogorzelisko p. *Ogniowa szkoda.*
Poena, Legatum poenae nomine relictum, p. *Rozkaz.*
Pokrewieństwo, 40, 41, 65, 94, 125, 594, 165.
Pokrzywdzenie p. *Skrzywdzenie.*
Pole, 420—422.
Polowe służebnictwa p. *Służebnictwa.*
Polowanie p. *Zwierząt łapanie.*
Polityczne przedmioty p. *Przedmioty.*

Pomoc, własna, 19.
Pomyłka, 57—59, 95, 570 do 572, 870—876, 1385, 1487, p. *Zapłata.*
Pominienie (Opuszczenie), 776—782, 1254, 795.
Popieranie praw, 19, 30.
Porachowanie p. *Kompesacyja.*
Porównanie dzieci, 1259.
Porzucenie złośliwe małżonka, 109, 115, 116.
Pomyłka, 1294, 1297, 1295, 1323—1324, p. *Szkody wynagrodzenie.*
Poświęcenie jakowéj rzeczy dla kogo drugiego, p. *Obrócenie.*
Posiadanie (Posesyja), roz. 1 części II., 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321—322, 323—325, 326, 327, 328, 329, 330, 331—332, 333, 334, 471, 335, 336, 337, 338, 339, 340—342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 376 do 378, p. *Własność,* 1460 do 1464, p. *Przedawnienie.*
Posiadacz (Posesor), 309, 324, 374, 367, 368, 360, p. *Posiadanie (Posesyja).*
Posiadania zajęcie, p. *Przyswojenie.*
Posiadania ustanie, p. *Posiadanie (Posesyja).*
Posiadania wzięcie sukcesyji, rozdz. 15, części II., 797, 798, 709, 800, 801, 802, 803—808, 810, 811, 812, 813, 814—815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 1445, 1282.
Posłuszeństwo, 144, 217.
Posłowie, 38.
Posag, 1218, 669—671, 788, 790, p. *Małżeński kontrakt.*
Posthumus p. *Dzieci późniéj narodzone.*
Potrącenie p. *Kompensacyja, Zaliczenie.*
Potomstwo, 274, p. *Fideikomis.*
Potwarz p. *Ukrzywdzenie.*
Powierznictwo p. *Fideikomis.*
Powierzone dobro, 367.
Powietrza kolumna, 297, 422.
Powierzchnia płaszczyzna, p. *Ziemny czynsz.*
Powietrze (Pestis), 597, p. także *Zaraza.*
Powinność małżeńska, 90.
Powinność dopełniania kontraktów, p. *Dopełnienie.*
Powinowactwo, 40, 41, 66, 94, 127, 594.
Powódź, 408, 409, 1140 do 1148, 1133, 1134.
Pożyczenie p. *Pożyczka.*
Pożyczki kontrakt, rozd. 21, części II., 983, 984, 985, 986—989, 990—991, 992, 993—1000, 1001.
Pozew o własność, p. *Własność.*
Pozew (skarga), 338, 1497, 339—347, 372, 366—379, 461—466, 523, 823.
Późniéj narodzone dzieci, 954, 778—790, p. *Dzieci.*
Pozorna czynność, 869.

Pozorne umowy, 916.
Pożytek ubyły, p. *Ubytek.*
Praelegatum p. *Naprzód zapis.*
Praesumtiones p. *Domniemania.*
Praeteritio p. *Pominienie.*
Praetium affectionis, p. *Cena.*
Prawo cywilne, 1, 14.
Prawa w ogólności, 15, 307, 308, 859, 298, p. *Posiadanie* (Posesyja), 425, 321, 322, 431—445, 1342, p. *Uchylenie,* 1471—1481, 1458, 1459, 1481, 1482, p. *Osób prawa, Rzeczy prawa, Dorobek (Nabycie), Towarzystwo, Gromady.*
Prawa utwierdzenie, p. *Utwierdzenie.*
Prawne dowody, 1358.
Prawne przypadki, p. *Prawne zasady, Wyroki.*
Prawny obrońca (Adwokat, Pełnomocnik), 879, 1163, p. *Usługi.*
Prawa użycie, 313, 1035.
Prawny fundament, p. *Tytuł.*
Prawne zasady naturalne, 7.
Prawny środek, 1338.
Prawa źródła, p. *Ustawa cywilna.*
Prawny spór, p. *Proces.*
Prawny tytuł, p. *Tytuł.*
Prawne domniemania, p. *Domniemania.*
Prawa niewiadomość, 2.
Prawne dobrodziejstwo inwentarza, 802.
Pradziadowie i Prababy, 741—750.
Pretensyje, 299, 233, 236, 427, 449, 443, 663—668, 724, 725, 548, 549, 928, 1397, 1399, 1271—1273, 1432, 1433, 1479, p. *Zapłata, Wierzyciel.*
Praejudicata p. *Wyroki.*
Prenotacyja p. *Zanotowanie.*
Precarium p. *Prożba.*
Primogenitura (pierworodztwo), 619, 620.
Prożba, 345, 974.
Prowizyje p. *Procenta.*
Próba, 1080, 1981, 1082.
Protimiseos p. *Odkupno.*
Prowincyjonalne ustawy, p. *Statuta.*
Proces (spór prawny), 193, 281, 272, 233, 1008, p. *Spór prawny, Patron.*
Procenta (prowizyje), 512, 510, 993, 994, 997, 995, 998, 999, 1000, 1335, 1353, 1429, p. *Uchybionego terminu prowizyje.*
Procentowy kontrakt, 984, p. *Procenta (Prowizyje).*
Pryncypał p. *Pełnomocnictwo.*
Prywatne dobro, p. *Dobro.*
Prywatne zajęcie, p. *Zajęcie.*
Prywatne prawo, p. *Prawo cywilne.*
Przebaczenie testatora, 540.
Przedmiot, 878, 921, 880, p. *Uiszczenie, Odbyt, Towar.*
Przedrukowanie, 1167 do 1169, p. także *Krajowe nakłady.*
Przedawnienie (praescriptio, Verjährung) i Zasiedzenie (Usucapio, Ersitzung), rozd. 4, części III., 1451, 1452, 1453, 1454, 1455 do 1459, 1460, 1461, 1462, 1463, 1464, 1465, 1466, 1467, 1468, 1469, 1470, 1471, 1472—1477, 1478 do 1480, 1481, 1485, 1486 do 1492, 1493, 1494 do 1496, 1497, 1498—1501, 1592, 1432, 1433.
Przedaż p. *Kupna kontrakt.*
Przedsięwzięcie p. *Zamiar.*
Przekaz (asygnacyja), 1400, 1401, 1402, 1403—1409, 1410.
Przemieszkiwanie niewiadome głównego dłużnika, 1356.
Przezorność p. *Pilność.*
Przeszkoda małżeństwa, p. *Małżeństwa przeszkoda,* 176, p. *Przeszkodzenie.*
Przesłanie, 429, p. także *Przesyłań urządzenia.*
Przejście z jednéj religiji do drugiéj, p. *Religija.*
Przemiana praw i obowiązków, rozdz. 2, cz. II., 1371, 1376—1379, 1380, 1381, 1382—1384, 1385 do 1388, 1389, 1390, 1392, 1393, 1394—1396, 1397 do 1399, 1400, 1401, 1402, 1403—1409, 1410.
Przeistoczenie p. *Odnowienie.*
Przerwanie przedawnienia, 1497.
Przepadek panującego lub służebnego gruntu, 525, 1447, p. *Niebezpieczeństwo.*
Przerobienie p. *Zjednoczenie.*
Przeszkodzenie do oświadczenia ostatniéj woli, 542.
Przewinienie (Culpa), 1294, p. *Szkody wynagrodzenie,* 248.
Przemiana gruntów fideikomisowych, 633—634, p. *Zamiana.*
Przeistoczenie dobra fideikomisowego w kapitał, 633—634.
Przepisy p. *Ustawy, Statuta, Urządzenia.*
Przybranie dziecięcia, 179, 180—181, 182—183, 184, 185, p. *Przysposabiający rodzice, Przysposobione dzieci.*
Przybycie (Przyrostek), 294, rozd. 4, cz. II., 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 414—416, 417—419. 420—422.
Przybycia prawo dziedziców testamentowych, 560 do 562, 689, 1279.
Przychód p. *Użytki.*
Przyczyna p. *Pobudka, Zamiar.*
Przyjęcie obietnicy, 861, 862, 918, 865, 888—896.
Przymioty, 922, 923, 930.
Przymus, 542, 870, 875, p. *Bojaźń.*
Przynależność, 294, 295, 296, 297.
Przypadki, 335, 338, 460, 1104—1108, 1133, 1134, 1015, 1311, p. *Niebezpieczeństwo, Szkoda.*

Przypuszczenie p. *Zaniechanie.*
Przyrodzone prawa, p. *Osób prawa.*
Przyrostek p. *Przybycie.*
Przyrachowanie czasu przedawnienia, 1493, p. także *Wrachowanie, kompensacyja, (Wzajemne potrącenie).*
Przyrodni p. *Małoletni.*
Przypadły, 1439, 1434.
Przyrzeczenie p. *Obietnica, Przyjęcie obietnicy.*
Przysypanie p. *Odsypisko.*
Przysięga, 86—87, 99, 1008.
Przyszły, 1275—1276, p. *Umówienie się o zawarciu kontraktu w przyszłości.*
Przysposabiający, 179, 756.
Przysposobione dzieci, 179, 755.
Przyswojenie sobie (zawłaszczenie), rozd. 3, cz. II., 381, 382, 383, 384, 385, 386—387, 402, p. *Znalezienie i Skarb.*
Przytwierdzenie, 297.
Przytrzymania prawo, 471.
Przywrócenie do przeszłego stanu, 1450.
Przywileje, 13.
Przyznanie ustąpionego długu, 1396.
Przyznanie małżonków, 99.
Przyznanie dziedzictwa, p. *Posiadania wzięcie sukcesyji.*
Pszczół roje, 384.
Publiciana actio, 372 do 374.
Punkta (Punktacyja), 885, 836.
Pupile p. *Małoletni.*
Pupilarne bezpieczeństwo p. *Ubezpieczenie.*
Pupilarna substytucyja, 609.

Q.

Quarta falcidia i trebeliana, 690, 608 i następ.
Quota litis; 879.

R.

Rabini, 127—129, 130, 131, 132.
Rachunków składanie, 150, p. *Opieka*, 837, 1012, 1039, 1198—1200.
Rachunkowa pomyłka, 242, 1388.
Rata, 687, 955, p. *Czasu przeciąg.*
Ratami płacenie, 1429 do 1430, p. *Zaliczenia.*
Reale prawo, p. *Prawo.*
Redhibitoria actio p. *Rękojmia, Ewikcyja.*
Rekurs, 268.
Regalia p. *Monarchiczne prawa.*
Regestra publiczne, p. *Księgi publiczne.*
Regres p. *Zwrot.*
Religija, 39, 64, 140, p. *Żydzi, Katolicy, Niekatolicy*, 116, 136.
Religiji nauczyciel, p. *Pasterz, Rabin.*

Reparacyje, 483, 508, 513 do 516, 1096, 1118—1119, 856.
Res merae facultatis p. *Jura.*
Restitutio in integrum p. *Przywrócenie.*
Retorsio p. *Wywzajemnienie się.*
Retractus p. *Odkup.*
Retroventionis pactum p. *Odkup.*
Retentionis jus p. *Przytrzymania prawo.*
Ręczyciel, 1346, 1348, 1349, 1350—1352, 1353—1354, 1355, 1356, 1357, 1358, 1361, 1359, 1360, 1362, 1374, 1363—1367, 1378, 1445, 1390.
Rękojmi kontrakt, p. *Ręczyciel.*
Ręczny zastaw, p. *Fant.*
Rękojmia (Ewikcyja), 922 do 930, 931, 932, 933.
Rękodzieło p. *Rzemiosło.*
Ręczny znak, 580, 886.
Robota p. *Usługi*, 303.
Robotnicy, 401.
Rodzice, 42, rozd. 3, cz. I., 137, 138, 139, 140, 141 do 143, 144, 145, 147, 148—154, 155—159, 160 do 162, 163, 164, 165, 166, 167, 170, 171, 172 do 178, 179—185, 186, 231, 236, 735, 737, 756, 766—795, 1220—1225, 1231, 594, 1495, p. *Dziadowie i Baby, Dzieci, Matka, Ojciec i Ojcowska władza.*
Rodzeństwo, 65, 94, 125, 194, p. *Następstwo prawne.*
Rodzeni (z jednego ojca i z jednéj matki), p. *Wielotetność.*
Robocze bydło, 925 i następ.
Rogate bydło, 925 i następ.
Rok, 902, p. *Wiek, Przedawnienie, Czasu przeciąg.*
Rośliń zasadzanie, 420 do 422.
Rozkaz testatora, 709—712, p. także *Postanowienie ostatniéj woli.*
Rozkaz przedania, 1086 do 1089.
Rozerwanie małżeństwa, p. *Małżeństwa rozwód.*
Rozporządzenie ostatniéj woli, p. *Oświadczenie ostatniéj woli.*
Rozporządzenia ostatniéj woli *Uprzywilejowane*, p. *Uprzywilejowane.*
Rozporządzenia p. *Urządzenia, Ustawy, Statuta.*
Rozprzedawanie książek, p. *Usługi.*
Rozstrzygnienie, 7, p. *Wyroki sądowe.*
Rozwiązanie małżeńskiego związku, p. *Rozwód małżeński; spółki* 841 do 849, p. *Uchylenie, Wygaśnienie.*
Rozwodowy list, 133—136.
Ruchome rzeczy, 293, 231, 288—299, 300, 312, 322, 370, 612, 905, 1420, 933, 1466.
Ruchomy majątek, p. *Ruchome rzeczy.*

Ruchomości (Mobilia) (Meble) 674.
Ryby, 295.
Rybołówstwo, 413, p. *Przyswojenie sobie.*
Rysunki topograficzne, p. *Usługi.*
Rządca, 837, 838, 149, 150, 188, 210.
Rzecz, część II., 285—308, 1275, 1276, 378, 382, 386, p. *Znalezienie.*
Rzeczą zarządzający, p. *Kurator, Pełnomocnik.*
Rzeczy hurtownie wzięte, p. *Hurtem.*
Rzeczoznawcy, 100, 157 do 158, 273, 283, 567, 926, 1300, p. także *Kunszt.*
Rzeka p. *Przybycie*, 407, 413.
Rzeki koryto, 409—410.
Rzeki umocowanie, 413.
Rzemiosło, 29, 233, 252, 367, 788—790, 1027, 1033, 1299.
Rzemieślników spółka, p. *Spólnictwo dóbr.*
Rzemieślnicy, 1430, p. *Rzemiosło.*
Rzetelny (dobréj wiary) posiadacz, 326, 328, p. *Posiadanie.*
Rzetelność (dobra wiara), 168, 329 i następ., 393, 415 do 419, 367—368, 1463, 1477.

S.

Sąd, 122, p. *Opiekuńczy sąd.*
Sądowy, 883, 181, 186.
Sądowe rozporządzenia, 12.
Sąsiedzi, 856—858.
Schowalnia, 675—677.
Secundogenitura, 625.
Sekwestrator, 968.
Sekwestracyja, 347, 348. 471, 1134, 1136.
Seniorat, 618, 620.
Sentencyja p. *Wyroki.*
Separacyja małżonków, p. *Małżeństwa rozłączenie.*
Separationis jus, p. *Oddziału prawo.*
Serviana vel quasi serviana actio, p. *Zastawu prawo.*
Servitutes p. *Służebnictwa.*
Sędzia, 1341.
Sieroty (pupilli, curandi), 188 i następ., 49, 94 do 96, 106, 865, 1250, 1421, 1424, 1433, 1494, 1495, p. także *Małoletni, Opiekun, Kurator.*
Sierocińska księga, p. *Opiekuńcza księga.*
Skarb, 398, 399—401, 1143, 1147, 511.
Składki, jak dalece członki jakiego towarzystwa do większych składek pociągnieni być mogą, 1189.
Składu kontrakt, rozd. 19, części II., 957—970, 1440, 1462.
Skrzynia p. *Schowalnia.*
Skrzywdzenia ciężkie, 109, 115—116, p. także *Ukrzywdzenie.*
Skrzywdzenie wyżéj połowy wartości, 934, 1060, 935, 1268, 1386, 950-954, 1487.

Słuszność, 500, 904, 1310.
Służba, 1496, 246, p. *Urząd, Usługi.*
Służebnictwa (Servitutes), rozdział 7, części II., 472 do 525, 529, 1469—1470, 1488.
Służące osoby, 683, 1027 do 1033, 1314—1318, p. *Usługi.*
Societatis contractus, p. *Spólnictwo dóbr.*
Solennitates p. *Uroczystości.*
Solidaria obligatio, p. *Odpowiedzi powinność wspólna* (Correalitas).
Spadek bez dziedzica (Kaduk), 1149, p. także *Sukcesyja, Dziedzictwo, Zapis, Czynsz, Zrzeczenie się.*
Species p. *Oznaczona wyraźnie rzecz.*
Specyjalne pełnomocnictwo, 1008.
Spisanie p. *Inwentarz.*
Spodziewanéj rzeczy kupno, 1275, 1276, p. *Kux, Dziedzictwa kupno.*
Spólnictwo własności i innych praw realnych, rozd. 16, cz. II., 825—858, 415, 421, 1487, 1481.
Spólnictwo dóbr, rozd. 27, cz. II., 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, p. *Małżeński kontrakt*, 1181, 1182, 1183, 1184, 1185 do 1187, 1188, 1189, 1190, 1191, 1192—1196, 1487, 1198—1200, 1201 do 1204, 1205—1214, 1215, 1216.
Spólne prawo lub obowiązek, 888—890, p. także *Odpowiedzi powinność* (Correalitas), *Spólnictwo obowiązku.*
Spólne przepisy co do praw osób i rzeczy, część III., p. *Spólnictwo własności, Spólnictwo dóbr.*
Spólne prawo mający, p. *Spólny.*
Spółręczyciele, 1359, 1363.
Spólna własność, p. *Własność.*
Spółdziedzice, 231, 555—559, 560—563, 550, 820, 821, 1445.
Spółwierzyciele, 880, 890, p. także *Odpowiedzi powinność spólna* (Correalitas).
Spółwinni, 1301—1304.
Spółdłużnicy, 888, 890, p. także *Odpowiedzi powinność wspólna* (Correalitas), 1347.
Spółopiekun, 211, 212—215, 255.
Sporna rzecz, 968, 378.
Sporna sprawa, 879.
Sposób dopełnienia, 710, 902 do 907, 919, p. *Zapłata.*
Sponsalia p. *Zaręczyny.*
Sprzęty, 266, 1101.
Sposobność p. *Możność.*
Srebro, 679.
Stan osób p. *Osób prawo*, 70, 80.
Stanu prawa, 92, 146, 182, 160—162.

Stanu wybór, 148.
Staranie, 195, 1309, p. *Zachowania kontrakt.*
Statuta pojedynczych prowincyj, 11.
Stopnie pokrewieństwa, p. *Pokrewieństwo*, 612, 627.
Streczyciel p. *Faktor.*
Stryj, 65.
Strój, 678, 1247.
Subarendowanie, 1098, 1101.
Substytucyja p. *Kolejni dziedzice, co do zapisów*, 652.
Succesio p. *Następstwo.*
Sukcesyja bez dziedzica (Kaduk), 760.
Sukcesyjonalne kontrakty, 602, p. *Małżeński kontrakt.*
Sukcesyja ab intestato, p. *Następstwo prawne.*
Sukcesyjonalna masa, 531, p. *Dziedzictwa prawo*, 691, 692, 694, 760, p. *Następstwo prawne.*
Sukcesyjonalnéj masy wierzyciele, p. *Wierzyciele sukcesyji.*
Superficies p. *Powierzchnia.*
Super-prenotacyja, p. *Zastaw na zastawie, Intabulacyja, Prenotacyja.*
Swawola, 1331.
Syn, 174, 1231, p. *Dzieci.*
Symboliczne oddanie, 427, 452.
Syndicatus Skarga, p. *Zażalenie.*
Szacunek p. *Oszacowanie.*
Szafa p. *Schowalnia.*
Szaleni i waryjaci, 21, p. *Bezrozumni, Sieroty.*
Szacowne rzeczy, 303.
Szlachectwo, 92, 146, 165, 182.
Szkoda, 1293, 1294, 248, 202, 203, 210, 264, 265, 282, p. *Opieka*, 46, 102, 335, 372, 378, 384, p. *Szkody nagrodzenie.*
Szkody nagrodzenia i zadosyć uczynienia prawo, rozd. 30, cz. II., 1295 do 1341, 1489, p. także *Rękojmia* (Ewikcyja).
Szkodzenia uciecha, 1331.
Szkody powrócenie, 1323, 1324.
Szuflada p. *Schowalnia.*
Szyprowie, 970, 1316, p. *Okrętu pan.*

Ś.

Ściany graniczne, 854—857.
Ścienne pułki, 855.
Ścieszki prawo, p. *Służebnictwa.*
Ścieśnienia własności, 358, 346, *Ograniczenie.*
Ślepi, 591.
Ślub, 72—82, 88, p. także *Zydostwo.*
Ślubny ród, p. *Urodzenie.*
Ślubów księgi, 80—81, 88, 122, 128—131.
Śluby uroczyste bezżenności, 63, 94.
Śmierć, 24, 28, p. także *Śmierci ogłoszenie, Zabicie*, 249, 529, 1022, 1070, 1071, 1074, 1162, 1169, 1207—1209, 1211, 1448, 924—927.
Śmierci ogłoszenie, 24, 277, 278, 112—114.
Śmierci przypadek, 956.
Śmierci niebezpieczeństwo, 86, 24.
Śmierci dzień, 278.
Świadectwa, 78, 104, 105, 107, 133, 134.
Świadkowie, 75, 579—588, 434, 591—598, 883, 58, 586, 1249.
Świeccy duchowni, 195, p. także *Duchowni.*
Święcenia, 63, 94.
Światła prawo, p. *Służebnictwa.*
Świnie, 925 i następ.

T.

Tabula krajowa, p. *Księgi publiczne, Prenotacyja.*
Tabularne instrumenta, p. *Instrumenta.*
Tajemni spólnicy, 1204.
Tajemnie, 345.
Tamy p. *Wodne dzieła.*
Taksa, 1059.
Targowa cena, 1058.
Termin p. *Dzień, Czas, Rata.*
Testament, rozd. 3, cz. II., 553, p. *Oświadczenie ostatniéj woli*, 597—609, 713, 717—725, 721—723, p. *Uchylenie ostatniéj woli*, 583, 1428.
Testamentu egzekutor, p. *Wykonywacz.*
Testamentu czynienie, p. *Oświadczenie ostatniéj woli.*
Testator, 540—542, p. *Ograniczenie, Uchylenie.*
Tłumaczenia reguły, 6—8, 484, 635 i następ., 614, 914—916.
Towary, 906.
Towarów skład, 427.
Towarzystwo, 26, 1472, 1485, 26, p. *Zakłady funduszu towarzyskiego i Gromady.*
Traditio p. *Oddanie.*
Traktowanie p. *Umawianie się, (Negocyjacyje).*
Tranzakcyja p. *Układ (Komplanacyja).*
Trzeci, 875, 881, 879, 1422 do 1423.
Tytuł prawny, 316, 317, 320, 323—325, 320, 425, 445, 372—374, 380, 381, 424, 449, 480, 533, 534, 1460, 1477, 1493.

U.

Ubezpieczenie (Kaucyja), 237, 236, 341—343, 520, 688, 1343, 1373, 1358.
Ubogich zakłady (Szpitale), p. *Fundacyje.*
Ubóstwo p. *Niedostatek.*
Ubytek zysku, p. *Zysk.*
Uchybienie zapłaty kapitału, 1333—1335, 1419—1425.
Uchybionego terminu prowizyje, 1333—1335.
Uchylenie (Zerwanie) małżeńskiéj społeczności, 93, p. *Separacyja małżeństwa,*

Rozwód małżeństwa, Uznanie nieważności, 713, 714 do **715, 716**, 717—718, **719, 720**, 721—**723**, 724—**725, 726**, 877, **932**, 1379, 1366, **1411, 1412**, 1413, 1416, **1417**—1420, **1421**—1423, 1424, **1425**, 1426—1430, 1431—1437, 1438—1443, 1444, **1445**—1446, **1447**, 1448, **1449**, 1450.
Uczeń, **1027**—1033.
Uczestnicy, 276, 1301—1304.
Udawanie, 866, 877, 923, 929—**930**.
Udział **kopalni, p.** *Kux, Wyrobek.*
Uiszczenie, **878.**
Układ (**komplanacyja**), 1380, 1381, **1382**—1384, 1385 do 1388, **1389**, 1390, 233, 1088, **1117**, 1264.
Ukrzywdzenie wyżéj połowy wartości, **p.** *Skrzywdzenie*, 540—**542, 770**, 1325 do 1335, **p.** *Szkody wynagrodzenie.*
Ułomności, **109, 173, 251**, 269, 273, **275**, **191**, 281, 566—**567**, 591, p. *Wady.*
Umawianie **się** (Negocyjacyja), **861**, p. *Punktacyja* **(Punkta), 879, p.** *Pismo pierwotne.*
Umówienie **się o przyszły** kontrakt, **936, p.** *Punkta (Punktacyja).*
Umarłemi uznani, **p.** *Nieprzytomni.*
Umowa (Kontrakt), rozd. 17, cz. II., 317, 424, 449, 480, **602, 1249**, 859, 861, **862**, 863, 864, 865—868, 869, 870—877, 878—882, 879, 986, 991, **993**, 996, 998, **1056**, 1174, **1196**, 1208, 1259, 1270—1273, 1291, 1371, 1372, 1382—1385, 1502, 881, 883, 884—887, 888—890, 891, 892, 893 do 896, 897—899, 900 do 901, 902—907, 908, 909 do 911, 912—913, 914 do 916, 917—920, 921, 922 do 930, 931, 932, 933, 934 do 935, 936, 937, p. *Poboczne umowy*, 918, 1295, **p.** *Szkody wynagrodzenie.*
Umysłu pomieszanie, p. *Zmysłów pomieszanie.*
Umysłu wady, p. *Ułomności.*
Universitas rerum, **p.** *Ogół rzeczy.*
Uprawnienie dzieci nieślubnych, p. *Legitymacyja.*
Uprzejmość p. *Grzeczność.*
Uprzywilejowane osoby, 1454 1472, 1485, 1473, 597 do 600.
Upłynienie czasu, **p.** *Czasu upłynienie.*
Uratowanie rzeczy cudzéj, 403, **1036**, 1041, następ. 967.
Urazy (**injuriae**) uczynkowe, 1490, p. *Ukrzywdzenia.*
Uroczystości, 69 i następ., 577—600, 1249.
Urodzenie, **28**, 138, **156** do 159, **155**, p. *Dzieci nieślubne, Legitymacyja.*
Urodzin księga (metryka) 164
Urząd publiczny, 20, 195, 281, **131**, 788—790, 1299, p. *Służba.*
Urzędnicy p. *Urząd.*
Urządzenia **w** przypadkach pojedynczych, 12.
Usługi, 303, rozd. 26, cz. **II.**, 1151—1174.
Ustanie, 172—178, 249 do **260, 283**, 349—352, 444, 467—469, 524—529, p. *Uchylenie, Czasu przeciąg, Rata*, 862, 917—920, 1363 do 1367, 467.
Ustąpienie (Cesyja), 233, 1392, 1393, 1394—1396, 1397—1399, 1422—1423, 1442, 879.
Ustanowienie, **1163**, **p.** *Usługi.*
Ustanowione publiczne osoby, 1003, 1004.
Ustawa cywilna, wstęp, 1 do 13, 21, 34—37, 317, 424, 449, 533, 856—860.
Ustaw księga cywilnych (Kodeks), **14.**
Ustny, 578, 883, 887.
Uszkodzenie, 1294, 1325 i następ., p. *Szkody i Szkody wynagrodzenia.*
Usucapio **p.** *Przedawnienie.*
Usurpatio usucapionis, **p.** *Wstrzymanie zadawnienia, Przedawnienie.*
Usus servitus **p.** *Służebnictwa.*
Usus fructus **p.** *Użytków pobieranie (Użytkowanie).*
Utrata, **32**, 172—178, 349, 352, **459, 467, p.** także *Ustanie.*
Utrzymanie (sustentacyja), 672, 91, 105—106, 117, 139, 141—143, 150, 166 do 171, 154, 219—221, 627, 673, 691, 795, 796, 950, 954, 1354, 1418.
Utwierdzenie praw i obowiązków, rozd. 1, cz. III., 1343, 1344, 1346, 1347, p. *Ręczyciel*, 1368—1374.
Uwiedzenie, 1328.
Uwięzienie samowładne, p. *Ukrzywdzenie.*
Użytkowanie **sukcesyji**, p. *Oświadczenie się (Deklaracyja) za dziedzica.*
Użytkowanie, 478, 509—522, 810, 1228, 1240, 1255 do 1258, 1462, 150, p. *Służebnictwa.*
Użytki, 330—336, 504—508, 509—512, 1050—1064, 1068, 1071, 1085, 686, 839, 840, 1275, 1276, p. *Ziemiopłody.*
Użytków własność, 629, p. *Własność, Dzierżawy kontrakt.*
Użytków prawo, **p.** *Własność, Używania prawo, Mieszkanie, Wygodzenia kontrakt, Dzierżawy kontrakt.*
Używanie, 297, 1305, 151.
Używania prawo, p. *Służebnictwa.*

V.

Venia aetatis, p. *Dyspensa.*
Versio in rem, p. *Obrócenie.*

Vindicatio p. *Pozew o własność.*
Vis fluminis, p. *Przybycie (Przyrostek).*

W.

Wady, 923—930, 1153, p. *Ułomności.*
Waga, 905, p. *Oddanie.*
Wa'or p. *Pożyczki kontrakt, Pieniężne wypłaty.*
Waluta p. *Walor.*
Wartość, 637, 934—935, p. *Cena, Skrzywdzenie.*
Warunek, 696, 59, 696 do 712, p. *Ograniczenie ostatniéj woli*, 1251, 898 do 900, p. *Poboczne umowy.*
Waryjaci p. *Bezrozumni, Sieroty.*
Wcielenie p. *Intabulacyja.*
Wdowa lub *Wdowiec*, 62, 120—121, 1243.
Wdowieństwo p. *Wdowi dochód.*
Wdowie utrzymanie, p. *Wdowi dochód.*
Wdowie kasy, p. *Opatrzenia zakłady towarzyskie.*
Wdowi dochód, 1242—1244, 1245, 1260.
Wdowi stan, 700.
Wątpliwość p. *Prawne zasady*, p. *Posiadanie, Domniemanie.*
Wekslowe prawo, 1492.
Wekslowe interesa, p. *Handlowe interesa.*
Wiano p. *Posag.*
Wiara obopólna, 90.
Wiarołomność, 919.
Widok, 458.
Wieczysta dzierżawa, p. *Dzierżawny kontrakt*, 633 do 634, 1474.
Wiecz.-dzierżawny czynsz, p. *Dzierżawny kontrakt.*
Wieczysty czynsz, p. *Czynszowny dzierżawny kontrakt.*
Wieczysto-czynszowy kontrakt, p. *Dzierżawny kontrakt.*
Wiek, 21, 24, 80, 48, 140, 148, 142, 195, 281, 129 i następ. 172—175, 180 do 181, 187, 247—248, 252, 310, 569, 591, 597, 865.
Wieloletność, 21, 172, 251, 49, p. *Dyspensa.*
Wielożeństwo (Polygamia), 62.
Wielomęztwo i wielożeństwo, 62, 94.
Wierzyciele, 953, 1286, p. także *Pożyczki kontrakt, Dopełnienie, Pretensyja, Zapłata*, 642, 822, 811 do 812, 813, 815.
Więzienie, 61, 279.
Wina (Culpa), p. *Pomyłka.*
Winowajcy, 61, 94, 279, p. *Zbrodniarze.*
Władza, 91, p. *Ojcowska władza, Macierzyńska*, p. *Matka*, 344, 345.
Własnoręcznie, 578.
Własność, 149—151, 357 do 358, 359—360, p. *Wieczysto-dzierżawny kontrakt, Wieczysto-czynszowy kontrakt, Czynsz ziemny, Podzielona własność, Własności prawo.*
Własności prawo, rozdz. 2, części II., 358—379, 444, 1466, 1467, 1468, 1472 do 1477, p. *Przedawnienie.*
Właściciel p. *Własność.*
Włościanin p. *Chłop.*
Wniesione rzeczy, 1101, p. także *Małżeński kontrakt.*
Wnuk, 732—734, p. *Dzieci, Obowiązkowa część.*
Woda p. *Służebnictwa.*
Wodne koryto, 409, 410, prawo 287, 413.
Wola p. *Dobra wola*, rozd. 9 i 12, części II.
Woli oświadczenie, 863, 1383.
Wojenne szkody, 1044.
Wojenne nieszczęścia, 1104 do 1106, 1133—1134.
Wojna, 24, 1496.
Wojskowe osoby, 54—95, 195, 281.
Wojskowy stan, p. *Patent obwieszczający.*
Wojskowe testamenta, 600.
Wolności ukrzywdzenie, p. *Ukrzywdzenie.*
Wolno stojące rzeczy, 287, 381.
Wliczenie, 787—789, 790 do 794, p. *Wzajemne potrącenie (Kompensacyja).*
Wstępna linija, p. *Ascendentes.*
Wstręt, 115—116.
Wstrzymanie przedawnienia, 1494—1496.
Wszyscy za jednego i jeden za wszystkich, p. *Correalitas (Spólnictwo obowiązku).*
Wuj, 65.
Wybór, 906, 907.
Wychodźcy, 32, 176, 544, 770.
Wychowanie, 139, 140, 148, 141, 142—143, 150, 154, 166—171, 178, 216, 218, 672—673.
Wychowujący rodzice, 186, p. *Wychowańcy.*
Wychowańcy, 186.
Wydanie (edycyja), p. *Nakład*, 1167—1179.
Wydatki p. *Nakład.*
Wydziedziczenie, 768—773, 767, 772, 775, 795.
Wygadzający p. *Wygodzenia kontrakt.*
Wygodzenia kontrakt, rozd. 20, części II., 971—982, 959, 1440, 1462.
Wygodzenie pieniędzy lub innych rzeczy znikomych, p. *Pożyczka.*
Wygon bydła na paszę, p. *Służebnictwa.*
Wykupna prawo, 1140 do 1141, p. także *Pierwszeństwo do kupna.*
Wykradzenie, 56, 94, p. *Ukrzywdzenie.*
Wykroczenie, 1338, 1384, 919.
Wykonawca (Egzekutor), 816—817.
Wylanie, 1318.

Wymazanie (Ekstabulacyja) z ksiąg publicznych, 350, 444, 469, 526, 1446, 1499, 1500.
Wymówka od opieki i kurateli, 191, 195, 281, 201, 202—203.
Wynagrodzenie szkody, p. *Szkody nagrodzenie, Ewikcyja.*
Wynagrodzenia szkody ręczyciel, 1348, 1362.
Wynagrodzenie p. *Nakład, Szkoda.*
Wynagrodzenia suma (kara konwencyjonalna, wadijum), 1336.
Wypadek, 869, 1342.
Wypłaty pieniężne, 986, p. *Zapłata.*
Wypowiedzenie, 1020—1021, 1116, 1117—1119.
Wyposażenie p. *Posag.*
Wyprawa, 788—790, 1231.
Wyrazy, 569.
Wyraz niejasny, 915, p. *Woli oświadczenie.*
Wyroki sądowe, 12.
Wyschnienie wody, 408.
Wyspy, 407—408.
Wystąpienie, 830, 1205-1214.
Wystawienie p. *Wywieszenie.*
Wywieszenie, 1319.
Wyżywienie, 672, 673.

Z.

Zabezpieczenia (asekuracyji) kontrakt, 1288—1291, 1292.
Zabicie, 1327.
Zabójstwo, 68, 94, p. także *Zabicie.*
Zabronienia prawo, p. *Zakazu prawo.*
Zabronienie, 880, 610, p. także *Małżeństwa przeszkoda, Niedozwolony.*
Zachowanie p. *Depozyt.*
Zachowek p. *Obowiązkowa część.*
Zadatek, 908—911.
Zadosyć uczynienie zupełne, 1323, 1324.
Zadłużenie, 635, 773.
Zagraniczni p. *Obcy.*
Zajęcie, 1321, 1322.
Zakazu prawo, 313, 1459.
Zakład, 1270, 1383, 1271, 1432, 1433.
Zakład p. *Zastaw.*
Zakonnice p. *Zakonne osoby.*
Zakonne osoby, 63, 94, 192, 281, 573, 591—597.
Zaległości, rzecz jaką obciążające, za takie zawsze należy się ewikcyja, 928, Podatków, prowizyj, dochodów i usług, kiedy przepadają, 1480.
Zaliczenie p. *Zadatek.*
Zaliczenie, 1156 — a dozwolone 1410—1416.
Zamachy, 109, 115—116.
Zamek, (zamknięcie), 966.
Zamiana, rozd. 23, cz. II., 1045—1046, 1047, 1048 do 1049, 1050—1052.
Zamiar, 711, 901, 1294, 1324.
Zamówienie p. *Obstalowanie.*
Zaniechanie, 1295—1298.

Zanotowanie (prenotacyja) w księgach publicznych, 438, 439, 445.
Zaparcie się, 376.
Zapieczętowanie sądowe (obsygilacyja), 222—223.
Zapis (legatum), 535, traktuje rozd. 11, części II., 647—694, 778, 783, 787, 879.
Zapłata, 1412—1424, 234, 455, 1396, 1403—1409, 1425, 1426, 1427 do 1430, 1431—1436, 1437, 469, p. *Uchybienie, Zaliczenia*, p. także *Pieniężna zapłata.*
Zapłaty dzień zapisu *(Legatu)*, 685—687.
Zapłacenia niezdolność, p. *Niezdatność.*
Zapowiedzi, 70, 71—74, 83 do 88, 74, 94, p. także *Żydostwo.*
Zapisywania książka, p. *Książka.*
Zaraza, 1104—1108, 1133, 1134, p. także *Powietrze.*
Zaręczenie, 205, 212.
Zaręczyny, 45—46, p. także *Oblubieńców podarunki.*
Zaręczeni p. *Zaręczyny, Oblubieńcy.*
Zarobek p. *Dorobek.*
Zarobkowy kontrakt, p. *Usługi.*
Zarządzanie p. *Ojcowska władza, Opieka, Pełnomocnictwo, Interesami kierowanie dobrowolne, Zarobkowy kontrakt, Małżeński kontrakt (Intercyza).*
Zarzut, 937, 1361, 1396, 1501, p. także *Ewikcyja (Rękojmia).*
Zamiast zapłaty, p. *Zapłata.*
Zasiedzenie p. *Przedawnienie.*
Zastaw na *Zastawie*, 454 do 455, 460, *Zastawu prawo.*
Zastaw, 447, p. *Zastawu prawo, Zastawny kontrakt*, 994, 1360, 1390, 1462, 1483.
Zastawny wierzyciel, p. *Zastawu prawo*, 1360.
Zastawu prawo, rozdział 6, części II., 447—469, 1378, 470, 471, 450, 1101, 437, 1483.
Zastawny rewers, 1370.
Zastawny kontrakt, 1363, 1369—1370, 1370—1372, 1374, p. *Zastawu prawo.*
Zasianie, 429.
Zastawienie rzeczy cudzéj, 456, 632, p. *Zastaw.*
Zastępca, 91, 152, 243.
Zastępowanie, 931.
Zastrzeżenie, 907, 1062 do 1070, 1071, 1072—1079, 1080—1082, 1082—1085.
Zatrzymania prawo, 471.
Zawalenie p. *Budowla.*
Zawieszenie wykonywania sprawiedliwości, 1496.
Zażalenie, 19, 268, 1341.
Zbiegi (dezertery), 544, 770.
Zbieg wierzycieli, p. *Konkurs.*
Zbiór rzeczy, p. *Ogół rzeczy.*

Zbrodnie, 29, 109, 115, 116, 768, 769, 1210, p. *Wykroczenia.*
Zbrodniarze, 61, 94, 176, 191, 281, 574, 592, 868, 1210, 1314—1315.
Zbycie, 232, 233, 244, 246, 247, 366, 1120—1121, 1140, 1008.
Zdobycz, 402.
Zdolność, 4, 18, 310, 355 do 356, 538—546, 560—562, **861**, 866, **1453**, p. *Niezdolność.*
Zdrowie, **109**, **115**.
Zdrada, **345**, 866, **869**, p. *Podstęp*, 874, 878.
Zezwolenie, 861, 49—51, 244 do 248, 282, 805, 865 do 867, 48—59, 75 i następ., 920, 1140.
Zgromadzenie p. *Gromady.*
Ziemny czynsz, 1125, 1147.
Ziemiopłody, 295, 330, 338, 405, 1101, 519, 631, 632, 1103.
Ziemskie dobro, 31, p. *Grunta.*
Ziemski sąd (sąd szlachecki, forum nobilium), 97—102, 112—**115**, 134—**135**.
Zjednoczenie, 414—419, **526**, 1445, 1446.
Zgubione rzeczy, p. *Znalezienie.*
Złoto, 679.
Zmartwienia, 109.
Zmysłowe rzeczy, 292.
Zmysłów pomieszanie, 1306 do 1310, p. *Bezrozumni.*
Zmącenie p. *Zjednoczenie.*
Zmieszanie p. *Zjednoczenie.*
Znaki graniczne, p. *Granice.*
Znaki, 427, 452.
Znalezienie, 388—401, p. *Skarb i Uratowanie.*
Zniewaga p. *Ukrzywdzenia.*
Znikome rzeczy, 301, 570, 983.
Zobowiązanie się, 152, 244 do 248, 1343, 1344, 1349.
Zobopólne darowizny, 942.
Zapłacenia prawo, 462.
Zranienie p. *Ukrzywdzenie na ciele.*
Zrzeczenie się, 551, 560 do 562, 632, 937, 938, 1381, 1008, 1501.
Zrzeczenie się dziedziców testamentowych, 726, p. *Przybycia prawo, kolejni dziedzice*, 896, 1008, 1478, 1444, p. *Zrzeczenie się.*
Zstępna linija, p. *Descendentes.*
Ztargowanie p. *Kupno.*
Z urzędu, 94, 190, 254 do 256.
Zwyczaje, **10**, 389—390, 501.
Zwierzchni sąd, 114, 168.
Zwierzchni opiekun, Zwierzchnia opieka, p. *Opieka, Opiekuńczy sąd.*
Zwierzchności polityczne, 189, p. *Miejscowa zwierzchność.*
Zwrot, 337, 896, 1359, 1302, p. także *Rękojmia (Ewikcyja).*
Zwrotne kupno, p. *Odkup.*

Zwierz, **384**, 405—406, **1320**, 1322, p. *Bydło.*
Zwierząt łapanie (polowanie) 383, 384, 503, p. *Przyswojenie sobie.*
Zwołanie p. *Edykta.*
Zwrócenie do przeszłego stanu, p. *Przywrócenie.*
Zwierzyna, 295, p. *Polowanie.*
Zysk, 1192 i następ., **1293**, 1323, 1324.

Ż.

Żegluga, 597—599, **413**.
Żona, 91—92, **117**, 120 do **121**, 1262, p. także *Małżonkowie, Małżeński kontrakt, Następstwo* (sukcesyja), *Matka, Obowiązkowa część, Wdowa.*
Żołnierze p. *Wojskowe osoby.*
Źródła prawa, p. *Ustawa cywilna.*
Życie, 109, 115—116, p. także *Uszkodzenie, Dożywotni dochód, Uznanie za umarłego.*
Życia przeciąg, 1284.
Życie, 53, 109, 768—769.
Żydzi, 64, 94, p. *Niechrześcianie*, 123, 124—125, 126, 127—131, 132, 133 do 136, p. także *Religija.*
Żywienie p. *Utrzymywanie.*

Chronologiczny rejestr

ustaw i rozporządzeń zawartych w trzech częściach

Powszechnego Prawa Cywilnego

z odwołaniem się do liczby stronic.

1730.
Marzec 15. pat. 189.

1736.
Paźdz. 31. pat. 189.

1746.
Czerw. 25. pat. 189.

1747.
Czerw. 25. pat. 189.

1750.
Listop. 7. instr. men. 423.

1752.
Wrzes. 23. res. nad. 422.

1753.
Czerw. 2. rozp. (zb. pr. Józ. t. 3., str. 14). 422.
Wrzes. 21. konw. men. z Baw. 423.

1754.
Paźdz. 8. pat. 189.

1758.
Maj 6. przyw. 243.
Listop. 24. pat. 189.

1759.
Luty 15. instr. 189.

1761.
Styczeń 10. pat. 189.

1762.
Sierpień 7. pat. 189.

1764.
Czerw. 20. pat. 299
Paźdz. 13. przyw. 243.

1765.
Luty 15. reskr. 243.
Wrzes. 1. pat. 189.

1767.
Wrzes. 6. sankc. prag. 186, 200.

1768.
Lipiec 29. ust. 144.
Listop. 5. pat. 189.
Listop. 19. pat. 189.

1769.
Lipiec 21. pat. 189.

1771.
Wrzes. 4. d. n. 302.
Wrzes. 28. rp. 189.

1772.
Lipiec 18. d. n. (z. u. Ter. t. 6. s. 505). 355.
Lipiec 24. pat. 189.
Paźdz. 26. pat. 189.

1773.
Maj 8. ust. 298.
Czerw. 26. ust. 323.

1774.
Kwiec. 25. Editto politico di navigazione art. IV. 251.
Czerw. 7. d. kc. n. 200.

1775.
Styczeń 14. pat. (N. 1. Zb. Pillera) 423.
Grudz. 2. pat. (Nr. 26. Zb. Pillera). 423.
Grudz. 23. d. n. (z. u. Ter. t. 7, str. 469). 290.

1776.
Styczeń 3. d. n. (z. u. Ter. t. 7, str. 489). 290.
Styczeń 14. obw. (z. u. Ter.) 276.

1778.
Lipiec 18. ust. 293.

1780.
Marzec 4. pat. (Zbiór Pillera, str. 6). 189.

1781.
Listop. 9. d. n. N. 30 z. p. s. 200. 290.

1782.
Kwiec. 5. pat. N. 8. Zb. Pillera. 30.
Maj 31. przep. o budowl. dla Lwowa, N. 17. Zb. Pillera. 205.
Czerw. 23. rozp. 422.
Sierp. 30. d. n. N. 72 z. p. s. 200. 299.

1783.
Styczeń 15. rozp. 422.
Paźdz. 23. d. n. l. 202 z. p. s. 244.
Grudz. 15. d. n. l. 221 z. p. s. 156.

1784.
Luty 13. d. n. l. 240 z. p. s. 38.
Luty 20. pat. 29. 79.
Marzec 4. d. n., l. 254 z. p. s. 579.
Marzec 15. d. n., l. 262 z. p. s. 266.
Kwiec. 17. pat. (z. u. p., tom 7). 214.
Kwiec. 18. pat., l. 279 z. p. s. (Zb. Pillera, str. 80). 249.
Maj 21. d. n., l. 293 z. p. s. 244.
Czerw. 14. d. n., l. 309 z. p. s. 396.

1784.

Lipiec 1. d. n. 214.
Lipiec 5. d. n., l. 313 z. p. s. 243.
Lipiec 22. pat., l. 318 z. p. s. 465.
Wrzes. 11. d. n., l. 335 z. p. s. 396.
Wrzes. 11. rezol., l. 336 z. p. s. 154.
Grudz. 30. rozp., l. 8. (Zbiór Pillera z 1785). 355.

1785.

Styczeń 30. pat., l. 382 z. p. s. 396.
Luty 1. pat., l. 385 z. p. s. 261.
Marzec 20. d. n., l. 433 z. p. s. 302.
Kwiec. 14. d. n., l. 739 z. p. s. 381.
Kwiec. 20. (ok. rad. nadw. wojsk. F. 353). 422.
Maj 9. d. n., l. 425 z. p. s. 156.
Maj 6. rozp. gub., l. 11405. 381.
Maj 20. d. n., l. 433 z. p. s. 306.
Wrzes. 15. pat., l. 385 z. p. s. 261.
Wrzes. 23. pat., l. 469 z. p. s. 465.
Wrzes. 26. d. n., l. 469 z. p. s. 465.
Grudz. 29. d. n., l. 509 z. p. s. 15.

1786.

Styczeń 16. d. n., l. 518 z. p. s. 241.
Kwiec. 13. pat. o polow. (Zb. Pillera, str. 162). 213.
Kwiec. 21. d. n., l. 542 z. p. s. 200, 300.
Kwiec. 26. d. n. 322.
Czerw. 16. pat. (Zb. Pill. z 1786, str. 205). 381.

1786.

Lipiec 15. d. n., l. 565 z. p. s. 469.
Lipiec 18. porz. pożar. dla wsi w Gal. 454.
Lipiec 28. porz. pożarowy dla miast w Gal. 454.
Lipiec 28. przep. o budowl. dla miast i wsi. N. 58 i 59 zb. Pill. 205.
Paźdz. 23. d. n., l. 588 z. p. s. 465.
Listop. 1. pat., l. 591 z. p. s. 28, 465.
Grudz. 28. rozp., l. 607 z. p. s. 358.

1787.

Styczeń 2. d. n. 322.
Styczeń 15. d. n., l. 621 z. p. s. 266.
Marzec 1. pat., l. 636 z. p. s. 441.
Marzec 8. d. n., l. 649 z. p. s. 465.
Kwiec. 27. d. n., l. 673 z. p. s. 465.
Maj 10. pat. zb. Pill. z 1787. 355, 381.
Lipiec 27. d. n., l. 702 z. p. s. 38.
Lipiec 28. pat. 79.
Listop. 2. d. n., l. 736 z. p. s. 38.

1788.

Marzec 14. d. n., l. 796 z. p. s. 241.
Marzec 31. d. n. 355.
Maj 18. d. n. 355.
Maj 23. d. n., l. 834 z. p. s. 244.
Czerw. 28. d. n., l. 851 z. p. s. 231.
Grudz. 1. d. n., l. 926 z. p. s. 333.
Grudz. 22. d. n., l. 938 z. p. s. 322.
Grudz. 22. d. n., l. 939 z. p. s. 300.

1789.

Kwiec. 23. d. n., l. 1006 z. p. s. 318.
Maj 28. d. n., l. 1012 z. p. s. 444.
Czerw. 4. d. n., l. 1015 z. p. s. 157.
Lipiec 10. pat., l. 1030 z. p. s. 249.
Lipiec 23. d. kc. n., l. 1038 z. p. s. 396.
Wrzes. 11. d. n., l. 1002 z. p. s. 243.
Wrzes. 29. d. n., l. 1054 z. p. s. 150.
Listop. 3. d. n., l. 1069 z. p. s. 154.

1790.

Styczeń 19. d. n., l. 1094 z. p. s. 292.
Luty 18. d. n. 355.
Luty 25. rozp. 422.
Paźdz. 12. d. n., l. 63 z. p. s. 258.
Grudz. 30. pat., l. 97 z. p. s. 354.

1791.

Styczeń 10. pat., l. 113 z. p. s. 189.
Styczeń 14. rozp. 422.
Styczeń 17. d. n., l. 108 z. p. s. 189.
Luty 22. pat. 135.
Marzec 19. pat., l. 129 z. p. s. 242.
Marzec 19. rozp. rady wojsk. n. (E 342). 242.
Marzec 21. pat. 82.
Czerw. 27. d. n., l. 170 z. p. s. 243. 258.
Lipiec 24. pat. 189.

1792.

Styczeń 6. d. kc. n., l. 259 z. p. s. 355.
Marzec 29. d. n. 470.

1792.

Maj 25. d. n. (Zb. Pill. 49). 189.
Listop. 2. pat., l. 66 z. p. s. 189.

1793.

Marzec 23. d. n., l. 94 z. p. s. 243.
Maj 16. d. n., l. 103 z. p. s. 238.
Czerw. 27. d. n. (Zb. Pillera, t. 39). 243.

1794.

Kwiec. 22. pat., l. 171 z. p. s. 189.

1795.

Luty 13. d. n., l. 217 z. p. s. 580.
Luty 20. d. n., l. 219 z. p. s. 183.
Czerw. 25. d. n., l. 237 z. p. s. 163.
Lipiec 24. pat., l. 243 z. p. s. 189.
Wrzes. 11. d. n., l. 253 z. p. s. 241, 243.
Wrzes. 17. d. n., l. 256 z. p. s. 240.
Grudz. 11. d. n., l. 268 z. p. s 299.

1796.

Styczeń 2. d. n. 242.
Marzec 11. d. n. 242.
Grudz. 19. ust. sąd. dla Gal. zach. 157, 195, 236, 238, 243, 244, 252, 260, 263, 266, 394, 417, 441, 443, 464, 469, 473, 523, 580.

1797.

Luty 13. pat., l. 336 z. p. s. 12, 23.

1797.

Kwiec. 7. pat. 424.
Wrzes. 8. d. n. 12.
Paźdz. 27. d. n., l. 385 z. p. s. 252.

1798.

Kwiec. 7. d. n., l. 408 z. p. s. 316.
Wrzes. 1. pat., l. 432 z. p. s. 380.
Wrzes. 21. d. n., l. 434 z. p. s. 181.
Wrzes. 24. rp. n. r. w., l. 2002. P. 393.
Paźdz. 25 pat., l. 436 z. p. s. 239, 240.

1799.

Styczeń 26. d. n., l. 453 z. p. s. 239.
Luty 22. d. n. 470.
Kwiec. 19. d. n., l. 467 z. p. s. 240.
Kwiec. 26. d. n., l. 468 z. p. s. 239.
Sierp. 23. d. n., l. 475 z. p. s. 355.
Paźdz. 17. d. n., l. 484 z. p. s. 355.

1800.

Lipiec 18. d. n., l. 503 z. p. s. 170.
Lipiec 29. d. kc. n. (zb. ust. pol., t. 15, str. 101). 44.
Paźdz. 28. pat. 82.
Grudz. 19. d. n., l. 513 z. p. s. 239. 240.
Grudz. 31. pat., l. 514 z. p. s. 480.

1801.

Lipiec 3. d. n., l. 532 z. p. s. 240.
Paźdz. 23. d. n., l. 542 z. p. s. 69.
Grudz. 31. d. kc. n. 240.

1802.

Kwiec. 2. d. kc. n. (z. p. adm. t. 17). 300.
Kwiec. 7. d. n. (z. pr. adm., t. 17). 244.
Lipiec 9. d. n., l. 568 z. p. s. 165.

1803.

Styczeń 28. d. kc. n., l. 14. (zb. ust. pol., tom 19, str. 25). 478.
Luty 8. rozp. gub. 478.
Marzec 28. d. n., l. 599 z. p s. 580.
Kwiec. 22. d. n., l. 1139 z. p. s. 266.
Lipiec 1. d. n., l. 614 z. p. s. 240.
Lipiec 1. d. n., l. 615 z. p. s. 460.
Sierp. 4. d. n. (zb. ust. pol., t. 20). 393.
Sierp. 31. rp. n. r. w., l. 4549 A. 393.
Paźdz. 14. d. n., l. 620 z. p. s. 157.
Grudz. 2. pat., l. 460 z. p. s. 437, 438.

1804.

Styczeń 20. d. n., l. 646 z. p. s. 381.
Luty 22. d. n., l. 654 z. p. s. 189.
Marzec 23. okóln. 232.
Sierp. 18. d. n., l. 679 z. p. s. 437.

1805.

Kwiec. 6. d. kc. n. 239.

1805.

Czerw. 22. d. n. 231.
Wrzes. 14. d. n., l. 748 z. p. s. 240.

1806.

Luty 18. rp. 242.
Marzec 14. d. n., l. 754 z. p. s. 552.
Czerw. 28. d. n., l. 771 z. p. s. 82.
Lipiec 4. rozp., l. 762 z. p. s. 242.

1807.

Kwiec. 3. d. n., l. 804 z. p. s. 243.
Listop. 27. d. n., l. 828 z. p. s. 355.

1808.

Marzec 19. d. n. (z. p. p., t. 30). 58.
Maj 9. d. n. (z. u. p., t. 30). 57.
Maj 20. d. n., l. 842 z. p. s. 436.
Maj 26. d. n., l. 843 z. p. s. 333.
Czerw. 28. rp. r. w. n. C. 646. 242.
Wrzes. 7. d. n. 249.
Listop. 24. d. kc. n. (zb. u. p., t. 31). 392.

1809.

Styczeń 19. rp. (zb. p. adm., t. 32, str. 3). 323.
Marzec 1. d. n., l. 885 z. p. s. 323.
Marzec 23. d. n., l. 887 z. p. s. 200, 290.
Maj 17. rp., l. 753 z. p. s. 287.

1810.

Styczeń 26. d. n., l. 898 z. p. s. 200.

1810.

Marz. 7./19. traktat z Rosyją. 222.
Maj 24. rp., l. 4780 z. p. s. 287.
Listop. 23. d. n., l. 918 z. p. s. 249.

1811.

Luty 20. pat. skarb., l. 929 z. p. s. 13. 423. 424. 437. 551.
Czerw. 17. cyrk. nadw. r. w. C. 1015. 13.
Lipiec 13. d. n. (zb. Goutty, t. 5, str. 20). 27.
Sierp. 27. rp. r. w. n. H. 495. 242.
Paźdz. 1. rp. r. w. n. H. 556. 242.
Listop. 13. d. n., l. 962 z. p. s. 426.
Grudz. 27. d. n., l. 965 z. p. s. 427, 440.

1812.

Styczeń 8. rp. r. n. w. 37.
Styczeń 10. d. kc. n., l. 296 z. p. s. 512.
Marzec 14. d. n., l. 980 z. p. s. 243.
Sierp. 29. d. kc. n. (zb. u. p., t. 39). 388.
Wrzes. 17. d. kc. n., l. 1006 z. p. s. 323.
Listop. 13. d. n., l. 1013 z. p. s. 190.
Listop. 19. d. kc. n. 74.
Listop. 21. d. n., l. 1016 z. p. s 550, 595.

1813.

Styczeń 7. d. kc. n., l. 1 z. p. s. 381.
Styczeń 16. d. n., l. 1024 z. 1 478.
Marzec 13. pat. (zb. u. ad t. 40, str. 41). 528.

1813.

Marzec 27. d. kc. n., l. 1033 z. p. s. 427.
Kwiec. 1. d. kc. n. (Z. u. p., t. 40, str. 64). 141.
Kwiec. 16. pat. 424.
Kwiec. 23. d. n., l. 1039 z. p. s. 437.
Czerw. 11. d. n., l. 1053 z. p. s. 59, 79, 81.
Wrzes. 10. rp. gub. Gal. (Zbiór Pill., str. 189). 249.
Paźdz. 21. d. kc. n., l. 16350. 124.
Listop. 19. dekr. gub., l. 42087. 124.

1814.

Maj 6. d. n., l. 1085 z. p. s. 259.
Maj 12. d. n. (zb. u. pol., t. 42). 480.
Maj 13. d. n., l. 1086 z. p. s. 238.
Sierp. 26. d. n., l. 1099 z. p. s. 67, 76, 82.
Wrzes. 10. rp. r. n. w. K. 3637. 539.
Paźdz. 21. d. n., l. 1105 z. p. s. 51.
Paźdz. 22. d. kc. n., l. 1106 z. p. s. 79, 302.
Listop. 5. d. kc. n., l. 1103 z. p. s 141.
Listop. 16. d. n., l. 1111 z. p. s. 25, 332.
Grudz. 22. d. kc. n., l. 1118 z. p. s. 38, 47.

1815.

Luty 15. d. n., l. 1132 z. p. s. 238.
Kwiec. 21. d. kc. n. (Goutta, t. 10, str. 242) 353.
Maj 3. traktat z Rosyją. 222, 223.
Czerw. 9. Akt kongr. Wied. 222.
Wrzes. 27. d. n., l. 1174 z. p. s. 160.

1815.

Listop. 10. d. n., l. 1188 z. p. s. 388.
Grudz. 7. pat. 426.
Grudz. 21. d. n. 46.
Grudz. 22. d. n., l. 1197 z. p. s. 266, 464.

1816.

Styczeń 11. d. kc. n. (zb. ustaw adm., t. 44, str. 2). 544.
Styczeń 28. d. n., l. 1206 z. p. s. 140.
Luty 15. pat. 426.
Luty 24. d. n., l. 1214 z. p. s. 200.
Kwiec. 5. najw. post. 455.
Kwiec. 24. d. n., l. 1233 z. p. s. 427.
Kwiec. 27. d. n., l. 1235 z. p. s. 200.
Czerw. 1. pat., l. 1248 z. p. s. 428, 433.
Lipiec 19. d. n., l. 1266 z. p. s. 41.
Wrzes. 4. d. n., l. 1280 z. p. s. 334.
Paźdz. 24. d. n., l. 1291 z. p. s. 190, 235, 591.
Grudz. 4. d. n. 308.
Grudz. 24. d. n., l. 1305 z. p. s. 440.

1817.

Luty 7. d. n., l. 1318 z. p. s. 250.
Luty 14. d. n., l. 1314 z. p. s. 287.
Luty 19. d. n., l. 1317 z. p. s. 334.
Luty 28. d. n., l. 1322 z. p. s. 428.
Czerw. 25. d. n., l. 1340 z. p. s. 521.
Lipiec 15. ust. 433.
Sierp. 15. pat., l. 1361 z. p. s. 580.
Sierp. 20. d. n., l. 1364 z. p. s. 551.

1817.

Sierp. 27. d. n., l. 1367 z. p. s. 74.
Wrzes. 23. d. n., l. 1373 z. p. s. 42.
Wrzes. 23. d. n., l. 1372 z. p. s. 63.
Paźdz. 21. d. n., l. 1380 z. p. s. 243.
Paźdz. 25. d. n., l. 1382 z. p. s. 428.
Grudz. 12. d. n., l. 1394 z. p. s. 25.
Grudz. 31. porząd. pożar. dla Wiedn. 251.

1818.

Styczeń 17. d. n., l. 1405 z. p. s. 79.
Styczeń 22. d. kc. n., l. 1408 z. p. s. 299, 353.
Styczeń 24. d. n., l. 1410 z. p. s. 216.
Luty 14. rp. 189.
Luty 25. konw. 75.
Marzec 8. d. n. r. w. H. 132. 521.
Marzec 21. pat. 551.
Kwiec. 7. r. n. r. w. W. 287, 299.
Maj 2. d. kc. n. (t. 46, Zb. u. pol.) 206.
Maj 15. d. n., l. 1455 z. p. s. 240, 241.
Sierp. 5./17. trakt. z Rosyją. 222.
Wrzes. 9. rp. 189.
Wrzes. 19. d. n., l. 1498 z. p. s. 512.
Paźdz. 8. r. n. r. w. F. 1156. 242.
Paźdz. 10. post. D. p. t. 6. 269.
List. 9./21. trakt. z Rosyją. 222.
Listop. 20. d. n., l. 1519 z. p. s. 15.

1819.

Styczeń 30. d. n., l. 154 z. p. s. 60C.
Luty 26. d. n., l. 1548 z. p. s. 458.

1819.

Marzec 24. d. kc. n. (Zb. ust. adm., t. 47). 277.
Czerw. 11. d. n., l. 1570 z. p. s. 318.
Lipiec 23. pat., l. 1582 z. p. s. 580.
Sierp. 23. d. n., l. 1595. 66, 71, 116.
Wrzes. 2. d. kc. n. 229.
Paźdz. 23. d. n., l. 1616 z. p. s. 74.
Listop. 3. d. n., l. 1621 z. p. s. 473.
Listop. 19. d. n., l. 1627 z. p. s. 231.
Grudz. 10. d. n., l. 1635 z. p s. 31.
Grudz. 16. d. kc. n. (Kropatschek, t. 42). 321.

1820.

Kwiec. 20. d. kc. n. (Zb. ust. pol., t. 48). 489.
Kwiec. 20. d. kc. n., l. 123 z. u. k. 388.
Kwiec. 20. d. n., l. 1755 z. p. s. 389.
Kwiec. 21. d. kc. n., l. 1659 z. p. s. 139, 351.
Maj 5. d. kc. n., l. 70 z. u. k. 200.
Czerw. 29. d. n., l. 92 z. u. k. Gal. 31.
Lipiec 6. d. kc. n., l. 96 z. u. k. 388.
Wrzes. 11. d. kc. n. 64.
Listop. 2. d. kc. n., l. 1713 z. p. s. 564.
Listop. 20. d. kc. n. (Zb. p. pr. gal., t. 2, str. 325). 75.
Grudz. 20. d. n. 381.
Grudz. 28. d. kc. n. (Zb. adm., tom 48, str. 491). 427.

1821.

Styczeń 13. d. n., l. 1730 z. p. s. 320.

1821.

Styczeń 13. d. n., l. 1730 z. p. s. 320.
Styczeń 15. d. n. 231.
Styczeń 24. ust., l. 110. 356.
Styczeń 26. rozp. gub., l. 65 z. u. k. 381.
Marzec 16. d. n., l. 1747 z. p. s. 564.
Kwiec. 2. najw. post. 455.
Kwiec. 6. d. n., l. 1752 z. p. s. 290.
Kwiec. 16. d. kc. n. (zb. ustaw adm., t. 49, str. 138). 455, 553.
Maj 21. d. kc. n. 545.
Czerw. 23. akt ustan. żeglugi na Elbie. 214.
Czerw. 23. d. n., l. 1771 z. p. s. 145.
Sierp. 10. d. n., l. 1789 z. p. s. 83.
Wrzes. 6. d. kc. n., l. 123 z. u. k. 388.
Wrzes. 22. d. n., l. 1802 z. p. s. 68.
Paźdz. 1. d. n., l. 1804 z. p. s. 360.
Paźdz. 11. d. kc. n. (t. 49, zb. u. pol.) 206.
Paźdz. 11. d. n., l. 1809 z. p. s. 190.
Paźdz. 22. d. kc. n., l. 2435. 240.
Paźdz. 31. rozp. gub., l. 138 z. u. k. 206.

1822.

Styczeń 6. d. kc. n. (Zb. p. pol., t. 50, str. 4). 83.
Czerw. 7. d. n. r. w., l. 1744. 578.
Czerw. 27. d. kc. n., l. 1880 z. p. s. 371.
Sierp. 3. d. n., l. 1885 z. p. s. 580.
Sierp. 17. d. n., l. 1888 z. p. s. 143.
Wrzes. 6. ust., l. 2795, Dz. pr. Rp. Krak. 189.

1822.

Paźdz. 2. rk. r. w. D. 4112. 242.
Grudz. 6. d. n., l. 1911 z. p. s. 154.

1823.

Styczeń 25. d. n., l. 1921 z. p. s. 252.
Luty 1. rp. n. w. r. (ogłoszone d. kc. n. z 11. lut. 1823 z. u. k. t. 5, str. 61). 195.
Marzec 6. rp. 189.
Lipiec 6. d. kc. n. (Zb. pr. prow. Austr. niż. 229). 171.
Sierp. 7. r. r. w. n., l. 675, Zb. pr. wojsk. 242.
List. 7. d. n. kom. spr. 12.

1824.

Styczeń 30. d. n., l. 2696 (Zb. u. pol., t. 52). 37.
Kwiec. 29. r. n. r. w. B. 1843. (Zb. u. wojsk., t. 7, str. 47). 213.
Maj 29. d. n., l. 2011 z. p. s. 182.
Czerw. 19. d. n. kom. do [illegible]. pod. grunt. 208.
Sierp. 30. d. n. 37.
Wrzes. 16. d. kc. n., l. 2040 z. p. s. 355.

1825.

Kwiec. 15. d. n., l. 2089 z. p. s. 247.
Kwiec. 22. d. n., l. 2090 z. p. s. 569.
Maj 15. d. n. (obw. gub. z 12. maja 1826) l. 66 z. u. k. [illegible]
Czerw. 15. d. n., l. 36 z. p. s 138.
Czerw. 17. d. n., l. 2112 z. p. s. 68.
Lipiec 1. rp. 422.

1825.

Wrzes. 16. d. n., l. 2132 z. p. s. 247.*)
Grudz. 14. d. kc. n., l. 37252. 140.
Grudz. 22. d. n., l. 2242 z. p. s. 60.

1826.

Styczeń 16. najw. post. 44.
Luty 3. d. n., l. 2188 z. p. s. 156.
Kwiec. 7. d. n., l. 2178 z. p. s. 183, 244, 319.
Kwiec. 27. r. n. r. w., l. 2071, (Zb. u. wojsk., l. 55). 422.
Sierp. 19. d. n., l. 2215 z. p. s. 24, 30.
Wrzes. 1. d. n., l. 2219 z. p. s. 247.
Paźdz. 23. d. kc. n. 422.
Listop. 16. d. kc. n. (Zb. pr. adm., t. 54, str. 128). 336.
Listop. 25. d. kc. n., l. 2234 z. p. s. 200, 201.
Listop. 25. ok. n. r. w., l. 3298. 44.
Grudz. 9. d. kc. n., l. 1338. 117.
Grudz. 21. d. kc. n., l. 35162 z. p. s. 247.
Grudz. 22. d. n., l. 2242 z. p. s. 117.

1827.

Luty 17. d. n., l. 2259 z. p. s. 23, 74.
Marzec 24. r. n. r. w., l. 829 z pr. wojsk. 61.
Marzec 28. ok. gubern., l. 57 (str. 138 z. u. k.). 223.
Maj [illegible]. d. kc. n., l. 1870. 578.
Maj 19. d. n., l. 2277 z. p. s. [illegible]

1827.

Lipiec 7. d. kc. n., l. 131 z. u. k. 200.
Sierp. 8. d. n., l. 2296 z. p. s. 287.
Paźdz. 30. d. kc. n. 39, 48.
Grudz. 12. rp. (Zbiór ust. dla Austr. niż., t. 9, str. 728). 321.

1828.

Luty 8. d. n., l. 2328 z. p. s. 239, 240.
Lipiec 18. d. n., l. 2354 z. p. s. 243, 394.

1829.

Maj 25. d. n., l. 64 z. u. k. 201.
Czerw. 12. d. n., l. 2411 z. p. s. 320.
Sierp. 1. d. n., l. 2421 z. p. s. 243.
Sierp. 28. d. n. 39.
Paźdz. 13. rp. gub., l. 69. O. 99. 381.
Paźdz. 28. d. kc. n., l. 2437 z. p. s. 159.
Listop. 20. r. r. w. n., l. 124. Zb. ust. wojsk. 542.
Listop. 26. d. n., l. 2442 z. p. s. 29.

1830.

Marzec 12. d. kc. n. 75.
Czerw. 16./28. pr. sejm. D. p. t. tom 13. 269.
Lipiec 28. rp. 393.
Paźdz. 5. d. n., l. 2485 z. p. s. 524.
Grudz. 10. d. kc. n., l. 535. Z. u. k. dla Austr. niż. 39.
Grudz. 23. d. kc. n., l. 2498 z. p. s. 166, 200.

*) W tekście omyłka druku zamiast 1825 jest 1826.

1831.

Marzec 31. d. n., l. 7357. 37.
Maj 8. d. kc. n. (Zbiór ust. adm., t. 59). 277.
Lipiec 2. ok. nadw. r. w. (Zb. pr. wojsk. Nr. 97). 44.
Listop. 4. d. n., l. 2533 z. p. s. 247.
Listop. 5. d. n., l. 2534 z. p. s. 460.

1832.

Styczeń 13. d. kc. n., l. 2545 z. p. s. 166, 200.
Styczeń 24. d. kc. n., l. 5981 490.
Marzec 24. ust. emig., l. 2557 z. p. s. 37, 200, 291, 300, 387.
Maj 13. d. n., l. 2563 z. p. s. 553.
Lipiec 13. d. n. (Zbiór ust. pol., t. 60, str. 196). 315.
Lipiec 24. d. kc. n., l. 122 z. u. k. 388.
Sierp. 28. d. kc. n., l. 133 z. u. k. 389.
Sierp. 30. d. kc. n., l. 19542. 37.
Sierp. 31. rp. gub., l. 131 z. u. k. 389.
Sierp. 31. d. n., l. 2574 z. p. s. 243.

1833.

Styczeń 13. rp. r. n. w., l. 50 zb. u. wojsk. 24.
Luty 19. d. kc. n. 160.
Luty 23. d. n., l. 2595 z. p. s. 36, 65.
Marzec 1. d. kc. n., l. 2597 z. p. s. 36.
Marzec 15. d. n., l. 2603 z. p. s. 392.
Marzec 29. d. n., l. 2606 z. p. s. 241.
Maj 10. d. n., l. 2610 z. p. s. 357.

1833.

Lipiec 15. d. kc. n. 75.
Wrzes. 23. ust., l. 6166. 356.

1834.

Styczeń 20. d. kc. n., l. 2638 z. p. s. 259.
Luty 7. d. n., l. 2641 z. p. s. 42.
Maj 3. rp. gub., l. 75 z. u. k. 200.
Lipiec 18. d. kc. n. 135.
Paźdz. 23. d. kc. n. (Zb. ust. pol., t. 62). 206.
Grudz. 1. d. kc. n., l. 2773 z. p. s. 240, 249.
Grudz. 1. d. n., l. 2775 z. p. s. 241, 242, 552.

1835.

Styczeń 31. r. r. w. n. D. 10. 242.
Luty 17. d. n., l. 35 z. u. k. 201.
Czerw. 15. d. n., l. 38 z. p. s. 160.
Czerw. 15. d. n., l. 39 z. p. s. 128.
Czerw. 19. d. kc. n., l. 14816 z. u. k. (str. 594). 355.
Czerw. 20. najw. post. 124.
Lipiec 1. d. n., l. 48 z. p. s. 162.
Lipiec 8. d. kc. n. (Zb. ust. pol., t. 63, str. 268). 353.
Lipiec 11. ust. o przestępstwach skarb., l. 2 d. u. k. z r. 1836. — 201, 208, 214, 238, 239, 247, 248, 292, 397.
Lipiec 16. d. kc. n., l. 60 z. p. s. 132.
Sierp. 1. rp. gub., l. 43591. 124.
Sierp. 16. d. kc. n., l. 73 z. p. s. 481.

1835.

Sierp. 17. d. n., l. 76 z. p. s. 200, 290, 299, 358.
Sierp. 22. d. n. 240.
Paźdz. 8. d. n., l. 26166. 287.
Paźdz. 12. d. n., l. 90 z. p. s. 353, 592.
Grudz. 7. d. n., l. 101 z. p. s. 580.
Grudz. 28. d. n., l. 111 z. p. s. 299.

1836.

Styczeń 4. d. kc. n. (Zb. pr. adm., t. 64, str. 4). 299.
Styczeń 4. d. n., l. 113 z. p. s. 247.
Styczeń 11. d. kc. n., l. 1015 (Zb. pr. pol. dla Gal.). 240, 241, 249.
Luty 28. d. kc. n. (Zb. pr. adm., t. 64, str. 404). 322.
Marzec 4. d. kc. n., l. 656. 57.
Marzec 4. d. kc. n. (Zb. u. pol., tom. 64, str. 438). 353.
Maj 16. d. kc. n. (Zb. pr. adm., t. 64, str. 532). 322.
Sierp. 22. d. n., l. 152 z. p. s. 12.
Wrzes. 1. d. kc. n., l. 151 z. p. s. 594.
Wrzes. 6. d. n., l. 154 z. p. s. 321.
Paźdz. 3. d. n. (Zb. u. adm., t. 64, str. 872). 49.
Listop. 30. d. n., l. 27390. 287.

1837.

Styczeń 27. pat. 82.
Luty 4. d. kc. n., l. 168 z. p. s. 82.
Luty 16. rp. (Zb. u. dla Austr. niż., t. 19, str. 68). 142.
Marzec 4. rp., l. 536. 321.

1837.

Kwiec. 10. d. n., l. 189 z. p. s. 474.
Maj 1. d. n., l. 199 z. p. s. 357.
Czerw. 28. d. kc. n., l. 209 z. p. s. 140.
Czerw. 30. d. kc. n. (Zbiór pr. adm., t. 65, str. 290). 308.
Wrzes. 19. d. n., l. 229 z. p. s. 562.
Listop. 2. d. kc. n., l. 45 (Zb. u. k. z r. 1838, str. 128). 334.
Listop. 2. d. kc. n., l. 229 (Zb. u. k. Gal., str. 812). 455.
Listop. 5. pat., l. 240 z. p. s. 238, 244.
Listop. 8. d. kc. n., l. 242 z. p. s. 132.
Listop. 13. d. n. r. w., l. 3681. (Zb. u. wojsk., l. 75). 455.
Listop. 28. d. kc. n. Zb. pr. adm., t. 55, str. 532). 68.

1838.

Luty 10. d. n., l. 18188. 580.
Marzec 8. ust., l. 466, Dz. pr. Rp. Krak. 189.
Marzec 15. ust., l. 523. 356.
Marzec 23. d. kc. n., l. 22081. 584.
Kwiec. 3. d. kc. n., l. 262 z. p. s. 239.
Kwiec. 30. rp., l. 1157. 287.
Maj 29. d. n., l. 274 z. p. s. 243.
Czerw. 6. d. n., l. 277 z. p. s. 392, 502.
Czerw. 12. reg. poczty woz., l. 280 z. p. s. 543.
Czerw. 30. konw. mon. pow. 429.
Lipiec 3. d. n., l. 283 z. p. s. 241.
Lipiec 18. d. kc. n. (Zb. pr. adm., t. 65, str. 417). 67.

1838.

Lipiec 30. konw. mon. 432.
Listop. 6. reg. poczty list., l. 302 z. p. s. 544.
Listop. 26. d. n., l. 651 z. p. s. 15.
Grudz. 1. ust. poczt., l. 312 z. p. s. 543.
Grudz. 4. d. n., l. 315 z. p. s. 333.
Grudz. 28. d. n., l. 311 z. p. s. 200.*)

1839.

Styczeń 7. d. n., l. 325 z. p. s. 174.
Kwiec. 10. d. n., l. 355 z. p. s. 595.
Kwiec. 22. d. n., l. 356 z. p. s. 241.
Lipiec 1. d. n., l. 368 z. p. s. 241.
Lipiec 9. konw. 39.
Wrzes. 27. d. kc. n. (Zb. pr. adm., t. 67, str. 242). 322.
Listop. 21. d. kc. n., l. 389 z. p. s. 143.
Listop. 25. d. n., l. 392 z. p. s. 67.
Listop. 26. d. n., l. 394 z. p. s. 229.
Grudz. 11. d. kc. n., l. 397 z. p. s. 240.
Grudz. 19. d. kc. n. (Zb. pol. u., t. 67). 200.

1840.

Styczeń 27. pat., l. 404 z. p. s. 588, 595.
Luty 14. d. kc. n., l. 409 z. p. s. 247.
Marzec 30. d. kc. n., l. 418 z. p. s. 153, 564.
Kwiec. 14. rp. 239.
Maj 22. trakt. z Włochami, l. 441 z. p. s. 501.
Maj 29. d. n., l. 445 z. p. s. 241.

1840.

Czerw. 21. d. n., l. 450 z. p. s. 241.*)
Czerw. 28. pat., l. 451 z. p. s. 166, 200, 299, 301, 353, 356, 411, 422, 559.
Paźdz. 16. d. n., l. 469 z. p. s. 528.
Paźdz. 31. d. n., l. 472 z. p. s. 333.
Listop. 26. d. kc. n., l. 483 z. p. s. 501.
Grudz. 7. d. kc. n. (Zb. u. pol., t. 68). 388.
Grudz. 24. d. n., l. 487 z. p. s. 241.*)

1841.

Styczeń 7. d. kc. n., l. 491 z. p. s. 545.
Luty 9. d. kc. n., l. 501 z. p. s. 240.
Marzec 25. d. kc. n., l. 8303. 195.
Maj 4. d. n., l. 531 z. p. s. 524.
Maj 11. d. n., l. 535 z. p. s. 239.
Maj 15. d. kc. n., l. 537 z. p. s. 501.
Czerw. 7. d. n. (Zb. u. pol., t. 69, str. 137). 320.
Lipiec 1. ust. (Zb. pr. adm., t. 69, str. 16.) 433, 434.
Sierp. 16. d. n., l. 555 z. p. s. 552.
Sierp. 26. d. n., l. 558 z. p. s. 528.
Grudz. 11. najw. post. 549.

1842.

Styczeń 3 d. n., l. 583 z. p. s. 260, 552.
Styczeń 6. d. n., l. 19 z. u. k. 353.
Styczeń 18. d. n., l. 592 z. p. s. 488, 549.

*) Na str. 200 czytaj zam. d. n. z 28. grudn. 1838, l. 111 — l. 311 z. p. s.
Na str. 241 czytaj zam. d. n. z 21. czerwca 1840, l. 410 — l. 450 z. p. s.
Na str. 241 czytaj zam. d. n. z 24. grudn. 1840, l. 470 — l. 487 z. p. s.

1842.

Styczeń 21. d. kc. n. 223.
Luty 21. d. n., l. 599 z. p. s. 200, 300.
Marzec 2. rozp. gub., l. 35, str. 66, Zb. u. kr. 223.
Kwiec. 19. d. n., l. 607 z. p. s. 551.
Maj 11. d. kc. n., l. 614 z. p. s. 159.
Czerw. 3. d. kc. n., l. 151 z. u. k. 208.
Wrzes. 6. d. n., l. 654 z. p. s. 206.
Grudz. 28. d. n., l. 608 z. p. s. 220.

1843.

Styczeń 9. d. n., l. 670 z. p. s. 200, 300.
Luty 17. d. kc. n. (Zbiór u. adm., t. 71). 552.
Luty 27. d. n., l. 685 z. p. s. 200.
Kwiec. 21. d. n., l. 696 z. p. s. 45.
Czerw. 27. d. n., l. 101 z. u. k. 355.
Czerw. 28. d. kc. n., l. 726 z. p. s. 545.
Lipiec 8. d. n., l. 722 z. p. s. 143.
Wrzes. 30. d. kc. n. (Zb. u. pol., t. 71, str. 242). 195.
Paźdz. 13. d. kc. n., l. 750 z. p. s. 243.
Grudz. 18. d. n. (Zb. u. pol., t. 71). 564.

1844.

Styczeń 2. najw. post., l. 781 z. p. s. 362.
Styczeń 5. rp. n. r. w. (Zb. u. w. 85, z 1843). 388.
Styczeń 26. d. n., l. 780 z. p. s. 132.
Styczeń 31. d. n., l. 781 z. p. s. 362.
Luty 1. d. n., l. 5542. 171.

1844.

Marzec 14. d. n., l. 793 z. p. s. 551.
Marzec 21. d. kc. n., l. 5373. 470.
Kwiec. 30. d. n., l. 850 z. p. s. 240.
Maj 8. rp. n. r. w., H. 521. 568.
Maj 23. d. n., l. 807 z. p. s. 337.
Maj 31. d. n. r. w., l. 1995. 524.
Lipiec 16. ust. zaprow. ks. górn., l. 3344. 189.
Wrzes. 26. instr. (Zb. pr. adm., t. 72). 260.
Wrzes. 26. d. n., l. 832 z. p. s. 580, 595.
Wrzes. 27. d. n., l. 833 z. p. s. 551.
Paźdz. 13. d. n., l. 840 z. p. s. 239.
Grudz. 28. d. kc. n., l. 41335. 553.

1845.

Maj 24. post. ces. 256.
Maj 29. d. n., l. 888 z. p. s. 289.
Maj 29. d. n., l. 889 z. p. s. 257.
Maj 29. d. n., l. 890 z. p. s. 551.
Czerw. 30. d. n., l. 888 z. p. s. 312.
Lipiec 25. d. kc. n., l. 897 z. p. s. 501.
Sierp. 6. d. n., l. 898 z. p. s. 200.
Wrzes. 26. rp. n. r. w., l. 55 Zb. u. w. 397.
Paźdz. 18. d. n., l. 906 z. p. s. 443.

1846.

Styczeń 14. d. n., l. 922 z. p. s. 200.
Luty 12. d. kc. n. 89.

1846.

Luty 14. d. n., l. 933 z. p. s. 303.
Luty 19. d. n., l. 938 z. p. s. 302.
Marzec 27. d. n., l. 951 z. p. s. 602.
Kwiec. 3. d. kc. n., l. 954 z. p. s. 57, 59.
Kwiec. 7. d. n., l. 948 z. p. s. 367.
Kwiec. 30. d. r. n. w., D. 1152, (l. 21. Zb. u. w.) 323.
Czerw. 3. d. n., l. 964 z. p. s. 322.
Czerw. 3. d. n., l. 968 z. p. s. 246.
Czerw. 15. d. kc. n., l. 75 z. u. k. 217.
Czerw. 17. d. n., l. 971 z. p. s. 200.
Czerw. 27. d. kc. n., l. 968 z. p. s. 372.
Paźdz. 19. pat., l. 992 z. p. s. 14, 287, 492.

1847.

Styczeń 30. najw. post. 363.
Marzec 27. d. n., l. 1051 z. p. s. 363.
Maj 6. d. n., l. 1063 z. p. s. 263.
Maj 10. obw., l. 1307. (L. 59 d. u. k.). 284.
Czerw. 26. najw. post. 525.
Lipiec 7. ok. n. r. w., F. 906. (Zb. u. w., l. 32). 525.
Grudz. 1. d. kc. n., l. 1101 z. p. s. 388.
Grudz. 17. rp. prez. izb. nadw., l. 1105 z. p. s. 441.

1848.

Kwiec. 15. rp. m. spr. wewn., l. 878. 284.
Kwiec. 15. d. n., l. 1135 z. p. s. 392.
Kwiec. 17. pat., l. 88 d. u. k. 283.
Kwiec. 17. pat., l. 1136 z. p. s. 30, 249.
Kwiec. 22. okóln. gub., l. 34563. (Zb. u. k., l. 25.) 282.
Maj 21. rp. m. sk., l. 1152 z. p. s. 428.
Maj 22. rp. m. sk., l. 1153 z. p. s. 428.
Maj 29. ok. gub., l. 7071. (Zb. u. kr., l. 42). 428.
Maj 31. dekr. gub., l. 44, zb. u. kr. 428.
Czerw. 2. pat., l. 1157. Zbiór u. s.; (l. 51, str. 214, zb. u. k.). 428, 438.
Sierp. 9. pat., l. 1173 z. p. s. 30, 249.
Wrzes. 7. pat., l. 318 d. u. k. 283, 284.
Wrzes. 7. pat. o uwoln. grunt., (l. 88, zbiór u. k.). 185, 202.
Wrzes. 7. pat., l. 1180 z. p. s. 30, 171.
Paźdz. 14. rp., l. 164. 284.
Grudz. 20. ces. rp., l. 39 d. u. p. 136.
Grudz. 23. ces. rp., l. 51 d. u. p. 26.

1849.

Styczeń 17. rp. m. s., l. 92 d. u. p. 185.
Styczeń 30. rp. m., l. 107 d. u. p. 29, 61.
Marzec 4. pat., l. 150 d. u. p. 285.
Marzec 4. pat., l. 152 d. u. p. 202, 249.
Marzec 4. pat., l. 153 d. u. p. 22.
Marzec 7. pat., l. 154 d. u. p. 184, 213.
Kwiec. 21. rp. m. s., l. 221 d. u. p. 564.
Lipiec 31. rp. m., l. 342 d. u. p. 213.

1849.

Sierp. 5. rp. m. s., l. 348 d. u. p. 200, 290.
Sierp. 15. pat., l. 361 d. u. p. 249, 283.
Sierp. 15. pat., l. 477 z. u. k. 202.
Sierp. 18. rp. m. w., l. 44. Zb. u. w. 492.
Wrzes. 10. rp. m., l. 386 d. u. p. 213.
Wrzes. 25. rp. m. s., l. 397 d. u. p. 385.
Paźdz. 2. rp. m., l. 1 d. u. p z r. 1850. 485.
Paźdz. 27. rp. ces., l. 12 d. u. p. z r. 1850. 136, 194, 417.
Listop. 30. ces. rp., l. 2 d. u. p. 33, 75.
Grudz. 25. ces. rp., l. 2 d. u. p. z r. 1850. 189.

1850.

Styczeń 25. ust. weksl., l. 51 d. u. p. 13, 246, 397, 448, 560, 569, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 599, 601.
Luty 9. ust. o nal. skarb., l. 50 d. u. p. 248, 371, 393, 397, 579, 588, 595.
Marzec 13. rp. m. sk., l. 119 d. u. p. 157.
Marzec 23. rp. m., l. 120 d. u. p. 381.
Maj 28. rp. m. sk., l. 10679. 580.
Lipiec 28. rp. m. spr. wewn., l. 1 d. u. k. z r. 1851. 202.
Lipiec 30. rp. m. s., l. 317 d. u. p. 184.
Sierp. 7. pat., l. 325 d. u. p. 26.
Sierp. 9. pat., l. 326 d. u. p. 231.
Wrzes. 25. pat., l. 374 d. u. p. 283.

1850.

Wrzes. 29. ces. rozp., l. 382 d. u. p. 189.
Paźdz. 4. rp. m., l. 1 d. u. k. z r. 1851. 283.
Paźdz. 30. rp. m., l. 435 d. u. p. 283.
Listop. 8. rp. m., l. 444 d. u. p. 334.
Listop. 16. rp. m. s. i skr., l. 448 d. u. p. 142, 417.
Grudz. 6. rp. m. sk., l. 461 d. u. p. 142, 417.
Grudz. 25. rp., l. 24 d. u. p. z r. 1851. 287.
Grudz. 25. rp., l. 25 d. u. p. z r. 1851. 287.

1851.

Luty 1. rp. m. woj., l. 34 d. u. p. 140.
Marzec 12. pat., l. 89 d. u. p. 249, 284.
Marzec 15. rp. m., spr. wewn., l. 77 d. u. k. 202, 285.
Marzec 16. rp. ces., l. 67 d. u. p. 189.
Kwiec. 11. pat., l. 84 d. u. p. 317.
Maj 1. rp. m. woj., l. 120 d. u. p. 353.
Lipiec 7. rp. m. s., l. 7628 370.
Sierp. 13. rp. m., l. 188 d. u. p. 74.
Paźdz. 2. rp. m., l. 251 d. u. p. 69, 74.
Paźdz. 18. rp. [illegible], l. 3075. 135.
Listop. 16. rp. ces., l. 1 d. u. p. z 1852. 196.
Grudz. 22. ust. 87, 115.

1852.

Styczeń 31. rp. m., l. 460 d. u. p. 213.
Luty 2. rp. m., l. 42 d. u. p. 261.
Luty 20. rp. m., l. 47 d. u. p. 392.

1852.

Marzec 23. pat., l. 78 d. u. p. 8, 83.
Marzec 23. pat., l. 79 d. u. p. 14, 25.
Kwiec. 26. rp. m. s., l. 98 d. u. p. 189.
Maj 27. ust. karna, l. 117 d. u. p. 55, 66, 70, 80, 149, 157, 158, 196, 210, 213, 236, 265, 293, 438, 460, 498, 502, 528, 539, 542, 548, 553, 566, 586.
Lipiec 22. rp. m., l. 1954. 46.
Sierp. 1. rp. m. woj., l. 159 d. u. p. 45.
Sierp. 15. pat., l. 184 d. u. p. 28, 287, 417.
Wrzes. 4. pat., l. 252 d. u. p. 236.
Wrzes. 29. rp. m., l. 198 d. u. p. 249.
Paźdz. 24. pat., l. 223 d. u. p. 201, 236.
Listop. 20. ust. o właśc. sad., l. 251. 65, 66, 69, 115, 131, 257, 292, 304, 320, 366, 383, 406, 579.
Listop. 25. r. m. spr., l. 18524. 163.
Listop. 26. pat., l. 253 d. u. p. 34, 393, 502, 504, 532.
Listop. 30. ust. 87.
Grudz. 3. ust. leśna, l. 250 d. u. p. 205, 272, 276, 381, 545, 553.
Grudz. 13. rp. 110, i sk., l. 256 d. u. p. 181.
Grudz. 15. rp. m., l. 257 d. u. p. 213, 456, 470, 472.
Grudz. 27. pat., l. 260 d. u. p. 13, 22.

1853.

Styczeń 13. rp. m., l. 9 i 10 d. u. p. 196, 320.
Styczeń 22. rp. m. s., l. 55 d. u. p. 153.

1853.

Styczeń 26. pat., l. 18 d. u. p 250, 417.
Styczeń 30. r. m. sk., l. 20 d. u. p. 418.
Luty 8. rp. m., l. 25 d. u. p. 381.
Luty 10. pat. ces., l. 26 d. u. p. 555.
Luty 16. pat. ces., l. 50 d. u. p. 85, 87.
Marzec 31. pat., l. 90 d. u. p. 214.
Marzec 31. rp. m., l. 91 d. u. p. 238, 244.
Kwiec. 1. obw. prez. krajow., l. 47 d. u. k. 283.
Maj [illegible] pat., l. 81 d. u. p. 160.
Czerw. 9. rp. m., l. 19675. 215.
Czerw. 18. rp. m., l. 114 d. u. p. 2351.
Czerw. 25. rp. ces., l. 123 d. u. p. 354.
Lipiec 3. pat., l. 129 d. u. p. 85, 87.
Lipiec 5. pat., l. 130 d. u. p. 202, 232, 233, 283, 381, 393, 591.
Lipiec 9. rp. m. sk., l. 23054. 418.
Lipiec 29. post. karn., l. 151 d. u. p. 354.
Sierp. 8. rp. m., l. 160 d. u. p. 83.
Sierp. 26. d. n. 249.
Wrzes. 19. r. m. sk., l. 14421. 592.
Paźdz. 9. r. m., l. 205 d. u. p. 48.
Paźdz. 23. pat., l. 234 d. u. p. 249, 285.
Paźdz. 29. pat., l. 236, d. u. p. 283.
Listop. 8. pat., l. 237 d. u. p. 283.
Listop. 12. rp. m. s., l. 235 d. u. p. 285
Listop. 28. rp. m., l. 253 d. u. p. 334.
Grudz. 19. trakt. z Prus., l. 208, d. u. p. 393.

1854.

Styczeń 5. rp. m., l. 6 d. u. p. 293.
Styczeń 28. rp. m., l. 20 d. u. p. 293.
Luty 7. rp. prez. kr., l. 19 d. u. k. 285.
Luty 28. r. m. sk., l. 45 d. u. p. 434.
Marzec 6. r. m. sk., l. 60 d. u. p. 528.
Marzec 9. r. m. sk., l. 4387 174.
Kwiec. 20. rp. ces., l. 96 d. u. p. 553.
Kwiec. 20. r. m., l. 105 d. u. p. 417.
Maj 5. r. m., l. 8662. 49.
Maj 21. r. m., l. 125 d. u. p. 293.
Maj 23. ustawa górn., l. 146 d. u. p. 13, 34, 189, 205, 208, 212, 231, 244, 250, 272, 529.
Czerw. 10. rp. m. spr. wewn., l. 13247. 213.
Lipiec 11. pat., l. 200 d. u. p. 209, 392, 488.
Sierp. 9. pat., l. 208 d. u. p. 51, 138, 140, 142, 143, 147, 150, 153, 154, 155, 156, 157, 162, 163, 164, 165, 166, 185, 229, 232, 287, 292, 304, 309, 313, 321, 323, 331, 332, 339, 342, 353, 362, 366, 367, 368, 371, 376, 417, 439, 464, 469.
Wrzes. 14. rp. m. h., l. 238 d. u. p. 196, 205, 206, 207, 553.
Wrzes. 27. rp. m., l. 254 d. u. p. 528.
Paźdz. 3. rp. ces. 26.
Grudz. 9. r. m. spr., l. 23929. 580.
Grudz. 26. r. m., l. 99 d. u. p. 262.

1855.

Styczeń 15. k k. wojsk., l. 19 d. u. p. 70, 158, 166, 300, 387, 502.
Styczeń 26. r. m. spr., l. 22 d. u. p. 580.
Styczeń 29. rp. ces., l. 23 d. u. p. 15, 24, 27, 40, 366.
Luty 16. rp. m. sk., l. 34 d. u. p. 180, 320.
Luty 17. rp. m., l. 33 d. u. p. 488.
Marzec 11. rp. prez. kr. d. u. k. Krak. oddział II., N. 14. 501, 542.
Marzec 14. r. m. w., l. 4914. 47.
Marzec 20. rp. m. sk., l. 185 d. u. p. 153.
Marzec 25. rp. m. s., l. 2458. 317.
Marzec 31. rp. m., l. 58 d. u. p. 27, 437.
Kwiec. 13. rp. m., l. 73 d. u. p. 417.
Kwiec. 16. rp. nacz. kom. S. III., oddział 7, l. 1711. 569.
Kwiec. 25. rp. m. spr. wewn., l. 79 d. u. p. 219.
Maj 4. cyrkul. nacz. kom., l. 85 d. u. p. 595.
Maj 21. ces. rp., l. 95 d. u. p. 297, 443.
Czerw. 12. rp. m., l. 99 d. u. p. 417.
Sierp. 7. konw., l. 152 d. u. p. 38.
Wrzes. 3. rp. m., l. 154 d. u. p. 492.
Wrzes. 28. rp. m. s., l. 170 d. u. p. 189.
Listop. 2. rp. m. spr. wewn., l. 1 d. u. p. z 1856. 355.
Listop. 3. rp. m. s., l. 190 d. u. p. 182.
Listop. 5. stat., l. 186 d. u. p. 441.
Listop. 5. pat., l. 195 d. u. p. 84, 86, 111, 290.
Listop. 6. rp. m., l. 186 d. u. p. 251, 262.

1855.

Grudz. 15. rp. m. s., l. 222 d. u. p. 189.

Grudz. 21. rp. m., l. 2 d. u. p. z 1856. 366.

Grudz. 27. rp. min. spr. wewn., l. 1 d. u. p. z 1856. 355.

1856.

Luty 7. rp. ces., l. 21 d. u. p. 429, 431, 434, 435, 438.

Marzec 20. rp. m., l. 36 d. u. p. 153, 251, 259, 261, 422, 441, 574.

Kwiec. 6. rp. m. sk., l. 50 d. u. p. 248, 439, 551.

Kwiec. 11. rp. m. spr. wewn., l. 3989. 213.

Kwiec. 25. rp. m. spr., l. 8911. 444.

Maj 3. rp. m. sk., l. 181 d. u. p. 248.

Maj 19. rp. m., l. 83 d. u. p. 249.

Maj 31. rp. min. sk., l. 92 d. u. p. 418.

Czerw. 12. r. m., l. 169 d. u. p. 40.

Lipiec 28. rp. m. sk. i najw. Izby obr., l. 137 d. u. p. 142, 417.

Sierp. 7. rp. m., l. 155 d. u. p. 334.

Sierp. 21. rp. m. s., l. 150 d. u. p. 143.

Paźdz. 8. ust. małż., l. 185 d. u. p. 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 69, 70, 73, 75, 76, 77, 84, 87, 112, 116, 117, 351, 352, 358, 359, 514.

Paźdz. 20. r. m. sk., l. 48619. 580.

Paźdz. 24. pat., l. 52 d. u. p. z 1857. 214.

1856.

Paźdz. 31. rp. m. sk. i handlu, l. 204 d. u. p. 184.

Listop. 24. rp. m. sk., l. 3109, l. 52 d. r. m. sk. 550.

Listop. 27. rp. m., l. 222 d. u. p. 417.

Grudz. 7. rp. m., l. 224 d. u. p. 501.

Grudz. 19. dk. rz. dla Austryji wyż. (z. p. admin. str. 239). 56.

Grudz. 26. rp. m. spr. wewn., l. 11127, N. 1, oddz. II. dz. rz. kr. dla okr. admin. Krak. z 1857). 389.

1857.

Styczeń 17. rp. m. s., l. 15 d. u. p. 40.

Styczeń 24. pat., l. 101 d. u. p. 429, 432.

Luty 14. rp. m. spr. wewn., l. 31980. 280.

Marzec 6. rp. m., l. 48 d. u. p. 284.

Marzec 7. rp. m. s., l. 50 d. u. p. 39.

Marzec 17. obw., l. 26 d. u. k. 284.

Marzec 30. rp. kr. kom. wykup. i reg. cięż. gr., l. 18 d. u. k. 285.

Lipiec 1. rp. gub., l. 37321 d. u. k. oddz. II., N. 12. 501.

Lipiec 1. rp. o kl. służ. dla Lwowa. 542.

Lipiec 4. rp. prez. kr., l. 8 d. u. k. 501.

Lipiec 7. rozp. o kl. służ. dla Krakowa. 542.

Lipiec 8. rp., l. 127 d. u. p. 189.

Lipiec 27. rp. m., l. 123 d. u. p. 528.

Wrzes. 19. pat., l. 196 d. u. p. 429, 432.

Wrzes. 22. pat., l. 179 d. u. p. 555.

1857.

Wrzes. 23. rozp. nacz. komis. wojsk., l. 1591, oddz. 25. 387.

Wrzes. 24. rp. m. sk., 178 d. u. p. 40.

Wrzes. 24. pat., l. 179 . p. 250, 283.

Paźdz. 1. rp. m. sk., l. 184 d. u. p. 189.

Paźdz. 19. rp. m., l. 200 d. u. p. 283.

Paźdz. 31. rp. m. spr. wewn. i s., l. 218 d. u. p. 284.

Listop. 7. akt ustan. żegl. na Dunaju, l. 13 d. u. p. z 1858. 214.

Listop. 25. rp. prez. kraj., l. 48 d. 501.

Listop. 27. r. sk., l. 231 d. 44.

Grudz. 29. rp. s., l. 22464. 181.

1858.

Styczeń 7. rp. prez. kr., l. 1 d. u. k. 501.

Kwiec. 15. r. m. sk., l. 58 d. u. p. 45.

Kwiec. 27. pat., l. 63 d. u. p. 334, 393, 423, 429, 434, 435.

Czerw. 3. rp. ces., l. 92 d. u. p. 135.

Czerw. 18. rp. m., p. 448.

Czerw. 30. rp. m., l. 381.

Lipiec 21. rp. m., l. 10 595.

Sierp. 30. rp. m., l. 131 d. u. p. 424, 434.

Wrzes. 12. rp. ces., l. 251 d. u. p. 417.

Wrzes. 12. rp. ces., l. 150 d. u. p. 354.

Wrzes. 22. rp. m., l. 154 d. u. p. 41.

Paźds. 30. rp. m. s., l. 193 d. u. p. 40.

1858.

Listop. 2. rp. m. s., l. 22027. 317.

Listop. 9. rp. ces., l. 205 d. u. p. 142, 153.

Listop. 10. rp. ces., l. 227 d. u. p. 285.

Listop. 16. rp. ces., l. 213 d. u. p. 417, 474, 477, 478, 479, 481.

Grudz. 7. ust., l. 230 d. u. p. 28.

Grudz. 7. ust., l. 237 d. u. p. 28.

Grudz. 14. d. dyr. n. lot., l. 63245. 580.

Grudz. 16. rp. m., l. 283 d. u. p. 210.

Grudz. 23. rp. m. spr., l. 24297. 333, 334.

Grudz. 26. rp. ces., l. 244 d. u. p. 432, 434.

Grudz. 27. rp. m., l. 6 d. u. p. z 1859. 501.

Grudz. 28. okóln. n. kom. wojsk. l. 2 d. u. p. z 1859. 240.

Grudz. 31. ust., l. 4 d. u. p. 57.

1859.

Styczeń 12. rp. m. s., l. 116 d. u. p. 432.

Luty 7. rp. m. spr., wyzn. i ośw., l. 33 d. u. p. 298.

Luty 23. rp. nacz. kom. wojsk., l. 37 d. u. p. 422.

Marzec 12. rp. ces., l. 46 d. u. p. 555, 556.

Kwiec. 3. rp. m. s., l. 52 d. u. p. 293.

Kwiec. 29. rp. ces., l. 68 d. u. p. 434.

Kwiec. 29. rp. ces., l. 69 d. u. p. 434.

Czerw. 4. rp. m. s., l. 7803. 143.

Czerw. 24. rp. m. s sk. pr wewn., l. 123 d. u p 142.

1859.

Lipiec 2. rp. m., l. 120 d. u. p. 252.
Lipiec 14. rp. m., l. 128 d. u. p. 553.
Lipiec 17. inst. dla urz. dep. w Wiedn., l. 144 d. u. p. 417.
Lipiec 18. rp. m. spr., l. 130 d. u. p. 246, 260, 417, 564, 602.
Lipiec 28. rp. m., l. 142 d. u. p. 283.
Sierp. 15. rp. m. spr. i sk., l. 154 d. u. p. 163.
Sierp. 29. najw. rp. 455.
Wrzes. 11. rp. m. s., l. 172 d. u. p. 285.
Paźdz. 27. rp. m. 37.
Listop. 1. rp. m. s., l. 15697. 39.
Listop. 7. rp. ces., l. 204 d. u. p. 432.
Listop. 22. r. m. m. o., l. 17602. 47, 50.
Listop. 29. rp. ces., l. 217 d. u. p. 78.
Grudz. 20. ust. przem., l. 227 d. u. p. 34, 160, 287, 460, 490, 501, 542.
Grudz. 21. r. m., l. 10 d. u. p. z r. 1860. 195, 205, 455.
Grudz. 27. rp. m., l. 236 d. u. p. 248.
Grudz. 31. rp. m., l. 2 d. u. p. z 1860. 250, 283.

1860.

Styczeń 1. pat., l. 3 d. u. p. 22.
Styczeń 6. rp. ces., l. 9 d. u. p. 306.
Styczeń 16. rp. m., l. 21 d. u. p. 551, 595.
Styczeń 20. rp. m. sk., l. 57508. 470.
Styczeń 26. rp. m. sk., l. 26 d. u. p. 418.
Styczeń 30. rp. m., l. 28 d. u. p. 540, 546, 552.

1860.

Luty 4. rp. m. sk., l. 33 d. u. p. 201.
Luty 26. rp. m. sk., l. 53 d. u. p. 580.
Luty 26. pat., l. 58 d. u. p. 392, 488.
Marzec 14. rp. m. s., l. 65 d. u. p. 22.
Marzec 18. rp. m., l. 75 d. u. p 577.
Marzec 18. rp. m., l. 76 d. u. p. 578.
Marzec 19. rp. m., l. 2712. 160.
Marzec 24. rp. m. sp., l. 3809. 39.
Kwiec. 27. rp. ces., l. 108 d. u. p. 37.
Kwiec. 28. rp. m. sk., l. 17500. 389.
Maj 9. rp. m., l. 125 d. u. p. 252.
Maj 17. rp. m., l. 128 d. u. p. 284.
Maj 27. rp. m. sp., l. 133 d. u. p. 15.
Czerw. 20. rp. m., l. 162 d. u. p. 35, 203.
Lipiec 13. rp. m., l. 175 d. u. p. 35, 203.
Wrzes. 14. konw., l. 272 d. u. p. 40.
Wrzes. 19. rp. m., l. 212 d. u. p. 264.
Paźdz. 4. rp. m. spr., l. 217 d. u. p. 418.
Paźdz. 11. rp. m. sk., l. 55464. 389.
Paźdz. 21. rp. ces., l. 230 d. u. p. 432.
Listop. 17. rp. ces., l. 256 d. u. p. 435.
Grudz. 8. rp. m. stanu, l. 268 d. u. p. 539.

1861.

Luty 11. rp. m. w., l. 512 d. u. p. 201.
Luty 25. rp. m., l. 28 d. u. p. 250, 285.
Wrzes. 14. ust. 66.

1861.

Wrzes. 14. r. m. w., l. 3881. 52, 242.

1862.

Luty 13. rp. m. sk., l. 13 d. u. p. 418.
Marzec 5. ust. gm., l. 18 d. u. p. 35, 204.
Kwiec. 18. rp. m., l. 23 d. u. p. 39.
Kwiec. 26. rp. m., l. 27 d. u. p. 39.
Paźdz. 27. ust., l. 87 d. u. p. 236.
Listop. 7. ust., l. 85 d. u. p. 393, 395, 528.
Grudz. 10. r. n. J. ob., l. 98 d. u. p. 44.
Grudz. 13. ust., l. 89 d. u. p. 248, 378.
Grudz. 17. kod. handl., l. 1 d. u. p. z 1863. 18, 66, 209, 227, 251, 254, 255, 257, 261, 262, 263, 268, 386, 387, 394, 395, 397, 400, 401, 402, 403, 405, 408, 419, 437, 438, 442, 443, 445, 446, 448, 449, 451, 452, 460, 462, 467, 468, 488, 490, 491, 501, 503, 504, 507, 508, 509, 512, 513, 532, 533, 538, 543, 547, 549, 550, 552, 559, 560, 569, 570, 572, 574, 575, 576, 578, 579, 580, 581, 584, 599, 600, 602.
Grudz. 17. ust., l. 109 d. u. p. 202.
Grudz. 17. ust., l. 7 d. u. p. z 1863. 555.
Grudz. 27. ust., l. 2 d. u. p. z 1863. 261, 434.

1863.

Luty 13. konw. z Baw., l. 51 d. u. p. 38.
Luty 17. rp. ces., l. 19 d. u. p. 22.
Marzec 6. rp. m., l. 26 d. u. p. 432.
Marzec 9. rp. m., l. 27 d. u. p. 503.
Czerw. 25. rp. m. 52.
Lipiec 1. przep. o zaw. małż. w marynarce. 242.
Lipiec 3. rp. m. st., l. 8093. 184.
Lipiec 16. rp. m. sk., l. 67 d. u. p. 580.
Listop. 14. ust. gm., l. 9 d. u. k. 204.
Grudz. 3. ust., l. 105 d. u. p. 65, 131, 141.

1864.

Styczeń 12. rp. m. spr., l. 285 d. u. p. 40.
Marzec 8. stat. gm. m. Czerniowiec, l. 3 d. u. k. 204.
Czerw. 1. rp. m., l. 49 d. u. p. 153, 259, 574.
Czerw. 26. rp. m., l. 56 d. u. p. 261.
Czerw. 28. rp. m., l. 67 d. u. p. 261.
Sierp. 20. trakt. z Rosyją, l. 2 d. u. p. z 1872. 222.
Grudz. 26. rp. m., l. 99 d. u. p. 261, 441, 574.

1865.

Styczeń 10. rp. m. sp., l. 193 d. u. p. 40.
Kwiec. 8. rp. m. st., l. 2392. 49.
Czerw. 7. konw., l. 49 d. u. p. 38.
Czerw. 23. konw., l. 41 d. u. p. 38.
Czerw. 28. rp. m., l. 46 d. u. p. 201.
Sierp. 9. konw., l. 64 d. u. p. 38.

1865.

Sierp. 10. rp. m., l. 66 d. u. p. 293.
Wrzes. 4. konw., l. 94 d. u. p. 38, 40.
Paźdz. 8. pat., l. 105 d. u. p. 116.
Paźdz. 15. konw., l. 117 d. u. p. 38.
Paźdz. 18. konw., l. 1 d. u. p. z 1866. 38.
Paźdz. 28. rp. m., l. 110 d. u. p. 259, 262, 268, 269, 437.
Listop. 29. rp. ces., l. 127 d. u. p. 34.
Grudz. 6. konw., l. 16 d. u. p. 38, 40.
Grudz. 22. rp. ces., l. 142 d. u. p. 244.

1866.

Styczeń 23. rp. m., l. 15 d. u. p. 204, 490.
Styczeń 26. rp. m., l. 16 d. u. p. 393.
Luty 3. rp. m. h., l. 18 d. u. p. 219.
Kwiec. 1. stat. gm. dla Krakowa, l. 7 d. u. k. 204, 388.
Maj 5. ust., l. 51 d. u. p. 435.
Maj 12. rp. m., l. 59 d. u. p. 293.
Maj 25. rp. m., l. 72 d. u. p. 501, 543.
Czerw. 19. rp. m., l. 86 d. u. p. 254, 262, 580.
Sierp. 12. ust. gm., l. 19 d. u. k. 35, 204.
Sierp. 18. ust. drog. Gal., l. 15 d. u. k. z 1867. 206.
Sierp. 25. ust., l. 101 d. u. p. 435.
Wrzes. 20. ust., l. 23 d. u. k. 66.
Grudz. 3. trakt. z Rosyją, l. 69 d. u. p. z 1870. 222.
Grudz. 7. rp. m. spr., l. 155 d. u. p. 181.

1866.

Grudz. 11. um. handl. z Francyją, l. 163 d. u. p. 306.
Grudz. 11. trakt. z Francyją, l. 168 d. u. p. 40, 201.
Grudz. 11. trakt. z Francyją, l. 169 d. u. p. 501.
Grudz. 14. ust., l. 160 d. u. p. 438.
Grudz. 31. rp. m. st., l. 4 d. u. p. z 1867. 200, 299.

1867.

Styczeń 9. rp. m., l. 11 d. u. p. 501.
Styczeń 31. rp. m., l. 27 d. u. p. 417.
Luty 9. rp. m. sk., l. 32 d. u. p. 435.
Marzec 5. rp. m., l. 52 d. u. p. 164.
Marzec 26. traktat z Niederiand., l. 102 d. u. p. 201.
Kwiec. 15. rp. m., l. 71 d. u. p. 39.
Kwiec. 23. trakt. z Włochami, l. 108 d. u. p. 201.
Czerw. 8. nota dyr. dł. p., l. 2216. 580.
Czerw. 13. umowa, l. 122 d. u. p 429.
Lipiec 13. rp. m. sp. i sk., l. 96 d. u. p. 142.
Lipiec 25. ust., l. 101 d. u. p. 536, 598.
Listop. 15. ust., l. 131 d. u. p. 54, 144, 169, 302, 358, 389.
Listop. 15. ust. l. 134 d. u. p. 34, 502.
Grudz. 17. obw. kr. dyr. sk., l. 1 d. u. p. z 1868. 417.
Grudz. 21. ust., l. 24 d. u. k. 45.
Grudz. 21. ust., l. 141 d. u. p. 23.
Grudz. 21. ust., l. 142 d. u. p. 35, 36, 37, 40, 42,

1867.

128, 199, 200, 202, 203, 206, 214, 290, 291, 300, 555, 593.
Grudz. 21. ust., l. 143 d. u. p. 536, 554.
Grudz. 21. ust., l. 144 d. u. p. 537, 553.
Grudz. 21. ust., l. 145 d. u. p. 536, 552.
Grudz. 24. ust., l. 3 d. u. p. z 1868. 435.
Grudz. 24. ust., l. 4 d. u. p. z 1868. 433.

1868.

Luty 29. ust., l. 6 d. u. k. 45.
Marzec 1. rp. m. w., l. 825. 66.
Marzec 3. ust., l. 17 d. u. p. 456.
Marzec 5. rp. m. spr., l. 2228. 181.
Marzec 7. rp. m. sk., l. 18 d. u. p. 456.
Marzec 25. ust., l. 47 d. u. p. 111.
Maj 8. ust., l. 35 d. u. p. 580.
Maj 8. ust., l. 36 d. u. p. 580.
Maj 11. ust., l. 40 d. u. p. 181.
Maj 25. ust., l. 47 d. u. p. 46, 57, 58, 61, 84, 111, 122, 123, 125, 127.
Maj 25. ust., l. 48 d. u. p. 128.
Maj 25. ust., l. 49 d. u. p. 128, 130, 358.
Czerw. 6. konw., l. 44 d. u. p. 38.
Czerw. 10. ust., l. 54 d. u. p. 435.
Czerw. 13. ust., l. 61 d. u. p. 315, 318.
Czerw. 14. ust., l. 62 d. u. p. 411, 437, 438, 439, 440, 506, 549, 550, 551.

1868.

Czerw. 27. ust., l. 79 d. u. p. 354.
Czerw. 29. ust., l. 118 d. u. p. 208, 553.
Lipiec 1. rp. m., l. 80 d. u. p. 61, 62, 117, 123, 127.
Lipiec 1. ust., l. 84 d. u. p. 432.
Lipiec 2. ust., l. 88 d. u. p. 580.
Lipiec 2. ust., l. 93 d. u. p. 153, 564.
Lipiec 6. ust. adw., l. 96 d. u. p. 160, 251, 268, 392, 442, 443, 449, 490.
Lipiec 6. ust., l. 98 d. u. p. 446.
Lipiec 7. rp. m. obr. kr., l. 1723. 37.
Lipiec 7. rp. m., l. 80 d. u. p. 60, 111.
Lipiec 10. ust., l. 12 d. u. p. z 1869. 29, 79.
Lipiec 16. rp. m., l. 105 d. u. p. 433.
Wrzes. 5. rp. m. spr. wew., l. 4131. 37.
Wrzes. 7. rp. m. spr. wew., l. 4142. 113.
Wrzes. 12. rp. m. spr. wew., l. 3649. 135.
Wrzes. 13. rp. m. spr. i sk., l. 130 d. u. p. 181.
Wrzes. 20. ust., l. 16 d. u. k. 45.
Wrzes. 22. ust., l. 16 d. u. k. 45.
Wrzes. 25. rp. m. spr. wew., l. 4681. 111.
Paźdz. 2. ust., l. 15 d. u. k. 201.
Paźdz. 8. ust małż. 70.
Paźdz. 16. ust., l. 13 d. u. k. 45.
Paźdz. 19. rp. m., l. 144 d. u. p. 220.
Paźdz. 31. ust., l. 20 d. u. k. 45.
Listop. 1. ust., l. 25 d. u. k. 201, 229, 354, 381.

1868.

Listop. 5. prot., l. 5 d. u. p. z 1869: 200.
Listop. 5. st. Gal. kred. ziem., l. 60021. 595.
Grudz. 1. ust., l. 51 d. u. k. 45.
Grudz. 5. ust. o służ. w., l. 151 d. u. p. 37, 45, 52, 59, 132, 141, 291, 422.
Grudz. 10. rp. m. obr. kr. l. 3670. 45.
Grudz. 21. ust., l. 1 d. u. p. z 1869. 586.
Grudz. 22. rp. m. w., l. 4544. 53.
Grudz. 25. ust. o upadł., l. 1 d. u. p. z 1869. 30, 210, 244, 246, 247, 251, 262, 263, 267, 269, 274, 367, 368, 391, 393, 398, 400, 413, 439, 445, 450, 454, 471, 513, 515, 523, 549, 562, 574, 583, 601.
Grudz. 31. ust., l. 3 d. u. p. z 1869. 71, 72, 80.
Grudz. 31. ust., l. 4 d. u. p. z 1869. 59, 111, 112, 125.

1869.

Styczeń 18. rp. m. w. i spr. wew., l. 13 d. u. p. 130.
Luty 6. ust., l. 18 d. u. p. 259, 377, 379, 380, 456, 574.
Marzec 3. rp. m. w., l. 955. 57.
Marzec 5. ust., l. 27 d. u. p. 537, 542.
Kwiec. 18. ust., l. 44 d. u. p. 232.
Maj 1. ust., l. 58 d. u. p. 598.
Maj 13. ust., l. 68 d. u. p. 59, 422.
Maj 14. ust., l. 62 d. u. p. 334.
Maj 20. ust., l. 78 d. u. p. 59, 366.

1869.

Maj 30. ustawa wodna, l. 93 d. u. p. 174, 205, 208, 223, 247, 272.
Czerw. 10. ust., l. 113 d. u. p. 13, 22.
Lipiec 4. rp. m., l. 3591. 539.
Lipiec 19. ust., l. 26 d. u. k. 213.
Wrzes. 21. ust., l. 150 d. u. p. 232.
Wrzes. 25. rp. m. spr. wew., l. 4681. 123.
Wrzes. 30. rp. m. obr. kr., l. 718. 52.
Paźdz. 24. rp. m., l. 249 d. u. p. 284.
Paźdz. 28. rp. m. s., l. 13155. 40.

1870.

Styczeń 15. rp. m. s., l. 508. 288.
Styczeń 18. rp. m. obr. kr., l. 349. 46.
Styczeń 29. rk. nam., l. 2785. 46.
Marzec 9. ust., l. 22 d. u. p. 430.
Marzec 9. ust., l. 23 d. u. p. 438, 550.
Marzec 14. ust., l. 33 d. u. p. 153.
Marzec 24. trakt. z Hiszpanija, l. 139 d. u. p. z 1871. 201.
Kwiec. 5. ust., l. 36 d. u. k. 380, 456.
Kwiec. 7. ust., l. 43 d. u. p. 393.
Kwiec. 9. ust., l. 51 d. u. p. 111, 125, 127.
Maj 8. rp. ces., l. 72 d. u. p. 59, 366.
Sierp. 29. rp. ces., l. 108 d. u. p. 432, 435.
Wrzes. 12. rp. m. spr., l. 9007. 153.
Paźdz. 14. stat. dla Lwowa, l. 79 d. u. k. 204, 388
Paźdz. 20. rp. m. spr. wew., l. 128 d. u. p. 29, 111, 127.

1871.

Luty 20. rp. m. spr. wew., l. 299. 135.
Marzec 24. rp. m., l. 22 d. u. p. 39, 48.
Marzec 28. rp. m. węg., l. 42712. 49.
Kwiec. 26. ust., l. 18 d. u. k. 284.
Lipiec 21. ust., l. 77 d. u. p. 539.
Lipiec 25. ust. not., l. 75 d. u. p. 160, 251, 297, 301, 304, 305, 341, 392, 395, 397, 404, 417, 418, 442, 443, 490, 515, 539, 579, 580.
Lipiec 25. ust. hip., l. 95 d. u. p. 189, 228, 229, 230, 231, 232, 234, 235, 236, 253, 254, 255, 256, 264, 265, 273, 372, 374, 439, 443, 458, 463, 538, 579, 594, 602.
Lipiec 25. ust. o urządz. ks. gr., l. 96 d. u. p. 190, 377, 379.
Lipiec 25. ust., l. 76 d. u. p. 394, 410, 440, 456, 458, 511.
Sierp. 11. rp. m. s., l. 1414. 580.
Wrzes. 11. rp. nam., l. 26 d. u. k. 478.
Paźdz. 14. konw. kons., l. 116 d. u. p. 306.
Paźdz. 27. rp. m. s., l. 12107. 353.

1872.

Styczeń 11. rp. nam., l. 378. 29.
Styczeń 12. rp. m. s., l. 5 d. u. p. 190.
Marzec 29. ust., l. 39 d. u. p. 206.
Maj 5. ust. o nab. wł. i obc. dóbr nieruch. 225, 237.
Maj 14. rp. nam., l. 54 d. u. k. 470.
Czerw. 9. rp. m. w., l. 495 oddz. 5. 455.

1872.

Czerw. 16. rozp. m. obr. kr., l. 6990/2001 II. 455.
Czerw. 19. ust., l. 88 d. u. p. 443.
Czerw. 24. rp. nam., l. 58 d. u. k. 470.
Lipiec 4. ust., l. 111 d. u. p. 60, 62, 117.
Lipiec 12. ust., l. 112 d. u. p. 164, 241, 554, 560.
Sierp. 7. rp. ces. 26.
Wrzes. 10. rp. m., l. 64 d. u. k. 543.
Grudz. 3. rp. m. spr. wewn., l. 172 d. u. p. 460.
Grudz. 11. stat. Lwowa, l. 74 d. u. k. 204.

1873.

Luty 2. ust., l. 86 d. u. k 153.
Marzec 8. ust. o ks. hip., l. 23 d. u. k. 190.
Marzec 29. ust., l. 42 d. u. p 34.
Kwiec. 2. ust., l. 41 d. u. p 66.
Kwiec. 9. ust., l. 70 d. u. p 34, 395, 445, 448, 502, 503, 505, 506, 507, 508, 509, 584, 599, 600, 601.
Kwiec. 15. ust., l. 47 d. u. p. 239.
Kwiec. 27. ust., l. 66 d. u. p. 157, 443.
Kwiec. 27. ust., l. 67 d. u. p. 600.
Kwiec. 29. ust., l. 68 d. u. p. 240, 245, 394.
Maj 2. ust., l. 250 d. u. k. 334.
Maj 8. rp. m. s., l. 26 d. u. k. 190.
Maj 10. ust., l. 108 d. u. p. 149.
Maj 10. ust., l. 249 z. u. k. 142.
Maj 23. ust. o post. karn., l. 119 d. u. p. 66, 157, 210, 215, 232,

1873.

293, 354, 397, 488, 499, 552, 553.

Maj 26. rp. nam., l. 43 d. u. k. z r. 1875. 478.

Maj 27. ust., l. 253 d. u. k. 284.

Czerw. 8. rp. m. sk., l. 125 d. u. p. 580.

Czerw. 9. r. m., l. 110 d. u. p. 40.

Czerw. 14. rp. m. roln., l. 33 d. u. k. 190.

Lipiec 12. ust., l. 112 d. u. p. 536.

Lipiec 26. rp. m. sk., l. 18881. 512.

Sierp. 9. reg. służb. dla armiji. 308.

Grudz. 6. rp. m. spr. wewn., l. 14102 (l. 6 d. u. k. z r. 1874). 29, 80.

1874.

Styczeń 11. ust. 153.

Styczeń 28. rp. m., l. 5 d. u. p. 189.

Marzec 20. ust., l. 29 d. u. k. 190, 235, 463.

Kwiec. 23. ust., l. 37 d. u. k. 334.

Kwiec. 24. ust., l. 49 d. u. p. 254.

Kwiec. 25. ust., l. 48 d. u. p. 254.

Maj 7. ust., l. 50 d. u. p. 35, 42, 203, 290, 298, 320.

Maj 7. ust., l. 51 d. u. p. 251, 258.

Maj 14. rp. m. spr. wewn., l. 71 d. u. p. 167.

Maj 15. rp. m. roln., l. 57 d. u. k. 219.

Maj 15. rp. m., l. 76 d. u. p. 205.

1874.

Maj 18. rp. m. s., l. 43 d. u. k. 190.

Maj 19. ust. zapr. ks. dla kol. żel., l. 70 d. u. p. 190, 254.

Maj 31. rp. m., l. 87 d. u. p. 254.

Czerw. 7. rp. m., l. 94 d. u. p. 417.

Czerw. 10. rp. m. h., l. 75 d. u. p. 543.

Wrzes. 5. rp. m. spr. wewn., l. 119 d. u. p. 207.

Paźdz. 9. um. międzynarodowa, l. 88 d. u. p. z 1875. 544.

Listop. 29. rp. m., l. 12 d. u. k. z 1875. 460.

Grudz. 21. ust., l. 10 d. u. k. z 1875. 213.

1875.

Luty 26. rp. m. s. sk. i najw. Izby obr., l. 18 d. u. p. 142.

Marzec 6. ust., l. 27 d. u. k. 232.

Marzec 28. ust., l. 37 d. u. p. 466.

Marzec 28. ust., l. 49 d. u. p. 595, 601.

Marzec 28. ust., l. 50 d. u. p. 153.

Marzec 28. ust., l. 60 d. u. p. 153.

Kwiec. 1. ustawa giełd., l. 67 d. u. p. 258, 262, 387, 527.

Kwiec. 4. ust., l. 68 d. u. p. 387, 392, 442, 443, 445.

Lipiec 25. ust., l. 75 d. u. p. 488.

Uzupełnienia i poprawki.

1) Strona 8, wiersz 2 w dołu czytaj zamiast l. 78 d. u. p. — l. 79 d. u. p.

2) Strona 9, wiersz 7 z góry czytaj zamiast „niemieckich“ — mianowicie.

3) Strona 24 do § 3 dodać: Względem ogłaszania ustaw krajowych, uchwał sejmu i rp. wydziału krajowego, w dzienniku ustaw i rozporządzeń krajowych, w języku polskim, jako autentycznym, w ruskim i w tłómaczeniu niemieckiem, które to ustawy, uchwały i rp. zaczynają obowiązywać z początkiem dnia 15. po upływie dnia ogłoszenia, jeżeli w nich w téj mierze inaczéj nie postanowiono ob. u. z 10. czerwca 1866, N. 13 d. u. i r. k.

4) Strona 32 do § 21 dodać uwagę: Według kodeksu cywilnego królestwa polskiego art. 345 — K. N. art. 588 — p. s. § 47 — ustawy dla cesarstwa niemieckiego z 17. lutego 1875, N. 1052 d. u. p. każda osoba mająca skończonych lat 21 jest pełnoletnią.

5) Strona 37 do § 31 dodaj: Uwolnienie od dawniejszego poddaństwa zwyczajnie nie jest warunkiem do uzyskania obywatelstwa austryjackiego (d. k. n. z 28. sierpnia 1817 zb. ust. adm., str. 326; d. k. n. z 16. października 1829, l. 23637 i z 29. maja 1835, l. 42387). Jednakże dopełnienie tego warunku zależy częścią od umów osobnych międzynarodowych, częścią od ustaw tego kraju, z którego obcy przychodzi. I tak obywatele Angielscy nie potrzebują uwolnienia ze swego poddaństwa (akt parlamentu z 12. maja 1870 „The Naturalisation, Act 1870“). Tylko poddani państw następujących muszą, by uzyskać obywatelstwo austryjackie, wykazać bez wyjątku uwolnienie z dawniejszego poddaństwa: Węgier (r. m. spr. wewn. z 7. grudnia 1870, l. 15115). Takie uwolnienie, a względnie zezwolenie do wychodźtwa udziela według r. m. spr. wewn. z 10. stycznia 1871, l. 18824 węgier-

skie ministerstwo spraw wewnętrznych); Bawaryji (d. k. n. z 17. czerwca i 8. grudnia 1831 zb. u. adm., str. 94 i 217; r. m. spr. w. z 29. grudnia 1854 d. u. p. z r. 1855, N. 3); Hesyji (Darmstadt) (r. m. spr. w. z 27. października 1854, d. u. p., l. 281); Oldenburgu (r. m. spr. w. z 8. kwietnia 1858, l. 25893); Prus (r. m. stanu z 6. lipca 1864, l. 11745). Poddani państw innych, z któremi istnieje kartel w przedmiocie wydawania zbiegów wojskowych, potrzebują, jeżeli nie mają uwolnienia od poddaństwa, dowodu, że w swéj ojczyźnie uczynili zadość obowiązkowi służby wojskowéj. Poddani państw, z któremi kartel o wydawanie zbiegów wojskowych nie został zawarty, nie potrzebują ani uwolnienia z poddaństwa, ani dowodu wypełnienia obowiązku służby wojskowéj — mianowicie Francuzi (r. m. spr. w. z 24. stycznia 1872, l. 18293). Według r. m. spr. wewn. z 5. listopada 1869, l. 16216 poddanym Turcyji, którzy starają się o obywatelstwo austryjackie, przychylając się do ich prośby, oznajmić należy, że w obszarze Turcyji tak długo przez tamtejsze władze uważani będą za poddanych Sułtana, dopóki od Porty nie uzyskają pozwolenia do zmiany poddaństwa.

6) Strona 38 do § 32: Co do wychodźtwa istnieją z państwami obcemi następujące umowy międzynarodowe: z Anglią (z r. 1866), z Badenem (z r. 1835), z Bawaryją (z r. 1819, 1825, 1830, 1831, 1832, 1853, 1854), z Francyją (z r. 1832), z Hesyją (z r. 1854), z Ameryką północną (z r. 1853, 1870), z Oldenburgiem (z r. 1858); z Prusami (z r. 1832, 1849, 1842, 1843); z Rosyją (z r. 1849); z Saksonią (z r. 1845, 1853); z Turcyją (z r. 1786, 1815, 1816, 1834, 1837); z Wirtembergią (z r. 1821, 1835); z Włochami (z r. 1866). Pod względem zwrotnego przyjęcia poddanych istnieją umowy międzynarodowe z Wirtembergią (z r. 1871); z Prusami (z r. 1849); z Bawaryją, Saksonią (z r. 1853, 1854); z Hesyją (z r. 1854); z Włochami (z r. 1874); z Niemcami według r. m. z 18. sierpnia 1875, l. 112 d. u. p. istnieje porozumienie, że każde z państw przyjmuje na powrót swoich poddanych, jeżeli jeszcze w państwie wydalającém obywatelstwa nie nabyli, choćby nawet takowe stracili w pierwotnéj ojczyźnie. — Stosunki obywateli austryjackich w Turcyji reguluje wydany na mocy N. postan. z 3. września 1857, r. min. z 2. grudnia 1857, l. 234 d. u. p.

7) Strona 38 do § 33: Dla osób chcących dokładniéj poinformować się o międzynarodowém prawie prywatném, pożądaną będzie wzmianka, że obecnie wychodzi w Warszawie w Bibliotece umiejętności prawnych przekład polski znakomitego dzieła Bar'a: Das internationale Privat- und Strafrecht, uskuteczniony przez uczniów uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem prof. Dra Kasparka. — O międzynarodowém prawie prywatném mieszczą ustawy zagraniczne przepisy następujące: P. p. we wstępie §§ 22—45; K. N. art. 3, 7—16; 726, 912, 999, 1000; Kod. post. cyw. art. 166, 423, 905; K. C. K. P. art. 3, 7—15; P. s. §§ 6—20; 172; 1878, 1879; K. Włoski: Art. 6—12. —

Stosunki prawne międzynarodowe dawniejszych mieszkańców byłéj Rzeczypospolitéj polskiéj regulują Traktaty Wiedeńskie, mianowicie między Rosyją i Prusami z $\frac{\text{21. kwietnia}}{\text{3. maja}}$ 1815 w art. 8 do 30 włącznie i w art. 41, a między Rosyją i Austryją z $\frac{\text{21. kwietnia}}{\text{3. maja}}$ 1815 w art. 10 do 29 włącznie i w art. 38 (zob. Zawadzki: Pr. cywilne król. Polsk. I., str. 62 nn. i Heffter: Prawo narodów tł. Rzeziński, Kraków r. 1864, str. 406.

8) Strona 41 do § 33: Umowy wolnoprzesiedlności zawarte zostały z państwami następującemi: Ameryką północną (traktat dodatkowy z 8. maja 1848, l. 179 d. u. p.); z Badenem (um. z 17. września 1808, l. 859 z. p. s., d. n. z 12. maja 1816, l. 1244 z. p. s.); z Bawaryją (pat. z 26. czerwca 1804, l. 670, z. p. s.; d. n. z 15. lutego 1811, l. 928 z. p. s.; z 26. kwietnia i 8. czerwca 1861, l. 943 i 1254 z. p. s.); z Belgiją (um. z 9. lipca 1839, l. 370 z. p. s.); z Danią (d. n. z 27. grudnia 1816, l. 1306 i 8. lipca 1830, l. 2473 z. p. s.); z Grecyją (um. handlowa z 4. marca 1835, l. 78 d. u. p.); z Meksykiem (um. z 18. lipca 1842, l. 626 z. p. s.); z Niederlandami (um. z 7. lutego 1840, l. 406 z. p. s.); z Prusami (d. n. z 10. października 1835, l. 89 z. p. s.; r. m. z 8. września 1852, l. 180 d. u. p.); z Rosyją i Polską (d. n. z 14. października i 28. października 1824 i z 3. czerwca 1825, l. 2015, 2047 i 2102 z. p. s.); z Saksonią (d. n. z 11. listopada 1835, l. 93 z. p. s.); z Sardyniją (r. m. z 9. lipca 1852, l. 144 z. p. s.); ze Szwecyją (d. n. z 15. stycznia 1826, l. 1642 z. p. s.); ze Szwajcaryją (pat. z 21. sierpnia 1804, l. 680 z. p. s.; d. n. z 18. lipca 1818, l. 1475 z. p. s.; d. n. z 14. marca 1847, l. 185 z. p. s.; r. m. z 14. listopada 1851, l. 8 d. u. p. z r. 1852); z Hiszpaniją (um. z 1. maja 1725, art. 31); z Wirtembergią (d. n. z 13. grudnia 1837, l. 245 z. p. s.; m. r. z 21. czerwca 1850, l. 115 d. u. p.). — Państwa, względem których wolne przeniesienie majątku wyraźnie jest zarządzone, bez wymagania w każdym przypadku z osobna rewersaliów de observando reciproco, są następujące: Wielka Brytanija (d. n. z 14. kwietnia 1829, z 18. lutego 1834 i z 12. listopada 1841); Francyja (d. n. z 9. czerwca 1835, l. 30 z. p. s.); Moldawa (d. n. z 24. lutego i 23. października 1820, l. 1631 i 1712 z. p. s.).

9) Strona 63 do § 86 wiersz 1 u góry zamiast także zwierzchność miejscowa czytać także zwierzchność miejscowa (nonpareille), albowiem według § 1 rozp. z 1. lipca 1868, str. 117 prawo wydawania dyspensy w przypadku bliskiego niebezpieczeństwa życia służy obecnie władzy powiatowéj politycznéj, a w miastach posiadających własne statuty gminne, téj władzy gminnéj, któréj powierzono urzędowanie polityczne.

10) Strona 80 do § 128: O prowadzeniu metryk urodzin, ślubu i zejścia Izraelitów w Galicyji i W. Ks. Krakowskiém wydane

zostało osobne r. m. spr. wewn. i spr. z 15. marca 1875, l. 12944, wydrukowane w Kasparka: Zbiór ustaw i rozp. administracyjnych, wydanie 2, tom I., Kraków 1876, str. 136 do 145.

11) Na stronie 87, wiersz 19 od góry czytać 8. paźdz

12) Strona 153 do § 230 dodać: 14. Przez zakup zapisów długu pożyczki przez gminę miasta Pragi na mocy u. z 7. października 1874 zaciągniętéj (u. z 29. kwietnia 1875, N. 79 d. u. p.).

13) Strona 179, wiersz 19 od góry, dodać: Dla Galicyji z W. Ks. Krakowskiém ogłoszoną została ustawa wodna z 14. marca 1875, N. 38 d. n. i r. k. a rp. m. roln. z 9. lipca 1875, N. 70 d. n. i r. k. podaje przepisy o urządzeniu i prowadzeniu ksiąg wodnych. Zob. takowe w Kasparka: Zbiór ustaw admin. II. 1876.

14) Strona 194 do § 339 dodać uwagę: por.: Die Besitzstörungsklagen (§§ 339—347) von Randa (Gerichtszeitung N. 2 i n. z 1876).

15) Strona 212 przed § 380 dodać: (Pr. J. II., 1, §§ 11—19; D. XLI. 1; C. X. 15, XI. 58; — P. p. I. 9, §§ 7—219; — K. N. art. 539, 713, 715—717; — P. s. §§ 227—243).

16) Strona 223 do § 413. Porównaj obecnie także ustawę wodną Galicyjską z 14. marca 1875, l. 38 d. u. kr. i rp. m. roln. z 9. lipca 1875, l. 70 d. u. kr.

17) Strona 228 do § 431: Por. rozprawę Strohal Dr. Emil: Die Eintragungstheorie in ihrer Geltung für das österr. Recht (Zeitschrift für das Privat- und öffentliche Recht der Gegenwart II. 1875 n., XI., XV., str. 750; III. 1876, str. 140).

18) Strona 239, wiersz ostatni z dołu zamiast 482 czytaj 262.

19) Strona 353, wiersz 22 od góry, dodać: Puścizny po osobach wojskowych oddawać należy od 1. stycznia 1876 skarbowi, nie zaś jak dotąd bywało, funduszowi inwalidów (rp. m. sk. z 19. sierpnia 1875, l. 21820. —: Przegląd sądowy i adm., N. 1 z 1876, str. 10).

20) Strona 395, wiersz 16 od góry: zamiast w czytać n.

21) Strona 423, wiersz 14 od dołu zamiast Czarski czytaj Czacki.

22) Strona 439, uwaga do §§ 996, 997 zamiast zniesione czytać zniesiony.

23) Strona 467, wiersz ostatni: zamiast addicionis czytać addictionis.

24) Strona 565, uwaga do § 1376, wiersz 1: zamiast uchwalona czytać uchwalono.

25) Strona 585, wiersz 1 od góry: zamiast zjednonie czytać zjednoczenie.

Kończąc pracę wydawcy nadmieniają, że trzymając się najściśléj programu, zamieścili wszystkie nowsze przepisy, które się do 7. lutego 1876 pojawiły, a polecając książkę życzliwości czytelników, proszą tychże, aby drobniejsze pomyłki raczyli sami sprostować.

W Krakowie 7. lutego 1876.

95728